Prajñāpāramitā Sūtra

Discursul despre perfecţiunea transcendentă a înţelepciunii-cunoaştere

versete şi proză de 8,000 de rânduri
şi proză de 25 de rânduri (Sutra-Nucleu)

Reprezentare a Divinului Buddha predând Dharma discipolilor,
aflată în Chanthaburi, Thailanda

prefaţă detaliată, text, adnotări, dicţionar extins

Notă introductivă

Această lucrare se poate găsi la adresa web:

http://www.AryaDharma.ro

(click pentru a o vizita)

Pe acest site veţi găsi multe traduceri ale unor texte esenţiale din Buddha-Dharma, atât Sutre (discursuri sau învăţături ale Divinului Buddha) cât şi tratate fundamentale derivate din aceste Sutre, adnotate sau comentate, după caz.

Toate textele de pe site (inclusiv acest text) sunt disponibile gratuit, se pot descărca gratuit, se pot folosi în mod gratuit, se pot tipări, şi se pot distribui ca fişiere sau ca documente tipărite, oricui doriţi, dacă şi numai dacă nu faceţi nicio modificare asupra lor, şi dacă şi numai dacă le oferiţi celorlalţi în mod gratuit.
În caz contrar, toate drepturile sunt rezervate.

Dacă aveţi nevoie de alte drepturi, de alte formate ale textelor sau de alte variante ale lor, vă rugăm să luaţi legătura cu noi.

Traducere, prefaţă, introducere, comentarii, note, îngrijire: Alin Tocaciu

Versiunea: decembrie 2019

Prin virtutea meritelor acumulate prin a traduce, a corecta, a adnota, a comenta, a publica şi a răspândi această lucrare, fie ca toate fiinţele să atingă Trezirea Perfectă.

Prefața traducătorului în limba română

În budism, *Prajñāpāramitā Sūtra* este considerată cea mai importantă şi mai profundă Sutra. De altfel, este şi singura care conţine această afirmaţie. Numeroasele lucrări ale lui Ārya Nāgārjuna, şi un număr foarte mare de lucrări ale multor alţi maeştri au ca obiect de analiză sau de comentariu tocmai această Sutra, şi ceea ce indică ea.

Deşi poate ar fi fost de preferat realizarea unei traduceri din limba sanscrită direct în limba română, am ales să traduc din limba engleză din două motive. În primul rând, aşa cum este menţionat în prefaţa ediţiei englezeşti, traducerea lui Edward Conze este o revizuire amplă a unor versiuni anterioare, precum şi a propriei traduceri iniţiale, însoţită de comparaţia atentă cu manuscrise şi comentarii din Tibet, şi de numeroase corecturi ale unor autorităţi în domeniu. În al doilea rând, Conze însuşi a fost o autoritate în acest domeniu şi şi-a dedicat aproape întreaga viaţă traducerii şi analizei acestei Sutra, în diferitele sale variante, primind şi acceptând numeroase sfaturi şi corecturi ale versiunilor sale. Aşadar, prin traducerea ediţiei în limba engleză, cititorul român va beneficia de întreg efortul depus la realizarea sa de către Conze şi colaboratorii săi.

Despre traducerea în limba română

Unii termeni, cum ar fi Dharma, dharme, Buddha, Bodhisattva, Tathāgata sau skandha au fost preluaţi direct din limba sanscrită, fără a încerca o traducere aproximativă în limba română. Înţelesul lor este explicat în dicţionarul de la sfârşitul cărţii. Traducerea acestor termeni ar fi fost imprecisă, şi prin ea s-ar fi pierdut o mare parte din sensul şi din farmecul Sutrei, motiv pentru care am preferat să le păstrez în limba originală.

Fiind o traducere a unei Sutre budiste, cuvântul „Dharma” are, în toată lucrarea, sensul budist de Buddha-Dharma, adică atât de „lege universală” cât şi de „învăţături ale lui Buddha Śakyamuni” (din moment ce se consideră că un Buddha vorbeşte mereu doar în acord cu realitatea ultimă, cu legea universală, deşi aceasta este de fapt inexprimabilă). Cuvântul „dharma” scris cu literă mică se referă la orice fenomen conceptibil, aşa cum puteţi citi în definiţia lui din dicţionarul de la sfârşitul cărţii.

În majoritatea cazurilor, persoanele care expun învăţăturile budiste în prezent, sau traducerile care abordează subiecte ca ignoranţa, suferinţa sau Trezirea, preferă să folosească termeni mai delicaţi în locul celor originali, cum ar fi „impuritate” în loc de „murdărie”, „neghiob” în loc de „prost”, „ar trebui” în loc de „trebuie”, etc. În această traducere am preferat să las termenii într-o formă cât mai apropiată de cea iniţială: din moment ce *Prajñāpāramitā Sūtra*

indică neajunsurile fiecăruia dintre noi, „îndulcirea” mesajului i-ar reduce din efect.

În locul unui limbaj academic am preferat un limbaj mai simplu şi mai precis, pentru a fi cât mai accesibil şi pentru a nu distorsiona conţinutul mesajului din cauza unor exprimări pretenţioase. Acolo unde termenii aveau mai multe înţelesuri, am folosit sintagme puse între paranteze sau note de subsol cu variante alternative de traducere, pentru a contura mai bine sensul lor. În plus, tot pentru a reda mai bine sensul, am pus sinonimele în ordini diferite, în mai multe locuri din text, pentru a nu induce sugestia că un singur termen ar fi caracteristic pentru o noţiune sau idee, şi pentru ca cei care asociază ideea cu un alt termen, găsit în altă traducere, să poată înţelege cât mai uşor textul.

În general, completările dintre parantezele rotunde îmi aparţin, cu excepţia celor care specifică un termen sanscrit. De asemenea, îmi aparţin şi notele de subsol, dacă nu este specificat faptul că ar fi o notă a lui Edward Conze; îmi mai aparţin şi toate completările dintre parantezele drepte care sunt însemnate cu „n.t.”. Celelalte aparţin lui Conze, fac parte din ediţia din limba engleză.

Înţelegerea Sutrei

Înainte de a citi pentru prima oară *Prajñāpāramitā Sūtra*, recomand cititorului să parcurgă atât prefaţa cât şi dicţionarul de termeni de la sfârşitul cărţii, dicţionar pe care l-am completat cu foarte multe noţiuni şi explicaţii.

În plus, am introdus multe note de subsol care au menirea de a uşura înţelegerea textului şi de a lămuri sensul unor exprimări mai tehnice sau mai obscure.

Deşi Conze a redus cât mai mult posibil enumerările repetate, totuşi am preferat uneori să le redau complet, considerând că astfel se facilitează înţelegerea textului (şi nu citirea sa), mai ales acolo unde înţelegerea ideii depinde de luarea în considerare a tuturor elementelor enumerării.

Din nefericire, *Prajñāpāramitā Sūtra* a suferit modificări în decursul timpului. Deşi s-au făcut adăugiri, acestea merită să fie citite, fiind în general inspirate. În câteva locuri există şi unele adăugiri mai puţin inspirate, care introduc elemente contradictorii sau chiar contrazic unele idei prezentate în pasajele anterioare sau ulterioare din text. Pentru a uşura sarcina cititorului, am enumerat mai jos capitolele coerente precum şi cele care conţin mesaje contradictorii; lista acestora se bazează pe experienţa mea cu asemenea scrieri şi cu Dharma în general. Clasificarea mea este numai un sfat orientativ, şi recomand citirea întregii Sutra, cel puţin în primele câteva dăţi.

În plus, pasajele care consider că nu fac parte din context, sau care chiar îl contrazic, au fost evidenţiate printr-o culoare mai deschisă. Prin aceasta nu am

cenzurat şi nu am modificat în niciun fel conţinutul textului, ci doar am evidenţiat vizual anumite părţi din el. Acest lucru este mai puţin obişnuit pentru o traducere, dar doresc să fiu de partea Dharmei şi nu de partea textului aşa cum a ajuns până la noi. Prin această evidenţiere şi prin această introducere mi-am asumat un rol mai amplu decât cel de simplu traducător, şi sper şi îmi doresc sincer ca efortul meu să ajute cititorul să înţeleagă şi să realizeze Perfecţiunea Înţelepciunii.

În limba română substantivul Bodhisattva este de genul masculin. Totuşi, un Bodhisattva poate fi la fel de bine o femeie sau un bărbat, termenul însemnând aproximativ „Fiinţa care merge spre Trezire", indiferent de sexul acesteia. Oriunde a fost posibil, am încercat să formulez textul în aşa fel încât exprimarea să nu indice exclusiv sexul masculin (de exemplu, „cineva" în loc de „unul"), întrucât învăţăturile din Sutra sunt valabile în egală măsură atât pentru femei cât şi pentru bărbaţi. La fel, deşi cuvintele „student" sau „discipol" sunt de genul masculin, şi o femeie poate fi la fel de bine student sau discipol.

Pe parcursul expunerii ce urmează veţi constata că repet anumite noţiuni sau explicaţii. Aceasta se datorează faptului că tot ceea ce descriu indică în aceeaşi direcţie, şi faptului că lămurirea noţiunilor care se sprijină una pe alta din punct de vedere al definirii necesită uneori o repetare a unora dintre ele.

Prajñāpāramitā Sūtra nu este filosofie, ci arată o cale

Înţelegerea budismului, şi de fapt a „lucrurilor" în general, nu poate avea loc fără a cunoaşte cele Patru Adevăruri Nobile, Nobila Cale Octuplă, şi învăţătura fundamentală despre natura lucrurilor, care este expusă în primul rând în această Sutra.

Prajñāpāramitā Sūtra nu trebuie parcursă ca un text filosofic, ca o simplă mostră a gândirii budiste, nu trebuie privită ca fiind un trofeu de ţinut în casă sau de expus, sau pe ceva exotic. Ea indică atât natura lucrurilor cât şi modul prin care cineva poate să o pătrundă, să o realizeze în mod direct, nemijlocit şi ireversibil. Aşa cum spune Divinul Buddha în această Sutra, toate fiinţele care au atins cel mai înalt grad de perfecţiune posibil au recurs la această perfecţiune a înţelepciunii.

Această Sutra poate părea neobişnuită unora, dar ea este un mesaj, un îndemn, o cale, o hartă trasată de o „fiinţă" care, după eliberarea de suferinţă şi de ignoranţă, a ajuns la perfecţiunea tuturor însuşirilor şi virtuţilor.

Idei care încep să fie văzute abia în prezent ca nişte simple posibilităţi, cum ar fi universul infinit cu mai multe planuri de existenţă, un număr imens sau chiar infinit de sisteme de lumi locuite, fiinţe fără corp fizic dar sesizabile (spiritele şi zeii), cauza şi efectul aplicate generalizat (nu doar în fizică sau chimie),

renaşterea (sau reîncarnarea), puterile psihice sau supranormale, faptul că materia şi energia sunt acelaşi lucru (forma, scr.[1] rūpa), faptul că materia nu are o cărămidă elementară monolitică din care să fie alcătuită, faptul că nu e stabilă ci e în continuă mişcare la orice nivel, că este cu mai mult spaţiu decât conţinut, aproape toate se regăsesc aici şi în multe alte discursuri ale lui Buddha Śakyamuni, vorbitorul principal din *Prajñāpāramitā Sūtra*. Aceasta nu înseamnă că Sutra ar trebui interpretată ca fiind vizionară; ea descrie pur şi simplu realitatea, aşa cum este ea.

În general vorbind, budismul (sau Buddha-Dharma) ar trebui văzut ca o Cale şi nu ca un spectacol de idei. Deşi mesajul său este alterat într-o oarecare măsură de trecerea timpului, „analiza detaşată" a budismului, desprinsă de înţelegerea şi cunoaşterea directă şi nemijlocită, va duce inevitabil la pierderea celei mai importante părţi a acestuia: mesajul de Trezire la Realitate, şi Calea sau metoda prin care se poate ajunge acolo. Analiza chimică a apei sau cunoaşterea formulei sale chimice nu rezolvă problema simplă a setei – numai băutul apei poate stinge setea. La fel este şi cu învăţătura lui Buddha. Analiza oricărei sutra numai ca produs al gândirii, ca filozofie (deşi nu este niciuna dintre ele), ca istorie sau din pură curiozitate, rămâne doar un simplu exerciţiu intelectual, care este insuficient şi care nu produce efectul pe care aceasta ar trebui să îl aibă, motivul pentru care a fost predată ca discurs de către Buddha, şi apoi transcrisă: eliberarea completă şi definitivă de orice fel de suferinţă.

Fiind cea mai profundă şi mai importantă sutra din budism, *Prajñāpāramitā Sūtra* are cu siguranţă şi mesajul cel mai greu de înţeles. Este puţin probabil ca cititorul să-l pătrundă în totalitate trecând doar o singură dată prin text. Cu fiecare citire a Sutrei, înţelegerea se va aprofunda treptat, sensuri care scapă la început vor deveni mai limpezi şi, dintr-o simplă expunere, ea poate deveni pentru cititor o practică şi un mod de a vedea.

Perfecţiunea înţelepciunii

În ceea ce priveşte scopul principal al Sutrei, adică descrierea şi indicarea perfecţiunii înţelepciunii pentru a fi obţinută, în linii mari aceasta necesită realizarea directă a naturii adevărate a tuturor dharmelor, sau „acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt produse". Această idee nu este o simplă filosofie, nici un punct de vedere al unei „şcoli de gândire", ci este chiar o descriere a Realităţii.

Voi rezuma în continuare modul în care se poate înţelege această natură, pornind de la aspectele mai uşor de înţeles şi mergând în profunzime, şi apoi în

[1] Prescurtare pentru „limba sanscrită", cu sensul „cuvânt din limba sanscrită".

ordine inversă, pornind de la profunzime şi mergând către corolarele sale. Tot ceea ce descriu mai jos este fie învăţătură directă a Divinului Buddha, fie o parafrazare a acesteia.

Explicaţii cu mult mai ample, mai coerente şi mai sistematizate veţi putea găsi în textele lui Ārya Nāgārjuna, şi în unele aparţinând altor maeştri. Textul care urmează este doar o sinteză cu rol de introducere.

În acest punct rog cititorul să parcurgă prefaţa lui Edward Conze care se găseşte după această prefaţă a traducătorului, şi să revină aici după ce a înţeles noţiunile explicate în ea. Acestea îi vor fi de ajutor în înţelegerea explicaţiilor care urmează, la fel ca dicţionarul de la sfârşitul cărţii.

Noţiuni introductive

Aşa cum puteţi citi şi în dicţionar, cauza principală a suferinţei este ignoranţa (în sanscrită avidyā, în care primul „a" înseamnă „nu" sau „fără", la fel ca în limba română în cuvintele „anormal" sau „asimetric", iar vidyā înseamnă „cunoaştere corectă"). Aşadar această ignoranţă este simpla absenţă a cunoaşterii corecte a realităţii adevărate, este o lipsă a ceva (adică a cunoaşterii corecte) şi nu prezenţa a altceva decât cunoaşterea corectă, în acelaşi fel în care o gaură dintr-o ţesătură este denumirea pentru lipsa materialului în acel loc, şi nu pentru prezenţa a altceva în loc de material.

Însă, „din cauza[1]" acestei necunoaşteri, are loc şi o cunoaştere greşită, nu doar o simplă necunoaştere. Cunoaşterea greşită este tradusă ca iluzie, şi în dicţionarul de la sfârşitul cărţii încerc să indic cât mai precis sensul acesteia, folosind mai multe surse. În exemplul de mai sus, materialul original care lipseşte din ţesătură a fost înlocuit cu un petic făcut dintr-o ţesătură nepotrivită.

În termeni convenţionali acestea sunt cele două mari „probleme" de rezolvat, oricare alte realizări având doar rolul de sprijin sau de factori facilitatori pentru oprirea ignoranţei. Cât timp ignoranţa (şi iluzia) persistă, are loc transmigrarea neîncetată prin Samsara, în ciuda voinţei fiinţei, fără ca ea să aibă control asupra condiţiilor acestei transmigrări, şi fără ca ea să îi poată pune capăt, indiferent de metodele alternative încercate (adică altele decât cele pentru încetarea ignoranţei).

În termenii realităţii ultime, toate acestea sunt pură iluzie, şi nu există cu adevărat – însă simpla înţelegere intelectuală a acestei afirmaţii nu ajută cu nimic

[1] Am pus cuvântul cauză între ghilimele pentru că lipsa a ceva nu poate fi propriu-zis o cauză. Focul poate fi o cauză pentru căldură sau pentru lumină, însă absenţa focului nu este cauză propriu-zisă pentru frig sau pentru întuneric.

la încetarea acestei iluzii. Este necesară realizarea directă şi completă, prin efort şi exerciţiu repetat.

Pentru eliminarea ignoranţei (sau altfel spus pentru apariţia înţelepciunii-cunoaştere, sau prajñā), în budism (sau Buddha-Dharma) sunt folosite două tipuri de meditaţie: cea de liniştire sau de fixare, şi cea analitică.

Meditaţia de liniştire (sau de calmare) are rolul de sprijin pentru meditaţia analitică, pentru ca aceasta din urmă să poată fi practicată fără distrageri. Din nefericire, multe persoane consideră că le este suficientă această meditaţie de liniştire, şi efectul său imediat de uşurare a tensiunilor mentale. În Dharma, liniştirea proceselor mentale nu este un scop în sine ci un rezultat intermediar, folosit ulterior ca fundaţie temporară pentru analiză, deoarece mintea liniştită poate analiza cu mult mai eficient. Oprirea în acest punct nu are niciun efect durabil, deoarece fără meditaţia analitică nu se afectează ignoranţa, adică lipsa cunoaşterii corecte directe. Meditaţia analitică are rolul de a aprofunda, în mod calm şi fixat pe subiectul observat sau analizat, realizarea adevărului. Am descris mai jos paşii generali pentru această meditaţie.

În Dharma se mai vorbeşte şi de prezenţa conştientă, ca metodă aflată oarecum între aceste două tipuri de meditaţie, în care nu are loc nicio analiză la nivel intelectual însă în care, în etapele de început, are loc observarea pe un nivel foarte fin al minţii, şi apoi are loc doar rămânerea într-o conştienţă simplă, goală, în sensul de a nu fi îmbrăcată în nimic, de exemplu în nicio construcţie mentală. A nu se înţelege că acea conştienţă este şi tâmpă, pentru că este vorba despre o prezenţă spontană şi alertă, neinfluenţată şi nestânjenită de niciun factor mental. Ea este cu mult mai limpede, mai „vie” şi mai „trează” decât orice stare obişnuită a minţii.

Aceste tipuri de meditaţii devin nediferenţiate de la un anumit punct al dezvoltării lor, şi apoi meditaţia şi ne-meditaţia devin de nedistins, deoarece în lipsa obiectelor imaginate nu mai apare nicio distragere – aşadar nu se mai pot constata două stări, una distrasă şi una meditativă. Veţi regăsi aceste idei şi în Sutra.

În Ratnaguṇa (adică în partea versificată a Sutrei), în capitolul I, subcapitolul 3, versetele 2 şi 6 (adică R I, 3.2 şi 3.6), se spune că dacă un Bodhisattva „rătăceşte fără casă” (adică nu mai ia în considerare nicio dharma ca fiind reală) atunci, în mod spontan şi natural, procesele mentale sunt încheiate (din lipsă de obiecte imaginate) şi „cea mai bună dintre meditaţiile calme îşi croieşte drum către el”. Acest lucru se poate descrie şi prin încetarea percepţiilor, descrisă mai jos.

Descrierea meditaţiei analitice şi a subiectelor de analizat

Având în vedere că ignoranţa este cea de „eliminat” şi că ea are mai multe „niveluri”, fiecare idee greşită sau fiecare lipsă de idei în ceea ce priveşte natura realităţii trebuie înlocuită cu o cunoaştere clară, mai întâi intelectuală şi apoi directă, ambele obţinute prin meditaţie.

Cele Trei Semne ale Existenţei

Divinul Buddha a predat că, din punct de vedere al realităţii convenţionale, toate dharmele (obiecte, fenomene, fiinţe, etc.) sunt caracterizate de aceleaşi trei însuşiri, numite Cele Trei Semne ale Existenţei, enumerate mai jos.

Primele trei constatări, adică 1.a, 1.b şi 2.a se regăsesc şi în alte religii şi sisteme de gândire, însă începând cu punctul 2.b analiza este specifică numai învăţăturii Divinului Buddha, adică Buddha-Dharmei.

1. *Anitya (scr.) - nepermanenţa*
   a. Absolut orice fenomen identificabil, conceptibil, de orice fel, este nepermanent, sau altfel spus nimic nu este permanent, nimic nu durează la nesfârşit;
   b. În sens mai larg şi mai general, nimic nu este pre-existent şi nici nu durează la infinit, ci apare la un anumit moment, şi dispare la un alt moment;
2. *Dukha (scr.) - suferinţa*
   a. Dacă fenomenul sau obiectul este neplăcut, va fi cauză pentru suferinţă. Şi chiar dacă este plăcut, fiind nepermanent, mai devreme sau mai târziu va fi cauză pentru suferinţă, spre exemplu prin despărţirea de acel lucru, prin dezagregarea lui, sau prin moartea fiinţei ataşate de el;
   b. Suferinţa poate fi clasificată în trei categorii, toate trei aplicându-se oricărei fiinţe, de orice fel:
      i. Suferinţa evidentă, sau suferinţa suferinţei: de exemplu foamea acută, sau o durere;
      ii. Suferinţa schimbării: orice fel de plăcere a fiinţelor este numai o uşurare a unei suferinţe şi mai mari: de exemplu, alinarea foamei cauzează plăcere şi satisfacţie, dar numai în măsura în care foamea este în curs de alinare; dacă suferinţa este deja uşurată, dacă foamea a trecut, plăcerea se transformă treptat în neplăcere: dacă am continua să mâncăm în acelaşi ritm, fără să ne oprim, iniţial ar fi neplăcut, iar în cele din urmă ni s-ar face rău sau chiar am muri, indiferent despre ce mâncare ar fi vorba;
      iii. Suferinţa atotpătrunzătoare: orice fiinţă este supusă legii cauzei şi efectului, şi nu are niciun control sau cel mult un control minim şi

nesatisfăcător asupra propriului destin şi asupra întâmplărilor la care participă; în plus, inevitabil va muri, fiind nepermanentă; apoi va urma o nouă naştere în funcţie (şi) de acţiunile precedente ale acelei fiinţe, iar condiţiile în care va avea loc această renaştere nu sunt sub controlul ei; în absenţa înţelepciunii profunde, în absenţa Realizării, ciclul acesta se repetă la nesfârşit, fără ca fiinţa să îl poată opri.

3. *Anātman (scr.) – non-sinele*

Această analiză are cinci aspecte:

a. În ceea ce priveşte orice dharme (fenomene, obiecte şi fiinţe), ele fiind nepermanente, putem uşor constata că nu sunt (sau nu constituie) un „sine", în sensul „sufletului", „spiritului", „esenţei", sau a „esenţei divine" din alte religii; din moment ce acea dharma este nepermanentă, ea nu poate constitui o „esenţă", un „sine" (despre care spunem că ar fi permanent, etern, neschimbător, independent, etc.), ceea ce înseamnă că un posibil „eu" sau „sinele meu" nu pot fi şi nici nu sunt unul şi acelaşi lucru cu aceste dharme nepermanente; aşadar, nicio dharma *nu constituie* un sine;
b. Putem uşor constata că acea dharma analizată (orice dharma) nici *nu aparţine* unui sine, nu este proprietatea unui sine, pentru că nu este la dispoziţia acestuia: de exemplu, corpul îmbătrâneşte şi moare împotriva voinţei presupusului proprietar („eu"), ceea ce înseamnă că senzaţia de „al meu" este iluzorie şi nejustificată în ceea ce priveşte corpul; aplicând această analiză şi asupra celorlalte dharme, cum ar fi mintea, sau asupra celorlalte agregate (skandha), vom constata acelaşi lucru;
c. Putem vedea că nicio dharma *nu conţine* un „sine", ca şi cum seminţele unui fruct ar fi sinele neschimbător şi pulpa ar fi acea dharma (un bun exemplu vizual ar fi fructul de avocado). Dacă ar fi astfel atunci sinele, fiind neschimbător, nu ar fi absolut deloc afectat de modificările pulpei, sinele fiind, conform definiţiei sale, independent şi permanent; nici măcar constatarea vreunei modificări nu ar trebui să aibă loc, deoarece această constatare (sau procesul de învăţare) induce modificări, pe când „sinele" se consideră a fi neschimbător (deci şi incapabil de simţire şi de învăţare). Însă experienţa ne arată că ceea ce considerăm a fi „eu" sau „sine" este foarte afectat de orice schimbare a presupusului „înveliş", cum ar fi corpul, şi de toate experienţele prin care trece, şi pare să treacă prin schimbări cum ar fi învăţarea mersului, vorbitului, scrisului, şi aşa mai departe;
d. Ca un caz particular al punctului (c) de mai sus, un „sine" nu *locuieşte* într-o dharma, cum ar fi „un suflet" care să locuiască în corpul fizic, adică ceva permanent să sălăşluiască în ceva nepermanent, sau ceva permanent să „stea" pe un suport nepermanent. Dacă ar fi astfel, nu ar putea exista nicio

relaţie între „locuitor” şi „locuit”, tot din cauza independenţei locuitorului şi a incapacităţii unui sine imuabil de a interacţiona cu ceva (deoarece o interacţiune l-ar face interdependent);

e. De asemenea, nicio dharma *nu este conţinută*, inclusă într-un „sine” independent, permanent şi neschimbător, pentru că orice dharma este dependentă, nepermanentă şi schimbătoare; dacă ea ar fi conţinută într-un sine etern, permanent, neschimbător, atunci ar rezulta automat că totuşi o parte din acel „sine” ar fi ca acea dharma, adică perisabil, instabil, etc. şi astfel ar fi un „sine” alcătuit din două părţi eterogene, una eternă şi una ne-eternă, ceea ce nu este „sinele” sau „sufletul” monolitic presupus a exista cumva.

Acestea sunt singurele cazuri posibile în relaţia dintre o dharma oarecare şi un sine: o dharma să fie un sine, să aparţină unui sine, să conţină un sine, să fie conţinută într-un sine sau să fie locuită de un sine[1]. Dacă niciunul dintre cazuri nu este valid, înseamnă de fapt că acel „sine” presupus a exista este o idee la fel de invalidă, că de fapt nu există un „sine”, aşa cum este imaginat.

Ārya Nāgārjuna sintetizează aceste cazuri în versetul 49 din „Epistolă către un prieten”, repetând declaraţia Divinului Buddha:

A fost declarat că „forma nu este sinele,
Sinele nu posedă forma, sinele nu rezidă în formă,
Şi forma nu rezidă în sine”. Înţelege celelalte
Patru agregate ca fiind la fel de vide, de goale.

Deseori, Divinul Buddha le indica discipolilor să mediteze analitic profund la faptul că cele cinci agregate (skandha) au cele trei caracteristici de mai sus, sau într-o altă variantă de exprimare, că „niciun agregat nu este eu, nu este al meu, nu este sinele meu”. Această învăţătură este cuprinsă în sutra cu numele *Anatta-lakkhana Sutta* (în Pali), şi a fost al doilea discurs rostit de către Divinul Buddha. Traducerea acestei Sutra se găseşte pe aceeaşi pagină web cu această traducere. Ea este chiar reţeta pentru Eliberare, aplicată cu succes de zeci de mii de discipoli ai lui Buddha.

Discipolii luau în considerare fiecare skandha (adică, pe rând: forma, senzaţia, percepţia, formaţiunile mentale şi conştiinţa) şi îl analizau profund şi clar, observând *dacă are* sau *dacă nu are* caracteristicile de mai sus, şi lămurindu-se

[1] Exemplu formulat mai personal, referitor la agregatul formei, aplicabil şi pentru toate celelalte agregate: forma nu sunt eu (şi nici eu nu sunt forma), forma nu este a mea, eu nu sunt parte din formă, eu nu sunt în formă, forma nu este în mine.

complet asupra răspunsului la aceste întrebări. Ei nu repetau ca pe o poezie ideile de mai sus, ci le verificau, analizând fiecare aspect al lor, punându-le la îndoială şi verificându-şi propriile îndoieli, cu puterea lor maximă de concentrare şi de observaţie. Acest exerciţiu îl repetau tot mai profund şi mai clar, mai întâi intelectual şi apoi direct, ajungând până la urmă la realizarea adevărului, la convingerea completă. Iar convingerea odată căpătată, fiind bazată pe argumente şi pe observaţii directe corecte, nu mai dispare, nu se mai poate schimba. Numeroase fiinţe au devenit Arhaţi prin această metodă.

Citându-l pe Divinul Buddha, Ārya Nāgārjuna scrie în lucrarea cu titlul sanscrit *Bodhicittavivāraṇa* (Expunere despre Bodhicitta, o puteţi găsi pe aceeaşi pagină web cu această traducere), în versetele 12-13 astfel (citatul a fost adaptat, pentru a fi înţeles în afara contextului din lucrare):

Cel Excelent între oameni şi zei,
A predat întotdeauna Bodhisattvaşilor:
„Formele sunt ca un morman de spumă,
Senzaţiile seamănă cu clăbucii din apă,
Percepţia este ca un miraj,
Formaţiunile mentale sunt asemenea bananierilor,
Iar conştiinţa este ca o iluzie magică.”
Astfel a predat [Buddha] agregatele.

Scurt comentariu explicativ: mormanele de spumă nu au nicio esenţă tare, deşi ocupă loc în spaţiu şi de la distanţă par solide; clăbucii din apă (de exemplu dintr-un lac) apar şi dispar aproape imediat, fără a lăsa de fapt nicio urmă; mirajul pare real dar nu este, ci se percepe ceea ce nu există în realitate, cum ar fi apă la orizont, într-un deşert; bananierii nu au trunchi lemnos ca alţi copaci, şi dacă se îndepărtează frunzele cu tot cu peţiol, nu rămâne nimic în urmă; iluzia magică este un efect elaborat generat de o mulţime de factori, dar este tot ireală, deşi pare reală.

Uşile către Eliberare (sau către Libertate)

Cu alte ocazii, Divinul Buddha a spus că dharmele pot fi caracterizate de alte trei însuşiri, enumerate mai jos. Meditaţia asupra oricăreia dintre aceste însuşiri, realizarea clară a oricăreia dintre ele, duce la Eliberarea din ciclul Samsarei, şi de aceea meditaţia şi realizarea însuşirii respective se mai numeşte şi Uşă către Eliberare sau Uşă către Libertate.

Ele sunt:

1. *Lipsa Dorinţelor, sau Fără Niciun Scop*: de la sine, prin sine însuşi, prin propria putere, niciun fenomen nu este de dorit de fapt, pentru că este

nepermanent, instabil, lipsit de esenţă, lipsit de existenţă intrinsecă, lipsit de valoare intrinsecă, şi de aceea dezirabilitatea sa este pur imaginară. Aşadar, de fapt nu există niciun scop. Nicio dharma nu are rost să fie considerată drept obiect al dorinţei, deci se poate renunţa la toate scopurile, fără nicio excepţie[1]. Pe de altă parte, nicio dharma nu are dorinţe. Un obiect nu are dorinţe, un fenomen nu are dorinţe. Nici măcar fiinţa nu are dorinţe pentru că se poate constata, prin analiză sau în mod direct, că dorinţele acesteia nu există ca dorinţe în sine (adică independente de orice obiect), care apoi să se orienteze către un obiect, aşa cum un ac magnetic s-ar orienta către o bucată de fier din apropiere. Mai mult, nici nu se pot găsi dorinţe care să existe independent, în absenţa oricărei fiinţe şi a oricărui obiect.

2. *Lipsa Semnelor*: nicio dharma nu are niciun semn particular, inalienabil, independent, stabil, permanent şi evident pentru orice proces perceptiv, care să o deosebească clar, concret şi absolut de vreo altă dharma. Nici măcar semnul caracteristic nu are de fapt însuşirea inalienabilă şi clară de a fi un semn caracteristic, şi de aceea orice percepţie şi clasificare are loc pe criterii relative, învăţate şi devenite obişnuinţă, întărite şi validate numai de consensul colectiv în aceeaşi eroare. Această noţiune este tratată concis şi în Sutra de faţă, în capitolul I.2 din *Aṣṭasāhasrikā* (partea de proză).
3. *Lipsa Esenţei,* sau *Vacuitatea*: lipsa oricărei esenţe în fenomene şi obiecte, lipsa oricărei esenţe în fiinţe (în formă, în minte şi în orice alt aspect conceptibil, în toate agregatele, ş.a.m.d.). În cazul particular al fiinţelor, „sine" este denumirea folosită pentru esenţă. Nicio dharma nu are o esenţă discernabilă, care să se poată observa, o esenţă stabilă, permanentă, evidentă indiferent de modul valid de investigare, o esenţă independentă, situată cumva „dincolo" de acea dharma. Ca termeni echivalenţi, se mai spune că dharmele sunt goale sau vide, lipsite de o existenţă proprie, goale de orice esenţă proprie, vide de orice conţinut dincolo de aparenţă.

Dintre cele trei tipuri de meditaţie sau uşi spre Eliberare, cea de-a treia este cea mai profundă şi le include implicit şi pe celelalte două, ca şi corolare (lipsa esenţei înseamnă şi lipsa oricăror semne reale, şi lipsa dorinţelor). Toate cele trei meditaţii sunt echivalente ca efect, denumirile lor indică spre acelaşi lucru, iar

[1] Renunţarea parţială la scopuri este doar calcul, pasivitate sau indiferenţă. Ea nu are loc din realizarea Lipsei Dorinţei, ci este doar reprimare sau autocontrol. Renunţarea *completă şi ireversibilă* la orice scop este rezultatul Realizării.

realizarea efectului oricăreia este echivalentă ca efect cu realizarea efectelor tuturor celor trei.

Apariţia dependentă

Pentru a explica Vacuitatea, Divinul Buddha a recurs şi la conceptul de Apariţie Dependentă (sau de producere condiţionată), în sensul că nimic, nicăieri, niciodată, nu a apărut independent şi nici nu există independent, de la sine, adică fără nicio cauză şi fără nicio condiţie, şi respectiv nu subzistă (sau nu durează) fără nicio cauză şi fără nicio condiţie. Simplul fapt că ceva a apărut înseamnă implicit că nu este permanent, că a depins de ceva pentru a apărea, şi că depinde de ceva pentru a dura. De asemenea, nu se poate găsi nimic pre-existent, adică ceva ce să existe pur şi simplu, fără să fi apărut vreodată, sau chiar mai mult, să nu dispară niciodată, şi să nu aibă nicio condiţie necesară pentru existenţa sa. Orice dharma, fără excepţie, se poate observa că apare în dependenţă de cauze şi de condiţii, şi durează doar atât timp cât condiţiile nu sunt prea modificate faţă de o stare a lor ce ar permite existenţa (sau continuitatea) acelei dharme. Invit cititorul să facă acest exerciţiu, şi să verifice dacă este sau nu adevărată această afirmaţie, şi în general dacă învăţăturile Divinului Buddha sintetizate aici sunt sau nu valide, pentru toate cazurile posibile[1].

[1] Spre exemplu, puteţi verifica dacă dharmele apar dependent sau nu, dacă ştiţi de vreo dharma care să apară independent, adică fără cauze, sau de vreo dharma care să dureze la nesfârşit (cu sau fără să aibă nevoie de condiţii), sau puteţi căuta dharme care să aibă esenţă (dacă există), şi aşa mai departe, pentru a vă lămuri toate îndoielile. Puneţi la îndoială absolut toate afirmaţiile din Dharma care vi se par neadevărate sau de necrezut, şi verificaţi-le validitatea. Să luăm exemplul munţilor: aparent „eterni, dintotdeauna acolo, neschimbători, falnici, semeţi". Dharmele numite munţi par astfel dar de fapt ei sunt apăruţi de un timp (chiar dacă lung), apăruţi dependent de cauze şi condiţii (erupţii de lavă, încreţirea scoarţei terestre, sedimentare, etc.) şi durează doar o vreme. Ei sunt modificaţi vizibil, în fiecare moment, de eroziune şi de mişcările scoarţei terestre, deci priviţi mai îndeaproape nu sunt chiar neschimbaţi. Aceste expresii de mai sus, dintre ghilimele, sunt valide doar la o privire superficială, doar în urma unei aproximări destul de grosolane a stării lor. Iar dacă dăm la o parte forma (materia) care considerăm că îi alcătuieşte, atunci nu rămâne în acel loc niciun „spirit" al muntelui, nicio „esenţă" a muntelui. Şi nici nu vom mai vedea semeţia la munţii mai vechi şi mai erodaţi, cum sunt Munţii Dobrogei, care au fost cândva cam aşa cum sunt acum Munţii Făgăraş. Mai mult, până şi ceea ce acum numim vârful Everest din munţii Himalaya a fost parte din fundul unei mări.

Explicat în alţi termeni, nicio dharma nu are existenţă proprie, existenţă în sine, existenţă independentă, ci are cel mult o apariţie şi existenţă dependentă, şi de aceea nu are nici o natură proprie, nici vreo esenţă.

Acelaşi lucru este valabil şi în cazul noţiunii de „eu”, sau de „sine”, de „esenţă”, de „spirit” sau de „suflet”, care se presupune că ar fi independent, stabil, imuabil. Acesta nu se poate găsi nicăieri, nici prin experienţă şi nici prin analiză, nu se poate evidenţia nicicum. Chiar dacă ar fi fost creat (conform teoriilor teiste, de către un Creator), tot ar fi apărut în dependenţă de acest Creator.

Analizat mai profund, în fapt are loc doar iluzia (aşa-zis „mentală”) a unui sine, dedus şi presupus din diverse constatări indirecte: trebuie că imaginea din oglindă este reflectarea mea, este evident că eu gândesc acum, eu constat, eu merg, eu fac, eu am fost, eu sunt, eu voi fi. În cazul oamenilor, această iluzie este impregnată şi de către părinţi, sau mai general de la o generaţie la alta, de la adulţi la copii, prin transmiterea ideii de „tu”, de „eu”, de „al meu”; părintele spune copilului: eşti mic, eşti frumos, tu trebuie să mănânci, tu porţi hainele, tu ai mânuţa asta, asta este mânuţa ta, etc. După etapa de copil, fiinţa ajunge în etapa de adult, şi transmite mai departe viitorilor adulţi aceleaşi idei, care i se par valide, şi care nu sunt puse la îndoială aproape niciodată.

Simpla constatare a proceselor fizice şi mentale (senzaţii, percepţii, acţiuni, gânduri, emoţii, etc.), împreună cu lipsa investigării dacă este într-adevăr aşa cum pare, duce la concluzia existenţei acestui „eu” (peste simpla senzaţie se suprapune ideea „eu simt”, peste simpla acţiune se suprapune ideea „eu fac”, şi tot aşa „eu cred”, „eu gândesc”, etc.), concluzie care nu a fost niciodată pusă la îndoială, şi de aceea este considerată ca fiind evidentă, la fel ca o axiomă care nici măcar nu necesită demonstraţie. În acest mod apare această idee de „eu”, în dependenţă de corp, de minte şi de observarea fără discernământ sau analiză (adică de ignoranţă). Această iluzie se poate observa în cazul tuturor oamenilor care nu sunt Treziţi, şi de fapt a fiinţelor în general. Însă după realizarea clară a modului în care apare această idee de „eu”, în mod natural, ea nu mai apare deloc.

Lipsa esenţei şi apariţia dependentă sunt sintetizate de către Ārya Nāgārjuna în *Bodhicittavivāraṇa*, în versetul 63, astfel:

> *Pe scurt, din fenomene (sau dharme) goale, vide,*
> *Apar [numai] fenomene goale, vide;*
> *Agent, acţiune (karma), fructe (sau rezultate),*
> *Şi cel care le savurează:*
> *Cuceritorul a predat că acestea sunt [strict] convenţionale.*

Non-producerea (absenţa producerii)

Acum, după ce toate aceste idei de mai sus au fost înţelese cel puţin la nivel intelectual, este mai uşor de înţeles şi la ce se referă non-producerea, sau non-apariţia, sau absenţa producerii, sau absenţa de fapt a apariţiei, a duratei şi a dispariţiei, care este tema principală din *Prajñāpāramitā Sūtra*. Realizarea acestui aspect este de departe cea mai importantă, şi include şi toate celelalte realizări descrise mai sus.

Ārya Nāgārjuna sintetizează această idee în *Bodhicittavivāraṇa*, versetul 49:

Ca „non-apariţie", ca „vacuitate", sau ca „non-sine":
[Înţelegând] Aseitatea [în acest fel],
Persoana care meditează la un adevăr mai puţin profund –
Aceea nu este meditaţie [adevărată].

După înţelegerea realităţii ca fiind de fapt non-producere, lipsa esenţei şi în particular lipsa sinelui, este obligatorie meditaţia la acest adevăr. Orice altă meditaţie nu este de fapt o meditaţie adevărată, şi nu are ca efect Trezirea completă.

Să luăm exemplul unui nor. Din diverse cauze, prea multe pentru a fi enumerate aici, vaporii de apă se aglomerează într-o formă ce se poate distinge cu ochiul fizic, şi duc la o senzaţie vizuală apărută dependent şi de lumina Soarelui, şi de mulţi alţi factori. În dependenţă de ignoranţă, de învăţarea bazată pe ignoranţă şi de aceşti factori, are loc constatarea „a apărut un nor". Dacă vântul şi razele Soarelui împrăştie vaporii de apă, sau dacă aceştia cad pe suprafaţa Pământului ca ploaie, acel nor nu mai este vizibil, şi are loc constatarea „norul a dispărut". Între cele două momente, are loc constatarea „acel nor există, iată-l acolo". Aceste trei constatări privind apariţia, existenţa şi dispariţia norului nu se referă la niciun obiect real, pentru că niciun nor nu a existat cu adevărat, nu a apărut, nu a durat, nu a dispărut. Norul a fost doar denumirea pentru suprafaţa şi conturul ce puteau fi distinse vizual ale unei aglomerări de vapori de apă, care s-au adunat şi pluteau din cauze dependente de alte cauze, şi aşa mai departe. Niciun *nor* nu a apărut efectiv, nu a durat, nu a dispărut. *Norul* nu este un *obiect*, ci o simplă *noţiune* suprapusă peste o senzaţie. Aşadar, este vorba doar de o denumire, de un semn, de o etichetă aplicată pe aglomerarea de vapori de apă vizibilă în dependenţă de organele de simţ şi de lumină. În acest sens se spune despre fenomene că există doar nominal, doar ca nume, şi nu la modul adevărat.

Vaporii de apă nu au *produs* un nor, *norul* nu a existat deloc, şi în consecinţă nici nu a fost distrus prin împrăştierea sau căderea vaporilor de apă. La fel este cu orice „producere”. Ideea de producere sau de apariţie este doar o suprapunere, o imaginare, şi la fel sunt şi cele de existenţă şi respectiv de distrugere sau de dispariţie.

Iar dacă analizăm mai în profunzime ochiul, aerul, apa, lumina şi procesele mentale care au fost toate cauze şi condiţii necesare pentru apariţia dependentă a procesului perceptiv „nor”, fiecare dintre ele nu este de fapt o cauză absolută, ci este şi efect al altor cauze, şi de fapt, la rândul lor, sunt tot ne-producere, tot simplă etichetare iluzorie. Fenomenele materiale (ochiul, aerul, apa, moleculele, atomii, particulele sub-atomice, etc.) sunt toate nepermanente, în aparentă perpetuă schimbare şi reorganizare, ceea ce indică de fapt că ele nu există în forma şi în starea presupusă în urma senzaţiilor grosiere şi aproximative ale corpului şi ale minţii, exact aşa cum nici norul nu este ceva stabil şi existent ca *nor*. Nicio particulă, nicio organizare de particule, nu are nicio esenţă. Acele molecule de apă care acum par vapori au fost poate şi gheaţă, şi lichid, iar la formarea sistemului solar au fost compuse în urma unor reacţii fizice şi chimice, din particule mai elementare cum ar fi hidrogenul, sau chiar şi mai elementare (dar nu are rost să detaliem mai mult, pentru că ne-am abate de la scopul expunerii). Ele nici nu sunt permanente, şi la un moment dat nici nu vor mai fi organizate ca apă, deoarece explozia şi implozia Soarelui, care sunt inevitabile peste câteva miliarde de ani, va avea consecinţe şi asupra stării lor. Iar în interiorul moleculelor, atomilor, quarcilor ş.a.m.d., nimic nu este stabil, nici solid, nici clar caracterizabil, şi nici nu are nicio esenţă. Ştiinţa deja poate constata aceste lucruri pe care le-a afirmat Divinul Buddha încă de acum 2.600 de ani. Aşadar, etichetele de „apă”, „aer” (adică o combinaţie de azot, oxigen, carbon, ş.a.m.d.) nu sunt aplicate pe ceva real, existent definitiv şi stabil ca atare, ca apă sau ca aer, de exemplu. Aceste aparente elemente chimice sunt doar agregări temporare şi complet instabile până şi pe durata conceperii (imaginării) existenţei lor. Aşadar, ele nu au apărut, nu au fost „produse”, nu sunt nişte „produse” la modul real, şi nici nu sunt „produse finite”.

Lumina (indiferent de frecvenţă şi dacă este interpretată ca energie, sau nu) este şi mai simplu de analizat: fotonii sunt emişi în urma unor procese materiale şi energetice, în anumite condiţii. Dacă un foton este emis şi eventual ricoşează în alte particule ca cele descrise mai sus, şi apoi interacţionează cu particule din celulele cu rol de receptor din organul numit ochi, alcătuit din acelaşi fel de materie descris mai sus, atunci în urma multor procese de ordin chimic şi fizic are loc senzaţia vizuală biologică, iar pe baza celor şase baze ale simţurilor are loc şi un proces mental de senzaţie. Dacă vreunul dintre factorii enumeraţi lipseşte, senzaţia nu are loc.

Dacă becul nu mai e aprins, noaptea, lumina nu rămâne în cameră. Ea este vizibilă doar cât timp becul este aprins. Fotonii par că „dispar” (aproape) instantaneu după stingerea sursei de lumină. Aşadar nu se poate vorbi despre lumină ca despre ceva apărut, sau ca produsă, sau care durează, sau care a dispărut. Dacă extindem această analiză la orice obiect perceput, vom vedea că niciunul nu este un „produs finit” şi stabil, o apariţie clară ce rămâne neschimbată odată apărută ci că, de fapt, ceea ce numim „obiecte” sau „fenomene” sunt simple etichete puse pe contururi aproximative şi foarte instabile, care se schimbă mereu, chiar dacă nu sesizabil în mod direct prin organele de simţ. Cât timp conturul sau aparenţa seamănă, după anumite criterii şi în anumite marje, cu o percepţie anterioară, avem iluzia „aceluiaşi” obiect: aceeaşi maşină, aceeaşi casă. Însă dacă am face o radiografie amănunţită a acestor obiecte, am constata că nicio moleculă, niciun atom, nicio altă particulă aparentă, oricât de mică, nu ar fi în aceeaşi stare şi în aceeaşi poziţie relativă avute cu un interval de timp oricât de mic în urmă. Însă aproximarea dată de senzaţie, care nu ajunge la acest nivel de detaliu, este cauză pentru concluzia că este *aceeaşi* maşină, *aceeaşi* casă – doar pentru că seamănă mulţumitor de mult cu o percepţie anterioară, tot foarte grosieră. Mai mult, dacă ar fi să demontăm casa sau maşina, piesă cu piesă, fără să stricăm nicio componentă, grămada de componente demontate nu ar mai fi percepută drept casă sau maşină, pentru că deja nu mai seamănă acceptabil de mult cu o percepţie anterioară, deşi conţinutul sesizabil total este exact acelaşi, doar că în altă organizare (este o grămadă de materiale, şi nu în forma unei case sau a unei maşini).

Aşadar, obiectele sunt doar atât şi nimic mai mult – simplă percepţie iluzorie, fără nimic real care să o susţină. În realitate, nu există obiecte ca atare, şi nici vreo particulă fundamentală permanentă şi indivizibilă care să le compună prin combinare – acestea sunt doar etichete mentale suprapuse peste aparenţe cât de cât stabile; în plus, etichetele se pot suprapune peste aparenţe numai cât timp acele aparenţe seamănă suficient de mult cu modelul mental pentru acea etichetă, după care, când se „reorganizează”, eticheta nu mai este aplicabilă. Şi până şi încercarea de a căuta o „particulă fundamentală” sau o „substanţă” care se tot reorganizează, sau un „Tot” sau un „Întreg”, vor avea acelaşi rezultat: acestea sunt simple idei lipsite de orice suport real. Aşadar, niciun obiect nu apare, nu dispare, nu este produs, şi nu subzistă ca un produs (sau produs finit, finalizat, stabil, etern). Nu are loc nicio apariţie adevărată, nicio producere efectivă a ceva real. Aşadar, nu există nimic care să fie un produs, care să fi apărut de fapt. Aceasta indică sensul ne-producerii, ne-apariţiei, non-producerii, non-apariţiei.

Tot pentru a descrie această „stare de fapt” se mai foloseşte şi cuvântul „Aseitate”, adică „aşa cum stau lucrurile”, formulare în care „lucruri” nu

înseamnă ceva concret, însă în descrieri suntem constrânşi de limitările limbajului. Despre „cum stau lucrurile” nu se poate spune nimic adevărat sau coerent, se poate doar indica prin exemple sau descrieri aproximative.

Această non-apariţie nu este afirmarea faptului că „absolut nimic nu există” (care este viziunea nihilistă, care este contrazisă de experienţa evidentă şi care este descrisă tot în această introducere), ci afirmarea faptului că nimic nu apare deşi aşa s-ar crede dacă nu are loc nicio investigaţie, a faptului că nimic nu există în felul în care pare că există, şi că în consecinţă nici nu durează şi nici nu încetează de fapt. Apariţia sau producerea, durata sau existenţa, şi dispariţia sau distrugerea, sunt numai şi numai percepţie greşită, închipuire eronată, şi nimic mai mult. Ele nu descriu nicio realitate adevărată, şi nici nu au nicio bază validă, reală, existentă, pentru desemnare, şi nici vreun proces mental valid de cunoaştere corectă.

Non-producerea (sau non-apariţia) aplicată la fiinţe

Odată înţeleasă pentru obiecte şi fenomene, non-apariţia poate fi uşor înţeleasă şi în cazul fiinţelor, spre exemplu dacă se analizează cele două componente aparente, separate doar cu rol pedagogic: forma şi mintea. Forma (materia şi energia) a fost deja explicată mai sus. În ceea ce priveşte mintea, prin investigarea atentă, se poate observa că este de fapt o sumă de procese mentale care par neîntrerupte. Este similară cu noţiunea de „râu”. Ceea ce numim „râu” este numai o formă vizibilă de un contur aproximativ şi instabil, deoarece „râul” vizibil se compune de fapt, în fiecare moment, din alte molecule de apă în alte aranjări, şi doar forma vagă din albie împreună cu ignoranţa duc la eticheta de „râu” – iar procesul perceptiv este ca mai sus, în cazul norului.

Mintea este similară cu râul, în sensul că gândurile, amintirile, emoţiile, întipăririle, predispoziţiile, şi în general toţi factorii mentali, foarte mulţi ca număr şi descrişi cu precizie de către Victoriosul Buddha în alte Sutre, dau iluzia unui obiect concret („mintea” sau „mintea mea”), sau a unui fundal solid şi concret, ca în expresia „procesele mentale se petrec în mintea mea”. Simpla senzaţie a unor procese mentale duce, din ignoranţă (adică în lipsa investigaţiei clare şi a realizării adevărului), la conceperea şi perceperea unei minţi în care se petrec acestea, la fel ca un „eu” atunci când se vede o imagine a corpului într-o oglindă. Acestea sunt simple presupuneri ţinute la rang de realitate incontestabilă, şi uşor de dovedit ca fiind greşite.

Însă toate aceste procese mentale nu produc şi nu alcătuiesc *o minte* solidă, monolitică, stabilă, existentă ca atare, având o natură proprie. De fapt, concluzia greşită că ar exista o minte apare numai conceptual şi numai în absenţa investigaţiei. La rândul lor, toate componentele sesizate şi percepute ale minţii, toţi factorii mentali, nu sunt efectiv produceri, apariţii ci, la fel ca în cazul

materiei sau al energiei (lumina fiind un exemplu), sunt simplă percepere şi etichetare.

Aşadar „eu”, „o persoană”, sau „o fiinţă” în general, sunt la fel de ireale ca orice alt obiect sau fenomen aparent. Ideea de „eu” sau ideea „eu cred că asta sunt eu”, ideea „sunt convins că asta sunt eu, că exist, uite-mă aici, eu sunt cel ce gândesc”, sunt doar procese mentale care pot să aibă loc pentru că până acum nu a avut loc o analiză mai aprofundată a acestor idei, şi pentru că sunt cauzate de interpretări eronate. Aşa-zisul proces de gândire este de fapt tot apariţie dependentă, tot lipsit de orice esenţă, şi nu are niciun „eu” ataşat, nu este un „eu”, nu conţine un „eu”, nu este inclus într-un „eu”, nu aparţine vreunui „eu”.

Iar simpla conştienţă clară şi limpede care se poate constata „dincolo” de „eu” sau de „gânduri” nu este nici ea vreun „eu” sau vreun „sine”.

Aşadar, ideea că fiinţele apar, durează şi dispar nu este corectă, nu este validă.

Din punct de vedere al aplicării metodei de meditaţie, vedem că non-apariţia se poate constata pentru fiinţe, pentru obiecte, pentru fenomene, pentru orice procese, chiar şi pentru cele mentale, şi pentru orice dharme în general, oricât de subtile ar fi ele. Însă simpla aflare a „non-producerii” nu este pasul final, ci doar începutul procesului de Trezire. Iniţial, pentru a vedea non-producerea unui obiect, are loc mai întâi imaginarea apariţiei acelui obiect, proces automat, datorat ignoranţei devenită obişnuinţă, are loc imaginarea existenţei şi a distrugerii sale, după caz, şi abia apoi negarea conştientă a celor trei, ca în afirmaţia „acest pahar nu este o apariţie, nu este o producere”. Aşadar, de fapt, încă are loc perceperea şi imaginarea (paharului, în exemplu), doar că suplimentar mai are loc încă o imaginare, aceea a irealităţii percepţiilor şi imaginărilor de obiecte. Această succesiune nu constituie realizarea non-producerii, ci este doar pasul iniţial spre această realizare. Abia atunci când percepţiile nu mai au loc deloc (nici imaginarea şi nici imaginarea irealităţii obiectului imaginat) se poate considera că a avut loc o realizare minimală a învăţăturii despre non-producere, aşa cum spune Divinul Buddha în citatul din *Ratnaguṇa* II 3.3 scris la sfârşitul subcapitolului următor.

Realizarea adevărului non-apariţiei, acceptarea răbdătoare a faptului că nu are loc producere, că dharmele nu sunt de fapt produse, este sinonimă cu atingerea stadiului ireversibilităţii.

Despre imaginarea greşită şi încăpăţânată (numită şi percepţie sau iluzie)

În limba română această imaginare este tradusă prin cuvântul „iluzie”, însă acest cuvânt nu descrie întru totul sensul cuvântului sanscrit „moha”. De fapt,

nu este vorba doar de simpla percepere greşită a unei dharme care nu există de fapt, ci şi de continuarea acestui proces perceptiv în ciuda evidenţei care o contrazice în mod clar şi fără echivoc.

Să analizăm procesul de citire a acestei cărţi, fără să intrăm prea mult în analiza faptului că această carte nu este un produs, că nu are esenţă şi nici semne caracteristice absolute de „carte", că noţiunea de „carte" nu are semne caracteristice absolute, că „noţiunea" nu are semne caracteristice absolute de „noţiune" şi că niciun semn nu are caracteristici absolute a fi un semn.

Pe paginile cărţii se poate vedea o vopsea, aşezată în diferite forme. Pentru cineva care nu a învăţat literele latine, sau pentru un copil mic, formele în care este aşezată vopseaua pe hârtie pot părea aleatorii, şi vor fi de neînţeles. Pentru un şcolar sau pentru un adult însă, are loc perceperea literelor, o percepţie automată, reflexă, datorată unui proces lung de învăţare. De fapt, pe hârtie nu există efectiv nicio „literă". Ceea ce „noi" (pluralul de la „eu" în sensul de mai sus, de entitate imaginată) numim „literă" este numai interpretarea unui contur devenită automată prin învăţare, repetare şi obişnuinţă, şi validată mereu prin consens cu alţi „eu". Aşadar, nu există nicio literă pe foi, ci numai mici forme din vopsea. Senzaţia are loc şi pe baza lor. Percepţia este însă că sunt litere – dar nu este validă, este simplă iluzie, este imaginaţie greşită, şi în plus şi încăpăţânată: până şi după ce are loc această constatare (cum că „literele" par că există dar numai din cauza învăţării şi obişnuinţei) vom continua să vedem tot litere pe această foaie de hârtie, ca şi cum ar fi existente şi reale, ca şi cum ar fi chiar aici. Obişnuinţa continuă să aibă loc, şi chiar dacă am vrea nu putem opri chiar acum procesul perceptiv, nu putem vedea simple forme, ci le interpretăm inevitabil ca litere.

Un exemplu şi mai bun despre această iluzie este ecranul unui telefon, al unei tablete, al unui calculator, etc. (analiza este valabilă şi dacă această Sutra are un format digital şi o citiţi de pe un ecran). Ecranul este compus dintr-o reţea de foarte multe puncte (numite pixeli), inexistente propriu-zis ca puncte, a căror aparenţă este generată de multe puncte foarte mici, grupate, şi care se pot colora în diverse culori, puncte care sunt prea mici şi prea apropiate pentru a fi vizibile separat cu ochiul liber. Acele puncte foarte mici pot genera aparenţa unui punct mai mare (pixelul), care pare că este stins, sau aprins într-o varietate de culori, cu diferite intensităţi. Şi aceste puncte mai mari (pixelii) sunt destul de mici, dar se pot distinge cu ochiul liber, de la o distanţă suficient de mică.

Mai departe, compunerea imaginilor pe ecran este dată de aprinderea acestor pixeli într-o combinaţie oarecare. Deşi mecanismul este cunoscut multora dintre noi totuşi, în mod iluzoriu, are loc percepţia unei fotografii pe ecran, sau a unui număr de telefon, sau a literelor, sau a unei ferestre de aplicaţie, sau a unei iconiţe cum ar fi cea de intrare în aplicaţia de transmitere de

mesaje scrise. Mai mult decât atât, pare că putem deplasa imaginea, că putem derula textul, că putem muta pe ecran fotografia, sau iconiţa, sau orice alt element vizual.

În primul rând, niciuna nu există ca atare, ca fotografie sau ca iconiţă. Aparenţele de fotografie sau iconiţă sunt doar interpretarea reflexă a unei senzaţii vizuale date de aceşti pixeli şi puncte într-o anumită stare de aprins, stins sau colorat, sunt doar simplă percepţie. În al doilea rând, procesul de a deplasa pe ecran o iconiţă nu înseamnă de fapt mutarea vreunui *obiect* în sus, în jos, la stânga sau la dreapta, pentru că pe ecran *nu* există de fapt niciun obiect, şi cu atât mai mult nu există vreunul care să se mişte. Ceea ce se întâmplă de fapt este că unele puncte de pe ecran vor emite lumină de altă culoare şi de altă intensitate, sau, după caz, se vor stinge (de exemplu în locul de unde a „plecat" iconiţa, dacă fundalul este negru, subpixelii se vor stinge). Cu toate acestea, are loc percepţia obiectelor şi a mişcării lor. Similar are loc şi iluzia unui film pe un ecran. Pe ecran nu există actori, maşini, mişcare, ci totul este static, nemişcat, nu conţine niciun element real, iar senzaţia vizuală este dată numai de modificarea rapidă a culorilor punctelor de pe acest ecran, sau de reflexia luminii unui proiector pe un ecran alb (la un cinematograf). Însă privindu-l, peste simpla senzaţie vizuală şi auditivă are loc şi percepţia unor actori sau personaje, a unor maşini, a mişcării acestor elemente, cu toate că, în niciun fel, acest lucru *nu* este real. Similar, sunetele se pot genera prin vibrarea unei membrane cu ajutorul unui electromagnet şi a unui magnet, prin ceea este etichetat drept „difuzor". Deşi senzaţia este de simplu sunet, totuşi interpretarea sau percepţia în cazul filmului este de cuvinte cu sens (asemenea literelor sau cuvintelor scrise), de scârţâit de roţi, de explozii, etc. În acest fel, are loc percepţia (evident greşită) că se petrece ceva real, nişte evenimente care se petrec chiar acum, care par (în mod greşit) evident valide, şi mai mult, au loc chiar şi reacţii emoţionale în dependenţă de aceste percepţii greşite: bucurie, anxietate, tristeţe, etc., după cum pare că decurge acţiunea filmului.

Acestea sunt exemple evidente de iluzie, de cum funcţionează aceste procese iluzorii, şi exemple ale faptului că ele nu se opresc nici dacă am conştientizat superficial aceste lucruri – de exemplu chiar acum, după ce aţi citit această descriere, totuşi nu are loc oprirea imediată a percepţiilor. Din acest motiv, acestea sunt şi imaginaţie încăpăţânată, şi nu doar iluzie greşită.

Divinul Buddha a dat un exemplu adaptat tehnologiei de atunci: pe întuneric, dacă aprindem un tăciune şi îl rotim suficient de repede, privitorii vor avea iluzia unui cerc de foc, solid şi continuu, deşi de fapt acest cerc de foc nu există nici măcar aşa cum există tăciunele. Interpretarea unor sunete drept cuvinte se bazează pe acelaşi mecanism, şi în general orice senzaţie şi percepţie au aceeaşi eroare.

De aceea, eliminarea cauzelor proceselor perceptive, care eliminare duce la oprirea definitivă a acestor procese iluzorii, este de maximă importanţă. Mai mult, este evident că acest demers necesită efort, deoarece simpla aflare a stării de fapt nu a dus la efectul opririi (sau încetării) percepţiilor.

Divinul Buddha spune în această Sutra, în *Ratnaguṇa* II, 3.3:

„Percepţii": simple cuvinte, astfel ne-au spus Conducătorii;
După ce percepţiile au fost date uitării şi au dispărut,
uşa se deschide către Dincolo.
Cei care reuşesc să se elibereze de percepţii,
Ajungând Dincolo, împlinesc poruncile Învăţătorului.

Cauze, condiţii şi efecte

Ceea ce numim cauze, condiţii sau efecte, au aceleaşi caracteristici ca orice (altă) dharma: analizându-le cu atenţie vom constata că ele nu sunt cauze, condiţii sau efecte în sine, ci au propriile cauze aparente (deci sunt doar apariţie dependentă), care au alte cauze aparente, şi tot aşa, la infinit. Putem ajunge oricât de departe cu această analiză, însă nu vom ajunge la un moment iniţial discernabil, la o cauză iniţială clară, şi nici la un contur discernabil şi clar al unei cauze, de exemplu în sensul de a determina că „o cauză are doar aceste cauze, şi nicio alta anterioară lor, sau conectată în vreun fel cu ele". Nu putem îngrădi cu un contur precis nicio cauză cu tot ceea ce ţine de ea şi nimic în plus, pentru că vom ajunge uşor la constatarea că orice dharme, în particular orice cauze, condiţii şi efecte am analiza, nu se pot separa complet în două sau mai multe mulţimi independente una de cealaltă, care să nu aibă nimic în comun şi care să nu se influenţeze reciproc. Acesta este un alt indicator al Aseităţii, al naturii unităţii inseparabile a Vacuităţii.

Putem lua ca exemplu gândurile, descriind chestiunea la nivel aparent, fără a intra într-o analiză mai aprofundată: gândurile pe care le are o persoană sunt cauzate de evenimentele la care aceasta ia parte, de gândurile altor persoane care o influenţează, şi aşa mai departe. Dacă analizăm aceste gânduri ale celorlalte persoane, precum şi evenimentele care o influenţează, vom ajunge la alte persoane şi la alte evenimente, şi tot aşa, la infinit. Unele persoane pot considera drept cauză iniţială un Creator, însă această idee de Creator este demonstrată de către Buddha ca fiind invalidă, şi reluată şi demonstrată din nou drept invalidă de către Ārya Nāgārjuna, însă demonstraţia ei nu face obiectul *Prajñāpāramitā Sūtra* şi de aceea nu o vom expune aici.

Aşadar, nu putem stabili o cauză clară şi finală pentru gânduri, şi nici măcar nu putem găsi un număr finit de cauze pentru un gând oarecare, sau pentru un altul; aşadar nu îi putem da o definiţie corectă şi completă gândului nici măcar din punct de vedere superficial şi aparent, adică din punct de vedere convenţional.

Nici cauzele, nici condiţiile şi nici efectele (toate clasificate tot ca dharme) nu sunt de fapt produceri şi nici ceva real, ci simple etichete, noţiuni fără corespondent adevărat, aplicate arbitrar pe ceva care, temporar şi parţial, şi după anumite criterii limitate şi aproximative, seamănă suficient de acceptabil din punct de vedere subiectiv cu un model imaginar. Dacă, după criterii vagi, o percepţie imaginară seamănă suficient de mult cu un model imaginar, atunci are loc percepţia unei cauze, a unei condiţii, a unui efect, după caz, adică a unei dharme oarecare. Dacă nu seamănă suficient de mult, atunci percepţia nu are loc.

Toată această expunere este o simplă descriere, care doar indică realitatea, şi nu trebuie să ne rezumăm la a o înţelege numai teoretic, ci trebuie să şi facem meditaţii analitice serioase în legătură cu aceste subiecte, conform instrucţiunilor Divinului Buddha, instrucţiuni pe care le puteţi găsi în alte Sūtre şi comentarii. După cum aţi putut constata mai sus, deşi aţi întrevăzut pentru scurt timp eroarea şi iluzia, aceasta continuă nestingherită, pentru că realizarea încă nu este suficient de profundă.

Explicaţia în sens invers, de la profund la evident

Invers, înţelegând şi realizând că dharmele nu apar niciodată, că nu sunt produse, că nu există nicio dharma ca produs finit, independent, stabil şi etern, devine evident că desemnarea lor, identificarea lor este pur nominală, pur imaginară, că ele „există" numai în sensul în care considerăm (imaginăm, credem) că ele ar exista, şi nu cu adevărat, şi că etichetele nominale nu sunt aplicate pe „ceva" real, că nu au niciun corespondent real, etern, stabil, independent, sesizabil fără nicio greşeală şi fără nicio variaţiune, indiferent de condiţii şi de modul de observare.

Aşadar, nu există nici unul, nici două, nici mai multe, nici dualitate, nici multiplicitate, nimic de dorit, niciun semn obiectiv, nicio esenţă reală şi niciun sine (este ceea ce se explică mai pe larg în Sutra-Nucleu a Perfecţiunii Înţelepciunii, pe care o puteţi găsi în două versiuni în această carte, la sfârşitul *Prajñāpāramitā Sūtra* în 8.000 de rânduri).

În consecinţă, nu putem spune că ele apar, însă dacă punem accentul pe aparenţă, putem constata cel mult că ele apar dependent de cauze şi condiţii (deci Apariţie Dependentă), şi că încetează atunci când cauzele şi condiţiile nu

mai sunt întrunite, sau când aceste cauze şi condiţii duc la aparenta dispariţie a acelei dharme. Un exemplu este tot cazul norului: curenţii de aer, care mai întâi au adunat la un loc moleculele de apă şi au fost cauză pentru aparenta apariţie a norului, împrăştie apoi norii, şi deşi vaporii de apă sunt tot acolo, ei nu mai sunt vizibili ca nor, şi pare că norul a dispărut. La fel este cazul cu corpul şi cu mintea care par să alcătuiască o fiinţă, începând cu naşterea şi terminând cu disoluţia lor, numită şi moarte.

Ārya Nāgārjuna scrie în *Bodhicittavivāraṇa*, 61-62:

Aşa cum în dependenţă de o oglindă
Apare o imagine completă a feţei cuiva:
Faţa nu s-a mutat în oglindă –
Şi fără ea nu există imagine [a feţei],
La fel, agregatele se recompun într-o nouă existenţă.
Înţelepţii înţeleg mereu
Că nimeni nu se naşte în altă existenţă,
Şi că nimeni nu se transferă într-o asemenea existenţă.

Dharmele nu apar de la sine, nu apar independent, şi nu subzistă independent de orice altceva. Mai mult, după cum am mai spus deja, dacă le analizăm cu atenţie putem vedea că ele nu îşi păstrează identitatea şi congruenţa cu o stare anterioară, nici măcar o durată infimă de timp, nici măcar o milisecundă (sau cu mult mai puţin). Însă dacă schimbările nu sunt sesizabile pentru organele de simţ grosiere, sau dacă schimbările se înscriu într-o anumită marjă şi aparenţa percepută seamănă suficient de mult de la un moment la altul cu un fel de „model" mental, atunci are loc impresia că este vorba despre *acelaşi* obiect, *acelaşi* fenomen, *aceeaşi* fiinţă (vezi mai jos explicaţia de la noţiunea de „continuum"); mai mult, după perceperea acelui obiect, fenomen sau fiinţă, „modelul" mental pare că se actualizează automat (de fapt bazat pe procese mentale), se modifică puţin, pentru a se acomoda cu uşoarele schimbări aparente ale obiectului – aşadar nici acel „model" imaginat nu este ceva stabil, permanent, independent, neschimbător. De aceea este posibil să se afirme despre un copac, de la vlăstar la un exempar complet dezvoltat, la o distanţă de ani de zile între prima şi cea mai recentă percepţie, că este acelaşi – modelul mental al acelui copac s-a adaptat la fiecare percepere, s-a actualizat conform noilor senzaţii despre forma acestei dharme. În concluzie, această percepţie a unei continuităţi se datorează numai unor aproximări foarte grosiere, şi este cea care duce apoi la identificarea unei dharme oarecare ca fiind „aceeaşi" de la un moment la altul. Prin perceperea greşită a „aceleiaşi" dharme iluzia se auto-

confirmă, se auto-întăreşte, se auto-validează, şi cercul vicios continuă şi mai puternic.

Apărând numai dependent şi existând cel mult ca o continuă schimbare aparentă, dar insesizabilă sau acceptabil de redusă şi de lentă, este limpede că acea dharma nu are niciun „nucleu dur, esenţial", nicio esenţă indestructibilă, neschimbătoare, care ar face mereu să aibă loc constatarea negreşită că acea dharma e mereu acea dharma şi nu o alta, nucleu care să supravieţuiască oricăror modificări ale „învelişului" (care ar fi dharma efectivă percepută). Spre exemplu, dacă am demonta o masă, nu am găsi nicăieri esenţa acelei mese; văzând toate piesele demontate, nedeteriorate, aşezate ordonat una lângă alta, nu am mai gândi „uite o masă", ci probabil „uite nişte piese componente pentru o masă". Nici nu am putea găsi nicăieri „esenţa mesei", de exemplu în locul în care s-a aflat masa înainte de a o demonta. La fel, dacă am mărunţi sau am descompune toate materialele ce par să alcătuiască piesele şi respectiv masa, vederea acelor firimituri aşezate una lângă alta nu ar duce la nicio percepţie a mesei, şi nici măcar a pieselor. Nu am putea găsi nicăieri nici „esenţa piciorului mesei". Aceasta este Vacuitatea, valabilă fără excepţie pentru orice dharma discernabilă în orice mod, oricât de subtilă ar părea.

Ca o consecinţă a lipsei esenţei, în mod evident nu există niciun criteriu imuabil, clar stabilit şi valabil la modul absolut (nu învăţat, şi nu relativ), prin care orice fiinţă să poată identifica mereu „o masă" în acele piese sau din acel contur. În plus, dacă obiectul „masă" ar conţine intrinsec aceste semne care permit identificarea fără nicio îndoială a „mesei" ca „masă", atunci orice fiinţă ar putea face acest lucru. Însă populaţiile umane care trăiesc în zone îndepărtate fără contact cu civilizaţia modernă, cum ar fi în unele jungle ecuatoriale, nu vor percepe „o masă", nu vor cunoaşte poate utilitatea ei pentru alţi oameni. Sau dacă poate că ar avea noţiunea de masă, cu siguranţă că un telefon mobil nu va fi perceput ca atare, ca „telefon mobil". Fără a pune vreun semn de comparaţie cu următorul exemplu, nici animalele nu percep obiecte în acelaşi fel cu oamenii, în cazul dat nici masa şi nici telefonul mobil nu vor intra în sfera lor de înţelegere. Ceea ce înseamnă că, în cazul fiinţelor care au capacitatea potenţială de a înţelege conceptual însă nu au învăţarea (aşa cum sunt oamenii din comunităţile depărtate de civilizaţia modernă), sau în cazul fiinţelor care nu au deloc capacitatea de a înţelege intelectual aceste obiecte (cum ar fi animalele), aceste „semne", ale mesei ca masă, ale telefonului ca telefon, nu sunt deloc evidente. Aceasta înseamnă de fapt că aceste semne nu sunt universale, nu sunt atotpătrunzătoare, nu sunt evidente de la sine, şi că ele nu sunt decât convenţie, învăţare şi aproximare. Ele nu sunt ceva absolut şi evident pentru orice fiinţă. Aceasta este Lipsa Semnelor.

Asemenea obiecte exclusiv imaginare, neproduse, descriptibile cel mult ca apărute dependent, lipsite de esenţă, lipsite de semne caracteristice absolute, sunt apreciate ca fiind interesante numai după criterii subiective, şi nu sunt de fapt ceva de dorit, ceva după care trebuie alergat, ceva care ar justifica orice eforturi pentru a le obţine. A alerga după ele ar fi ca şi cum am alerga după spaţiu, sau după lumina proiectată de fasciculul unei lanterne, sau după produsul imaginaţiei, sau după un vis. Aceasta este Lipsa Dorinţelor.

Din moment ce aceste obiecte aparente (masa, telefonul mobil) sunt lipsite de orice substanţă, de orice esenţă, ele nici nu constituie şi nici nu conţin vreun sine (caz particular esenţei atunci când vorbim despre fiinţe), nu aparţin vreunui sine, şi nu fac parte dintr-un sine care să le includă.

Mai mult, acest lucru este valabil şi pentru tot ceea ce se identifică drept „fiinţe vii". Aşa cum am explicat mai sus, atât corpul cât şi mintea nu sunt, nu conţin, nu sunt incluse şi nu aparţin vreunui sine. Aceasta este Lipsa Sinelui.

Unele persoane poate că vor găsi tulburătoare aceste afirmaţii, având în vedere că în religiile teiste se afirmă existenţa unui suflet, şi având în vedere lunga obişnuinţă cu ideile de „eu" şi de „al meu", însă după o analiză sinceră şi aprofundată vor putea constata singure validitatea acestei idei, faptul că este corectă şi adevărată.

Ştiind că dharmele, sau aparenţa lor (conform celor descrise mai sus) durează numai cât timp condiţiile nu diferă prea mult faţă de condiţiile necesare pentru ca ele să „dureze" în mod aparent, ele sunt în mod evident nepermanente, nu durează la nesfârşit. Deşi este uşor de înţeles nepermanenţa în cazul unei ploi, ea este mai greu de înţeles în cazul unui munte, al unei planete, al unei stele sau chiar al unei galaxii – însă nu este mai puţin valabilă. Ştiinţa modernă ne poate ajuta să înţelegem aceste aspecte aparente cum sunt apariţia şi eroziunea muntelui, apariţia şi explozia finală a stelelor, apariţia şi distrugerea galaxiilor. La fel, orice fel de procese mentale, inclusiv cele care par să persiste sau să se repete la nesfârşit, sunt de fapt tot temporare şi instabile. Nu există absolut nicio dharma permanentă, sau stabilă. Aceasta este Nepermanenţa.

Mai departe, dacă dharmele sunt neplăcute sau periculoase (cum ar fi o durere sau o armă), ele sunt suferinţă, sau duc la suferinţă. Şi chiar dacă ar fi plăcute, având aceste caracteristici de mai sus (adică de nepermanente, fără esenţă, ş.a.m.d.), totuşi prin faptul că nu vor dura la nesfârşit ele vor duce până la urmă la o stare de insatisfacţie, sau chiar la suferinţă în cazul unei despărţiri de ceva considerat apropiat, sau important, sau faţă de care are loc ataşarea. Şi singurele plăceri pe care ni le-ar putea da sunt trecătoare, sunt doar o formă de uşurare faţă de o suferinţă anterioară mai mare (cum este mâncatul: plăcerea apare doar din uşurarea foamei), şi până la urmă şi din plăceri nu rămâne decât

cel mult o amintire care oricum se alterează şi se şterge treptat. Aşadar, dharmele sunt numai Suferinţă.

Cele douăsprezece verigi ale apariţiei dependente ale unei fiinţe[1]

După cum am scris mai sus, neînţelegerea acestei realităţi evidente este numită de către Divinul Buddha „ignoranţă" (avidyā). Lipsa cunoaşterii corecte duce la activităţi mentale, la percepţii, la operarea cu „obiecte", cu „caracteristici ale obiectelor", ş.a.m.d., care procese conduc la apariţia de formaţiuni mentale şi la formaţiuni-efect, adică formaţiuni de karma (care sunt acumulate şi prin procesele descrise în continuare). Aceste formaţiuni mentale, asociate cu ignoranţa, conduc la iluzia unui sine, la conştiinţa unui sine, la concluzia greşită că ar exista un „eu" independent, separat, şi care trece neschimbat prin toate experienţele. De aici rezultă operarea cu ideile de nume şi de formă ale acestui „eu", şi în continuare, din cauza „înclinării" spre percepţii, apar cele şase baze ale simţurilor (cele cinci ale corpului plus mintea, care este tot ca un organ de simţ prin procesele şi prin reacţiile sale). Pe baza acestor baze ale simţurilor şi a ignoranţei apare contactul cu aparente alte dharme, percepute ca ceva diferit de „eu". Pe baza contactului apare senzaţia, şi pe baza ei apare jinduirea după ceea ce este perceput ca fiind plăcut şi repulsia faţă de ceea ce este interpretat ca neplăcut. Jinduirea duce la ataşare sau la agăţare de aparentul obiect dorit, ceea ce duce la formarea de noi tendinţe mentale, la acţiuni mentale şi la efecte, proces numit „devenire". Urmează apoi naşterea, atât biologică cât şi a noilor tendinţe, şi ea este urmată inevitabil de îmbătrânire (care la oameni şi la animale are loc chiar din momentul concepţiei), de descompunere şi de moarte. După procesul morţii, persistă ignoranţa (din moment ce nu a fost oprită de Realizare) precum şi formaţiunile mentale şi karmice, care duc la repetarea acestui proces.

Acestea sunt cele douăsprezece verigi ale apariţiei dependente ale unei fiinţe, şi ele continuă să genereze renaşteri repetate, în lipsa cunoaşterii corecte sau, exprimat în limbaj pozitiv, în prezenţa ignoranţei, care este cauza lor principală. În aceste verigi nu se poate identifica nicio fiinţă, ci ele sunt un cerc vicios inert, pasiv şi mecanicist a cărui singură condiţie necesară pentru funcţionare este lipsa cunoaşterii corecte. Atunci când apare cunoaşterea corectă, atunci nu mai apar activităţi mentale greşite în dependenţă de ea, deoarece nu mai apar obiectele mentale imaginare, şi în consecinţă nu mai apar nici iluzia unui „eu" sau a unui „sine", şi nici iluzia de „al meu", iluzie care se bazează pe „eu". Mai departe, nu mai apar numele şi forma (adică identitatea

[1] Cele douăsprezece zale din lanţul neîntrerupt (până la Trezire) al apariţiei unei fiinţe. În absenţa înţelegerii corecte şi profunde a realităţii, acestea formează un cerc vicios care se autoîntreţine. Vezi enumerările de la sfârşitul dicţionarului de termeni.

aparentă), şi nici cele şase baze ale simţurilor. De aceea, nu mai apar nici contactul, nici jinduirea, nici ataşarea, şi nici procesele de devenire (adică de modificare). Atunci nu mai apare nici (re)naşterea, care are loc având drept cauze aceste jinduiri şi ataşări. În absenţa naşterii, nu mai are loc nici îmbătrânirea, nici decăderea şi nici moartea. Acestea, neavând loc, nu mai creează noi seminţe pentru naşteri ulterioare şi astfel suferinţa, care apărea dependent de toate aceste cauze, nu mai apare deloc, pentru că tot acest cerc vicios încetează.

Sau, cum spune Ārya Nāgārjuna în Esenţa Apariţiei Dependente[1], cele douăsprezece verigi se pot clasifica în trei categorii: (1) ignoranţă, perturbări şi neajunsuri mentale, (2) acţiuni şi (3) suferinţă. Din 1 apare 2 (cu ignoranţa drept condiţie apare iluzia unei realităţi, ataşarea sau repulsia, dorinţa de a acţiona, şi acţiunea), şi din 2 apare 3 (acţiunile ignorante, nepricepute, egoiste, de multe ori agresive sau violente, au inevitabil drept efect ceva similar cu ceea ce generează, adică suferinţă; chiar şi acţiunile ignorante constructive generează merit dar şi ataşare, deci tot suferinţă până la urmă). Din 3 apare iarăşi 1, adică din suferinţă apar neajunsurile mentale sau perturbările. Explicat în termeni mai comuni, în urma suferinţelor apar sechelele, care devin obişnuinţă şi care nu se distrug prin procesul morţii; ca dovadă, unor oameni le e frică în mod aparent inexplicabil de înălţime, de păianjeni, ş.a.m.d. încă din copilărie; acestea sunt temeri care vin din experienţe din naşteri (sau existenţe) anterioare. Pe baza ignoranţei care nu a fost eradicată şi pe baza sechelelor au loc din nou percepţii şi acţiuni, care duc din nou la suferinţă, care duce la întărirea convingerilor ignorante şi la sechele, şi ciclul vicios se auto-întreţine şi se repetă la nesfârşit. În acest ciclu vicios, inert şi mecanicist sunt doar cauze şi efecte care îl întreţin, şi nimic mai mult, nu există efectiv nicio „fiinţă”. Ciclul va continua până când apariţia cunoaşterii corecte (sau dispariţia ignoranţei) duce la oprirea sa, pentru că dispare cauza lui principală, adică ignoranţa.

Noţiunea de continuum

În anumite învăţături, noţiunea folosită pentru a descrie fenomenele aparente este cea de „continuum”. Spre exemplu, deşi poziţia moleculelor de apă dintr-un nor este mereu diferită, observată la intervale de timp oricât de mici, acest lucru nu este văzut şi nici realizat de către un privitor şi de aceea, de la un moment la altul, pare că este „acelaşi nor”. Este la fel şi cu un râu, de exemplu. Această succesiune de stări observate, suficient de similare între ele, dă iluzia unei continuităţi, ca în: acum cinci minute norul era mai rotund, acum

[1] Vezi „Esenţa Apariţiei Dependente” de Ārya Nagarjuna, de pe aceeaşi pagină web cu această traducere.

este mai alungit, ca şi cum ar fi „acelaşi nor, doar că are o altă formă”, sau „aceeaşi persoană, doar că mai în vârstă”. Bineînţeles, percepţia acestui continuum aparent nu este cu nimic mai corectă şi mai reală decât orice altă dharma, ci este numai un model conceptual de descriere a iluziei perceptive.

Dacă vom lua un automobil şi îi schimbăm roţile, vom spune că „este de fapt acelaşi automobil, doar că acum are alte roţi”. Dacă vom continua să schimbăm în fiecare zi câteva piese cu altele similare, vom continua să spunem că este acelaşi automobil, în fiecare zi. După câteva săptămâni sau luni, după ce am terminat de schimbat toate piesele, fără excepţie, deşi *nicio piesă* din automobilul iniţial nu mai este acolo, totuşi vom considera că este „acelaşi automobil” de acum câteva luni. Evident, această idee este complet greşită, şi este întreţinută de aproximări grosolane succesive.

Acest lucru îl putem constata şi la corpurile fiinţelor: după câţiva ani materia care le alcătuieşte este complet sau aproape complet alta (alte molecule, care formează alte celule, ş.a.m.d.). La fel, ceea ce imaginăm ca „minte”, dacă este analizată, pare că este formată din alte şi alte procese, gânduri, amintiri, emoţii ş.a.m.d., care procese, în intervale de timp de ordinul anilor, pot să nu mai semene deloc cu un reper iniţial luat drept model sau identitate, ca în expresia „aceasta e mintea mea”.

Unele persoane consideră „continuumul mental” ca fiind un substrat real, însă orice „continuum” este numai o noţiune ajutătoare, la fel ca oricare alta; orice dharma poate fi descrisă şi prin modelul de continuum, însă orice continuum este tot o simplă etichetă, nu este cu nimic mai real, mai existent, sau cu vreo esenţă mai substanţială decât orice altă dharma, şi nici nu este o producere. Aşadar, un continuum nu este o „identitate”.

Cu toate acestea, ca sprijin pentru explicaţiile având ca scop realizarea realităţii, se foloseşte uneori şi noţiunea de „continuumul unei fiinţe”, noţiune care include şi noţiunile de minte, tulburări mentale, tendinţe, karma (care se stochează în acest continuum), şi aşa mai departe. Deşi este mai subtil ca noţiune, totuşi acest continuum are exact acelaşi proprietăţi ca şi agregatele, nefiind o producere, un sine, sau vreo esenţă.

Prajñā, sau înţelepciunea-cunoaştere

Acum putem înţelege mai bine ce indică Divinul Buddha prin noţiunea de prajñā, în contexul în care în *Prajñāpāramitā Sūtra* este vorba despre *perfecţiunea* acestei prajñā. Nu este vorba despre o simplă înţelepciune bazată pe experienţă, pe învăţare în sensul obişnuit, cum ar fi cazul unui bătrân care pare înţelept din cauză că a păţit sau a văzut multe, şi care pe deasupra nici nu

mai are gândirea impulsivă caracteristică tinereţii. Acest tip de înţelepciune obişnuită este văzută în budism ca fiind o simplă ignoranţă ceva mai informată.

Prajñā se referă la cunoaşterea directă, la realizarea profundă, la pătrunderea acestei naturi a realităţii, aşa cum este ea, şi la înţelepciunea profundă inseparabilă de această cunoaştere. Prajñā nu este un act de voinţă, nu este un proces mental şi nici vreo bază de vreun fel (*Aṣṭasāhasrikā*, VII.3). Orice încercare de descriere a acestei prajñā cu ajutorul cuvintelor este sortită inevitabil erorilor de imaginare şi de aproximare, ea se poate numai *indica* prin cuvinte şi prin exemple. Aşadar, înţelegerea intelectuală a ideilor de mai sus este un pas necesar dar deloc suficient pentru a „obţine" prajñā. Înţelegerea intelectuală nu este profundă şi nici nu contracarează obişnuinţele mentale cum ar fi cele emoţionale şi perceptive. Înţelegerea intelectuală repetată face cel mult ca, după reacţia automată datorată obişnuinţei, să apară încă o reacţie secundară care să încerce să regleze, să ascundă sau să suprime reacţia automată, însă acest lucru nu este suficient, nu este eliberare definitivă de suferinţă, nu este Trezire.

Prin meditaţia profundă, atentă şi concentrată pe subiectele de mai sus, este posibilă constatarea directă şi clară a acestor realităţi, care devin tot mai evidente pe măsură ce meditaţia se repetă şi se aprofundează. Se pot verifica uşor şi direct toate ideile descrise de către Divinul Buddha, adică se poate uşor verifica dacă dharmele sunt sau nu permanente, dacă sunt sau nu suferinţă de fapt, dacă sunt sau nu un sine, şi aşa mai departe. Simpla repetare a propoziţiilor „dharmele sunt nepermanente", sau „dharmele sunt suferinţă" etc., nu va produce deloc efectele scontate. Este necesară examinarea efectivă, pas cu pas, fără grabă şi fără a omite nimic, cu o sinceritate completă, cu o conştienţă neîntreruptă, este necesară punerea la îndoială a tuturor convingerilor legate de acest subiect, şi aflarea prin analiză a răspunsului la toate întrebările şi nelămuririle conexe.

Aşadar, noţiunea de prajñā indică realizarea şi constatarea directă, simplă, profundă, clară, fără echivoc şi fără îndoieli, în urma unei analize şi apoi în urma conştientizării directe, nemijlocite, a Aseităţii, a „felului cum stau lucrurile". Pe baza acestei realizări, sau având-o drept cauză, toate aspectele şi caracteristicile respectivei „fiinţe" se modifică. Lucrurile sunt văzute treptat din altă perspectivă, adică din cea corectă, şi aceasta face ca toate reacţiile, fie interioare fie exterioare, să difere faţă de momentul în care ignoranţa era cu mult mai puternică, şi face ca implicit suferinţa să fie cu mult redusă, şi în cele din urmă ca ea să nu mai aibă loc.

Aşa cum spune Divinul Buddha în *Anatta-lakkhana Sutta*, când cineva a auzit adevărul spus de Cei Nobili (adică Buddhaşi) şi vede în conformitate cu el, prin detaşarea de agregate, are loc Eliberarea, şi scopul a fost atins*:*

„Călugări, atunci când un discipol (bărbat sau femeie) al Celor Nobili, care a auzit acestea (sau acest adevăr) vede astfel (sau conform lui), acesta devine detaşat, plictisit, dezamăgit de formă, de senzaţie, de percepţie, de formaţiuni mentale, de conştiinţă.

Când devine detaşat, el devine lipsit de jinduire, de pasiune. Prin oprirea jinduirii, el sau ea este eliberat(ă). Când este eliberat(ă), are loc şi cunoaşterea că este eliberat(ă). El sau ea înţelege: «Naşterea este epuizată, viaţa sfântă a fost trăită până la capăt şi şi-a atins scopul, ceea ce s-a putut face a fost făcut, şi nu mai este nimic mai departe[, nicio devenire]».”

Prajñā pāramitā, sau perfecţiunea înţelepciunii

Cuvântul *pāramitā* înseamnă perfecţiune sau completitudine. Aşadar *prajñā pāramitā* înseamnă perfecţiunea acestei *prajñā*, realizare care simplu spus duce până la urmă la oprirea completă a perceperii (imaginării) oricărei dharme (fenomen, sau obiect, fiinţă, concept, etc.), şi la încetarea apariţiei oricărei perspective şi a oricărui punct de vedere. Ea mai este numită şi cunoaşterea atotcunoaşterii, deoarece nu mai rămâne nimic de cunoscut, şi care să nu fie cunoscut. Este suprema înţelepciune bazată pe cunoaştere şi pe realizare directă, corectă şi completă. Se mai poate descrie aceasta ca o stare, ca o conştienţă clară, limpede, netulburată, neîntreruptă, fără niciun neajuns şi fără nicio înclinaţie sau tendinţă, bineînţeles lipsită complet de orice suferinţă. În unele traduceri mai este numită mintea fundamentală înnăscută de lumină clară, sau conştienţă, sau natura-de-Tathāgata. Doresc totuşi să reamintesc cititorului că este vorba de ceva cu totul şi cu totul în afara conceptelor şi percepţiilor, şi în consecinţă toate ideile, cuvintele şi comparaţiile sunt complet neputincioase în a o descrie. Până şi denumirea de „stare” are un simplu rol de indicaţie, deoarece nu este vorba de o „stare” stabilă, ci despre ceva dincolo de orice „stare” cu orice caracteristici conceptibile, ceva care nu are nicio legătură cu o „stare” anume, şi care nu se defineşte de fapt în funcţie de ceva.

Pentru a imita limbajul acestei Sutra, putem spune că prajñā pāramitā poate fi numită „stare” numai pentru că are starea de a nu avea nicio stare, şi că este [o stare] „stabilă” doar pentru că este dincolo de a mai avea vreo stare, sau vreo altă stare în afară de aceasta descrisă aici. Acest exemplu îmi aparţine, rog cititorul să nu îl considere parte din învăţăturile Divinului Buddha. L-am scris aici numai pentru a arăta că uneori modul cel mai potrivit de a indica ceva complet în afara razei de acţiune a cuvintelor şi a ideilor este folosirea unui paradox, procedeu care se foloseşte de câteva ori în Sutra, şi în scrierile conexe ei.

De ce să aprofundăm

Aşa cum gustul ciocolatei nu poate fi decât vag descris sau indicat unei persoane care nu a gustat-o niciodată, nici aceste realităţi nu se pot împărtăşi cuiva, ci trebuiesc efectiv realizate de către fiecare. Nu putem afla gustul ciocolatei dacă doar ni se povesteşte despre el, trebuie să avem experienţa directă a acestuia pentru a-l cunoaşte.

Pe măsură ce realizarea este tot mai profundă şi mai limpede, atât ca stabilitate cât şi ca lămurire a obiectelor percepţiei, se pot discerne aparent diferite etape ale Trezirii (sau Iluminării), adică Intrarea-în-curent, Întoarcerea-O-Singură-Dată, Ne-mai-întoarcerea, Arhatul, Pratyekabuddha, Bodhisattva, Bodhisattva ireversibil, şi Buddha perfect Trezit. În afară de ultima, toate celelalte etape sunt doar „popasuri" temporare pe Calea către a deveni Buddha.

Din acest motiv, Divinul Buddha nu a spus niciodată că o anumită etapă a Trezirii ar fi indezirabilă ci dimpotrivă, a încurajat fiinţele să facă toate eforturile pentru Realizare: indiferent ce realizare temporară s-ar obţine, oricare ar fi infinit mai bună decât ignoranţa, decât existenţa ciclică în Samsara, existenţă desfăşurată în cea mai întunecată ignoranţă. Totuşi, în textul *Prajñāpāramitā Sūtra* au apărut adăugiri ulterioare în care nivelurile de realizare denumite Arhat şi Buddha Solitar (Pratyekabuddha) apar din ce în ce mai indezirabile, ba chiar sunt prezentate ca fiind nişte eşecuri. Acestea nu sunt eşecuri ci sunt realizări temporare, etape temporare, şi succese parţiale. Singura eroare de evitat este de a le considera ca fiind finale, de a crede că sunt mulţumitoare la nesfârşit. Trebuie să înţelegem că singura realizare stabilă şi permanentă în sensul de ireversibilă şi finală este cea de Trezire completă, de Buddha. Nu sfătuiesc cititorul să se mulţumească cu vreuna dintre aceste două realizări parţiale, ci îl sfătuiesc să nu le desconsidere aşa cum se poate citi în unele fragmente din partea neoriginală a Sutrei. Această opinie este împărtăşită şi de Edward Conze.

Atitudinea de a nu te mulţumi cu o etapă intermediară este explicată în capitolul XX din *Aṣṭasāhasrikā*, în care se spune că o fiinţă care doreşte să realizeze rapid Trezirea completă (starea de Buddha) nu se va mulţumi cu „pauza" pe nivelurile de Arhat sau de Pratyekabuddha, ci va căuta să ajungă cel puţin la nivelul de Bodhisattva ireversibil de la Trezirea supremă. Din punct de vedere al tehnicilor, aceasta înseamnă că el nu va avea ca scop principal Eliberarea (din Samsara) ci înţelegerea, realizarea directă şi completă a Aseităţii. Bineînţeles, aceasta va avea ca efect şi eliberarea din Samsara, dar nu înainte ca toate calităţile să fie desăvârşite. „Pauza" de pe nivelul de Arhat sau de Pratyekabuddha are loc deoarece a fost obţinută eliberarea din ciclul renaşterilor, dar tendinţele şi înclinaţiile au rămas latente. La un moment dat acestea încă vor mai avea efecte, şi „fiinţa" va continua pe Calea către

Buddhaitate. Eliberarea pe acele nivele intermediare nu este finală, şi acele nivele nici nu sunt „capăt de drum” sau „drum înfundat”, ci sunt etape temporare şi opţionale.

Scurt comentariu orientativ

Pentru a încuraja şi îndruma cititorul să sondeze sensul profund al Sutrei, voi comenta pe scurt ultima strofă din capitolul XXVIII din *Ratnaguṇa*:

1. Însă Bodhisattva care înţelege producerea condiţionată ca non-producere,
2. Şi această înţelepciune ca non-extincţie:
3. Aşa cum razele Soarelui s-au eliberat de acoperământul norilor,
4. Aşa a împrăştiat el acoperământul ignoranţei, şi a devenit Existent-De-La-Sine.

1. Producerea condiţionată (sau apariţia dependentă) nu este de fapt o producere sau o apariţie la modul real, adevărat. Orice dharma s-ar identifica, în orice mod, se poate constata că de fapt este lipsită de existenţă în sine, şi că pare să apară din recombinarea multor factori, etichetaţi drept cauze şi condiţii. Aşadar, ceea ce a „apărut” nu este decât identificat perceptiv şi nu este o realitate solidă, stabilă, permanentă, imuabilă, neschimbătoare. În consecinţă, nu putem spune că o simplă reorganizare temporar şi vag stabilă, şi conturată în imaginaţie în funcţie de mulţi factori mentali, ar fi un produs. Aşadar, tot ceea ce poate fi observat ca apărând dependent nu este de fapt o producere, nu apare în realitate. Producerea condiţionată şi ne-producerea (sau absenţa producerii) sunt de fapt expresii echivalente, dar formulate din două puncte de vedere convenţionale diferite.

2. Această prajñā nu este vreo Extincţie, vreo Nirvana, vreo Eliberare, vreo încetare a ceva real (adică a ignoranţei şi a tuturor consecinţelor sale, iluzia, renaşterile, suferinţa, ş.a.m.d.). Toate aceste dharme au exact aceleaşi caracteristici descrise mai sus, de a nu fi produse, de a nu fi apărut, şi vorbim despre ele doar prin consensul iluziei, şi nu pentru că ar fi reale, adevărate. Până şi ignoranţa este definită ca *lipsa* cunoaşterii corecte, şi nu ca prezenţa a ceva. Aşadar, nici măcar exprimat convenţional, nu are loc vreo încetare, vreo oprire a ceva real. Sălăşluirea în prajñāpāramitā doar dezvăluie realitatea aşa cum este ea, şi nu face să se oprească nimic real, nimic existent cu adevărat – nu are loc nicio încetare, nicio extincţie. În particular, deşi procesul renaşterilor pare real, el nu este, şi desigur nici încetarea lui nu este reală.

3. Pentru a fi indicat sau descris, procesul Trezirii (sau Iluminării) este comparat deseori cu dispariţia norilor de pe cer. Dacă cerul devine senin, Soarele

se va putea vedea clar, în toată strălucirea şi splendoarea sa. În această paralelă, norii sunt ignoranţa, ideile şi vederile greşite, iar Soarele este Aseitatea, Adevărul, Realitatea, care se poate vedea direct dacă nu mai sunt norii ignoranţei. Uneori, Divinul Buddha mai foloseşte şi comparaţia cu îndepărtarea unor văluri care acoperă o lampă şi care iniţial îi ascund complet strălucirea. Aşa cum norii se împrăştie treptat şi lasă să treacă strălucirea Soarelui, aşa şi vălurile sunt îndepărtate pe rând, lăsând să se vadă tot mai mult strălucirea lămpii. Procesul se încheie, în comparaţii, cu dispariţia completă a norilor de pe cer şi cu îndepărtarea tuturor vălurilor din jurul lămpii, ceea ce semnifică dispariţia completă a tuturor aspectelor ignoranţei.

4. Astfel a împrăştiat Bodhisattva vălul ignoranţei şi a atins o stare stabilă şi auto-generată, auto-întreţinută. Deşi ignoranţa este auto-întreţinută (aşa cum am descris mai sus la verigile apariţiei dependente), ignoranţa nu este o stare stabilă finală deoarece baza ei este lipsa priceperii realităţii, şi chiar priceperea greşită a ei. Aşadar, baza sa este invalidă şi nesubstanţială. Ignoranţa încetează atunci când baza sa încetează.

Pe de altă parte, după realizarea adevărului aşa cum este el, aceasta fiind o realizare validă, bazată pe adevărul real, nu mai există nicio cauză şi niciun mijloc pentru ca această realizare să se schimbe înapoi în ignoranţă, la fel cum odată înţeles că focul este fierbinte, un copil nu îşi mai pune intenţionat degetul în el. În consecinţă, prajñā, starea de realizare corectă şi profundă a realităţii, este stabilă în mod final. În termeni temporali, aşa cum un moment de ignoranţă genera următorul moment de ignoranţă, acum momentul de realizare-cunoaştere corectă generează următorul moment de realizare-cunoaştere corectă, şi acest lucru nu se mai poate opri nicicum. Uitarea nu are cum să intervină deoarece realizarea nu este un proces mental, şi în consecinţă realizarea nu se opreşte, nu se uită, şi nu mai poate fi înlocuită de ignoranţă, de non-realizare. Starea de realizare corectă este auto-generată în mod stabil şi ireversibil. Nu orice realizare este ireversibilă şi stabilă, însă realizarea completă, corectă, profundă şi directă a ceea ce indică versetele 1 şi 2 din textul de mai sus, este astfel. Aceasta nu înseamnă, bineînţeles, că realizarea este o stare mai reală, mai produsă sau mai existentă în sine decât orice altă dharma. Stabilitatea ei, la fel, este pur conceptuală. La rândul ei, realizarea are exact aceleaşi caracteristici ca orice dharma, şi până şi definiţia de „stare” este lipsită de un corespondent real, după cum am scris mai sus, în subcapitolul referitor la prajñāpāramitā din această prefaţă. Conceptual vorbind, este tot asemănător unui simplu cerc vicios auto-generat, care se învârte de la sine, dar de data aceasta în sensul cel mai bun posibil.

De multe ori comentariul, deşi explică noţiunile, pierde foarte mult din farmecul şi eficienţa comunicării directe. Comentariul meu nu face excepţie. Din

acest motiv, rog cititorul să mai citească atent cel puţin încă o dată cele patru versete analizate mai sus, fără comentariu, şi apoi să continue cu lectura.

Procedeul special al jubilării şi dedicării

Demn de luat în seamă în mod deosebit este procedeul special al jubilării şi dedicării relatat în *Ratnaguṇa* VI şi XXVI.1, şi detaliat în *Aṣṭasāhasrikā* VI, despre care se spune în această Sutra că, dacă este corect realizat, generează un merit imens. Jubilarea, bucurarea pentru meritele celorlalte fiinţe, este o tehnică folosită pe scară largă în cadrul budismului, mai ales în şcolile Mahayana şi Vajrayana, la fel ca şi dedicarea sau transformarea în Trezire Perfectă.

Despre compasiune şi iubire binevoitoare

Divinul Buddha spune că, după un anumit grad de realizare a naturii adevărate a realităţii, vor răsări în mod natural compasiunea (karuṇā, adică dorinţa ca nicio fiinţă să numai sufere) şi iubirea binevoitoare (maitrī, adică dorinţa ca toate fiinţele să atingă fericirea ultimă şi neschimbătoare). Acestea, deşi sunt enumerate ca fiind două, sunt aspecte ale aceleiaşi dharme. Pe vremea lui Buddha, acestea două erau văzute ca virtuţi secundare, care apăreau şi se dezvoltau în mod natural, fără un efort special, fiind un efect al realizării. Ele puteau fi apoi cultivate şi se dezvoltau şi în mod natural odată cu aprofundarea realizării.

În ziua de astăzi, majoritatea celor care predică Dharma pun accent cu mult mai mare pe compasiune şi iubire binevoitoare decât pe prajñā, predând chiar şi tehnici separate care să le dezvolte, şi chiar spunând uneori că ele sunt cu mai importante decât înţelepciunea-cunoaştere. Desigur, ele sunt importante, utile, şi duc la acumularea de merite (vezi noţiunea de „continuum”), care la rândul lor duc la condiţii favorabile de existenţă, însă cultivarea lor în lipsa prajñā va duce doar la acumularea de merite pozitive poluate, adică la condiţii mai bune în Samsara, dar acele merite nu duc nici la eliberarea din Samsara, şi nici la dezvoltarea prajñā, ci pot cel mult genera cauze secundare propice meditaţiei. Invers însă, dezvoltarea prajñā duce la apariţia celor două însuşiri de compasiune şi iubire binevoitoare, la cultivarea lor, la Eliberare şi în cele din urmă la Trezirea completă. Aşadar, prajñā este cea de importanţă primordială şi tot ea este cauza pentru celelalte două însuşiri, şi nu invers.

Deşi cititorul va întâlni adăugiri în Sutra prin care se spune că priceperea în mijloace (alt nume pentru cele două însuşiri ale compasiunii şi iubirii binevoitoare) este la fel de importantă sau chiar mai importantă decât prajñā, trebuie să ştie că acestea nu fac parte din învăţăturile lui Buddha.

Conform nucleului *Prajñāpāramitā Sūtra*, compasiunea unei fiinţe care încă nu vede non-apariţia, nu este o compasiune adevărată şi nici măreaţă. În *Ratnaguṇa* I.5.3 Divinul Buddha spune că măreaţa compasiune este „lipsită de orice noţiune sau idee de fiinţă”, şi implică faptul că generearea ei are loc *după* reflectarea la non-producere şi realizarea (cel puţin parţială) a ei. În următorul verset, I.5.4, Divinul Buddha spune că atunci „când noţiunile de suferinţă şi de fiinţe îl fac să gândească: «Voi înlătura suferinţa, voi lucra pentru binele lumii!», atunci fiinţele sunt imaginate, un sine este imaginat, iar practica înţelepciunii, a celei mai înalte perfecţiuni, lipseşte.”

Aceasta nu înseamnă că trebuie să neglijăm cu totul compasiunea şi iubirea binevoitoare, ci că trebuie să punem accentul pe prajñā şi să îi dedicăm majoritatea eforturilor. Prajñā precede şi generează compasiunea şi iubirea binevoitoare.

Despre înţelegerea greşită a vacuităţii (sau a non-apariţiei)

Aflând despre faptul că nicăieri, niciodată, nicio dharma nu este cu adevărat produsă, că nicio dharma nu are o esenţă reală, că nu are niciun semn absolut, că dharmele sunt numai imaginaţie şi că imaginaţia este pur imaginară, că nici cauzele şi nici efectele nu sunt cu adevărat cauze şi efecte în sine, şi aşa mai departe, unele fiinţe pot înţelege greşit şi simplist că „nu există nimic nicăieri, nu contează nimic, binele şi răul nu există, nu mai contează ce facem”. Aceste persoane, ignorând cu totul învăţăturile despre Aseitate şi despre apariţia dependentă, despre cauză şi efect, şi ignorând cu totul chiar şi propria experienţă iluzorie (ca exemplu de cauză şi efect, dacă s-ar lovi atunci le-ar durea) ajung la concluzia superficială că nimic nu are rost, că ele nu există deloc şi că nimeni şi nimic nu există, faptele bune nu au sens, faptele rele nu au consecinţe, fără să mai raţioneze că dacă afirmaţia „nimic nu există” ar fi adevărată, atunci însăşi afirmaţia nici nu ar exista, şi nici nu ar putea avea loc în niciun fel, nici măcar nu ar fi fost gândită sau rostită.

Înţelegerea simplistă a Vacuităţii sau a non-apariţiei este greşită, şi duce la efecte neplăcute, la suferinţă. În loc să înţeleagă că trebuie să urmeze cele zece căi ale acţiunilor virtuoase, să respecte legea cauzei şi efectului, să înţeleagă Apariţia Dependentă şi Lipsa Esenţei (Vacuitatea), ne-producerea, Aseitatea, şi aşa mai departe, acele fiinţe consideră că de acum încolo pot face orice pentru că nu există niciun fel de consecinţe. Toate acestea au loc fără să se mai întrebe „dacă nimic nu există atunci cine mai acţionează, şi asupra cui? şi cui îi este totuna?”, fără să vadă această contradicţie elementară în propria logică. Mai mult, ele cred şi spun că niciun efort nu are rezultat, că nu există nimic de realizat, că nu are loc nicio Eliberare sau Trezire, că totul este futil, şi că nu trebuie

păstrată nici măcar o minimă disciplină. Deşi în Realitate nu are loc nicio Eliberare sau Trezire, totuşi a considera adevărat acest lucru fără a-i înţelege sensul duce la suferinţă.

Aceasta se numeşte viziunea nihilistă asupra realităţii, care este de fapt o percepţie greşită în mod grosolan, chiar în cadrul greşelii mai subtile a percepţiei în general[1]. Acţiunile făcute pe baza acestei viziuni nihiliste sunt în majoritate greşite, şi în foarte multe cazuri sunt negative şi produc suferinţă, din moment ce fiinţa nu mai respectă nicio normă morală, din moment ce ignoră inevitabilitatea apariţiei de efecte ale acţiunilor. De aceea, acţiunile duc la suferinţă atât pentru fiinţele care sunt victime ale acestor acţiuni cât şi, sau mai ales şi, pentru acea fiinţă. Făcând multe asemenea acţiuni lipsite de o minimă înţelepciune, fiinţa acumulează foarte multă karma negativă, care va duce până la urmă la renaşterea într-un infern.

Acest şir de evenimente se datorează înţelegerii greşite şi lenei de a studia cu sinceritate şi claritate înţelesul învăţăturilor Divinului Buddha, aşa cum au fost ele expuse. După cum observăm, nu este vorba despre o ameninţare sau despre o pedeapsă, ci despre cauză şi efect. Dacă înţelegerea corectă a Dharmei duce la eliberare de suferinţe şi la Trezirea completă, înţelegerea superficială a ei, sau înţelegerea parţială şi cu intenţii rele, duce la renaşterea în infernuri, şi nu din cauza vreunei alte fiinţe ci chiar din cauza acţiunilor fiinţei în discuţie.

Un alt tip de nihilism este bazat pe înţelegerea greşită a sensului învăţăturilor din cea de-a treia învârtire a Roţii Dharmei de către Divinul Buddha, şi anume că toate fiinţele au ca potenţial natura de Buddha, Tathāgatagarbha. Deşi acest potenţial este prezent (în acelaşi sens în care orice dharma este prezentă), el trebuie cultivat pentru a duce la rezultatul Trezirii complete, şi nu ajută cu nimic nicio fiinţă dacă îl are, şi atât. Este doar un potenţial, şi nu o caracteristică. Fiinţele renasc repetat şi suferă la nesfârşit, deşi au acest potenţial. Şi chiar dacă află de el, simpla informaţie nu este nici pe departe suficientă.

Ignorând însă experienţa directă şi aceste constatări, şi chiar şi logica elementară, unele persoane spun că ele au natura de Buddha şi deci nu trebuie să mai facă absolut nimic, că ele sunt perfecte aşa cum sunt, şi că orice ar face mai mult în această direcţie este inutil, sau chiar încurcă. Din nefericire, putem găsi chiar şi mulţi predicatori care transmit acest mesaj. Aceasta este însă o

[1] Un alt exemplu de greşeală grosolană în cadrul greşelii mai subtile a percepţiei este că cineva poate crede că a avea un abator unde sunt ucise milioane de fiinţe este de fapt un lucru bun pentru că acele cadavre hrănesc pentru scurt timp alte fiinţe, sau un lucru neutru, pentru că se face rău pe de o parte şi bine pe de altă parte. Sau, pentru cineva cu vedere nihilistă, poate fi un lucru la fel de nerelevant ca orice altceva, şi lipsit de orice consecinţe. De fapt, uciderea a milioane de fiinţe pentru beneficiul de scurtă durată al altor fiinţe este ceva extrem de dezechilibrat către negativ.

greşeală de înţelegere, care nu duce nicăieri în sensul bun, şi care are efectul de a insufla persoanei un sentiment greşit de siguranţă şi de superioritate. Pe baza acestuia, persoana poate abate de la Dharma alte persoane sincere şi care chiar doresc Trezirea, poate duce pe căi greşite multe alte fiinţe, şi poate acţiona foarte negativ chiar şi fără să înţeleagă acest lucru. Rezultatul final este, aproape invariabil, acelaşi: multă suferinţă pentru toate fiinţele implicate, şi renaştere în infern, cel puţin pentru acea persoană şi bineînţeles, în funcţie de acţiuni, şi pentru altele care i-au urmat şi aplicat sfaturile şi „învăţăturile".

De aceea, este foarte important să înţelegem bine sensul învăţăturilor în general şi al învăţăturilor Buddha-Dharmei în special, şi să nu sărim la concluzii pripite, crezând că am înţeles despre ce este vorba, sau crezând chiar că am fi deja eliberaţi, iluminaţi, treziţi. Dealtfel, acesta este unul dintre rolurile acestei introduceri, de a lămuri şi uşura înţelesul Dharmei, pentru ca aceste evenimente nefericite să nu aibă loc.

Recomandări despre capitolele Sutrei

Recomandările din acest subcapitol îmi aparţin şi se bazează pe studiul textelor din Dharma, şi al textului acestei Sutra. Invit cititorul să citească întreg textul Sutrei şi, doar dacă va constata vreo inconsistenţă în el, să verifice dacă nu cumva capitolul care conţine inconsistenţa se regăseşte în lista de mai jos. În cazul unei traduceri acest lucru se face mai rar, dar prefer să încerc să răspândesc Dharma în cea mai curată formă posibil, chiar dacă aceasta înseamnă a compensa în acest mod neclarităţile puse în straturile ulterioare de modificări asupra textului Sutrei. În niciun caz nu ar trebui ca cititorul să ia acest sfat al meu ca fiind un reper imuabil.

Pentru uşurinţa citirii şi pentru scurtarea textului din enumerări am folosit cifrele arabe în loc de cele romane.

Ratnaguṇa

Capitole pe care le consider în acord cu mesajul nucleului Sutrei: 1, 2 (acestea sunt nucleul central şi esenţa învăţăturii, aşa cum consideră şi Edward Conze), 3, 4, 5, 6, 7, 8 şi 9, iar de aici încolo cu unele reţineri: 12, 13, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28 şi 32.

Capitole pe care le consider apropiate de mesajul Sutrei, însă care poate nu îl redau foarte priceput: 14, 15, 17, 18, 24, 29 şi 30.

Capitole pe care le consider oarecum similare cu mesajul Sutrei, dar destul de nefericit formulate, probabil modificate mai mult: 16, 19 şi 31.

Capitole pe care le consider îndepărtate de mesajul Sutrei: 10 şi 11.

Aṣṭasāhasrikā

Capitole pe care le consider în acord cu mesajul Sutrei: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 23, 30, 31 şi 32.

Capitole pe care le consider apropiate de mesajul Sutrei, însă care poate nu îl redau foarte priceput: 7, 9, 12 cu excepţia 12.5 care este în acord cu mesajul Sutrei, 13, 19 cu excepţia 19.1, şi apoi 19.3, 20, 22, 25 cu excepţia 25.3 şi mai departe 25.4 şi 26.

Capitole pe care le consider oarecum similare cu mesajul Sutrei, dar destul de nefericit formulate, probabil modificate mai mult: 8, 10, 16, 17, 18, 23 şi 24.

Capitole pe care le consider îndepărtate de mesajul Sutrei: 11 cu excepţia 11.5, şi apoi 14, 15, 21, 27, 28 şi 29.

Sutra-Nucleu a perfecţiunii înţelepciunii

Tot pentru a uşura şi a întregi înţelegerea, la sfârşitul textului principal, adică *Prajñāpāramitā Sūtra* în 8.000 de rânduri, am adăugat şi două traduceri ale variantei celei mai cunoscute a acestei Sutra, şi anume Sutra-Nucleu sau Sutra-Inimă (uneori titlul este tradus ca Sutra Inimii), *Prajñāpāramitāhrdaya Sūtra,* un text scurt şi foarte profund, care rezumă ideile fundamentale din varianta de 8.000 de rânduri.

Concluzie

Din toate motivele enumerate mai sus, îndemn cititorul să trateze *Prajñāpāramitā Sūtra* cu cea mai mare atenţie şi seriozitate, şi să considere întreaga Buddha-Dharma, adică întreaga învăţătură a Divinului Buddha Śakyamuni, ca fiind ceva concret, practic şi inegalabil de util, ceva aplicabil şi cu rezultate infailibile dacă aplicarea se face corect. Rezultatul este cel mai bun posibil, şi anume încetarea completă şi definitivă a oricărui fel de suferinţă, şi obţinerea tuturor calităţilor posibile, în cel mai înalt grad.

Aceste lucruri se pot verifica prin experienţă directă, credinţa nu este necesară decât pentru momentul iniţial, când Dharma se ia în considerare drept o cale posibilă, şi se începe verificarea validităţii şi a valorii sale. Dacă verificarea se face serios şi corect, restul procesului va avea loc din convingere şi nu din credinţă.

Prin aceasta nu doresc să fac prozelitism, şi nici să compar budismul cu nicio altă religie. Noţiunea de prozelitism nu există în budism, şi nici cea de competiţie religioasă. Nici nu afirm că ar fi mai bun decât vreo altă cale religioasă. Mai mult, budismul de fapt nici nu este o religie, ci o reţetă clară şi precisă pentru

eliberarea definitivă de suferinţă, şi pentru înflorirea completă a tuturor virtuţilor şi potenţialităţilor.

Aşa cum spunea Sfinţia Sa Dalai Lama, fiecare persoană alege Calea pe care o consideră mai potrivită pentru ea însăşi, iar dacă se simte confortabil într-un anumit sistem de idei, poate că este mai bine să rămână în el. Cred însă că, indiferent de religia de care cineva consideră că aparţine, analizarea şi realizarea naturii adevărate a lucrurilor este un lucru numai şi numai binefăcător pentru oricine deoarece, dacă analiza se face sincer şi precis, concluzia nu poate decât să fie mai aproape de realitatea adevărată, prin comparaţie cu concluzia care preceda analiza.

Bineînţeles, toate ideile din această prefaţă le veţi găsi în Dharma lui Buddha, exprimate în alte cuvinte, cu mult mai clare şi mai concise, cu exemple mult mai pătrunzătoare şi mai relevante. Nu am pretenţia originalităţii ideilor expuse aici ci dimpotrivă, sper să fi respectat întocmai învăţătura Dharmei. Această introducere are numai rolul de a familiariza cititorul cu noţiunile profunde din Sutra, fiind vorba despre descrierea perfecţiunea înţelepciunii, care este de departe cel mai dificil şi mai profund subiect din întreaga Dharma.

Recomand cititorului să studieze cât mai multe dintre Sutrele Divinului Buddha, şi lucrările lui Ārya Nāgārjuna, care sunt sinteze formidabile care repetă nealterat înţelesul învăţăturilor Divinului Buddha, aşa cum El însuşi a prezis, precum şi lucrările lui Ārya Padmasambhava. Ambii Ārya indică fără greşeală natura minţii, a realităţii, şi numeroase aspecte legate de meditaţie şi de comportament. Puteţi găsi aceste lucrări pe aceeaşi pagină web cu această Sutra.

Sper ca această introducere să faciliteze cititorului înţelegerea mai rapidă şi mai uşoară a mesajului acestor trei Sutre, şi chiar realizarea Aseităţii.

Doresc sincer ca ceea ce indică *Prajñāpāramitā Sūtra* să fie cât mai curând realizat de către toate fiinţele şi, conform procedeului dedicării şi jubilării, dedic Trezirii Perfecte întregul merit rezultat din traducerea în limba română a acestor minunate Sutre şi întregul merit rezultat din încercarea de a lămuri cititorului câteva noţiuni de bază (cu ajutorul acestei introduceri), fără însă a vedea fiinţele, Trezirea Perfectă, meritul, munca, noţiunile sau Sutrele ca fiind „ceva” existent la modul real, ca fiind o bază.

Alin Tocaciu

Prefața lui Edward Conze la varianta de 8.000 de rânduri

Cele două versiuni

În această traducere, cititorul găseşte acelaşi text prezentat în două versiuni, prima dată în versete şi apoi în proză. Aceasta a fost o abordare obişnuită pentru sutrele Mahayana din perioada timpurie a budismului. În general, versiunile versificate sunt anterioare şi în toate cazurile au fost modificate mai puţin decât cele în proză. Motivul este că versetele sunt scrise în dialect, iar proza în sanskrită în general corectă. Dialectul versetelor este numit în zilele noastre „sanscrita hibridă budistă", un termen adoptat de F. Edgerton, care i-a compilat pentru prima dată un dicţionar, împreună cu regulile gramaticale ale acesteia. Versetele sunt adesea dificil de interpretat, necesitând comparaţia atentă cu traducerile în tibetană, care reflectă cunoştinţele înţelepţilor indieni ai secolului al IX-lea. Cu toate acestea, cea mai mare parte a traducerii mele ar trebui să fie considerată suficient de demnă de încredere, existând îndoieli serioase numai în ceea ce priveşte interpretarea I 7, II 13 şi XX 13, ce constituie încă teză de lucru pentru colegii mei de breaslă.

Ratnaguṇa

Versiunea versificată a acestei Sutra a fost transmisă până la noi sub numele de *Prajñāpāramitā-Ratnaguṇasaṃccayagatha* (prescurtată ca *Rgs*) şi constă din 302 „Versete despre Perfecţiunea Înţelepciunii, care este Depozitul Virtuţilor Preţioase", însuşirile virtuoase fiind, aşa cum adaugă traducerea chinezească, cele ale „Mamei Buddhaşilor". Textul a primit acest titlu relativ târziu în existenţa sa, pentru că referiri la acest titlu apar numai în XXIX 3 (skr. *idaṃguṇasamcayānām*) şi XXVII 6 (scr. *ayu vihāra guṇe ratānām*), adică în porţiunile cele mai recente ale textului. Însă Haribhadra, editorul acestuia, nu a compus titlul din aceste sugestii, pentru că două versete din această scriere sunt citate de Chandrakirti (în jurul anului 600) sub numele de *Ārya-Saṃcayagāthā*.

Din nefericire, textul de faţă nu este cel iniţial. Acesta a fost alterat în secolul al VIII-lea când, sub dinastia budistă Pala care conducea pe atunci provincia Bihar, marele expert în *Prajñāpāramitā*, Haribhadra, fie a rearanjat versetele, fie numai le-a împărţit în capitole. Din nefericire, traducătorii chinezi nu au tradus nici ei textul original, ci au creat numai o traducere târzie şi nu prea fidelă a textului modificat de Haribhadra, în anul 1001. Însă versetele în sine, separat de aranjarea lor, nu puteau fi alterate prea mult, pentru că limbajul şi metrul arhaic al acestora ar fi rezistat schimbărilor fundamentale. Deşi o parte din farmecul poemului se pierde prin traducere, totuşi acesta răzbate ca o declaraţie umană

şi vitală a budismului Mahayana timpuriu, simplă, concisă şi directă. Nu degeaba *Ratnaguṇa* este în continuare foarte populară în Tibet, unde în general se poate găsi împreună cu alte două lucrări cu caracter edificator, *Jurămintele lui Samantabhadra* şi *Recitarea Însuşirilor lui Mañjuśrī.*

În viziunea mea, cele 41 de versete ale primelor două capitole constituie *Prajñāpāramitā* originară şi ar putea data din jurul anului 100 î.e.n., iar toate celelalte versete sunt dezvoltări ale acestora. Am oferit în altă parte un studiu analitic al conţinutului acestor versete. Aceste capitole formează un singur text, unit de apariţia constantă a „refrenului": „Atunci aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune", (scr. *eśā sa prajña-vara-pāramitāya caryā*) şi încheiat cu o concluzie potrivită, în II 13. De fapt, probabil că titlul documentului iniţial a fost „Practica (scr. *carya*) Înţelepciunii Perfecte", la fel cum în China primul text *Prajñāpāramitā* a fost *Tao-hsing*, „Practica de a merge pe Cale", într-unul dintre fascicule, şi cum în primele trei traduceri în chineză primul capitol se numea „Practica (de a merge pe Cale)" şi nu ca acum, „practica înţelegerii tuturor aspectelor".

Pe de altă parte, există 52 de versete care nu au niciun echivalent în *Aṣṭa*[1]. În principiu, acestea sunt un tratat separat, care abordează în ordine inversă cele cinci perfecţiuni care conduc la perfecţiunea înţelepciunii şi care a fost adăugat versiunii actuale a *Rgs* pentru a ridica numărul de capitole de la 28 la 32. Încă alte 33 de versete din *Rgs* lipsesc din *Aṣṭa*. Ele se referă în principal la analogii.

Un interes special îl prezintă analogiile din capitolul XX, care se referă la un subiect deosebit de dificil de înţeles: faptul că, pentru a ajuta fiinţele, îşi poate amâna intrarea în Nirvana, este una dintre cele mai distinctive însuşiri ale unui Bodhisattva. Tehnic, acest lucru este exprimat spunând că „el nu realizează Realitatea-Limită (scr. *bhūta-koti*)". „Realitatea-Limită" a fost pentru mult timp unul dintre cele mai obscure sinonime pentru „Nirvana" dar acum, printr-o modificare a sensului, aceasta devine identificată cu Nirvana inferioară, a Arhatului din Hinayana, fiind diferită de Nirvana completă şi finală a unui Buddha. Tradiţia cunoştea de asemenea trei „uşi spre eliberare" – Vacuitatea, Lipsa Semnelor şi Lipsa Dorinţelor – care sunt trei tipuri de meditaţie care duc direct la Nirvana. Capitolul XX încearcă acum să explice cum pot fi acestea practicate fără a obţine efectul lateral nedorit ca o persoană să părăsească lumea prin dispariţia în Nirvana fundamentalmente egoistă din Hinayana. Cei mai mulţi dintre cititori vor găsi analogiile din *Ratnaguṇa* mai convingătoare decât raţionalitatea exprimată în *Aṣṭa*.

Pe de altă parte, porţiuni mari din *Aṣṭa* nu sunt reprezentate în *Ratnaguṇa*. Acestea sunt aproximativ 240 de pagini din 529 [în formatul lui R. Mitra din 1888 – n.t.]. Nu este prea clar, în fiecare caz, de ce ar trebui să lipsească. Unele lipsesc,

[1] În partea de proză; vezi următorul subcapitol.

evident, pentru că au fost adăugate Sutrei după ce *Ratnaguṇa* a fost finalizată. Ele sunt, aşa cum am sugerat în alte lucrări, capitolele XXIX – XXXII, precum şi porţiuni mari din capitolele XIII, XIX, XXVIII ş.a.m.d. Altele, fără să ne forţăm prea mult imaginaţia, au fost probabil poetizate, aşa cum sunt încercările de a sonda mintea Atotcunoaşterii în capitolul XII, rapsodiile monotone despre Aseitate din capitolul XVI şi enumerările uneori lipsite de sclipire ale faptelor negative ale lui Māra din capitolele XI, XVII şi XXIV. Este foarte posibil ca unele părţi din Rgs să fi apărut ulterior prozei din *Aṣṭa* şi ca autorii lor să nu fi încercat să reproducă toate aspectele unei argumentări, pas cu pas, ci să se fi mulţumit să aleagă câte o propoziţie de ici-colo.

Aṣṭa

Acum, câteva aspecte despre Sutra în sine. În primul rând, titlul său, *Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitā* (prescurtată ca *Aṣṭa* sau A), înseamnă „Perfecţiunea Înţelepciunii în Opt Mii de Rânduri”, sau śloka. O śloka este folosită în sanscrită pentru a indica o unitate de 32 de silabe. Manuscrisul de la Cambridge Add 866 din anul 1008 indică numărul efectiv de śloka după fiecare capitol şi, adunate, ele sunt exact 8.411. Persoanele religioase sunt înclinate să atribuie scripturile lor sfinte inspiraţiei divine, şi nu le place să se gândească la ele ca la o succesiune ordonată istoric de exprimări făcute de oameni capabili să greşească. Credincioşii din India şi din lumea budistă în general au considerat că toate sutrele *Prajñāpāramitā* sunt în aceeaşi măsură cuvântul lui Buddha, mai mult sau mai puţin prescurtat, în funcţie de puterea de înţelegere a oamenilor, de zelul lor şi de maturitatea lor spirituală. Prima versiune a avut 8.000 de rânduri, versete sau śloka (în sanscrită), sau mai degrabă precursoarea sa. Aceasta a fost dezvoltată la 10.000, 18.000, 25.000 şi apoi la 100.000 de śloka; după aceea a fost concentrată la 2.500, 700, 300 (Sutra-Diamant), 150, 25 (Sutra-Nucleu sau Sutra-Inimă) de śloka şi în final într-o singură silabă, „A”. Toate sunt anonime şi datează între anii 100 î.e.c. şi 700.

Sutra este scrisă în sanscrită aproape pură. Data compunerii sale poate fi dedusă într-o oarecare măsură din traducerile chinezeşti. Prima a fost traducerea lui Lokakśema, *Prajñāpāramitā Sūtra a Practicii Căii* din anul 179. În acel moment, „Sutra îşi asumase deja formatul de bază păstrat în sanscrită şi niciun capitol nu a fost complet omis”. Însă chiar şi aceea trebuie să se fi dezvoltat pe parcursul a unul sau două secole, deoarece conţine multe părţi omise în *Ratnaguṇa*, care reflectă astfel o versiune mai timpurie a textului, din care a fost derivată până şi versiunea lui Lokakśema. După Lokakśema putem urmări adăugarea şi modificarea de text, în China, de-a lungul a opt secole. Textul prezent, în sanscrită, pe care l-am tradus aici, este cel din manuscrisele dinastiei

Pala, datate între anii 1000 şi 1150. Ele sunt confirmate de traducerea tibetană din jurul anului 850, sunt foarte asemănătoare cu traducerea în chineză făcută de Danapala în 985 şi, într-o oarecare măsură, cu una din traducerile lui Hsuan-tsang din jurul anului 650. De altfel, atât de mult efort a fost dedicat acestei scripturi foarte preţuite şi respectate, încât textul său este neobişnuit de bine stabilit. Din India, avem mai multe manuscrise vechi ale sale decât ale oricărei alte scripturi Mahayana. În China, „a fost primul text filosofic tălmăcit din literatura Mahayana în limba chineză" şi a fost tradus de nu mai puţin de şapte ori. Colofonul traducerii tibetane din Kangyur dovedeşte grija excepţională pentru aceasta de-a lungul secolelor, din partea unora dintre cele mai mari nume ale şcolilor tibetane: a fost mai întâi tradusă în jurul anului 850; apoi, în 1020; apoi, comparată cu multe manuscrise şi comentarii indiene şi revizuită în 1030, în 1075 şi din nou în 1500.

Vorbitorii

Sutrele din Mahayana sunt dialoguri. Trebuie să cunoaştem convenţiile din spatele fiecărei reprezentări, pentru că este important nu numai ceea ce se spune, ci şi cine spune acel lucru. În primul rând, apar trei dintre cei mai renumiţi „discipoli" ai lui Buddha, cunoscuţi ca „auditori" sau „ascultători" (în sanscrită śrāvaka, din verbul śru, care înseamnă a auzi), pentru că aceştia au auzit învăţăturile direct din gura lui Buddha. Ei sunt Subhūti, Śāriputra şi Ānanda.

Atunci când vorbeşte Subhūti, Buddha însuşi vorbeşte prin el. Subhūti a fost unul dintre cei „optzeci de mari discipoli" din tradiţia Înţelepţilor, care se remarca prin practica prieteniei sau a bunătăţii iubitoare. În budismul timpuriu, compasiunea (maitrī) a fost o virtute minoră şi subordonată. Este una din caracteristicile Mahayanei faptul ca reprezentantul său să fie acum pus deasupra tuturor celorlalţi discipoli. În plus, Subhūti era venerat ca „cel dintâi dintre cei care sălăşluiesc în Pace" (o formulă care implică faptul că el a evitat orice conflict prin lipsa completă a confruntării de orice fel[1]) şi de asemenea pentru practicarea contemplării dharmelor ca fiind goale, vide. El este canalul principal prin care călătoreşte inspiraţia lui Buddha către ascultători. Această descriere este exprimată foarte clar în *Rgs*, capitolele I 2-4, şi de asemenea în *Aṣṭa*, la I 25 şi II 44. Forţa extraordinară a lui Buddha (scr. ahubhāva), puterea sa care susţine (scr. adhisthāna) sau, cum am putea spune, „graţia" sa, este cea care duce la revelarea învăţăturilor (sau a „doctrinei") adevărate, fie prin propriile sale

[1] Aici este posibil ca E. Conze să se înşele, deoarece sensul „sălăşluirii în Pace" este cel de a realiza faptul că nicio dharma nu este produsă, şi din cauza acestei realizări, toate activităţile mentale sunt pacificate, adică oprite. În acest aspect, Subhūti era cel mai avansat dintre discipolii Divinului Buddha.

cuvinte, fie prin oameni inspiraţi având rolul de „purtători de cuvânt”. Aceşti oameni, la rândul lor, obţin accesul la revelaţie prin vieţile lor sfinte şi prin practicile spirituale şi de meditaţie. Iar în această Sutra, Subhūti este cel mai important dintre ei.

Pe de altă parte, pentru Înţelepţi, Śāriputra a fost cel mai avansat dintre cei care excelau în înţelepciune. Termenul „înţelepciune” este aici traducerea pentru „Abhidharma”, care s-a dezvoltat în Comunitate (Sangha) la aproximativ trei secole după plecarea lui Buddha. Abhi-Dharma, sau „învăţătura mai înaltă”, a fost un sistem de meditaţie care analiza şi clasifica toate acele procese şi evenimente din lumea condiţionată care puteau fi considerate ca afectând eliberarea. Obsedat de această activitate, Śāriputra este descris acum ca fiind orb în faţa Singurului Adevăr Ultim, incapabil să scape de preocuparea sa pentru multiplicitate şi dualităţi şi incapabil să privească unitatea nediferenţiată a Vacuităţii. Tocmai această sondare în absenţa sinelui din toate lucrurile condiţionate îl împiedică acum să înţeleagă relaţia sinelui cu Absolutul (ca de exemplu în *Aṣṭa* VIII). El pune de multe ori întrebări confuze, ca un susţinător al unei viziuni inferioare, restrânse, şi nu mai este „un al doilea Buddha” din tradiţia veche, care îl recunoştea şi ca fiind „feldmareşalul doctrinei” şi despre care se spunea că „întocmai cum fiul cel mai mare al unui rege învârteşte roata (adică guvernează) la fel cum a făcut tatăl său, la fel şi tu, Śāriputra, învârţi Roata supremei Dharma la fel de perfect cum am făcut-o eu”.

Ānanda vorbeşte de opt ori. Timp de treizeci de ani, el a fost asistentul personal al lui Buddha, şi devotamentul său către persoana lui Buddha a fost proverbial. El a auzit toate discursurile lui Buddha. În consecinţă, el a fost cunoscut drept „trezorierul Dharmei”, iar memoria sa avea o putere miraculoasă de a reţine – se spunea despre el că „putea memora, fără a pierde nicio silabă, 60.000 de śloka rostite de către Buddha şi că putea rosti opt cuvinte în timpul în care o persoană obişnuită rostea unul singur”. În lista „marilor discipoli”, el este cel dintâi, prin învăţătura sa uriaşă (în sanscrită, bahu-śruta, a auzit foarte mult). De asemenea, el are reputaţia de a fi recitat în faţa a 499 de Arhaţi, la primul „conciliu” de la Rajagriha, care a avut loc la un an după plecarea lui Buddha, toate sutrele sau textele referitoare la Dharma, în timp ce Upali a recitat textele despre Vinaya (disciplina monastică). În *Aṣṭa*, în două ocazii, Ānanda autentifică Sutra despre *Prajñāpāramitā*, care îi este special încredinţată de către Buddha.

În afară de aceşti trei discipoli mai apare Purna, în *Aṣṭa* I 20, 24, II 40 şi XVI 319. Alte personaje sunt Maitreya, viitorul Buddha, şi Śakra, conducătorul zeilor.

Maitreya vorbeşte de două ori, în capitolele VI şi XIX. Prima oară, explică o problemă metafizică deosebit de obscură despre transferul de merit şi a doua oară i se solicită mărturia pentru că are experienţă directă în chestiunea în discuţie.

Tratamentul budist al zeilor brahmanici (scr. deva) este guvernat de două aspecte: unul este de a accentua, în orice fel posibil, inferioritatea lor faţă de Divinul Buddha, şi altul este convingerea că nu sunt prea inteligenţi, ca rezultat atât al fericirii prea mari pe care o simt, cât şi a vieţii lor prea lungi. Ei sunt echivalenţii indieni ai „nemuritorilor" din Grecia antică şi există 27 de categorii de astfel de zei, distribuiţi prin „lumea triplă": şase în planul dorinţelor după obiectele simţurilor, şaptesprezece în planul formei şi patru în planul fără formă. Zeii care apar în sutre sunt cei din planul dorinţei după obiectele simţurilor, ale căror interese senzuale sau chiar libidinoase îi fac să se simtă oarecum înrudiţi cu oamenii. Cei mai de jos sunt cei patru „Mari Regi" sau „Gardieni ai Lumii", următorii de jos în sus sunt „zeii celor Treizeci şi Trei", al căror conducător este Indra, vechiul zeu războinic al invadatorilor arieni, care este numit în general în textele budiste „Śakra, conducătorul zeilor" (scr. devānām indra) şi este adesea apelat „Kausika" pentru că este divinitatea tutelară a clanului de brahmani Kausika. El locuieşte pe vârful muntelui Sumeru, împreună cu alaiul şi supuşii săi, într-un palat numit Vaijayanta (cap. XI), din care pot respinge atacurile duşmanilor lor ereditari, Asura-şii (cap. III), şi unde există o sală de consiliu foarte mare, denumită Sudharma (*Aṣṭa* VI), şi care este înconjurat de parcuri cu arbori miraculoşi şi elefanţi minunaţi. Pentru un timp, mama lui Buddha a fost renăscută în acest ţinut paradisiac[1] şi Buddha s-a dus acolo pentru a-i preda Abdhidharma. Śakra este un interlocutor foarte frecvent în sūtrele budiste de toate tipurile, şi este foarte conştient de lipsurile sale intelectuale. În *Aṣṭa* XXIII îl vedem acceptând că „eu nu sunt în stare să exprim ceva relevant despre subiectul Bodhisattvaşilor". Atunci când ceea ce spune are sens, se întâmplă pentru că este inspirat de către Buddha (*Aṣṭa* XXIII, XXVI), însă, de foarte multe ori, el exprimă confuzia celor care nu sunt încă foarte avansaţi.

Relaţia cu scrierile anterioare

Chiar în prima sa propoziţie, textul se proclamă ca fiind o sutra de tip tradiţional. „Aşa am auzit odată" – aici „eu" este Ānanda, despre care se spune că a recitat şi această Sutra la scurt timp după intrarea lui Buddha în Nirvana. Aceasta este, desigur, o ficţiune pioasă care nu i-a împiedicat pe unii să-i ironizeze pe autorii acestei Sutra ca fiind simpli „poeţi". Aceasta este o aluzie la o binecunoscută zicală din scripturile şcolilor mai vechi, care contrastau cu invenţiile moderne ale „poeţilor" sau „prozatorilor", cum am putea spune, cu „sutrele predate de însuşi Tathāgata, care sunt profunde, cu înţeles profund, supraobişnuite, cu vacuitatea drept mesaj". Se spune despre locul expunerii

[1] Mama lui Buddha a murit la câteva zile după naşterea sa.

învăţăturilor că s-ar afla lângă Rajagriha, pe Grdhrakuta-parvata (Muntele Piscul Vulturului), o regiune deosebit de dezolantă, numai pietre goale şi văzduh. De asemenea, acest loc este cu siguranţă diferit de locul istoric. Cărturarii moderni continuă să fie în dezacord în ceea ce priveşte locul de origine al *Prajñāpāramitā*. Unii îl caută în sudul Indiei, alţii în nord-vestul ei, alţii în platoul Deccan, însă niciunul dintre ei nu îl caută pe Piscul Vulturului, în Maghda, în ţinutul din centrul primei răspândiri a învăţăturilor.

Citările directe din sutrele anterioare sunt foarte rare. De o mare importanţă este cea din *Aṣṭa* I (apare şi în *Ratnaguṇa* I) despre rătăcitorul Srenika. Aceasta ne oferă o legătură între revelaţiile noi şi cele vechi şi arată că *Prajñāpāramitā* continuă o tradiţie în comunitate, o tradiţie care intenţiona să lase loc pentru Absolut în om, şi care vedea căutarea religioasă ca pe o căutare a adevăratului sine, ca pe o încercare de a realiza sau revela Tathāgata din propria minte sau inimă[1]. Două alte citări nu pot fi urmărite, însă cele mai multe fac referire la scripturile Înţelepţilor. Ele apar în *Aṣṭa* XI şi XII. O a treia, în A IV, referitoare la corpul-Dharma, este evident o adăugire ulterioară şi trebuie că se referă la o scriptură din Mahayana. În alte cazuri, nu suntem siguri dacă avem în faţă citate din literatura Înţelepţilor sau numai denumiri de locuri obişnuite din budism, preţuite în cercurile Mahayana.

Frazele tradiţionale joacă un rol important în întreaga literatură transmisă pe cale orală. Spre exemplu, în poemele lui Homer, frazele stereotipe constituie o treime din text. Etienne Lamotte a evidenţiat câteva asemenea fraze, iar eu folosesc această ocazie pentru a atrage atenţia asupra altora. În general, ele sunt sinonime adesea greu de tradus în engleză, dar care erau foarte preţuite în acele timpuri, datorită faptului că ofereau un gust tradiţional celor familiarizaţi cu *Nikaya* şi cu *Agama*[2], şi care sunt moduri elaborate de a exprima idei precum „încurajare”, „neînfricare”, „veneraţie”, „învăţare” sau expresii greoaie pentru daruri, cutremure etc.

La fel, personajele mitologice sunt cele din vechile sutre ale Înţelepţilor: spre exemplu, cei patru Gardieni ai Lumii (II, XXIII), Śakra şi anturajul său (vezi mai sus) şi zeii din Tuśita (XIV, XXVII); [Bodhisattva] Maitreya (de asemenea în VIII, IX , XIV , XXXII) şi [Buddha] Dīpankara (II, XIX); Māra [cel Malefic] şi oştirile sale (III), Yakṣa (II) şi o multitudine de divinităţi din panteonul hindus. Iar Vajrapāṇi din cap. XVII este marele Yakṣa „cu fulgerul în mână”, un fel de înger păzitor al lui Buddha,

[1] Aici Edward Conze face o referire la sutrele din „a treia învârtire a roţii Dharmei” (vezi dicţionarul, la „Roata Dharmei”) în care Buddha spune, în linii mari, că „natura de Tathāgata” este prezentă în fiecare fiinţă simţitoare şi că aceasta ar putea fi caracterizată drept „sine”, fără însă a fi ceva existent la modul real, tot aşa cum este şi spaţiul.

[2] Colecţii de scripturi budiste.

care ne este familiar din sculpturi şi fresce, ca fiind cineva care-l urmează pe Buddha pentru a-i descuraja cu vajra sa pe detractori; el nu este acel Bodhisattva din Mahayana cu acelaşi nume şi care aparţine familiei Akşobhya. Puţinele referinţe la divinităţile Mahayana aparţinând ciclului lui Buddha Akşobhya sunt inserţiuni ulterioare, la fel ca şi cele aparţinând poveştii lui Sadaprarudita (în cap. XXX). De asemenea, cele câteva aluzii istorice şi geografice sunt făcute la elemente familiare din scripturile Înţelepţilor din vechime: regii Bimbisara şi Prasenajit, triburile Licchavi şi Śākya (III); marii discipoli din cap. II; oraşul Dipavati (II), precum şi continentul Jambudvīpa şi muntele Meru (Sumeru).

Subiectele şi abordarea lor

Cititorul trebuie să ţină cont de faptul că diversele secţiuni din Sutra au o vârstă diferită. Spre exemplu, capitolele XXX şi XXXI sunt apărute relativ târziu, fiind în fapt o poveste edificatoare (avadāna) înghesuită la sfârşitul sutrei. Hsuan-tsang (anul 650) a omis-o complet din *Aṣṭa* şi a adăugat-o versiunii de 100.000 de rânduri (śloka). Această poveste a fost alterată de-a lungul timpului mai mult decât oricare altă parte din Sutra. Rearanjarea textului şi adăugirile de predici au ascuns intenţia iniţială din povestea Celui-care-jeleşte-mereu, i-au afectat semnificativ claritatea şi aranjarea, şi i-au distrus o mare parte din meritul literar şi din calitatea dramatică. În versiunile timpurii, aceasta este o poveste simplă a călătoriei simbolice a unui Bodhisattva în căutarea *Prajñāpāramitā*, iar Cel-care-jeleşte-mereu este eroul sfânt tipic, de genul descris atât de bine de către Joseph Campbell în cartea sa *Eroul cu o mie de feţe* (din 1949) – o „Chemare" este urmată de o călătorie, de o luptă cu un duşman foarte puternic, de ajutor din partea forţelor supranaturale şi a personajelor feminine şi, în final, odată scopul eroic atins, el ajunge la sursa înţelepciunii, însoţit de un alai, şi se întoarce cu trofeul său[1].

Până şi în porţiunile mai strict legate de doctrină au avut loc multe modificări şi adăugiri. Poate fi de folos să indic pe scurt unele criterii prin care pot fi identificate adăugirile ulterioare în *Prajñāpāramitā Sūtra*. Ceea ce găsim în straturile ulterioare este:

1. sectarism tot mai pronunţat, cu toată ranchiuna, invectivele şi polemica pe care le presupune;

2. scolasticism tot mai pronunţat, şi inserţia unor liste tot mai lungi din Abdhidharma;

[1] Datorită acestei alterări în timp, povestea lui Sadaprarudita este aproape complet omisă în traducerea în limba română. Singura secţiune inclusă în traducere este discursul lui Bodhisattva Dharmodgata despre venirea şi plecarea Tathāgataşilor.

3. accent tot mai mare pe priceperea în mijloace şi pe aspectele sale subsidiare, cum ar fi Jurământul unui Bodhisattva şi cele patru mijloace de transformare, şi consecinţele sale logice, cum ar fi distingerea între adevărul convenţional (provizoriu) şi cel final;

4. preocuparea crescândă pentru budiştii axaţi pe credinţă, cu Buddhaşii şi Bodhisattvaşii cereşti şi tărâmurile lor;

5. tendinţa către prolix, repetiţie şi supraelaborare;

6. lamentările despre declinul Dharmei;

7. expunerile înţelesurilor ascunse, care devin tot mai frecvente pe măsură ce înţelesul iniţial este acoperit;

8. orice referire la corpul-Dharma al unui Buddha ca fiind altceva decât un termen pentru colecţia sau totalul învăţăturilor sale;

9. o învăţătură tot mai amănunţită despre stadiile graduale (bhūmi) ale carierei (sau devenirii) unui Bodhisattva.

Traducerea în limba engleză

Traducerea scrierii *Perfecţiunea Înţelepciunii în Opt Mii de Rânduri* a fost încheiată în anul 1951 şi a fost publicată pentru prima dată în 1958 de către Asiatic Society of Calcutta, sub numărul 284, sau 1578, în Bibliotheca Indica (se spune că a fost republicată în 1970, dar niciun exemplar nu a ajuns la mine). În ediţia prezentă au fost introduse numeroase corecturi. Intenţiile mele pot fi văzute în prefaţa iniţială, pe care o reproduc fidel mai jos.

„O traducere cuvânt cu cuvânt a *Prajñāpāramitā* este obositor de citit fiind practic neinteligibilă pentru oricine nu are originalul în sanscrită în faţa sa. Dacă a fost vreodată cazul ca litera să ucidă spiritul, atunci acesta este cu siguranţă. Sutra în sine a fost făcută pentru a fi memorată, iar traducerea este făcută pentru a fi citită. Repetiţiile lungi, frazele stereotipe şi îngrămădirea de sinonime au fost un mare ajutor pentru memorie, însă ele l-ar irita şi distrage pe cititorul contemporan şi l-ar împiedica să vadă înţelesul textului. Această traducere ţinteşte să evidenţieze sensul sūtrei, de multe ori cu ajutorul comentariului lui Haribhdara, şi este fidelă textului în aceeaşi măsură în care este inteligibilă. Redarea convenţiilor literare şi a particularităţilor stilistice ale sanskritei budiste nu a fost unul dintre scopurile mele. Ar fi de mică valoare sau chiar fără valoare pentru scolastici, şi ar produce confuzie cititorului obişnuit.”

Într-un pasaj din capitolul XII, expunerea despre modul în care Buddha cunoaşte minţile fiinţelor este neinteligibilă din textul sūtrei. De aceea, am interpolat liber textul cu comentariile lui Haribhadra din *Abhisamayalankaraloka*.

Cât despre prescurtări[1], un „etc.” indică fie o listă de dharme sau de alte elemente, fie un şir de sinonime. „Formă, etc.” înseamnă „formă, senzaţii, percepţii, impulsuri şi conştiinţă” şi poate ar fi fost mai potrivit să fie traduse pe tot cuprinsul cărţii ca „cele cinci skandha”. În cap. XX, „încredere, etc.” se referă la cele cinci virtuţi esenţiale: încredere, vigoare, atenţie interioară sau conştienţă, concentrare şi înţelepciune; tot în cap. XX „prietenie, etc.” indică cele patru stări nelimitate: prietenia, compasiunea, bucuria empatică şi imparţialitatea. În cap. III, „flori, etc.” se referă la lista de daruri; „a se ocupa de, etc.” din cap. III apare complet în cap. XII şi în alte părţi. „Nume, etc.” din XXVII este pentru „nume, clan, putere, înfăţişare şi formă”, ca şi în cap. XXVII. În cap. II, cele trei „etc., până ajungem la” sunt părţi din texul iniţial, în timp ce următoarele „etc., până la” sunt ale mele. Evident, am presupus că cititorii se vor uita la textul în sanscrită.

Traducerea mea a *Versetelor despre Perfecţiunea Înţelepciunii* se bazează pe textul *Ratnaguṇa* al lui E. Obermiller (Bibliotheca Buddhica XXIX, 1937), corectat de mine şi publicat în Indo-Iranian Reprints (V, 1960), în „*Indo-Iranian Journal*” IV, 1960, paginile 37-58, de prof. Edgar Edgerton în „*Indo-Iranian Journal*” V, 1961, paginile 1-18, şi de Dr. R. O. Meisezahl în Orlens 17, 1964, paginile 289-301. Am adăugat titluri la fiecare secţiune, şi cititorul trebuie să ţină cont de faptul că acestea *nu* sunt parte a textului. Traducerea primelor două capitole a apărut prima oară în „*The Middle Way*” XXXII 4, 1958, paginile 136-41, şi pentru acestea am adoptat un fel de ritm. Restul este tradus aproape cuvânt cu cuvânt, iar separarea versetelor corespunde în general cu cea a originalului. Traducerea completă a fost publicată în 1962 de către International Academy of Indian Culture din New Delhi, în „*Indo-Asian Studies*”, partea 1, editată de prof. Raghu Vira, paginile 126-78, şi pentru o vreme au fost disponibile rezumate ale acesteia la editura Lucaz & Co. din Londra.

Ajutor pentru studiul Sutrei

Aceste texte profunde sunt dificil de înţeles fără un comentariu, şi niciun indian nu ar fi încercat vreodată acest lucru. Cel mai bun comentariu este *Abhisamayalankaraloka* al lui Haribhadra, publicat de U. Wogihara în 1932-1935. Până acum nu a fost tradus, însă mi-a ghidat interpretarea textului în multe ocazii. Trei comentarii indiene ale *Ratnaguṇa* sunt păstrate în traducerile tibetane, însă nu le-am consultat. Pentru termenii tehnici, cea mai folositoare carte este cea a lui Har Dayal, *Doctrina Bodhisattva în Literatura Sanscrită Budistă*, 1932, republicată în India la editura Banarsidass în anul 1970. Pentru

[1] O listă de prescurtări se găseşte şi la finalul cărţii, după dicţionarul de termeni.

aspectele filosofice, cartea mea, *Gândirea Budistă în India* (în engleză, *Budist Thought in India*) apărută în 1962, este cel mai recent studiu. Fără îndoială, cea mai preţioasă carte-sursă pentru textele *Prajñāpāramitā* în general este cea a lui Ārya Nāgārjuna, *Explicaţia Amplei Perfecţiuni a Înţelepciunii*, păstrată numai în chineză şi tradusă parţial în franceză (capitolele 1-42) de către Etienne Lamotte, sub numele de *Le traité de la grande vertu de sagesse* [„Tratatul despre măreaţa virtute a înţelepciunii" – n.t.], 3 volume, din 1944, 1949 şi 1970.

„Niruktipratisamvid", sau cunoaşterea limbilor, este considerată în mod tradiţional ca fiind una dintre însuşirile unui Bodhisattva. Persoanele vorbitoare de limbă engleză care doresc să exploreze profunzimile intelectuale ale budismului Mahayana trebuie în acest moment să încerce să stăpânească două limbi: sanscrita şi franceza. Cât despre prima, bineînţeles că nu este cu totul indispensabilă, dar în mod sigur ar fi de ajutor măcar înţelegerea modului cum sunt construite cuvintele din sanscrită. Voi da un singur exemplu, destul de evident, care va ilustra faptul că budismul *Prajñāpāramitā* nu este o religie potrivită persoanelor fără inteligenţă.

Dizertaţiile din capitolul XVI despre Aseitate şi Tathāgata nu pot fi transpuse în mod convingător în engleză şi pot fi apreciate cel mai bine de către cei ce posedă câteva cunoştinţe despre limba sanscrită din spatele lor. Aseitatea se scrie în sanscrită *tatha-tā*, *tathā* însemnând „astfel", plus *ta*, care desemnează un substantiv abstract. O variantă este *tathā-va*, „Astfel Cum Este". A lua ceva în Aseitatea [sa] (sau Aşa-Cum-Este) înseamnă a-l vedea aşa cum este, fără a adăuga nimic şi fără a scoate nimic. Mai departe, tathā-gata este un epitet pentru Buddha. Acest cuvânt poate fi construit în sanscrită ca tathā-gata, „astfel plecat", sau tathā-āgata, „astfel-venit", sau venit şi plecat aşa cum alţi Buddha au venit şi au plecat. Dar, şi aici există impedimentul ca, asemeni altor termeni tehnici din budism, Tathāgata poate foarte bine să fie sanskritizarea unui cuvânt din limbile Prakrit. La fel cum tathatā desemnează realitatea adevărată în general, şi cuvântul care a evoluat în Tathāgata desemna adevăratul sine, realitatea adevărată din om, persoana pe care încearcă să o producă învăţăturile budiste, un Buddha, un Tathā-gata, cineva care „a ajuns la Adevărul real", sau care „a plecat acolo", adică la eliberarea finală, adevăratul său scop.

Concluzie

În această prefaţă m-am mulţumit cu descrierea scripturilor pe care le arătăm publicului ca lucrări *literare*, legându-le de alte lucrări literare care pot contribui la înţelegerea lor. Dacă ar mai fi fost loc, s-ar fi putut scrie şi despre istoria lor din punctul de vedere al ideilor şi să se arate ce factori s-au combinat pentru a schimba aspectul budismului pe la începutul erei creştine.

În sfârşit, cineva ar putea să le trateze şi ca pe nişte lucrări *spirituale*, care sunt în continuare capabile să producă revelaţii interioare oamenilor separaţi de autorii originali de un interval de două mii de ani şi de mari deosebiri în cultura intelectuală şi materială. Oricum, există o oarecare absurditate în interpretarea problemelor spirituale în termeni abstracţi şi generali, din moment ce totul depinde de condiţiile efective, de fiecare persoană, şi de circumstanţele ei. Unii vor privi această literatură ca fiind oarecum ciudată, străină, şi poate vor dori ceva mai familiar. Sper ca aceştia să mă lase să replic cu o remarcă ce m-a făcut îndrăgit de către studenţii mei de la Universitatea Berkeley. Întrebat ce ar trebui să facă budismul pentru a deveni mai acceptabil de către americani, obişnuiam să enumăr, cu un zâmbet, câteva concesii care ar trebui făcute tendinţelor feministe, democratice, hedonistice, primitiviste şi anti-intelectuale ale societăţii americane. Dar la sfârşit îmi recuperam invariabil calmul şi le reaminteam ascultătorilor mei faptul că nu este atât o chestiune ca Dharma să se ajusteze pentru a deveni acceptabilă pentru americani, ci ca americanii să se schimbe şi să se transforme suficient de mult pentru a deveni acceptabili pentru Divinul Buddha.

Edward Conze

VERSETE DESPRE PERFECȚIUNEA ÎNȚELEPCIUNII

Prajñāpāramitā – Ratnaguṇasaṃccayagāthā

Omagiu tuturor Buddhaşilor şi Bodhisattvaşilor!

Divinul, pentru a bucura cele patru adunări şi pentru a lumina şi mai mult această perfecţiune a înţelepciunii [şi a-i uşura înţelegerea], a predicat următoarele versete:

Capitolul I

Îndemn preliminar

„Generaţi cât de multă iubire, respect şi încredere vă stă în putere!
Înlăturaţi mizeriile [minţii] care produc blocaje şi curăţaţi-vă toate petele!
Ascultaţi Perfecţiunea Înţelepciunii, a blânzilor Buddhaşi,
Predată pentru binele lumii, destinată spiritelor eroice!

Sursa autorităţii lui Subhūti

Toate râurile din această Jambudvīpa,
Care fac să crească florile, fructele, ierburile şi copacii,
Toate izvorăsc din puterea şi măreţia regelui Nāga-şilor,
Din puterea magică a Dragonului care vieţuieşte în lacul Anopatapta[1].

Tot aşa, orice dharme[2] expun şi demonstrează discipolii lui Jina[3],
Orice predau şi orice explică cu atât de multă pricepere
Despre activitatea sfinţilor care duce la fericirea şi la extazul suprem
Şi despre fructul acestei activităţi[4] – toate sunt acţiunile lui Tathāgata.

Pentru că orice învăţături a predat Jina, Ghidul către Dharma,
Discipolii săi, dacă sunt autentici, au fost bine instruiţi în ele.
Ei predau din experienţa directă, apărută din antrenamentul lor;
Învăţătura lor răsare numai din puterea Buddhaşilor, şi nu din propria lor putere.

[1] Lacul Mansarovar.
[2] În acest caz, „dharme” se referă la învăţături. Sensul acestui cuvânt multivalent este descris în dicţionarul de termeni.
[3] Jina, „Cel Victorios”, un nume pentru Buddha.
[4] Fructul activităţii lor este Trezirea ca Discipol, ca Buddha solitar, sau ca Buddha perfect iluminat. În acest context, fruct are sensul de rezultat.

Învăţăturile de bază

[Nu există] nici înţelepciune[1], nici perfecţiune supremă[2],
Nici Bodhisattva[3] şi nici Mintea Trezirii[4].
Dacă nu se tulbură şi nu simte nicio urmă de frică atunci când află asta,
Un Bodhisattva urmează înţelepciunea celui Bine-Plecat[5].

În formă, în senzaţie, voinţă, percepţie şi conştiinţă[6],
Nicăieri în aceste [agregate], ei nu găsesc[7] vreun loc pe care să se sprijine.
Ei rătăcesc fără casă, dharmele nu-i ţin niciodată,
Şi nici nu aderă la ele – ei vor câştiga inevitabil Trezirea (Bodhi) lui Jina.

Srenika rătăcitorul[8], în cunoaşterea adevărului
Nu a putut găsi nicio bază, deşi agregatele (skandha) nu au fost distruse.
La fel şi Bodhisattva, atunci când înţelege dharmele aşa cum trebuie,
Nu se retrage în Odihna Binecuvântată[9]. El sălăşluieşte apoi în înţelepciune.

---

[1] Prajñā, vezi dicţionarul. În traducerea lui E. Conze: pe care să o putem găsi sau obţine.
[2] Pāramitā.
[3] Vezi dicţionarul.
[4] Bodhicitta. Vezi dicţionarul la „Bodhicitta” şi la „Gând al trezirii”. Cuvântul sanscrit „citta” se poate traduce ca minte, ca stare mentală, ca proces mental, sau ca gând. Primele două versete puteau fi traduse şi în forma: „Nici prajñā, nici pāramitā, nici Bodhisattva, nici Bodhicitta”.
[5] Su-gata, „Bine-Plecat”, un nume pentru Buddha.
[6] Cele cinci agregate (skandha).
[7] Nu percep, nu văd.
[8] Srenika Vatsagotra a fost un „rătăcitor”, un ascet non-budist, ale cărui conversaţii cu Buddha formează o secţiune din *Samyuktagama* sarvastivadinilor. La un moment dat (Samy, nr. 105, paginile 31c-32), Srenika a ridicat problema „adevăratului sine”, pe care l-a identificat cu Tathāgata. Buddha i-a spus că [un] Tathāgata nu poate fi găsit în agregate, în afara agregatelor, sau în absenţa agregatelor. Într-un act suprem de credinţă, Srenika a fost dispus să accepte ceea ce a spus Tathāgata, deşi nu a putut să-l lege de niciun agregat.
[9] E. Conze: Nirvāna [incompletă], care exclude lumea suferinţei, şi în care un Bodhisattva nu ar trebui să „se retragă” şi la care nici nu ar trebui „să jinduiască”. Vezi dicţionarul.

Ce este această înţelepciune, a cui şi de unde, întreabă el,
Şi apoi află că toate aceste dharme sunt complet goale[1].
Neintimidată şi neînfricată în faţa acestei descoperiri,
Această fiinţă a iluminării[2] nu este departe de Trezire.

A urma[3] agregatele: forma, senzaţia, percepţia,
Voinţa şi conştiinţa, şi a nu reuşi să le înţelegem cu înţelepciune
Sau a imagina aceste agregate ca fiind goale[4],
Înseamnă a urma semne[5], a ignora calea non-producerii[6].

Însă, când el nu urmează forma, senzaţia sau percepţia,
Voinţa sau conştiinţa, ci rătăceşte fără casă,
Nefiind conştient că înaintează ferm în înţelepciune[7],
Gândurile sale [fiind] la non-producere – atunci cea mai bună dintre meditaţiile calme îşi croieşte drum către el.

Prin ea, Bodhisattva sălăşluieşte acum liniştit în sine,
Starea sa viitoare de Buddha fiind asigurată de Buddhaşii de dinaintea sa.
Fie absorbit într-o meditaţie, fie în afara ei, pentru el este indiferent.
Pentru că el cunoaşte natura esenţială, originară a lucrurilor, aşa cum sunt.

[1] Complet lipsite de orice fel de esenţă, de substanţă, de existenţă, de însuşiri, etc.
[2] Vezi dicţionarul, la „Bodhisattva”. Rândul se putea traduce şi „Acest Bodhisattva nu este departe de Bodhi”.
[3] A fi atent la, a considera real, a merge în. Vezi dicţionarul, la „Înainta”.
[4] A le imagina ca existând, şi ca având însuşirea de a fi goale.
[5] E. Conze: „Semn” este un termen tehnic pentru obiectul percepţiei eronate. Vezi dicţionarul, la „Semn”.
[6] Înseamnă a nu înţelege şi realiza că, în realitate, nimic, niciodată, nu este produs, nu apare, şi în consecinţă că nici nu durează, nu există ca atare, şi că nu dispare, nu este distrus.
[7] Fără să îşi formeze sau imagineze că „eu urmez înţelepciunea”; dacă ar percepe un sine sau un agent care efectuează acţiunea de a urma ceva numit înţelepciune, ar urma de fapt semne, deoarece niciuna nu există în realitate. Pe de altă parte, dacă nu percepe (că) „eu urmez înţelepciunea” din cauza lipsei de înţelegere a acestor noţiuni, sau din pura neatenţie, aceea nu este înaintare în înţelepciune.

Urmând această Cale[1], el urmează înţelepciunea Buddhaşilor,
Şi totuşi nu percepe dharmele pe care le urmează[2].
El cunoaşte cu înţelepciune această parcurgere ca non-parcurgere,
Aceasta este practica sa a înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Ceea ce nu există, acel non-existent, cei proşti îl imaginează;
Ei îşi închipuie atât non-existenţa, cât şi existenţa.
Ca adevăruri ultime, nici existenţa şi nici non-existenţa nu sunt reale.
Atunci când înţelege asta cu înţelepciune, un Bodhisattva merge mai departe[3].

Dacă el cunoaşte cele cinci agregate [ca fiind] asemeni unei iluzii,
Însă nu consideră iluzia un lucru şi agregatele un altul,
Şi dacă, eliberat de ideea de multiplicitate[4], el înaintează în pace,
Atunci aceasta este practica sa a înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Cei care au atât învăţători buni cât şi o introspecţie profundă
Nu pot fi speriaţi atunci când aud învăţăturile profunde ale Mamei[5].
Însă cei cu învăţători răi, cei care pot fi îndrumaţi greşit de către alţii,
Sunt distruşi din aceste motive, ca un vas de lut nears atins de umezeală.

Trei termeni-cheie definiţi

Care este motivul pentru care vorbim despre „Bodhisattva”?
Dornici să facă să dispară toată ataşarea, să o reteze cu totul,
Destinul lor este adevărata non-ataşare, sau Trezirea Victorioşilor.
De aceea, ei sunt numiţi „Fiinţe care fac eforturi pentru Trezire” (Bodhisattva).

Care este motivul pentru care „Fiinţele Măreţe” sunt numite astfel?
Ele se ridică în cel mai înalt loc, deasupra unui număr imens de persoane,
Şi unui număr imens de persoane ei le retează vederile greşite.
De aceea am ajuns să vorbim despre ele ca „Fiinţe Măreţe”.

---

[1] Sau: mergând astfel.
[2] Dharmele pe care le urmează: înţelepciunea perfectă, antrenamentul în ea, celelalte perfecţiuni, etc.
[3] E. Conze: Către Trezire.
[4] Eliberat de ideea că ar exista unul sau mai multe „lucruri”.
[5] Perfecţiunea Înţelepciunii este Mama tuturor Buddhaşilor.

Măreţ în dărnicia sa, măreţ ca gânditor şi ca putere,
Bodhisattva se urcă pe corabia[1] Victorioşilor Supremi.
Înarmat cu măreaţa armură, el îl va înfrânge şi îl va supune pe vicleanul Māra[2].
Acestea sunt motivele pentru care „Fiinţele Măreţe” sunt numite astfel.

Această cunoaştere[3] îi arată toate fiinţele ca pe o iluzie,
Semănând cu o mare mulţime de oameni, făcută să apară la o răscruce [de drumuri]
De către un magician, care taie apoi multe mii de capete[4];
El cunoaşte toată această lume vie ca pe un spectacol fals, şi totuşi rămâne neînfricat.

Forma, percepţia, senzaţia, voinţa şi conştiinţa
Sunt neunite, niciodată legate, nu pot fi eliberate.
Neînfricat în gândul său[5], el merge spre propria Trezire (sau Iluminare),
Care este cea mai bună armură pentru cei mai presus dintre oameni.

Din nou, care este „corabia care duce la Trezire”?
Suit pe ea, Bodhisattva ghidează toate fiinţele către Nirvana.
Măreţ este acel Vehicul, imens, vast ca vastitatea spaţiului.
Cei ce călătoresc pe el sunt duşi la siguranţă, încântare şi tihnă.

[1] Sau pe Vehiculul, sau pe Calea.
[2] Vezi dicţionarul.
[3] Nu se referă doar la cunoaşterea intelectuală, a informaţiei, ci şi la, sau mai ales la, cunoaşterea directă, nemijlocită, la realizarea completă (ca atunci când cineva nu doar cunoaşte ci şi realizează adevărul).
[4] Din mulţimea de oameni creaţi prin magie; de fapt, nimeni nu este ucis, mulţimea e iluzorie, e numai o creaţie magică.
[5] Sau în mintea sa.

Natura transcendentă a Bodhisattvaşilor

Astfel transcenzând lumea, el scapă înţelegerii[1] şi percepţiei noastre.
„El merge în Nirvana", dar nimeni nu poate spune unde s-a dus.
Un foc este stins, dar unde, întrebăm, a plecat acel foc?[2]
Tot aşa, cum l-am putea găsi pe cel care a găsit Odihna celor Binecuvântaţi?

Trecutul, prezentul şi viitorul unui Bodhisattva trebuie că ne scapă,
Cele trei dimensiuni ale timpului nu îl ating cu nimic.
El este chiar pur, liber faţă de condiţii, nestânjenit de nimic.
Aceasta este practica sa a înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Bodhisattvaşii înţelepţi, mergând astfel, reflectează la non-producere
Şi în acelaşi timp generează în ei înşişi măreaţa compasiune,
Care este însă lipsită de orice noţiune sau idee de fiinţă.
Astfel practică ei înţelepciunea, cea mai înaltă perfecţiune.

Însă când noţiunile de suferinţă şi de fiinţe îl fac să gândească:
„Voi înlătura suferinţa, voi lucra pentru binele lumii!"
Atunci fiinţele sunt imaginate, un sine este imaginat,
Iar practica înţelepciunii, a celei mai înalte perfecţiuni, lipseşte.

El cunoaşte cu înţelepciune că tot ceea ce trăieşte este neprodus[3], aşa cum este şi el însuşi;
El ştie că tot ceea ce este, nu există mai mult decât el însuşi sau decât oricare fiinţe.
Neprodusul şi produsul nu sunt distincte, [nu se pot deosebi],
Aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

---

[1] Sau: „scapă încercărilor noastre de a-l concepe, de a-l percepe, de a-l înţelege, de a-l apuca".

[2] E. Conze: Cu alte cuvinte, extincţia este dincolo de raza de acţiune a observării. Analogia cu focul se referă la *Sutta Nipata* (1074, 1076): „La fel cum flacăra aruncată de forţa vântului / Ajunge la propriul sfârşit şi atinge ceea ce nimeni / Nu poate socoti, [şi] înţeleptul tăcut, eliberat / De nume-şi-formă merge la scop / [Şi] atinge starea pe care nimeni nu o poate socoti. / Atunci când toate condiţiile sunt înlăturate, / Toate modalităţile de a spune sunt de asemenea înlăturate."

[3] Sau: nu este produs.

Toate cuvintele pentru lucrurile folosite în această lume trebuie lăsate în urmă,
Toate lucrurile produse şi făcute trebuie transcense, depăşite;
Atunci este câştigată cunoaşterea nemuritoare, supremă şi incomparabilă.
Acesta este sensul în care vorbim despre înţelepciunea perfectă.

Atunci când un Bodhisattva îşi desfăşoară practica fără îndoieli,
El este cunoscut ca sălăşluind priceput în înţelepciune.
Niciuna dintre dharme nu există cu adevărat[1], natura lor esenţială originară este goală, vidă.
A înţelege asta este practica înţelepciunii, a perfecţiunii supreme.

Capitolul II

Unde stau Bodhisattvaşii

El nu stă în formă, în percepţie sau în senzaţie,
În voinţă sau în conştiinţă, în niciunul dintre agregate (skandha).
El stă numai în adevărata natură a Dharmei[2].
Atunci aceasta este practica sa a înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Schimbare şi neschimbare, suferinţă şi tihnă, sine şi non-sine,
Îndrăgit şi respingător[3] – toate sunt doar o singură Aseitate în această Vacuitate.
Şi astfel, el nu stă în fructul pe care l-a câştigat, care este întreit:
Cel al unui Arhat[4], al unui Buddha Solitar[5] şi al unui Buddha complet iluminat.

Conducătorul[6] însuşi nu s-a oprit în tărâmul necondiţionatului
Şi nici în lucrurile supuse condiţiilor, ci a cutreierat liber, fără casă[7]:
Tot aşa, un Bodhisattva stă fără niciun suport şi nicio bază.
Această poziţie a fost numită de către Jina o poziţie lipsită de o bază.

[1] Sau: De fapt, nu există nicio dharma.
[2] Sau a dharmelor.
[3] Cele patru vederi greşite.
[4] În Sutra, Arhat este sinonim cu Discipol.
[5] Pratyekabuddha.
[6] Buddha.
[7] Fără a se stabili în ceva, fără a lua ceva ca fiind real, adevărat.

Prin ce se antrenează Bodhisattvaşii

Cei care vor să devină Discipolii lui Buddha
Sau Pratyekabuddhaşi, sau Regi ai Dharmei,
Nu pot atinge scopurile respective fără a recurge la această Răbdare[1].
Ei traversează, însă ochii lor nu sunt [aţintiţi] pe malul celălalt.

Cei care predau Dharma şi cei care ascultă atunci când este predată,
Cei care au câştigat fructul unui Arhat, al unui Buddha Solitar sau al unui Salvator al Lumii[2],
Şi Nirvana obţinută de cei înţelepţi şi de cei învăţaţi,
Toate acestea sunt simple iluzii, simple vise, astfel ne-a învăţat Tathāgata.

Patru feluri de persoane nu sunt speriate de această învăţătură:
Fiii lui Jina[3], pricepuţi în adevăruri; sfinţii incapabili să se mai întoarcă din drum[4];
Arhaţii liberi de întinăciune şi de coruperi şi care au terminat cu îndoielile;
Cei pe care îi maturizează învăţătorii buni sunt socotiţi cel de-al patrulea fel.

Mergând astfel, un Bodhisattva înţelept şi învăţat
Nu se antrenează pentru a ajunge un Arhat şi nici pe nivelul Pratyekabuddhaşilor.
De dragul atotcunoaşterii, el se antrenează numai în Buddha-Dharma.
Non-antrenamentul este antrenamentul său, şi nimeni nu este antrenat prin el.

---

[1] Răbdarea care apare în mod natural după realizarea Aseităţii, a modului cum sunt „lucrurile" de fapt. Odată realizată lipsa completă a oricărei esenţe şi a oricărui proces de apariţie, în mod firesc dispar atât nerăbdarea (de exemplu de a obţine sau de a face ceva) cât şi răbdarea (înţeleasă ca un autocontrol impus sau ca o insistenţă mai calmă în a obţine ceva). Sau: acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt produse.
[2] Au devenit Arhat, Pratyekabuddha sau Buddha.
[3] Urmaşii spirituali ai lui Buddha, indiferent că sunt bărbaţi sau femei.
[4] Este vorba de Bodhisattvaşii „fără întoarcere" sau ireversibili de la Trezirea deplină.

Creşterea sau descreşterea formelor nu este scopul antrenamentului său,
Şi nici nu-şi propune să obţină diverse dharme.

Prin acest antrenament, el poate spera să obţină numai şi numai atotcunoaşterea.

Către ea înaintează atunci când se antrenează astfel, şi se desfată în virtuţile ei.

Adevăruri despre existenţă

Formele nu sunt înţelepciune, şi nici înţelepciunea nu este găsită în formă,
În conştiinţă, percepţii, senzaţii, sau în voinţă.
Ele nu sunt înţelepciune şi nici nu există înţelepciune în ele.
Aceasta este ca spaţiul, fără nicio întrerupere sau crăpătură.

Natura originară, esenţială, a tuturor suporturilor obiective este nemărginită.

De asemenea, şi natura esenţială originară a fiinţelor este nemărginită.

Aşa cum natura esenţială originară a spaţiului nu are limite,
Tot astfel, nici înţelepciunea Cunoscătorilor Lumii nu are limite.

„Percepţii": simple cuvinte, astfel ne-au spus Conducătorii;

După ce percepţiile au fost date uitării şi au dispărut, uşa se deschide către Dincolo.

Cei care reuşesc să se elibereze de percepţii[1],
Ajungând Dincolo, împlinesc poruncile Învăţătorului.

Dacă, timp de ere nenumărate ca nisipurile Gangelui,
Conducătorul însuşi ar rosti necontenit cuvântul „fiinţă",
Nemişcată, pură[2] încă de la început, nicio fiinţă nu ar putea rezulta din vorbirea sa.

Aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

[1] Să scape de percepţii, percepţiile să înceteze.
[2] Vidă (E.C.).

Concluzie

Şi astfel Jina îşi încheie învăţătura şi ne spune la sfârşit:

„Când tot ceea ce am zis şi am făcut a fost în sfârşit în acord cu înţelepciunea perfectă,

Atunci am primit această profeţie de la Cel ce a plecat înaintea mea[1]:

«În viitor, vei fi un Buddha, Perfect Trezit!»”

Capitolul III

Meritul care decurge din înţelepciunea perfectă

Cel care se va ocupa de această Perfecţiune a Înţelepciunii,
Calea pe care o urmează Salvatorii, şi o va studia consecvent,
Nu poate fi rănit de apă, foc, otravă şi sabie,
Iar Māra şi oştirile sale nu vor găsi nicio intrare la el.

Cineva ar putea să construiască Stupe pentru un Buddha plecat să se odihnească,
Făcute din cele şapte lucruri preţioase, şi apoi să le venereze
Până când mii de koti de tărâmuri vor fi pline cu aceste Stupe ale lui Tathāgata,
Care vor fi aşadar nenumărate, ca nisipurile Gangelui;

Şi, tot aşa, atâtea fiinţe câte se găsesc în nenumărate koti de tărâmuri,
Fără a mai face nimic altceva, să venereze acele Stupe
Cu flori paradisiace, şi cu cele mai bune parfumuri şi alifii înmiresmate,
În răstimpul eonilor din cele trei perioade, şi chiar mai mult decât atât;

Însă dacă altcineva a copiat această carte, Mama Buddhaşilor,
Din care izvorăsc Ghizii cu cele zece puteri[2],
Şi dacă ar purta-o în minte, şi ar venera-o cu flori şi cu pomezi înmiresmate,
Atunci toţi cei care au venerat Stupele ar avea doar o cantitate infimă din meritul său.

[1] Tathāgata Dīpankara, al douăzecişipatrulea predecesor al lui Buddha Śakyamuni.

[2] Vezi dicţionarul, la „Puterile unui Tathāgata”.

Înţelepciunea perfectă, o învăţătură măreaţă

Această Perfecţiune a Înţelepciunii Jina-şilor este o învăţătură măreaţă,
Oprind, în multele lumi cu fiinţe vii, dharmele care produc suferinţe şi boli.
Salvatorii Lumii din trecut, din viitor şi cei [din prezent] din cele zece direcţii,
Prin antrenarea în această învăţătură, au devenit medicii supremi.

Şi cei care merg în practica grijii pentru bunăstarea celorlalţi şi a compasiunii,
Ei, înţelepţii, după ce s-au antrenat în această învăţătură, vor atinge Trezirea.
Cei care au fericire condiţionată, şi cei care au fericire necondiţionată,
Toată fericirea lor trebuie cunoscută ca izvorând din această [învăţătură].

Înţelepciunea perfectă şi celelalte cinci perfecţiuni

Potenţial, nestematele se găsesc împrăştiate prin pământ,
Iar când condiţiile sunt favorabile, ele cresc într-o mare diversitate[1];
Toate calităţile Trezirii, din cele cinci perfecţiuni,
Toate cresc din perfecţiunea înţelepciunii.

Ştim că, oriunde ar călători un Rege Universal[2],
Acolo se găseşte şi întreaga colecţie a celor şapte lucruri preţioase;
[La fel,] oriunde se găseşte această Perfecţiune a Înţelepciunii Jina-şilor,
Acolo se află şi toate dharmele de bună calitate.

[1] Procesul de formare al pietrelor preţioase se poate descrie şi astfel: în componenţa planetei se găsesc toate substanţele ce le alcătuiesc, şi în condiţiile favorabile (aglomerări de substanţe, la temperaturi şi presiuni mari, în general) materia se organizează în ceea ce numim nestemate.
[2] Unul dintre cele mai „bune” şi puternice tipuri de naştere din Samsara.

Capitolul IV

Comparaţie între valoarea relicvelor şi valoarea înţelepciunii perfecte

Întrebat de către Jina[1], Śakra a răspuns:

„Dacă aş putea avea Tărâmuri-Buddha la fel de multe ca nisipurile Gangelui,

Toate umplute până la refuz cu relicve ale Jina-şilor,

Chiar şi aşa, tot aş prefera această înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune.

Din ce motiv? Nu pentru că nu aş avea respect pentru relicve,

Însă ele sunt venerate tocmai pentru că sunt generate de înţelepciune.

La fel cum orice om care este susţinut de către rege are parte de [respect] şi de veneraţie,

Tot aşa este şi cu relicvele Buddhaşilor, pentru că ele sunt susţinute de perfecţiunea înţelepciunii.

Analogia cu nestemata care împlineşte dorinţele

O piatră preţioasă, având toate calităţile, nepreţuită,

[Atât de nepreţuită, încât până şi] coşului în care s-ar afla i-ar trebui aduse omagii;

Chiar şi după ce a fost scoasă, coşul continuă să-i emită strălucirea;

Astfel sunt însuşirile acelei nestemate.

Tot aşa este şi cu însuşirile înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune,

Care fac ca relicvele unui Jina să fie venerate chiar şi după ce el a plecat să se odihnească[2].

Aşadar, cel ce voieşte să dobândească însuşirile unui Jina,

Să practice perfecţiunea înţelepciunii. Ea este Eliberarea”.

---

[1] Divinul Buddha l-a întrebat pe Śakra, conducătorul zeilor, ce ar prefera între a fi conducătorul suprem al unui tărâm şi a realiza perfecţiunea înţelepciunii. Acest dialog este detaliat în partea de proză a Sutrei.

[2] Aşa cum se explică şi în această Sutra, un Buddha continuă să aibă activitate şi după „plecarea” sa, însă atât Tathāgata cât şi activitatea sa nu mai pot fi descrişi în niciun fel.

Înţelepciunea perfectă şi celelalte cinci perfecţiuni

[Buddha a spus atunci:] „Înţelepciunea îl conduce pe cel care oferă daruri,
Şi [conduce] şi moralitatea, răbdarea, vigoarea şi concentrarea.
Ea reţine dharmele virtuoase, binefăcătoare, ca nu cumva să se piardă.
Numai ea este şi cea care dezvăluie toate dharmele.

Analogia cu umbrele

Există mii de koti de copaci în Jambudvīpa,
Din diferite specii, de multe feluri, diferiţi ca formă,
Şi, totuşi, nu există diferenţe şi între umbrele lor,
Ci, atunci când vorbim, le considerăm pe toate drept umbre;

La fel, şi aceste cinci perfecţiuni ale Jina-şilor
Îşi datorează numele perfecţiunii înţelepciunii:
Atunci când sunt transformate în atotcunoaştere,
Numele „iluminare" oferă un singur principiu pentru toate şase[1].

Capitolul V

Perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută şi cea adevărată

Atunci când un Bodhisattva arată [în mod greşit] forma, percepţia, senzaţia, voinţa
Sau gândul ca fiind impermanente [susţinând că sunt distruse],
El urmează [perfecţiunea înţelepciunii] contrafăcută şi nu înţelege înţelept;
Învăţaţii nu predau niciodată distrugerea vreunei dharme[2].

[1] Întâi sunt considerate primele cinci perfecţiuni, apoi toate cele şase (inclusiv perfecţiunea înţelepciunii).

[2] Traducere alternativă: Ceea ce se învaţă nu poate să ducă vreodată la distrugerea unei dharme. (E.C.). n.t. Învăţaţii predau ne-producerea, absenţa apariţiei. Nicio dharma nu apare, nu durează, nu dispare, sau nu este produsă, nu există sau nu are loc, şi nu este distrusă.

Atunci când, în ceea ce priveşte forma, senzaţia, percepţia,
Voinţa sau conştiinţa, nu există concepţie sau aderenţă,
Prin metoda vacuităţii şi a non-producerii[1], [el] cunoaşte toate dharmele.
Aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Înţelepciunea perfectă, mai măreaţă decât oricare alt dar spiritual

Dacă cineva ar antrena ca Arhaţi atâtea fiinţe,
Câte sunt în tărâmuri multe ca nisipurile fluviului Gange,
Şi dacă altcineva, după ce a copiat această perfecţiune a înţelepciunii[2],
Ar da cartea unei alte fiinţe, al său ar fi meritul mai distins.

Din ce motiv? Învăţătorii supremi, antrenaţi în ea,
Fac ca toate dharmele să poată fi limpede înţelese în această vacuitate.
Atunci când au învăţat asta[3], Discipolii ajung repede la propriul lor fel de eliberare,
Alţii au experienţa iluminării ca Pratyekabuddha, iar alţii obţin iluminarea unui Buddha.

Importanţa gândului (sau minţii) Trezirii

Acolo unde nu există germene, nu poate apărea în lume un copac.
Cum ar putea atunci să [mai] aibă loc producerea de ramuri, de frunze, flori sau fructe?
Fără aspiraţia la Trezire, nu există posibilitatea [apariţiei] unui Jina în lume.
Cum ar putea atunci Śakra, Brahmā, fructul[4] şi discipolii să se manifeste?

Atunci când globul Soarelui împrăştie multă lumină,
Fiinţele se străduiesc să îşi facă treburile:
Aşadar, când gândul iluminării a apărut de dragul cunoaşterii lumii[5],
Prin cunoaşterea lui, sunt adunate toate dharmele înalte.

---

[1] Sau: absenţei producerii.
[2] După ce a făcut o copie a acestei Sutra.
[3] Vacuitatea, sau Dharma (E.C.).
[4] Fructele: efectele, rezultatele vieţii sfinte.
[5] Traducerea acestei linii este nesigură. Versiunea în tibetană poate fi: „Pentru cunoaşterea înţelepţilor a apărut gândul iluminării în lume." (E.C.). n.t. Pentru Gândul iluminării şi Bodhicitta, vezi dicţionarul.

Dacă nu ar exista un Conducător al Şerpilor în [lacul său] Anopatapta,
Cum ar putea avea loc o curgere a râurilor aici, în Jambudvīpa?
Şi dacă nu ar exista râuri, florile şi fructele nu ar putea să fie nici ele,
Şi nici în oceane nu ar fi multe feluri de nestemate[1].

Aşadar, dacă nu ar fi fost gândul Trezirii, cum ar fi putut avea loc
Curgerea cunoaşterii lui Tathāgata, în toate aceste lumi?
Şi dacă nu este cunoaştere, nu poate fi nici creştere a virtuţilor,
Nici iluminare şi nici Dharmele lui Buddha, asemănătoare oceanului.

Soarele şi licuriciul

Dacă toate animalele care emană lumină, de pretutindeni din această lume,
Ar emite lumină cu singurul scop de a lumina,
Totuşi, o singură rază emanată de globul Soarelui le-ar depăşi pe toate la un loc;
Strălucirea nenumăratelor animale ar fi infimă în raport cu ea.

Capitolul VI

Meritul suprem al dedicării şi jubilării

Oricât de mult merit ar genera mulţimile de Discipoli,
Merit asociat cu generozitatea, cu moralitatea şi cu dezvoltarea [prin meditaţie],
Dacă un Bodhisattva se bucură chiar şi printr-un singur gând,
[Atunci, prin comparaţie,] toate miriadele de Discipoli la un loc nu ar avea [aproape] niciun merit.

[1] Toate versetele care afirmă că ceva există, sau apare, sau este produs, se referă întotdeauna la existenţa sau producerea cauzată, la apariţia dependentă de cauze şi condiţii, la existenţa convenţională, pentru a fi pe înţelesul fiinţelor, fără a considera acea existenţă ca fiind ceva real sau absolut.

Domeniul acoperit de jubilare

Dacă luăm niyuta de koti[1] de Buddhaşi care au trecut, din perioada anterioară,

Şi pe cei ce sălăşluiesc chiar acum în nenumăratele mii de koti de Tărâmuri-Buddha,

Şi pe acei Salvatori ai lumii care, după ce au plecat în Parinirvana,

Vor demonstra nestemata Dharmei, de dragul dispariţiei complete a suferinţei;

Şi dacă mai luăm în considerare şi meritul acelor Jina din perioada

Care începe cu prima producere a gândului pentru cea mai înaltă iluminare

Şi se termină cu momentul dispariţiei bunei Dharma a Ghizilor;

Şi dharmele asociate cu perfecţiunile, şi Buddha-dharmele;

Şi meritul urmaşilor[2] Buddhaşilor, şi al Discipolilor,

Fie în curs de antrenare, fie adepţi, cu sau fără revărsări;

După ce le-a adunat pe toate la un loc, Bodhisattva se bucură pentru ele,

Şi dedică totul Trezirii legate de binele lumii[3].

Dedicarea şi transformarea[4] corectă şi cea greşită

Dacă în acela care realizează dedicarea şi transformarea are loc percepţia unui gând

Sau dacă dedicarea şi transformarea percepţiei iluminării implică percepţia unei fiinţe,

Atunci, stabilit în percepţii, vederi greşite şi gânduri, [meritul] este legat prin triplul ataşament

Şi nu devine dedicat şi transformat pentru cei care îl concep sau aderă la el.

---

[1] În sanscrită, niyuta este un număr mare, koti este un număr foarte mare, deci am putea interpreta expresia ca „numărul imens”.

[2] În sens spiritual.

[3] Sau încredinţează totul iluminării, sau transformă totul în iluminarea legată de binele lumii.

[4] Se pot folosi atât „dedicare iluminării complete”, cât şi „transformare în Trezire completă”, indicând acelaşi proces. Procesul de transformare sau de dedicare este descris mai amănunţit în Așța.

Însă atunci când cunoaşte astfel: aceste dharme nu sunt produse[1],
Şi în ceea ce sunt transformate este tot un non-produs,
Şi nici nu este niciodată, undeva, vreo dharma transformată într-o [altă] dharma,
[Meritul] devine dedicat şi transformat în cel care reflectează cu înţelepciune în acest fel.

Atunci când creează un semn, el nu transformă [meritul] [în iluminare],
Însă dacă [vede dharmele ca] lipsite de semne, [meritul] devine dedicat Trezirii.
Aşa cum mâncarea amestecată cu otravă ar fi bună de mâncat,
Aşa a vorbit Jina despre luarea dharmelor pure[2] drept o bază.

Aşadar, cineva trebuie să se antreneze în transformare şi dedicare astfel:
„Aşa cum Jina-şii cunosc în mod înţelept acea [rădăcină] pozitivă şi virtuoasă,
Felul ei aşa cum este, originile ei aşa cum sunt, însuşirile ei aşa cum sunt,
Aşa mă bucur şi eu [de acea rădăcină pozitivă] şi astfel o dedic şi o transform."

Şi transformând astfel meritul în iluminare,
Cel care predică ceea ce a expus Jina nu-l supără pe Buddha[3].
Oricâţi Bodhisattva care se sprijină pe o bază ar fi în lume,
Pe toţi îi depăşeşte eroul care face dedicarea şi transformarea în acest fel.

[1] Sau „aceste dharme sunt extincte, dispărute", într-o versiune a traducerii; aceasta ar sugera însă cititorului că dharmele au fost produse şi că apoi au dispărut, ceea ce nu este în acord cu mesajul Sutrei, care afirmă absenţa producerii, absenţa apariţiei.
[2] În acest context dharmele pure ar fi Dharma, Trezirea, şamd. şi cele impure ar fi toate celelalte; însă până şi cele considerate pure la modul convenţional sunt tot ne-producere, non-apariţie, şi luarea lor drept o bază, drept ceva solid, drept fundament, este tot o greşeală.
[3] Jina şi Buddha sunt ambele epitete pentru cineva perfect Trezit, care este complet dincolo de suferinţă sau de reacţii emoţionale. A-l supăra aici are sensul de a repeta incorect ceea ce a spus Buddha Śakyamuni, sau de a preda ceva ce contrazice învăţăturile sale.

Capitolul VII

Perfecţiunea înţelepciunii ghidează celelalte perfecţiuni

Cum pot acei niyuta de koti de născuţi orbi, lipsiţi de ghid,
Care nu cunosc drumul, să găsească o intrare în oraş?
Fără înţelepciune, aceste cinci perfecţiuni sunt oarbe:
Cei ce nu au ghid nu pot atinge Trezirea.

Abia când ele (perfecţiunile – n.t.) sunt cuprinse de către înţelepciune
Obţinând ochii, primesc acea caracteristică [de perfecţiune].
Este ca o pictură [a unei divinităţi sau a unui sfânt] care este completă, mai puţin ochii:
Pictorul îşi primeşte răsplata numai după ce şi ochii sunt pictaţi pe ea.

Atitudinea faţă de dharme şi faţă de Sine

Atunci când cineva care dezvoltă înţelepciunea până la capăt nu aderă nici măcar la cea mai măruntă dharma,
Condiţionată sau necondiţionată, întunecată sau luminoasă,
Acea persoană ajunge să vorbească în lume despre perfecţiunea înţelepciunii,
[Care este ca] spaţiul, în care nimic real, de niciun fel, nu este stabilit.

Atunci când se gândeşte „Eu înaintez în înţelepciunea Victorioşilor (Jina),
Voi elibera mulţimi imense (niyuta) de fiinţe, atinse de multe rele şi suferinţe”,
Acel Bodhisattva este cineva care imaginează noţiunea sau ideea de fiinţe
Şi aceasta nu este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Încredere în perfecţiunea înţelepciunii

Bodhisattva care a studiat această supremă perfecţiune,
Şi care a servit[1] în trecut [Buddhaşii], care este învăţat şi nu are îndoieli[2],
De îndată ce a auzit-o, el va recunoaşte din nou Învăţătorul,
Şi va înţelege repede Calmul Paşnic al Trezirii.

[1] A fost discipolul lor, sau i-a ajutat sau asistat. În sens mai larg, a urmat calea arătată de dânşii.
[2] A realizat realitatea, şi nu mai are îndoieli sau ipoteze neverificate.

Deşi, în trecut, el a venerat şi a servit milioane de Buddha,
Dacă nu are încredere în Perfecţiunea Înţelepciunii a Victoriosului,
Auzind de ea, cel cu inteligenţă redusă o va da la o parte,
Şi după ce a dat-o la o parte el va merge în iadul numit Avīci, şi nimeni nu-l poate salva[1].

Aşadar, încredeţi-vă în această Mamă a tuturor Jina-şilor.
Dacă vreţi să realizaţi cunoaşterea cea mai profundă a unui Buddha,
Lăsaţi-o să fie asemenea unui negustor care a călătorit până pe insula comorilor
Şi care, după ce şi-a folosit bunurile[2], se va întoarce [oricum pe ea].

Capitolul VIII

Înţelesul purităţii

Puritatea formei trebuie cunoscută din puritatea fructului[3].
Din puritatea formei şi a fructului reiese puritatea atotcunoaşterii;
Puritatea atotcunoaşterii, a fructului şi puritatea formei -
La fel cum elementul spaţiu este identic oriunde, cele trei nu sunt nici întrerupte, nici separate.

Bodhisattvaşii, după ce au transcens ceea ce aparţine triplei lumi,
[Deşi] murdăriile [lor au fost] înlăturate, ei manifestă renaşterea;
[Deşi sunt] eliberaţi de declin, boală şi moarte, ei manifestă moartea,
Aceasta este perfecţiunea înţelepciunii pe care o urmează cei mereu înţelepţi.

[1] Probabil sensul acestei strofe este că indiferent câţi Buddha a servit şi venerat cineva, dacă renunţă la a urma perfecţiunea înţelepciunii, sau chiar o respinge, acea persoană va ajunge, treptat, să comită fapte rele din ignoranţă, şi acestea vor duce până la urmă la renaşterea în cel mai teribil infern (Avīci), din care nimeni nu îl mai poate salva, şi în care va sta o durată de timp nedefinită.
[2] Sensul este neclar. Poate fi „şi-a vândut bunurile” şi se întoarce tot acolo pentru a lua altele noi (E.C.).
[3] Fructul eforturilor este iluminarea, Trezirea, care este pură.

Această lume este ataşată noroiului numelui-şi-formei.
Roata naşterii-şi-morţii se învârteşte la fel ca roata unei mori de vânt.
După ce au cunoscut lumea care se învârteşte[1] ca fiind asemenea unei capcane pentru jivine,
Cei înţelepţi colindă prin ea precum păsările prin văzduh.

Cel care, înaintând perfect pur, nu înaintează[2] în formă
Şi nici în conştiinţă, în percepţie, în senzaţie sau în voinţă,
Astfel mergând, se fereşte de toate ataşările.
Eliberat de ataşări, el înaintează în înţelepciunea Buddhaşilor.

Capitolul IX

Puritatea completă

Astfel înaintând, după ce şi-a retezat ataşările,
Bodhisattva cel înţelept şi învăţat înaintează fără a fi legat de lume.
La fel cum Soarele, eliberat de planeta Rahu[3], străluceşte în continuare,
Sau cum focul lăsat liber, arde iarba, lemnele şi pădurea.

Bodhisattva vede că toate dharmele şi Perfecţiunea Înţelepciunii
Sunt pure, perfect pure în natura lor esenţială, originară.
Însă el nu se agaţă de cel care vede, şi nici de toate dharmele[4].
Aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

[1] Aici, „învârteşte" are sensul de ciclul continuu, repetat, naştere-suferinţă-moarte-naştere, etc., nu se descrie rotaţia planetei.
[2] A merge, a urma, a considera ca real. Vezi dicţionarul, la „Înainta".
[3] Titanul Rahu era considerat responsabil pentru eclipsele solare (cauzate de Lună), iar explicaţia are loc în termenii culturii de atunci.
[4] Nu aderă la nicio dharma anume şi nici la totalitatea lor.

Capitolul X[1]

Caracterizări pentru înţelepciunea perfectă

Śakra, Regele Zeilor, îl întreabă pe Victorios (Jina):
„Mergând în înţelepciune, cum este un Bodhisattva «angajat» în ea?”
[Răspuns:] „Cel care nu este «unit» nici măcar cu cel mai mărunt lucru, fie skandha, fie element,
Acel Bodhisattva, «angajat» astfel, este «unit» [cu înţelepciunea]”.

Acea fiinţă care, atunci când a auzit că aceste dharme sunt imaginare şi precum o iluzie,
Nu ezită, ci face eforturi pentru a se antrena,
Trebuie să fie cunoscută ca cineva care s-a pornit demult în Vehicul,
Şi ca cineva care şi-a făcut datoria sub multe niyuta de koti de Buddhaşi.

Analogia cu un sat

Dacă un om [care iese] dintr-o sălbăticie ce se întinde pe mulţi kilometri,
Ar vedea cirezi, sau linii de hotar, sau lemne,
El şi-ar recăpăta [atunci] suflul şi nu s-ar mai teme de hoţi,
[Căci el ştie că] acestea sunt semne că un sat sau un oraş se află destul de aproape.

Tot astfel, cineva care caută iluminarea, atunci când află de această înţelepciune,
Cea mai înaltă perfecţiune a Jina-şilor, şi o dobândeşte,
Îşi recapătă suflul şi nu [mai] simte frică,
Nici măcar frica de [a cădea pe] nivelul unui Arhat sau al unui Pratyekabuddha[2].

[1] Începând cu acest capitol, încep să apară din ce în ce mai des semnele modificării şi adăugirii, şi chiar a distorsionării mesajului Sutrei în varianta versificată (Ratnaguṇa).
[2] Aici întâlnim pentru prima oară în Sutra mesajul distorsionat potrivit căruia nivelurile de Arhat şi de Pratyekabuddha sunt indezirabile.

Analogia cu oceanul

Cât timp un om, care călătoreşte spre ocean pentru a-l vedea,
Încă zăreşte copacii şi pădurile Himalayei, [este încă departe de ţel].
Când însă nu mai vede aceste semne, el se eliberează de îndoială, [şi ştie că]
„Marele ocean este foarte aproape, nu-i prea departe”.

Tot aşa trebuie cunoscut şi cel care a pornit pe drumul către cea mai înaltă Trezire
Şi care află despre această perfecţiune a înţelepciunii Jinaşilor.
Deşi nu este cineva care a fost prezis direct de către Conducător,
El ştie că „nu peste mult timp, voi ajunge la Trezirea-Buddha”.

Analogia cu primăvara

În timpul frumoasei primăveri, atunci când dau vlăstarii şi frunzele,
Din ramuri vor răsări în scurt timp frunze, flori şi fructe;
Cineva care a fost prins în palmă de această perfecţiune a înţelepciunii,
Va obţine în curând cea mai înaltă Trezire a Conducătorilor.

Analogia cu femeia însărcinată

Când o femeie însărcinată se agită mult din cauza durerii,
Trebuie să ştim că a sosit timpul ca ea să nască;
Tot aşa şi Bodhisattva dacă, la auzul acestei înţelepciuni a Jina-şilor
O priveşte cu încântare şi cu zel, va ajunge repede la Trezire.

Cum să sălăşluieşti în înţelepciunea perfectă

Atunci când yoghinul[1] înaintează în înţelepciune, perfecţiunea supremă,
El nu vede nici creşterea formei, nici descreşterea ei.
Dacă cineva nu vede Dharma, nici non-Dharma şi nici elementul-Dharma[2],
Şi dacă nu stă în Odihna Binecuvântată, atunci el sălăşluieşte în înţelepciune.

Atunci când înaintează astfel, el nu imaginează Buddha-dharmele,
Nici puterile, nici căile către puterile [psihice], şi nici nu-şi imaginează calmul paşnic al iluminării.
Fără a discrimina, fără construcţii [mentale], înaintând hotărât,
Aceasta este practica înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune.

Capitolul XI

Tema

Subhūti îl întreabă pe Buddha, [cel supranumit] Luna Doctrinei:
Vor fi obstacole către calităţile preţioase?
Vor fi numeroase obstacole, predică Învăţătorul.
Dintre ele, voi enumera numai câteva:

Diverse obstacole

Numeroase străfulgerări de idei diferite vor răsări în el,
Atunci când copiază[3] această înţelepciune[4], perfecţiunea Jina-şilor,
Ca apoi [ideile] să dispară imediat, asemenea fulgerului,
Fără a aduce beneficii lumii. Aceasta este o faptă a lui Māra.

---

[1] Termen general care are aici sensul de practicant, nu numai de practicant al disciplinei numite Yoga.

[2] Îndoială a lui E. Conze în ceea ce priveşte sensul original: „ci numai elementul-Dharma?". O altă variantă de traducere „Dacă cineva nu vede dharme, nici non-dharme, şi nici / ci doar esenţa dharmelor".

[3] Copierea era realizată cu mâna, de către călugări, şi de către învăţaţii laici.

[4] Această Sutra.

Iar când această înţelepciune este predată, el poate avea unele îndoieli:
„Numele meu nu este proclamat în ea de către Conducător,
Nici împrejurările sau locul naşterii mele, şi nici neamul meu”.
Din această cauză, ei nu o vor asculta, o vor respinge. Şi aceasta este fapta lui Māra.

Calea unui Bodhisattva şi calea unui Discipol

La fel cum cineva, din ignoranţă, ar lăsa la o parte rădăcina,
Şi judecând greşit, ar prefera ramurile şi frunzişul;
[Sau] cum cineva, atunci când ar avea un elefant, ar vrea în locul său numai piciorul elefantului,
Astfel ar fi cineva care, după ce a ascultat *Prajñāpāramitā*, şi-ar dori Sutrele [Discipolilor în locul ei].

Asemeni celui care a primit mâncare aleasă, cu o sută de arome [diferite]
Şi, deşi a primit cea mai bună mâncare posibilă, ar căuta totuşi mâncare proastă,
Aşa ar fi un Bodhisattva care, după ce a obţinut această Sutra,
Ar căuta totuşi Trezirea pe nivelul unui Arhat.

Mai multe obstacole

[Călugării] vor vrea onoruri, vor vrea câştig,
Jinduind după ele în minţile lor, dorind apropiere de familiile [credincioşilor].
Aruncând cu dispreţ ceea ce este corect [adică Dharma], ei vor face ceea ce este greşit;
Părăsind calea corectă, ei au ajuns pe un drum greşit. Şi aceasta este fapta lui Māra.

Chiar dacă, la început, ei au generat credinţă,
Dornici să asculte această cea mai minunată Dharma,
Atunci când văd că predicatorul nu este dispus să îşi facă munca,
[Laicii] vor pleca, lipsiţi de bucurie şi foarte trişti.

Faptele lui Māra şi ajutorul lui Buddha

Când aceste fapte ale lui Māra vor avea loc,
Laolaltă cu multe alte feluri de obstacole,
Atunci mulţi călugări[1] vor fi tulburaţi prin ele
Şi nu vor păstra în minte această *Prajñāpāramitā*.

Acolo unde există nestemate nepreţuite şi greu de obţinut,
Este sigur că posesorii lor vor avea mulţi duşmani.
La fel şi această înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune a Victorioşilor (Jina),
Este nestemata-Dharma greu de obţinut, şi [e însoţită de] multe probleme.

Când o fiinţă abia s-a pornit în Vehicul şi este limitată ca inteligenţă,
Ea nu dobândeşte [imediat] această nestemată-Dharma, greu de obţinut.
Māra va fi atunci foarte zelos să-i cauzeze obstacole,
Însă Buddhaşii din cele zece direcţii vor fi atenţi să ajute.

Capitolul XII

Înţelepciunea perfectă, mama Buddhaşilor

Dacă o mamă cu mai mulţi copii s-ar îmbolnăvi,
Ei toţi, cuprinşi de tristeţe, se vor ocupa de ea;
Tot astfel, Buddhaşii din sistemele de lumi din cele zece direcţii
Îşi amintesc această perfecţiune a înţelepciunii ca mamă a lor.

Salvatorii lumii din trecut şi cei care se află [chiar acum] în cele zece direcţii
Au apărut din ea, şi la fel va fi şi cu cei din viitor.
Ea este cea care arată lumea [drept ceea ce este], ea este sursa şi modelul, mama Jina-şilor,
Şi tot ea dezvăluie gândurile şi acţiunile celorlalte fiinţe.

[1] Şi în general, cei care merg pe Cale.

Cum cunoaşte Tathāgata lumea

Aseitatea lumii, Aseitatea Arhaţilor,
Aseitatea Pratyekabuddhaşilor şi Aseitatea Buddhaşilor –
Ca o singură Aseitate lipsită de existenţă, neschimbătoare,
A fost înţeleasă de către Tathāgata perfecţiunea înţelepciunii.

Fie că înţelepţii stau în lume, fie că au plecat în Nirvana finală,
Această înşirare fixă a Dharmei rămâne ferm stabilită: „dharmele sunt goale".
Este acea Aseitate (Tathātā) pe care Bodhisattvaşii o înţeleg.
De aceea au primit Buddhaşii numele de „Tathāgataşi".

Aceasta este sfera Ghizilor, cu propriile lor puteri,
Care sălăşluiesc în pădurile încântătoare ale perfecţiunii înţelepciunii.
Deşi scot fiinţele suferinde din cele trei tărâmuri ale imensei suferinţe,
Totuşi, ei nu au niciodată, nicăieri, noţiunea sau ideea de fiinţă.

Analogii referitoare la Buddha

Atunci când, aflat în peştera sa din munte, un leu
Rage neînfricat, animalele mai slabe tremură;
Tot aşa, atunci când Leul Oamenilor, susţinut de perfecţiunea înţelepciunii,
Rage neînfricat, mulţii eretici sunt făcuţi să tremure.

Aşa cum razele Soarelui, susţinute de eter,
Usucă acest pământ şi îi dezvăluie forma:
Tot aşa, Regele Dharmei, susţinut de perfecţiunea înţelepciunii,
Seacă râul jinduirii şi al nesaţului, şi dezvăluie Dharma[1].

Vederea lui Tathāgata în privinţa Dharmei

Acolo unde nu există vedere a formei, nu există vedere a senzaţiilor,
Nici vedere a percepţiilor, nici vedere a voinţei
Şi nici vedere a conştiinţei, a gândului sau a minţii,
Aceasta a fost expusă de către Tathāgata drept vederea Dharmei.

[1] Sau Adevărul.

O fiinţă este o vedere în spaţiu, aşa declară ei.
Ca pe o vedere a spaţiului, aşa să consideri acel obiect!
Astfel a fost expusă de către Tathāgata vederea Dharmei.
Însă nu este posibil să vorbeşti despre acea vedere prin afirmaţii precise şi clare.

Capitolul XIII

Analogia cu regele şi miniştrii săi

Cel care vede astfel, vede toate dharmele.
Atunci când ministrul face totul, regele este calm şi stabil.
Orice acţiuni-Buddha şi orice dharme ale Discipolilor ar exista,
Perfecţiunea înţelepciunii este cea care le săvârşeşte pe toate.

Un rege nu călătoreşte prin sate sau pe câmpuri,
Ci locul de întâlnire se află în casa sa, acolo unde îi adună pe toţi;
Tot astfel, un Bodhisattva nu se clinteşte de lângă natura dharmică[1] a dharmelor,
Ci adună toate calităţile în Buddha-dharme[2].

Capitolul XIV

Bodhisattva şi Trezirea

Acel Bodhisattva care are încredere fermă în Buddha,
Care este concentrat hotărât pe suprema perfecţiune a înţelepciunii,
Plecat dincolo de cele două niveluri ale Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Va obţine iluminarea Victorioşilor, sigur, repede şi nestânjenit.

Analogia cu corabia

Atunci când o corabie se rupe în largul oceanului,
Cei care nu se agaţă de o ramură, de un buştean sau de un alt corp solid,
Merg spre propria distrugere în mijlocul apelor, fără să mai poată ajunge la ţărm;
Însă cei care se agaţă de ceva, călătoresc spre malul celălalt şi ajung acolo.

[1] Absolută, esenţială, adevărată, profundă, ultimă, originară.
[2] În versiunea tibetană: „stadiul de Buddha.” (E.C.)

Tot astfel, deşi înzestraţi cu o oarecare încredere şi cu puţină seninătate, cei care

Resping perfecţiunea înţelepciunii, mama [Jina-şilor],
Trebuie să rătăcească pentru totdeauna în oceanul naşterii-şi-morţii,
În naştere, descompunere, moarte, amărăciune, confuzie şi destrămare.

Însă cei care au fost prinşi de suprema înţelepciune,
Pricepuţi în a vedea modul de a fi al existenţei, care văd realitatea finală,
Sunt persoane demne de Vehicul, care au strâns bogăţia meritului şi a cunoaşterii.
În scurt timp, ei vor avea experienţa minunatei Treziri a unui Buddha.

Analogia cu vasul

Este ca şi cum cineva ar căra apă într-un vas de lut nears;
El trebuie să ştie că vasul se va sparge repede, pentru că nu păstrează bine apa.
Însă, atunci când apa este cărată într-un vas de lut bine ars, el nu se teme
Că s-ar putea sparge pe drum, şi ajunge în siguranţă acasă.

Deşi un Bodhisattva poate fi plin de încredere sau credinţă,
Dacă are lipsuri în înţelepciune, el va ajunge repede la distrugere.
Însă, atunci când este susţinut atât de încredere cât şi de înţelepciune,
Plecat dincolo de cele două niveluri, el va atinge iluminarea supremă.

Analogia cu cele două corăbii

O corabie care nu este bine pregătită pentru a naviga pe ocean,
Pleacă spre pieire, cu tot cu marfa şi cu negustorii aflaţi la bordul ei.
Însă, atunci când o corabie este bine construită şi bine pregătită,
Ea nu cedează şi toate bunurile ajung la [celălalt] ţărm.

Tot la fel, un Bodhisattva având multă încredere
Dar lipsit de înţelepciune, va ajunge repede la un eşec în iluminare.
Când însă se întovărăşeşte cu înţelepciunea, cea mai înaltă perfecţiune,
El ajunge la Trezirea Jina-şilor, nevătămat şi neatins.

Analogia cu bătrânul

Un om bătrân, bolnav, în vârstă de o sută douăzeci de ani,
Deşi se poate ridica, nu se poate plimba singur;
Însă, atunci când doi oameni l-au prins bine, în stânga şi în dreapta lui,
El nu mai simte nicio frică de cădere şi se deplasează liniştit.

Tot la fel, un Bodhisattva care este slab în înţelepciune,
Deşi se porneşte [pe cale], cedează la mijlocul drumului;
Însă, dacă este apucat de mijloacele pricepute şi de cea mai bună înţelepciune,
Atunci nu se opreşte pe drum, ci ajunge la iluminarea celor mai puternici dintre oameni.

Capitolul XV

Începătorul şi prietenii buni

Bodhisattvaşii care se află pe nivelul de începător,
Care au pornit hotărâţi către Trezirea supremă a unui Buddha,
Ca discipoli buni, care discern şi care vor să-şi respecte Maeştrii (Guru),
Trebuie să aibă grijă întotdeauna de învăţătorii lor spirituali [care sunt „prietenii lor buni”].

Din ce motiv? Din acea [purtare de grijă] izvorăsc însuşirile învăţaţilor.
[Bunii prieteni sunt cei care] instruiesc în perfecţiunea înţelepciunii.
Astfel predică Jina, posesor al tuturor calităţilor eminente:
„Buddha-dharmele sunt dependente de prietenul bun.”

Cum ajută un Bodhisattva fiinţele

Generozitatea, moralitatea şi de asemenea răbdarea şi vigoarea sau elanul,
Concentrările şi înţelepciunea – toate [acestea] trebuie dedicate iluminării, transformate în ea.
Însă nu trebuie să înşfăcăm iluminarea, considerând-o [ca aparţinând] agregatelor.
Aşa trebuie demonstrată începătorilor.

Mergând astfel, Oceanele de Calităţi, [numiţi şi] Lunile Învăţăturii,
Devin adăpostul lumii, refugiul şi locul său de odihnă,
Mijloacele de salvare, inteligenţa, insulele, conducătorii care îi doresc binele,
Lumina, torţa, învăţători ai celei mai înalte Dharma, netulburaţi.

Cei foarte hotărâţi îşi pun o armură greu de purtat,
Însă ei nu sunt înarmaţi cu agregatele, cu elementele sau cu domeniile simţurilor,
Ei sunt lipsiţi de noţiunea sau ideea de „Trei Vehicule”[1] şi nu aderă la ea;
Ei sunt ireversibili, de neclintit, statornici în caracter.

Fiind astfel înzestraţi cu Dharma, nestânjeniţi de nimic,
Eliberaţi de ezitări, confuzie şi nedumerire, hotărâţi să facă ceea ce este benefic,
După ce au ascultat această perfecţiune a înţelepciunii, ei nu cad în disperare.
Ei trebuie cunoscuţi ca imposibil de dus pe căi greşite de către alţii, [cunoscuţi] ca „fără-întoarcere”[2].

Înţelepciunea perfectă şi antagonismul său cu lumea

Profundă este această Dharma a Conducătorilor, greu de văzut,
Ea nici nu este obţinută de cineva şi nici nu se ajunge vreodată la ea.
Din acest motiv, atunci când a obţinut Trezirea, Binevoitorul cel plin de Compasiune
Nu mai este îngrijorat „ce mulţime de fiinţe va cunoaşte asta?”

Fiinţele găsesc plăcere în a se stabili undeva, jinduiesc după obiectele simţurilor,
Sunt înclinate către a apuca, neinteligente şi aproape orbite.
Dharma trebuie obţinută[3] ca nimic în care să te stabileşti şi ca nimic de care să apuci.
Antagonismul ei cu lumea este evident.

[1] Vehiculul Arhaţilor, al Pratyekabuddhaşilor şi al Bodhisattvaşilor (care duce la Buddhaitate).
[2] Ireversibili sau fără întoarcere de la Trezirea Perfectă. Vezi dicţionarul.
[3] Sau realizată.

Capitolul XVI

Despre Aseitate

Elementul spaţiu din direcţia est, din direcţia sud
Şi la fel şi din direcţiile vest şi nord, este nemărginit şi lipsit de separaţii;
Deasupra şi dedesubt, în cele zece direcţii, atât cât se întinde,
Nu există multiplicitate, şi nicio diferenţă nu se găseşte şi nu se observă.

Aseitatea trecută, Aseitatea viitoare,
Aseitatea prezentă, Aseitatea Arhaţilor,
Aseitatea tuturor dharmelor, Aseitatea Jina-şilor -
Toate acestea sunt Aseitatea-Dharma, şi nicio diferenţă nu se găseşte şi nu se observă.

Înţelepciunea şi priceperea în mijloace

Dacă un Bodhisattva vrea să atingă această
Trezire a Buddhaşilor, lipsită de dharmele diferenţiate,
El trebuie să practice perfecţiunea înţelepciunii, împreună cu priceperea în mijloace.
Fără înţelepciune nu poate avea loc realizarea Conducătorilor oamenilor.

O pasăre cu o anvergură de două sute cincizeci de kilometri,
Ar avea puţină putere dacă şi-ar pierde aripile, sau dacă acestea ar fi lipsite de vlagă;
Dacă din tărâmul zeilor celor Treizeci şi Trei ea s-ar avânta în jos, spre Jambudvīpa,
Ar călători spre propria sa distrugere.

Chiar dacă [un Bodhisattva] ar obţine cele cinci perfecţiuni ale Jina-şilor
[Şi le-ar practica] timp de multe niyuta de koti de ere,
Purtând de grijă lumii în tot acest timp, şi respectând un număr infinit de jurăminte,
Dacă nu are pricepere în mijloace şi are lipsuri în înţelepciune, el va cădea pe nivelul Discipolilor.

Atitudinea corectă faţă de alte fiinţe

Dacă vrea să înainteze în această cunoaştere a Buddhaşilor,
El [trebuie să aibă] o atitudine imparţială faţă de întreaga lume, ideea de mamă şi de tată [faţă de toate fiinţele],
Trebuie să se străduiască având cugetul binevoitor şi mintea prietenoasă;
Maleabil şi direct, el trebuie să fie molcom în vorbire.

Capitolul XVII

Tema

Înţeleptul Subhūti îl întreabă pe Salvatorul Lumii:
„Învaţă-ne însuşirile Oceanelor de Calităţi, ale celor care sunt retraşi în Pace,
Cum devin ei „ireversibili" şi de o măreaţă putere.
Declară, O, Jina, calităţile lor, chiar şi abia schiţându-le!"

Calităţile Bodhisattvaşilor „fără-întoarcere" sau „ireversibili"

„Sunt lipsiţi de percepţia multiplicităţii, vorbesc potrivit împrejurărilor,
Şi nu intră în refugiu cu Brahmani sau Sramani din afară[1].
Înţelepţii au evitat pentru totdeauna cele trei locuri ale suferinţei extreme[2],
Şi sunt antrenaţi în cele zece acţiuni virtuoase, pozitive.

Fără niciun interes personal, ei instruiesc lumea în Dharma.
Ei găsesc încântare în Dharma şi vorbesc întotdeauna cu blândeţe.
Stând în picioare sau plimbându-se, stând culcaţi sau şezând, ei sunt complet conştienţi [de ceea ce fac].
Atunci când merg, se uită în faţă doar câţiva paşi[3], iar gândurile lor nu rătăcesc la întâmplare.

[1] Din afara Mahayana.
[2] Cele trei destine dureroase. Vezi dicţionarul, la „Destine dureroase".
[3] În traducerea lui E. Conze, „la o distanţă cât lungimea unui jug".

Poartă haine curate, nepătate. Ei devin puri prin tripla detaşare[1].

Oameni maiestuoşi, ei nu vor câştig, ci întotdeauna [vor] Dharma.

Ei au trecut dincolo de tărâmurile lui Māra, şi ceilalţi nu-i pot duce pe căi greşite.

Ei meditează în cele patru concentrări[2], însă nu folosesc acele meditaţii ca sprijin[3].

Nu vor faimă, minţile lor nu sunt învinse de mânie.

Dacă sunt capi de familie, ei rămân întotdeauna neataşaţi de niciuna dintre proprietăţile lor.

Nu caută să-şi câştige existenţa într-un mod greşit,

Prin vrăji sau prin formule magice care sunt ocupaţia femeilor[4],

Şi nici nu [îşi câştigă existenţa prin] a spune minciuni demne de crezare bărbaţilor şi femeilor.

Antrenaţi în înţelepciunea detaşată, cea mai bună dintre perfecţiuni,

Eliberaţi de certuri şi de dispute, gândurile lor fiind ferm stabilite în prietenie,

Ei vor atotcunoaşterea, mintea lor este întotdeauna înclinată spre Dharma.

Ei au evitat populaţiile barbare din ţinuturile mărginaşe, din regiunile de hotar[5].

Sunt lipsiţi de îndoieli despre propriul stadiu şi întotdeauna sunt frumoşi ca muntele Meru.

De dragul Dharmei, concentraţi în practica lor, ei renunţă la propria viaţă.

Acestea trebuie să fie înţelept cunoscute drept caracteristicile celor „ireversibili”.

---

[1] Puritatea corpului, vorbirii şi minţii.

[2] Cele patru Dhyāna. Vezi dicţionarul.

[3] E.C. adaugă „[pentru o renaştere mai bună]”, dar rândul poate fi interpretat şi în sens mai larg, de a nu vedea o bază în cele patru Dhyāna.

[4] Vrăjitoria (mai mult sau mai puţin falsă) este, chiar şi acum, mai mult ocupaţia femeilor decât a bărbaţilor.

[5] Adică nu mai renasc în cadrul unor populaţii umane barbare în sensul adevărat al cuvântului, ci, dacă renasc în corp uman, ajung în cadrul unor comunităţi umane civilizate şi cu acces la Dharma.

Capitolul XVIII

Locuri profunde

Profunde sunt forma, senzaţia şi voinţa,
Conştiinţa şi percepţia; în natura lor esenţială, originară, [ele sunt] calme şi lipsite de semne.
La fel ca atunci când cineva încearcă să atingă fundul oceanului cu o prăjină,
Când agregatele (skandha) sunt analizate cu înţelepciune, nu se poate ajunge la capătul lor.

Când un Bodhisattva înţelege [prin această analiză] că acele dharme
Sunt, în vehiculul profund, în sens ultim, imaculate, fără nicio pată,
Acolo unde nu există nici skandha, nici câmp al simţurilor şi nici element,
Cum poate exista pentru el, undeva, dobândirea propriului merit?

Analogia cu femeia

La fel ca un bărbat, preocupat de poftele sale, care a aranjat o întâlnire
Cu o femeie şi, fără să o fi întâlnit, s-ar complace în multe gânduri;
Atâtea gânduri [pentru acea femeie] câte ar avea el într-o zi,
Pentru tot atâtea ere se străduieşte un Bodhisattva să-şi atingă scopul.

Explicaţii despre merit

Dacă un Bodhisattva, timp de multe mii de koti de ere,
Ar oferi daruri imaculate şi şi-ar păstra în egală măsură moralitatea,
Şi dacă un altul ar predica Dharma asociată cu înţelepciunea, cea mai înaltă perfecţiune,
Meritul din dăruire şi moralitate [al primului Bodhisattva] ar fi infim [prin comparaţie].

Atunci când un Bodhisattva, după ce a meditat la cea mai înaltă înţelepciune,
Iese [din acea meditaţie] şi expune Dharma cea imaculată
Şi dedică [meritul din] aceste [acţiuni] Trezirii legată de binele lumii,
Nu există ceva minunat în întreita lume care să-i poată deveni egal.

Şi chiar şi acel merit este declarat ca fiind complet lipsit de valoare,
Şi tot gol, nesemnificativ, vid şi nesubstanţial.
Astfel înaintând[1], el înaintează în înţelepciunea Buddhaşilor.
[Astfel] înaintând, el dobândeşte merite nemăsurate.

Nicio creştere sau descreştere

El cunoaşte ca pe simple vorbe toate aceste dharme,
Pe care Buddha le-a demonstrat, practicat şi dezvăluit.
Deşi el ar putea preda pentru multe niyuta de koti de ere,
Totuşi, elementul-Dharma nu se va epuiza şi nici nu va creşte.

Cât priveşte cele cinci perfecţiuni ale Jina-şilor,
Şi aceste dharme au fost proclamate ca fiind simple cuvinte, nimic mai mult.
Acel Bodhisattva care transformă [meritul], fără ca mintea lui să adere,
Nu eşuează, ci ajunge la Trezirea supremă a unui Buddha.

Capitolul XIX

Apariţia sau producerea dependentă, şi analogia cu lampa

Fitilul aprins al unei lămpi cu ulei – nu prin prima manifestare [a flăcării]
Se arde fitilul [de tot]; şi nici nu se arde [de tot] atunci când [acea primă flacără] nu mai există, în absenţa ei.
Şi nici nu se arde [cu totul] prin ultima manifestare a flăcării,
Şi nici când lipseşte acea ultimă flacără, fitilul nu este ars de tot.

Prin primul gând [de Trezire] nu se ajunge la cea mai înaltă iluminare,
Iar dacă acela nu apare, iluminarea nu poate fi atinsă;
Nici prin ultimul gând nu se poate ajunge la Beatitudine,
Şi nu se poate atinge [Trezirea] nici când acel ultim gând nu apare.

[1] Realizând că până şi acel merit este lipsit de esenţă şi implicit de valoare.

Analogia cu sămânţa şi cu fructul

Dintr-o sămânţă răsar copaci, flori şi fructe;
Când aceasta este împiedicată [să germineze] sau este absentă, nu apare niciun copac din ea.
Tot astfel, primul gând este, bineînţeles, fundaţia iluminării,
Iar atunci când este împiedicat sau absent, nu rezultă nicio iluminare din el.

Orzul, orezul şi altele cresc condiţionate de seminţe;
Fructele lor sunt în aceste [seminţe] şi totuşi nu sunt în seminţe.
Atunci când apare această iluminare a Jina-şilor
Ceea ce are loc este o iluzie, care în sinea ei este lipsită de existenţă.

Analogia cu picăturile de apă

Picăturile de apă umplu un vas picătură cu picătură,
Treptat, de la prima picătură şi până la ultima.
La fel, primul gând este cauza [iniţială a] supremei iluminări;
Calităţile luminoase se împlinesc treptat în Buddhaşi.

Semnificaţia vacuităţii

El înaintează în dharme ca fiind goale, fără semne şi dorinţe,
Însă nu stă în Odihna Binecuvântată şi nici nu urmează un semn,
Ca un barcagiu iscusit care merge de pe [malul] acesta pe malul celălalt,
Care nu se stabileşte pe niciunul dintre maluri şi nici nu stă în mijlocul curentului.

Astfel mergând, Bodhisattva nici nu gândeşte:
„Predestinat de cei care au cele zece puteri, fie să realizez Trezirea!”
Şi nici nu tremură [pentru că vede că] iluminarea nu este ceva.
Astfel înaintând, el devine cineva care înaintează în înţelepciunea Buddhaşilor.

Atitudinea faţă de locurile care pot cauza frică

Atunci când au văzut o lume care este o sălbăticie plină de foamete şi de boli,
Ei nu simt frică şi merg mai departe punându-şi armura.
Întotdeauna înţelepţii sunt una cu limita care urmează.
Ei nu produc, în minţile lor, nici cea mai mică urmă de oboseală.

Capitolul XX

Cele Trei Uşi ale Eliberării[1] şi Buddha-dharmele

Mai mult, Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea Buddhaşilor
Cunoaşte aceste skandha ca neproduse, ca vide sau goale încă de la început.
Până şi atunci când nu se află în concentrare şi priveşte cu compasiune lumea fiinţelor,
El nu devine lipsit de Buddha-dharme.

Analogia cu eroul

Un om iscusit, înzestrat cu toate calităţile,
Puternic, invincibil, foarte bine calificat şi instruit în numeroase arte,
Perfect în trasul cu arcul, dedicat multor meşteşuguri,
Perfect în cunoaşterea diferitelor forme de iluzii magice şi preocupat de bunăstarea lumii,

Îşi ia mama şi tatăl, împreună cu fiii şi fiicele sale,
Şi intră într-un ţinut sălbatic, plin de forţe potrivnice.
El face să apară mulţi oameni, toţi eroi campioni,
Iese de acolo în siguranţă şi se întoarce din nou acasă;

[1] Vezi dicţionarul.

Tot aşa, atunci când un Bodhisattva înţelept
Îşi întinde măreaţa prietenie către toţi cei din lumea fiinţelor,
După ce a trecut de cei patru Māra[1] şi de cele două niveluri[2],
El stă mereu în cea mai bună dintre concentrări, însă nu realizează iluminarea.

Analogia cu Cosmosul

Sprijinit de spaţiu este aerul şi [de acela] este masa de apă;
De apă este sprijinit acest mare pământ şi lumea [vie].
Dacă fundaţia pentru bucuria pentru faptele fiinţelor
Este astfel stabilită în spaţiu, cum poate cineva să se gândească la acel obiect?[3]

Tot astfel, Bodhisattva care este stabilit în vacuitate
Manifestă o multitudine variată de acţiuni faţă de fiinţele din lume,
Iar jurămintele şi cunoaşterea lui sunt o forţă care susţine fiinţele.
Însă el nu rămâne în Odihna Binecuvântată, pentru că vacuitatea nu este un loc în care să stai.

Atunci când înţeleptul şi învăţatul Bodhisattva
Înaintează în cea mai profundă linişte a concentrării asupra vacuităţii,
În acel răstimp, niciun semn nu trebuie să fie evidenţiat,
Şi nici nu trebuie ca el să stea în Lipsa Semnelor[4]; căci el este cineva care merge calm şi tăcut.

[1] Cei patru Māra: Devaputra-māra, copilul zeilor, personificarea nesaţului şi jinduirii pentru plăcut; Kleśa-māra, neajunsurile minţii; Skandha-māra, aparenţa ca formă (cele cinci agregate); Mrtya-māra, moartea şi teama de schimbare. Tibetanii îi descriu ca fiind în principal interiori, locurile neexplorate ale propriei minţi.
[2] Nivelul Arhatului şi al unui Buddha Solitar (Pratyekabuddha).
[3] Traducerea tibetană pare să însemne: „Dacă fundaţia... este astfel, / Cum poate să-şi aibă locul de şedere în spaţiu? / Reflectează la acel obiect!” (E.C.)
[4] Ca fiind „ceva”, o bază, un stadiu, o realitate, un adevăr, etc.

Analogia cu pasărea care zboară

O pasăre care zboară nu lasă urme în spaţiul intermediar,
Nici nu stă pe el şi nici nu cade pe pământ.
Tot aşa, Bodhisattva care înaintează prin „uşile către libertate”[1],
Nu ajunge în Odihna Binecuvântată şi nici nu înaintează în semn.

Analogia cu arcaşul

La fel cum un om, antrenat în trasul cu arcul, trage o săgeată drept în sus
Şi apoi alte săgeţi, una după alta[2], într-o succesiune [rapidă],
Fără a o lăsa pe prima să cadă pe pământ,
Până când vrea ca acea primă săgeată să cadă pe pământ;

Tot aşa, cineva care înaintează în înţelepciune, cea mai bună dintre perfecţiuni,
Şi care realizează înţelepciunea, priceperea în mijloace, puterile [psihice] şi puterea de a face minuni:
Cât timp aceste rădăcini pozitive rămân neîmplinite în totalitate,
El nu obţine acea excelentă şi minunată Vacuitate[3].

Analogia dublului miracol

Un călugăr, înzestrat cu cea mai bună putere de a face minuni,
Stând pe cer, realizează miracolul dublu:
El manifestă [simultan] venirea şi plecarea, statul culcat şi statul aşezat,
Însă nu poate fi făcut să înceteze, şi nici nu se simte epuizat, oricât de mult timp îl manifestă.

Tot aşa, înţeleptul Bodhisattva, stând în vacuitate,
Perfect în cunoaştere şi în puterea de a face minuni, colindând fără vreo casă,
Manifestă faţă de lume o varietate nesfârşită de activităţi,
Însă nu poate să devină istovit, şi nici nu se simte epuizat, timp de koti de ere.

[1] Cele Trei Uşi către Eliberare. Vezi dicţionarul.
[2] Care lovesc prima săgeată trasă, împingând-o înapoi în sus.
[3] Adică nu ajunge la o Trezire incompletă ca etapă aparent finală.

Analogia cu paraşutele

Este ca şi cu nişte oameni care stau pe o stâncă înaltă:
Dacă ar ţine câte o paraşută în fiecare mână, şi ar sări în gol,
Corpurile lor, odată ce au părăsit stâncile înalte,
Ar continua să cadă, până ar ajunge pe pământ[1].

La fel, înţeleptul Bodhisattva, după ce a sălăşluit în compasiune,
Şi după ce a apucat cele două paraşute, a priceperii în mijloace şi a înţelepciunii,
Observă dharmele ca vide, lipsite de semne şi de dorinţe,
Deşi nu ajunge la Odihna Binecuvântată, totuşi el vede dharmele.

Analogia cu negustorul şi Insula Comorilor

Cineva, dorind nestemate, a călătorit pe insula comorilor
Şi, după ce a obţinut nestematele, s-a întors din nou acasă.
Deşi, în aceste împrejurări, negustorul trăieşte foarte fericit,
El păstrează totuşi în minte nenumăraţii semeni care suferă.

La fel, Bodhisattva care a călătorit pe insula comorii Vacuităţii,
Şi a obţinut meditaţiile, capacităţile şi puterile,
Deşi ar fi putut intra în Odihna Binecuvântată, desfătându-se complet în ea,
Păstrează[totuşi] în minte toate fiinţele suferinde.

Analogia cu negustorul şi călătoria sa

Ca un negustor interesat de afaceri, care merge prin oraşele,
Târgurile şi satele pe care le întâlneşte în drum, pentru a se familiariza cu ele;
Însă nu rămâne în ele, şi nici pe insula comorilor,
Ci el, care discerne, devine priceput pe calea [care duce] spre casa sa[2],

[1] Traducerea acestei śloka este aproximativă. (E.C.)
[2] În ediţiile tibetane: „nu rămâne nici în casa sa, ci devine foarte priceput în calea pe care o parcurge”. (E.C.)

La fel, înţelepţii Bodhisattva care devin perfect pricepuţi
În cunoaşterea şi eliberarea specifică Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Nu rămân acolo, nici în cunoaşterea-Buddha,
Şi nici în ceea ce este condiţionat. Înţelept în ceea ce priveşte Calea devine cel care cunoaşte metoda.

Bodhisattva nedefinibil

În momentul în care [Bodhisattva] a devenit una cu lumea, în prietenie,
Şi înaintează în concentrarea asupra Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), a Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor,
Este imposibil ca el să [vrea să] atingă Odihna Binecuvântată,
Sau să poată fi definit de condiţionat.

Ca un om creat prin magie, sau ca unul care şi-a făcut corpul invizibil,
[Oameni] ce nu pot fi definiţi prin cuvinte,
Tot aşa, Bodhisattva care înaintează prin uşile către libertate,
Nu poate fi nici el definit de cuvinte.

Uşile către libertate şi stadiul de ireversibilitate

Dacă, atunci când este întrebat despre practică şi însuşiri,
Un Bodhisattva nu dezvăluie dharmele profunde
Care sunt Vacuitatea[1] şi Lipsa Semnelor, dacă el nu reuşeşte să indice dharmele specifice
Stadiului de ireversibilitate, atunci el nu trebuie să fie cunoscut drept cineva care a fost prezis[2].

Indicaţii ale stării „fără-întoarcere" sau ireversibilităţii

În visele sale, el nu jinduieşte nici după nivelul unui Arhat,
Nici după nivelul unui Pratyekabuddha, şi nici după ceea ce aparţine întreitei lumi;
Ci el vede Buddhaşii, şi pe sine însuşi ca cineva care predică Dharma lumii:
Atunci, el trebuie cunoscut drept prezis ca „fără-întoarcere" [sau ireversibil de la Trezirea supremă].

[1] Sau Lipsa Esenţei.
[2] Nu a fost prezis de către un Buddha, că va ajunge un Buddha la rândul său; nu este Bodhisattva ireversibil.

După ce a văzut, în visele sale, fiinţele aflate în cele trei locuri ale suferinţei extreme,

El face jurământul: „Fie ca, în chiar acest moment, să desfiinţez aceste locuri!”

Dacă, prin puterea cuvintelor sale de Adevăr, ar stinge chiar şi un foc imens,

Atunci el trebuie cunoscut drept prezis ca „fără-întoarcere”.

Acelora din lumea muritorilor care sunt posedaţi de spirite sau care au diverse boli,

Cel binevoitor şi plin de compasiune le potoleşte suferinţa prin puterea declaraţiei sale a Adevărului[1],

Însă nu apare în el nicio conştiinţă de sine, şi nicio urmă de mândrie;

Bodhisattva trebuie atunci cunoscut drept prezis ca „fără-întoarcere”, ca ireversibil.

Capitolul XXI

Mândria şi alte fapte ale lui Māra

Dar când în el apare îngâmfarea „Am fost predestinat,

[Pentru că] prin declaraţia [mea] a Adevărului se realizează multe lucruri”,

Atunci când un Bodhisattva se socoteşte mai presus decât alţi [Bodhisattva], ca fiind cineva care a fost prezis,

Trebuie să ştim că e cuprins de trufie şi că are o inteligenţă redusă[2].

Din nou despre puterea numelui: Māra, abordându-l,

[Îi] va spune: „Acesta e numele tău.”

El îi va înşira arborele genealogic pe şapte generaţii [şi îi va spune:]

„Atunci când vei fi un Buddha, acesta va fi numele tău!”

Dacă el a trăit potrivit practicilor ascetice, este un yoghin devotat,

[Māra îi va spune]: „Înainte, [în vieţile tale anterioare], ai avut exact aceleaşi însuşiri.”

Bodhisattva care devine îngâmfat auzind aceasta

Trebuie cunoscut ca cineva posedat de Māra, şi cu o inteligenţă redusă.

[1] Vezi dicţionarul.

[2] Şi, bineînţeles, că nu a fost prezis ca ireversibil, ca „fără-întoarcere”.

Greşeli în legătură cu detaşarea

Deşi el poate practica foarte departe de sate şi de oraşe, într-o peşteră din munte,
Într-o pădure îndepărtată, sau într-un crâng retras,
Bodhisattva care se preamăreşte pe sine, care îi dispreţuieşte pe ceilalţi,
Trebuie cunoscut ca cineva posedat de Māra, şi cu o inteligenţă redusă.

Deşi Bodhisattvaşii pot vieţui tot timpul într-un sat, într-un târg sau într-o capitală,
Dacă, aflându-se acolo, ei nu generează dorinţă pentru vehiculele Arhaţilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Ci sunt devotaţi Trezirii, de dragul maturizării fiinţelor,
Atunci aceasta a fost expusă ca detaşarea fiilor lui Buddha.

Deşi poate vieţui pentru multe koti de ani
În peşterile din munţi întinşi pe sute de kilometri şi plini cu animale sălbatice,
Acel Bodhisattva nu cunoaşte această [adevărată] detaşare
Dacă vieţuieşte murdărit de trufie.

Atunci când el se simte superior Bodhisattvaşilor care practică pentru binele lumii,
Şi care au obţinut concentrările, eliberările, capacităţile, meditaţiile şi puterile,
Pe baza faptului că ei nu practică în detaşarea unei păduri îndepărtate,
Despre el, Jina a spus că „este stabilit în sfera lui Māra”.

Indiferent dacă vieţuieşte în apropierea unui sat sau într-o pădure retrasă,
Dacă nu are gândul dublului vehicul[1], şi este fixat pe iluminarea supremă,
Atunci aceasta este detaşarea celor care au pornit [pe Cale], spre binele lumii.
Acel Bodhisattva trebuie considerat drept cineva al cărui sine este extinct[2].

[1] Vehiculul Discipolilor şi cel al Pratyekabuddhaşilor.
[2] Ideea de „sine” a încetat, după ce a fost realizată ca fiind imaginare greşită.

Capitolul XXII

Prietenii buni şi perfecţiunile

Aşadar, învăţatul care a ucis mândria,
Care, cu o hotărâre fermă, caută cea mai bună iluminare,
Trebuie, aşa cum cineva merge la un medic pentru a fi vindecat de o multitudine de boli,
Să frecventeze nedescurajat bunul prieten.

Buddhaşii, Bodhisattvaşii care au pornit către cea mai bună Trezire
Şi aceste perfecţiuni[1], au fost proclamaţi ca „bunii prieteni”.
Ei sunt cei care îi instruiesc [pe Bodhisattvaşi] în aceste stadii treptate,
[Bodhisattvaşii] înţeleg [repede] iluminarea lui Buddha, dintr-un dublu motiv.

Jina-şii din trecut, din viitor, şi cei care se află [chiar acum] în toate cele zece direcţii,
Toţi [au] această perfecţiune drept Cale, şi nicio alta.
Aceste perfecţiuni au fost descrise celor care au pornit către cea mai bună iluminare,
Ca o splendidă Trezire, ca o torţă, ca o lumină[2], ca Învăţătorul.

Aşa cum cunoaşte perfecţiunea înţelepciunii prin semnul vacuităţii,
Tot prin acelaşi semn, cunoaşte toate aceste dharme;
Atunci când cunoaşte cu înţelepciune dharmele ca goale, vide, fără semne,
Mergând astfel, el înaintează în înţelepciunea Buddhaşilor.

Murdărire şi purificare

Dorind mâncare, complăcându-se în imaginaţie, fiinţele
Rătăcesc mereu prin naştere-şi-moarte, cu minţile ataşate.
Ca dharme, atât „eu” cât şi „al meu” sunt ireale şi goale, vide.
De unul singur a ajuns prostul încâlcit în spaţiu.

[1] E.C. Sau cei care au aceste perfecţiuni.
[2] De aceea se foloseşte şi expresia „iluminare”.

Aşa cum cineva care bănuieşte că a fost otrăvit
Se poate prăbuşi la pământ deşi nicio otravă nu a ajuns în stomacul său[1],
Tot aşa, prostul care a acceptat [ideile de] „eu” şi [de] „al meu”
Este forţat, de chiar acea idee foarte ireală de „eu”, să treacă prin naştere-şi-moarte, încă o dată, şi încă o dată.

Acolo unde cineva observă, este confuzie – aşa a fost arătat[2];
Non-conceperea şi non-perceperea lui „eu” şi „al meu” a fost numită purificare.
Însă nimeni nu este murdărit sau curăţat prin acestea[3].
Atunci Bodhisattva a înţeles perfecţiunea înţelepciunii.

Meritul suprem al înţelepciunii perfecte

Dacă atâtea fiinţe câte sunt în întreaga Jambudvīpa,
Toate, aspirând la cea mai înaltă Trezire,
Şi după ce au oferit daruri timp de multe mii de koti de ani,
Le-ar dedica pe toate Trezirii legate de binele lumii,

Şi dacă altcineva, priceput în înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune,
S-ar conforma acesteia chiar şi pentru o singură zi,
Atunci întreaga generozitate ar genera [prin comparaţie] un merit infim.
Aşadar, neînfricatul trebuie întotdeauna să se cufunde în înţelepciune.

Înţelepciunea perfectă şi compasiunea

Atunci când yoghinul înaintează în înţelepciune, cea mai bună dintre perfecţiuni,
El dă naştere măreţei compasiuni, însă nu şi noţiunii sau ideii de fiinţă.
Atunci, înţeleptul devine demn de ofrandele întregii lumi;
El nu consumă niciodată fără rost hrana tărâmului.

---

[1] Din cauza autosugestiei, fiind convins că a fost otrăvit.

[2] Orice proces de „percepere a ceva” este greşit, din moment ce nimic, nicăieri, niciodată, nu a apărut în mod real, absolut, ultim. Astfel, a observa ceva este o confuzie, acel ceva neexistând cu adevărat, acel ceva fiind numai imaginat, delimitat în mod artificial, pe baza unor aparenţe parţiale.

[3] Traducere alternativă: Însă nu există nimeni care să fie murdărit sau curăţat prin acestea.

Bodhisattva care vrea să elibereze zeii şi oamenii
Legaţi de atâta timp, precum şi fiinţele din cele trei ţinuturi ale durerii[1],
Şi să manifeste, în lumea fiinţelor, calea largă spre celălalt ţărm,
Trebuie să fie devotat zi şi noapte perfecţiunii înţelepciunii.

Analogia cu perla de mare preţ

Un om, care a câştigat odată o foarte frumoasă nestemată,
Pe care nu a avut-o înainte, ar fi bucuros.
Dar dacă, imediat ce a câştigat-o, ar pierde-o din nou, din neatenţie şi delăsare,
I-ar părea rău, şi ar jindui tot timpul după ea.

Tot aşa, yoghinul care a pornit către cea mai bună iluminare
Nu trebuie să se despartă de perfecţiunea înţelepciunii, care este comparabilă cu o nestemată.
Apucând cu o energie crescândă nestemata pe care a câştigat-o,
El înaintează, şi ajunge repede la Beatitudine.

Capitolul XXIII

Poziţia superioară a Bodhisattvaşilor

Atunci când Soarele răsare pe un cer senin, un singur mănunchi de raze,
Împrăştie întregul întuneric care produce orbire şi confuzie,
Şi străluceşte mai tare decât orice animale, cum ar fi licuricii,
Şi mai tare decât toate stelele[2], şi decât Luna.

Tot aşa, înţeleptul care înaintează în înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune,
După ce a distrus jungla vederilor,
[Acel] Bodhisattva care înaintează în Vacuitate şi în Lipsa Semnelor,
Depăşeşte foarte mult întreaga lume, şi pe Arhaţi, şi pe Pratyekabuddhaşi.

[1] Cele trei destine nefericite.
[2] Se referă la strălucirea stelelor aşa cum este vizibilă de pe Pământ.

Analogia cu regele şi cu prinţul moştenitor

Aşa cum fiul unui rege, care dăruieşte bogăţii, dorind bunăstarea [celorlalţi],
Devine foarte căutat, o persoană cu autoritate în faţa tuturor:
Dacă, încă de pe acum, el face [multe] fiinţe fericite,
Cu atât mai multe va face atunci când va deveni [conducătorul] plin de resurse al regatului!

Tot aşa şi înţeleptul Bodhisattva, care înaintează în înţelepciune,
Care dăruieşte ceea ce nu are moarte, [care e] drag zeilor şi oamenilor,
Încă de pe acum, el este interesat de fericirea fiinţelor,
Cu cât mai mult va fi atunci când va deveni rege al Dharmei!

Capitolul XXIV

Cum este Māra tulburat şi înfrânt

Dar Māra simte în acel moment ca un spin în propria-i carne,
[Este] bolnav de supărare, nefericit, neîmpăcat şi fără vlagă.
[El manifestă] un incendiu la orizont, sau azvârle un meteorit, pentru a înspăimânta:
„Cum poate fi făcut acest Bodhisattva să devină descurajat, deznădăjduit?”

Când înţelepţii devin concentraţi cu hotărâre,
Contemplând zi şi noapte înţelesul înţelepciunii, cea mai înaltă perfecţiune,
Atunci corpurile, gândurile şi vorbirea lor devin [libere] ca o pasăre pe cer.
Cum ar putea Fratele Întunericului să mai găsească vreo intrare la ei?

Ce îl mulţumeşte pe Māra

Atunci când un Bodhisattva ajunge la certuri şi dispute,
Şi când gândurile [a doi Bodhisattvaşi] sunt furioase şi în conflict,
Māra devine mulţumit şi plin de însufleţire, [gândind:]
„Amândoi rămân foarte departe de cunoaşterea Jinaşilor,

Amândoi rămân foarte departe [de ea], la fel ca demonii plini de ură;
Amândoi îşi vor cauza declinul propriilor legăminte.
Cei care sunt plini de ură, lipsiţi de răbdare, cum ar putea obţine iluminarea?"
Atunci Māra e mulţumit, laolaltă cu hoardele sale.

Mândria şi căinţa unui Bodhisattva

Dacă un Bodhisattva care nu a fost prezis
Ar avea gânduri furioase faţă de cineva care a fost prezis, şi ar stârni o ceartă:
Atâtea momente câte stăruie cu încăpăţânare în gândurile sale greşite,
Pentru tot atâtea ere, el trebuie să-şi pună din nou armura.

Apoi devine atent, şi [reflectează] „Acestea sunt gânduri negative, răufăcătoare;
Prin perfecţiunea răbdării, Buddhaşii ajung la Trezire."
Îşi recunoaşte greşeala, şi apoi se stăpâneşte,
Sau încetează, şi se antrenează în Buddha-Dharma.

Capitolul XXV

Cum este antrenat un Bodhisattva

Atunci când se antrenează, el nu practică niciun antrenament,
Şi nici nu ajunge la cel care se antrenează, sau la dharmele care [constituie] antrenamentul[1].
Cel care se antrenează fără a face diferenţa între cele două: antrenament şi non-antrenament,
Se antrenează în această Buddha-Dharma.

Bodhisattva care îşi cunoaşte astfel antrenamentul,
Nu devine niciodată insuficient antrenat, sau imoral.
După ce a găsit plăcere în ele, el se antrenează în aceste Buddha-dharme.
El se antrenează, priceput în antrenament[ul superior], dar fără să perceapă şi să conceapă nimic.

[1] Nu îl găseşte pe cel care se antrenează, şi nici dharmele care constituie antrenamentul, deoarece niciuna dintre aceste „obiecte" nu sunt reale.

Atunci când înţelepţii care revarsă lumină se antrenează astfel în înţelepciune,
Nu le apare nici măcar un gând care să nu fie virtuos:
La fel cum, atunci când Soarele merge pe cer, înainte de atingerea razelor sale,
Nicio întunecime nu se poate menţine în spaţiul intermediar.

Înţelepciunea perfectă cuprinde toate perfecţiunile

Pentru cei care au urmat un antrenament în perfecţiunea înţelepciunii,
Toate [celelalte] perfecţiuni sunt conţinute în el.
Aşa cum, în vederea greşită a individualităţii, toate cele şaizeci şi două de vederi greşite[1]
Sunt incluse, aşa sunt şi aceste perfecţiuni [incluse în perfecţiunea înţelepciunii].

Atunci când însuşirea de a trăi a fost oprită,
Odată cu ea sunt oprite şi toate celelalte însuşiri care pot exista[2]:
La fel, atunci când cei mai buni dintre înţelepţi merg în înţelepciune,
Toate aceste perfecţiuni au fost descrise ca fiind cuprinse în ea.

Bodhisattva şi Discipolii

Înţeleptul Bodhisattva devine antrenat
În toate însuşirile Discipolilor, şi în cele ale Pratyekabuddhaşilor,
Însă nu rămâne în ele şi nici nu jinduieşte după ele.
„[Şi] în asta trebuie să fiu antrenat" [gândeşte el]. Astfel se antrenează.

[1] Apar menţionate în *Brahmajāla Sutta* (*Sūtra* în sanscrită), şi se referă la conceperea, perceperea unui sine, în legătură cu meditaţiile, concentrările sau cu existenţa sa ca fiind reală şi având diferite însuşiri (etern, ne-etern, schimbător, neschimbător, etc.).
[2] Se referă la momentul morţii: odată cu însuşirea de a trăi, se pierde însuşirea de a vedea prin ochii corpului, de a auzi prin urechile corpului, etc.

Capitolul XXVI

Bucuria sau jubilarea, şi înţelepciunea perfectă

Dacă cineva se bucură, fără să ezite, de producerile gândului
[Unui Bodhisattva care] a apucat-o ireversibil pe drumul către cea mai bună Trezire,
Munţii asemenea lui Meru dintr-un întreg trichiliocosmos se pot [măsura cu vârful unui pai],
Dar nu şi meritul produs prin [această] bucurie sau jubilare[1].

Ei se bucură de mulţimea de merit a tuturor fiinţelor
Care doresc ceea ce este virtuos, [şi] care vor Eliberarea.
Atunci când, pentru binele fiinţelor, ei au atins calităţile infinite ale unui Jina,
Ei vor dărui Dharma lumii, pentru încetarea completă a suferinţei.

Bodhisattva care, fără a discrimina, înţelege
Toate dharmele ca fiind goale, vide, lipsite de semne, şi nestânjenite de nimic,
Fără niciun dualism, el caută Trezirea în înţelepciune[2].
Acel practicant este devotat celei mai înalte perfecţiuni a înţelepciunii.

Analogia spaţiului şi a firmamentului

O împiedicare a elementului spaţiu de către firmament
Nu poate fi găsită nicăieri, de către nimeni.
Tot aşa, mergând în înţelepciune, înţeleptul Bodhisattva
Este asemenea spaţiului deschis, şi merge calm şi în tăcere.

[1] În tibetană: „Ar fi mai uşor să cântăreşti Muntele Meru într-o balanţă, decât să găseşti măsura meritului din acel act de bucurie.” (E.C.)
[2] Sau: „în înţelepciune caută el Trezirea”.

Analogia oamenilor creaţi prin magie

[Atunci când se uită la audienţă,] unui om creat de un magician nu-i trece prin minte
„Voi mulţumi aceşti oameni!”; şi totuşi, îşi îndeplineşte activitatea;
Oamenii îl văd manifestând multe activităţi iluzorii,
Deşi nu are corp, minte, sau nume.

Tot aşa, niciodată nu-i trece prin minte cuiva care înaintează în înţelepciune:
„După ce voi fi cunoscut iluminarea, voi elibera lumea!”
În diversele sale renaşteri, el este legat de multe şi felurite activităţi,
Pe care le manifestă ca pe iluzii magice, dar fără să ajungă la greşita diferenţiere sau discriminare[1].

Analogia cu creaţiile magice ale lui Buddha

Aşa cum creaţia magică a unui Buddha realizează activităţile unui Buddha
Fără să-i apară vreun gând de îngâmfare atunci când le realizează,
Tot astfel, înţeleptul Bodhisattva care înaintează în înţelepciune,
Manifestă toate activităţile, asemănător cu o iluzie magică inventată.

Analogia cu maşinăria

Un constructor foarte priceput şi experimentat a făcut un aparat din lemn,
Asemănător cu un bărbat sau cu o femeie, şi care îşi îndeplineşte aici toate activităţile.
Tot aşa, înţeleptul Bodhisattva, mergând în înţelepciune,
Îşi realizează toate activităţile prin cunoaşterea sa, însă fără diferenţiere sau discriminare.

[1] Orice diferenţiere sau discriminare e greşită, nu există discriminare corectă, din moment ce se percepe şi diferenţiază entităţi pur iluzorii, care nu există la modul adevărat, ultim, real.

Capitolul XXVII

Bodhisattva demn de omagiu

Pe înţeleptul care înaintează astfel, multe adunări de zei îl vor omagia
Împreunându-şi mâinile într-un salut respectuos,
Şi toţi Buddhaşii din lumile din cele zece direcţii
Vor proclama ghirlanda de laude ale calităţilor lui.

Māra este lipsit de putere în faţa anumitor Bodhisattva

Dacă atâtea fiinţe câte se află în tărâmurile nenumărate ca nisipurile Gangelui,
Toate, să presupunem, ar deveni câte un Māra,
Şi dacă fiecare fir de păr de pe corpurile lor ar crea, prin magie, câte o capcană,
Toţi şi toate la un loc nu ar putea să-l împiedice sau să-l întârzie pe înţelept,

Deoarece Bodhisattva cel puternic şi înţelept devine inatacabil
De către cei patru Māra, [şi] de nezdruncinat, din patru motive:
El devine cineva care sălăşluieşte în vid; totuşi, nu este unul care abandonează fiinţele;
Acţionează aşa cum vorbeşte; el este susţinut de Buddhaşi.

Atitudinea corectă faţă de Aseitate

Acel Bodhisattva care crede hotărât atunci când este predată
Această perfecţiune a înţelepciunii, Mama Tathāgataşilor,
Şi care practică hotărât calea treptată [a unui Bodhisattva],
Trebuie să fie cunoscut ca fiind pornit corect către atotcunoaştere.

Însă el nu ajunge în vreun loc de şedere în Aseitatea elementului-Dharma,
Ci devine cineva asemenea unui nor, care stă pe cer fără un suport pe care să stea,
Un vrăjitor care, asemenea unei păsări, călăreşte vântul care nu-i oferă niciun sprijin,
Sau ca cineva care, prin forţa incantaţiilor, produce în mod miraculos un copac cu florile complet înflorite deşi nu e anotimpul lor.

Bodhisattva sălăşluieşte cel mai presus

Înţeleptul şi învăţatul Bodhisattva care înaintează astfel
Nu ajunge[1] la cel care se trezeşte la iluminare, şi nici la Buddha-dharme,
Nici la cel care demonstrează, şi nici la cel care iubeşte şi vede Dharma.
Acesta este sălaşul celor care doresc calmul, al celor care se desfată în însuşirile preţioase.

Oricâte ar fi sălaşurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Asociate cu pacea şi cu fericirea concentrării calme,
Cu excepţia eliberării [de tip] Arhat a Tathāgataşilor,
Acest sălaş este printre cele mai înalte, printre cele de nedepăşit.

Cum şi de ce trebuie cineva să sălăşluiască în Vacuitate

O pasăre sălăşluieşte în spaţiu, dar nu cade.
Un peşte sălăşluieşte în apă, dar nu se îneacă.
Tot aşa Bodhisattva care, prin meditaţii şi puteri, a trecut dincolo,
Sălăşluieşte în gol, însă nu atinge Odihna Binecuvântată.

Cel care vrea să ajungă la apogeul calităţilor tuturor fiinţelor,
Să atingă cea mai bună, prea-minunata cunoaştere-Buddha,
Să dăruiască cel mai bun dar al celei mai înalte, a supremei Dharma,
Trebuie să recurgă la acest cel mai bun sălaş al celor care aduc beneficii.

Capitolul XXVIII

Cei care se antrenează în înţelepciunea perfectă, se antrenează în Buddhaitate

Dintre toate antrenamentele ce au fost dezvăluite de către Conducător,
Această învăţătură este cea mai bună, este neîntrecută.
Cel care, înţelept în toate antrenamentele, vrea să meargă Dincolo,
Trebuie să se antreneze în această perfecţiune a înţelepciunii, în antrenamentul [unui] Buddha.

[1] Nu găseşte.

Perfecţiunea înţelepciunii nu poate fi epuizată

Acesta este cel mai bun vas, depozitul supremei Dharma,
Comoara fericirii şi a tihnei acelor fiinţe care aparţin clanului Buddhaşilor.
Salvatorii lumii din trecut, viitor, [şi cei din prezent] din cele zece direcţii,
Toţi au izvorât din aceasta, şi totuşi elementul-Dharma nu se epuizează.

Toate florile, fructele, copacii şi pădurile care există,
Toate au ieşit din pământ şi îşi au originea în el.
Cu toate acestea, pământul nu trece printr-un proces de împuţinare sau de creştere,
Nu oboseşte, nu se consumă, şi nu face nicio deosebire[1].

Urmaşii lui Buddha, şi Discipolii, şi Pratyekabuddhaşii,
Zeii, şi numeroasele dharme care duc la tihna şi fericirea întregii lumi,
Toate au izvorât din înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune,
Şi totuşi, înţelepciunea nu se epuizează niciodată, şi nici nu sporeşte.

Toate fiinţele care se află în [regiunile] joase, mijlocii şi înalte [ale] lumii,
Toate sunt produse de ignoranţă – aşa a spus Buddha.
Maşinăria suferinţei este ţinută în mişcare de întreaga mulţime de condiţii,
Şi, totuşi, maşinăria ignoranţei[2] nu se epuizează, şi nici nu sporeşte.

Numeroasele rădăcini de procedee iscusite, sau uşi şi metode de cunoaştere,
Toate au izvorât din înţelepciune, cea mai înaltă perfecţiune.
Maşinăria cunoaşterii este ţinută în funcţiune de întreaga mulţime de condiţii,
Şi totuşi, perfecţiunea înţelepciunii nici nu sporeşte şi nici nu se împuţinează.

[1] Sau: nu îl influenţează în niciun fel.
[2] Maşinăria ignoranţei sau a suferinţei sunt una şi aceeaşi, în ambele versete are loc referirea la aceeaşi noţiune.

Apariţia sau producerea dependentă

Însă Bodhisattva care înţelege producerea condiţionată ca non-producere,
Şi această înţelepciune ca non-extincţie:
Aşa cum razele Soarelui s-au eliberat de acoperământul norilor,
Aşa a împrăştiat el acoperământul ignoranţei, şi a devenit Existent-De-La-Sine.

Capitolul XXIX

Perfecţiunea Concentrării

Cei cu o putere măreaţă, care sălăşluiesc în cele patru Meditaţii[1],
Nu fac din ele nici casă şi nici loc în care să se stabilească,
Însă aceste patru Meditaţii, cu tot cu membrele lor, vor deveni la rândul lor
Temeiul dobândirii supremei şi nedepăşitei Treziri.

Cel care este stabilit în Meditaţii devine cineva care obţine cea mai înaltă înţelepciune,
Iar când are experienţa celor patru excelente Meditaţii Fără Formă,
El face ca aceste Dhyāna să folosească celei mai bune şi mai înalte Treziri.
Bodhisattva nu se antrenează în acestea pentru încetarea revărsărilor.

Uimitoare şi minunată este această acumulare de însuşiri preţioase!
Când ei au stat în Meditaţie şi în Concentrare, nu a fost niciun semn.
Când personalitatea celor care au practicat acestea se destramă[2],
Ei sunt născuţi din nou în lumea dorinţelor senzuale, aşa cum [şi unde] au voit.

Ca un om din Jambudvīpa care a fost în trecut un zeu,
Şi care, după ce ar ajunge din nou în cele mai înalte tărâmuri ale zeilor
Şi ar vedea sălaşurile din ele,
S-ar întoarce [în lumea oamenilor], şi nu şi-ar face casa acolo;

[1] Sau cele patru Dhyāna.
[2] Când are loc sfârşitul unei vieţi, moartea, şi urmează o nouă naştere.

Tot la fel, acei Bodhisattva înzestraţi cu cele mai bune însuşiri,
După ce au stat în Meditaţie şi Concentrare, yoghini care s-au străduit intens,
Devin din nou stabiliţi în lumea simţurilor, imaculaţi,
Asemenea lotusului în apă, independenţi de dharmele proştilor.

Cu excepţia scopului maturizării fiinţelor, de a purifica tărâmul[-Buddha],
Pentru a desăvârşi aceste perfecţiuni, Cei cu Minte Măreaţă
Nu năzuiesc la renaşterea în lumea fără formă,
Ca nu cumva acolo să aibă loc o pierdere a perfecţiunilor şi a calităţilor iluminării.

Este ca şi cum un om care, după ce a găsit un depozit de nestemate,
Nu ar genera dorinţă pentru ele, în intelectul său.
La un moment dat, el poate obţine câteva dintre ele;
Şi după ce le-a apucat şi a intrat în casă, nu ar jindui foarte mult după ele.

Tot aşa, înţelepţii Bodhisattvaşi care au obţinut
Concentrarea calmă care oferă bucurie şi uşurare a celor patru Meditaţii,
După ce au renunţat la obţinerea de bucurie şi uşurare prin Meditaţii şi Concentrări,
Intră din nou în lumea senzuală, plini de compasiune pentru tot ceea ce trăieşte.

Atunci când un Bodhisattva se află în concentrările Meditaţiilor,
El nu generează în intelectul său dorinţă pentru vehiculele Arhaţilor şi Pratyekabuddhaşilor,
[Pentru că atunci] el ar deveni neconcentrat, distras şi arogant în mintea sa,
Ar pierde calităţile unui Buddha, [ar fi ca] un marinar care suferă naufragiul.

Deşi se angajează în cele cinci calităţi ale simţurilor,
În formă şi sunet, şi în miros, gust şi atingere,
Bucurosul Bodhisattva, eroul, atunci când este eliberat de vehiculele Arhaţilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Trebuie cunoscut în mod înţelept ca fiind mereu concentrat.

Perfecţiunea Vigorii

Ei au minţi pure şi curajoase, şi sunt legaţi de alte fiinţe şi persoane,
[Atunci când] practică excelenta perfecţiune a Vigorii.
Aşa cum o servitoare se supune stăpânului ei, care nu este supusul altcuiva,
Tot aşa, cei statornic înţelepţi se supun tuturor fiinţelor.

Servitoarea nu răspunde înapoi stăpânului ei,
Chiar dacă este abuzată, lovită şi bătută[1].
Tremurând foarte tare în mintea ei şi învinsă de frică,
Ea gândeşte „Cu siguranţă, m-ar omorî pentru aşa ceva!”

Tot astfel, Bodhisattva care a pornit pe drumul către cea mai înaltă Trezire
Trebuie să se poarte ca un adevărat slujitor faţă de întreaga lume.
După aceea, el obţine iluminarea şi are loc desăvârşirea calităţilor.
Focul care s-a aprins din iarbă şi din beţe, le arde [apoi] şi pe ele.

Renunţând la un destin fericit pentru sine însuşi[2],
Practicându-şi îndatorirea faţă de alte fiinţe, zi şi noapte, cu mintea lipsită de ezitări,
Ca o mamă având grijă de singurul [ei] copil,
El perseverează neobosit în intenţia sa hotărâtă.

[1] Este vorba despre sistemul rigid de caste din India din vechime, şi de acţiunile din acele timpuri.

[2] Se referă la renunţarea la un destin temporar, cum ar fi cel dintr-o viaţă (aşa cum a renunţat Buddha Śakyamuni la destinul de prinţ şi de rege). Sau, se poate referi la eliberarea pe nivelul unui Arhat sau al unui Pratyekabuddha, la eliberarea de suferinţă a sinelui propriu, la care un Bodhisattva renunţă pentru a ajuta fiinţele. Totuşi, destinul unui Bodhisattva ireversibil este cel mai fericit, este Trezirea deplină, aşa cum şi Buddha, renunţând la destinul temporar şi aparent fericit de rege, sau la iluminarea imediată dar incompletă, a obţinut perfecţiunea înţelepciunii, Trezirea deplină.

Capitolul XXX

Perfecţiunea Vigorii (continuare)

Acel Bodhisattva care intenţionează să rătăcească mult [timp] în naştere-şi-moarte,
Un yoghin devotat purificării tărâmului[-Buddha], pentru bunăstarea fiinţelor,
Şi care nu produce nici cel mai mic gând de oboseală,
Este înzestrat cu perfecţiunea vigorii şi nu poate fi descurajat.

Dacă un Bodhisattva lipsit de înţelepciune numără koti de ere,
Şi consideră că mai are mult până la atingerea completă a iluminării, el este sortit să sufere,
Şi, în timp ce înaintează spre Dharma, va suferi mult.
Prin aceasta, el este inferior în perfecţiunea vigorii şi, în esenţă, leneş.

Dacă, începând cu producerea primului gând al deplinei iluminări
Şi până când el atinge în sfârşit Beatitudinea supremă,
Ar persevera complet concentrat, zi şi noapte,
Cel înţelept şi învăţat trebuie cunoscut drept cineva care manifestă vigoare.

Dacă i s-ar spune: „Vei fi cineva care va obţine cea mai înaltă Trezire,
Dar numai cu condiţia ca înainte să fi sfărâmat muntele Sumeru."
Şi dacă el ar emite [atunci] un gând de oboseală sau de limitare [a eforturilor sale],
Atunci acel Bodhisattva este afectat de lene.

Însă, dacă atunci îi apare gândul conştient „Asta nu e deloc greu.
Într-o clipă, din muntele Sumeru se va alege praful",
Înţeleptul Bodhisattva devine cineva care manifestă vigoarea.
Nu peste mult timp, el va obţine cea mai înaltă Trezire a Conducătorilor.

Dacă depune eforturi cu corpul, mintea şi vorbirea, [gândind]
„După ce [mă] voi fi maturizat, voi lucra pentru binele lumii",
Atunci, fiind fixat pe ideea de sine, el este afectat de lene.
El este la fel de departe de ajungerea prin meditaţie la ideea lipsei unui sine, precum este cerul de pământ.

Atunci când cineva nu are noţiunile de corp, de gând sau de fiinţă,
Când stă eliberat de percepţii şi înaintează în Dharma non-dual:
Aceasta a fost numită perfecţiunea vigorii, de Cel ce dăruieşte beneficii,
Perfecţiunea celor care doresc iluminarea supremă, fericită, nepieritoare.

Perfecţiunea Răbdării

Atunci când aude pe altcineva vorbindu-i aspru şi jignitor,
Înţeleptul Bodhisattva rămâne foarte calm şi mulţumit.
[El gândeşte:] „Cine vorbeşte? Cine aude? Cum, cui, cine?"
[Astfel,] cel care discerne este devotat celei mai înalte perfecţiuni a răbdării.

Dacă un Bodhisattva devotat preţioasei Dharma rămâne răbdător,
Şi dacă altcineva ar dărui trichiliocosmosul umplut cu lucruri preţioase
Buddhaşilor, Cunoscătorii lumii, şi Arhaţilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Meritul acestei ofrande ar fi, [prin comparaţie,] infim.

Personalitatea celui care este stabilit în răbdare este complet purificată,
Înălţată de cele treizeci şi două de semne, [devine] nelimitată.
El predică fiinţelor cea mai bună Dharma vidă[1].
Răbdătorul şi cel care discerne devin dragi întregii lumi.

Dacă cineva ar lua un coş plin cu pulbere de santal,
Şi, cu respect şi afecţiune, l-ar împrăştia peste Bodhisattva,
Şi dacă un altul i-ar azvârli cărbuni aprinşi în cap,
Bodhisattva trebuie să aibă acelaşi gând faţă de amândoi.

După ce a fost astfel răbdător, înţeleptul şi învăţatul Bodhisattva
Dedică acea producere de gând celei mai înalte Treziri.
Eroul care rămâne răbdător în toate lumile, depăşeşte
Oricâţi Arhaţi şi Pratyekabuddha ar fi în lumea fiinţelor.

Încă o dată, cel care este răbdător, trebuie să producă un gând [astfel]:
„În iaduri, în lumea animalelor şi în lumea lui Yama sunt multe suferinţe.
Cu plăcerile simţurilor drept cauză, fiinţa trebuie să simtă mult din ceea ce produce neplăcere.
Mai bine să fiu răbdător astăzi, de dragul iluminării!"

[1] Sau: cea mai bună învăţătură despre Vacuitate.

„Bici, băţ, lovituri, sabie, întemniţare şi crimă,
Decapitare, tăierea urechilor, mâinilor, picioarelor şi a nasului,
Atâtea rele câte sunt în lume, pe [toate] le [voi] îndura”,
[Când gândeşte astfel, un] Bodhisattva stă în perfecţiunea răbdării.

Capitolul XXXI

Perfecţiunea Moralităţii

Prin moralitate, cei care doresc calmul sunt ridicaţi,
[Şi] sunt stabiliţi în sfera [Buddhaşilor,] cu cele zece puteri, a celor cu moralitate neştirbită.
Oricâtor acţiuni de înfrânare trebuie să se conformeze,
Ei le dedică Trezirii pentru binele tuturor fiinţelor.

Dacă generează dorinţă pentru iluminarea Arhaţilor şi a Pratyekabuddhaşilor,
El devine imoral, lipsit de înţelepciune, şi merge greşit.
Dar când cineva dedică [întreg meritul său] celei mai înalte Beatitudini a Trezirii,
El este stabilit în perfecţiunea moralităţii, [deşi este] unit cu facultăţile simţurilor.

Dharma din care răsar calităţile iluminării celui Blând,
Acela este obiectul moralităţii pentru cei care sunt înzestraţi cu însuşirile Dharmei.
Învăţătura care [duce la] pierderea calităţilor Trezirii în cei care acţionează pentru binele lumii,
Aceea a fost proclamată de către Conducător ca imoralitate.

Atunci când un Bodhisattva gustă din cele cinci calităţi ale simţurilor,
Dar s-a refugiat în Buddha, în Dharma şi în sfânta Sangha,
Şi şi-a întors atenţia spre atotcunoaştere, [gândind:] „Voi deveni un Buddha”,
Ca stabilit în perfecţiunea moralităţii trebuie cunoscut acela care discerne.

Dacă, mergând pe cele zece căi ale acţiunilor virtuoase, chiar şi pentru koti de ere,

El produce dorinţă pentru nivelul Arhatului, sau pentru cel al unui Pratyekabuddha,

Atunci el devine cineva a cărui moralitate este ştirbită, cu moralitate greşită,

Iar producerea unui asemenea gând este mai gravă decât o jignire ce merită alungarea [din comunitate].

El păzeşte moralitatea şi dedică celei mai înalte iluminări [meritul rezultat din practicarea ei],

Dar nu se simte mândru pentru asta, şi nici nu se preamăreşte.

Atunci când a scăpat de ideea de „eu" şi de ideea de „alte fiinţe",

Acel Bodhisattva este stabilit în perfecţiunea moralităţii.

Dacă un Bodhisattva, mergând pe calea Jina-şilor,

Face [o deosebire între] fiinţe, ca având o moralitate integră sau o moralitate decăzută,

Hotărât în a percepe multiplicitatea, el este perfect imoral.

El greşeşte în moralitatea sa, nu este perfect pur în ea.

Cel care nu are nici noţiunea de „eu" şi nici noţiunea de „fiinţă",

A realizat retragerea de la percepţie,[şi] nu are [nevoie de] înfrânare,

Cel care nu este atent nici la înfrânare şi nici la non-înfrânare,

A fost proclamat de către Conducător ca fiind înfrânat de moralitate.

Perfecţiunea Generozităţii

Însă cel care, înzestrat cu moralitate, o fiinţă pură,

Ajunge să nu fie preocupat de nimic din ce i-ar putea fi drag sau respingător,

Şi atunci când renunţă la cap, mâini şi picioare, mintea sa rămâne neabătută,

El devine cineva care renunţă la tot ce are, întotdeauna neînfricat.

După ce a cunoscut natura originară esenţială a dharmelor ca vidă şi lipsită de [vreun] sine,

El ar renunţa la propria carne, fără ca mintea-i să simtă descurajare,

Ca să nu mai vorbim despre renunţarea la bunurile şi la aurul său.

Este imposibil ca el să acţioneze din răutate.

Prin ideea sau noţiunea de „eu” apare un sentiment al posesiei şi proprietăţii[1], precum şi lăcomia;
Cum pot cei iluzionaţi să aibă tăria să renunţe[2]?
Cei răi[3] sunt renăscuţi în lumea spiritelor înfometate (Preta),
Sau ca oameni, şi apoi sunt săraci[4].

Atunci Bodhisattva, după ce a înţeles de ce fiinţele acestea sunt lovite de sărăcie,
Devine hotărât să dea, [să fie] mereu un dăruitor generos.
Când a oferit cele patru continente frumos împodobite ca şi cum ar fi doar scuipat,
El devine entuziasmat, pentru că nu a păstrat Continentele.

După ce a oferit daruri, înţeleptul şi învăţatul Bodhisattva,
Gândindu-se la toate fiinţele care există în întreita lume,
Devine un donator faţă de toate şi, pentru binele lumii,
Dedică acele daruri celei mai măreţe Treziri.

Dacă a oferit un dar, el nu îl vede ca pe o bază sau ca pe un suport,
Şi nici nu aşteaptă vreo răsplată datorită lui.
După ce a renunţat astfel, el devine un înţelept care renunţă la tot.
Puţinul la care a renunţat devine mult şi nemăsurabil.

Dacă toate fiinţele din întreaga lume triplă, atât de multe câte sunt,
Ar oferi daruri, timp de ere nesfârşite,
Buddhaşilor Cunoscători ai lumii, şi Arhaţilor şi Pratyekabuddhaşilor,
Însă ar dori virtuţile Discipolilor;

Şi dacă un Bodhisattva înţelept şi priceput în mijloace
S-ar bucura de fundamentul faptelor lor[5] merituoase,
Şi, pentru binele fiinţelor, ar dedica [acea bucurie] celei mai bune şi mai măreţe Treziri,
Prin [acţiunea de] a fi dedicat el ar depăşi meritul întregii lumi.

[1] „Al meu”.
[2] Sau „să practice renunţarea?”
[3] Sau meschini.
[4] Ca o consecinţă a zgârceniei şi răutăţii lor anterioare.
[5] Ale Buddhaşilor, Pratyekabuddhaşilor şi Arhaţilor, cei enumeraţi mai înainte.

Dacă ar exista o grămadă mare de bijuterii false, din sticlă,
O singură nestemată de lapislazuli le-ar depăşi pe toate [ca valoare];
Tot aşa, Bodhisattva care se bucură depăşeşte [ca merit]
Întreaga mulţime imensă de daruri a întregii lumi.

Dacă Bodhisattva, atunci când oferă daruri lumii,
Rămâne neatins de sentimentul de posesie sau de ataşare faţă de proprietatea sa,
Atunci rădăcina lui pozitivă creşte şi devine ceva de o măreaţă putere,
La fel cum, în absenţa norilor, luna plină este un cerc strălucitor de lumină.

Capitolul XXXII

Răsplata celor şase perfecţiuni

Prin Generozitate, un Bodhisattva îşi opreşte renaşterile ca Preta.
El îşi încetează şi sărăcia, şi la fel şi toate murdăriile minţii.
Atunci când practică [dăruirea], el obţine bunăstare abundentă, infinită.
Prin Generozitate, el maturizează fiinţele aflate în dificultate.

Prin Moralitate, el evită naşterile ca unul dintre multele animale,
Şi cele opt momente nepotrivite; el renaşte mereu în momente favorabile.
Prin Răbdare, el obţine un corp perfect, cu însuşiri superioare,
Cu ten auriu, drag lumii să-l privească.

Prin Vigoare, el nu îşi atrage pierderea calităţilor luminoase,
Şi obţine depozitul cunoaşterii infinite a Jinaşilor.
Prin Meditaţie, el părăseşte dezgustat facultăţile simţurilor
Şi obţine „Învăţătura”, cunoaşterile supranormale şi concentrările.

După ce a înţeles, prin Înţelepciune, natura esenţială originară a dharmelor,
El transcende complet întreita lume şi stările dureroase.
Învârtind roata preţioasă a Celor Mai Măreţi Dintre Oameni,
El demonstrează Dharma lumii, pentru încetarea completă a suferinţei.

Atunci când un Bodhisattva a împlinit aceste dharme,
El primeşte totuşi, în continuare, puritatea tărâmului şi puritatea fiinţelor [din el].
El primeşte şi transmisia liniei lui Buddha, şi transmisia Dharmei,
Şi transmisia Sangha. El primeşte toate dharmele."[1]

Concluzie

Medicul suprem, care oferă tratament medical pentru bolile lumii,
A predat această expunere a înţelepciunii, care este calea către iluminare.
Aceasta e numită „Calea către Trezire care este «Acumularea de Calităţi Preţioase»",
Şi a fost predată pentru ca toate fiinţele să poată ajunge pe această Cale.

[1] Partea de „transmisie" este vădit ulterioară Sutrei originale.

PERFECȚIUNEA ÎNȚELEPCIUNII ÎN OPT MII DE RÂNDURI

Aṣṭasāhasrikā-Prajñāpāramitā

Capitolul I – Practica înțelegerii tuturor aspectelor[1]

1. Introducere

Aşa am auzit odată.

Divinul[2] se afla în Rajagriha, pe Piscul Vulturului, însoţit de o mare adunare de o mie două sute cincizeci de călugări, toţi Arhaţi – cu revărsările[3] oprite, imaculaţi, complet controlaţi, foarte liberi în inimile[4] lor, bine eliberaţi, înţelepţi, de rasă pură, mari Şerpi, munca lor făcută, sarcinile lor îndeplinite, poverile lor puse jos[5], propriul lor bine [deja] atins, sortiţi să devină extincţi, cu inimile bine eliberate prin înţelegere corectă, controlându-şi perfect şi complet minţile – cu excepţia unei singure persoane, adică Venerabilul Ānanda.

Divinul spuse către Venerabilul Subhūti, Înţeleptul: Subhūti, pornind de la înţelepciunea perfectă, lămureşte acum Bodhisattvaşilor, măreţele fiinţe, cum înaintează în înţelepciunea perfectă Bodhisattvaşii, măreţele fiinţe!

Atunci, Venerabilul *Śāriputra* gândi: Oare Venerabilul Subhūti, Înţeleptul, va expune înţelepciunea perfectă prin acţiunea propriei sale puteri de a revela înţelepciunea, sau prin măreţia şi puterea lui Buddha?

Venerabilul *Subhūti* care ştia prin puterea lui Buddha că Venerabilul Śāriputra cugeta astfel, în chip înţelept, înlăuntrul său[6], i-a spus acestuia: Venerabile Śāriputra, orice predau discipolii Divinului, totul trebuie cunoscut drept acţiunea lui Tathāgata. Întrucât ei se antrenează chiar în Dharma demonstrată de Tathāgata, ei îi realizează natura adevărată și o păstrează în minte. După aceea, nimic din ceea ce predau nu contrazice natura adevărată a dharmelor. Ceea ce are loc este doar o revărsare a demonstrării Dharmei de către Tathāgata. Orice ar expune aceşti fii de familie nobilă[7] ca fiind natura dharmelor, ei nu o vor face în contradicţie cu adevărata natură a dharmelor [şi cu Dharma].

---

[1] Edward Conze consideră că titlul iniţial era „Practica Înţelepciunii Perfecte”.

[2] Divinul, Realizatul, Împlinitul, Trezitul (sau Iluminatul) sunt epitete descriptive ale lui Buddha. Vezi dicţionarul, la „Divin”.

[3] Vezi dicţionarul.

[4] Inimă are sensul de nucleu al minţii, o noţiune cu rol pedagogic.

[5] Cele cinci agregate (skandha) mai sunt numite şi „poveri”, iar cei Eliberaţi şi cei Treziţi sunt numiţi şi „cei care şi-au aruncat poverile”.

[6] E. Conze: în inima sa.

[7] Exprimare respectuoasă care indica „familia nobilă” sau „bună” din punct de vedere spiritual. Urmaşii spirituali ai lui Buddha. Vezi dicţionarul, la „Fiu sau fiică de familie nobilă”.

2. Extincţia sinelui

După aceea, Venerabilul *Subhūti*, prin puterea şi măreţia lui Buddha, îi spuse acestuia: Divinul a spus „Subhūti, pornind de la înţelepciunea perfectă, lămureşte acum Bodhisattvaşilor, măreţele fiinţe, cum înaintează în înţelepciunea perfectă Bodhisattvaşii, măreţele fiinţe!" Atunci când cineva vorbeşte despre un „Bodhisattva", ce lucru (dharma) exprimă cuvântul „Bodhisattva"? O, Divinule, nu văd nicio dharma „Bodhisattva" şi nici vreo dharma numită „înţelepciune perfectă". Din moment ce nici nu găsesc, nu percep, nu concep şi nici nu văd vreo dharma „Bodhisattva" şi nici vreo „înţelepciune perfectă", ce Bodhisattva trebuie să instruiesc şi să sfătuiesc, şi în ce înţelepciune perfectă? O, Victoriosule, dacă atunci când se indică acestea, inima unui Bodhisattva nu se sperie şi nici nu devine indiferentă, nu deznădăjduieşte şi nici nu devine descurajată, dacă el nu se întoarce cu spatele şi nici nu devine deprimat, nu tremură, nu este înfricoşat sau îngrozit, atunci chiar acest Bodhisattva, această măreaţă fiinţă, este cel care trebuie instruit în înţelepciunea perfectă. Chiar aceasta este cea care trebuie recunoscută drept înţelepciunea perfectă a acelui Bodhisattva, drept instruirea sa în înţelepciunea perfectă. Atunci când el stă neclintit astfel, aceasta este instruirea şi sfătuirea sa. Mai mult, atunci când un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă şi o dezvoltă, el trebuie să se antreneze astfel încât să nu se mândrească cu acel gând al Trezirii [n.t. sau cu acea minte a Trezirii (Bodhicitta)]. Acel gând este non-gând[1], din moment ce, în natura sa originară, esenţială, mintea este transparent-luminoasă[2].

Śāriputra: Acel gând care nu este gând[3], este ceva ce există?

Subhūti: Există, sau cineva poate percepe în această stare de absenţă a gândului fie un „este", fie un „nu este"?

Śāriputra: Nu, nu asta.

Subhūti: A pus atunci Venerabilul Śāriputra o întrebare potrivită când a întrebat dacă acel gând care nu este gând este ceva ce este?

---

[1] Sau: acea minte este non-minte.

[2] Sau, în limbaj mai modern: natura minţii este lumina clară (în engleză, „clear light"). Conceptul are înţelesul de conştienţă neîntreruptă şi de cunoaştere clară, simultane şi inseparabile, două aspecte ale esenţei minţii fundamentale înnăscute, rădăcina finală a tuturor minţilor, indestructibilă şi neschimbătoare, însă fără a fi „ceva" (creat sau apărut, compus sau necompus, etc.), fără a fi o „dharma". Se pot găsi descrieri mai explicite ale acesteia în Tantre sau în Dzogchen. Vezi de asemenea Mintea Liniştită şi Senină, cap. 5, trad. Alin Tocaciu, Editura Herald.

[3] Sau: acea minte care nu este minte.

Śāriputra: Ce este atunci această stare de absenţă a gândului?

Subhūti: Este fără modificare sau discriminare[1].

Śāriputra: Corect expui asta, Subhūti, tu cel pe care Divinul l-a declarat ca fiind cel mai înaintat dintre cei care sălăşluiesc în Pace. Din acest motiv [adică, pentru că el nu se mândreşte cu acel gând al iluminării] trebuie să fie considerat un Bodhisattva drept cineva care nu se mai poate întoarce de la Trezirea deplină, şi drept cineva care nu va înceta niciodată să ia în serios înţelepciunea perfectă. Indiferent dacă cineva vrea să se antreneze pe nivelul unui Discipol, al unui Pratyekabuddha sau al unui Bodhisattva, acela trebuie să asculte această perfecţiune a înţelepciunii, să se ocupe de ea, să o păstreze în minte, să o recite, să o studieze şi să o răspândească printre ceilalţi, trebuie să facă eforturi şi să se antreneze chiar în această perfecţiune a înţelepciunii. Cineva înzestrat cu pricepere în mijloace trebuie să facă eforturi chiar în această perfecţiune a înţelepciunii, cu scopul de a obţine toate dharmele care constituie un Bodhisattva. Toate dharmele care constituie un Bodhisattva, în care trebuie să se antreneze, şi pentru care trebuie să facă eforturi, sunt indicate în cel mai mic amănunt chiar în această perfecţiune a înţelepciunii. Cel care vrea să se antreneze pentru Trezirea deplină trebuie de asemenea să asculte, să se ocupe de, etc.[2] această perfecţiune a înţelepciunii. Cel care este înzestrat cu pricepere în mijloace trebuie să facă eforturi chiar în această perfecţiune a înţelepciunii, cu scopul de a obţine toate dharmele care constituie un Buddha.

Subhūti: Nu găsesc nimic care să corespundă cuvântului „Bodhisattva", sau cuvintelor „înţelepciune perfectă" – atunci, ce Bodhisattva trebuie să instruiesc şi să sfătuiesc, în ce înţelepciune perfectă? Ar fi cu siguranţă regretabil dacă eu, nereuşind să găsesc acel lucru în sine, aş face ca un Bodhisattva să apară şi să dispară numai din cuvinte. Mai mult, ceea ce este desemnat astfel nu este nici continuu şi nici non-continuu, nici discontinuu şi nici non-discontinuu. Şi de ce? Pentru că nu există. De aceea nu este nici continuu şi nici non-continuu, nici discontinuu şi nici non-discontinuu. Un Bodhisattva care nu se înfricoşează atunci când este predată această profundă şi perfectă înţelepciune, trebuie recunoscut ca nefiind lipsit de înţelepciune perfectă, ca aflându-se în stadiul unui Bodhisattva ireversibil, ca stând ferm, drept consecinţă a faptului că nu adoptă nicăieri un punct de vedere[, că nu vede nicăieri nicio bază].

Mai mult, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă şi o dezvoltă, trebuie să nu stea în formă, senzaţie, percepţie, voinţă şi conştiinţă[3].

---

[1] Concepte folosite pentru a indica acelaşi lucru: esenţa minţii, mintea înnăscută fundamentală de lumină clară.

[2] O enumerare la fel ca mai sus.

[3] Adică în cele cinci agregate.

Dacă ar sta în formă, senzaţie etc., el ar fi angajat în influenţa lor formativă[1], şi nu ar înainta în înţelepciunea perfectă. În timp ce ar fi angajat în influenţele formative el nu ar putea obţine înţelepciunea perfectă, nici nu ar putea face eforturi către ea, şi nici nu ar putea să o împlinească. Iar dacă el nu împlineşte înţelepciunea perfectă, el nu poate înainta către atotcunoaştere, din moment ce rămâne cineva care încearcă să îşi însuşească ceea ce scapă de fapt percepţiei şi înţelegerii [n.t. şi nici nu poate fi însuşit][2]. Pentru că, în înţelepciunea perfectă, forma nu este însuşită (sau concepută). Însă non-însuşirea formei, senzaţiei etc., nu este formă, senzaţie etc. De asemenea, nici înţelepciunea perfectă nu poate fi însuşită. Astfel trebuie să înainteze un Bodhisattva în această înţelepciune perfectă.

Această introspecţie concentrată a unui Bodhisattva este numită „neînsuşirea niciunei dharma" (sau „non-conceperea niciunei dharma", sau „non-aderenţa la vreo dharma"). Această [n.t. introspecţie] este vastă, nobilă, nelimitată şi stabilă, neîmpărtăşită de niciunul dintre Discipoli şi Pratyekabuddhaşi. [Nici] starea de atotcunoaştere în sine nu poate fi dobândită, pentru că nu poate fi dobândită printr-un semn. Dacă ar putea fi dobândită printr-un semn, atunci Srenika Rătăcitorul nu ar fi avut încredere în această religie a noastră. Srenika Rătăcitorul a crezut cu tărie în această cunoaştere a atotcunoaşterii şi, ca un „practicant din credinţă", el a intrat într-o cunoaştere cu o întindere limitată. El nu a apucat forma, senzaţia etc., şi nici nu a contemplat acea cunoaştere cu un elan bucuros, sau cu plăcere. El nu a văzut-o nici ca în interiorul formei, senzaţiei etc., şi nici ca în exteriorul lor, nici ca atât în interior cât şi în exterior, şi nici ca altceva decât forma, senzaţia, etc. Crezând întotdeauna cu tărie în cunoaşterea atotcunoaşterii, Srenika Rătăcitorul este numit, în acest pasaj din scripturi, cel care urmează calea prin credinţă. El a luat natura adevărată a dharmelor drept standardul său şi a crezut cu hotărâre în Lipsa Semnelor, în aşa fel încât nu a aderat la nicio dharma, şi nici nu a perceput şi nici nu a conceput vreo dharma pe care să şi-o fi putut însuşi, sau căreia să-i fi

[1] Vezi dicţionarul.

[2] De asemenea, „scapă printre degete" datorită nepermanenţei intrinseci faptului că nu este o apariţie, un „produs finit" ci doar o aglomerare momentană interpretată într-un anume fel, cum ar fi „o cană". „Cana" este doar o aglomerare de materie (care la rândul ei e o aglomerare de alte aglomerări, la nivel molecular, atomic, etc) instabilă pe termen lung. Denumirea de cană şi funcţia de cană nu sunt absolute şi nici aşa-zisul lor obiect (cana fizică) nu este absolut. Nici măcar corpul, mintea sau continuumul mental care par că obţin cana nu sunt nici ele „produse" şi bineînţeles nici permanente. „A-ţi însuşi o cană" nu este ceva real, nici final, nici permanent, este doar imaginaţie, iluzie. Niciunul dintre cele trei aspecte: însuşitorul, însuşitul şi procesul de însuşire, nu există în realitate. Vezi prefaţa traducătorului.

dat drumul. Nici măcar nu i-a păsat de Nirvana. Faptul că nu apucă, nu îşi însuşeşte sau nu aderă la formă, senzaţie, etc., şi că nu intră în Nirvana la mijlocul drumului, înainte de a fi realizat cele zece puteri ale unui Tathāgata, cele patru baze pentru încrederea în sine şi cele optsprezece dharme specifice unui Buddha, trebuie de asemenea cunoscut ca înţelepciunea perfectă a unui Bodhisattva.

Mai departe, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă şi o dezvoltă, trebuie să analizeze profund şi să mediteze la ce este această înţelepciune perfectă, şi la cel care o are şi la această înţelepciune perfectă ca dharme care nu există, care nu pot fi percepute sau concepute. Dacă aceste examinări nu îl sperie, atunci el trebuie cunoscut ca un Bodhisattva care posedă înţelepciunea perfectă.

Śāriputra: Cum poate fi un Bodhisattva cunoscut ca posedând înţelepciunea perfectă, când însăşi forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa nu posedă existenţă în sine ca formă, etc., când înţelepciunea perfectă nu posedă existenţa în sine de înţelepciune perfectă, când însăşi atotcunoaşterea nu posedă existenţă în sine ca atotcunoaştere?

Subhūti: Aşa este, Śāriputra. Forma în sine nu posedă existenţă în sine ca formă şi, la fel, nici celelalte agregate. Înţelepciunea perfectă nu are semnul [de a fi] „înţelepciune perfectă". Un semn nu posedă existenţă în sine ca semn. Ceea ce este marcat sau însemnat [prin acel semn], nu posedă însuşirea de a exista în sine ca marcat sau însemnat, şi existenţa în sine nu are semnul de [a fi] existenţă în sine.

Śāriputra: Şi cu toate acestea, Bodhisattva care se antrenează astfel, va înainta spre atotcunoaştere?

Subhūti: Da, va înainta. Pentru că toate dharmele sunt nenăscute, şi nu înaintează[1]. Atunci când înaintează astfel, Bodhisattva se apropie de atotcunoaştere. În măsura în care se apropie de atotcunoaştere, corpul, gândurile (sau mintea) şi semnele[2] îi vor deveni perfect pure, pentru a maturiza fiinţele, şi se va întâlni cu Buddhaşii. În acest fel se apropie de atotcunoaştere un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă.

Subhūti a vorbit mai departe despre un Bodhisattva: Atunci când înaintează în formă, senzaţie etc., sau în semnul[3] formei, senzaţiei etc., sau în ideea că „forma este un semn", sau în producerea formei, sau în oprirea sau distrugerea formei, sau în ideea „forma este goală, vidă", sau în „eu înaintez" sau în „eu sunt

[1] Aici se subînţelege ideea implicită că nici fiinţele, care sunt tot dharme, nu sunt născute şi nu înaintează.

[2] Mai înainte a fost discutată lipsa semnelor la modul absolut, iar acum „semn" are sensul de semn convenţional, de caracteristici aşa cum le percep fiinţele.

[3] Se revine la modul de a privi din perspectiva realităţii ultime.

un Bodhisattva", el urmează un semn. De fapt, el înaintează cu ideea „eu sunt un Bodhisattva" drept bază. Sau, când îi vine în minte [gândul] „cel care înaintează astfel, înaintează în înţelepciunea perfectă şi o dezvoltă", el doar urmează un semn. Un asemenea Bodhisattva trebuie cunoscut ca nepriceput în mijloace.

Śāriputra: Atunci, cum trebuie să meargă un Bodhisattva, dacă ar fi să înainteze în înţelepciunea perfectă?

Subhūti: El nu trebuie să urmeze cele cinci agregate (skandha), nici semnele lor, nici ideea că „agregatele sunt semne", nici producerea agregatelor, nici oprirea sau distrugerea lor, nici ideea că „agregatele sunt goale, vide", sau „eu înaintez", sau „eu sunt un Bodhisattva". Şi nici nu trebuie să-i treacă prin minte că „cel care înaintează astfel, înaintează în înţelepciunea perfectă şi o dezvoltă". El înaintează, însă nu are idei ca: „eu înaintez", „eu nu înaintez", „eu înaintez şi nu înaintez", „nici înaintez, nici nu înaintez", şi celelalte [patru afirmaţii] cu „eu voi înainta". El nu se apropie deloc de nicio dharma, pentru că nu te poţi apropia de nicio dharma, şi nu îţi poţi însuşi vreo dharma. Bodhisattva are atunci introspecţia concentrată numită „neapucând nicio dharma", vastă, nobilă, nelimitată şi stabilă, neîmpărtăşită de niciun Discipol sau Pratyekabuddha. Atunci când se află în această introspecţie concentrată, un Bodhisattva va câştiga repede Trezirea deplină pe care i-au prezis-o Buddhaşii din trecut. Însă atunci când se află în acea concentrare, el nu o analizează, şi nici nu gândeşte „sunt concentrat", „voi intra în concentrare", „intru în concentrare chiar acum", „am intrat în concentrare". Nimic din toate acestea nu există pentru el, în absolut niciun fel.

Śāriputra: Poate cineva să manifeste şi să arate acea concentrare?

Subhūti: Nu, Śāriputra. Pentru că acel fiu de familie nobilă nici nu o cunoaşte, nici nu o percepe.

Śāriputra: Spui că nici nu o cunoaşte şi nici nu o percepe?

Subhūti: Da, pentru că acea concentrare nu există.

Divinul: Bine spus, Subhūti. Astfel trebuie să se antreneze un Bodhisattva în această privinţă, pentru că atunci el se antrenează în înţelepciunea perfectă.

Śāriputra: Atunci când se antrenează astfel, el se antrenează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Când se antrenează astfel, el se antrenează în înţelepciunea perfectă.

Subhūti: Când se antrenează astfel, în ce dharme se antrenează el?

Divinul: El nu se antrenează în absolut nicio dharma. Pentru că dharmele nu există în modul în care oamenii proşti, neînvăţaţi, obişnuiţi, sunt obişnuiţi să presupună [că există][1].

[1] Adică nicio dharma nu există efectiv, cu adevărat, independent, sau stabil, sau permanent, sau având o esenţă, sau având un semn clar de a fi acea dharma şi nu alta, etc. aşa cum îşi imaginează majoritatea fiinţelor.

Śāriputra: Cum atunci există ele?

Divinul: Aşa cum nu există, aşa există ele. Şi astfel, din moment ce ele nu există (avidyāmana), ele sunt numite [rezultatul] ignoranţei (avidyā). Oamenii proşti, neînvăţaţi, obişnuiţi, s-au aşezat în ele. Deşi ele nu există, ei au construit[1] toate dharmele. După ce le-au construit, aderând la cele două extreme, ei nu cunosc şi nici nu văd aceste dharme [în realitatea lor adevărată]. În acest fel construiesc ei toate dharmele, care de fapt nu există. După ce le-au construit, ei se aşează în cele două extreme. Ei se sprijină apoi pe acea legătură ca pe un adevăr fundamental, şi construiesc dharmele trecute, viitoare şi prezente. După ce le-au construit, ei se stabilesc în nume şi formă. Ei au construit toate dharmele, care însă nu există. Şi, în timp ce construiesc toate dharmele care totuşi nu există, ei nici nu cunosc şi nici nu văd Calea care e ceea ce este cu adevărat. În consecinţă, ei nu ies din întreita lume şi nu se trezesc la limita realităţii (sau la realitatea-limită). Din acest motiv au ajuns ei să fie numiţi „proşti". Ei nu au încredere în adevărata Dharma. Însă un Bodhisattva nu se aşează, nu se stabileşte în nicio dharma.

Śāriputra: Atunci când se antrenează astfel, Bodhisattva este antrenat în atotcunoaştere?

Divinul: Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva nu este antrenat nici măcar în atotcunoaştere, şi totuşi el este antrenat în toate dharmele. Când se antrenează astfel, un Bodhisattva este antrenat în atotcunoaştere, se apropie de ea, înaintează spre ea[2].

Subhūti: O, Divinule, dacă cineva ar întreba: „Acest om iluzoriu va fi antrenat în atotcunoaştere, va ajunge lângă ea, va înainta spre ea?" – cum trebuie cineva să-i explice, să-i răspundă?

Divinul: Te voi întreba ceva la rândul meu, la care să răspunzi cât de bine poţi.

Subhūti: Bine spus, O, Divinule. Şi Venerabilul Subhūti ascultă spusele lui Buddha.

Divinul: Ce crezi, Subhūti, sunt forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa un lucru, iar iluzia un altul?

Subhūti: Nu, Divinule. Pentru că nu este adevărat că iluzia este un lucru, iar forma etc., este un altul; chiar forma, etc. însăşi este iluzie, chiar iluzia însăşi este formă, etc.

Divinul: Ce crezi, Subhūti, noţiunea de „Bodhisattva", acea desemnare, acel concept, acea idee, acea expresie convenţională, este ea în cele cinci agregate cu agăţare (skandha)?

---

[1] Le-au imaginat, le-au închipuit, le-au conceput.

[2] Acest (aparent) paradox legat de antrenamentul în atotcunoaştere nu este o contradicţie logică ci este spus pentru a indica natura adevărată a atotcunoaşterii şi a antrenamentului. Acest procedeu este folosit de multe ori pe parcursul Sutrei.

Subhūti: Da, este. Un Bodhisattva care se antrenează în înţelepciunea perfectă trebuie să se antreneze pentru iluminarea deplină ca un om iluzoriu. Trebuie să păstrăm în minte că cele cinci agregate agăţătoare (skandha) sunt asemenea unui om iluzoriu. Căci Divinul a spus că forma este ca o iluzie. Şi ceea ce este adevărat pentru formă, este adevărat şi pentru cele şase organe de simţ[1], şi pentru cele cinci agregate (skandha).

Subhūti: Oare Bodhisattvaşii care s-au pornit de curând în Vehicul[2] nu vor tremura atunci când vor asculta această expunere?

Divinul: Ei vor tremura dacă ajung în mâinile prietenilor răi, dar nu şi dacă ajung în mâinile prietenilor buni.

Subhūti: Atunci, cine sunt prietenii buni ai unui Bodhisattva?

Divinul: Cei care îl instruiesc şi îl sfătuiesc în perfecţiuni. Cei care îi arată faptele lui Māra, spunând: „aşa trebuie să fie recunoscute piedicile şi faptele lui Māra. Acestea sunt piedicile şi faptele lui Māra. Trebuie să scapi de ele, după ce le-ai recunoscut." Aceştia trebuie cunoscuţi ca bunii prieteni ai unui Bodhisattva, fiinţa măreaţă care este înarmată cu măreaţa armură, care s-a pornit în măreţul Vehicul, care a urcat pe măreţul Vehicul.

3. Înţelesul cuvântului „Bodhisattva"

Subhūti: Legat de ceea ce a spus Divinul vorbind despre „Bodhisattva" – ce se indică prin cuvântul „Bodhisattva"?

Divinul: Nimic real nu este indicat prin cuvântul „Bodhisattva". Pentru că un Bodhisattva se antrenează în non-ataşarea faţă de toate dharmele. Pentru că Bodhisattva, măreaţa fiinţă, se trezeşte în non-ataşare la deplina Trezire (sau iluminare), în sensul că înţelege toate dharmele. Întrucât are ca scop Trezirea, el este numit o „fiinţă a Trezirii" (Bodhi-sattva), o fiinţă măreaţă.

4. Înţelesul expresiei „Fiinţă măreaţă"

Subhūti: Din nou, atunci când Divinul vorbeşte despre un Bodhisattva ca o „fiinţă măreaţă", din ce motiv este un Bodhisattva numit „o fiinţă măreaţă"?

Divinul: Un Bodhisattva este numit „o fiinţă măreaţă" în sensul în care el va face ca un număr imens de fiinţe să obţină ceea ce este cel mai înalt.

Śāriputra: Este clar şi pentru mine în ce sens un Bodhisattva este numit o „fiinţă măreaţă".

---

[1] Cele cinci considerate în mod obişnuit: ochii, urechile, nasul, limba, pielea, plus mintea.

[2] Sau pe Cale.

Divinul: Atunci lămureşte-ne ceea ce gândeşti acum!

Śāriputra: Un Bodhisattva este numit o „fiinţă măreaţă” în sensul că el va demonstra Dharma pentru ca marile erori să fie abandonate – asemenea vederi greşite cum ar fi a crede în [existenţa unui] sine, [în existenţa unei] fiinţe, a unui suflet viu, a persoanei, a devenirii, a non-devenirii, a anihilării, a eternităţii, a individualităţii etc.

Subhūti: Este clar şi pentru mine în ce sens un Bodhisattva este numit o „fiinţă măreaţă”.

Divinul: Atunci lămureşte-ne ceea ce gândeşti acum!

Subhūti: Un Bodhisattva este numit o „fiinţă măreaţă” dacă rămâne neataşat de, şi neimplicat în, gândul iluminării, gândul atotcunoaşterii, gândul fără revărsări, gândul fără egal şi gândul care egalează inegalabilul, neîmpărtăşit de niciunul dintre Discipoli şi Pratyekabuddhaşi. Pentru că acel gând al atotcunoaşterii este [el însuşi] lipsit de revărsări, şi neinclus [în lumea empirică]. El rămâne neataşat şi neimplicat şi în ceea ce priveşte acel gând de atotcunoaştere, care este lipsit de revărsări şi neinclus. În acest sens ajunge un Bodhisattva să fie numit „o fiinţă măreaţă”.

Śāriputra: Din ce motiv este el neataşat până şi de acel gând, şi neimplicat în el?

Subhūti: Pentru că nu este gând.

Śāriputra: Este acel gând, care nu este gând, ceva ce există?

Subhūti: Există, sau se poate percepe în această stare de absenţă a gândului, fie un „este”, fie un „nu este”?

Śāriputra: Nu, nu asta.

Subhūti: Cum poate atunci Venerabilul Śāriputra să întrebe „este acel gând, care nu este gând, ceva ce există?”

Śāriputra: Bine expui asta, tu cel pe care Divinul l-a vestit drept cel dintâi dintre cei care sălăşluiesc în Pace.

După care, Venerabilul *Purna*, fiul lui Maitrayani, spuse Divinului: Cel numit „măreaţă fiinţă” este înarmat cu măreaţa armură, se porneşte în măreţul Vehicul, este suit pe măreţul Vehicul. De aceea ajunge el să fie numit „fiinţă măreaţă”.

Subhūti: Cât de măreţ este ceea ce îl îndreptăţeşte să fie numit „înarmat cu măreaţa armură”?

Divinul: Aici[1], Bodhisattva, măreaţa fiinţă, gândeşte astfel: „trebuie să conduc la Nirvana nenumărate fiinţe, şi totuşi nu există nimeni care să conducă la Nirvana, şi nimeni care trebuie condus acolo.” Oricât de multe fiinţe ar conduce la Nirvana, totuşi nicio fiinţă nu a fost condusă la Nirvana, şi nici nu există vreuna care să le fi condus pe celelalte la Nirvana. Căci aşa este adevărata natură a

[1] Adică referitor la această chestiune.

dharmelor – a vedea că adevărata lor natură este iluzorie. Ca şi cum, Subhūti, un magician inteligent, sau un ucenic al unui magician, ar face să apară la o răscruce de drumuri o mare mulţime de oameni, şi apoi i-ar face să dispară la loc. Ce crezi, Subhūti, [n.t. prin aceste acţiuni] a fost cineva ucis de către altcineva, sau asasinat, sau distrus, sau făcut să dispară?

Subhūti: Nu, într-adevăr, Divinule.

Divinul: Exact aşa, un Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, conduce nenumărate fiinţe la Nirvana, şi totuşi nu există nicio fiinţă să fi fost condusă la Nirvana, şi nici vreuna care să fi condus alte fiinţe la Nirvana. A asculta această expunere fără frică, acesta este măreţul lucru care îl îndreptăţeşte pe Bodhisattva să fie cunoscut ca „înarmat cu măreaţa armură".

Subhūti: Aşa cum înţeleg eu sensul învăţăturii Divinului, acest Bodhisattva, fiinţa măreaţă, trebuie cunoscut ca fiind cu siguranţă neînarmat cu vreo armură.

Divinul: Aşa este. Pentru că atotcunoaşterea nu este creată, nici ne-creată, şi nici cauzată sau făcută să apară. Şi nici acele fiinţe de dragul cărora el este înarmat cu măreaţa armură nu sunt create, nici ne-create, şi nici cauzate sau făcute să apară.

Subhūti: Aşa este. Căci forma, senzaţia etc. nu sunt nici legate, şi nici eliberate. Şi aceasta e adevărat şi pentru Aseitatea formei, Aseitatea senzaţiilor etc.

Purna: Dar care este atunci acea formă despre care spui că nu este nici legată şi nici eliberată, şi care este acea Aseitate a formei, etc.?

Subhūti: Forma unei persoane iluzorii nu este nici legată şi nici eliberată. Aseitatea formei unei persoane iluzorii nu este nici legată şi nici eliberată. Pentru că, în realitate, ea nu este, nu există deloc, pentru că este izolată, pentru că este neprodusă[1]. Aceasta este măreaţa armură, măreaţa non-armură a unui Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, care este înarmat cu măreaţa armură, care s-a pornit pe măreaţa Cale, care s-a suit pe măreţul Vehicul.

După aceste cuvinte, Venerabilul Purna a rămas tăcut.

5. Înţelesul pentru „Vehicul Măreţ" sau „Cale Măreaţă"

Subhūti: Astfel, O, Divinule, un Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, este înarmat cu măreaţa armură şi devine cineva care s-a pornit pe măreaţa Cale, care s-a suit pe măreţul Vehicul. Dar care este acel măreţ Vehicul? Cum trebuie cineva să-l cunoască pe cel care s-a pornit pe el? Dincotro va merge înainte, şi încotro? Cine s-a pornit pe Cale? Unde va sta el? Cine va înainta cu ajutorul acestui măreţ Vehicul?

[1] Acelaşi lucru este valabil şi pentru celelalte patru agregate (skandha).

Divinul: „Vehicul măreţ” este un alt cuvânt pentru nemăsurare. „Nemăsurat” înseamnă infinit. Un Bodhisattva a pornit pe el cu ajutorul perfecţiunilor. El va înainta dinspre întreita lume. El a pornit într-acolo unde nu există niciun suport obiectiv. Un Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, va merge mai departe – însă el nu va merge mai departe nicăieri. Şi nici nu s-a pornit cineva pe Vehicul. Nu va sta nicăieri, însă prin a nu sta nicăieri, va sta în atotcunoaştere. [Iar] cu ajutorul acestui măreţ Vehicul, nimeni nu merge mai departe, nimeni nu a mers mai departe, nimeni nu va merge mai departe. Căci niciuna dintre aceste dharme – cel care ar merge mai departe[1], şi cel cu care s-ar merge mai departe[2] – nu există, şi nici nu se poate ajunge la ele. Din moment ce nicio dharma nu există, atunci care dharma poate merge mai departe, și prin care dharma? În acest fel, Subhūti, un Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, este înarmat cu măreaţa armură, s-a urcat pe măreţul Vehicul.

Subhūti: Divinul vorbeşte despre „măreţul Vehicul”. Depăşind lumea, cu zeii, oamenii şi demonii (Asura) săi, acel Vehicul va merge mai departe. Pentru că el este la fel ca spaţiul, şi extraordinar de măreţ. Ca şi în spaţiu, în acest vehicul este loc pentru nenumărate, incalculabil de multe fiinţe. Astfel este acest măreţ Vehicul al Bodhisattvaşilor, măreţele fiinţe. Nu i se poate vedea venirea şi nici plecarea, iar staţionarea sa nu există. Astfel, nu se poate ajunge la începutul acestui măreţ Vehicul, nici la sfârşitul său, şi nici la mijlocul său. El este identic cu sine însuşi, peste tot. De aceea se vorbeşte despre „Vehiculul măreţ”.

Divinul: Bine spus, Subhūti. Aşa este. Astfel este vehiculul măreţ al Bodhisattvaşilor, măreţele fiinţe. Antrenaţi în el, Bodhisattvaşii ating atotcunoaşterea, au atins-o, o vor atinge.

Purna: Acest înţelept Subhūti, atunci când a fost întrebat despre înţelepciunea perfectă, îşi închipuia că măreţul Vehicul este ceva ce poate fi indicat.

Subhūti: O, Divinule, am vorbit despre măreţul Vehicul fără să fiu în dezacord cu înţelepciunea perfectă?

Divinul: Da. Tu ai vorbit despre măreţul Vehicul în acord cu înţelepciunea perfectă.

6. Realizare

Subhūti: Prin puterea şi măreţia lui Buddha, O, Divinule. Mai mult, un Bodhisattva [care porneşte în călătoria sa] nu se apropie [de scopul său de a ajunge un Bodhisattva complet] de acolo de unde începe, nici de unde se

[1] Bodhisattva.

[2] Vehiculul.

termină, şi nici de la mijloc. Căci un Bodhisattva este nemărginit şi lipsit de separaţii, aşa cum forma, etc. sunt nemărginite şi lipsite de separaţii. El nu aderă la ideea că „un Bodhisattva este formă, senzaţie, etc." Nici acelea nu există, şi nu pot fi găsite. Aşadar, în niciun fel, eu nu ajung la vreo dharma care să constituie un Bodhisattva. Nu văd acea dharma pe care o indică cuvântul „Bodhisattva". De asemenea, nu o văd, şi nici nu pot să ajung la perfecţiunea înţelepciunii. De asemenea, nu o văd şi nici nu pot să ajung la atotcunoaştere. Din moment ce, în niciun fel, nici nu găsesc şi nici nu văd acea dharma, ce dharma trebuie să instruiesc şi să sfătuiesc, prin ce dharma, în ce dharma? „Buddha", „Bodhisattva", „Înţelepciune perfectă", toate acestea sunt doar nişte simple vorbe. Iar ceea ce desemnează ele, este ceva necreat. Este ca şi cu sinele. Deşi vorbim despre un „sine", totuşi sinele este absolut necreat. Aşadar, din moment ce toate dharmele sunt lipsite de existenţă proprie, care este acea formă, senzaţie etc., ce nu poate fi înţeleasă sau găsită, şi care este ceva necreat? Astfel, faptul că toate dharmele sunt lipsite de existenţă în sine este acelaşi cu faptul că ele sunt necreate[1]. Însă non-crearea tuturor dharmelor diferă de acele dharme [în sine]. Cum să instruiesc şi să sfătuiesc o non-creaţie, într-o înţelepciune perfectă care este şi ea o non-creaţie? Şi totuşi, nu se pot înţelege toate dharmele altfel decât necreate, chiar şi cele care constituie un Buddha, un Bodhisattva, sau pe cel care înaintează spre Trezire. Dacă atunci când acest lucru este predat, un Bodhisattva nu se sperie, atunci trebuie ştiut că „acest Bodhisattva, această măreaţă fiinţă, înaintează în înţelepciunea perfectă, o dezvoltă, o cercetează, şi meditează la ea".

În perioada în care un Bodhisattva cercetează aceste dharme în înţelepciunea perfectă, în acel răstimp el nu aderă la formă, senzaţie, percepţie, impuls sau conştiinţă, şi nici nu înaintează către ele. Nici nu examinează producerea formei, etc., şi nici oprirea lor. Non-producerea formei, etc., nu este formă, etc. Non-dispariţia sau non-distrugerea formei, etc., nu este formă, etc. Aşadar, non-producerea şi forma nu sunt nici două, şi nici separate. Non-dispariţia şi forma, non-dispariţia şi senzaţia, etc., nu sunt aşadar nici două, şi nici separate. În măsura în care cineva o numeşte „formă", etc., în acea măsură numără ceva ce nu este două sau doi. În acest fel cercetează Bodhisattva, în înţelepciunea perfectă, toate dharmele cu toate aspectele lor şi, în acelaşi timp, el nu se apropie de formă, etc.

Śāriputra: Aşa cum înţeleg eu învăţătura Venerabilului Subhūti, un Bodhisattva este de asemenea o non-producere. Dar dacă un Bodhisattva este o non-producere, cum merge el atunci în pelerinajul cel greu, şi cum poate el să îndure experienţa acelor suferinţe, [prin care se spune că trece] de dragul fiinţelor?

[1] Neproduse, neapărute.

Subhūti: Eu nu caut un Bodhisattva care merge în pelerinajul cel greu. În orice caz, cel care merge având percepţia greutăţilor, nu este un Bodhisattva. Pentru că acela care a generat o percepţie a greutăţilor este incapabil să lucreze pentru binele a nenumărate fiinţe. Dimpotrivă, [n.t. un Bodhisattva] îşi formează ideea de uşurinţă, îşi formează ideea că toate fiinţele, bărbaţi şi femei deopotrivă, sunt părinţii şi copiii săi, şi astfel pleacă el în pelerinajul unui Bodhisattva. Aşadar, un Bodhisattva trebuie să identifice toate fiinţele cu propriii părinţi sau copii, ba chiar şi cu propriul sine, astfel: „Aşa cum eu însumi vreau să fiu complet lipsit de toate suferinţele, tot aşa, toate fiinţele vor să fie complet libere de toate suferinţele". În plus, în ceea ce priveşte toate fiinţele, cineva trebuie să îşi formeze ideea: „Nu trebuie să părăsesc toate aceste fiinţe. Trebuie să le eliberez de infinita mulţime de suferinţe! Şi nu trebuie să produc faţă de ele niciun gând de mânie sau de ură, chiar dacă aş fi rupt în bucăţi de o sută de ori!" Astfel trebuie să se încurajeze un Bodhisattva. Atunci când trăieşte ca cineva cu o asemenea inimă, el nici nu va înainta şi nici nu va trăi ca cineva care percepe greutăţile.

Şi mai departe, un Bodhisattva trebuie să producă gândul „aşa cum, în niciun fel, sinele nu există, şi nici nu se poate ajunge la el, tot aşa, în niciun fel, nicio dharma nu există, şi nici nu se poate ajunge la vreuna". El trebuie să aplice această idee tuturor dharmelor, interioare şi exterioare. Atunci când el trăieşte ca cineva cu un asemenea curaj, el nici nu va înainta şi nici nu va trăi ca cineva care percepe greutăţile. Însă, atunci când Venerabilul Śāriputra a spus că „Bodhisattva este o non-producere[1]", într-adevăr, aşa este, „Bodhisattva nu este o producere".

Śāriputra: Mai departe, numai un Bodhisattva este non-producere, sau şi dharmele care îl constituie?

Subhūti: Dharmele care constituie un Bodhisattva sunt de asemenea non-producere[2].

Śāriputra: Numai dharmele care constituie un Bodhisattva sunt non-producere, sau şi starea de atotcunoaştere?

Subhūti: Starea de atotcunoaştere este de asemenea non-producere.

Śāriputra: Numai starea de atotcunoaştere este non-producere, sau şi dharmele care o constituie?

Subhūti: Dharmele care constituie atotcunoaşterea sunt de asemenea non-producere.

Śāriputra: Numai dharmele care constituie atotcunoaşterea sunt non-producere, sau şi oamenii obişnuiţi?

Subhūti: Oamenii obişnuiţi sunt de asemenea non-producere.

---

[1] Sau: Bodhisattva nu este o producere.

[2] Sau: Nici dharmele care constituie un Bodhisattva nu sunt produceri.

Śāriputra: Numai oamenii obişnuiţi sunt non-producere, sau şi dharmele care îi constituie?

Subhūti: Dharmele care constituie oamenii obişnuiţi sunt de asemenea non-producere.

Śāriputra: Dacă, Venerabile Subhūti, Bodhisattva este non-producere, şi de asemenea dharmele care îl constituie, şi de asemenea şi starea de atotcunoaştere, şi de asemenea dharmele care constituie această stare, şi de asemenea şi oamenii obişnuiţi, şi dharmele care îi constituie, atunci, cu siguranţă, starea de atotcunoaştere este atinsă de către un Bodhisattva fără niciun efort?[1]

Subhūti: Eu nu doresc obţinerea sau realizarea unei dharme neproduse, şi nici reunirea cu vreuna[2]. Mai mult, se poate obţine o realizare neprodusă printr-o dharma neprodusă?

Śāriputra: Atunci, un scop neprodus este obţinut printr-o dharma neprodusă, sau printr-o dharma produsă?

Subhūti: Este atunci o dharma neprodusă produsă, sau este neprodusă?

Śāriputra: Este atunci producerea o dharma care este o non-producere, sau este non-producerea o dharma care este producere?

Subhūti: A vorbi despre o dharma de producere ca o dharma de non-producere, nu este inteligibil.

Śāriputra: Şi a vorbi despre non-producere este neinteligibil.

Subhūti: Non-producerea este numai vorbă. Non-producerea doar apare în faţa ochiului minţii. Non-producerea este numai o străfulgerare în minte. Categoric, nu este nimic mai mult decât atât.

Śāriputra: Venerabilul Subhūti trebuie să fie inclus în primul rang de predicatori ai Dharmei. Pentru că în orice fel ar fi întrebat, el găseşte o cale de ieşire; el nu se abate de la [învăţătura corectă despre] adevărata natură a Dharmei, şi nu contrazice acea adevărată natură a Dharmei.

Subhūti: Acesta este Absolutul Divinului, esenţa Discipolilor care sunt lipsiţi de orice suport, astfel încât să găsească o cale de ieşire, în orice fel ar fi întrebaţi, să nu contrazică natura adevărată a dharmelor, şi nici să nu se îndepărteze de ea. Şi asta, pentru că ei nu se sprijină pe nicio dharma.

Śāriputra: Bine spus, Subhūti. Şi care este acea perfecţiune a Bodhisattvaşilor care [le permite să nu] se sprijine pe nicio dharma?

Subhūti: Perfecţiunea înţelepciunii, benefică pentru toate [trei] Vehiculele, este şi perfecţiunea care [le permite să nu] se sprijine pe nicio dharma, pentru

---

[1] Adică: Atunci, un Bodhisattva nu trebuie să facă niciun efort pentru a produce ceva, din moment ce nu este nimic de produs sau generat.

[2] Adică: A obţine sau realiza „ceva”, sau reunire cu „ceva” care nu este o producere, nu este şi nici nu poate fi un scop.

că [arată că] toate dharmele nu au niciun sprijin [şi de aceea nu pot să ofere nici ele vreunul]. Dacă un Bodhisattva rămâne neînfricat atunci când este predată această profundă perfecţiune a înţelepciunii, atunci trebuie să ştim că el s-a adaptat la perfecţiunea înţelepciunii, şi că nu are lipsuri în atenţia sa [faţă de realitatea adevărată a dharmelor].

Śāriputra: Cum se face că un Bodhisattva nu are lipsuri în atenţie atunci când este adaptat la înţelepciunea perfectă? Pentru că, dacă un Bodhisattva nu are lipsuri în atenţie, atunci el trebuie să aibă [automat] lipsuri în adaptarea la perfecţiunea înţelepciunii. Şi dacă nu are lipsuri în adaptarea la perfecţiunea înţelepciunii, atunci el trebuie să aibă lipsuri în atenţie. Dar dacă, [într-un] Bodhisattva, faptul că nu are lipsuri în atenţie şi faptul că nu are lipsuri în sălăşluirea în perfecţiunea înţelepciunii îşi au locul amândouă atunci, de asemenea, toate fiinţele nu vor avea lipsuri în sălăşluirea în perfecţiunea înţelepciunii, pentru că şi ele sălăşluiesc fără lipsuri în atenţie[1].

Subhūti: Bine spus, şi totuşi trebuie să te contrazic, deşi Venerabilul Śāriputra a înţeles corect problema, din punct de vedere al cuvintelor. Trebuie să ştim că atenţia este lipsită de existenţă în sine, în acelaşi fel în care fiinţele sunt lipsite de existenţă în sine; că atenţia nu are existenţă reală, în acelaşi fel în care fiinţele nu au existenţă reală; că atenţia este izolată, în acelaşi fel în care fiinţele sunt izolate; că atenţia este de neconceput, în acelaşi fel în care fiinţele sunt de neconceput; că actele de atenţie mentală nu trec prin procesul care duce la Trezire, în acelaşi fel în care nici fiinţele nu trec prin acel proces[2]; că actele de atenţie nu trec, în niciun sens real, prin procesul care duce la Trezire, mai mult decât o fac fiinţele. Printr-o atenţie de acest fel vreau ca un Bodhisattva, o măreaţă fiinţă, să sălăşluiască în acest sălaş.

---

[1] Paragraful se referă la atenţia la dharme (fenomene, obiecte, fiinţe, etc.) aşa cum o au fiinţele, care percep alte fiinţe, obiecte, etc., şi la adaptarea la perfecţiunea înţelepciunii, ceea ce implică absenţa percepţiei dharmelor de orice fel, deoarece în realitate ele nu sunt produceri, apariţii. Privite superficial, cele două par să se excludă reciproc.

[2] Actele de atenţie mentală nu devin Trezite sau iluminate, aşa cum nici fiinţele (adică cele cinci agregate, etc.) nu devin Trezite. Convenţional vorbind, actele de atenţie mentală sunt generate de kleśa şi karma (vezi dicţionarul), şi nu durează şi nu se transformă în ceva iluminat; la fel, fiinţa, cu tot cu conştiinţa fundamentală relativă care generează iluzia unui „eu”, sunt numai efectul kleśa şi karma, şi nu ceva existent în sine, deşi pare în acest fel. Pentru explicaţii mai amănunţite vezi „Epistolă către un prieten”, Ārya Nāgārjuna, pe aceeaşi pagină web cu această traducere.

Capitolul II – Śakra

1. Preambul

Atunci, mulţi zei au sosit la acea adunare şi şi-au ocupat locurile: Śakra, conducătorul zeilor, cu patruzeci de mii de zei din Paradisul celor Treizeci şi Trei; cei patru gardieni ai lumii, cu douăzeci de mii de zei din alaiul celor patru Mari Regi; Brahmā, conducătorul acestui sistem de lumi, cu zece mii de zei din suita lui; şi cinci mii de zei din Locurile Pure[1]. Însă puterea lui Buddha, nobleţea, măreţia şi autoritatea lui depăşeau până şi splendoarea zeilor, care era o răsplată[2] pentru faptele pe care aceştia le-au săvârşit în trecut.

Śakra: Aceste multe mii de zei, Subhūti, au venit la această adunare, şi şi-au ocupat locurile, pentru că vor să audă despre această înţelepciune perfectă de la Sfântul Subhūti, şi să asculte vorbele, instrucţiunile şi sfaturile lui pentru Bodhisattvaşi. Aşadar, cum trebuie să stea un Bodhisattva în înţelepciunea perfectă, cum să se antreneze în ea, cum să i se devoteze?

Subhūti: Să îţi explic, prin puterea lui Buddha, prin măreţia şi autoritatea sa. Zeii care nu au aspirat încă la iluminarea deplină, trebuie să o facă. Totuşi, aceia care sunt siguri că au ieşit cu bine din această lume [cum ar fi Arhaţii, care au ajuns la ultima renaştere şi cred că au terminat cu totul] sunt nepotriviţi pentru Trezirea deplină [pentru că nu sunt dispuşi să meargă, din compasiune, înapoi în naştere-şi-moarte[3]]. Şi de ce? Fluviul naşterii şi morţii îi împresoară. Incapabili de [n.t. alte] renaşteri repetate, ei sunt incapabili să aspire la Trezirea deplină. Totuşi, dacă şi ei vor aspira la iluminarea deplină, îi confirm de asemenea şi pe ei. Nu le voi împiedica rădăcina pozitivă, virtuoasă. Pentru că trebuie să sprijinim şi să încurajăm dharmele cele mai nobile, mai mult decât oricare altele.

Divinul: Bine spus, Subhūti. Bine faci că încurajezi Bodhisattvaşii.

Subhūti spuse atunci Divinului: Trebuie să fim recunoscători Realizatului, şi nicidecum nerecunoscători. Pentru că, în trecut, în prezenţa Tathāgataşilor din trecut, pentru binele nostru, Divinul a dus viaţa sfântă având ca scop Trezirea. Chiar şi după ce a devenit cu siguranţă un Bodhisattva [adică o fiinţă dedicată iluminării], discipolii au continuat să-l instruiască şi să-l sfătuiască în perfecţiuni şi, prin mersul în acestea, el a produs cea mai profundă cunoaştere. Exact în acelaşi fel, noi trebuie să îi ajutăm, să îi apărăm, să îi asistăm şi să îi susţinem pe

[1] Vezi dicţionarul.

[2] În sensul de efect, şi nu de răsplată din partea cuiva.

[3] Mai precis, pentru că ei continuă să vadă „eu”, „suferinţă”, „naştere-şi-moarte”, adică nu au ajuns la viziunea corectă, nediferenţiată. Percepţia unui eu şi a suferinţei îi impiedică să meargă mai departe către Buddhaitate, către perfecţiunea înţelepciunii.

Bodhisattvaşi. Căci, dacă îi ajutăm, apărăm, asistăm şi susţinem, Bodhisattvaşii vor cunoaşte curând Trezirea deplină.

2. Cum se stă în vacuitate sau perfecţiunea înţelepciunii

Subhūti îi spuse atunci lui Śakra: Acum, Kausika, ascultă bine şi fii atent. Te voi învăţa cum trebuie să stea un Bodhisattva în înţelepciunea perfectă. El trebuie să stea în înţelepciunea perfectă prin a sta în vacuitate. Înarmat cu măreaţa armură, un Bodhisattva trebuie să progreseze astfel încât să nu stea în niciuna dintre următoarele: în formă, senzaţie, percepţie, impulsuri (sau voinţă), conştiinţă; în ochi, ureche, nas, limbă, corp, minte; în forme, sunete, mirosuri, gusturi, obiecte care pot fi atinse, sau în obiecte mentale; în conştiinţa ochiului, urechii, nasului, limbii, a corpului, sau în cea mentală; în elemente, adică pământ, apă, foc, vânt, eter (sau spaţiu), conştiinţă; pe stâlpii conştienţei sau atenţiei, eforturile corecte, drumurile către puterile [psihice], facultăţile, puterile, membrele iluminării, membrele Căii; în fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent, al Celui-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Dată, al Celui-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce, sau în cel al stadiului de Arhat; nici pe stadiul de Pratyekabuddha, şi nici pe cel de Buddha.

El nu trebuie să se stabilească în ideea că „aceasta este formă", „aceasta este senzaţie", etc. până la „aceasta este starea de Buddha". El nu trebuie să stea în ideea că „forma, etc. este permanentă [sau] impermanentă"; că „forma este bucurie sau suferinţă"; că „forma este sinele, sau nu este sinele", că „forma este atractivă sau respingătoare", că „forma este goală, vidă, sau percepută ca ceva". El nu trebuie să stea în ideea că fructele vieţii sfinte îşi trag demnitatea din Necondiţionat. Sau că Cel-Care-A-Intrat-În-Curent este demn de ofrande, şi că va fi renăscut de cel mult şapte ori. Sau că Cel-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Dată este demn de daruri şi, pentru că nu a învins chiar până la sfârşit, va pune capăt suferinţei după ce va mai veni o dată în această lume. Sau că Cel-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce este demn de daruri şi, fără să se mai întoarcă încă o dată în această lume, va câştiga Nirvana în altă parte[1]. Sau că un Arhat este demn de ofrande şi chiar aici, chiar în această existenţă, va atinge Nirvana în tărâmul Nirvanei care nu lasă nimic în urmă. Sau că un Pratyekabuddha este demn de daruri şi va câştiga Nirvana după ce se va ridica deasupra nivelului unui Discipol, însă fără să fi atins nivelul unui Buddha. Sau că un Buddha este demn de ofrande şi va câştiga Nirvana în Nirvana Buddhaşilor, în tărâmul Nirvanei care nu lasă nimic în urmă, după ce s-a ridicat deasupra nivelurilor de om obişnuit, de Discipol şi de Pratyekabuddha, a lucrat pentru binele a nenumărate fiinţe, a condus către Nirvana nenumărate sute de mii de niyuta de koti de fiinţe, a asigurat pentru

[1] În Locurile Pure.

nenumărate fiinţe stadiile de Discipol, Pratyekabuddha şi de Buddha, a stat în stadiul de Buddha şi a făcut munca unui Buddha – nici măcar aici[1] nu trebuie să stea un Bodhisattva.

Auzind acestea, Venerabilul Śāriputra s-a gândit în sinea lui: Dacă nici măcar acolo nu trebuie să stea cineva, atunci cum trebuie cineva să stea şi să se antreneze?

Venerabilul Subhūti, prin puterea lui Buddha, i-a citit gândurile şi i-a spus: Ce crezi, Śāriputra, unde a stat Tathāgata?

Śāriputra: Nicăieri nu a stat Tathāgata, pentru că mintea lui nu a căutat niciun suport (sau sprijin). El nu a stat nici în ceea ce este condiţionat, nici în ceea ce este necondiţionat, şi nici nu a apărut din ele.

Subhūti: Exact aşa trebuie să stea şi să se antreneze un Bodhisattva. El trebuie să decidă că „aşa cum Tathāgata nu sălăşluieşte nicăieri, nici stă, nici nu stă, nici stă deoparte, nici nu stă deoparte, aşa voi sta şi eu." Chiar astfel trebuie să se antreneze, „aşa cum stă Tathāgata, aşa voi sta şi eu, aşa mă voi antrena şi eu." Exact aşa trebuie să se antreneze. „Aşa cum stă Tathāgata, aşa voi sta şi eu, bine plasat, pentru că nu stau pe niciun loc". Chiar aşa trebuie un Bodhisattva să stea şi să se antreneze. Când se antrenează astfel, el se adaptează înţelepciunii perfecte, şi nu va înceta niciodată să o ia în serios.

3. Sfinţii şi ţelurile lor sunt iluzii

După aceea, un gând le-a venit unor *zei* din acea adunare: Noi înţelegem ceea ce spun şi murmură zânele, deşi e mormăit. Dar ceea ce ne-a spus mai înainte Subhūti, asta nu înţelegem.

Subhūti le-a citit gândurile şi le-a spus: Nu este nimic de înţeles, absolut nimic de înţeles. Pentru că nu a fost indicat nimic în special, nimic anume nu a fost explicat.

Atunci *zeii* gândiră: Fie ca Sfântul Subhūti să explice mai amănunţit! Fie ca Sfântul Subhūti să explice mai amănunţit! Ceea ce explorează aici Sfântul Subhūti, ceea ce demonstrează şi predă este mai îndepărtat decât depărtarea, mai subtil decât subtilul, mai profund decât profundul.

Subhūti le-a citit gândurile şi le-a spus: Nimeni nu poate să obţină vreun fruct al vieţii sfinte, sau să-l păstreze – de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la iluminarea deplină – fără ca el să accepte răbdător că dharmele scapă înţelegerii, că nu pot fi de fapt percepute sau concepute, şi nici apucate.

Atunci, acei *zei* au gândit: Cum şi-ar dori cineva să fie cei care sunt demni să asculte doctrina de la Sfântul Subhūti?

[1] Nici măcar în aceste idei sau concepte.

Subhūti le-a citit gândurile şi le-a spus: Cineva trebuie să le dorească celor care învaţă doctrina de la mine să fie ca o creaţie magică iluzorie, pentru că ei nici nu-mi vor auzi cuvintele şi nici nu vor trece prin experienţa a ceea ce exprimă ele.

Zeii: Fiinţele care sunt ca o iluzie magică nu sunt doar o iluzie?

Subhūti: Acele fiinţe sunt ca o iluzie magică, ca un vis. Iluzia magică şi fiinţele nu sunt două lucruri diferite, şi nici visele şi fiinţele. Toate adevărurile obiective sunt tot ca o iluzie magică, tot ca un vis. Diferitele categorii de sfinţi, de la Cel-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la Buddha, sunt tot ca o iluzie magică, tot ca un vis.

Zeii: Tu spui că până şi un Buddha complet Trezit este ca o iluzie magică, este ca un vis? Tu spui că până şi starea de Buddha este ca o iluzie magică, este ca un vis?

Subhūti: Eu spun că până şi Nirvana este ca o iluzie magică, este ca un vis. Cu atât mai mult orice altceva!

Zeii: Până şi Nirvana, sfântule Subhūti, tu spui că este ca o iluzie, că este ca un vis?

Subhūti: Chiar dacă, din întâmplare, cumva, ar putea exista ceva care poate fi mai bine distins sau diferenţiat, până şi despre acel ceva eu aş spune că este ca o iluzie, ca un vis. Pentru că iluzia şi Nirvana nu sunt două lucruri diferite, şi nici visele şi Nirvana.

După aceea, Venerabilul Śāriputra, Venerabilul Purna, fiul lui Maitrayani, Venerabilul Mahakośthila, Venerabilul Mahakatyayana, Venerabilul Mahakaśyapa şi ceilalţi *Măreţi Discipoli*, laolaltă cu multe mii de *Bodhisattvaşi*, au spus: Cine, Subhūti, vor fi cei care vor înţelege această înţelepciune perfectă, aşa cum a fost explicată aici?

Atunci Venerabilul *Ānanda* a spus acelor Înţelepţi: Bodhisattvaşii care nu pot să mai cadă înapoi[1] o vor înţelege, sau persoanele care au atins vederile corecte, sau Arhaţii în care revărsările s-au oprit (uscat)[2].

Subhūti: Nimeni nu va înţelege această înţelepciune perfectă explicată ca aici[3]. Pentru că nicio dharma nu a fost indicată, luminată sau comunicată. Aşadar, nu va fi nimeni care să o poată înţelege sau apuca[4].

[1] Cei ireversibili de la Trezirea Supremă.

[2] În răspunsul său, Ānanda exprimă punctul de vedere convenţional.

[3] Adică explicată în aşa fel încât nu a avut loc de fapt nicio explicaţie. (E.C.)

[4] Subhūti exprimă punctul de vedere corect, al realităţii ultime.

4. Florile lui Śakra

După aceea, un gând i-a venit lui *Śakra*: Fie ca, pentru a venera acest discurs despre Dharma predat de către Sfântul Subhūti, să fac să apară nişte flori şi să le presar peste Sfântul Subhūti. Apoi, Śakra a făcut să apară flori, pe care le-a presărat peste Venerabilul Subhūti.

Venerabilul *Subhūti* s-a gândit ca răspuns: Nu am observat până acum aceste flori care apar printre zeii din Paradisul celor Treizeci şi Trei. Florile pe care le-a împrăştiat Śakra sunt creaţii magice. Ele nu au apărut din copaci, tufişuri sau liane. Florile pe care le-a presărat Śakra sunt create cu mintea.

Śakra i-a răspuns: Aceste flori nu au apărut deloc. Căci nu există într-adevăr flori, fie că ele apar din minte, din copaci, din tufişuri, sau din liane.

Subhūti i-a spus atunci: Aşa cum spui, Kausika, „aceste flori nu au apărut deloc, nici din minte, nici din copaci, tufişuri sau liane" – pentru că ceea ce nu a apărut niciodată, nu este o floare.

5. Antrenamentul în înţelepciunea perfectă

Atunci, un gând i-a venit lui *Śakra*, conducătorul zeilor: Cu siguranţă, Sfântul Subhūti este înţelept şi profund, pentru că explică această existenţă strict şi pur nominală[1], şi nu o aduce în contradicţie [cu norma adevărului], ci doar o detaliază, şi pur şi simplu o expune.

Śakra îi spuse apoi Venerabilului Subhūti: Aşa este. Un Bodhisattva trebuie să se antreneze în această [înţelegere sau introspecţie], aşa cum arată Sfântul Subhūti.

Subhūti: Aşa trebuie. Când se antrenează astfel, el nu se antrenează în fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent, şi nici în celelalte fructe ale vieţii sfinte, până la starea de Buddha. Când cineva se antrenează pe acele stadii, el se antrenează în Buddhaitate, sau pentru stadiul de atotcunoaştere; şi prin aceasta, în nemăsurabilele şi incalculabilele Buddha-dharme. Prin aceasta, cineva nu se antrenează nici pentru creşterea formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei sau conştiinţei, şi nici pentru descreşterea lor; nici pentru a-şi însuşi forma, etc., şi nici pentru a renunţa la ele. Şi nici nu se antrenează pentru a apuca vreo altă dharma, nici măcar atotcunoaşterea, şi nici pentru a produce o dharma[2], sau pentru a face vreuna să dispară[3]. Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva se antrenează în atotcunoaştere, el va înainta spre atotcunoaştere.

---

[1] A tuturor lucrurilor separate. (E.C.)

[2] Trezirea.

[3] Ignoranţa.

Śakra: Un Bodhisattva va înainta către atotcunoaştere chiar dacă nu se antrenează pentru a obţine vreo dharma – nici măcar atotcunoaşterea, nici pentru a produce vreuna, sau pentru a face să dispară vreuna?

Subhūti: El va înainta.

Śakra îi spuse atunci lui Śāriputra: Unde trebuie să caute un Bodhisattva înţelepciunea perfectă?

Śāriputra: În expunerea Venerabilului Subhūti.

Śakra: Prin măreţia şi prin autoritatea cui predă Sfântul Subhūti înţelepciunea perfectă?

Śāriputra: Prin puterea, măreţia şi autoritatea lui Tathāgata.

Subhūti: Într-adevăr, Śakra, puterea şi măreţia lui Tathāgata este cea prin care predau înţelepciunea perfectă. Şi la întrebarea „unde trebuie să caute un Bodhisattva înţelepciunea perfectă?" răspunsul este: „El nu trebuie să o caute în formă, şi în niciun alt agregat (skandha), nici în ceea ce este altceva decât forma, sau decât orice alt agregat. Pentru că înţelepciunea perfectă nu este unul dintre agregate, şi totuşi nu este nici altceva decât ele."

6. Infinitudinea înţelepciunii perfecte

Śakra: Această perfecţiune a înţelepciunii, Subhūti, este o măreaţă perfecţiune, nelimitată, nemăsurabilă, infinită.

Subhūti: Aşa este. Şi de ce? Înţelepciunea perfectă este măreaţă, nelimitată şi infinită pentru că forma, senzaţiile, percepţiile, impulsurile şi conştiinţa sunt astfel. Prin urmare, nu trebuie să ne aşezăm în convingerea că aceasta este o „măreaţă perfecţiune", „o perfecţiune nelimitată", „o perfecţiune nemăsurată", sau o „perfecţiune infinită". Tocmai de aceea înţelepciunea perfectă este o măreaţă perfecţiune, nelimitată, nemăsurată şi infinită. Înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită pentru că atât obiectele, cât şi fiinţele, sunt infinite. Înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită pentru că nu se poate ajunge la începutul, mijlocul sau sfârşitul oricărui fapt obiectiv [din moment ce nicio dharma nu are existenţă proprie]. În plus, înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită pentru că toate faptele şi adevărurile obiective sunt nesfârşite şi nelimitate, iar începutul, mijlocul şi sfârşitul lor nu sunt percepute. Căci nu se poate percepe începutul, mijlocul şi sfârşitul formei, etc. Astfel înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită din cauza infinitudinii obiectelor. Şi mai departe, o fiinţă este fără sfârşit şi fără limite, pentru că nu se poate ajunge la începutul, mijlocul sau sfârşitul ei. Aşadar, înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită din cauza infinităţii fiinţelor.

Śakra: Cum se face, sfântule Subhūti, că înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită din cauza infinităţii fiinţelor?

Subhūti: Nu este infinită din cauza numărului lor imens, sau din cauza abundenţei lor.

Śakra: Cum atunci, sfântule Subhūti, este înţelepciunea perfectă o perfecţiune infinită din cauza infinităţii fiinţelor?

Subhūti: Ce entitate reală, efectivă, desemnează cuvântul „fiinţă”?

Śakra: Cuvântul „fiinţă” nu exprimă nicio dharma, şi nicio non-dharma. Este un termen care a fost adăugat peste [Realitate], ca ceva întâmplător, lipsit de orice bază, ca nimic în sine însuşi, nebazat pe vreun adevăr [sau pe ceva real].

Subhūti: Astfel [prin rostirea cuvântului „fiinţă”] a fost dezvăluită vreo fiinţă [ca adevăr ultim]?

Śakra: Nu, într-adevăr, sfântule Subhūti!

Subhūti: Dacă nicio fiinţă nu a fost dezvăluită, cum pot fi ele un număr infinit? Dacă un Tathāgata, cu vocea sa având o rază nelimitată de pătrundere, cu tunetul profund al vocii sale, ar pronunţa cuvântul „fiinţă”, timp de ere nenumărate ca nisipul Gangelui, ar produce el vreo fiinţă de orice fel sau ar face vreuna să dispară, fie în trecut, în viitor sau în prezent?

Śakra: Nu, într-adevăr, sfântule Subhūti! Pentru că o fiinţă este pură încă de la începutul începutului, perfect pură.

Subhūti: Şi în acest fel, înţelepciunea perfectă este o perfecţiune infinită din motivul infinitudinii fiinţelor. Şi în acest fel, infinitudinea înţelepciunii perfecte trebuie cunoscută şi din infinitudinea fiinţelor.

7. Confirmare

Atunci *zeii* din jurul lui Indra, Brahmā şi Prajapati, şi mulţimea de bărbaţi şi de femei din jurul Riśi-lor, au strigat de trei ori în triumf: Salutăm Dharma! Salutăm Dharma! Salutăm esenţa dharmică a Dharmei! Şi adăugară: Subhūti cel Înţelept a indicat, demonstrat, arătat şi clarificat minunat, cum ajunge să fie manifestat un Tathāgata. De azi înainte, îl vom privi ca pe un potenţial Tathāgata pe un Bodhisattva care posedă deplinătatea acestei perfecţiuni a înţelepciunii, şi care sălăşluieşte în ea.

Divinul a spus atunci: Aşa este, O, zei! Şi eu, atunci când l-am întâlnit pe Tathāgata Dīpankara în bazarul din Dipavati, oraşul regal, posedam deplinătatea acestei perfecţiuni a înţelepciunii, şi de aceea a prezis Tathāgata Dīpankara că într-o zi voi fi complet iluminat, şi mi-a spus: „Tu, tinere Brahmin, vei deveni, într-o perioadă viitoare, după ere incalculabile, un Tathāgata, Śakyamuni după nume, înzestrat cu virtute şi cunoaştere, Bine-Plecat, un cunoscător al lumii, nedepăşit, îmblânzitor al oamenilor care trebuie îmblânziţi, învăţător al zeilor şi al oamenilor, un Buddha, un Divin Binecuvântat!”.

Zeii răspunseră: Este minunat, O, Divinule, este mai mult decât minunat, O, Cel-Bine-Plecat, cât de mult este menţinută şi susţinută atotcunoaşterea în Bodhisattvaşi, în măreţele fiinţe, de către această perfecţiune a înţelepciunii!

Capitolul III – Plecăciune în fața vasului perfecțiunilor, care conține calități pozitive nemăsurabile

1. Avantaje lumeşti ale înţelepciunii perfecte

Divinul a văzut că Zeii erau adunaţi şi aşezaţi, şi călugării, călugăriţele, laicii şi laicele erau adunaţi şi aşezaţi şi ei, şi a vorbit astfel către Zei: Māra şi oştirile sale nu vor putea să-i rănească pe cei care se ocupă de această perfecţiune a înţelepciunii, care o păstrează în minte, o studiază, o predică şi o răspândesc. Nici oamenii şi nici spiritele nu vor putea să îi rănească. Şi nici nu vor muri prematur. Acei zei care au pornit pe drumul către iluminarea deplină, dar care încă nu au obţinut această perfecţiune a înţelepciunii, se vor apropia de persoana care a obţinut-o, o vor asculta, şi la rândul lor se vor ocupa, vor păstra în minte etc. această perfecţiune a înţelepciunii. Cu siguranţă, o persoană care este devotată acestei perfecţiuni a înţelepciunii nu va simţi nicio frică, nu va fi niciodată încremenită de frică, fie că s-ar afla într-o pădure, la baza unui copac, într-un sălaş gol, într-un loc deschis, pe un drum, pe o şosea, în pădure, sau pe ocean.

Cei Patru Mari Regi: Este minunat, O, Divinule, că cei care se ocupă, etc. de această perfecţiune a înţelepciunii, trebuie să disciplineze fiinţele în cele trei Vehicule (sau pe cele trei Căi), şi totuşi să nu perceapă nicio fiinţă. O, Divinule, noi vom proteja o asemenea persoană.

Śakra, Brahmā, şi de asemenea şi alţi zei, promiseră să-l protejeze pe cel care urmează înţelepciunea perfectă.

Śakra: Este minunat, O, Divinule, că prin a se ocupa de, etc. această perfecţiune a înţelepciunii, cineva obţine atât de multe beneficii chiar aici şi acum. Atunci când se ocupă de studiul şi de practica perfecţiunii înţelepciunii, cineva se ocupă de studiul şi de practica tuturor celor şase perfecţiuni?

Divinul: Da. Şi mai mult, prin a se ocupa de, etc. perfecţiunea înţelepciunii, persoana obţine beneficii, chiar aici şi acum. Ascultaţi cu atenţie, vă voi învăţa care sunt acestea.

Aşa să fie, Divinule, au răspuns *zeii*.

Divinul: Disputele, certurile şi contradicţiile celor care se împotrivesc Dharmei mele, pur şi simplu vor dispărea; intenţiile adversarilor vor rămâne neîmplinite. Pentru că este un adevăr că, pentru cei care urmează înţelepciunea perfectă, acele dispute pur şi simplu vor dispărea, nu vor rămâne. Acesta este un câştig, chiar aici şi acum. Există o iarbă, pe nume Maghi, un leac pentru toate otrăvurile. Să presupunem că o viperă înfometată ar vedea o fiinţă, şi ar urmări-o după mirosul ei, pentru a o mânca; dar dacă acea fiinţă ar merge pe un petic de iarbă Maghi şi ar sta acolo, mirosul acelei ierbi ar face ca şarpele să se întoarcă din

drum. Căci puterea de vindecare a acelei plante este atât de mare încât depăşeşte puterea otrăvii viperei.

Tot aşa, disputele, certurile şi contradicţiile la care este expus cel care urmează înţelepciunea perfectă, vor fi calmate şi potolite, prin flacăra pătrunzătoare a înţelepciunii perfecte, prin puterea sa, prin forţa sa, prin impregnarea cu puterea sa. Ele vor dispărea, nu vor creşte, şi nici nu vor rămâne. De ce? Pentru că înţelepciunea perfectă este cea care potoleşte complet tot răul, de la lăcomia [obişnuită] şi până la a dori să atingi sau să intri în Nirvana, şi nu îl sporeşte. Şi toţi Buddhaşii, toţi Bodhisattvaşii, şi toţi zeii îl vor proteja pe cel care urmează înţelepciunea perfectă. Acesta va fi un câştig, chiar aici şi acum. Mai departe, vorbirea celui care urmează înţelepciunea perfectă va deveni acceptabilă, blândă, măsurată şi potrivită. Mânia şi vanitatea nu vor spori şi nu vor pune stăpânire pe el, pentru că înţelepciunea perfectă îl îmblânzeşte şi îl transformă. Nici duşmănia şi nici reaua intenţie nu îl vor stăpâni, nici măcar o înclinaţie către acestea. El va fi atent, conştient, prietenos. El reflectează: „Dacă întreţin reaua intenţie în mine, capacităţile mele se vor epuiza, însuşirile mele vor fi consumate şi, în orice caz, este lipsit de sens ca eu, care am pornit pe drumul către Trezirea deplină, şi care vreau să mă antrenez pentru ea, să ajung sub puterea mâniei.” În acest mod, el îşi va redobândi repede atenţia (sau conştienţa). Acesta va fi un alt avantaj, chiar aici şi acum.

Śakra: Este minunat cum această perfecţiune a înţelepciunii a fost făcută pentru controlul şi antrenamentul Bodhisattvaşilor.

Divinul: Şi mai departe, Kausika, dacă un adept al înţelepciunii perfecte ar fi să meargă într-o bătălie, chiar şi în prima linie, ar fi imposibil să-şi piardă viaţa în ea. Este cu neputinţă ca el să-şi piardă viaţa din cauza atacului altcuiva. Dacă cineva îl loveşte cu o sabie, cu un băţ, cu o bucată de piatră sau cu orice altceva – corpul său nu poate fi lovit. Aceasta pentru că perfecţiunea înţelepciunii este o măreaţă învăţătură; o învăţătură nemăsurată, o învăţătură chiar nemăsurabilă, o învăţătură neîntrecută, o învăţătură care egalează inegalabilul este această perfecţiune a înţelepciunii. Pentru că atunci când cineva se antrenează în această învăţătură, acela este hotărât să nu îşi tulbure propria pace interioară, şi nici pe a celorlalţi. Bodhisattva, măreaţa fiinţă care este antrenată în această învăţătură, va atinge Trezirea deplină, va obţine cunoaşterea atotcunoaşterii. Odată iluminat complet, el va citi gândurile tuturor fiinţelor. Pentru Bodhisattvaşi, măreţele fiinţe care sunt antrenate în această învăţătură, nimic nu rămâne neobţinut, necunoscut, nerealizat. De aceea se vorbeşte despre cunoaşterea atotcunoaşterii. Acesta este un alt câştig, chiar aici şi acum.

Mai departe, acolo unde această perfecţiune a înţelepciunii a fost scrisă sub forma unei cărţi şi a fost respectată şi venerată, acolo unde a fost studiată etc.,

acolo oamenii şi spiritele nu pot face niciun rău, cu excepţia pedepselor pentru faptele din trecut. Acesta este un alt câştig, chiar aici şi acum.

Tot aşa cum, Kausika, acei oameni şi acele spirite care au plecat pe terasa iluminării, sau în apropierea ei, sau în interiorul ei, sau la baza copacului iluminării, nu pot fi răniţi de [alţi] oameni sau de [alte] spirite, nu pot fi vătămaţi de către ei, sau posedaţi, nici măcar cu ajutorul animalelor răufăcătoare, cu excepţia pedepselor pentru fapte din trecut. Căci Tathāgataşii din trecut, viitor şi prezent îşi dobândesc Trezirea, ei care arată şi care cultivă în toate fiinţele neînfricarea, lipsa de duşmănie, lipsa de teamă. Tot aşa, Kausika, în locul în care cineva se ocupă de, etc., această perfecţiune a înţelepciunii, fiinţele nu pot fi rănite de către oameni sau spirite. Pentru că această perfecţiune a înţelepciunii face, din locul de pe Pământ unde se află, un adevărat sanctuar pentru fiinţe, demn de a fi venerat şi adorat, îl face un adăpost pentru fiinţele care vin la el, un refugiu, un loc de odihnă şi de alinare finală. Acesta este un alt câştig, chiar aici şi acum.

2. Cultul înţelepciunii perfecte comparat cu cel al Buddhaşilor

Śakra: Să presupunem că există două persoane. Una dintre ele, un fiu sau o fiică de familie nobilă, a scris această perfecţiune a înţelepciunii, a făcut o copie a ei; el sau ea ar aşeza-o la loc de cinste şi ar preţui-o, onora-o, respecta-o, venera-o şi ar adora-o, cu flori paradisiace, tămâie, parfumuri, cununi de flori, alifii, prafuri înmiresmate, fâşii de pânză, umbrele de soare, însemne, clopoţei, steaguri, cu şiruri de lămpi împrejurul ei, şi cu multe alte feluri de venerare. Cealaltă persoană ar depozita în Stupe relicvele lui Tathāgata care a plecat în Parinirvana; şi le-ar însuşi şi le-ar păstra; le-ar onora, venera şi adora cu flori paradisiace, cu tămâie, etc., la fel ca şi cealaltă. Care dintre ele, O, Divinule, ar genera meritul mai mare?

Divinul: Te voi întreba acum ceva, şi poţi răspunde la înălţimea celor mai bune însuşiri ale tale. Tathāgata, atunci când a dobândit şi cunoscut Trezirea deplină sau atotcunoaşterea, în care practici a antrenat personalitatea atotcunoscătoare pe care a generat-o[1]?

Śakra: Tathāgata a dobândit şi a cunoscut iluminarea deplină sau atotcunoaşterea pentru că Divinul s-a antrenat chiar în această perfecţiune a înţelepciunii.

Divinul: Prin urmare, Tathāgata nu-şi are numele din faptul că a dobândit această personalitate fizică, ci din faptul că a dobândit atotcunoaşterea. Şi această atotcunoaştere a lui Tathāgata a izvorât din perfecţiunea înţelepciunii.

[1] Personalitatea de Buddha.

Personalitatea fizică a lui Tathāgata, pe de altă parte, este rezultatul priceperii în mijloace a perfecţiunii înţelepciunii. Şi aceasta devine o fundaţie sigură pentru [dobândirea] cunoaşterii atotcunoaşterii [de către alţii]. Sprijinită de această fundaţie, are loc revelarea cunoaşterii atotcunoaşterii, revelaţia corpului-Buddha, corpului-Dharma, şi a corpului-Sangha. Astfel, dobândirea personalităţii fizice este cauza [n.t. secundară] pentru cunoaşterea atotcunoaşterii. Ca fundaţie sigură a acelei cunoaşteri, el a devenit un adevărat sanctuar pentru toate fiinţele, demn de a fi salutat respectuos, de a fi onorat, venerat şi adorat. După ce voi fi plecat în Parinirvana, şi relicvele mele vor fi venerate. Din acest motiv, persoana care va copia şi va venera perfecţiunea înţelepciunii, va dobândi meritul mai mare. Pentru că, făcând astfel, ea ar venera cunoaşterea atotcunoaşterii. Fiul sau fiica de familie nobilă care a făcut o copie a perfecţiunii înţelepciunii, şi care ar venera-o, ar genera meritul mai mare. Pentru că, venerând perfecţiunea înţelepciunii, ea venerează cunoaşterea atotcunoaşterii.

Śakra: Cum se poate ca acei oameni din Jambudvīpa care nu copiază această perfecţiune a înţelepciunii, nu se ocupă de ea, nu o studiază şi nici nu o venerează, nu ştiu că Divinul a predat că venerarea perfecţiunii înţelepciunii este extrem de folositoare! Cum se face că ei nu sunt conştienţi de faptul că Divinul a predat că venerarea perfecţiunii înţelepciunii aduce beneficii, fructe şi răsplăţi măreţe! Dar ei nu ştiu asta, ei nu sunt conştienţi de asta! Ei nu au încredere în ea!

Divinul: Kausika, ce crezi, câţi dintre oamenii din Jambudvīpa sunt înzestraţi cu încredere perfectă în Buddha, în Dharma şi în Sangha?

Śakra: Numai câţiva.

Divinul: Aşa este, Kausika. Numai câţiva oameni din Jambudvīpa sunt înzestraţi cu încredere perfectă în Buddha, în Dharma şi în Sangha. Mai puţini decât acei puţini sunt cei care obţin fructele Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi, după aceea, fructul Celui-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Dată, sau al Celui-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce. Şi mai puţini sunt cei care obţin stadiul de Arhat. Chiar şi mai puţini realizează Trezirea unui Pratyekabuddha. Chiar şi mai puţini îşi ridică gândurile la Trezirea supremă. Şi mai puţini dintre cei care şi-au ridicat gândul la iluminarea supremă[1] îşi întăresc acel gând. Chiar mai puţini sunt aceia care, după ce şi-au înălţat cugetele la iluminarea deplină şi au întărit acel gând, sălăşluiesc manifestând şi vigoare. Chiar mai puţini sunt cei care caută să mediteze la perfecţiunea înţelepciunii. Şi mai puţini sunt cei care înaintează în perfecţiunea înţelepciunii. Şi mai puţini sunt cei care, înaintând şi străduindu-se în

[1] A ridica gândul sau mintea la Trezirea sau iluminarea supremă: a dezvolta Bodhicitta (vezi dicţionarul), adică a dori şi a face eforturile necesare pentru a ajunge la realizarea completă a unui Buddha, pentru binele tuturor fiinţelor.

perfecţiunea înţelepciunii, se află în stadiul de Bodhisattva ireversibil. Şi mai puţini, înaintând şi străduindu-se în perfecţiunea înţelepciunii, vor cunoaşte iluminarea deplină[1]. Şi mai puţini, înaintând şi străduindu-se în perfecţiunea înţelepciunii, cunosc efectiv iluminarea deplină[2].

Acum, acei Bodhisattvaşi care au stat în stadiul de Bodhisattva ireversibil, şi care au cunoscut Trezirea deplină[3], expun perfecţiunea înţelepciunii altor fii şi fiice de familie nobilă care au intenţii sincere şi onorabile, care se antrenează şi se străduiesc în perfecţiunea înţelepciunii. Iar ei, la rândul lor, se ocupă de perfecţiunea înţelepciunii, o studiază şi o venerează. Sunt, pe de altă parte, nenumărate fiinţe care îşi ridică gândurile la iluminare, care întăresc acel gând de iluminare, care merg spre Trezire – şi poate numai una sau două dintre ele pot să ajungă la stadiul de Bodhisattva ireversibil[4]! Căci iluminarea deplină este greu de atins dacă cineva are vigoare inferioară, este leneş, o fiinţă inferioară, are gânduri, idei, înţelepciune şi intenţii inferioare. Astfel, dacă cineva vrea să cunoască repede Trezirea deplină, trebuie să asculte şi să studieze, mereu şi neobosit, chiar această perfecţiune a înţelepciunii. El va înţelege că în trecut, atunci când era un Bodhisattva, Tathāgata s-a antrenat [n.t. tot] în perfecţiunea înţelepciunii, că şi el însuşi trebuie să se antreneze în ea, că ea este Învăţătorul. În orice caz, atunci când Tathāgata a dispărut în Nirvana finală, Bodhisattvaşii trebuie să dea fuga chiar la această perfecţiune a înţelepciunii. Aşadar, Kausika, dacă pentru venerarea unui Tathāgata care a dispărut în Nirvana finală, cineva ar construi multe koti de Stupe făcute din cele şapte lucruri preţioase, adăpostind acolo relicvele lui Tathāgata, şi dacă toată viaţa sa le-ar venera cu flori, etc., ar da naştere el, pe baza acestor [n.t. acţiuni], unei mari cantităţi de merit?

Śakra: Da, Divinule.

Divinul: Mai mare ar fi meritul cuiva care ar crede cu adevărat în această perfecţiune a înţelepciunii; care, cu încredere, cu o intenţie hotărâtă faţă de ea, senin în credinţa (sau în încrederea) sa, cu gândurile ridicate la Trezire, cu cea mai cinstită şi mai serioasă intenţie, ar asculta-o, ar învăţa-o, ar purta-o în minte, ar recita-o şi studia-o, ar răspândi-o, demonstra-o, explica-o, ar expune-o şi ar repeta-o, ar lumina-o în amănunt pentru ceilalţi, i-ar dezvălui sensul, ar cerceta-o cu mintea sa; care, folosindu-şi înţelepciunea la întreaga putere, ar examina-o amănunţit; care ar copia-o, care ar păstra şi ar depozita copia – pentru ca Dharma bună să dureze mult, pentru ca ghidul Buddhaşilor să nu dispară, pentru

[1] Toţi cei aflaţi în stadiul de Bodhisattva ireversibil vor atinge Trezirea supremă, dar probabil aici se spune că unii o vor atinge mai repede şi alţii după un timp mai lung.

[2] La fel.

[3] Adică au devenit Buddha.

[4] Toate au potenţialul, însă nu depun eforturile corecte şi cu vigoarea necesară.

ca Dharma bună să nu dispară, pentru ca Bodhisattvaşii, măreţele fiinţe, să fie ajutate în continuare, din moment ce ghidul lor nu va dispărea, – şi care vor onora şi vor venera această perfecţiune a înţelepciunii.

Meritul adeptului acestei perfecţiuni a înţelepciunii ar fi şi mai mare, comparat nu numai cu cel al unei persoane care ar construi multe koti de Stupe făcute din cele şapte lucruri preţioase, adăpostind în ele cu veneraţie relicvele lui Tathāgata, ci ar fi mai mare şi decât meritul unei persoane care ar umple de tot, întreaga Jambudvīpa, cu asemenea Stupe. Ar fi mai mare şi decât meritul produs de toate fiinţele dintr-un sistem de lumi cu patru continente[1], dacă fiecare dintre ele ar fi să construiască o asemenea Stupa. Sau, la fel, dacă toate fiinţele dintr-un chiliocosmos mic, dintr-un dichiliocosmos mediu, sau dintr-un mare trichiliocosmos, ar face la fel. Sau, dacă am urmări un caz imaginar, dacă toate fiinţele dintr-un mare trichiliocosmos ar deveni în acelaşi timp fiinţe umane, şi fiecare dintre ele ar construi o asemenea Stupa; dacă fiecare dintre ele ar construi toate acele Stupe, şi le-ar onora pentru o eră sau pentru timpul rămas dintr-o eră, totuşi adeptul perfecţiunii înţelepciunii ar avea merit mai mare decât cel care rezultă din realizarea faptelor merituoase ale tuturor acelor fiinţe care înalţă şi venerează acele nenumărate Stupe.

Śakra: Aşa este, O, Divinule. Pentru că persoana care onorează perfecţiunea înţelepciunii onorează într-un sens absolut Buddhaşii trecuţi, viitori şi prezenţi din toate sistemele de lumi, care pot fi cuprinse numai de cunoaşterea unui Buddha. Meritul său va fi mai mare chiar şi decât meritul tuturor fiinţelor din multe trichiliocosmosuri, nenumărate ca nisipurile Gangelui, dacă fiecare fiinţă din ele ar construi o Stupa, şi dacă fiecare dintre ele ar construi toate acele Stupe şi le-ar onora timp de o eră, sau pentru cât a rămas dintr-o eră.

3. Înţelepciunea perfectă, o mantra[2] măreaţă

Divinul: Aşa este, Kausika. Meritul adeptului perfecţiunii înţelepciunii este mai mare decât atât; este nemăsurabil, incalculabil, de neconceput, incomparabil, nelimitabil. Aceasta pentru că atotcunoaşterea Tathāgataşilor a izvorât din perfecţiunea înţelepciunii, iar din atotcunoaştere a izvorât cultul relicvelor lui Tathāgata. Prin urmare, acumularea de merit a adeptului perfecţiunii înţelepciunii nu suportă nicio comparaţie cu acumularea de merit generată de construcţia de Stupe, făcute din cele şapte lucruri preţioase, şi care adăpostesc relicvele lui Tathāgata.

[1] De pe o planetă sau de pe o stea, cu toate lumile ei, vizibile şi invizibile oamenilor.

[2] Vezi dicţionarul.

Atunci, cei *patruzeci de mii de zei* din adunare i-au spus lui Śakra, Conducătorul Zeilor: Divinule! Ocupă-te de perfecţiunea Înţelepciunii! Perfecţiunea Înţelepciunii, Divinule, trebuie să fie adoptată, recitată, studiată şi explicată!

Divinul: Kausika, ocupă-te de perfecţiunea înţelepciunii, recit-o, studiaz-o şi explic-o! Căci dacă Asura-şilor le trece prin minte să lupte cu zeii celor Treizeci şi Trei, şi dacă tu, Kausika, îţi aminteşti şi repeţi această perfecţiune a înţelepciunii, atunci Asura-şii vor renunţa [din nou] la acea idee.

Śakra: O măreaţă învăţătură este această perfecţiune a înţelepciunii, o învăţătură fără măsură, o învăţătură chiar nemăsurată, o învăţătură nedepăşită, o învăţătură neegalată, o învăţătură care egalează inegalabilul.

Divinul: Aşa este, Kausika. Mulţumită acestei învăţături, adică perfecţiunii înţelepciunii, Buddhaşii din trecut au cunoscut Trezirea deplină. Mulţumită ei, Buddhaşii din viitor o vor cunoaşte. Mulţumită ei, o cunosc Buddhaşii din prezent. Mulţumită ei, am cunoscut-o [şi] eu. Mulţumită tocmai acestei învăţături, cele zece feluri pozitive sau virtuoase de acţiune se manifestă în lume, şi de asemenea şi cele patru meditaţii asociate cu membrele iluminării, cele patru Nelimitate asociate cu membrele iluminării, cele patru realizări fără formă susţinute de membrele iluminării, cele şase supra-cunoaşteri asociate cu membrele iluminării, cele treizeci şi şapte de dharme care constituie membrele iluminării, pe scurt, toate cele optzeci şi patru de mii de componente ale Dharmei, cunoaşterea unui Buddha, cunoaşterea Existentului-De-La-Sine, şi cunoaşterea de neconceput.

Însă, atunci când nu sunt Tathāgataşi în lume, Bodhisattvaşii – înzestraţi cu priceperea în mijloace drept rezultat al ascultării revărsării perfecţiunii înţelepciunii în trecut [când au existat Buddhaşi], plini de milă faţă de fiinţe, veniţi în această lume din compasiune – sunt cei care adăpostesc şi se îngrijesc în lume de cele zece feluri de acţiune pozitive, de cele patru meditaţii fără asociere cu membrele Trezirii, etc. până la: de cele cinci supra-cunoaşteri fără asociere cu membrele Trezirii. La fel cum, mulţumită discului Lunii, toate ierburile, stelele şi constelaţiile sunt luminate după puterea şi forţa lor, tot aşa, după ce Tathāgata a dispărut şi Dharma Lui bună a dispărut şi ea, în absenţa Tathāgataşilor, orice vieţi cinstite, integre, excepţionale sau virtuoase sunt concepute şi manifestate în lume, toate au izvorât din Bodhisattvaşi, au fost produse de către ei, au răsărit din priceperea lor în mijloace. Însă priceperea în mijloace a Bodhisattvaşilor trebuie cunoscută ca ieşind din perfecţiunea

înţelepciunii[1]. Mai mult, cei care sunt devotaţi perfecţiunii înţelepciunii trebuie să se aştepte aici şi acum, din partea ei, la multe beneficii.

Śakra: Care sunt acele beneficii?

Divinul: Acei adepţi sau devoţi nu vor muri prematur, şi nici de otravă, de sabie, de foc, de apă, de toiag magic, sau prin violenţă. Atunci când ei îşi reamintesc şi repetă această perfecţiune a înţelepciunii, nenorocirile care îi ameninţă din partea regilor şi a prinţilor, [sau din partea] sfetnicilor regilor şi a miniştrilor lor, nu vor avea loc. Dacă regii, etc. ar încerca să-i rănească pe cei care îşi reamintesc şi repetă perfecţiunea înţelepciunii din nou şi din nou, ei nu vor reuşi, pentru că perfecţiunea înţelepciunii îi susţine. Deşi regii, etc. se pot apropia de ei cu intenţii rele, vor hotărî în schimb să-i salute, să vorbească cu ei, să fie politicoşi şi prietenoşi cu ei. Căci această perfecţiune a înţelepciunii aduce după sine o atitudine de prietenie şi de compasiune faţă de toate fiinţele. De aceea, deşi adepţii perfecţiunii înţelepciunii se pot afla în mijlocul unei sălbăticii infestate cu şerpi veninoşi, nici oamenii şi nici spiritele nu-i pot răni[2], excepţie făcând pedepsele pentru faptele din trecut.

În acel moment, o sută de Rătăcitori din alte secte s-au apropiat de Cel Realizat, cu intenţii duşmănoase. *Śakra*, Conducătorul Zeilor, i-a perceput pe acei Rătăcitori încă de departe, şi a cugetat: Cu siguranţă, acei Rătăcitori din alte secte se apropie de Divin cu intenţii duşmănoase. Să îmi reamintesc aşadar atât de mult din această perfecţiune a înţelepciunii câtă am învăţat de la Cel Divin, să mi-o amintesc, să o repet şi să o răspândesc, în aşa fel încât acei Rătăcitori să nu se poată apropia de Cel Divin, iar predicarea acestei perfecţiuni a înţelepciunii să nu fie întreruptă.

După care Śakra, Conducătorul Zeilor, şi-a reamintit atât de mult din această perfecţiune a înţelepciunii câtă a învăţat de la Cel Trezit, şi-a adus-o în minte, a repetat-o, şi a răspândit-o. Atunci, acei Rătăcitori din alte secte l-au salutat cu respect pe Divin, din depărtare, şi au plecat pe drumul lor.

Atunci Venerabilului *Śāriputra* s-a gândit: Din ce motiv l-au salutat cu respect, din depărtare, acei Rătăcitori eretici pe Divin, şi au plecat după aceea pe drumul lor?

---

[1] La fel cum Luna luminează suprafaţa Pământului, fiind ea însăşi luminată de Soare, la fel şi Bodhisattvaşii duc vieţi corecte, integre, virtuoase etc., având priceperea în mijloace drept sursă, care apare din perfecţiunea înţelepciunii.

[2] Pe când prinţul Gautama Siddhartha nu devenise încă Buddha, pe când încă medita în păduri, o cobră regală imensă l-a apărat de ploaie, a stat ca o umbrelă deasupra lui, pentru ca el să îşi poată continua nestingherit meditaţia. Martori la acest eveniment au fost cei cinci discipoli ai săi de atunci, în faţa cărora, după ce a devenit Buddha, a început învârtirea Roţii Dharmei, şi care au devenit Arhaţi imediat după primul Său discurs.

Divinul: Atunci când Śakra, Conducătorul Zeilor, a perceput gândurile acelor Rătăcitori duşmănoşi din alte secte, el şi-a reamintit această perfecţiune a înţelepciunii, a repetat-o şi a răspândit-o, cu scopul de a-i întoarce din drum pe acei Rătăcitori din alte secte care au vrut să vină să se certe, să nege şi să împiedice, pentru a nu-i lăsa să se apropie de locul unde este predată perfecţiunea înţelepciunii. Iar eu i-am acordat permisiunea lui Indra, Conducătorul Zeilor, pentru că nu am văzut nici măcar o dharma pură în acei Rătăcitori. Toţi vroiau să se apropie cu intenţii rele, cu gânduri duşmănoase.

Atunci *Māra cel Malefic* s-a gândit: Cele patru adunări ale lui Tathāgata sunt convocate şi stau faţă în faţă cu Tathāgata. [Stând] faţă în faţă [cu Tathāgata], la acea adunare, acei zei din tărâmul dorinţelor senzuale şi din tărâmul formei vor fi prezişi cu siguranţă ca Bodhisattvaşi destinaţi iluminării depline. Să mă apropii şi să-i orbesc. Atunci, Māra a făcut să apară o oştire cvadruplă[1], şi a pornit spre locul unde se afla Divinul.

Atunci *Śakra*, conducătorul zeilor, s-a gândit: Cu siguranţă, acesta este Māra cel Malefic, care, făcând să apară o oştire cvadruplă, se apropie de locul unde se află Realizatul. Însă ordinea oştirii sale nu este ordinea oştirii Regelui Bimbisara, nici a oştirii Regelui Prasenajit, nici a oştirii clanului Śakya, şi nici cea a clanului Licchavin. Vreme îndelungată Māra cel Malefic l-a urmărit pe Divin, căutând o şansă să intre, urmărind un prilej să intre, hotărât să rănească fiinţele. Îmi voi aminti acum această perfecţiune a înţelepciunii, mi-o voi aduce în minte, o voi repeta şi o voi răspândi. Atunci Śakra şi-a reamintit chiar această perfecţiune a înţelepciunii, şi-a adus-o în minte, a repetat-o şi a răspândit-o. Îndată, Māra cel Malefic a făcut iarăşi cale întoarsă şi a plecat pe drumul lui.

Atunci, *zeii* celor Treizeci şi Trei au făcut să apară flori Mandarava paradisiace, au zburat prin văzduh şi le-au presărat peste Divin. Ei au strigat în triumf: „Cu siguranţă, pentru multă vreme, această perfecţiune a înţelepciunii a venit la oamenii din Jambudvīpa!" Luând şi mai multe flori Mandarava, ei le-au presărat şi le-au aşternut peste Cel Împlinit, spunând: „Māra şi hoardele sale nu vor avea nicio şansă de a intra la acele fiinţe care predică şi dezvoltă perfecţiunea înţelepciunii, sau care înaintează în ea. Acele fiinţe care ascultă şi studiază perfecţiunea înţelepciunii vor fi înzestrate cu o rădăcină pozitivă deloc neînsemnată. Cei care ajung să asculte această perfecţiune a înţelepciunii şi-au îndeplinit îndatoririle sub Victorioşii din trecut. Cu atât mai mult, cei care o vor studia şi o vor repeta, care vor fi antrenaţi în Aseitate, care vor face progrese în ea, care vor depune eforturi pentru ea – aceştia vor fi oameni care au onorat Tathāgataşii. Pentru că cineva trebuie să caute atotcunoaşterea tocmai în această perfecţiune a înţelepciunii. La fel cum nestematele sunt produse de marele ocean şi trebuie căutate în el, tot aşa şi măreaţa nestemată a

[1] Posibilă referinţă la cei patru Māra.

atotcunoaşterii Tathāgataşilor trebuie căutată în măreţul ocean al perfecţiunii înţelepciunii."

Divinul: Aşa este, Kausika. Măreaţa nestemată a atotcunoaşterii Tathāgataşilor a ieşit din măreţul ocean al perfecţiunii înţelepciunii.

4. Înţelepciunea perfectă şi celelalte perfecţiuni

Ānanda: Divinul nu laudă perfecţiunea dăruirii (sau generozităţii), şi nicio alta dintre primele cinci perfecţiuni; el nu le proclamă numele. Realizatul laudă numai perfecţiunea înţelepciunii, proclamă doar numele ei.

Divinul: Aşa este, Ānanda, deoarece perfecţiunea înţelepciunii controlează celelalte cinci perfecţiuni. Ce crezi, Ānanda, dăruirea nededicată atotcunoaşterii poate fi numită dăruire perfectă?

Ānanda: Nu, Divinule.

Divinul: Acelaşi lucru este adevărat şi despre celelalte perfecţiuni. Ce crezi, Ānanda, este imposibil de conceput acea înţelepciune care transformă rădăcinile pozitive prin a le dedica pe toate atotcunoaşterii?

Ānanda: Da, este de neconceput, complet de neconceput.

Divinul: Aşadar, perfecţiunea înţelepciunii îşi primeşte numele din suprema sa excelenţă (scr. paramatvat). Prin ea îşi primesc rădăcinile pozitive dedicate atotcunoaşterii numele de „perfecţiuni". Aşadar, pentru că a dedicat atotcunoaşterii rădăcinile pozitive, perfecţiunea înţelepciunii controlează, ghidează şi conduce cele[lalte] cinci perfecţiuni. Cele cinci perfecţiuni sunt conţinute în acest fel în perfecţiunea înţelepciunii, iar termenul „perfecţiunea înţelepciunii" este doar un sinonim pentru desăvârşirea celor şase perfecţiuni. În consecinţă, atunci când perfecţiunea înţelepciunii este proclamată, toate cele şase perfecţiuni sunt proclamate. Aşa cum pietrele preţioase, împrăştiate în măreţul Pământ, cresc atunci când toate condiţiile sunt favorabile; măreţul Pământ este suportul lor, şi ele cresc sprijinite de acesta; tot aşa, cuprinse în perfecţiunea înţelepciunii, cele cinci perfecţiuni se odihnesc în atotcunoaştere, cresc sprijinite de perfecţiunea înţelepciunii; ele primesc numele de „perfecţiuni" pentru că sunt susţinute de perfecţiunea înţelepciunii. Aşadar, perfecţiunea înţelepciunii este cea care controlează, ghidează şi conduce celelalte cinci perfecţiuni.

5. Alte beneficii ce decurg din perfecţiunea înţelepciunii

Śakra: Până acum, Tathāgata nu a proclamat toate calităţile sau însuşirile perfecţiunii înţelepciunii, calităţi pe care cineva le obţine prin învăţarea, studiul şi repetarea perfecţiunii înţelepciunii. Cum altfel ar putea puţina perfecţiune a

înţelepciunii pe care am învăţat-o de la Divin să se fi răspândit [mai înainte, când ereticii şi Māra au fost întorşi din drum]!

Divinul: Aşa este, Kausika. Mai mult, nu numai cel care a învăţat, studiat şi repetat perfecţiunea înţelepciunii va avea acele calităţi, ci predau că şi acela care venerează o copie a ei va avea acele beneficii aici şi acum.

Śakra: Îl voi proteja şi pe cel care venerează o copie a perfecţiunii înţelepciunii, şi cu atât mai mult pe cel care, în plus, o şi învaţă, o studiază şi o repetă.

Divinul: Bine spus, Kausika. Mai mult, atunci când cineva repetă această perfecţiune a înţelepciunii, multe sute de zei, multe mii, multe sute de mii de zei se vor apropia pentru a asculta Dharma. Iar când vor auzi Dharma, ei vor vrea să stârnească, în acel predicator al Dharmei, elanul de a vorbi. Chiar şi atunci când acesta nu este dispus să vorbească, zeii se aşteaptă ca, prin respectul lor faţă de Dharma, să îi fie stârnit un elan pentru a vorbi, şi ca el să se simtă îndemnat să predea. Atunci când învaţă, studiază şi repetă perfecţiunea înţelepciunii, cineva obţine şi această calitate, chiar aici şi acum. Mai mult, minţile celor care predau această perfecţiune a înţelepciunii nu vor fi intimidate în faţa celor patru adunări[1]. Lor nu le va fi teamă să fie asaltaţi cu întrebări puse de către persoane răuvoitoare, întrucât perfecţiunea înţelepciunii îi protejează. Cel scufundat în perfecţiunea înţelepciunii nu vede duşmănia, nici pe cei care acţionează cu duşmănie, şi nici pe cei care vor să fie duşmănoşi. În acest fel, susţinut de perfecţiunea înţelepciunii, el nu este afectat de dezaprobare şi de frică. Atunci când învaţă, studiază şi repetă perfecţiunea înţelepciunii, cineva obţine şi aceste calităţi, chiar aici şi acum. În plus, el le va fi drag mamei şi tatălui, prietenilor, rudelor şi semenilor săi, Sramanilor şi Brahmanilor. El va fi competent şi capabil să respingă, în acord cu Dharma, orice contraargumente care ar putea apărea, şi va fi capabil să se descurce cu contra-întrebările. Atunci când învaţă, studiază şi repetă perfecţiunea înţelepciunii, cineva obţine şi aceste calităţi, chiar aici şi acum.

Mai mult, Kausika, aceia dintre zeii Celor Patru Mari Regi care au pornit pe drumul către iluminarea deplină, vor hotărî să vină în locul în care cineva a aşezat la loc de seamă şi venerează o copie a perfecţiunii înţelepciunii. Ei vor veni, se vor uita peste copia acestei perfecţiuni a înţelepciunii, o vor saluta respectuos, îi vor oferi omagiile, o vor învăţa, studia şi repeta, după care vor pleca mai departe. Şi aceasta se aplică tuturor zeilor din toate tărâmurile, până la cele mai înalte[2]. Acel fiu sau fiică dintr-o familie nobilă trebuie să-şi dorească astfel: cu ajutorul acestei cărţi, fie ca Zeii, Nāga, Yakṣa, Gandharva, Asura, Garuda, Kinnara,

[1] Vezi dicţionarul la „comunitate”.

[2] Oricât ar fi de înalte, tărâmurile zeilor sunt tot în Samsara.

Mahoraga[1], şi oamenii şi spiritele din cele zece direcţii, din nenumăratele sisteme de lumi, să vadă perfecţiunea înţelepciunii, să o salute respectuos, să îi ofere omagiile, să o înveţe, să o studieze şi să o repete; apoi să se întoarcă fiecare în lumea de unde a venit; şi ca el sau ea să poată să le ofere chiar acest dar al Dharmei.

Totuşi, Kausika, nu trebuie să crezi că numai în această lume cu patru continente, zeii tărâmului dorinţelor senzuale şi cei ai tărâmului formei, care au pornit către Trezirea deplină, vor hotărî să vină în acel loc. Nu aşa trebuie să vezi, Kausika! Nu, ci toţi zeii din marele trichiliocosmos care au pornit către iluminarea deplină vor hotărî să vină în acel loc. Ei vor veni, se vor uita peste copia acestei perfecţiuni a înţelepciunii, o vor saluta respectuos, îi vor aduce omagii, o vor învăţa, studia şi repeta. Mai mult, casa, încăperea sau palatul adeptului perfecţiunii înţelepciunii vor fi bine păzite. Nimeni nu îi va face rău, cu excepţia pedepselor pentru fapte din trecut. Aceasta este o altă calitate pe care cineva o obţine chiar aici şi acum. Pentru că zei foarte puternici şi alte fiinţe supranaturale vor hotărî să vină în acel loc.

Śakra: Cum ştie cineva că zei, sau alte fiinţe supranaturale, au venit în acel loc pentru a asculta, etc., perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: Când cineva percepe undeva o strălucire sublimă, sau simte un miros supraomenesc pe care nu l-a mai simţit înainte, atunci trebuie să ştie cu siguranţă că un zeu, sau o altă fiinţă supranaturală, se află în apropiere. Mai mult, obiceiurile curate şi pure îi vor atrage pe acei zei, etc., îi vor fermeca, îi vor bucura peste măsură, îi vor umple de elan şi bucurie. Iar zeii, semizeii sau spiritele cu puteri mai mici, care au ocupat până atunci acel loc, vor hotărî să-l părăsească. Pentru că ele nu pot îndura splendoarea, măreţia şi superioritatea acelor zei, etc., foarte puternici. Şi cum acei zei, etc. foarte puternici vor hotărî să vină de multe ori la el, acel adept al perfecţiunii înţelepciunii va căpăta, din abundenţă, încredere senină. Aceasta este o altă calitate pe care fiul sau fiica de familie nobilă o va obţine chiar aici şi acum.

Mai departe, nu trebuie să ne formăm niciun obicei murdar sau impur în cuprinsul acelui sălaş al ghidului către Dharma; în caz contrar, respectul nostru profund [pentru Dharma] ar rămâne incomplet. Mai mult, adeptul perfecţiunii înţelepciunii nu va fi obosit, nici la corp şi nici la minte. El stă întins liniştit, se plimbă liniştit. În somnul său, nu va vedea vise rele. Atunci când vede ceva în visul său, el va vedea numai Tathāgataşii, sau Stupele, sau Bodhisattvaşii, sau Discipolii lui Tathāgata. Atunci când aude sunete, el va auzi sunetul perfecţiunilor şi al aripilor iluminării. El va vedea numai copacii Trezirii şi, sub ei, Tathāgataşii în timp ce se trezesc la iluminarea deplină. De asemenea, el va vedea cum cei deplin Treziţi învârtesc Roata Dharmei. Şi va vedea mulţi Bodhisattva, cântând chiar

[1] Diferite categorii de zei, semizei şi demoni.

această perfecţiune a înţelepciunii, va fi încântat de corul lor, care proclamă cum trebuie obţinută atotcunoaşterea, cum trebuie purificat tărâmul-Buddha. Îi este arătată priceperea în mijloace. El aude sunetul sublim al Trezirii depline a Buddhaşilor, Nobilii Divini: „În această direcţie, în această parte a lumii, în acest sistem de lumi, cu acest nume, un Tathāgata expune Dharma, înconjurat şi însoţit de multe mii de Bodhisattva şi de Discipoli, ba chiar de multe sute de mii de niyuta de koti de Bodhisattva şi de Discipoli". Când are asemenea vise, el va dormi liniştit, se va trezi liniştit. Corpul său, chiar şi atunci când este aruncată mâncare în el, i se va simţi tot liniştit şi deosebit de uşor. Nici măcar un început de gând nu va răsări în el, din prea multă dorinţă după mâncare. El va avea un interes moderat pentru mâncare. Un adept al perfecţiunii înţelepciunii nu are o dorinţă puternică pentru mâncare, ci numai un interes moderat pentru ea – chiar şi atunci când e un călugăr care practică Yoga, şi care a ieşit din meditaţie – deoarece gândurile sale se revarsă interesate de altceva. Căci în măsura în care el s-a dedicat dezvoltării perfecţiunii înţelepciunii, în aceeaşi măsură fiinţele cereşti îi vor oferi hrană paradisiacă. Şi aceste calităţi le obţine cineva, chiar aici şi acum.

Dar din nou, Kausika, dacă cineva a făcut o copie a perfecţiunii înţelepciunii şi o venerează, însă nu o învaţă, nu o studiază şi nu o repetă; şi dacă altcineva crede cu adevărat în perfecţiunea înţelepciunii, se încrede în ea şi, cu o intenţie hotărâtă, liniştit în credinţa sa, cu gândurile ridicate la iluminare, cu cea mai curată intenţie, o ascultă, o învaţă, o păstrează în minte, o recită şi o studiază, o răspândeşte, o demonstrează, o explică şi o repetă, le luminează celorlalţi amănunţit înţelesul, îi dezvăluie înţelesul, o cercetează cu mintea sa şi, folosindu-şi înţelepciunea la întreaga putere, o examinează amănunţit, o copiază, păstrează şi depozitează copia, pentru ca Dharma bună să dureze mult, pentru ca ghidul Tathāgataşilor să nu poată fi nimicit, pentru ca Dharma bună să nu dispară, pentru ca Bodhisattvaşii, măreţele fiinţe, să continue să fie ajutate din moment ce ghidul lor nu va pieri – şi, în sfârşit, onorează şi venerează această perfecţiune a înţelepciunii; atunci, acesta din urmă generează meritul mai mare. El trebuie imitat de către cei care vor să obţină aceste însuşiri nobile aici şi acum, şi ei trebuie să creadă cu adevărat în perfecţiunea înţelepciunii, să se încreadă în ea, etc. [n.t. ca mai sus,] până la: pentru că ghidul lor nu va pieri. El va hotărî să o împărtăşească cu cei care o doresc, pentru ca măreţul ochi al Ghidului Buddhaşilor să nu dea greş, nici pentru el însuşi, şi nici pentru ceilalţi care sunt în căutarea virtuţii. În plus, perfecţiunea înţelepciunii trebuie să fie onorată şi venerată tot timpul.

CAPITOLUL IV – Proclamarea sau anunțarea calităților

1. Comparaţie între valoarea relicvelor lui Tathāgata şi valoarea înţelepciunii perfecte

Divinul: Kausika, dacă, pe de o parte, ţi s-ar oferi această Jambudvīpa umplută până sus cu relicve ale Tathāgataşilor şi dacă, pe de altă parte, ai putea să ai acces nestingherit la copie scrisă a acestei perfecţiuni a înţelepciunii, dacă trebuie să alegi între cele două, pe care ai alege-o?

Śakra: [n.t. Aş alege] chiar această perfecţiune a înţelepciunii, datorită respectului meu pentru Ghidul Tathāgataşilor. Pentru că acesta este corpul Tathāgataşilor, în adevăratul sens. Aşa cum a spus Împlinitul: „Corpurile-Dharma sunt Buddhaşii, Divinii. Însă, călugări, nu trebuie să credeţi că acest corp individual este corpul meu. Călugări, trebuie să Mă vedeţi din realizarea corpului-Dharma". Iar acel corp-Tathāgata trebuie văzut ca fiind produs de realitatea-limită, adică de către perfecţiunea înţelepciunii. O, Divinule, nu îmi lipseşte respectul pentru relicvele lui Tathāgata. Dimpotrivă, am un respect adevărat pentru ele. Relicvele unui Tathāgata sunt venerate ca izvorâte din această perfecţiune a înţelepciunii şi de aceea, atunci când cineva venerează chiar această perfecţiune a înţelepciunii, se împlineşte deopotrivă şi venerarea relicvelor lui Tathāgata. Căci relicvele lui Tathāgata au apărut din perfecţiunea înţelepciunii. Este ca şi cu tronul meu zeiesc din Sudharma, sala de întâlnire a zeilor. Când sunt aşezat pe el, zeii vin şi mă servesc. Iar când nu sunt, zeii, din respect pentru mine, aduc omagiu tronului meu, îl înconjoară şi pleacă mai departe. Pentru că ei îşi amintesc că, aşezat pe acest tron, Śakra, Conducătorul Zeilor, expune Dharma zeilor celor Treizeci şi Trei. În acelaşi fel, perfecţiunea înţelepciunii este adevărata cauză şi condiţie primordială care hrăneşte atotcunoaşterea lui Tathāgata.

Relicvele lui Tathāgata, pe de altă parte, sunt adevărate depozite de atotcunoaştere, însă ele nu sunt adevărate condiţii sau cauze pentru producerea acelei cunoaşteri. Prin relicvele lui Tathāgata este venerată şi perfecţiunea înţelepciunii, pentru că ea este cauza cunoaşterii atotcunoaşterii. Din acest motiv, dintre cele două variante enumerate mai înainte, aş alege chiar această perfecţiune a înţelepciunii, însă nu pentru că nu respect relicvele lui Tathāgata. [Alegând astfel,] eu am un respect real pentru ele, întrucât acele relicve sunt venerate [n.t. tocmai] pentru că sunt pătrunse de perfecţiunea înţelepciunii. Şi, dacă ar trebui să aleg între o copie a perfecţiunii înţelepciunii pe de o parte, şi chiar şi un măreţ trichiliocosmos umplut până la refuz cu relicvele lui Tathāgata pe de altă parte, totuşi aş alege chiar această perfecţiune a înţelepciunii, din aceleaşi motive. Căci relicvele lui Tathāgata sunt adevărate depozite ale

cunoaşterii atotcunoaşterii, însă acea cunoaştere s-a ivit din perfecţiunea înţelepciunii. Aşadar, dintre cele două variante, aş alege chiar această perfecţiune a înţelepciunii, însă nu pentru că mi-ar lipsi respectul pentru relicvele lui Tathāgata. [Alegând astfel,] am un respect real pentru ele. Însă ele sunt venerate pentru că au apărut din perfecţiunea înţelepciunii, şi sunt pătrunse de ea.

2. Analogia cu nestemata care împlineşte dorinţele

[*Śakra:*] Este ca o nestemată nepreţuită care are însuşirea de a împiedica oamenii şi spiritele să intre în locul în care este pusă. Dacă cineva ar fi posedat de un spirit, nu ar trebui decât îi fie arătată acea nestemată, şi spiritul ar pleca. Dacă cineva ar fi tulburat de [n.t. elementul] vânt[1] şi ar aşeza pe corp această nestemată atunci când este inflamat, ar potoli acel vânt, l-ar împiedica să se înrăutăţească, l-ar linişti. Ea ar avea un efect asemănător atunci când ar fi aplicată pe un trup cuprins de fierbinţeală din pricina bilei, sau sufocat cu salivă, sau dureros datorită unei boli apărute din cauza tulburării umorilor. [n.t. Nestemata] ar lumina până şi cea mai neagră întunecime a nopţii. Într-o perioadă foarte călduroasă, ar răcori locul de pe pământ pe care ar fi aşezată. Într-o perioadă friguroasă, l-ar încălzi. Prezenţa sa alungă viperele şi alte animale veninoase din locurile pe care acestea le-au infestat. Dacă o femeie sau un bărbat ar fi muşcat de o viperă, nu ar trebui decât să le arătăm acea nestemată, şi vederea ei ar opri otrava, ar face-o să dispară. Astfel sunt calităţile acestei nestemate. Dacă cineva ar avea o inflamaţie la ochi, sau vederea înceţoşată, sau cataractă, ar trebui doar să punem acea nestemată pe ochi, şi simpla sa prezenţă ar îndepărta şi ar opri acele boli. Astfel sunt calităţile sale. Pusă în apă, ea colorează toată apa cu propria-i culoare. Înfăşurată într-o pânză albă şi apoi aruncată în apă, face apa albă. La fel, atunci când este înfăşurată sau legată într-o ţesătură albastru-închis, sau galbenă, roşie, purpurie sau de orice altă culoare, ea colorează apa în care a fost aruncată în culoarea ţesăturii. De asemenea, ea ar elimina orice impurităţi din acea apă. Această nestemată este înzestrată cu asemenea calităţi.

Ānanda: Kausika, aceste nestemate aparţin lumii zeilor, sau oamenilor din Jambudvīpa?

Śakra: Ele se găsesc la zei. Nestematele care se găsesc printre oamenii din Jambudvīpa sunt mici şi grosolane, şi nu sunt înzestrate cu asemenea calităţi. Ele sunt infinit inferioare nestematelor din paradisuri. Dar cele din tărâmul zeilor sunt rafinate şi înzestrate cu toate calităţile posibile. Dacă acea nestemată ar fi

[1] În Yoga, curenţii energetici ai corpului se numesc tot „vânturi”.

pusă acum într-un coş, sau aşezată pe el, atunci acel coş ar fi dorit chiar şi după ce nestemata a fost scoasă din el. Prin calităţile nestematei, coşul ar deveni un obiect foarte dorit. În acelaşi fel, O, Divinule, calităţile cunoaşterii atotcunoaşterii decurg din perfecţiunea înţelepciunii. Relicvele unui Tathāgata care a plecat în Parinirvana sunt venerate datorită ei, căci ele sunt adevăratele depozite ale cunoaşterii atotcunoaşterii. Şi aşa cum demonstrarea Dharmei de către Buddhaşi, Desăvârşiţii din toate lumile, trebuie venerată pentru că izvorăşte din perfecţiunea înţelepciunii, tot aşa [n.t. trebuie venerată] şi expunerea Dharmei făcută de predicatori. Aşa cum un rege trebuie venerat pentru că măreţia şi puterea sa conferă curaj unui mare număr de oameni, aşa este şi cu predicatorul de Dharma deoarece, prin puterea şi măreţia corpului-Dharma, el conferă curaj unui mare număr de oameni. Însă relicvele lui Tathāgata sunt venerate din acelaşi motiv pentru care cineva venerează atât expunerea (sau demonstrarea) Dharmei cât şi pe predicatorul Dharmei.

3. Valoarea supremă a perfecţiunii înţelepciunii

[*Śakra:*] Aşadar, O, Divinule, dacă ar fi două variante: dacă nu numai acest mare trichiliocosmos, ci şi toate sistemele de lumi, nenumărate ca nisipurile Gangelui, ar fi umplute cu relicvele lui Tathāgata, şi ar fi considerate ca fiind primul lot, iar o copie a perfecţiunii înţelepciunii ar fi considerată ca fiind al doilea lot. Şi dacă aş fi invitat să aleg şi să iau numai unul dintre ele, aş lua chiar această perfecţiune a înţelepciunii. Şi nu pentru că, O, Divinule, nu aş avea respect pentru relicvele lui Tathāgata. [n.t. Dimpotrivă,] respectul meu pentru ele este unul adevărat. Însă perfecţiunea înţelepciunii este cea care pătrunde şi îmbibă atotcunoaşterea, şi relicvele lui Tathāgata sunt venerate [n.t. tocmai] pentru că au apărut din atotcunoaştere. Aşadar, venerarea perfecţiunii înţelepciunii este de fapt venerarea Buddhaşilor, Victorioşii din trecut, din viitor şi din prezent. Mai mult, O, Divinule, cineva care vrea să-i vadă, în acord cu Dharma, pe Buddhaşi, pe Împliniţii care există chiar acum în nemăsuratele şi nenumăratele sisteme de lumi, trebuie să înainteze în perfecţiunea înţelepciunii, să se străduiască pentru ea, să o dezvolte.

Divinul: Aşa este, Kausika. Toţi Tathāgataşii îşi datorează Trezirea chiar acestei perfecţiuni a înţelepciunii, fie că trăiesc în trecut, în viitor sau în prezent. Kausika, şi eu, care acum sunt un Tathāgata, îmi datorez Trezirea chiar acestei perfecţiuni a înţelepciunii.

Śakra: Această perfecţiune a înţelepciunii este o perfecţiune măreaţă, pentru că îi permite lui Tathāgata să cunoască şi să privească în mod corect gândurile şi faptele tuturor fiinţelor.

Divinul: Aşa este, Kausika. Un Bodhisattva cunoaşte şi vede în mod corect gândurile şi faptele tuturor fiinţelor, pentru că el a înaintat vreme îndelungată în această perfecţiune a înţelepciunii.

Śakra: Un Bodhisattva înaintează numai în perfecţiunea înţelepciunii, nu şi în celelalte perfecţiuni?

Divinul: El înaintează în toate cele şase perfecţiuni. Însă perfecţiunea înţelepciunii este cea care îl controlează pe Bodhisattva atunci când oferă un dar, sau când îşi păstrează moralitatea, sau când se perfecţionează în răbdare, sau când manifestă vigoarea, sau când intră în meditaţii, sau când pătrunde şi înţelege dharmele. Nu se poate face o deosebire sau o diferenţiere între aceste şase perfecţiuni, toate susţinute de priceperea în mijloace, dedicate perfecţiunii înţelepciunii, dedicate atotcunoaşterii. La fel cum nicio deosebire sau diferenţă nu se constată între umbrele aruncate de diverşi copaci din Jambudvīpa – deşi culoarea copacilor poate să difere, la fel şi formele lor, şi frunzele, florile şi fructele, înălţimea şi circumferinţa lor, totuşi, toate sunt denumite pur şi simplu „umbre”; tot aşa, nu se poate ajunge la vreo deosebire sau diferenţă între aceste şase perfecţiuni, toate susţinute de priceperea în mijloace, dedicate perfecţiunii înţelepciunii, dedicate atotcunoaşterii.

Śakra: Această perfecţiune a înţelepciunii este înzestrată cu mari calităţi, cu însuşiri nemăsurabile, cu însuşiri nemărginite!

CAPITOLUL V – Întoarcerea meritului

1. Perfecţiunea înţelepciunii, o sursă de merit imens

Śakra: Să considerăm din nou două persoane. Una crede cu adevărat în perfecţiunea înţelepciunii, se încrede fără rezerve în ea, etc. până la: pentru ca ghidul lor să nu dea greş[1]. Iar atunci când a auzit această expunere, ea va hotărî că nu va abandona niciodată această perfecţiune a înţelepciunii – cu siguranţă, atât de profitabilă, un câştig atât de mare, un fruct atât de măreţ, o răsplată atât de mare, înzestrată cu însuşiri atât de măreţe! – că o va păzi şi că o va păstra, pentru că este foarte greu de obţinut. Şi o va onora, o va venera şi o va adora. Cealaltă persoană mai întâi o va venera, şi apoi va da o copie a ei altui fiu sau fiice de familie nobilă care o cere, dornic şi zelos. Care dintre cele două persoane generează meritul mai mare, cea care intenţionează să o [şi] dea mai departe, sau cea care nu intenţionează?

Divinul: Te voi întreba în legătură cu această problemă, iar tu poţi răspunde atât de bine cât îţi permit însuşirile. Dacă, de una singură, o persoană ar fi să onoreze relicvele lui Tathāgata după ce acesta a plecat în Parinirvana, să le slujească şi să le păstreze; şi dacă o alta, nu numai că ar onora relicvele lui Tathāgata, le-ar sluji şi le-ar venera, ci în plus, din compasiune pentru fiinţe, le-ar şi dezvălui celorlalţi, le-ar oferi şi le-ar împărtăşi [cu ei], în speranţa că venerarea relicvelor ar deveni un obicei răspândit; atunci, care dintre aceste două persoane ar genera meritul mai mare: cea care, în timp ce le venerează ea însăşi, le dezvăluie şi le oferă şi celorlalţi, care le împărtăşeşte cu ceilalţi, sau cea care le venerează de una singură?

Śakra: Cea care le împărtăşeşte cu ceilalţi.

Divinul: Aşa este, Kausika. Persoana care ar oferi celorlalţi această perfecţiune a înţelepciunii, care îi ajută pe ceilalţi, care intenţionează să o dea, ar genera prin aceasta meritul mai mare. În plus, dacă ea ar merge acolo unde se află persoane care au devenit vase potrivite pentru această perfecţiune a înţelepciunii, şi ar împărtăşi-o cu ele, atunci ea ar genera chiar mai mult merit. Kausika, ar fi mare meritul celui care ar îndemna şi încuraja toate fiinţele din Jambudvīpa să studieze cele zece căi de acţiune virtuoase, şi le-ar stabili în acestea?

Śakra: Mare ar fi.

Divinul: Şi mai mare ar fi meritul celui care ar face o copie a acestei perfecţiuni a înţelepciunii şi ar crede în ea, cu o credinţă trainică şi senină; care şi-ar înălţa gândul la iluminare şi care, cu cea mai serioasă şi mai cinstită intenţie, ar dărui

[1] Enumerarea completă o puteţi găsi şi în capitolul III.5, în urmă cu câteva pagini.

această perfecţiune a înţelepciunii altui Bodhisattva care şi-a înălţat gândul la Trezire; care, în primul rând, s-ar perfecţiona pe sine prin scriere şi recitare neobosită şi, după multă muncă susţinută, l-ar convinge pe celălalt Bodhisattva, i-ar explica această perfecţiune a înţelepciunii, l-ar încuraja să o studieze, l-ar umple de entuziasm faţă de ea, l-ar face să se bucure de ea, l-ar conduce la ea cu propriile-i cuvinte, l-ar educa în ea, i-ar lumina beneficiile obţinute de pe urma ei, i-ar curăţa mintea şi i-ar îndepărta îndoielile, şi care i s-ar adresa după cum urmează: „Vino, fiu din familie nobilă, antrenează-te în această Cale a Bodhisattvaşilor pentru că, drept rezultat al acestui antrenament, al acestui parcurs, al acestui efort, sigur te vei trezi degrabă la iluminarea supremă. După aceea, tu vei educa un număr infinit de fiinţe în extincţia completă a substratului renaşterii, cu alte cuvinte, în revelarea realităţii-limită".

Întrucât intenţionează să dea, meritul său este mai mare. Şi acest lucru rămâne adevărat chiar dacă [n.t. meritul său] este comparat cu meritul cuiva care statorniceşte în respectarea celor zece feluri de acţiuni virtuoase toate fiinţele dintr-un sistem de lumi de orice mărime, sau chiar din toate sistemele de lumi care există, numeroase ca nisipurile Gangelui. Sau chiar dacă este comparat cu [n.t. meritul] cuiva care i-ar statornici pe ceilalţi în cele patru meditaţii, în cele patru Nelimitate, în cele patru realizări fără formă, în cele cinci supracunoaşteri, [n.t. oricât de mulţi ar fi, şi] din orice număr de sisteme de lumi. În fiecare caz, o persoană care nu numai că ar scrie această perfecţiune a înţelepciunii şi ar recita-o de una singură, ci ar scrie-o şi pentru alţii şi apoi le-ar da [o copie], ar genera cu uşurinţă meritul mai mare. Mai mult, Kausika, cineva ar genera tot un merit mai mare dacă, atunci când recită această perfecţiune a înţelepciunii, ar înţelege şi realiza bine sensul acesteia; şi dacă, după ce a scris-o pentru ceilalţi, ar dărui-o, ar expune-o şi ar lumina-o, atât în sensul cât şi în litera sa.

2. Perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută

Śakra: Poate atunci cineva expune această perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Da, cineva trebuie să o expună cuiva care nu o înţelege, pentru că în viitor va apărea o perfecţiune a înţelepciunii contrafăcută. Atunci când o aude, o persoană care vrea să obţină Trezirea deplină dar care nu înţelege [n.t. care este adevărata perfecţiune a înţelepciunii,] trebuie să se ferească să asculte de ea.

Śakra: În viitor, cum va trebui să recunoască cineva când este expusă perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută?

Divinul: În viitor, vor fi unii călugări ale căror corpuri vor fi nedezvoltate, ale căror conduită morală, gândire şi înţelepciune vor fi nedezvoltate, care vor fi stupizi, proşti ca oile, lipsiţi de înţelepciune. Atunci când vor vesti că vor expune înţelepciunea perfecţiunii, ei vor expune de fapt contrafacerea ei. Ei vor expune

înţelepciunea perfecţiunii contrafăcută, învăţându-i pe ceilalţi cum că impermanenţa formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei şi conştiinţei trebuie să fie interpretată ca distrugerea formei, etc. Potrivit lor, înaintarea în perfecţiunea înţelepciunii ar însemna a te strădui să ajungi la această înţelegere. Dimpotrivă, nu trebuie să vedem impermanenţa formei, etc. ca distrugerea formei, etc.[1], pentru că a vedea lucrurile în acest fel înseamnă să înaintezi în perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută. Din acest motiv, Kausika, trebuie să se expună înţelesul perfecţiunii înţelepciunii. Expunându-l, vom genera meritul mai mare.

3. Perfecţiunea înţelepciunii, mai măreaţă decât oricare alt dar spiritual

[*Divinul:*] Şi acel merit ar fi mai mare şi decât cel generat de cineva care ar statornici fiinţele din orice număr de sisteme de lumi în fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent. Şi aceasta rămâne adevărat şi pentru fructul Celui-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Dată, al Celui-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce, şi pentru cel al unui Arhat. Pentru că perfecţiunea înţelepciunii este cea care cauzează fructul Celui-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Dată, al Celui-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce, şi cel al unui Arhat. Şi Bodhisattva îşi va creşte rezistenţa cugetând că, antrenându-se în perfecţiunea înţelepciunii, el va deveni tot mai mult cineva care obţine dharmele ce constituie un Buddha, şi va ajunge tot mai aproape de Trezirea deplină. Pentru că el ştie că antrenându-se el însuşi în acest antrenament, înaintând în el, străduindu-se pentru el, va produce toate fructele vieţii sfinte, de la Cel-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la Buddhaitate. Meritul persoanei care împărtăşeşte cu ceilalţi perfecţiunea înţelepciunii va fi de asemenea mai mare şi decât meritul celui care statorniceşte în stadiul de Pratyekabuddha orice număr de fiinţe, din orice număr de sisteme de lumi. Mai mult, Kausika, dacă cineva ar fi să ridice la iluminarea deplină inimile atâtor fiinţe câte sunt în Jambudvīpa[2], şi dacă altcineva nu numai că le-ar ridica inimile la Trezirea deplină, ci în plus le-ar şi oferi o copie a acestei perfecţiuni a înţelepciunii; sau dacă ar dărui o copie a acestei perfecţiuni a înţelepciunii unui Bodhisattva ireversibil, în speranţa că el va

[1] Impermanenţa formei, etc. nu înseamnă distrugerea formei, etc., ci simpla lipsă a existenţei sale reale, inerente, intrinseci. În această Sutra a fost expus exemplul magicianului care face să apară oameni la o răscruce de drumuri. Atunci când magicianul îi face să dispară, sau când le taie capetele, nicio fiinţă nu este distrusă sau ucisă, pentru că nicio fiinţă nu a existat de fapt. Ceea ce nu există şi nu a existat nicicând nu poate să dispară, nu poate să fie distrus. Din moment ce forma şi celelalte agregate nu există, ele nu pot să dispară sau să fie distruse.

[2] Să le convingă de necesitatea de a ajunge la Trezirea deplină, şi să le facă să îşi dorească intens să ajungă la ea.

accepta să fie antrenat în ea, să depună toate eforturile pentru ea, să o dezvolte, şi ca rezultat al creşterii, sporirii şi abundenţei perfecţiunii înţelepciunii, să desăvârşească şi să realizeze Buddha-dharmele atunci, comparat cu acea persoană de mai înainte, aceasta din urmă va genera meritul mai mare, pentru că Bodhisattva, odată ce s-a trezit la iluminarea deplină, va pune capăt, cu siguranţă, suferinţelor fiinţelor. Şi meritul său va fi mai mare, chiar dacă cealaltă persoană ridică la Trezirea deplină inimile oricărui număr de fiinţe, din orice număr de sisteme de lumi. Sau, să comparăm din nou două persoane: prima ar dărui câte o copie a acestei perfecţiuni a înţelepciunii unui număr oricât de mare de fiinţe, din oricâte sisteme de lumi, fiinţe care nu mai pot fi întoarse de la iluminarea deplină, care au pornit hotărât către ea, iar cea de-a doua persoană, în plus, le-ar şi expune-o şi le-ar explica-o, atât în sensul cât şi în litera ei. Din acest motiv, aceasta nu ar genera mult merit?

Śakra: Într-adevăr, meritul ei ar fi mare. Nu s-ar putea nici măcar calcula prea uşor acea cantitate mare de merit, sau număra, nu s-ar putea găsi nimic asemănător, sau cu care să poată fi comparată.

Divinul: Totuşi, şi mai mare ar fi meritul cuiva care în plus i-ar instrui şi sfătui în această perfecţiune a înţelepciunii pe acei Bodhisattva „fără-întoarcere" care vor să atingă mai repede Trezirea deplină. Şi mai departe, încă un alt Bodhisattva ar apărea, care va spune că el va dobândi iluminarea deplină şi mai repede decât ei. Dacă cineva l-ar instrui şi sfătui în perfecţiunea înţelepciunii pe acel Bodhisattva care înţelege mai repede, ar genera un merit şi mai mare.

Śakra: Cu cât un Bodhisattva se află mai aproape de iluminarea deplină, cu atât mai mult el trebuie instruit şi sfătuit în perfecţiunea înţelepciunii, pentru că asta îl aduce tot mai aproape şi mai aproape de Aseitate. Atunci când se apropie de Aseitate, el aduce multe fructe şi beneficii celor care l-au slujit, adică acelora cu ajutorul cărora el are parte de haine, de bol de cerşit, de sălaş, şi de medicamente pentru boli. Meritul său devine şi mai mare, ca o consecinţă a faptului că el se apropie de Trezirea deplină.

Subhūti: Bine spus, Kausika. Tu îi întăreşti pe cei care aparţin vehiculului-Bodhisattva, îi ajuţi, stai lângă ei. Aşa trebuie să şi acţionezi. Un discipol sfânt, care vrea să ofere ajutor tuturor fiinţelor, întăreşte Bodhisattvaşii în atitudinea lor către Trezirea deplină, îi ajută, stă lângă ei. Aşa trebuie cineva să acţioneze, deoarece iluminarea deplină a Bodhisattvaşilor este cauzată de perfecţiunea înţelepciunii. Căci, dacă Bodhisattvaşii nu ar produce gândul iluminării, nu s-ar antrena în Trezirea deplină şi nici în cele şase perfecţiuni, şi atunci, drept consecinţă, ei nu s-ar trezi la iluminarea deplină. Dar pentru că Bodhisattvaşii se antrenează în antrenamentul Bodhisattvaşilor, în aceste şase perfecţiuni, ei produc acest gând al Trezirii, şi de aceea se trezesc la iluminarea deplină.

Capitolul VI – Dedicarea și jubilarea

1. Meritul suprem al dedicării şi jubilării

Maitreya[1]: Pe de o parte avem, din partea unui Bodhisattva, munca merituoasă bazată pe bucuria lui pentru meritul celorlalţi, şi pe dedicarea de către el a acelui merit pentru Trezirea supremă a tuturor fiinţelor; de cealaltă parte avem, din partea tuturor fiinţelor, munca merituoasă bazată pe generozitate, pe moralitate, şi pe dezvoltarea prin meditaţie. Dintre acestea, munca merituoasă a unui Bodhisattva, bazată pe jubilare şi pe dedicare, este declarată a fi cea mai bună, cea mai sublimă, cea mai înaltă, supremă, neavând nimic mai presus de ea, neegalată, egalând neegalabilul.

2. Domeniul jubilării

Subhūti: Un Bodhisattva, o fiinţă măreaţă, contemplă lumea cu cele zece direcţii ale sale, în fiecare direcţie, extinzându-se peste tot[, la infinit]. El contemplă nemăsurabilele sistemele de lumi, mult dincolo de posibilitatea de a fi numărate, chiar fără măsură, complet de neconceput, infinite şi fără limite.

El contemplă, în fiecare direcţie în parte, în fiecare sistem de lumi în parte, Tathāgataşii din trecut, complet nemăsurabili, cu totul dincolo de posibilitatea de a-i număra, complet fără măsură, chiar imposibil de conceput, infiniţi şi fără limite, care au dobândit Nirvana finală în tărâmul Nirvanei care nu lasă nimic în urmă – cu urmele lor oprite, cu mersul lor oprit, cu obstacolele lor anulate, ghizi prin [lumea] devenirii, lacrimile lor fiind uscate, cu toate piedicile sfărâmate, cu propriile poveri puse jos, cu propria bunăstare atinsă, în care lanţurile devenirii sunt distruse, ale căror gânduri sunt eliberate corect prin înţelegere corectă, şi care au atins cea mai înaltă perfecţiune a controlului întregii lor minţi [sau inimi].

El îi contemplă, din momentul în care au început cu producerea gândului iluminării, continuând către momentul în care au dobândit Trezirea deplină, şi până când au intrat în sfârşit în Nirvana, în tărâmul Nirvanei care nu lasă nimic în urmă, şi în plus toată durata de timp până la dispariţia bunei Dharma [aşa cum a fost prezis de fiecare dintre aceşti Tathāgata[2]].

---

[1] Următorul Buddha, al cincilea din existenţa acestei planete; în acest moment este un Bodhisattva ireversibil, şi locuieşte în paradisul Tuşita.

[2] Într-o lume în care nu s-a arătat încă, sau în care învăţătura a fost uitată de tot, un Buddha face să apară învăţătura despre Trezire, prin eforturile anterioare în perfecţiunea înţelepciunii, şi prin eforturile din viaţa în care devine Buddha. Învăţătura

El contemplă şi masa de moralitate, masa de concentrare, masa de înţelepciune, masa de eliberare, masa de vedere şi de cunoaştere a eliberării a acelor Buddha Victorioşi.

În plus, el include în contemplarea sa şi acumularea de merit asociat cu cele şase perfecţiuni, cu obţinerea însuşirilor unui Buddha, şi cu perfecţiunile încrederii în sine şi ale puterilor; şi de asemenea, cele asociate cu perfecţiunea supracunoaşterilor, a înţelegerii şi a jurămintelor; şi acumularea de merit asociat cu realizarea cunoaşterii atotcunoaşterii, cu grija şi bunăvoinţa faţă de fiinţe, cu măreaţa prietenie şi cu măreaţa compasiune, şi cu nemăsurabilele şi incalculabilele calităţi ale unui Buddha.

El contemplă de asemenea iluminarea deplină şi fericirea ei, precum şi perfecţiunea stăpânirii asupra tuturor dharmelor, şi realizarea nemăsuratei şi necuceritei puteri supreme de a crea miracole, cea care a cucerit totul, şi puterea cunoaşterii unui Tathāgata a ceea ce este cu adevărat real, putere care este fără niciun văl, ataşament sau piedică, neegalată, egală cu inegalabilul, incomparabilă, fără măsură, şi puterea cunoaşterii unui Buddha, deosebită între toate puterile, şi vederea şi cunoaşterea pe care le are un Buddha, şi perfecţiunea celor zece puteri, şi obţinerea acelei linişti supreme care rezultă din cele patru baze ale încrederii în sine, şi obţinerea Dharmei prin realizarea realităţii ultime a tuturor dharmelor.

El include în contemplare şi învârtirea roţii Dharmei[1], purtarea torţei Dharmei, baterea tobei Dharmei, umplerea scoicii Dharmei, mânuirea sabiei Dharmei, căderea ploii Dharmei, şi înviorarea tuturor fiinţelor prin darul Dharmei, prin faptul că le este prezentată Dharma. Mai departe, el ia în considerare acumularea de merit a tuturor celor care sunt educaţi şi antrenaţi prin acele demonstraţii ale Dharmei [n.t. enumerate anterior] – fie că se referă la Dharmele Buddhaşilor, ale Pratyekabuddhaşilor, sau ale Discipolilor, – care cred în ele, care sunt fixaţi pe ele, care sunt sortiţi să ajungă la Trezirea supremă.

El ia în considerare şi acumularea de merit asociat cu cele şase perfecţiuni, a tuturor acelor Bodhisattva cărora Buddhaşii, Împliniţii, le-au prezis iluminarea deplină. El ia în considerare acumularea de merit a tuturor persoanelor care aparţin vehiculului Pratyekabuddhaşilor şi cărora le-a fost prezisă iluminarea ca Pratyekabuddha. El ia în considerare munca merituoasă bazată pe generozitate, moralitate şi dezvoltare prin meditaţie, a celor patru adunări sau congregaţii a acelor Buddha Divini, adică a călugărilor, călugăriţelor şi a laicilor, bărbaţi şi femei. El ia în considerare rădăcinile virtuţii, plantate în tot acel timp de către Zei, Nāga, Yakṣa, Ghandarva, Asura, Garuda, Kinnara şi Mahogara, de către

---

se pierde însă, treptat, odată cu trecerea timpului. Atunci când învăţătura s-a pierdut, apare un alt Buddha în acel sistem de lumi.

[1] Expunerea, demonstrarea, explicarea învăţăturilor pentru Trezirea deplină.

oameni şi de către spirite, şi de asemenea de către animale, pe cuprinsul perioadei în care acei Buddha, Împliniţii, au demonstrat Dharma, şi când au intrat în Parinirvana, şi după ce au intrat în Parinirvana – mulţumită lui Buddha, Divinul, mulţumită Dharmei, mulţumită Congregaţiei (Sangha) şi mulţumită persoanelor cu mintea cultivată corect. [În această meditaţie, Bodhisattva] adună la un loc rădăcinile binelui tuturor acestora, toată acea cantitate de merit, fără excepţie şi fără a lăsa nimic deoparte, le adună într-un bulgăre mare, îl cântăreşte, şi se bucură pentru el, cu cea mai minunată şi mai sublimă jubilare, cu cea mai înaltă şi grozavă jubilare, care nu are nimic mai presus de ea, neegalată, egalând neegalabilul. După ce s-a bucurat astfel, el rosteşte următoarele: „Dedic Trezirii perfecte munca merituoasă bazată pe jubilare. Fie ca ea să hrănească iluminarea deplină [a mea şi a tuturor fiinţelor]!”

3. O problemă metafizică

[*Subhūti:*] Acum, în ceea ce priveşte aceste baze prin care s-a bucurat persoana care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor, în ceea ce priveşte acele suporturi obiective şi puncte de vedere prin care el a ridicat acest gând – acele fundaţii, suporturi obiective şi puncte de vedere ar fi percepute într-un asemenea fel încât să fie tratate drept semne?

Maitreya: Nu, ele nu ar fi [n.t. percepute şi tratate drept semne].

Subhūti: Dacă el ar fi tratat ca pe un suport sau sprijin obiectiv, sau ca pe un semn, acea fundaţie sau bază care nu există, şi acel suport obiectiv care nu există, nu ar avea el atunci o percepţie greşită, gânduri greşite, vederi greşite? Pentru că şi într-o persoană lacomă, atunci când ea a distins o entitate[1], [fundaţie sau bază] inexistentă şi a cugetat asupra ei – gândind că există permanenţă în impermanent, uşurare în suferinţă, sine în ceea ce nu este sinele, atractiv în ceea ce este respingător[2] – apare o percepţie greşită, un gând greşit, o vedere greşită. Şi aşa cum baza [adică entitatea], suportul obiectiv şi punctul de vedere [sunt non-existente], aşa este şi iluminarea, aşa este şi gândul[3], aşa sunt şi toate dharmele, şi toate elementele. Dar atunci, pe ce baze, pe ce suporturi obiective, sau prin ce puncte de vedere transformă el acel gând în Trezire completă, sau ce muncă merituoasă bazată pe jubilare transformă sau dedică el, în ce ultimă, corectă şi perfectă iluminare?

[1] Aici sensul de entitate este: o dharma oarecare. O fiinţă ignorantă distinge iluzoriu o dharma oarecare (fiinţă, obiect, fenomen, etc.), o percepe, şi, după caz, o doreşte sau generează aversiune faţă de acea dharma pur imaginară.

[2] Adică cele patru vederi greşite.

[3] [iluminării]. (E.C.)

Maitreya: Asta nu ar trebui predat sau expus în faţa unui Bodhisattva care a pornit de curând în Vehicul, pentru că el ar pierde şi acea mică încredere pe care o are, acea mică afecţiune şi seninătate pe care o are, acel mic respect pe care îl are. Asta trebuie predat şi expus unui Bodhisattva ireversibil. Pe de altă parte, un Bodhisattva care este sprijinit de un prieten bun nu ar fi intimidat prin asta, sau speriat, nu ar deveni indiferent, nici descurajat, nici deprimat, nici nu şi-ar lua gândul de la ea, nici nu ar fi copleşit, nici nu ar tremura şi nici nu ar fi înfricoşat sau îngrozit. Astfel trebuie Bodhisattva să transforme în atotcunoaştere munca merituoasă bazată pe jubilare.

Subhūti: Gândul prin care cineva s-a bucurat şi a transformat sau a dedicat acea [rădăcină a virtuţii legată de jubilare], acel gând [de bucurie] este extinct, oprit, plecat, inversat, anulat. Prin urmare, ce este acel gând prin care cineva transformă în Trezire completă, sau dedică iluminării depline? Sau ce este acel gând care transformă în Trezire completă munca merituoasă bazată pe jubilare? Sau, dacă două gânduri nu se pot întâlni niciodată, cum poate cineva să transforme sau să dedice gândul, prin gând? Şi nici nu este posibil să transformi acel gând, din punctul de vedere al existenţei sale proprii.

Śakra: Bodhisattvaşii care s-au pornit de puţină vreme în Vehicul trebuie să se ferească să se sperie atunci când aud această expunere. Atunci, cum trebuie un Bodhisattva să transforme în iluminare deplină acea muncă merituoasă bazată pe jubilare? Şi cum reuşeşte cineva care apucă munca merituoasă bazată pe jubilare, să apuce acel gând legat de jubilare, şi cum reuşeşte cineva care transformă gândul legat de jubilare, să îl transforme?

Imediat după aceea, Venerabilul *Subhūti* şi-a întors mintea către Bodhisattva Maitreya, şi-a concentrat mintea asupra lui, şi a vorbit astfel: Aici, Bodhisattva contemplă, în modul descris mai înainte, meritul asociat cu Buddhaşii, Realizaţii din trecut. El adună la un loc rădăcinile pozitive ale tuturor acestora, toată acea cantitate de rădăcini ale virtuţii, fără excepţie, şi fără să lase nimic deoparte, o adună într-un singur bulgăre, o cântăreşte, şi se bucură pentru ea. El transformă apoi în Trezire deplină munca merituoasă bazată pe jubilare. Cum poate ca, atunci când transformă sau dedică, Bodhisattva să fie fără percepţii greşite, fără gânduri greşite, fără vederi greşite?

4. Cum pot fi evitate vederile greşite

Maitreya: Ca rezultat al gândului prin care transformă sau dedică, Bodhisattva nu trebuie să devină cineva care percepe un gând. În acest fel, munca merituoasă bazată pe jubilare devine ceva ce este transformat în Trezire completă. Dacă el nu percepe acel gând, [identificându-l] „acesta este acel gând”, atunci un Bodhisattva nu are percepţii, gânduri sau vederi greşite. Însă,

dacă el percepe gândul prin care transformă sau dedică, [identificându-l ca] „acesta este acel gând”, atunci el devine cineva care percepe gândul. Ca rezultat, el are percepţie, gând şi vedere greşite. Însă un Bodhisattva transformă corect, nu greşit, atunci când el percepe şi îşi aduce în minte gândul care transformă, în aşa fel încât îl priveşte ca „extinct, numai extinct”, ca „oprit, plecat, inversat, anulat”; şi atunci când reflectează că ceea ce este extinct nu poate fi transformat sau dedicat; şi că această [extincţie, etc.] este chiar natura dharmică inclusiv a acelui gând prin care cineva transformă, şi de asemenea şi a dharmelor prin care cineva transformă, şi a dharmelor în care cineva transformă. Astfel trebuie să transforme sau să dedice acel Bodhisattva.

El trebuie să ia în considerare şi Buddhaşii din viitor, şi Buddhaşii din prezent, în acelaşi fel în care i-a luat în considerare pe Buddhaşii din trecut. În ce împrejurări este el fără percepţii, gânduri sau vederi greşite? Dacă, în timp ce transformă, îşi aduce în minte acele dharme ca anihilate, oprite, plecate, inversate, anulate, şi acea dharma în care este transformat ca fiind imposibil de anihilat, atunci [rădăcina virtuoasă] devine ceva ce a fost transformat în iluminare completă. Pentru că el nu se stabileşte în acel proces de dedicare. Dacă, mai departe, el ia în considerare că nicio dharma nu poate fi transformată în vreo dharma, atunci, de asemenea, meritul devine ceva care a fost transformat în Trezire deplină. În acest fel, Bodhisattva care transformă este fără percepţii, gânduri şi vederi greşite. Pentru că el nu se stabileşte în acel proces de dedicare.

Mai departe, dacă el percepe că gândul nu poate cunoaşte gândul, şi că nici[o] dharma nu poate cunoaşte [vreo] dharma, atunci [n.t. meritul] devine de asemenea ceva care a fost transformat în Trezire deplină. Aceasta este maturitatea supremă a unui Bodhisattva. Dar dacă, pe de altă parte, un Bodhisattva percepe acea acumulare de merit, atunci el nu o poate transforma în iluminare deplină. Pentru că el se stabileşte în acel proces de dedicare. Dacă el reflectează mai departe că şi această acumulare de merit este izolată şi de un calm tăcut, că şi munca merituoasă bazată pe jubilare este izolată şi de un calm tăcut, atunci el transformă în Trezire completă. În plus, dacă el nici măcar nu percepe că toate evenimentele condiţionate sunt de un calm tăcut şi izolate, atunci aceea este perfecţiunea înţelepciunii acelui Bodhisattva. Însă el nu transformă în iluminare completă dacă percepe că „aceasta este rădăcina pozitivă a Buddhaşilor, Divinii care au plecat în Parinirvana”; că acea rădăcină pozitivă este la fel ca acel proces de dedicare; şi, de asemenea, că acel [gând] prin care este transformată este de acelaşi fel, are acelaşi semn, aparţine aceleiaşi categorii, are aceeaşi existenţă-în-sine. Pentru că Buddhaşii, Împliniţii, nu permit ca o dedicare să aibă loc printr-un semn.

El nu îşi aduce în minte şi nici nu transformă [acea rădăcină pozitivă] în iluminare perfectă dacă produce un semn prin a reflecta că ceea ce este trecut este dispărut, oprit, plecat, inversat, anulat; că ceea ce este viitor nu a sosit încă; şi că, în prezent, nu se poate ajunge la nicio stabilitate, şi că cea la care nu se ajunge nu are niciun semn şi niciun domeniu (sau întindere). Pe de altă parte, el nu transformă în Trezire completă nici dacă nu reuşeşte să producă un semn, sau să-şi aducă în minte [n.t. gândul], ca rezultat al purei neatenţii, dacă nu reuşeşte să urmeze [n.t. procesul de transformare sau dedicare] ca rezultat al lipsei de atenţie, sau al lipsei de înţelegere. Acea rădăcină pozitivă devine ceva care a fost transformat în Trezire completă [n.t. numai] cu condiţia ca el să-şi aducă în minte acel semn, dar să nu îl trateze ca pe un semn. Astfel trebuie să se antreneze un Bodhisattva în această privinţă, aceasta trebuie cunoscută drept priceperea sa în mijloace. Atunci când transformă sau dedică o rădăcină pozitivă prin acea pricepere în mijloace, el este aproape de atotcunoaştere.

Bodhisattva care vrea să se antreneze în această pricepere în mijloace trebuie, totuşi, să asculte mereu această perfecţiune a înţelepciunii, să o studieze, şi să pună întrebări despre ea. Căci, fără ajutorul perfecţiunii înţelepciunii, cineva neînvăţat nu poate realiza activitatea de dedicare cu ajutorul perfecţiunii înţelepciunii. Însă nu trebuie să spunem că, mulţumită perfecţiunii înţelepciunii, este posibil să transformăm acea muncă merituoasă în Trezire completă. Pentru că acele vieţi personale sunt oprite, formaţiunile karmice sunt oprite şi de un calm tăcut, izolate, lipsite de orice bază. Mai mult, acea persoană a produs un semn şi a făcut o discriminare, ea percepe ceea ce este cu adevărat real în ceea ce nu este cu adevărat real ca şi cum ar fi cu adevărat real, şi ar transforma o bază în ceea ce este lipsit de orice bază. Buddhaşii, Treziţii, nu permit rădăcinilor sale pozitive să devină ceva care este transformat în acest fel în iluminare completă, pentru că acestea devin, pentru el, o mare bază. Chiar şi Parinirvana Buddhaşilor el o tratează ca pe un semn, şi discriminează, el ajunge la Nirvana printr-un punct de vedere, iar Tathāgataşii nu au numit o sursă de mare bunăstare dedicarea făcută de cineva care percepe o bază. Căci acest proces de dedicare [n.t. printr-o bază] nu este lipsit de otravă, nu este fără spini. Este asemeni mâncării ce pare foarte bună, dar este de fapt otrăvitoare. Culoarea, mirosul, gustul şi atingerea ei par bune, dar ea trebuie evitată cu totul, fiind otrăvitoare, şi nu trebuie mâncată de oamenii prudenţi, deşi proştii şi nerozii cred că trebuie mâncată. Culoarea, mirosul, gustul şi atingerea acelei mâncări promit fericire, însă transformarea[1] ei într-un om care ar mânca-o, ar duce la un sfârşit dureros. Ca rezultat, el şi-ar atrage moartea, sau o durere ucigătoare.

[1] Digerarea.

Unii [care percep o bază], care sesizează greşit sensul a ceea ce este bine predat, îl disting în mod greşit, îl stăpânesc în mod greşit şi îl înţeleg greşit, fără să înţeleagă sensul său aşa cum este cu adevărat, ei îi vor instrui şi îi vor sfătui şi pe ceilalţi să contemple masa de merit a Buddhaşilor, Divinii din trecut, viitor şi prezent, în modul descris mai înainte, să se bucure de ea şi să transforme în Trezire completă munca merituoasă bazată pe jubilare. Astfel, acea transformare, din moment ce este îndeplinită prin intermediul unui semn, este transformată în otravă. Este asemeni mâncării otrăvite pomenite mai înainte. Nu poate exista transformare pentru cineva care percepe o bază, deoarece o bază este otrăvitoare [are o întindere, un domeniu]. Aşadar, o persoană care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor nu trebuie să se antreneze astfel.

Atunci, cum trebuie să se antreneze? Cum trebuie să apuce cineva rădăcina virtuoasă a Buddhaşilor, Nobililor din trecut, viitor şi prezent? Şi cum devine ceea ce este apucat, ceva care este apucat cu succes? Cum trebuie el sau ea să transforme? Şi cum devine [n.t. ceea ce este apucat,] ceva care a fost transformat cu succes în iluminarea supremă? Aici, fiul sau fiica de familie nobilă, care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor, şi care nu vrea să îl defăimeze pe Tathāgata, trebuie să se bucure astfel pentru toată acea rădăcină pozitivă, trebuie să o transforme astfel:

„Mă bucur de acea rădăcină virtuoasă considerată aşa cum o cunosc şi o văd Tathāgataşii, prin cunoaşterea lor de Buddha şi cu ochiul lor de Buddha – felul [rădăcinii] aşa cum este, categoria sa aşa cum este, însuşirea sa aşa cum este, existenţa ei proprie aşa cum este, semnul său aşa cum este, şi modul său de existenţă aşa cum este. Şi o transform şi o dedic astfel încât Tathāgataşii să permită acelei rădăcini virtuoase să fie transformată în Trezire completă”.

Atunci când se bucură astfel, şi apoi transformă, un Bodhisattva se eliberează de vină. El se bucură de moralitatea perfectă a Buddhaşilor, Cei Treziţi. Acea rădăcină pozitivă devine ceva ce a fost transformat în iluminare deplină. Şi el nu-i defăimează pe Tathāgataşi. În acest fel, transformarea pe care o face devine o transformare neotrăvitoare, o măreaţă transformare, o transformare în elementul-Dharma; ea devine perfectă, complet perfectă, prin intenţia cea mai serioasă şi prin determinarea celui care transformă. Mai mult, cineva care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor trebuie să transforme având înţelegerea că toată moralitatea, concentrarea, înţelepciunea, eliberarea, vederea şi cunoaşterea eliberării nu sunt incluse în lumea dorinţelor senzuale, în lumea formei, sau în lumea fără formă, şi că ele nu sunt trecute, viitoare sau prezente. Pentru că tot ceea ce există în cele trei perioade de timp sau în întreita lume nu este inclus [în realitatea finală, ultimă]. În consecinţă, nici transformarea nu este inclusă, şi tot aşa nu este nici Dharma [adică Buddhaitatea] în care este transformat – el trebuie să creadă cu tărie acest lucru.

Atunci când un Bodhisattva transformă în acest fel, el nu mai poate niciodată să piardă transformarea, şi ea devine neinclusă, neotrăvitoare, o măreaţă transformare, o transformare a elementului-Dharma, perfectă, chiar perfectă. Dar, pe de altă parte, atunci când se stabileşte în ceea ce transformă, şi îl tratează ca pe un semn, el transformă greşit. Totuşi, un Bodhisattva transformă cu ideea că prin această transformare în elementul-Dharma, aşa cum Buddhaşii, Realizaţii, ştiu şi permit, acea rădăcină pozitivă devine ceva care a fost transformat în iluminare perfectă, a fost transformată cu succes. Aceasta este metoda corectă de a o transforma, de a o dedica. Şi în acest fel [n.t. rădăcina pozitivă şi meritul] devin ceva care a fost transformat în Trezirea supremă, transformat cu succes.

Divinul: Bine spus, Subhūti, bine spus. Atunci când demonstrezi Dharma pentru Bodhisattvaşi, tu îndeplineşti funcţia Învăţătorului. Pentru că tocmai această transformare, care este transformarea elementului-Dharma, este transformarea unui Bodhisattva. El gândeşte: „Aşa cum Divinii Buddha cunosc şi văd acea rădăcină pozitivă în natura ei dharmică – felul ei aşa cum este, categoria ei aşa cum este, calitatea ei aşa cum este, existenţa ei proprie aşa cum este, semnul ei aşa cum este, modul ei de existenţă aşa cum este – aşa mă bucur în ea. Şi aşa cum dau ei permisiunea, tot astfel eu o transform."

5. Discuţie despre merit

[*Divinul:*] Această colecţie sau acumulare de merit a unui Bodhisattva, care este născută din transformarea de către el a elementului-Dharma, este declarată a fi superioară acumulării de merit din partea cuiva care ar încuraja şi ar stabili în cele zece feluri virtuoase de acţiune toate fiinţele din măreţele trichiliocosmosuri, nenumărate ca nisipurile Gangelui. Şi de asemenea [n.t. colecţia de merit de mai sus] rămâne superioară şi dacă toate acele fiinţe ar obţine cele patru meditaţii (dhyāna), cele patru Nelimitate, cele patru realizări fără formă, sau cele cinci supracunoaşteri; sau dacă ele ar deveni Intraţi-În-Curent, etc. până la Pratyekabuddha. Şi asta nu e tot. Subhūti, dacă toate fiinţele din toate sistemele de lumi ar apuca-o către suprema iluminare, şi dacă, timp de ere nenumărate ca nisipurile Gangelui, fiecare Bodhisattva ar oferi tot ce le-ar putea trebui tuturor acelor fiinţe din multele şi măreţele trichiliocosmosuri, nenumărate ca nisipurile Gangelui, însă ar oferi acele daruri în timp ce ar percepe o bază; şi continuând în acest fel, dacă ne imaginăm toate acele fiinţe ca fiind una singură, şi dacă fiecare Bodhisattva ar oferi tuturor acelor Bodhisattva, timp de ere nenumărate ca nisipurile Gangelui, tot ce ar putea avea nevoie, şi i-ar trata cu respect; şi dacă, astfel, toţi acei Bodhisattva ar oferi împreună acel dar, nu ar genera [n.t. ei toţi la un loc,] din acest motiv, un merit imens?

Subhūti: Imens, într-adevăr, O, Divinule. Acea colecţie sau acumulare de merit ar sfida orice calcul. Dacă ar fi un lucru material, nu ar încăpea nici măcar în toate măreţele trichiliocosmosuri, nenumărate ca nisipurile Gangelui, la un loc.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Şi totuşi, această acumulare de merit, datorată generozităţii Bodhisattvaşilor care percep o bază, este infimă în comparaţie cu meritul generat de cineva care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor şi care, prins de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, transformă acea rădăcină pozitivă în Trezire completă, cu ajutorul acestei transformări a elementului-Dharma. Pentru că, deşi Bodhisattvaşii care percep o bază au oferit foarte multe daruri, ei le-au şi socotit ca fiind „foarte multe".

Îndată după aceea, douăzeci de mii de *zei* ai Celor Patru Mari Regi au adus omagiu Divinului cu mâinile împreunate, şi au spus: „Această transformare în atotcunoaştere a rădăcinilor virtuoase ale celor care sunt prinşi de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, este o măreaţă transformare făcută de Bodhisattvaşi. Ea depăşeşte acumularea de merit datorată generozităţii acelor Bodhisattva care sunt bazaţi pe ceva, oricât de mare ar fi aceasta."

Apoi, o sută de mii de *zei* din paradisul Treizeci şi Trei au presărat pe Divin flori paradisiace, tămâie, parfumuri, ghirlande, alifii, prafuri înmiresmate, bijuterii şi veşminte. Ei l-au venerat pe Victorios cu umbrele de soare paradisiace, cu însemne, clopoţei, steaguri, cu şiruri de lămpi în jurul său, şi cu multe alte feluri de omagii. Ei au cântat [în onoarea Divinului] la instrumente muzicale paradisiace şi au spus: „Această transformare a elementului-Dharma este cu siguranţă o măreaţă transformare făcută de un Bodhisattva. Ea depăşeşte colecţia de merit acumulată ca rezultat al darurilor Bodhisattvaşilor care au o bază în ceva, pur şi simplu pentru că acea măreaţă transformare a fost ghidată de către perfecţiunea înţelepciunii şi de către priceperea în mijloace."

Toate celelalte categorii de *zei* au apărut în acel loc şi l-au venerat pe Divin. Ei au spus: „Este minunat, O, Divinule, că această transformare a rădăcinii virtuoase a Bodhisattvaşilor, prinşi de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, depăşeşte atât de mult cantitatea de merit a acelor Bodhisattvaşi care au o bază în ceva, deşi [n.t. acest merit] a fost acumulat în atât de mult timp şi a fost obţinut prin atâtea feluri de eforturi."

Imediat după aceea, *Divinul* le-a spus acelor zei, de la zeii aparţinând Locurilor Pure, în jos: „Să luăm cazul acumulării de merit al tuturor fiinţelor din nenumăratele sisteme de lumi, care au apucat-o ferm către iluminarea deplină, şi care au oferit daruri de dragul dobândirii Trezirii depline. În acelaşi fel, să considerăm cazul tuturor fiinţelor din nenumărate sisteme de lumi, care, după ce au făcut jurământul de a obţine iluminarea supremă, şi şi-au ridicat gândurile la iluminare, ar face daruri la scara imensă descrisă înainte. Pe de altă parte, să

considerăm un Bodhisattva prins de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, care apucă rădăcinile pozitive ale tuturor Buddhaşilor, Bodhisattvaşilor, Pratyekabuddhaşilor şi Discipolilor, şi rădăcinile virtuoase ale tuturor celorlalte fiinţe, care au fost plantate, vor fi plantate, şi sunt plantate acum, şi care se bucură pentru toate acestea în felul descris mai sus. Acumularea de merit din partea Bodhisattvaşilor de mai înainte, care oferă daruri în timp ce percep o bază, va fi infimă – pur şi simplu pentru că ei percep o bază."

Subhūti: Divinul a descris jubilarea pentru rădăcinile pozitive ale tuturor fiinţelor, ca fiind cea mai aleasă jubilare. Din ce motiv este cea mai aleasă?

Divinul: Dacă o persoană care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor nu aderă la dharmele trecute, viitoare şi prezente, nu se agaţă de ele, nu ţine seama de ele, nu ajunge la ele, nu le construieşte, nu le deosebeşte şi nu le analizează, dacă le observă şi le cercetează având convingerea că toate dharmele sunt fabricate de lucrarea gândului[1], nenăscute, neapărute, neieşite [n.t. de undeva], nici venite, nici plecate, şi că nicio dharma nu este vreodată produsă sau oprită în trecut, în viitor sau în prezent; dacă el contemplă dharmele în acest fel, atunci jubilarea sa este în acord cu natura adevărată a acelor dharme, şi aşa este şi transformarea sa [a meritului] în Trezire completă. Acesta este primul motiv pentru care jubilarea unui Bodhisattva este una excelentă, supremă. Activitatea merituoasă bazată pe generozitatea din partea Bodhisattvaşilor care percep o bază, care au în vedere o bază, este infimă în raport cu transformarea sau dedicarea rădăcinii pozitive de către acel Bodhisattva.

Mai mult, Subhūti, cineva care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor şi care vrea să se bucure de rădăcinile pozitive ale tuturor Buddhaşilor, Divinilor, trebuie să se bucure astfel: După cum este eliberarea[2], aşa este şi generozitatea, aşa este şi moralitatea etc.; aşa şi jubilarea, aşa şi munca merituoasă bazată pe jubilare; după cum este eliberarea, aşa este şi transformarea, aşa sunt şi Buddhaşii, Victorioşii, aşa şi Pratyekabuddhaşii, şi Discipolii care au intrat în Parinirvana; după cum este eliberarea, aşa sunt şi dharmele trecute, sau oprite; [n.t. la fel sunt] şi dharmele viitoare, sau care nu sunt încă produse; [n.t. aşa sunt] şi dharmele care sunt în prezent, sau care se petrec sau există chiar acum; după cum este eliberarea, aşa sunt toţi Divinii Buddha din trecut, viitor şi prezent. Astfel, eu mă bucur cu cea mai minunată jubilare în adevărata natură a acelor dharme, care sunt nelegate, neeliberate, neataşate. După aceea, transform în Trezire perfectă acea activitate merituoasă bazată pe jubilare; însă, în realitate, nicio transformare nu are loc, pentru că nimic nu continuă, nimic nu este distrus.

[1] De construcţii mentale.

[2] [fără origine, din moment ce toate obstacolele datorate murdăriilor şi a ceea ce poate fi cunoscut au încetat]. (E.C.)

Acesta este al doilea motiv pentru care jubilarea unui Bodhisattva este excepţională.

Dar să revenim la problema legată de merit. Să considerăm acum cazul în care toate fiinţele din nenumărate sisteme de lumi au apucat-o hotărât către iluminarea supremă, şi în care, pentru a se apropia de Trezirea supremă, ele şi-ar impune obligaţia de a respecta moralitatea, respectiv conduita corectă a corpului, vorbirii şi a minţii – dar în timp ce percep o bază. Acumularea lor de merit este infimă prin comparaţie cu cea a meritului datorat jubilării unui Bodhisattva – pur şi simplu pentru că ei percep o bază. Şi acelaşi lucru ar fi adevărat dacă toate acele fiinţe ar practica răbdarea timp de nenumărate ere, deşi ar fi foarte abuzate, lovite şi insultate; sau dacă ar practica vigoarea, şi în nicio împrejurare nu ar fi descurajate, sau dominate de lene sau de lâncezeală; sau, în sfârşit, dacă ar intra în meditaţii. Atât timp cât ele realizează aceste practici în timp ce percep o bază, meritul lor va fi infim prin comparaţie cu cel al unui Bodhisattva care se bucură cu cea mai minunată jubilare pentru rădăcinile pozitive ale tuturor fiinţelor, şi care transformă această rădăcină pozitivă în Trezirea supremă.

Capitolul VII – Despre perfecțiunea înțelepciunii, și despre iaduri[1]

1. Imn perfecţiunii înţelepciunii

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii, O, Divinule, este desăvârşirea cunoaşterii atotcunoaşterii. Perfecţiunea înţelepciunii este starea de atotcunoaştere.

Divinul: Aşa este, Śāriputra, după cum spui.

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii dă lumină, O, Divinule. Aduc omagiu perfecţiunii înţelepciunii! Ea este demnă de omagiu. Ea este imaculată, întreaga lume nu o poate păta. Ea este o sursă de lumină, ea înlătură întunericul tuturor celor din întreita lume, ea conduce în afara întunericului care împiedică vederea, generat de mizeriile [minţii] şi de vederile greşite. În ea, noi putem găsi adăpost. Activităţile sale sunt minunate. Ea ne face să căutăm siguranţa aripilor iluminării. Ea aduce lumină orbilor, ea aduce lumină pentru ca toată frica şi suferinţa să poată fi părăsite şi uitate. Ea a dobândit cei cinci ochi[2], şi ea arată tuturor fiinţelor Calea. Ea însăşi este un organ de vedere. Ea împrăştie bezna şi întunericul iluziei [oarbe şi încăpăţânate]. Ea nu face nimic în privinţa niciunei dharme. Ea îi conduce către Cale pe cei ce s-au rătăcit pe un drum rău. Ea este identică cu atotcunoaşterea. Ea nu produce niciodată vreo dharma, pentru că ea a abandonat reziduurile legate de ambele tipuri de văluri, cele produse de mizeriile [minţii], şi cele produse de ceea ce poate fi cunoscut[3]. Ea nu opreşte nicio dharma[4]. Perfecţiunea înţelepciunii este, ea însăşi, neoprită şi neprodusă. Ea este mama Bodhisattvaşilor, din cauza vacuităţii propriilor semne. Ca dăruitor al nestematei tuturor Buddha-dharmelor, ea produce cele zece puteri [ale unui Buddha]. Ea nu poate fi zdrobită. Ea îi protejează pe cei fără apărare cu ajutorul celor patru temeiuri ale încrederii în sine[5]. Ea este antidotul pentru naştere-şi-moarte. Ea are o cunoaştere clară a existenţei-în-sine a tuturor dharmelor, pentru că nu se abate de la aceasta. Perfecţiunea Înţelepciunii Buddhaşilor, Divinilor, pune în mişcare Roata Dharmei.

---

[1] Titlul pus de E. C. acestui capitol este „Iadul”, însă traducătorul în limba română nu consideră că este suficient de cuprinzător.

[2] Ochiul fizic, ochiul ceresc, ochiul înţelepciunii, ochiul Dharmei, ochiul-Buddha.

[3] Sau: cele emoţionale şi cele cognitive.

[4] Ignoranţa.

[5] Vezi dicţionarul la „Bazele încrederii în sine”.

2. Predominanţa înţelepciunii perfecte în raport cu celelalte perfecţiuni

[*Śāriputra:*] Cum trebuie să stea un Bodhisattva în perfecţiunea înţelepciunii, cum să se însoţească cu ea, şi cum să-i aducă omagii?

Divinul: În toate privinţele, perfecţiunea înţelepciunii trebuie să fie tratată ca însuşi Învăţătorul[1].

Śakra l-a întrebat apoi pe Śāriputra: De unde şi din ce motiv a apărut această întrebare a sfântului Śāriputra?

Śāriputra: A apărut pentru că l-am auzit [n.t. pe Divin] spunând că „un Bodhisattva care, stăpânit de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, transformă în atotcunoaştere activitatea merituoasă bazată pe jubilare, depăşeşte întreaga muncă merituoasă bazată pe generozitate, moralitate, răbdare, vigoare şi meditaţie a tuturor Bodhisattva care observă o bază." Tocmai perfecţiunea înţelepciunii este cea care le conduce pe celelalte cinci perfecţiuni în urcuşul lor pe calea ce duce către atotcunoaştere. La fel cum, Kausika, oamenii născuţi orbi, o sută, o mie sau o sută de mii, nu pot să meargă fără un conducător de-a lungul unei cărări, şi să ajungă într-un sat sau într-un oraş; tot astfel, Generozitatea, Moralitatea, Răbdarea, Energia entuziastă şi Concentrarea nu pot să fie numite „perfecţiuni" prin propria lor putere, pentru că, fără perfecţiunea înţelepciunii, ele ar fi ca şi născute oarbe, nu ar fi capabile să urce fără conducătorul lor pe calea către atotcunoaştere, şi cu atât mai puţin să atingă atotcunoaşterea. Totuşi, atunci când Generozitatea, Moralitatea, Răbdarea, Energia entuziastă şi Concentrarea sunt susţinute de perfecţiunea înţelepciunii, ele sunt numite „perfecţiuni", pentru că atunci cele cinci perfecţiuni dobândesc un organ de vedere care le permite să urce pe calea către atotcunoaştere, şi să atingă atotcunoaşterea.

3. Înţelepciunea perfectă nu procură nimic

Śāriputra i-a spus Divinului: Cum trebuie să desăvârşească un Bodhisattva perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: El trebuie să vadă non-desăvârşirea formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei şi conştiinţei. Non-desăvârşirea celor cinci agregate (skandha), aceea este numită „desăvârşirea perfecţiunii înţelepciunii". În acest fel, pentru că nimic nu este realizat sau cauzat, desăvârşirea celor cinci skandha este numită desăvârşirea perfecţiunii înţelepciunii.

[1] Buddha.

Śāriputra: Atunci când perfecţiunea înţelepciunii a fost desăvârşită printr-o asemenea împlinire, ce dharma procură ea?

Divinul: Atunci când este împlinită în acest fel, perfecţiunea înţelepciunii nu procură nicio dharma, şi din această cauză ea ajunge să fie caracterizată drept „perfecţiune a înţelepciunii”.

Śakra: Atunci, O, Divinule, această perfecţiune a înţelepciunii nu procură nici măcar atotcunoaşterea?

Divinul: Nu o procură ca şi cum ar fi o bază, sau un proces mental, sau un act de voinţă.

Śakra: Atunci, cum procură?

Divinul: În măsura în care nu procură, în acea măsură procură.

Śakra: Este minunat, O, Divinule, să vezi măsura în care această perfecţiune a înţelepciunii nu produce şi nici nu opreşte vreo dharma. Perfecţiunea înţelepciunii a fost arătată cu scopul non-producerii şi al non-opririi tuturor dharmelor[1], fără ca ea să fie prezentă cu adevărat.

Subhūti: Dacă un Bodhisattva ar percepe chiar şi aceasta, atunci el ar rămâne departe de această perfecţiune a înţelepciunii, ar trata-o ca fiind lipsită de valoare şi neînsemnată, şi ar da greş în a acţiona potrivit ei.

Divinul: Este foarte adevărat. Pentru că acolo unde perfecţiunea înţelepciunii este luminată, forma nu devine luminată, şi nici celelalte skandha, şi nici fructele vieţii sfinte, până la starea de Buddha.

Subhūti: Această perfecţiune a înţelepciunii este o măreaţă perfecţiune, O, Divinule!

4. De ce este măreaţă perfecţiunea înţelepciunii

Divinul: Ce crezi, Subhūti, în ce fel este această perfecţiune a înţelepciunii o perfecţiune măreaţă?

Subhūti: Ea nu face forma, senzaţia, percepţia, impulsul (voinţa) sau conştiinţa mai mari sau mai mici, şi nici nu adună sau împrăştie forma, etc. De asemenea, nu întăreşte şi nici nu slăbeşte puterile unui Tathāgata, nici nu le adună şi nici nu le împrăştie. Nu face nici măcar atotcunoaşterea mai mare sau mai mică, şi nici nu o adună sau o împrăştie. Pentru că atotcunoaşterea este neadunată (sau neconcentrată) şi neîmprăştiată (sau netulburată). Dacă Bodhisattva percepe chiar şi asta, atunci el nu înaintează în perfecţiunea înţelepciunii, şi cu atât mai mult [n.t. nu înaintează] dacă îşi formează ideea: „Astfel eu, având cunoaşterea atotcunoaşterii, voi demonstra Dharma fiinţelor,

[1] Sau „non-încetării vreunei dharma”.

astfel voi conduce acele fiinţe la Nirvana finală." Căci această percepere a fiinţelor ca fiind reale[1], atunci când spune „Voi conduce acele fiinţe la Nirvana finală", nu poate fi un rezultat al perfecţiunii înţelepciunii. Această [idee] ar fi într-adevăr o mare bază pentru percepţie, din partea sa. Pentru că absenţa existenţei proprii în fiinţe trebuie cunoscută ca aparţinând însăşi esenţei perfecţiunii înţelepciunii.

Trebuie ştiut că perfecţiunea înţelepciunii este lipsită de existenţă de sine pentru că (sau: în acelaşi fel în care) fiinţele sunt lipsite de existenţă proprie; că perfecţiunea înţelepciunii este izolată, pentru că fiinţele sunt izolate; că perfecţiunea înţelepciunii este de neconceput, pentru că fiinţele sunt astfel; că perfecţiunea înţelepciunii are o natură indestructibilă, pentru că fiinţele o au; că perfecţiunea înţelepciunii nu trece de fapt prin procesul care duce la Trezire, pentru că fiinţele nu trec [n.t. de fapt prin acel proces]; că perfecţiunea înţelepciunii, luată aşa cum este cu adevărat, nu trece prin procesul care duce la iluminare, pentru că fiinţele, aşa cum sunt ele cu adevărat, nu trec prin acel proces[2]; că modul în care Tathāgata ajunge la dobândirea completă a puterilor sale trebuie înţeles după modul în care fiinţele ajung la dobândirea completă a puterii lor. În acest fel este perfecţiunea înţelepciunii o măreaţă perfecţiune.

5. Cauze ale încrederii în perfecţiunea înţelepciunii

Śāriputra: Bodhisattvaşii care sunt renăscuţi aici, şi care aici vor crede cu tărie în această profundă perfecţiune a înţelepciunii – fără ezitare, îndoială sau confuzie - unde au decedat ei, şi câtă vreme au practicat ei – ei care vor urma doctrina (sau învăţătura) acestei perfecţiuni a înţelepciunii, care îi vor înţelege sensul, şi care îi vor instrui pe ceilalţi atât prin metoda care arată înţelesul cât şi prin metoda care arată învăţătura (sau doctrina)?

Divinul: Trebuie ştiut că un asemenea Bodhisattva este renăscut aici după ce a decedat în alte sisteme de lumi, unde a adus omagii şi a pus întrebări Buddhaşilor, Victorioşilor. Orice Bodhisattva care este renăscut aici după ce a decedat în alte sisteme de lumi unde a onorat şi întrebat Buddhaşii, Divinii, atunci când ar asculta predându-se această profundă perfecţiune a înţelepciunii, ar identifica-o cu Învăţătorul, şi ar fi convins că este faţă în faţă cu Învăţătorul, că l-a văzut pe Învăţător. Atunci când perfecţiunea înţelepciunii este predată, el o ascultă cu atenţie, îi aduce omagii înainte de a o asculta, şi nu aşteaptă nerăbdător ca expunerea să se încheie. Un asemenea Bodhisattva trebuie

[1] Sau: ca pe o realitate fundamentală.

[2] Traducere alternativă: natura adevărată a perfecţiunii înţelepciunii nu trece prin procesul care duce la Trezire pentru că natura adevărată a fiinţelor nu trece prin acel proces.

cunoscut drept cineva care a practicat pentru mult timp, şi care a onorat mulţi Buddha.

Subhūti: Este cumva posibil să auzi perfecţiunea înţelepciunii, să o distingi şi să o examinezi, să faci afirmaţii despre ea, şi să reflectezi asupra ei? Poate cineva explica sau învăţa că datorită unor anumite însuşiri, indicii, simboluri sau semne, aceasta este perfecţiunea înţelepciunii, sau că cea de aici este perfecţiunea înţelepciunii, sau că cea de acolo este perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: Într-adevăr, nu, Subhūti. Această perfecţiune a înţelepciunii nu poate fi expusă sau prezentată, sau învăţată, sau distinsă, sau examinată, sau afirmată, nu se poate reflecta asupra ei cu ajutorul agregatelor (skandha), cu ajutorul elementelor, sau cu ajutorul câmpurilor simţurilor. Aceasta este o consecinţă a faptului că toate dharmele sunt izolate, absolut izolate. Perfecţiunea înţelepciunii nu poate fi înţeleasă nici altfel decât prin skandha, prin elemente, sau prin câmpurile simţurilor. Pentru că însăşi agregatele, elementele şi câmpurile simţurilor sunt goale, izolate şi calm tăcute. De aceea, în acest fel, perfecţiunea înţelepciunii şi agregatele, elementele şi câmpurile simţurilor, nu sunt două, şi nici separate. Ca rezultat al vacuităţii, izolării şi liniştii lor, ele nu pot fi percepute sau concepute[1]. Lipsa unei baze pentru percepere în toate dharmele, aceea este numită „înţelepciune perfectă". Acolo unde nu există percepţie, denumire, concept sau expresie convenţională, acolo cineva vorbeşte despre „perfecţiunea înţelepciunii".

Subhūti: Ca cineva care a practicat pentru cât timp trebuie cunoscut acel Bodhisattva care face eforturi către această profundă perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Trebuie făcută o deosebire în această privinţă datorită înzestrării inegale a diferiţilor Bodhisattva.

6. Cauze şi efecte ale neîncrederii

[*Divinul:*] Este foarte posibil ca unii Bodhisattva, deşi au văzut multe sute, mii, sau multe sute de mii de Buddha, şi au dus o viaţă sfântă în prezenţa lor, totuşi să nu creadă în perfecţiunea înţelepciunii. Motivul este că nici în trecut ei nu au avut respect pentru această perfecţiune profundă, atunci când aceasta a fost predată în prezenţa acelor Buddha, Realizaţii. Întrucât ei nu au avut respect faţă de ea, nu au avut nici dorinţa de a învăţa mai multe despre ea, nu au onorat-o,

[1] Nu există niciun criteriu absolut şi imuabil care să permită distingerea a „ceva" în unitatea inseparabilă a vacuităţii, sau care să permită măcar modelarea conceptuală corectă şi completă a acelui „ceva". Criteriile pe care le folosim sunt pur imaginare, sunt un automatism datorat obişnuinţei, învăţării şi acordului comun, şi nu rezistă unei analize mai profunde. Aceasta se mai numeşte şi Lipsa Semnelor.

nu au fost dispuşi să pună întrebări, şi le lipsea credinţa. Lipsindu-le credinţa, ei au părăsit adunările. Deoarece în trecut ei au produs, acumulat, adunat şi colectat karma ce conduce la ruinarea Dharmei, ei se îndepărtează şi în prezent atunci când este predată această profundă perfecţiune a înţelepciunii. Lipsindu-le respectul, credinţa şi încrederea fermă în perfecţiunea înţelepciunii, ei nu au armonie nici în corpurile şi nici în gândurile lor. Lipsiţi de armonie, ei nu cunosc, nu văd, nu recunosc şi nu fac cunoscută [n.t. celorlalţi] această perfecţiune a înţelepciunii.

Mai întâi, ei nu cred, apoi nu aud, după aceea nu văd, şi apoi nu o recunosc, şi astfel ei produc, acumulează, adună şi colectează karma ce favorizează ruinarea Dharmei. La rândul ei, aceasta generează karma care duce la slăbiciunea în înţelepciune. La rândul ei, aceasta îi va face să refuze, să respingă şi să insulte această perfecţiune a înţelepciunii, atunci când este predată, şi, după ce au respins-o, ei vor pleca [n.t. din adunările respective]. Însă, respingând această perfecţiune a înţelepciunii, ei resping atotcunoaşterea Desăvârşiţilor Buddhaşi din trecut, viitor şi prezent. Nemulţumindu-se cu vicierea propriilor lor continuumuri, ei, ca şi cuprinşi de flăcări, îi vor descuraja, împiedica şi îi vor întoarce şi pe ceilalţi [n.t. de la ea] – persoane cu inteligenţă, înţelepciune, merit şi rădăcini pozitive reduse, înzestrate numai cu puţină credinţă, afecţiune, seninătate şi dorinţă de a face, începători, în esenţă necalificaţi – încercând să le ia chiar şi acea puţină credinţă, afecţiune, seninătate şi dorinţă de a face, pe care o au.

Ei vor spune că nimeni nu trebuie să se antreneze în ea, vor declara că nu este cuvântul lui Buddha. Pentru început, ei vor vicia şi vor înstrăina [n.t. de Cale] propriile lor continuumuri, şi apoi şi pe cele ale altora. Prin aceasta, ei vor denigra perfecţiunea înţelepciunii. A denigra perfecţiunea înţelepciunii înseamnă a denigra atotcunoaşterea, şi odată cu aceasta, Buddhaşii din trecut, viitor şi prezent. Ei vor fi înlăturaţi din prezenţa Buddhaşilor, Divinilor, vor fi lipsiţi de Dharma, vor fi alungaţi din Sangha. În absolut toate felurile, ei vor fi excluşi de [accesul] la Tripla Nestemată. Acţiunile lor reduc bunăstarea şi fericirea fiinţelor, şi din acestea, ei vor acumula karma ce îi va duce la renaşterea în marile iaduri. Pentru că au dat naştere acestor formaţiuni karmice, ei vor renaşte în marile iaduri, pentru multe sute de ani, etc. până la: pentru multe sute de mii de niyuta de koti de ere. Ei vor trece dintr-un mare iad, în altul. După foarte mult timp, lumea lor[1] va fi distrusă de foc. Atunci, ei vor fi azvârliţi în marile iaduri dintr-un alt sistem de lumi, de unde din nou vor trece dintr-un mare iad într-altul. Atunci când şi acea lume va fi consumată de foc, această karma a lor nu va fi încă epuizată, va mai avea o urmă de eficienţă, şi, odată decedaţi acolo, ei vor fi din nou renăscuţi în marile iaduri, şi vor trece prin suferinţe imense în ele, până când

[1] Adică acel iad.

şi acea lume va fi consumată de foc. După cum vedem, ei vor avea experienţa unei karma ce produce foarte multă durere. Şi de ce? Pentru că învăţăturile lor sunt atât de rele.

Śāriputra: Nici măcar efectele celor cinci păcate mortale[1] nu sunt comparabile cu acest comportament greşit al minţii şi al vorbirii?

Divinul: Nu. Toţi cei care se împotrivesc acestei perfecţiuni a înţelepciunii, şi îi descurajează şi pe ceilalţi să o urmeze, sunt persoane cărora nu le acord nicio viziune. Cum poate cineva să devină apropiat lor, sau cum pot ei să câştige bogăţii, respect şi funcţii? De fapt, ei ar trebui priviţi ca defăimători ai Dharmei, ca simplu gunoi, ca şarlatani, ca simple vipere. Ei sunt oameni care aduc nenorociri şi care îi vor ruina pe cei ce le dau ascultare. Cei care defăimează perfecţiunea înţelepciunii trebuie priviţi ca oameni care defăimează Dharma.

Śāriputra: Divinul nu ne-a spus cât timp o asemenea persoană trebuie să o petreacă în marile iaduri.

Divinul: Lasă asta, Śāriputra. Dacă lucrul acesta ar fi spus, cei care l-ar auzi ar trebui să aibă grijă ca nu cumva să le ţâşnească sânge fierbinte din gură, să nu moară sau să sufere dureri îngrozitoare, să nu fie striviţi de opresiunea dură, ca nu cumva săgeata durerii şi a jalei să intre în inimile lor, să nu cadă de la mare înălţime, să nu se zbârcească şi să se veştejească, ca nu cumva cel ce este vinovat de aceste păcate să audă durata înspăimântător de mare a perioadei în care trebuie să stea în iaduri – aşadar, Realizatul a refuzat să răspundă întrebării Venerabilului Śāriputra.

Pentru o a doua oară, pentru o a treia oară, Venerabilul Śāriputra a vorbit astfel Celui Realizat: Spune-mi, O, Divinule, cât timp durează şederea în iad a acelei fiinţe, ca să afle despre asta şi generaţiile următoare.

Divinul: Pentru că a produs, acumulat, adunat şi colectat această karma a minţii şi vorbirii, ea trebuie să stea foarte multă vreme în marile iaduri. Doar atât trebuie să afle generaţiile următoare: că fiinţa, drept consecinţă a formaţiunilor karmice nevirtuoase cauzate de comportamentul negativ al vorbirii şi minţii, va simţi durerea atât de mult timp. Simpla anunţare a durerii sale nemăsurat de mari va fi o îngrijorare suficientă pentru fiii şi fiicele de familie nobilă care sunt virtuoşi, şi îi va întoarce de la acţiunile care duc la ruinarea Dharmei; aceştia vor [săvârşi numai fapte ce] cauzează formarea meritului şi nu vor respinge buna Dharma nici măcar pentru a-şi salva vieţile, pentru că ei nu vor dori să se întâlnească cu asemenea suferinţe.

Subhūti: O asemenea persoană trebuie să devină foarte controlată în faptele corpului, vorbirii şi minţii sale. Pentru că asemenea învăţături false generează o cantitate foarte mare de negativitate. Care, O, Împlinitule, este fapta ce generează o asemenea cantitate imensă de negativitate?

[1] Sau capitale. Vezi dicţionarul.

Divinul: Tocmai asemenea învăţături false. Tocmai aici vor fi oameni amăgiţi, persoane care au părăsit lumea pentru Dharma-Vinaya bine predată, care vor hotărî să defăimeze, să respingă, şi să lupte împotriva acestei perfecţiuni a înţelepciunii. Însă a te împotrivi perfecţiunii înţelepciunii înseamnă a te împotrivi iluminării Buddhaşilor, a Celor Treziţi. Şi asta înseamnă că te împotriveşti atotcunoaşterii Buddhaşilor din trecut, viitor şi prezent. A te împotrivi atotcunoaşterii, înseamnă a te împotrivi Dharmei bune. A te împotrivi Dharmei bune, înseamnă a te împotrivi comunităţii Discipolilor lui Tathāgata. Iar când cineva se împotriveşte şi comunităţii Discipolilor lui Tathāgata, atunci acela este împiedicat, în toate felurile, să mai ajungă la Tripla Nestemată. Acela a reuşit să obţină o formaţiune karmică negativă mai mare decât nemăsurabilul şi incalculabilul.

Subhūti: Din ce motiv cred aceşti oameni că trebuie să se împotrivească acestei perfecţiuni a înţelepciunii?

Divinul: Un asemenea om este asaltat şi influenţat de Māra. Karma sa favorizează slăbiciunea în înţelepciune, aşadar el nu are credinţă sau încredere senină în dharmele profunde. Înzestrat cu aceste două dharme rele[1], el se va împotrivi acestei perfecţiuni a înţelepciunii. Mai mult, Subhūti, acea persoană va fi una care se află în mâinile prietenilor răi; sau poate fi una care nu a practicat încă, sau care s-a stabilit în agregate (skandha); sau una care se preamăreşte pe ea însăşi şi îi dispreţuieşte pe ceilalţi, căutându-le greşeli. Acea persoană care crede că trebuie să se împotrivească acestei perfecţiuni a înţelepciunii atunci când aceasta este predată, va fi înzestrată şi cu aceste patru însuşiri.

[1] De mai sus: karma nefavorabilă şi lipsa încrederii senine în dharmele profunde.

Capitolul VIII – Puritate

1. Profunzimea şi puritatea înţelepciunii perfecte

Subhūti: Celui care nu a practicat, care nu are rădăcini virtuoase, şi care se află în mâinile unui prieten rău, îi este greu să aibă încredere în perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Celui care nu a practicat, care are rădăcini pozitive minuscule, care este stupid, nepăsător, a învăţat puţine, are o înţelepciune de tip inferior, se bazează pe prietenii răi, nu este dornic să înveţe, nu vrea să pună întrebări, şi nu este priceput în dharmele bune, virtuoase, îi este greu să aibă încredere în perfecţiunea înţelepciunii.

Subhūti: Cât de profundă este atunci această perfecţiune a înţelepciunii, dacă este atât de greu să ai încredere în ea?

Divinul: Forma nu este nici legată şi nici eliberată, pentru că forma nu are existenţă proprie, existenţă în sine. Punctul trecut de pornire al unui proces material [sau a unei forme] nu este nici legat şi nici eliberat, pentru că punctul trecut de pornire al unui proces material nu are existenţă în sine. Sfârşitul unui proces material, în viitor, nu este nici legat şi nici eliberat, pentru că sfârşitul viitor al unui proces material este lipsit de existenţă proprie. Un proces material prezent este lipsit de existenţă proprie, pentru că faptul de a fi prezent nu este o parte a existenţei proprii a unei forme prezente. La fel şi pentru celelalte [n.t. patru agregate, sau] skandha.

Subhūti: Este greu, este nespus de greu ca cineva să aibă încredere în perfecţiunea înţelepciunii, dacă nu are experienţă în practică, dacă nu a plantat rădăcini pozitive, dacă este în mâinile unui prieten rău, dacă a ajuns sub influenţa lui Māra, dacă este leneş, are puţină vigoare, este lipsit de atenţie, sau prost.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că puritatea formei este identică cu puritatea fructului, şi puritatea fructului[1] este identică cu puritatea formei. Astfel, puritatea formei şi puritatea fructului nu sunt două, nici separate, nici rupte una de alta, şi nici tăiate una de alta. Astfel vine puritatea formei din puritatea fructului, şi puritatea fructului din puritatea formei. Şi aceeaşi identitate există şi între puritatea formei şi puritatea atotcunoaşterii. Aceasta se aplică şi celorlalte agregate.

Śāriputra: Profundă, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii!

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii este o sursă de lumină!

Divinul: Din puritate.

[1] Fructul, sau efectul, este în acest caz Trezirea (sau iluminarea) deplină, Buddhaitatea.

Śāriputra: Înţelepciunea perfectă este o lumină.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii nu se supune renaşterii.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii este lipsită de murdărie.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Nu există realizare sau reunire în înţelepciunea perfectă.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Înţelepciunea perfecţiunii nu se reproduce pe sine.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Nu există absolut deloc renaştere a înţelepciunii perfecte, nici în lumea dorinţelor după obiectele simţurilor, nici în lumea formei, şi nici în lumea fără formă.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Înţelepciunea perfectă nu cunoaşte şi nici nu percepe.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Atunci ce nu cunoaşte şi nici nu percepe perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: Forma şi celelalte skandha (agregate). Şi de ce? Din puritate.

Śāriputra: Înţelepciunea perfectă nici nu ajută, nici nu împiedică atotcunoaşterea.

Divinul: Din puritate.

Śāriputra: Înţelepciunea perfectă nici nu obţine şi nici nu abandonează vreo dharma[1].

Divinul: Din puritate.

Subhūti: Puritatea formei, senzaţiei etc. se datorează purităţii sinelui.

Divinul: Pentru că [n.t. sinele] este absolut pur.

Subhūti: Puritatea fructului şi puritatea atotcunoaşterii se datorează purităţii sinelui.

Divinul: Datorită purităţii sale absolute.

Subhūti: Absenţa obţinerii (sau realizării) şi a reunirii este datorată purităţii sinelui.

Divinul: Datorită purităţii sale absolute.

Subhūti: Nemărginirea formei, senzaţiei etc. se datorează nemărginirii sinelui.

Divinul: Datorită purităţii sale absolute.

Subhūti: Bodhisattva care înţelege astfel are înţelepciunea perfectă.

Divinul: Datorită purităţii sale absolute.

[1] De exemplu, nu abandonează ignoranţa şi nici nu obţine Trezirea.

Subhūti: Mai mult, această perfecţiune a înţelepciunii nu stă pe acest mal, nici pe malul de dincolo, şi nici pe amândouă în acelaşi timp.

Divinul: Datorită purităţii sale absolute.

Subhūti: Un Bodhisattva care tratează chiar şi această [introspecţie de mai sus] ca pe un obiect al percepţiei, se va separa, din această cauză, de perfecţiunea înţelepciunii, se va îndepărta foarte mult de ea.

2. Ataşări

Divinul: Bine zis, Subhūti. Pentru că şi numele şi semnele sunt surse de ataşare.

Subhūti: Este minunat, O, Divinule, să vezi măsura în care această perfecţiune a înţelepciunii a fost bine predată, bine explicată, bine conturată. Divinul chiar şi anunţă aceste surse de ataşare.

Śāriputra: Care, Subhūti, sunt aceste ataşări sau aderenţe?

Subhūti: Este ataşare sau aderenţă dacă cineva percepe că agregatele sunt goale, că dharmele trecute sunt dharme trecute, că dharmele viitoare sunt dharme viitoare, şi că dharmele prezente sunt dharme prezente. Este o ataşare dacă cineva îşi formează ideea că o persoană care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor generează, prin prima producere de către ea a gândului iluminării, o cantitate mare de merit.

Śakra: În ce fel, sfântule Subhūti, gândul Trezirii devine o sursă de ataşare?

Subhūti: Cineva devine ataşat, aderent, atunci când percepe gândul de iluminare ca „acesta este primul gând de iluminare”, şi dacă îl transformă în Trezire completă în timp ce este conştient că face asta. Căci este chiar imposibil să transformi natura esenţială originară a gândului. Aşadar, atunci când îi face pe ceilalţi să vadă care este lucrul cel mai înalt, şi îi însufleţeşte să câştige suprema Trezire, el trebuie să rămână în acord cu realitatea adevărată. În acel mod, el nu se risipeşte, iar felul în care îi însufleţeşte pe ceilalţi să câştige ceea ce este cel mai înalt, are aprobarea Buddhaşilor. Şi reuşeşte să abandoneze toate aceste puncte de ataşare.

Divinul: Bine spus, Subhūti, tu cel care îi faci pe Bodhisattva să fie conştienţi de aceste puncte de ataşare. Voi anunţa acum şi alte aderenţe, mai subtile. Ascultaţi bine şi fiţi atenţi, vi le voi preda.

„Bine spus, O, Divinule” şi Venerabilul *Subhūti* a ascultat mai departe în tăcere.

Divinul: Aici, Subhūti, un fiu sau o fiică de familie nobilă, plini de credinţă, îl urmează pe Tathāgata printr-un semn. Dar, câte semne, atâtea aderenţe. Pentru că ataşarea vine de la semne. Astfel, el este conştient că se bucură în toate dharmele lipsite de revărsări ale Buddhaşilor, Divinii din trecut, viitor şi prezent,

şi că, după ce s-a bucurat, el transformă în Trezire completă rădăcina pozitivă asociată cu actul său de jubilare. De fapt, natura adevărată a dharmelor nu este trecută, nici viitoare şi nici prezentă; ea se află complet în afara celor trei perioade de timp, şi din acest motiv ea este imposibil de transformat, nu poate fi tratată drept un semn, sau drept un suport obiectiv, şi nu poate fi văzută, auzită, simţită, şi nici cunoscută.

3. Non-ataşamentul (ne-ataşarea)

Subhūti: Profundă este natura originară esenţială a dharmelor!

Divinul: Pentru că este izolată.

Subhūti: Profundă este natura esenţială a înţelepciunii perfecte!

Divinul: Pentru că natura sa esenţială este pură şi izolată, de aceea perfecţiunea înţelepciunii are o natură esenţială profundă.

Subhūti: Izolată este natura esenţială a înţelepciunii perfecte! Aduc omagiu perfecţiunii înţelepciunii.

Divinul: Toate dharmele sunt de asemenea izolate, în natura lor esenţială. Şi izolarea naturii esenţiale a tuturor dharmelor este identică cu perfecţiunea înţelepciunii. Pentru că Tathāgata a cunoscut complet toate dharmele, ca nefăcute.

Subhūti: Aşadar, toate dharmele au caracteristica de a *nu* fi fost cunoscute complet de către Tathāgata?

Divinul: Prin însăşi natura lor esenţială, acele dharme nu sunt „ceva”. Natura lor este ne-natură, şi ne-natura lor este natura lor. Pentru că toate dharmele au numai un singur semn, şi anume lipsa oricărui semn[1]. Din acest motiv au toate dharmele caracteristica de a *nu* fi fost cunoscute complet de către Tathāgata. Căci nu există două naturi ale dharmelor, ci numai una singură este natura tuturor dharmelor. Şi natura tuturor dharmelor nu este o natură, şi non-natura lor este natura lor. Astfel sunt abandonate toate acele puncte de ataşare.

Subhūti: Profundă, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Printr-o profunzime ca cea a spaţiului.

Subhūti: Greu de înţeles, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Pentru că nimic nu este complet cunoscut de către cel iluminat.

Subhūti: De neconceput, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Pentru că perfecţiunea înţelepciunii nu este ceva pe care mintea [sau gândul] ar putea să o cunoască, sau la care gândul are acces.

Subhūti: Perfecţiunea înţelepciunii nu este ceva făcut, O, Realizatule.

[1] Iar acest semn, „lipsa oricărui semn” nu este un semn în sine, pentru că absenţa a ceva nu există, acesta este doar un concept, doar o noţiune nominală, o etichetă imaginară peste ceva ce nu există de fapt.

Divinul: Pentru că niciun făcător nu poate fi perceput sau conceput.

Subhūti: Cum atunci, în aceste împrejurări, trebuie să înainteze un Bodhisattva în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă dacă, în timp ce înaintează, nu înaintează în agregate (skandha); sau dacă el nu înaintează în convingerea că agregatele sunt nepermanente, sau că ele sunt vide, goale (lipsite de orice esenţă), sau că nu sunt nici defecte şi nici perfecte sau întregi. Şi dacă nici măcar nu înaintează în convingerea că forma nu este imperfecţiunea sau perfecţiunea formei, şi la fel şi pentru celelalte skandha, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă.

Subhūti: Este minunat, O, Victoriosule, cât de bine au fost explicate motivele pentru ataşare şi pentru non-ataşare ale Bodhisattvaşilor.

Divinul: O fiinţă înaintează în înţelepciunea perfectă dacă nu înaintează în ideea că forma este cu aderenţă, sau fără aderenţă. Şi la fel ca pentru formă, la fel şi pentru celelalte skandha, pentru organul văzului, etc. până la: senzaţia născută din contactul vizual; aşa şi pentru elementele fizice, pentru cele şase perfecţiuni, cele treizeci şi şapte de aripi ale Trezirii, puterile [psihice], bazele încrederii în sine, cunoştinţele analitice, cele optsprezece Buddha-dharme speciale[1], şi pentru fructele vieţii sfinte, de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la atotcunoaştere. Atunci când înaintează astfel, un Bodhisattva nu generează ataşare faţă de nimic, de la formă şi până la atotcunoaştere. Căci atotcunoaşterea este non-ataşată, non-aderentă, nu este nici legată şi nici eliberată, şi nu există nimic care să se fi ridicat deasupra ei. Subhūti, astfel trebuie să meargă Bodhisattvaşii în înţelepciunea perfectă, prin completa înălţare deasupra tuturor ataşărilor.

4. Ca spaţiul sau ca un ecou

Subhūti: Este minunat, O, Divinule, cât de profundă este această Dharma, adică perfecţiunea înţelepciunii. Demonstrarea ei nici nu o scade, nici nu o creşte. La fel, non-demonstrarea ei nici nu o scade, nici nu o creşte.

Divinul: Bine spus, Subhūti. Este ca şi cum un Tathāgata, pe parcursul întregii sale vieţi, ar lăuda spaţiul, fără ca prin asta volumul spaţiului să crească; şi, de asemenea, spaţiul nici nu s-ar împuţina în timp ce el nu l-ar lăuda. Sau este ca şi cu un om iluzoriu. Lauda nu ajunge până la el, şi nici nu-l câştigă. Iar când nu este lăudat, el nu este afectat sau frustrat. Tot astfel, natura adevărată a dharmelor este exact atât [n.t. cât „este”], fie că e demonstrată, fie că nu.

[1] Toate aceste noţiuni apar în dicţionar.

Subhūti: Un Bodhisattva face ceea ce este foarte greu dacă, în timp ce înaintează în înţelepciunea perfectă, nu se descurajează şi nu se entuziasmează, dacă stăruie în a face eforturi susţinute pentru ea, şi dacă nu se întoarce din drum. Dezvoltarea înţelepciunii perfecte este ca şi dezvoltarea spaţiului. Trebuie adus un omagiu acelor Bodhisattva care sunt înarmaţi cu această armură. Pentru că, atunci când îşi pun armura de dragul fiinţelor, ei vor să fie înarmaţi cu spaţiul. Un Bodhisattva este înarmat cu măreaţa armură, un Bodhisattva este un erou, atunci când vrea să fie înarmat cu armura şi să dobândească Trezirea supremă de dragul fiinţelor care sunt ca spaţiul (sau asemenea spaţiului), care sunt ca tărâmul Dharmei. Acel Bodhisattva care este înarmat cu armura, de dragul fiinţelor care sunt ca spaţiul, care sunt ca tărâmul Dharmei, este cineva care vrea să elibereze spaţiul, cineva care vrea să se elibereze de spaţiu, cineva care a câştigat armura măreţei perfecţiuni a vigorii entuziaste.

Atunci, *un anumit călugăr* l-a salutat pe Cel Perfect Realizat cu mâinile împreunate, şi i-a spus: O, Divinule, aduc omagiu perfecţiunii înţelepciunii! Pentru că ea nici nu produce şi nici nu opreşte vreo dharma.

Śakra: Dacă cineva, sfinte Subhūti, ar face eforturi pentru această perfecţiune a înţelepciunii, despre ce şi, pentru ce, ar fi eforturile sale?

Subhūti: El ar face eforturi pentru şi despre spaţiu. El ar face eforturi pentru o simplă vacuitate, dacă s-ar hotărî să se antreneze în înţelepciunea perfectă, sau să lucreze la ea.

Śakra: Te rog, O, Divinule, porunceşte-mi să adăpostesc, să apăr şi să protejez acel fiu sau acea fiică de familie nobilă care păstrează în minte această perfecţiune a înţelepciunii!

Subhūti: Śakra, poţi vedea acea dharma pe care vrei să o adăposteşti, să o aperi şi să o protejezi?

Śakra: Nici vorbă, sfinte Subhūti.

Subhūti: Aşadar, atunci când un Bodhisattva stă în perfecţiunea înţelepciunii aşa cum a fost spus, atunci chiar aceasta îi va fi adăpostul, apărarea şi protecţia. Pe de altă parte, atunci când are lipsuri în înţelepciunea perfectă, atunci acei oameni şi acele spirite care caută o intrare la el, o vor obţine. Cineva ar vrea să ofere adăpost, apărare şi protecţie spaţiului, dacă ar vrea să ofere adăpost, apărare şi protecţie unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă. Ce crezi, Kausika, eşti în stare să oferi adăpost, apărare şi protecţie pentru un ecou?

Śakra: Nici vorbă, sfinte Subhūti.

Subhūti: Exact aşa, un Bodhisattva care înaintează şi sălăşluieşte în înţelepciunea perfectă înţelege că toate dharmele sunt ca un ecou. El nu se gândeşte la ele, nu le examinează, nu le identifică şi nu le percepe, ci ştie că acele dharme nu există, că realitatea lor nu se manifestă, nu poate fi găsită, nu se

poate ajunge la ea. Dacă sălăşluieşte astfel, el înaintează în înţelepciunea perfectă.

5. Concluzie

După aceea, prin puterea şi măreţia lui Buddha, cei patru Mari Regi din marele trichiliocosmos, şi toţi Śakra, Conducătorii Zeilor, şi toţi Zeii Brahmā, şi Sahapati, marele Brahmā – toţi au venit unde se afla Divinul. Ei i-au salutat Divinului picioarele, cu respect şi cu veneraţie, l-au înconjurat în mers de trei ori, şi s-au aşezat la o parte. Prin puterea şi măreţia lui Buddha, şi prin puterea sa miraculoasă, minţile lor au fost impresionate de vederea a o mie de Buddhaşi.

Chiar în aceste cuvinte a fost expusă chiar această perfecţiune a înţelepciunii, chiar acest capitol din perfecţiunea înţelepciunii, de către călugării numiţi Subhūti, etc. Chiar Śakra-şii, Conducătorii Zeilor, au pus întrebări peste întrebări referitoare la ea. Chiar această perfecţiune a înţelepciunii a fost predată, exact în acest loc de pe Pământ. Şi Bodhisattva Maitreya, măreaţa fiinţă, după ce va fi câştigat suprema Trezire, va preda chiar aceeaşi perfecţiune a înţelepciunii, chiar în acest loc de pe Pământ.

Capitolul IX – Laudă

1. Înţelepciunea perfectă, perfect pură

Subhūti: A o numi „perfecţiune a înţelepciunii”, O, Divinule, înseamnă doar a-i da un nume, atât şi nimic mai mult. Şi nu se poate ajunge la ceea ce corespunde acelui nume. Se vorbeşte despre „nume” numai ca referire la o entitate pur nominală. Până şi această perfecţiune a înţelepciunii nu se poate găsi, nu se poate ajunge la ea. Atât cât este cuvânt, tot atât este şi înţelepciune perfectă; atât cât este înţelepciune perfectă, tot atât este şi cuvânt. Între cele două nu poate fi găsită nicio dualitate dharmică şi nici nu se poate ajunge la una. Atunci, din ce motiv, Bodhisattva Maitreya, măreaţa fiinţă, după ce va fi câştigat suprema iluminare, va predica chiar această perfecţiune a înţelepciunii, chiar în acest loc, folosind chiar aceste cuvinte?

Divinul: Motivul este că Maitreya va fi complet Trezit în ceea ce priveşte faptul că agregatele (skandha) nu sunt nici permanente şi nici impermanente, că ele nu sunt nici legate şi nici eliberate, că ele sunt absolut pure.

Subhūti: Într-adevăr, perfecţiunea înţelepciunii este perfect pură.

Divinul: Înţelepciunea perfectă este perfect pură pentru că agregatele sunt pure, şi pentru că non-producerea (sau non-apariţia) lor, non-oprirea lor, non-murdărirea şi non-purificarea lor, sunt perfect pure. Este pură pentru că spaţiul este pur, şi pentru că agregatele sunt imaculate, şi pentru că forţele care murdăresc nu le pot apuca[1]. Înţelepciunea perfectă este perfect pură pentru că, asemenea spaţiului sau ecoului, este imposibil de rostit, imposibil de comunicat, şi nu oferă nicio bază pentru percepţie sau pentru concepere. Este perfect pură pentru că nu este acoperită de nicio dharma, pătată sau imaculată.

2. Efectele înţelepciunii perfecte

Subhūti: Faptul că au ajuns chiar şi numai să audă de această perfecţiune a înţelepciunii este într-adevăr un imens câştig pentru aceşti fii şi fiice de familie nobilă. Cu atât mai mare ar fi câştigul dacă ei s-ar ocupa de ea, ar păstra-o în minte, ar recita-o, studia-o, răspândi-o, preda-o, explica-o şi stăpâni-o. Ochii, urechile, nasurile, limbile şi corpurile lor vor fi fără boli, iar minţile lor vor fi lipsite de confuzie. Ei nu vor muri de moarte violentă. Multe mii de zei îi vor urma îndeaproape. Oriunde, în ziua a opta, a patrusprezecea şi a cincisprezecea[2],

[1] Pentru că, bineînţeles, şi acele forţe la rândul lor, sunt perfect pure, nu există de fapt.

[2] A ciclului lunar.

atunci când predică Dharma, atunci când fiul sau fiica de familie nobilă predă perfecţiunea înţelepciunii, va genera o mare cantitate de merit.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Multe mii de zei vor urma îndeaproape acel fiu sau fiică de familie nobilă, şi multe mii de zei vor veni acolo unde este predată înţelepciunea perfectă. Dornici să audă Dharma, toţi îl vor proteja pe predicatorul Dharmei care predă această perfecţiune a înţelepciunii. Căci înţelepciunea perfectă este cel mai preţios lucru din lumea cu zeii, oamenii şi demonii ei. Şi acesta este încă un motiv pentru care o asemenea persoană va genera o mare cantitate de merit.

Pe de altă parte, vor fi multe obstacole împotriva scrierii, urmării, purtării în minte, recitării, studierii, răspândirii, explicării şi repetării acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii. Căci lucrurile foarte preţioase provoacă multă duşmănie. Cu cât sunt mai minunate, cu atât duşmănia este mai violentă. Iar acesta este cel mai preţios lucru din întreaga lume, această perfecţiune a înţelepciunii ce a fost instituită şi urmată pentru beneficiul şi fericirea lumii, arătând că toate dharmele nu au fost nici produse şi nici distruse, că nu sunt nici pătate şi nici purificate. Însă înţelepciunea perfectă nu se ataşează de nicio dharma, nu murdăreşte nicio dharma, şi nici nu apucă vreo dharma. Căci toate aceste dharme nu există şi nici nu se poate ajunge la ele. Perfecţiunea înţelepciunii este lipsită de orice pată, pentru că nu a fost concepută sau înţeleasă. „A fi imaculat sau nepătat" este acelaşi lucru cu înţelepciunea perfectă. Înţelepciunea perfectă este imaculată, fără nicio pată, pentru că agregatele sunt imaculate, fără nicio pată. Un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă dacă nu percepe nici măcar asta. Mai mult, această perfecţiune a înţelepciunii nu pătrunde şi nu intră în nicio dharma, nu arată şi nu defineşte nicio dharma, nu aduce şi nici nu duce vreo dharma.

3. A doua învârtire a roţii Dharmei

Atunci, multe mii de *zei* din tărâmul intermediar au izbucnit în strigăte de bucurie, şi-au fluturat podoabele şi veşmintele, şi au spus: Într-adevăr, noi vedem acum a doua învârtire a Roţii Dharmei, ce are loc în Jambudvīpa!

Divinul: Aceasta, Subhūti, nu este a doua învârtire a Roţii Dharmei. Nicio dharma nu poate fi învârtită înainte sau înapoi. Chiar aceasta este perfecţiunea înţelepciunii unui Bodhisattva.

Subhūti: Măreaţă este această perfecţiune a unui Bodhisattva care, neataşat de nicio dharma, vrea să cunoască Trezirea deplină, şi care totuşi nu este iluminat despre nicio dharma, sau care va învârti Roata Dharmei, şi care nu va arăta totuşi nicio dharma. Pentru că nu se poate ajunge la nicio dharma, nicio dharma nu este indicată, şi nicio dharma nu va face să înainteze vreo dharma. Pentru că,

absolut şi categoric, reproducerea este complet străină tuturor dharmelor. Şi nicio dharma nu va întoarce din drum vreo altă dharma. Pentru că, încă de la începutul începutului, toate dharmele nu au fost reproduse, din moment ce natura lor esenţială este izolată.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că Vacuitatea (sau Lipsa Esenţei) nu înaintează, nu acţionează, nici nu se retrage şi nu dă înapoi, şi acest lucru este valabil şi pentru Lipsa Semnelor, şi pentru Lipsa Dorinţelor. A demonstra aceasta înseamnă a demonstra toate dharmele. Dar nimeni nu a demonstrat-o, nimeni nu a auzit-o, nimeni nu a primit-o, şi nimeni nu o realizează în trecut, prezent sau viitor. Şi prin această demonstraţie a Dharmei, nimeni nu merge vreodată în Nirvana. Şi nici nu a fost făcut cineva vreodată demn de daruri, prin această demonstraţie a Dharmei.

4. Descrieri şi însuşiri ale înţelepciunii perfecte

Subhūti: Aceasta este o perfecţiune a ceva ce nu este, pentru că spaţiul nu este ceva ce este. Aceasta este o perfecţiune care egalează inegalabilul, pentru că nicio dharma nu poate fi percepută sau găsită. Aceasta este o perfecţiune izolată, datorită vacuităţii absolute. Această perfecţiune nu poate fi zdrobită, pentru că nicio dharma nu este percepută sau concepută. Aceasta este o perfecţiune fără urme, pentru că atât mintea cât şi corpul sunt absente. Aceasta este o perfecţiune care nu are existenţă proprie, pentru că nici nu vine, şi nici nu pleacă. Această perfecţiune este inexprimabilă, pentru că toate dharmele sunt indiscriminabile, de nedeosebit. Această perfecţiune este fără nume, pentru că agregatele nu sunt percepute. Această perfecţiune nu pleacă, pentru că nicio dharma nu pleacă vreodată. Nu se poate lua parte la această perfecţiune, pentru că nicio dharma nu poate fi apucată. Această perfecţiune este inepuizabilă, ca fiind legată de Dharma inepuizabilă. Această perfecţiune nu a avut o geneză, o naştere, un început, pentru că nicio dharma nu a existat şi nici nu s-a petrecut. Aceasta este o perfecţiune care nu face nimic, pentru că niciun făcător nu poate fi observat. Această perfecţiune nu generează [sau nu cunoaşte] nimic, pentru că toate dharmele sunt lipsite de vreun sine. Această perfecţiune nu moare şi nu merge mai departe, pentru că nu există un început al morţii şi al renaşterii. Această perfecţiune nu disciplinează, pentru că perioadele trecute, viitoare şi prezente nu sunt concepute sau percepute. Aceasta este perfecţiunea unui vis, a unui ecou, a unei imagini reflectate, a unui miraj sau a unei iluzii, pentru că aduce la cunoştinţă non-producerea sau non-apariţia.

Această perfecţiune este lipsită de murdărire, pentru că lăcomia, ura şi iluzia[1] nu au existenţă în sine. Această perfecţiune nu cunoaşte nicio purificare, pentru că niciun vas sau receptacul [care trebuie să fie purificat] nu poate fi găsit. Această perfecţiune este imaculată, fără nicio pată, pentru că spaţiul este imaculat, lipsit de orice pată. Această perfecţiune este lipsită de neajunsuri şi de piedici, pentru că se ridică deasupra tuturor atitudinilor mentale despre dharme. Această perfecţiune nu are o atitudine mentală, pentru că este imperturbabilă. Această perfecţiune este de nezdruncinat, drept consecinţă a stabilităţii tărâmului Dharmei. Această perfecţiune s-a întors cu spatele la lăcomie, pentru că în dharme nu există falsitate. Această perfecţiune nu se evidenţiază, pentru că în dharme nu există discriminare sau deosebire. Această perfecţiune este tăcută, liniştită, pentru că niciun semn nu este perceput în vreo dharma. Această perfecţiune este lipsită de orice greşeală, ca perfecţiune a tuturor virtuţilor. Această perfecţiune este imaculată, nemurdărită, pentru că imaginaţia este ceva ce nu există. Nicio fiinţă [vie] nu este găsită în această perfecţiune, datorită realităţii-limită. Această perfecţiune este nelimitată, pentru că nicio manifestare a vreunei dharme nu iese în evidenţă.

Această perfecţiune nu urmăreşte dualitatea opusurilor, pentru că nu se stabileşte în nicio dharma, şi nici în toate dharmele. Această perfecţiune este nediferenţiată, pentru că toate dharmele sunt [nediferenţiate]. Această perfecţiune este neobscurată, pentru că este lipsită de orice dorinţă pentru nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Această perfecţiune este nediscriminată, datorită identităţii fundamentale a tot ceea ce este discriminat (sau deosebit, distins). Această perfecţiune este infinită, pentru că natura dharmelor este nelimitată. Această perfecţiune este neataşată, datorită non-ataşării ei faţă de toate dharmele. Această perfecţiune este impermanentă, pentru că toate dharmele sunt necondiţionate.

Totul este această perfecţiune, pentru că natura Dharmei [şi a dharmelor] este la fel ca spaţiul. Această perfecţiune este vidă, pentru că toate dharmele sunt imperceptibile, inconceptibile. Non-sine este această perfecţiune, pentru că nu există aşezare în vreo dharma. Această perfecţiune este lipsită de semne, pentru că nu există reproducere în dharme. Aceasta este o perfecţiune a întregii vacuităţi, pentru că este nesfârşită şi nemărginită. Aceasta este o perfecţiune a aripilor iluminării, cum ar fi stâlpii atenţiei conştiente, etc., pentru că ei nu pot fi percepuţi sau concepuţi. Aceasta este o perfecţiune a Vacuităţii (sau a Lipsei Esenţei), a Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor, pentru că cele trei uşi către libertate nu pot fi găsite sau percepute.

Aceasta este o perfecţiune a celor opt eliberări, pentru că ele nu pot fi percepute. Aceasta este o perfecţiune a celor nouă stadii sau opriri succesive,

[1] Cele trei rădăcini ale răului.

pentru că prima meditaţie (dhyāna), a doua meditaţie, etc. nu pot fi percepute sau găsite. Aceasta este o perfecţiune a celor Patru Adevăruri [Nobile], pentru că suferinţa, originea suferinţei, încetarea suferinţei şi calea care duce la încetarea suferinţei, nu pot fi găsite sau percepute. Aceasta este o perfecţiune a celor zece perfecţiuni[1], pentru că generozitatea, etc. nu pot fi găsite sau percepute. Aceasta este perfecţiunea celor zece puteri, pentru că nu poate fi zdrobită. Aceasta este o perfecţiune a celor patru baze pentru încrederea în sine, pentru că nu poate fi intimidată absolut deloc. Aceasta este o perfecţiune a cunoştinţelor analitice, pentru că este neobstrucţionată atunci când este neataşată de atotcunoaştere. Aceasta este o perfecţiune a tuturor Buddha-dharmelor speciale, pentru că ele au transcens orice numărare. Aceasta este o perfecţiune a Aseităţii lui Tathāgata, pentru că nu există nimic fals, în nicio dharma. Aceasta este o perfecţiune a Existentului-De-La-Sine, pentru că toate dharmele sunt lipsite de existenţă proprie. Această perfecţiune a înţelepciunii este o perfecţiune a cunoaşterii atotcunoaşterii, pentru că ea înţelege şi cuprinde toate aspectele existenţei proprii a tuturor dharmelor.

[1] Vezi dicţionarul, la „Perfecţiuni”.

Capitolul X – Proclamarea calităților păstrării în minte

1. Faptele trecute şi atitudinea prezentă faţă de înţelepciunea perfectă

După aceea, *Śakra*, Conducătorul Zeilor, s-a gândit: Cei care ajung să audă de această perfecţiune a înţelepciunii, trebuie să fie persoane care şi-au îndeplinit îndatoririle sub Jinaşii din trecut, care au plantat rădăcini pozitive sub [n.t. îndrumarea] multor Buddha, care au fost prinşi de prieteni buni. Cu atât mai mult cei care se ocupă de această perfecţiune a înţelepciunii, care o poartă în minte, o studiază, o răspândesc şi o explică, şi care, în plus, se antrenează în Aseitate, progresează în Aseitate, fac eforturi pentru Aseitate. Ei sunt înzestraţi cu rădăcini pozitive deloc neînsemnate. Ei vor fi persoane care au onorat mulţi Buddha, şi care le-au pus mereu întrebări. În trecut, în prezenţa Tathāgataşilor anteriori, ei au auzit chiar această perfecţiune a înţelepciunii. Acei fii şi fiice de familie nobilă au plantat rădăcini pozitive sub mulţi Buddha, dacă – atunci când va fi predată chiar această perfecţiune a înţelepciunii, când va fi explicată şi repetată – nu vor deveni intimidaţi şi nici indiferenţi, nu vor deveni trişti şi nici deprimaţi, nici nu-şi vor lua mintea de la ea, şi nici nu vor avea spatele încovoiat, nu vor tremura şi nici nu vor fi înspăimântaţi sau îngroziţi.

Śāriputra i-a citit gândurile lui Śakra, şi a spus: Ca pe un Bodhisattva „fără-întoarcere”, sau ireversibil, trebuie să o vedem pe fiinţa care, atunci când este predată şi explicată chiar această profundă perfecţiune a înţelepciunii, are credinţă în aceasta, şi, încrezătoare fiind, crezând ferm, cu inima plină de credinţă senină, înalţă un gând către Trezire, se ocupă de studiul şi practica, etc. acestei perfecţiuni a înţelepciunii, se antrenează în Aseitate, progresează în Aseitate, face eforturi pentru Aseitate. Căci această perfecţiune a înţelepciunii este profundă, O, Divinule, şi de aceea o persoană cu rădăcini pozitive mici, care nu a învăţat nimic atunci când a stat de faţă cu Buddhaşii, Împliniţii din trecut, pentru că nu a vrut să pună întrebări, şi care nu a practicat în trecut, nu poate să creadă în această atât de profundă perfecţiune a înţelepciunii. Cât despre cei care nici nu cred în ea, nici nu o înţeleg, şi hotărăsc să o respingă, ei au respins şi în trecut această perfecţiune a înţelepciunii atunci când a fost predată, din cauza rădăcinilor lor pozitive insuficiente, nepotrivite. Pentru că, cei care nu au practicat în trecut, nu pot crede în această perfecţiune a înţelepciunii. Dacă o resping acum, [n.t. este pentru că] ei au respins-o şi în trecut. Iar acesta este motivul pentru care, atunci când este predată această profundă perfecţiune a înţelepciunii, ei nu au credinţă, sau încredere, sau răbdare, sau plăcere, sau dorinţă de a face, sau vigoare, sau atenţie, sau hotărâre. Nici în trecut, ei nu au pus întrebări Buddhaşilor, Celor Treziţi, şi nici discipolilor lor.

Śakra: Profundă, O, sfântule Śāriputra, este perfecţiunea înţelepciunii. Nu este deloc de mirare că, dacă nu a practicat în trecut, un Bodhisattva nu crede în ea atunci când este predată.

Śakra i-a spus apoi Divinului: O, Divinule, aduc omagiu perfecţiunii înţelepciunii! Atunci când se aduce omagiu perfecţiunii înţelepciunii, se aduce omagiu cunoaşterii atotcunoaşterii.

Divinul: Aşa este. Pentru că din ea a izvorât atotcunoaşterea Buddhaşilor, Realizaţilor, şi invers, perfecţiunea înţelepciunii este apărută ca ceva izvorât din cunoaşterea atotcunoaşterii. De aceea trebuie cineva să meargă, să stea, să progreseze şi să facă eforturi în această perfecţiune a înţelepciunii.

Śakra: Cum un Bodhisattva, care înaintează în înţelepciunea perfectă, devine cineva care a stat în perfecţiunea înţelepciunii? Cum face el eforturi pentru perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: Bine spus, Kausika, bine spus. Bine zis, din nou, bine zis, Kausika, din moment ce te-ai hotărât să-l întrebi pe Tathāgata despre această problemă. Ai fost inspirat de puterea şi măreţia lui Buddha. Aici, Kausika, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă nu stă în formă, senzaţie, percepţie, voinţă sau conştiinţă, nu stă în ideea „aceasta este formă, etc.", şi asta înseamnă că el face eforturi în legătură cu forma, etc. El nu se concentrează pe ideea că „aceasta este formă, etc." În măsura în care el nu se concentrează asupra ideii că „aceasta este formă, etc.", el nu stă în ideea că „aceasta este formă, etc." Aşa depune el eforturi, aşa devine el cineva care a stat în înţelepciunea perfectă.

Śāriputra: Profundă, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii. Greu de cercetat este perfecţiunea înţelepciunii. Greu de însuşit este perfecţiunea înţelepciunii. Nelimitată este perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Aşa este, Śāriputra. El nu stă în ideea că „forma, senzaţia, percepţia, formaţiunile mentale şi conştiinţa sunt profunde". În măsura în care el nu stă în această idee, el face eforturi pentru formă, etc. El nu face eforturi pentru ideea că „forma, etc. sunt profunde". În măsura în care el nu face eforturi pentru această idee, el nu stă în ideea că „forma, etc. sunt profunde".

2. Însuşiri ale unui Bodhisattva care obţine înţelepciunea perfectă

Śāriputra: Perfecţiunea înţelepciunii ar trebui să fie predată în faţa unui Bodhisattva ireversibil, a unui Bodhisattva predestinat Trezirii [n.t. depline]. Pentru că el nu va ezita, nu se va îndoi, nu va deveni confuz, şi nici nu o va pune la îndoială.

Śakra: Care ar fi greşeala în faptul de a preda această perfecţiune a înţelepciunii în faţa unui Bodhisattva care nu e predestinat [n.t. iluminării depline]?

Śāriputra: Kausika, dacă un Bodhisattva, deşi nu e predestinat, obţine această perfecţiune a înţelepciunii pentru a o vedea, lăuda, venera şi asculta, şi dacă rămâne neînfricat atunci când o aude, putem fi siguri că el a venit de departe, că a pornit de mult pe Cale, şi că rădăcinile sale pozitive sunt bine maturizate. Nu va mai dura mult până când îi va fi prezisă Trezirea supremă. Putem fi siguri că acea prezicere va fi aproape, şi va veni la el înainte de a trece pe lângă unul, doi sau trei Tathāgata. Şi, desigur, el îi va mulţumi pe Tathāgataşii pe lângă care va trece, el îi va mulţumi mereu, şi va avea grijă ca vederea acelor Tathāgataşi să poarte fructul prezicerii, să îl conducă la prezicerea Trezirii supreme. O, Divinule, acel Bodhisattva care obţine această perfecţiune a înţelepciunii, pentru a o vedea, lăuda, venera şi asculta, este venit de departe, este plecat de multă vreme în marele Vehicul, are rădăcini virtuoase bine maturizate. Cu atât mai mult dacă el nu numai că ar asculta-o, ci şi s-ar ocupa de ea, ar păstra-o în minte, ar predica-o, studia-o, răspândi-o, ar explica-o şi ar repeta-o.

Divinul: Aşa este, Śāriputra, după cum ai spus.

3. Cinci analogii pentru a ilustra apropierea de iluminarea deplină

Śāriputra: O comparaţie sau un exemplu îmi vine în minte, O, Divinule. Aşa cum putem fi siguri că o persoană aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor, atunci când visează că stă pe terasa Trezirii, este într-adevăr aproape de suprema iluminare, tot astfel putem fi siguri că o persoană care îndeplineşte condiţiile tocmai enumerate a venit de departe, s-a pornit de multă vreme în vehiculul Bodhisattvaşilor, şi este aproape de prezicerea pentru Trezire. Putem fi siguri că Buddhaşii, Divinii, vor prezice că acest Bodhisattva va câştiga iluminarea deplină. Căci dacă un Bodhisattva ajunge la această profundă perfecţiune a înţelepciunii, chiar dacă nu ajunge mai departe decât să o audă, atunci el este pornit de multă vreme pe Cale (sau în Vehicul), şi rădăcinile sale pozitive sunt maturizate. Cu atât mai mult dacă el ar păstra-o în minte, etc. până la: ar repeta-o. Pentru că gândurile fiinţelor care au o abundenţă de acumulări karmice care duc la ruina Dharmei, vor deveni potrivnice acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii, se vor îndepărta de ea. Prin abundenţa acelei karma, fiinţele care nu au adunat rădăcini pozitive nu vor găsi nici satisfacţie şi nici [n.t. nu vor avea] credinţă în această limită a realităţii. Însă cei care găsesc satisfacţie şi au credinţă în ea, sunt persoane care au adunat rădăcini pozitive, care le-au adunat bine.

Un om care iese dintr-o pădure sălbatică imensă, mare de o sută de kilometri, mare de o mie de kilometri, ar putea vedea anumite semne care indică o localitate sau o altă aşezare locuită, cum ar fi: cirezi de vaci, sau văcari, sau linii de hotar, sau grădini, sau livezi. Din acele semne, el va deduce apropierea de o aşezare locuită. El se simte mai fericit şi hoţii nu-l mai îngrijorează. Tot aşa, un

Bodhisattva pentru care se iveşte această profundă perfecţiune a înţelepciunii trebuie să ştie că este chiar aproape de Trezirea supremă, că nu peste mult timp el va primi prezicerea pentru aceasta. De asemenea, el nu trebuie să se mai teamă de nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Căci i-a apărut acest semn, adică el a primit această profundă perfecţiune a înţelepciunii pentru a o vedea, lăuda, venera şi asculta.

Divinul: Aşa este, Śāriputra. Fie să clarifici şi această parte. Pentru că ceea ce spui, şi ceea ce vei spune, se datorează puterii şi măreţiei lui Buddha.

Śāriputra: Un om, dornic să vadă măreţul ocean, poate călători spre el. Cât timp vede în călătoria sa un copac, sau un semn al unui copac, un munte, sau un semn al unui munte, el ştie că marele ocean este încă departe. Dar când nu mai vede copac sau munte, el ştie că marele ocean este destul de aproape. Pentru că acest mare ocean coboară lin, şi în el nu există nici copaci, şi nici munţi. Deşi poate să nu vadă încă marele ocean în faţa ochilor, totuşi el poate fi sigur că acel ocean este foarte aproape, nu prea departe. Cazul unui Bodhisattva care a auzit această profundă perfecţiune a înţelepciunii este asemănător. El ştie că, deşi încă nu a fost prezis să atingă iluminarea supremă, faţă în faţă cu aceşti Tathāgataşi, totuşi el este foarte aproape de acea prezicere. Pentru că el a primit această profundă perfecţiune a înţelepciunii, pentru a o vedea, lăuda, venera, şi pentru a o asculta.

Primăvara, O, Divinule, când frunzele de anul trecut s-au veştejit, se pot vedea muguri pe mulţi copaci. Oamenii din Jambudvīpa vor fi bucuroşi, pentru că atunci când văd aceste semne în păduri, ei ştiu că în curând vor apărea şi florile şi fructele. Ei au văzut aceste semne pe copaci. Tot aşa, O, Divinule, putem fi siguri că, atunci când primeşte această profundă perfecţiune a înţelepciunii, atunci când îi iese în cale, un Bodhisattva şi-a maturizat rădăcinile pozitive mult timp. Perfecţiunea înţelepciunii s-a aplecat către el tocmai datorită existenţei acestor rădăcini pozitive. Atunci, acele divinităţi care au văzut Buddhaşii din trecut sunt încântate, pline de bucurie şi de încântare, pentru că ele simt că, în mod sigur, nu va trece mult timp până când acest Bodhisattva îşi va primi prezicerea pentru Trezirea deplină, din moment ce, şi pentru Bodhisattvaşii din trecut, acestea au fost semnele pentru ajungerea la prezicerea iluminării depline.

O femeie însărcinată, cu pântecul greu, este încovoiată şi obosită, nu se plimbă prea mult, mănâncă puţină mâncare, nu se poate odihni decât puţin, vorbeşte puţin, are puţină putere dar are multe dureri, de multe ori plânge tare, şi se abţine de la convieţuirea obişnuită. Ea înţelege că simte toate aceste senzaţii neplăcute în propriul corp ca un rezultat al delăsării în atenţie

nechibzuită în trecut, în practicarea ei, în dezvoltarea ei, în preţuirea ei[1]. Atunci când se văd aceste simptome, putem fi siguri că nu peste mult timp ea va da naştere unui copil. Tot la fel, atunci când această perfecţiune a înţelepciunii îi iese în cale unui Bodhisattva pentru a fi văzută, lăudată, venerată şi ascultată, şi dacă, atunci când o ascultă, mintea sa e încântată de ea, şi el o doreşte, atunci putem fi siguri că, nu peste mult timp, el îşi va primi prezicerea pentru Trezirea deplină.

4. De ce Bodhisattvaşii sunt sprijiniţi de către Buddhaşi

Subhūti: Este minunat să vezi măsura în care Tathāgata i-a prins bine pe Bodhisattvaşi, i-a înconjurat protector, şi i-a sprijinit.

Divinul: [n.t. Asta se întâmplă] pentru că acei Bodhisattva au practicat pentru binele şi fericirea celor mulţi, din compasiune pentru lume. Din milă (sau compasiune) pentru zei şi oameni, pentru folosul, binele şi fericirea unui imens număr de persoane, ei vor să câştige iluminarea supremă, şi apoi să demonstreze Dharma supremă.

5. Atitudinea corectă faţă de înţelepciunea perfectă

Subhūti: Cum este perfecţionată dezvoltarea înţelepciunii perfecte, de către un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă atunci când el nu percepe nici creşterea şi nici descreşterea formei, senzaţiei, etc., atunci când el nu percepe nici dharma şi nici ne-dharma. În acest fel, dezvoltarea sa a înţelepciunii perfecte ajunge tot mai aproape de perfecţiune.

Subhūti: Această explicaţie este cu siguranţă de neconceput.

Divinul: Pentru că forma este de neconceput, şi aşa sunt şi celelalte agregate (skandha). Când el nici măcar nu percepe că forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa sunt de neconceput, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă.

Śāriputra: Cine va crede zelos în această atât de profundă perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Un Bodhisattva care este experimentat în înţelepciunea perfectă.

Śāriputra: Cum devine experimentat un Bodhisattva, şi care este sensul cuvântului „experimentat” (sau „antrenat”)?

[1] Suferinţele, inclusiv cele fizice, au cauze, şi în acest caz, suferinţa prezentă a femeii ar putea fi datorată unor acţiuni din trecut (care pot să fi avut loc cu mult timp înainte de sarcină, chiar şi cu mult timp înainte de viaţa prezentă).

Divinul: Aici, un Bodhisattva nu construieşte[1] puterile, şi nici bazele încrederii în sine, nici dharmele unui Buddha, şi nici măcar starea de atotcunoaştere. Pentru că puterile sunt de neconceput, şi la fel sunt şi bazele încrederii în sine, şi Buddha-dharmele, şi starea de atotcunoaştere, şi la fel sunt şi toate dharmele. Când un Bodhisattva [n.t. devine] experimentat în acest fel, şi nu merge nicăieri, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Din acel motiv este el numit „experimentat" (sau ca având experienţă sau practică), şi acesta este sensul cuvântului „experimentat".

6. Obstacole pentru înţelepciunea perfectă

Subhūti: Profundă, O, Divinule, este înţelepciunea perfectă. Este o mare comoară. Este o comoară pură, pură ca spaţiul. Nu ar fi de mirare dacă i-ar apărea multe obstacole cuiva care se ocupă de studiul şi practica, etc. acestei perfecţiuni a înţelepciunii.

Divinul: Vor fi multe obstacole pentru studiul acestei perfecţiuni a înţelepciunii. Māra cel Malefic va face eforturi imense pentru a cauza greutăţi. De aceea, persoana care o copiază trebuie să se grăbească cu îndeletnicirea sa. Dacă cineva are o lună pentru a o face, sau două luni, sau trei luni, trebuie să o scrie în ritm susţinut. Dacă cineva are un an sau mai mult, chiar şi atunci trebuie să o scrie în ritm susţinut, [din moment ce după, şi chiar în acea perioadă de timp, poate fi împiedicat de toate felurile de întreruperi]. Căci este un adevăr, inevitabil vor apărea multe piedici în legătură cu lucrurile foarte preţioase.

Subhūti: Aici, O, Divinule, atunci când este studiată perfecţiunea înţelepciunii, Māra cel Malefic va fi zelos în multe feluri, şi se va strădui să cauzeze greutăţi.

Divinul: În ciuda acestui fapt, el este neputincios în a pune piedici într-adevăr eficiente unui Bodhisattva care îşi concentrează unidirecţional atenţia asupra sarcinii sale.

7. Bodhisattva susţinut de către Buddhaşi

Śāriputra: O, Divinule, dacă Māra cel Malefic este hotărât să pună piedici studiului acestei perfecţiuni a înţelepciunii, cum pot totuşi oamenii să o studieze efectiv, chiar acum, şi prin puterea cui pot face ei asta?

Divinul: Ei o studiază şi fac progrese în antrenamentul în Aseitate prin puterea şi măreţia Buddhaşilor, Tathāgataşilor, a Celor Victorioşi. Este în natura lucrurilor

[1] Nu le construieşte mental, nu generează o închipuire a lor, nu le concepe, nu le percepe, nu le observă, nu se străduieşte pentru a le acumula, pentru a le purifica, pentru a le spori, pentru a le dezvălui, etc.

ca Buddhaşii, Realizaţii care se află şi rămân în nemăsurabilele şi incalculabilele sisteme de lumi, să-şi aducă în minte şi să susţină pe oricine predă şi studiază această perfecţiune a înţelepciunii. Buddhaşii îl vor aduce în minte, şi îl vor ajuta. Şi este chiar imposibil [n.t. ca Māra] să pună piedici cuiva care a fost adus în minte şi este susţinut de către Buddhaşi.

Śāriputra: Bodhisattvaşii studiază această profundă perfecţiune a înţelepciunii şi se antrenează treptat în Aseitate prin puterea, măreţia, puterea susţinătoare şi graţia lui Buddha?

Divinul: Aşa este, Śāriputra. Ei sunt cunoscuţi de către Tathāgata, ei sunt susţinuţi şi văzuţi de către Tathāgata, şi Tathāgata îi priveşte cu ochiul său de Buddha. Acei Bodhisattvaşi care studiază această perfecţiune a înţelepciunii, şi care se antrenează treptat în Aseitate, sunt aproape de Aseitatea iluminării supreme, şi stau concentraţi şi fermi în hotărârea lor de a câştiga Trezirea deplină. Dacă doar ar studia această perfecţiune a înţelepciunii, fără a se antrena treptat în Aseitate, ei nu vor sta hotărâţi şi echilibraţi în Aseitate în iluminarea supremă; însă chiar şi aşa, şi ei sunt cunoscuţi de către Tathāgata, susţinuţi şi văzuţi de către Tathāgata, şi Tathāgata îi priveşte cu ochiul său de Buddha. Acel studiu continuu al perfecţiunii înţelepciunii, şi activitatea mentală (bucuria) pentru acesta, le vor fi foarte profitabile, un mare câştig, un mare fruct, şi o mare răsplată. Pentru că, deoarece ţinteşte la realitatea ultimă, perfecţiunea înţelepciunii a fost expusă şi indicată pentru ca toate fiinţele să pătrundă în ceea ce sunt dharmele cu adevărat.

8. Prezicere despre răspândirea înţelepciunii perfecte

[*Divinul:*] După plecarea lui Tathāgata, aceste Sūtre asociate cu cele şase perfecţiuni vor apărea în Sud. Din Sud, ele se vor răspândi către Est, şi de acolo spre Nord – din momentul în care Dharma-Vinaya e ca smântâna proaspătă, şi până în momentul în care legea bună va dispărea. Cei care vor studia şi vor păstra această perfecţiune a înţelepciunii în acele vremuri, vor fi aduşi în minte de către Tathāgata; Tathāgata îi va cunoaşte, susţine şi vedea, şi îi va privi cu ochiul său de Buddha.

Śāriputra: Această perfecţiune atât de profundă va fi răspândită în direcţia nordului, în partea de nord a lumii, în vremurile de sfârşit, în perioada din urmă[1]?

Divinul: Cei din Nord, care vor depune eforturi pentru această profundă perfecţiune a înţelepciunii, după ce au ascultat-o, o vor răspândi. Bodhisattvaşii

[1] Imediat înaintea dispariţiei învăţăturii din această lume. Ea va fi adusă din nou în această lume de către următorul Buddha, Maitreya, însă va exista o perioadă de timp în care această învăţătură nu va mai fi cunoscută aici, sau nu va mai fi înţeleasă.

care vor studia atunci această perfecţiune a înţelepciunii trebuie cunoscuţi ca fiind porniţi de mult timp în Vehicul (sau pe Cale).

9. Descrierea Bodhisattvaşilor care vor studia înţelepciunea perfectă

Śāriputra: Acei Bodhisattva din Nord care vor studia această profundă perfecţiune a înţelepciunii, vor fi mulţi sau puţini?

Divinul: Vor fi mulţi, chiar mulţi Bodhisattva în Nord. Dar, printre ei vor fi numai câţiva care vor studia această profundă perfecţiune a înţelepciunii, şi care, atunci când este predată, nu vor fi descurajaţi de ea. Ei trebuie să fie cunoscuţi ca fiind porniţi de multă vreme în Vehicul. Deja, în trecut, ei au urmărit, întrebat şi venerat Tathāgataşii. Ei vor deveni perfecţi din punct de vedere moral şi vor genera bunăstarea multor persoane (sau fiinţe), pornind de la chiar această Trezire supremă a mea. Chiar pentru ei am predicat eu aceste expuneri legate de starea de atotcunoaştere. Chiar şi după ce au trecut de această naştere prezentă, aceste idei legate de starea de atotcunoaştere şi de perfecţiunea înţelepciunii vor rămâne în ei, prin forţa obişnuinţei. Şi chiar în această predică despre iluminarea supremă se vor delecta, şi o vor predica [n.t. celorlalţi]. Şi ei vor fi bine stabiliţi în această perfecţiune a înţelepciunii, şi vor fi concentraţi asupra ei. Ei nu pot fi întorşi de la ea nici măcar de către Māra, şi cu atât mai puţin de către alte fiinţe, fie că ar folosi puterea voinţei, fie mantre. Şi asta datorită înclinaţiei lor, ferme şi irezistibile, către iluminarea deplină. Datorită ascultării acestei perfecţiuni a înţelepciunii, acei fii şi fiice de familie nobilă vor dobândi un grad neobişnuit de zel, de entuziasm, şi de încredere senină. Ei vor planta, pentru multe persoane, rădăcini pozitive în Trezirea supremă. Pentru că, în prezenţa mea, faţă în faţă cu mine, ei au rostit jurământul:

„Noi, înaintând în practicile unui Bodhisattva, vom face să pornească pe calea lor spre iluminarea supremă multe sute de fiinţe vii, de fapt, multe niyuta de koti de fiinţe vii. Vom arăta şi vom susţine Trezirea perfectă în faţa lor, îi vom stârni, încuraja şi entuziasma să o câştige, o vom ajuta să se realizeze, şi îi vom ajuta să se stabilească în ea, îi vom ajuta să devină ireversibili."

Iar atunci când le-am cercetat gândurile cu propria-mi minte, m-am bucurat pentru acei fii şi fiice de familie nobilă, care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor, şi care au făcut acest jurământ. În consecinţă, ei vor deveni atât de convinşi în credinţa lor, încât vor căuta să renască în alte tărâmuri-Buddha, şi vor ajunge faţă în faţă şi cu Tathāgataşii de acolo, care demonstrează Dharma, şi de la care vor auzi, în amănunt, chiar această profundă perfecţiune a înţelepciunii. Şi în acele tărâmuri-Buddha ei vor pune în mişcare nenumărate fiinţe vii pe calea către Trezirea supremă, şi le vor ajuta în drumul lor spre iluminarea supremă.

Śāriputra: Este minunat să te gândeşti că, în dharmele trecute, viitoare şi prezente, nu există nimic ce Tathāgata să nu fi văzut, sau auzit, sau simţit, sau de care să nu fie conştient. Nu există nicio dharma pe care el să nu o fi cunoscut, nu există nicio acţiune a vreunei fiinţe de care el să nu fie conştient. El a cunoscut până şi comportamentul viitor al acelor Bodhisattva care sunt zeloşi să atingă iluminarea, care sunt plini de intenţii serioase, care au manifestat vigoare. Însă, dintre acei fii şi fiice de familie nobilă care vor studia în viitor această profundă perfecţiune a înţelepciunii, care au depus eforturi pentru aceste şase perfecţiuni şi pentru bunăstarea tuturor fiinţelor, şi care caută şi se străduiesc să obţină această profundă perfecţiune a înţelepciunii, unii nu o vor dobândi, în timp ce alţii o vor dobândi fără să se străduiască să o dobândească. Care, O, Divinule, este motivul pentru aceasta?

Divinul: Aşa este, Śāriputra. Nu există nimic în dharmele trecute, viitoare sau prezente pe care Tathāgata să nu-l fi văzut, auzit sau simţit, sau de care să nu fie conştient. Mai departe, este adevărat că în acea vreme, din acea perioadă, unii Bodhisattva care caută şi urmăresc această perfecţiune a înţelepciunii, nu o vor obţine. Alţii vor ajunge la ea fără să o caute şi fără să o urmărească. Ei vor fi Bodhisattva care, în trecut, au căutat şi au urmărit insistent această perfecţiune a înţelepciunii. Prin impulsul rădăcinilor lor pozitive din trecut, ei vor obţine această perfecţiune a înţelepciunii, deşi acum nu o caută şi nu o urmăresc. De asemenea, şi Sūtrele diferite de aceasta, care susţin chiar această perfecţiune a înţelepciunii, vor ajunge la ei prin propriul lor acord. Pentru că este o regulă, Śāriputra, aceea că dacă un Bodhisattva caută şi urmăreşte insistent această perfecţiune a înţelepciunii, el o va obţine după una sau două naşteri şi, de asemenea, şi alte Sūtre asociate cu înţelepciunea perfectă vor veni singure la el.

Śāriputra: Numai aceste Sūtre asociate cu cele şase perfecţiuni vor veni la el, şi nicio alta?

Divinul: Vor fi şi alte Sūtre foarte profunde care vor veni, prin propria lor voinţă, la acest fiu sau fiică de familie nobilă. Pentru că, Śāriputra, este o regulă aceea că, dacă Bodhisattvaşii îi pun în mişcare pe ceilalţi pe calea către Trezirea perfectă, şi îi ajută în căutarea ei, îi ajută să devină ireversibili, şi dacă şi ei înşişi se antrenează în ea, atunci, după ce au trecut prin această naştere prezentă, aceste Sūtre profunde vor veni la ei din proprie iniţiativă, [adică] Sūtrele asociate cu non-conceperea şi non-perceperea unei baze, asociate cu vacuitatea, asociate cu cele şase perfecţiuni.

Capitolul XI – Faptele lui Māra

1. Diverse fapte ale lui Māra

Subhūti: Divinul a proclamat aceste virtuţi ale acelor fii şi fiice de familie nobilă. Din nou, vor fi obstacole care le vor răsări în cale?

Divinul: Multe vor fi faptele lui Māra, care le vor cauza obstacole şi piedici.

Subhūti: De ce fel sunt ele?

Divinul: Bodhisattvaşii care predau perfecţiunea înţelepciunii o vor înţelege numai după mult timp. Sau, după ce înţelegerea a fost generată, imediat, ei vor fi tulburaţi din nou. Sau vor scrie căscând, râzând sau strâmbându-se. Sau o vor studia cu gândurile tulburate. Sau o vor scrie cu gândurile la alte lucruri. Sau nu vor dobândi atenţie şi concentrare. Sau o vor scrie în timp ce râd unii de alţii, sau în timp ce se strâmbă unii la alţii, sau cu ochii distraşi. Sau scrisul lor va fi în conflict [n.t. cu gândurile lor]. „Nu reuşim să începem să o înţelegem, nu avem bucurii de pe urma ei" – cu aceste cuvinte se vor ridica de la locurile lor şi vor pleca. Cu gândurile lipsite de încredere senină, ei vor gândi „nu suntem predestinaţi pentru această perfecţiune a înţelepciunii", se vor ridica de pe locurile lor, şi vor pleca.

Sau, pentru că această carte nu pomeneşte locul unde s-au născut, nu le pomeneşte numele şi nici clanul [n.t. din care fac parte], nici cele ale mamei şi tatălui lor, şi nici al familiei lor, ei ar putea hotărî să nu asculte perfecţiunea înţelepciunii, şi să plece. Şi, de fiecare dată când vor pleca, vor trebui să treacă prin naştere şi moarte, din nou şi din nou, timp de atâtea ere câte gânduri [n.t. de acest fel] au avut, şi, în timpul acelor ere, vor trebui să depună noi eforturi. Din ce motiv? Pentru că Bodhisattvaşii care refuză să asculte această perfecţiune a înţelepciunii nu pot înainta către dharmele spirituale, fie ele lumeşti sau supralumeşti.

2. Perfecţiunea înţelepciunii şi Sūtrele Discipolilor[1]

[*Divinul:*] În plus, persoanele care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor ar putea abandona şi lăsa deoparte această perfecţiune a înţelepciunii, care hrăneşte cunoaşterea atotcunoaşterii, şi ar putea hotărî să caute Sūtrele care nu

[1] Textul din acest subcapitol este în contradicţie cu învăţăturile lui Buddha, este o adăugire ulterioară. În Sutrele regăsite în Theravada, Învăţătorul a predat nivelurile de Arhat şi de Pratyekabuddha ca fiind etape temporare şi opţionale pe Calea către Trezirea completă, ca un loc temporar de odihnă după un drum greu, şi nu a condamnat nicăieri înclinaţia către un anumit nivel.

o hrănesc. Mai departe, cei care nu vor să se antreneze în dharmele spirituale lumeşti şi supralumeşti şi nici să înainteze în ele, nu se antrenează în această perfecţiune a înţelepciunii. Şi pentru că nu se antrenează în înţelepciunea perfectă, ei nu pot ajunge la dharmele spirituale obişnuite şi la cele supralumeşti. Acele persoane cu inteligenţă limitată abandonează şi renunţă la perfecţiunea înţelepciunii, care este rădăcina înţelegerii dharmelor spirituale lumeşti şi supralumeşti, aşa cum sunt ele într-adevăr, şi hotărăsc să caute sprijin în ceea ce sunt doar nişte ramuri. Ca şi cum un câine ar refuza cu dispreţ o bucată de mâncare dată de stăpânul lui, şi ar prefera să primească o gură de apă de la un servitor; tot aşa, în viitor, unele persoane aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor vor refuza cu dispreţ această perfecţiune a înţelepciunii, care este rădăcina cunoaşterii atotcunoaşterii, şi vor hotărî să caute nucleul, creşterea şi Buddhaitatea în vehiculul Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, care corespunde de fapt cu ramurile şi cu frunzişul. Şi aceasta trebuie cunoscută ca fiind făcută lor de către Māra, pentru că acele persoane cu inteligenţă redusă nu vor şti că numai perfecţiunea înţelepciunii şi doar ea hrăneşte cunoaşterea atotcunoaşterii. Ei o lasă deoparte, o abandonează şi o resping cu dispreţ, şi hotărăsc să studieze alte Sūtre, ca fiind superioare acesteia, care susţin nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha. Ele trebuie să fie comparate cu ramurile şi cu frunzişul [n.t. şi nu cu rădăcina].

Un Bodhisattva nu trebuie să se antreneze în acelaşi fel în care sunt antrenate persoanele aparţinând vehiculului Discipolilor sau Pratyekabuddhaşilor. Cum sunt antrenaţi Discipolii şi Pratyekabuddhaşii? Ei se hotărăsc că „un singur sine vom îmblânzi, un singur sine vom pacifica, un singur sine vom conduce la Nirvana finală[1].” Astfel, ei urmează practici care ţintesc să producă rădăcinile pozitive pentru îmblânzirea proprie, pentru pacificarea proprie, pentru îndreptarea proprie către Nirvana. Categoric, un Bodhisattva nu trebuie să se antreneze în acest fel. Dimpotrivă, el trebuie să se antreneze astfel: „Propriul meu sine îl voi pune în Aseitate, astfel încât întreaga lume să poată fi ajutată, voi pune toate fiinţele în Aseitate, şi voi conduce întreaga lume nemăsurabilă a fiinţelor, la Nirvana.” Cu acea intenţie trebuie el să îndeplinească toate practicile care generează toate rădăcinile pozitive. Însă nu trebuie să se laude cu ele. Imaginează-ţi un om care, neputând să vadă un elefant, ar încerca să-i stabilească forma şi culoarea. În întuneric, el ar atinge şi ar cerceta piciorul elefantului, şi ar hotărî că forma şi culoarea elefantului trebuie stabilite pornind de la piciorul său. Ar fi acesta un lucru inteligent?

Subhūti: Nu, Divinule!

[1] Sinele propriu, propria fiinţă. „Fiinţa” sau „sinele” nu au existenţă reală; aici Sutra se referă la ele ca apărute dependent, ca nepermanente, ca vacuitate.

Divinul: Acelaşi lucru este adevărat pentru acele persoane care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor, care nu înţeleg această perfecţiune a înţelepciunii şi nu pun întrebări despre ea, însă, dornici de iluminare supremă, o refuză cu dispreţ, şi preferă să caute Sūtrele care susţin nivelul unui Discipol sau cel al unui Pratyekabuddha. Şi aceasta le-a fost făcută de către Māra. Ca şi cum o persoană care doreşte nestemate, nu le-ar căuta în marele ocean, ci într-o băltoacă făcută în urma copitei unei vaci, şi astfel ar pune de fapt semnul egalităţii între marele ocean şi apa din urma copitei vacii. Ar fi el o persoană foarte inteligentă?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Acelaşi lucru se aplică persoanelor care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor dacă, deşi au obţinut această perfecţiune a înţelepciunii, totuşi se desprind de ea, fără să se cufunde în ea şi fără să o cerceteze. Şi care preferă Sūtrele ce susţin nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha, care pledează pentru sălăşluirea în inactivitatea lipsită de grijă, şi care nu recomandă vehiculul Bodhisattvaşilor, ci numai îmblânzirea, potolirea, Nirvana unui singur sine. Hotărârea de a realiza retragerea în izolare, de a câştiga fructele vieţii sfinte, de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la fructul stării de Pratyekabuddha, de a intra în Parinirvana după ce, chiar în această viaţă, a eliberat mintea de revărsări, fără nicio altă agăţare – aceasta înseamnă să fii „asociat cu nivelul unui Discipol sau cu al unui Pratyekabuddha". Nu într-acolo trebuie un Bodhisattva să îşi ridice gândurile. Pentru că, atunci când s-au pornit în marele Vehicul, Bodhisattvaşii îşi pun măreaţa armură. Gândurile lor nu trebuie îndreptate către niciun fel de lipsă de grijă sau de interes. Pentru că ei sunt oameni adevăraţi, conducători ai lumii, ei sprijină binele lumii. Aşadar, ei trebuie să fie antrenaţi, persistent şi mereu, în cele şase perfecţiuni.

Însă, pentru acele persoane care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor şi care, fără să cunoască şi să înţeleagă Sūtrele asociate cu cele şase perfecţiuni, resping cu dispreţ această perfecţiune a înţelepciunii şi preferă Sutrele care susţin nivelul Discipolului sau al unui Pratyekabuddha – rădăcina lor pozitivă este imatură, inteligenţa lor este limitată şi săracă, şi hotărârea lor este slabă. Ei seamănă cu un constructor, sau cu ucenicul unui constructor, care ar vrea să construiască un palat de mărimea palatului Vaijayanta, şi care şi-ar lua măsurile prin măsurarea carului Soarelui sau al Lunii. Un procedeu asemănător este folosit de cei ce resping perfecţiunea înţelepciunii şi încearcă să găsească atotcunoaşterea prin Sutrele asociate nivelurilor de Discipol şi de Pratyekabuddha, Sutre care recomandă îmblânzirea, pacificarea şi Nirvana a nimic mai mult decât a unui singur sine. Dacă ei ar căuta asemenea Sutre şi s-ar antrena cu această intenţie, ar fi aceşti Bodhisattva foarte inteligenţi?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Şi asta le-a fost făcută tot de către Māra. Să presupunem că o persoană îl vede pentru prima dată pe Regele Universului[1], şi stabileşte, prin semnele a ceea ce vede, culoarea tenului, forma, frumuseţea şi măreţia lui. Apoi, el va face acelaşi lucru şi cu cârmuitorul unei cetăţi. Dacă nu ar fi în stare să facă o distincţie, dacă ar spune către acel cârmuitor de cetate „exact la fel este şi Regele Universului, sub aspectul culorii tenului, formei, frumuseţii şi măreţiei", dacă, în alte cuvinte, el ar pune semnul egalităţii între Regele Universului şi cârmuitorul cetăţii, ar fi acesta un lucru inteligent?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Acelaşi lucru se aplică persoanelor care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor, care vor respinge în viitor această perfecţiune a înţelepciunii, şi care vor căuta atotcunoaşterea prin Sūtrele asociate nivelului de Discipol sau de Pratyekabuddha. Aceasta le-a fost făcută tot de către Māra. Dimpotrivă şi categoric, nu spun că Bodhisattvaşii trebuie să caute atotcunoaşterea prin Sūtrele asociate cu nivelul de Discipol sau de Pratyekabuddha. Categoric, Bodhisattvaşii nu pot înainta la suprema iluminare decât dacă sunt antrenaţi în ceea ce Tathāgata a anunţat, în perfecţiunea înţelepciunii, drept priceperea în mijloace a unui Bodhisattva. Întreaga mulţime de cunoştinţe a unui Bodhisattva este stupidă în alte Sūtre[2]. Tathāgata, văzând acest avantaj în perfecţiunea înţelepciunii, o arată prin numeroase şi felurite metode Bodhisattvaşilor, îi stârneşte şi îi iniţiază în ea, îi umple de râvnă faţă de ea, îi face să se bucure pentru ea, şi le-o încredinţează, în speranţa că Bodhisattvaşii ar putea astfel deveni „fără-întoarcere", o fiinţă care nu se mai poate întoarce de la Trezirea supremă. Subhūti, Bodhisattvaşii care ar întâlni şi ar obţine marele şi ireversibilul Vehicul, dar după aceea l-ar abandona din nou, s-ar întoarce de la el, şi ar prefera un vehicul inferior, ar părea foarte inteligenţi?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Dacă un om înfometat ar refuza mâncarea superioară, excelentă, şi ar prefera să mănânce mâncare inferioară şi stătută, ar fi el foarte inteligent?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Tot aşa, Subhūti, în viitor, unii Bodhisattva vor refuza această perfecţiune a înţelepciunii, vor prefera Sutrele asociate cu nivelul de Discipol sau de Pratyekabuddha, şi vor căuta atotcunoaşterea prin Sutrele care laudă nivelul de Discipol sau de Pratyekabuddha. Vor fi aceşti Bodhisattvaşi foarte inteligenţi?

Subhūti: Nu, Divinule.

---

[1] Cea mai puternică naştere posibilă în Samsara, superioară zeilor. Chiar şi aceasta, însă, este supusă naşterii şi morţii. Nicio formă de naştere nu este eternă.

[2] Buddha nu face asemenea afirmaţii în nicio Sutra. Aici textul se referă probabil la sutrele din alte religii din aceeaşi zonă geografică.

Divinul: Şi aceasta le-a fost făcută tot de către Māra. Un om care a găsit o nestemată nepreţuită, pe care însă a considerat-o egală cu o piatră de valoare şi calitate inferioară, ar fi el o persoană inteligentă?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Tot aşa, în viitor, vor fi unele persoane aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor, care, deşi vor fi obţinut această profundă şi puternic strălucitoare nestemată a înţelepciunii perfecte, vor gândi totuşi că ar trebui considerată egală cu vehiculul Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, şi vor hotărî să caute atotcunoaşterea şi priceperea în mijloace pe nivelul de Discipol sau de Pratyekabuddha. Ar fi asta foarte inteligent?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Şi aceasta le-a fost făcută tot de către Māra.

3. Diverse fapte ale lui Māra[1]

[*Divinul:*] Mai mult, Subhūti, atunci când această perfecţiune a înţelepciunii este predată, demonstrată, explicată, învăţată, recitată, repetată, sau chiar şi numai scrisă, multe străfulgerări de introspecţie vor veni într-un număr ameţitor, şi vor produce confuzia gândurilor. Şi aceasta le-a fost făcută acelor Bodhisattva tot de către Māra.

Subhūti: Este cumva posibil să scrii perfecţiunea înţelepciunii[2]?

Divinul: Nu, Subhūti. Este tot o faptă a lui Māra dacă, după ce a scris perfecţiunea înţelepciunii[3], cineva fie ar gândi că este perfecţiunea înţelepciunii cea care a fost scrisă, sau că nu este perfecţiunea înţelepciunii cea care a fost scrisă, sau dacă cineva ar adera la perfecţiunea înţelepciunii fie în literă, fie în ceva care nu este literă[4]. Mai mult, Subhūti, în timp ce ei scriu perfecţiunea înţelepciunii, minţile lor sunt atente la tot felul de lucruri: locuri, sate, oraşe, oraşe mari, regiuni, naţiuni, capitale, lăcaşuri ale plăcerii, perceptori, poveşti, hoţi, băi publice, străzi, lectici, ocazii pentru fericire, ocazii pentru frică, femei, bărbaţi, neutri (asexuaţi), situaţii nepotrivite, mamă şi tată, fraţi şi surori, prieteni, rude după mamă, rude mai îndepărtate, soţii, fii şi fiice, case, mâncare şi băutură, haine, paturi, scaune, mijloace de trai, obligaţii, ocazii pentru lăcomie, ură şi iluzie, momente bune, momente norocoase, momente nenorocoase,

[1] Acest subcapitol conţine enumerările exagerat de lungi evidenţiate de către Edward Conze în prefaţa sa, şi este tot în contradicţie cu învăţăturile lui Buddha.

[2] Perfecţiunea înţelepciunii în sine, nu Sutra ca şi text.

[3] Adică această Sutra.

[4] A adera la ea în orice fel înseamnă a o considera existentă, a urma un semn.

cântece, muzică, dansuri, poeme, piese de teatru, tratate, afaceri, glume, spectacole muzicale, tristeţi, probleme, şi ei înşişi[1].

Atunci când această perfecţiune a înţelepciunii este predată, studiată sau chiar şi numai scrisă, Māra cel Malefic va încerca să facă să se întâmple toate acestea, şi alte acte ale atenţiei, şi astfel va cauza Bodhisattvaşilor obstacole şi confuzia gândurilor. Un Bodhisattva trebuie să recunoască aceasta ca o faptă a lui Māra, şi să o evite. În plus, gândurile sale pot fi la regi, prinţi, elefanţi, cai, care de luptă şi trupe de soldaţi. Şi asta a fost făcută tot de Māra. În plus, gândurile sale pot fi la foc, tentaţii, bani, bucate şi belşug. Aceasta tot Māra a făcut-o. Mai mult, vor apărea piedici în calea câştigului, onoarei, robei şi bolului de cerşit, găzduirii şi leacurilor pentru boli, sau invers, gândurile de a se desfăta în câştig, onoare şi faimă îi pot îmbăta pe Bodhisattvaşii care predau, explică, repetă, sau chiar numai scriu această perfecţiune a înţelepciunii. Şi aceasta le-a fost făcută tot de către Māra. Ei trebuie să recunoască şi să evite aceste fapte ale lui Māra.

În plus, Māra cel Malefic va veni acolo unde Bodhisattvaşii predau, etc. această perfecţiune a înţelepciunii, şi va aduce cu el Sutrele foarte profunde asociate cu nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. El îi va sfătui să se „antreneze în acestea, să le scrie, să le expună şi să le repete, pentru că din ele va fi creată atotcunoaşterea.” Însă, un Bodhisattva care este priceput în mijloace nu trebuie să jinduiască după acele Sutre. Căci, deşi ele predau Vacuitatea (Lipsa Esenţei), Lipsa Semnelor şi Lipsa Dorinţelor, totuşi nu anunţă priceperea în mijloace a Bodhisattvaşilor. Un Bodhisattva care e lipsit de cunoaşterea superioară a distincţiei cunoaşterii priceperii în mijloace respinge cu dispreţ această profundă perfecţiune a înţelepciunii, şi caută în schimb priceperea în mijloace în Sutrele asociate cu nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Şi aceasta trebuie cunoscută ca fapta unui Māra faţă de un Bodhisattva.

4. Surse de neînţelegere între învăţător şi elev

[*Divinul:*] Mai sunt şi faptele lui Māra care distrug şansele de cooperare între învăţător şi elev. În primul rând, se poate întâmpla ca elevul să fie zelos şi dornic să înveţe înţelepciunea perfectă, dar învăţătorul să fie leneş, şi să nu aibă dorinţa de a demonstra Dharma. Sau, învăţătorul poate fi neobosit, şi dornic să ofere înţelepciunea perfectă, în timp ce elevul este obosit, sau prea ocupat. În al doilea rând, se poate întâmpla ca elevul să fie zelos şi să dorească să înveţe perfecţiunea înţelepciunii, să o păstreze în minte, să o predice, studieze, răspândească sau chiar numai să o scrie, să fie inteligent şi să aibă o memorie bună, însă învăţătorul

[1] Un exemplu de listă lungă din Abhdidharma. Aceste liste aparţin unor straturi ulterioare. (E.C.)

să se mute într-o altă regiune, sau să nu fie familiarizat cu aspectele principale, să nu fie familiarizat cu amănuntele, să fie lipsit de cunoaşterea superioară. Sau, învăţătorul poate fi neobosit, posesor al cunoaşterii superioare, dorind să dea şi să predice această perfecţiune a înţelepciunii, dar elevul să fie pornit spre o altă regiune, sau să nu fie familiarizat cu punctele principale sau cu amănuntele, să fie lipsit de cunoaşterea superioară. Mai mult, învăţătorul poate fi o persoană care pune preţ pe lucrurile lumeşti, pe câştig, prestigiu şi robe, pe când elevul să fie un om cu puţine dorinţe, uşor de mulţumit, şi foarte detaşat. Sau [n.t. învăţătorul] poate fi o persoană care nu doreşte să ofere nimic de valoare. Şi aceasta ar cauza neînţelegere, atunci când s-ar pune problema antrenamentului în înţelepciunea perfectă, sau problema copierii sale[1].

Pe de altă parte, elevul poate fi plin de credinţă, deschis, dornic să audă această perfecţiune a înţelepciunii şi să-i înţeleagă sensul, şi generos, dar învăţătorul să nu aibă credinţă, să fie prea uşor satisfăcut, şi să nu dorească să predea. Sau, elevul poate fi plin de credinţă şi dornic să audă şi să înţeleagă sensul, dar învăţătorul, pentru că unele obstacole îi îngreunează accesul la Dharma, să nu aibă aceste Sutre la dispoziţie, şi să nu le poată aprofunda; bineînţeles, un elev ar rupe legătura cu un învăţător care nu le-a obţinut. Sau, din nou, un învăţător poate dori să predea, pe când elevul să nu fie dornic să audă. Mai departe, se poate întâmpla ca elevul să nu vrea să asculte, pentru că este îngreunat de lene, sau îngreunat de oboseala corpului, însă învăţătorul să fie dornic să predea; invers, deşi elevul va vrea să asculte, învăţătorul nu va dori să predea, pentru că este îngreunat de lene, sau de oboseala fizică. Aceste neînţelegeri vor îngreuna scrierea, predicarea şi studiul [n.t. perfecţiunii înţelepciunii].

5. Direcţionarea greşită

[*Divinul:*] Mai mult, atunci când oamenii scriu sau predau perfecţiunea înţelepciunii, sau se antrenează în ea, cineva va veni şi va vorbi cu dispreţ şi cu desconsiderare despre viaţa în iaduri, în lumea animală sau printre Preta şi Asura[2], spunând: „atât de suferinde sunt aceste forme de viaţă, atât de bolnave sunt lucrurile condiţionate; pune capăt acestei suferinţe şi lasă acele fiinţe în voia sorţii lor.” Aceasta este tot o lucrare a lui Māra. Sau, cineva poate veni şi lăuda viaţa printre zei: „Atât de fericiţi sunt zeii, atât de fericită este viaţa în paradisuri. Trebuie deci să vă îngrijiţi dorinţele pentru obiectele simţurilor, în lumea

[1] A acestei Sutre.

[2] Destinele de animal, de spirit înfometat şi de fiinţă din infern sunt considerate cele trei destine dureroase, la care se uneori se mai adaugă cel de demon (Asura), numit în alte traduceri şi de semizeu.

dorinţelor senzuale, să intraţi în binecunoscutele meditaţii din lumea formei, şi să intraţi în binecunoscutele realizări ale lumii fără formă." Totuşi, văzute cu înţelepciune, toate acestea nu sunt nimic altceva decât renaşterea în suferinţă. Pentru că Divinul a spus:

„Nu laud niciun fel de renaştere în [n.t. ciclul] devenirii, pentru că nu durează mai mult decât un pocnet din degete. Pentru că tot ceea ce este condiţionat este nepermanent. Orice lucru care poate cauza frică este boală, suferinţă. Tot ceea ce există în întreita lume este gol, vid. Toate dharmele sunt lipsite de un sine. Atunci când înţelepţii au înţeles că tot ceea ce este complet lipsit de eternitate este nepermanent, bolnav, suferind, condamnat la anihilare, ei trebuie să obţină chiar aici fructele vieţii sfinte, de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la cel al unui Arhat. Să fie atenţi să nu se mai întâlnească vreodată cu acele realizări care sunt de fapt eşecuri[1], şi care sunt pline de suferinţe."[2]

Totuşi, pentru unii Bodhisattva, aceasta va fi o sursă de nelinişte [pentru că vor fi împiedicaţi în a căuta iluminarea supremă de dorinţa de a renaşte printre zei]. Tot Māra le-o face şi pe aceasta.

6. Alte neînţelegeri între învăţător şi elev

[*Divinul:*] Mai mult, învăţătorul poate fi un călugăr care este înclinat spre singurătate, în timp ce elevii preferă o viaţă în societate. El le va spune că le va da această perfecţiune a înţelepciunii celor care vin unde se află el, dar nu şi celor care nu vin. În dorinţa şi zelul lor pentru Dharma pe care o preţuiesc, ei vor merge unde se află învăţătorul, dar totuşi el nu le va da nicio ocazie de a învăţa ceva. El este un om dornic de mărunţişuri lumeşti, însă ei nu vor să-i dea nimic din ceea ce preţuieşte el [n.t. şi de aceea nu le va preda]. Oriunde va merge, învăţătorul va duce lipsă de mâncare, va fi înconjurat de probleme şi viaţa îi va fi în pericol. Iar elevii săi vor auzi de la alţii că în acel loc se găseşte puţină mâncare, că este plin de probleme şi de pericole pentru viaţă. Şi acel învăţător le va spune acelor fii de familie nobilă: „În acest loc nu se prea găseşte mâncare. Bineînţeles, fii de familie nobilă, puteţi veni aici dacă doriţi. Dar mă tem că veţi regreta că aţi venit." Aceasta este o metodă subtilă, prin care el îi va respinge. Dezgustaţi, ei vor interpreta aceste afirmaţii ca semne de refuz, şi nu ca semne ale dorinţei de a da. Convinşi că el nu vrea să dea, ei nu vor merge acolo unde se află.

Mai mult, învăţătorul poate să fie plecat într-un loc unde sunt pericole din cauza paraziţilor, a animalelor de pradă, a spiritelor. Şi, de acolo, se va muta într-

[1] Meditaţiile care au ca scop renaşterea într-un tărâm al zeilor, sau în orice tărâm din Samsara, oricât ar fi de rafinat sau înalt.

[2] În acest citat, cititorul poate vedea că Buddha nu a condamnat realizarea stadiului de Arhat, ci a caracterizat-o ca fiind o realizare demnă de a fi atinsă.

un loc sălbatic, plin cu animale de pradă, şerpi şi hoţi, lovit de secetă şi de foamete. El va spune acelor viitori elevi: „Sunteţi conştienţi, bănuiesc, că există multe primejdii în acest loc spre care ne-am pornit, de la paraziţi şi păsări de pradă până la spirite mâncătoare de carne, că este ticsit de şerpi şi de tâlhari, că nu are nici mâncare şi nici apă. Aşadar, va trebui să puteţi îndura foarte multă suferinţă." În acest fel, el îi va respinge printr-un procedeu subtil. Dezgustaţi, ei nu vor merge la el, ci se vor întoarce. Sau, în sfârşit, învăţătorul poate fi unul dintre călugării care pun preţ pe relaţiile cu familiile prietenoase care îi hrănesc. Tot timpul merge să îi vadă, el este foarte ocupat în acest fel, şi îi refuză pe aceşti viitori elevi, deoarece „în primul rând, trebuie să merg să văd pe cineva". Şi aceasta va fi o sursă de neînţelegere, atunci când este scrisă şi studiată această perfecţiune a înţelepciunii. Aceasta este tot lucrarea lui Māra.

În asemenea moduri, Māra se va strădui să-i împiedice pe oameni să înveţe, să studieze, să predea şi să scrie această perfecţiune a înţelepciunii. Aşadar, Subhūti, toţi factorii care se opun conlucrării dintre învăţător şi elev trebuie să fie recunoscuţi ca fiind faptele lui Māra, şi trebuie evitaţi.

7. Māra descurajează de la a urma înţelepciunea perfectă

Subhūti: Care atunci, O, Divinule, este motivul pentru care Māra face eforturi imense şi se străduieşte să împiedice, prin diverse metode, ca oamenii să înveţe şi să studieze această perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Înţelepciunea perfectă este sursa atotcunoaşterii Buddhaşilor, Împliniţilor. Şi aceea, la rândul ei, este sursa religiei Tathāgataşilor, care conduce nemăsurate şi incalculabile fiinţe la a-şi abandona mizeriile [n.t. minţii]. Însă Māra nu poate să intre la cei care şi-au abandonat murdăriile, şi asta îl face foarte trist şi abătut, şi săgeata durerii îl supără. În consecinţă, atunci când această perfecţiune a înţelepciunii este scrisă şi studiată, el face, în marea sa mâhnire, un efort imens, şi se străduieşte să împiedice studiul acestei perfecţiuni a înţelepciunii, prin diverse metode. Mai mult, Māra cel Malefic va veni deghizat şi ca un Śramana, şi va cauza neînţelegeri. Pentru a descuraja fiii şi fiicele de familie nobilă care au pornit abia de curând pe Cale, el le va spune: „Cea pe care domniile voastre o ascultă, nu este măreaţa perfecţiune a înţelepciunii, ci aceasta este perfecţiunea înţelepciunii, aşa cum a fost transmisă în Sutrele mele, aşa cum este descrisă în Sutrele mele." El va semăna astfel îndoială în minţile Bodhisattvaşilor care au pornit numai de curând pe Cale, a căror inteligenţă este redusă, care sunt leneşi, limitaţi şi orbi, şi a căror iluminare viitoare nu a fost încă prezisă. Sub influenţa îndoielii, ei nu vor învăţa, studia sau scrie această perfecţiune a înţelepciunii. Şi aceasta este făcută tot de Māra.

Mai mult, Māra poate veni deghizat ca un Buddha, înconjurat de călugări făcuţi să apară prin magie, şi va spune că un Bodhisattva care înaintează în dharmele profunde este cineva care realizează realitatea-limită, care devine un Discipol şi nu un Bodhisattva, ca acest Bodhisattva [n.t. căruia i se adresează]. Aceasta este tot una dintre faptele lui Māra. Subhūti, atunci când această perfecţiune a înţelepciunii este scrisă şi studiată, Māra cel Malefic săvârşeşte aceste fapte pe care le-am enumerat, şi multe altele. Toate trebuie recunoscute de către un Bodhisattva şi evitate, nu cultivate. Bodhisattva trebuie să le răspundă cu vigoare, atenţie şi autocontrol.

8. Antagonism între Buddha şi Māra

Subhūti: Aşa este, O, Divinule. Orice lucru preţios provoacă multă duşmănie. Pentru că este atât de minunat, suprem, atât de greu de obţinut şi de o imensă valoare. Ca o regulă, trebuie să ne aşteptăm să răsară multe obstacole faţă de această perfecţiune a înţelepciunii. Atunci când, copleşit de aceste obstacole, cineva devine leneş, trebuie să ştim că cei care hotărăsc să nu înveţe, să nu studieze şi să nu scrie această perfecţiune a înţelepciunii, sunt persoane sub influenţa lui Māra, care au pornit abia de curând pe Cale, că inteligenţa lor este redusă, lentă, limitată şi greşit direcţionată, şi că mintea lor refuză să funcţioneze în aceste dharme foarte sublime.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Şi deşi este adevărat că aceste fapte ale lui Māra sunt sortite să apară, totuşi foarte multe forţe care se împotrivesc piedicilor lui Māra se vor ridica la rândul lor. Cei care hotărăsc să înveţe, să studieze şi să scrie această perfecţiune a înţelepciunii, au fost influenţaţi de puterea şi de măreţia lui Buddha, de puterea lui susţinătoare, de graţia sa. Pentru că, în timp ce Māra cel Malefic va face mari eforturi pentru a pune piedici, Tathāgataşii vor trimite la rândul lor ajutor.

Capitolul XII – Arătând lumea

1. Înţelepciunea perfectă, mama Buddhaşilor

Divinul: Este ca şi cu o mamă care are mulţi copii – cinci, sau zece, sau douăzeci, sau treizeci, sau patruzeci, sau cincizeci, sau o sută, sau o mie. Dacă ea s-ar îmbolnăvi, toţi s-ar strădui să-şi împiedice mama să moară, să o ţină în viaţă cât mai mult cu putinţă, să ţină orice neplăcere departe de corpul ei. Pentru că ei sunt conştienţi că îi datorează existenţa, că ea i-a adus pe lume cu mari dureri, că ea i-a învăţat căile lumii. De aceea, ei i-ar purta de grijă, i-ar da orice ar putea-o face fericită, ar proteja-o, ar preţui-o, şi ar spera ca ea să nu aibă dureri – datorate contactului cu ochii, urechile, nasul, limba, corpul sau mintea, sau datorate vânturilor, bilei, flegmei sau unui dezechilibru al umorilor, pricinuite de insecte pişcătoare, ţânţari sau de animale târâtoare, de oameni sau de spirite, ar avea grijă să nu cadă nimic peste ea, sau să o rupă în bucăţi, şi să nu sufere vreun accident dezastruos. Astfel îşi vor onora acei copii mama, prin a-i oferi orice o poate face fericită, o vor preţui şi o vor proteja, pentru că sunt conştienţi că ea este mama şi născătoarea lor, că ea i-a adus pe lume cu mari suferinţe, că ea i-a învăţat căile lumii.

Exact în acelaşi fel, Tathāgataşii îşi amintesc de această perfecţiune a înţelepciunii şi, prin măreţia, puterea susţinătoare şi graţia lor, oamenii o scriu, o învaţă, o studiază, o răspândesc şi o repetă. Şi Tathāgataşii care sălăşluiesc chiar acum în alte sisteme de lumi – pentru binele şi fericirea celor mulţi, din compasiune pentru cei mulţi, pentru binele şi fericirea unui număr imens de fiinţe, din milă faţă de zei, oameni şi faţă de toate fiinţele –păstrează în minte această perfecţiune a înţelepciunii şi manifestă zel, pentru ca această perfecţiune a înţelepciunii să dureze mult, ca să nu fie distrusă, pentru ca Māra şi hoardele sale să nu poată împiedica predarea, scrierea şi practicarea acestei perfecţiuni a înţelepciunii. Atât de dragă le este Tathāgataşilor această perfecţiune a înţelepciunii, atât de mult o preţuiesc şi o protejează. Pentru că ea este mama şi născătoarea lor, ea le-a arătat atotcunoaşterea, ea i-a învăţat căile lumii. Din ea au ieşit Tathāgataşii. Ea a generat şi le-a arătat acea cunoaştere a atotcunoaşterii, ea le-a arătat ceea ce este lumea cu adevărat. Atotcunoaşterea Tathāgataşilor a izvorât din ea. Toţi Tathāgataşii, trecuţi, viitori şi prezenţi îşi câştigă Trezirea deplină tocmai mulţumită acestei perfecţiuni a înţelepciunii. În acest sens generează perfecţiunea înţelepciunii Tathāgataşii, şi îi instruieşte în această lume.

2. Cum cunoaşte Tathāgata lumea

Subhūti: Cum instruieşte înţelepciunea perfectă Tathāgataşii în această lume, şi ce este ceea ce Tathāgataşii numesc „lume”?

Divinul: Cele cinci agregate (skandha) au fost declarate de către Tathāgata drept „lume” (loka). Care cinci? Formă, senzaţii, percepţii, formaţiuni mentale şi conştiinţă.

Subhūti: Cum au fost dezvăluite sau arătate Tathāgataşilor cele cinci skandha, de către perfecţiunea înţelepciunii, sau ce a fost dezvăluit şi arătat de către ea?

Divinul: Înţelepciunea perfectă a Tathāgataşilor a indicat cele cinci agregate ca fiind „lumea” (loka), pentru că ele nu se descompun, şi nici nu dispar (lujyante, pralujyante). Întrucât cele cinci agregate au vacuitatea ca existenţă proprie şi, fiind lipsită de existenţă proprie, vacuitatea nu poate să se descompună sau să dispară. În acest sens îi instruieşte perfecţiunea înţelepciunii pe Tathāgataşi în această lume. Iar aşa cum Vacuitatea (Lipsa Esenţei) nu se năruieşte şi nici nu dispare, la fel nici Lipsa Semnelor, Lipsa Dorinţelor, Necauzatul, Neprodusul, Non-existenţa şi Tărâmul Dharmei [n.t. nu se descompun şi nici nu dispar].

3. Cum cunoaşte Tathāgata gândurile fiinţelor[1]

[*Divinul:*] Mai mult, Subhūti, mulţumită acestei perfecţiuni a înţelepciunii, Tathāgata cunoaşte în mod înţelept nemăsurabilele şi incalculabilele fiinţe drept ceea ce sunt cu adevărat, prin absenţa în fiinţe a existenţei inerente. Tathāgata cunoaşte în mod înţelept şi gândurile şi faptele nemăsurabilelor şi incalculabilelor fiinţe, din moment ce fiinţele nu au existenţă reală [ca individualităţi separate]. În plus, mulţumită perfecţiunii înţelepciunii, Tathāgata cunoaşte în mod înţelept, aşa cum sunt cu adevărat, gândurile concentrate ale nenumăratelor fiinţe ca „gânduri concentrate”. Şi cum le cunoaşte Tathāgata? El vede cu înţelepciune concentrarea ca fiind echivalentă cu extincţia[2], şi că acea extincţie[3] este de fapt non-extincţie[4]. Mai departe, Tathāgata cunoaşte în mod înţelept gândurile distrase ale fiinţelor, drept ceea ce sunt. Pentru că el cunoaşte în mod înţelept că gândurile sunt distrase [de obiectele lumii exterioare, pentru că nu se acordă atenţie] tărâmului Dharmei. Pe de altă parte, el ştie că acele

[1] Următoarea expunere este aproape de neînţeles în forma actuală. De aceea, am interpolat liber comentariile din comentariul lui Haribhadra. (E.C.)

[2] [gândului individual care, empiric vorbind, a încetat să existe, fiind integrat în absolut]. (E.C.)

[3] [dacă îi considerăm realitatea adevărată]. (E.C.)

[4] Pentru că, de fapt, nimic real nu dispare, nu se opreşte.

gânduri, aşa cum sunt ele în realitatea cea mai profundă, sunt lipsite de semne, nu devin extincte [din moment în moment], că a lor continuitate nu este întreruptă, şi că ele nu sunt într-adevăr distrase [pentru că ele nu pot, în realitate, să fie direcţionate către obiecte exterioare[1]].

Tathāgata cunoaşte minţile infinite şi inepuizabile ale fiinţelor. Pentru că Tathāgata, în măreaţa sa compasiune, a obţinut, prin puterea voinţei, o minte prin care cunoaşte în mod înţelept, aşa cum este în realitate, că „nemăsurabila non-extincţie a minţilor tuturor fiinţelor trebuie înţeleasă la fel ca nemăsurabila non-extincţie a spaţiului.” Şi acea minte a lui Buddha nu este niciodată oprită, nu a fost niciodată produsă, nu are durată între producere şi oprire, nu oferă niciun sprijin sau suport, este infinită, din moment ce nu poate fi măsurată, şi este inepuizabilă, la fel ca însuşi tărâmul Dharmei. Tathāgata cunoaşte minţile murdărite ale fiinţelor, ca ceea ce sunt în realitate. El ştie că minţile persoanelor obişnuite nu sunt de fapt murdărite de forţele care pângăresc, ale vederilor greşite sau distorsionate, care, nefiind nimic altceva decât idei greşite, nu-şi găsesc cu adevărat loc în ele. Tathāgata cunoaşte gândurile nemurdărite, ca ceea ce sunt. El ştie că acele minţi sunt transparent luminoase[2] în natura lor esenţială, originară. Tathāgata cunoaşte gândurile leneşe drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt în realitate incapabile să lenevească în vreun loc de odihnă sau de popas. Tathāgata cunoaşte gândurile tensionate şi active, ca ceea ce sunt. El ştie că gândurile sunt manifestate pentru a câştiga detaşarea, şi că ele nu mai pot fi produse atunci când nu mai este nimic ce poate fi conceput, înţeles sau apucat. Tathāgata cunoaşte gândurile cu revărsări, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt lipsite de existenţă proprie, că sunt numai o falsă reprezentare a ceea ce nu există. Tathāgata cunoaşte gândurile fără revărsări, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că aceste gânduri duc la non-existenţa [revărsărilor], şi că[3] nu există nimic spre care să poată fi direcţionate. Tathāgata cunoaşte gândurile lacome, drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că o minte lacomă nu este o minte aşa cum este ea cu adevărat, şi că o minte, aşa cum este cu adevărat, nu este o minte lacomă. Tathāgata cunoaşte minţile eliberate de lăcomie, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că o minte din care lăcomia pleacă, nu mai este o minte lacomă, şi că realitatea adevărată a unei minţi care abandonează lăcomia, nu este o minte lacomă, pentru că este detaşată de lăcomie.

[1] Din moment ce acestea nu există de fapt.

[2] Sau „lumină clară”.

[3] [atunci când o continuitate mentală este foarte pură (E.C.)]. O traducere alternativă a frazei ar fi: El ştie că aceste gânduri duc la oprirea existenţei şi că, în realitate, nu există nimic spre care să poată fi direcţionate [motiv pentru care nici nu au revărsări].

Şi aşa cum Tathāgata cunoaşte în mod înţelept minţile care sunt lacome şi cele care sunt eliberate de lăcomie, tot în acelaşi mod el cunoaşte minţile care sunt cu ură şi fără ură, cu iluzie şi fără iluzie. Tathāgata cunoaşte de asemenea gândurile limitate ale fiinţelor, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri nu sunt unite cu lumea aparenţei, şi că nici nu sunt incluse în lumea aparenţei. Tathāgata cunoaşte gândurile ample sau abundente, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri nici nu scad şi nici nu cresc, că acele gânduri nu pleacă, pentru că este cu neputinţă să facă asta, [în esenţă, fiind identice cu tărâmul Dharmei, şi neavând nicăieri unde să plece, în afară sau în altă parte]. Tathāgata cunoaşte gândurile care nu au ajuns măreţe, drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri nu au venit, că nu pleacă, şi că realitatea lor nu este nici inclusă în prezent. Tathāgata cunoaşte gândurile care au devenit măreţe, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt identice în Identitatea finală, cea mai profundă, şi în plus că ele sunt identice în existenţa lor proprie [adică sunt numai o simplă iluzie].

Tathāgata cunoaşte gândurile care au devenit nelimitate, drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri au devenit nelimitate pentru că au încetat să se mai sprijine pe ceva. Tathāgata cunoaşte gândurile care au caracteristici perceptibile, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că toate acele gânduri se uită la acelaşi lucru şi că, în existenţa lor proprie, toate sunt gânduri. Tathāgata cunoaşte gândurile fără caracteristici perceptibile, drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că gândul, din moment ce este el însuşi lipsit de semne şi izolat de obiectul său, este imperceptibil, şi nu intră în raza de acţiune a celor trei, sau chiar a celor cinci tipuri de vedere.

Tathāgata cunoaşte gândurile care reacţionează, drept ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri reprezintă (sau indică) ceea ce nu există cu adevărat, că ele sunt goale, că sunt lipsite de un sprijin obiectiv. Tathāgata cunoaşte gândurile non-reactive, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt non-duale, şi că, în mod esenţial ireale, ele numai par că ajung la o oarecare realitate. Tathāgata cunoaşte gândurile inferioare, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că, în realitatea adevărată a gândurilor inferioare, nu există imaginaţie îngâmfată. Tathāgata cunoaşte gândurile supreme, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt neîmpiedicate, pentru că nici măcar cel mai mărunt gând nu a fost vreodată perceput.

Tathāgata cunoaşte gândurile neconcentrate, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt la fel, prin faptul că ele percep diferenţe, [că sunt direcţionate către o reprezentare greşită a unei lumi cu lucruri separate, sunt distrase, şi] că nu ajung la o sinteză; în acest sens sunt ele neconcentrate. Tathāgata cunoaşte gândurile concentrate, ca ceea ce sunt în realitate. El ştie că acele gânduri sunt la fel în tărâmul identic-cu-sine al Dharmei şi că, anulând toate

distragerile, ele ajung la sinteză, şi că în acest sens ele sunt gânduri concentrate, la fel ca spaţiul. Tathāgata cunoaşte gândurile neeliberate, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că acele gânduri sunt, în existenţa lor proprie, eliberate încă de pe acum, pentru că au non-existenţa ca existenţă proprie. Tathāgata cunoaşte gândurile eliberate, drept ceea ce sunt cu adevărat. Tathāgata nu a conceput şi nu a perceput vreun gând ca fiind trecut, viitor sau prezent, pentru că gândul nu există cu adevărat. Tathāgata cunoaşte gândurile imperceptibile, ca ceea ce sunt cu adevărat. El ştie că, în ceea ce priveşte acel gând, pentru că nu există cu adevărat, nu poate fi perceput; că, deoarece nu are realitate, nu poate fi distins; că, deoarece nu reuşeşte să se încadreze în realitatea perfectă, nu poate fi găsit nici cu ochiul înţelepciunii, nici cu ochiul divin, şi cu atât mai puţin cu ochiul material, pentru că nu ajunge în raza de acţiune a niciunuia dintre ele.

Mai mult, Tathāgata cunoaşte în mod înţelept, ca ceea ce sunt cu adevărat, înclinaţiile nenumăratelor fiinţe de a face afirmaţii pozitive sau negative despre obiecte. El ştie că toate aceste idei răsar în dependenţă de formă şi de celelalte agregate (skandha). Cum a discernut el dependenţa de agregate a acelor afirmaţii pozitive sau negative? Dacă luăm asemenea afirmaţii ca „Tathāgata continuă să existe după plecare", „Tathāgata nu continuă să existe după plecare", „Tathāgata continuă şi nu continuă să existe după plecare", „Tathāgata nu continuă şi nici nu non-continuă să existe după plecare" – aceste afirmaţii se referă exclusiv la agregate, [şi nu au nicio bază în realitatea adevărată a lui Tathāgata]. Acelaşi lucru este valabil pentru afirmaţii similare, ca atunci când cineva spune: „Sinele şi lumea sunt eterne – acesta este adevărul, orice altceva este iluzie." La fel şi dacă cineva susţine că sinele şi lumea sunt non-eterne, sau atât eterne cât şi non-eterne, sau nici eterne şi nici non-eterne. Sau, similar, dacă cineva susţine că sinele şi lumea sunt finite, sau infinite, sau atât finite cât şi infinite, sau nici finite şi nici infinite. Sau, în sfârşit, dacă cineva spune „ceea ce este sufletul, este şi corpul", sau „sufletul e una, şi corpul e alta"[1], toate aceste afirmaţii se referă numai la skandha, la agregate.

Mulţumită perfecţiunii înţelepciunii, Tathāgata cunoaşte aceste afirmaţii pozitive şi negative, ca ceea ce sunt cu adevărat. Tathāgata cunoaşte că agregatele sunt identice cu Aseitatea. Mulţumită înţelepciunii perfecte, El cunoaşte acele afirmaţii pozitive şi negative, ca ceea ce sunt cu adevărat. În acest fel face Tathāgata cunoscută Aseitatea, prin Aseitatea lui Tathāgata, prin

[1] Aceste întrebări sunt cunoscute ca cele zece sau cele paisprezece întrebări la care nu se poate da un răspuns (din cauză că nu sunt valide). Buddha a rămas tăcut atunci când i-au fost puse aceste întrebări. El le-a descris ca fiind o plasă [în care te poţi agăţa şi încâlci asemeni unui peşte], şi a refuzat să se lase atras într-o reţea de teorii şi speculaţii despre extremele existenţei şi inexistenţei, spunând că a atins eliberarea sau iluminarea numai fiind liber faţă de toate teoriile şi de toate dogmele.

Aseitatea agregatelor, prin Aseitatea afirmaţiilor pozitive şi negative. Şi chiar acea Aseitate a agregatelor este şi Aseitatea lumii. Căci a fost spus de către Tathāgata că „cele cinci agregate sunt socotite drept «lume»“.

Aşadar, Subhūti, cea care este Aseitatea agregatelor, aceea este Aseitatea lumii; cea care este Aseitatea lumii, aceea este Aseitatea tuturor dharmelor; cea care este Aseitatea tuturor dharmelor, aceea este Aseitatea fructului Celui-Care-A-Intrat-În-Curent, şi tot aşa, până la: cea care este Aseitatea stadiului de Pratyekabuddha, aceea este Aseitatea lui Tathāgata. În consecinţă, toată această Aseitate – Aseitatea lui Tathāgata, a agregatelor, a tuturor dharmelor, a tuturor sfinţilor Discipoli şi Pratyekabuddhaşi – este numai o singură Aseitate, lipsită de orice urmă de varietate a pozitivităţii sau negativităţii, fiind una[1], non-diferită, care nu poate să dispară, neinfluenţată, non-dualã, fără vreo cauză pentru dualitate. Aceasta este Aseitatea pe care a cunoscut-o complet Tathāgata, mulţumită perfecţiunii înţelepciunii.

Astfel îl instruieşte perfecţiunea înţelepciunii pe Tathāgata, despre această lume. În acest mod dezvăluie Tathāgata, acestei lumi orbite, lumea aşa cum este în realitate. Şi în acest fel are loc o vedere a acestei lumi. În acest sens perfecţiunea înţelepciunii este mama Tathāgataşilor, cea care i-a generat. În acest fel, Tathāgata, după ce s-a luminat[2] cu privire la Aseitate, cunoaşte Aseitatea lumii, non-falsitatea sa, neschimbata sa Aseitate. Şi, în consecinţă, pur şi simplu pentru că s-a luminat (sau lămurit) în privinţa Aseităţii (tathata), este Tathāgata numit „Tathāgata”.

Subhūti: Profundă, O, Divinule, este Aseitatea. Trezirea Buddhaşilor, Divinilor, este produsă şi revelată prin ea. Cine altcineva ar putea crede ferm în ea, cu excepţia unui Bodhisattva ireversibil, sau a unui Arhat ale cărui intenţii sunt împlinite, sau a unei persoane care a obţinut vederile corecte? Aşadar, după ce s-a iluminat în ceea ce le priveşte, aceste locuri extrem de profunde au fost descrise de către Tathāgata.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că această Aseitate, pe care Tathāgata a cunoscut-o complet, este inepuizabilă, şi el a descris-o ca inepuizabilă după ce a cunoscut-o complet.

4. Semnele profunde, şi cum sunt ele fixate

Atunci, conduşi de Śakra, Conducătorul Zeilor, *zeii* din tărâmul dorinţelor după obiectele simţurilor, şi zeii din tărâmul formei, şi douăzeci de mii de zei din tărâmul lui Brahmā, au venit unde se afla Divinul, i-au salutat picioarele [n.t.

[1] Nu în sensul de a fi „ceva” ci de a avea caracteristica de a fi de nedistins, considerată în orice mod, pe părţi imaginare sau pe un întreg imaginar.

[2] S-a lămurit total, a ajuns la completa realizare.

aşezându-şi fruntea pe ele], s-au aşezat la o parte şi au spus: Dharme profunde sunt revelate, O, Divinule. Cum, Realizatule, sunt fixate semnele pe ele?

Divinul: Semnele sunt fixate pe faptul că dharmele sunt goale [n.t. sau lipsite de esenţă], lipsite de semne, lipsite de dorinţe, că nu sunt îmbinate, unite sau alcătuite, nici produse, nici oprite, nici murdărite şi nici purificate, că ele sunt non-existenţă, Nirvana, tărâmul Dharmei şi Aseitate. Pentru că acele semne nu sunt sprijinite de nimic. Ele sunt ca spaţiul. Acele semne nu sunt fixate de către Tathāgata, ele nu pot fi socotite printre agregate (skandha), ele nu sunt dependente de agregate, ele nu sunt fixate de către zei, Nāga-şi sau oameni, şi ele nu pot fi date jos de lumea cu zeii, oamenii şi demonii săi. Căci până şi această lume, cu zeii, oamenii şi demonii săi are tocmai acel semn. Nicio mână nu a fixat acele semne. Ar fi oare corect să spunem că spaţiul este fixat de ceva?

Zeii: Nu, Divinule, pentru că este necondiţionat.

Divinul: Aşa este, O, zeilor. Indiferent dacă Tathāgataşii apar sau nu, acele semne ies în evidenţă ca fiind astfel. După ce a cunoscut-o complet, Tathāgata le-a descris realitatea în acord cu ceea ce iese în evidenţă ca fiind aşa. De aceea Tathāgata este numit un „Tathāgata”.

Subhūti: Profunde, O, Divinule, sunt aceste semne pe care Tathāgata le-a cunoscut în întregime. Însă această perfecţiune a înţelepciunii este cunoaşterea neataşată a Tathāgataşilor. Perfecţiunea înţelepciunii este domeniul Tathāgataşilor, ca un câmp de cunoaştere neataşată.

5. Lumea arătată ca fiind vidă

Divinul: Aşa este, Subhūti. În acest fel instruieşte perfecţiunea înţelepciunii Tathāgataşii în această lume. În măsura în care Tathāgataşii sălăşluiesc în dependenţă profundă de această Dharma, adică de perfecţiunea înţelepciunii, în aceeaşi măsură acele dharme, care ies în evidenţă pentru totdeauna, sunt cunoscute complet de către Tathāgataşi, prin neadoptarea niciunei poziţii nicăieri. În acest fel, ei sălăşluiesc în dependenţă apropiată şi profundă doar de însăşi Dharma. Ei tratează Dharma cu respect, o venerează şi o adoră, pentru că ei ştiu că această natură esenţială a dharmelor este chiar perfecţiunea înţelepciunii. Căci atotcunoaşterea Tathāgataşilor a fost produsă de această perfecţiune a înţelepciunii şi, pentru asta, Tathāgataşii îi sunt recunoscători. Tathāgata poate fi numit pe bună dreptate „recunoscător” (kritajna kritavedin). Din recunoştinţă, Tathāgata favorizează şi preţuieşte Vehiculul pe care a ajuns, şi Calea prin care el a dobândit Trezirea deplină. Aceasta trebuie cunoscută drept recunoştinţa lui Tathāgata. În plus, Tathāgata a cunoscut complet toate dharmele ca fiind neproduse (akrita), ca nici făcute şi nici non-făcute, ca nealcătuite şi ca neîmpreunate. Şi aceasta trebuie cunoscută drept recunoştinţa

lui Tathāgata. Mulţumită perfecţiunii înţelepciunii, cunoaşterea lui Tathāgata a acţionat astfel în toate dharmele. Acesta este un alt aspect al faptului că înţelepciunea perfectă îi instruieşte pe Tathāgataşi în această lume.

Subhūti: Dar cum poate perfecţiunea înţelepciunii să-l instruiască pe Tathāgata în această lume, dacă toate dharmele sunt imposibil de cunoscut, şi imposibil de perceput?

Divinul: Este bine, Subhūti, că te-ai hotărât să-l întrebi pe Tathāgata despre acest subiect. Toate dharmele sunt într-adevăr imposibil de cunoscut şi de perceput, pentru că ele sunt goale, vide, şi nu se sprijină pe nimic. În acest fel au fost cunoscute complet de către Tathāgataşi toate acele dharme, mulţumită înţelepciunii perfecte. Din încă un motiv perfecţiunea înţelepciunii poate fi privită ca instructoarea Tathāgataşilor în această lume, şi anume pentru că niciun agregat nu a fost văzut.

Subhūti: Cum poate exista sau avea loc o non-vedere a formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei sau conştiinţei?

Divinul: Acolo unde apare un act de conştiinţă care nu are nicio skandha drept suport obiectiv, acolo are loc non-vederea formei, etc. Tocmai această non-vedere a agregatelor înseamnă a vedea lumea. Acesta este modul în care este văzută lumea de către Tathāgata. În acest fel se comportă înţelepciunea perfectă ca o instructoare în lume, pentru Tathāgataşi. Şi cum dezvăluie înţelepciunea perfectă lumea ca ceea ce este? Ea arată că lumea este goală, vidă, de negândit şi de neconceput, calmă şi tăcută. Ea dezvăluie lumea, o indică, o face cunoscută drept purificată de sine însăşi[1].

[1] Adică lipsită de orice sine, de orice esenţă, de orice realitate.

Capitolul XIII – Inconceptibil

1. Cinci caracteristici ale înţelepciunii perfecte

Subhūti: Profundă, O, Divinule, este înţelepciunea perfectă. Cu siguranţă, această perfecţiune a înţelepciunii a fost arătată ca o măreaţă căutare şi realizare, ca o căutare şi realizare imposibil de gândit, incomparabilă, nemăsurabilă, incalculabilă, ca o căutare şi realizare care egalează inegalabilul.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Şi de ce este o căutare şi realizare de neconceput? Pentru că starea de Tathāgata, starea de Buddha, Existenţa-de-la-sine şi starea de atotcunoaştere sunt imposibil de conceput. Nu se poate reflecta la acestea, din moment ce ele nu pot fi obiect al gândului, al voinţei, sau al oricăror dharme ce constituie mintea. Şi de ce este o căutare şi realizare incomparabilă? Pentru că nu se poate reflecta la starea de Tathāgata, etc. [n.t. aceeaşi enumerare ca mai sus], şi nici nu se pot compara. Şi de ce este nemăsurabilă? Pentru că starea de Tathāgata, etc. sunt nemăsurabile. Şi de ce este incalculabilă? Pentru că starea de Tathāgata, etc. sunt incalculabile. Şi de ce este o căutare şi realizare care egalează inegalabilul? Pentru că nimic nu poate fi egal cu Tathāgata, cu Cel Complet Trezit, cu cel Existent-De-La-Sine, cu Atotcunoaşterea, şi cu atât mai puţin să le fie superior.

Subhūti: Aceste cinci caracteristici se aplică stării de Tathāgata, etc., sau de asemenea agregatelor şi tuturor dharmelor?

Divinul: Ele se aplică şi lor. Atât agregatele, cât şi toate dharmele, sunt inconceptibile. Pentru că, în ceea ce priveşte natura esenţială a formei, senzaţiei etc., nu există gând, nici voinţă, nici vreuna dintre dharmele ce constituie mintea, şi nici vreo comparaţie. Din acel motiv sunt inconceptibile şi incomparabile atât agregatele cât şi toate dharmele. Ele sunt şi nemăsurabile, pentru că nu se poate concepe o măsură pentru formă, senzaţie, percepţie, voinţă sau conştiinţă, din moment ce o asemenea măsură nu există, ca o consecinţă a infinitudinii tuturor dharmelor. Ele sunt şi incalculabile, pentru că sunt mai presus de posibilitatea de a fi numărate. Ele sunt şi egale cu inegalabilul, pentru că toate dharmele sunt asemenea spaţiului. Ce crezi, Subhūti, în ceea ce priveşte spaţiul, există vreo identitate, numărare, măsură, comparaţie, gând, sau vreo dharma ce constituie gândul?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Într-un mod asemănător, toate dharmele sunt inconceptibile, incomparabile, nemăsurabile, incalculabile, egale cu inegalabilul. Pentru că ele sunt dharme-Tathāgata. Dar acele dharme-Tathāgata sunt de negândit, pentru că toate gândurile au încetat, şi sunt incomparabile, pentru că s-au ridicat complet deasupra oricărei comparaţii. Prin cuvintele „inconceptibil” şi

„incomparabil” sunt indicate toate obiectele care aparţin conştiinţei. La fel şi prin „nemăsurabile”, „incalculabile”, şi „egale cu inegalabilul”. Pentru că toate măsurile, calculele şi identitatea au încetat, dharmele-Tathāgata sunt nemăsurabile, incalculabile, egale cu inegalabilul. Ele sunt nemăsurabile, incalculabile şi egale cu inegalabilul, pentru că imposibilitatea de a le măsura şi de a le calcula este la fel cu cea de a măsura şi calcula spaţiul. Aceste dharme sunt incomparabile în acelaşi sens în care spaţiul este incomparabil. Aceste dharme categoric nu pot fi puse una lângă alta, şi de aceea nu pot fi comparate. Aceste dharme sunt inconceptibile, incomparabile, nemăsurabile, incalculabile, egale cu inegalabilul, în acelaşi sens în care spaţiul are aceste caracteristici.

2. Renaşterea spirituală rezultată din această cunoaştere

Atunci când această învăţătură despre inconceptibilitate, etc. a fost predată, minţile a cinci sute de călugări au fost eliberate de revărsări, fără a mai adera la nimic, şi la fel şi minţile a două mii de călugăriţe. Şase mii de laici şi trei mii de laice au obţinut ochiul Dharmei, pur, detaşat, fără pată, imaculat. Douăzeci de mii de Bodhisattva au obţinut acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt produse niciodată [n.t., că ele nu apar]. Iar Divinul a prezis că ei vor atinge Trezirea chiar în această Bhadrakalpa[1]. Iar în ceea ce priveşte laicii al căror ochi-Dharma a fost purificat, ei au fost de asemenea prezişi de către Divin, şi vor fi de asemenea eliberaţi de revărsări, fără a mai adera la nimic.

3. Nimic de apucat sau de conceput

Subhūti: Profundă, O, Divinule, este înţelepciunea perfectă. Cu siguranţă, ea a fost arătată ca o măreaţă căutare şi realizare.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că atotcunoaşterea i-a fost încredinţată, şi la fel şi nivelul unui Pratyekabuddha, şi nivelul tuturor Discipolilor. Un rege înscăunat, un Kśatriya, care se simte puternic şi sigur în regatul său, îi încredinţează ministrului toate treburile legate de activitatea sa de rege, şi capitala, şi regatul, iar el însuşi are puţine griji, şi povara sa este uşoară. Tot la fel, orice dharme ale Buddhaşilor, Pratyekabuddhaşilor şi Discipolilor ar exista, toate sunt încredinţate perfecţiunii înţelepciunii. Perfecţiunea înţelepciunii este cea care le face să funcţioneze. În acest fel a fost arătată înţelepciunea perfecţiunii, pentru o măreaţă realizare, pentru ca cineva să nu adere la formă, senzaţie, percepţie, voinţă sau conştiinţă, şi nici să nu se stabilească în ele. Şi aşa

[1] Vezi dicţionarul.

cum este pentru agregate, tot aşa este şi pentru fructele vieţii sfinte, de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent, şi până la starea de atotcunoaştere.

Subhūti: În ce fel a fost arătată înţelepciunea perfectă, astfel încât cineva să nu adere la starea de atotcunoaştere, şi nici să nu se stabilească în ea?

Divinul: Vezi cumva starea de Arhat ca pe o dharma reală, pe care să o poţi apuca, sau în care să te poţi stabili?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Aşa este, Subhūti. Nici eu, la rândul meu, nu văd starea de Tathāgata drept reală, şi în consecinţă nu o apuc, şi nici nu mă stabilesc în ea. Din acel motiv, şi atotcunoaşterea este tot o stare în care cineva nici nu aderă la ceva, şi nici nu se stabileşte în ceva.

Subhūti: Bodhisattvaşii care au pornit abia de curând pe Cale, şi ale căror rădăcini pozitive sunt mici, trebuie să fie atenţi să nu tremure atunci când aud această expunere. Pe de altă parte, dacă sunt potriviţi pentru a ajunge Buddha, dacă şi-au îndeplinit îndatoririle sub Jina-şii din trecut, şi dacă au plantat rădăcini pozitive pentru mult timp, atunci Bodhisattvaşii, auzind această profundă perfecţiune a înţelepciunii, vor crede ferm în ea.

Divinul: Aşa este, Subhūti.

4. Reacţia zeilor

După aceea, *zeii* tărâmului dorinţelor senzuale şi cei din tărâmul formei i-au spus Divinului: Profundă, O, Victoriosule, este perfecţiunea înţelepciunii, greu de văzut, greu de înţeles. Bodhisattvaşii care cred cu hotărâre în această atât de profundă perfecţiune a înţelepciunii trebuie că şi-au îndeplinit îndatoririle sub mulţi Jina din trecut, trebuie să fi plantat rădăcini pozitive pentru mult timp. Dacă, O, Divinule, toate fiinţele din acest mare trichiliocosmos, timp de o eră, sau pentru cât a mai rămas din eră, s-ar afla în stadiul de Adept-prin-credinţă şi dacă, pe de altă parte, cineva, chiar şi pentru o singură zi, ar găsi plăcere în acceptarea răbdătoare a acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii, şi ar căuta-o, ar reflecta la ea, ar cântări-o, ar cerceta-o şi ar medita la ea, atunci acesta din urmă ar fi mai bun decât toate acele fiinţe [n.t. la un loc].

Divinul: Dacă cineva ar asculta, O, zei, această profundă perfecţiune a înţelepciunii, ar studia-o, etc., atunci trebuie să se aştepte ca Nirvana sa să aibă loc mai repede decât pentru cei care merg în stadiul de Adept-prin-credinţă timp de o eră sau pentru restul unei ere.

Zeii: O perfecţiune măreaţă este această perfecţiune a înţelepciunii!

După aceste cuvinte, ei i-au salutat picioarele Divinului [n.t. aşezându-şi cu respect capul pe ele], l-au înconjurat de trei ori, au hotărât să plece din prezenţa Împlinitului, l-au părăsit în chip prietenos, şi s-au îndepărtat. Înainte de a ajunge

prea departe, ei au dispărut din vedere, zeii tărâmului dorinţelor simţurilor s-au îndreptat spre lumea dorinţelor senzuale, iar zeii tărâmului formei au plecat spre lumea lui Brahmā.

Capitolul XIV – Analogii

1. Renaşteri viitoare şi trecute

Subhūti: Dacă un Bodhisattva crede numaidecât în această profundă perfecţiune a înţelepciunii, chiar dacă numai a auzit-o, şi nu devine intimidat, nici indiferent, nici paralizat, uimit sau confuz, nu are îndoieli şi nu ezită, ci se desfată în înţelepciunea perfectă – unde a decedat el, unde a renăscut el?

Divinul: Dacă un Bodhisattva reacţionează într-un asemenea fel la perfecţiunea înţelepciunii, dacă el se desfată în a o vedea şi a o asculta, dacă o păstrează în minte şi o dezvoltă, dacă îşi păstrează mintea fixată asupra ei, fără a o direcţiona în altă parte, dacă simte nevoia imperioasă de a se ocupa de ea, de a o păstra în minte, de a o predica, studia şi răspândi şi dacă, odată ce a auzit de înţelepciunea perfectă, el îl urmează şi îl urmăreşte pe cel care recită Dharma [n.t. şi de la care a auzit învăţătura despre perfecţiunea înţelepciunii] şi nu se îndepărtează de el până când nu ştie această perfecţiune a înţelepciunii pe de rost sau până când nu a obţinut-o în forma unei cărţi, aşa cum vaca nu-şi abandonează viţelul când e mic, atunci acest Bodhisattva a decedat printre oameni [n.t. sau zei] şi va renaşte printre oameni [n.t. sau zei].

Subhūti: Este posibil ca un Bodhisattva care este înzestrat cu aceste calităţi să fi decedat în alte tărâmuri-Buddha, înainte de a fi renăscut aici[1]?

Divinul: Este complet posibil ca un Bodhisattva care este înzestrat cu aceste calităţi, înainte de a fi renăscut aici, să fi decedat în alte tărâmuri-Buddha, unde i-a omagiat şi întrebat pe Buddhaşi, pe Cei Realizaţi. Sau este posibil ca el să fi decedat între zeii [din] Tuśita. Este posibil să-l fi omagiat pe Bodhisattva Maitreya şi să-l fi întrebat mereu despre această perfecţiune a înţelepciunii.

2. Faptele din trecut ale unui Bodhisattva care eşuează în înţelepciunea perfectă[2]

[*Divinul:*] Pe de altă parte, dacă un Bodhisattva a auzit în trecut această profundă perfecţiune a înţelepciunii, însă nu a pus întrebări despre ea, şi dacă,

---

[1] Indecizia răspunsului arată că textul nu este original. În nicio Sutra considerată originală de către experţi, Buddha nu a ezitat niciodată şi nu a dat niciodată un răspuns prin care să-şi contrazică o afirmaţie anterioară, sau să o completeze ca şi cum ar fi fost insuficientă sau incompletă în momentul în care a fost făcută.

[2] Se poate remarca sectarianismul din acest subcapitol şi din cel următor, şi enumerările lungi de sinonime, ceea ce indică faptul că textul este o adăugire ulterioară.

mai târziu, atunci când renaşte printre oameni şi aude predându-se această profundă perfecţiune a înţelepciunii, el ezită, este uimit, confuz şi intimidat, atunci putem fi siguri că şi în trecut el a fost cineva care nu a vrut să pună întrebări. Sau, un alt Bodhisattva se poate să fi avut în trecut atitudinea corectă faţă de această profundă perfecţiune a înţelepciunii, pentru una, două, trei, patru sau cinci zile, iar acum are încredere în ea numai pentru o perioadă de timp şi după aceea este iarăşi ezitant şi nu mai simte nevoia de a pune întrebări despre ea. Pentru că este un adevăr că dacă, în trecut, un Bodhisattva nu a pus tot timpul întrebări despre această profundă perfecţiune a înţelepciunii şi nu a urmărit-o mereu, atunci, mai târziu, va simţi uneori nevoia de a auzi această profundă perfecţiune a înţelepciunii, însă alteori nu; el îşi va pierde iar credinţa, va deveni abătut şi inteligenţa îi va deveni instabilă, asemenea vatei. Putem fi siguri că un asemenea Bodhisattva a pornit de curând pe Cale. Ajungând doar de curând la Cale, el îşi va pierde credinţa în ea, încrederea senină în ea, chemarea către ea, cu alte cuvinte el nu se va mai ocupa de această perfecţiune a înţelepciunii şi nu o va mai urmări. Este de aşteptat ca el să se mute pe unul dintre celelalte două niveluri, pe cel de Discipol sau pe cel de Pratyekabuddha.

3. Patru analogii

[*Divinul:*] Atunci când o corabie naufragiază în mijlocul oceanului, oamenii mor în apă, fără să mai ajungă la ţărm, dacă nu găsesc sprijin într-un buştean, într-o scândură sau într-un alt corp solid. Însă cei ce reuşesc să găsească un asemenea sprijin, nu vor muri în apă; neîmpiedicaţi şi în siguranţă, ei vor traversa spre celălalt ţărm, şi se vor ridica în picioare, fără să fi fost răniţi, ei vor ajunge, teferi şi nevătămaţi, pe teren solid. În acelaşi fel, un Bodhisattva care este înzestrat numai cu puţină credinţă, cu puţină încredere senină, cu puţină afecţiune, numai cu puţină dorinţă de a face şi care nu obţine sprijinul înţelepciunii perfecte este sortit să eşueze pe un drum greşit şi, fără să fi obţinut starea de atotcunoaştere, să ajungă în starea de Discipol sau de Pratyekabuddha. Cu totul altul este cazul unui Bodhisattva care are credinţă în perfecţiunea înţelepciunii, care o acceptă răbdător, are o înclinaţie către ea, are dorinţă de a face, vigoare, vigilenţă, hotărâre, intenţii serioase, renunţare, onoare, zel sau elan bucuros, entuziasm, încredere senină, afecţiune pentru ea şi stăruinţă în a încerca să câştige Trezirea deplină şi care obţine şi sprijinul perfecţiunii înţelepciunii; obţinând perfecţiunea înţelepciunii, el va sta în atotcunoaştere. Dacă cineva ar folosi, pentru a căra apă, un vas [n.t. din lut] ars incomplet, vasul nu ar ţine mult, de fapt el s-ar face repede bucăţi şi s-ar împrăştia. Fiind ars incomplet, el îşi va găsi repede sfârşitul, pe jos. Tot aşa, deşi un Bodhisattva ar putea avea toate calităţile enumerate mai sus, de la credinţă şi până la dorinţa

stăruitoare de a câştiga iluminarea, atât timp cât nu este prins de înţelepciunea perfectă şi de priceperea în mijloace, el este sortit să suporte o cădere dură pe o cale greşită, cu alte cuvinte el va cădea la nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha. Însă, dacă cineva ar căra apă într-un vas bine ars, dintr-un râu, lac, iaz, fântână sau din orice alt loc unde se găseşte apă, atunci acel vas va ajunge acasă plin cu apă, în siguranţă şi întreg, tocmai datorită calităţii sale de a fi fost bine ars. Tot aşa, un Bodhisattva care nu numai că are calităţile enumerate mai înainte, dar care a şi fost prins de înţelepciunea perfectă şi de priceperea în mijloace, nu va cădea pe nici o cale greşită şi, neatins şi teafăr, el va sta în atotcunoaştere.

Un om prost ar lansa la apă o ambarcaţiune care nu a fost călăfătuită sau reparată şi care a fost mult timp acostată în dană, ar încărca-o peste măsură cu marfă, s-ar urca pe ea şi ar porni la drum. Corabia sa este osândită să cedeze, înainte să fi dus mărfurile pe celălalt ţărm. Când corabia lui se va rupe în bucăţi, acest negustor prost, nepriceput în mijloace, va pierde o avere imensă, o mare sursă de bogăţie. Tot aşa, un Bodhisattva care are toate calităţile enumerate mai sus, dar care are lipsuri în înţelepciunea perfectă şi în priceperea în mijloace, fără să fi câştigat comoara atotcunoaşterii, este sortit să naufragieze la jumătatea drumului, să suporte o cădere; el şi-a pierdut o mare parte din propria avere şi a pierdut şi o mare parte din averea altora, pentru că a pierdut atotcunoaşterea, care este ca o imensă avere şi ca o mare sursă de bogăţie; ca să nu mai pomenim prăbuşirea sa pe un drum greşit, căderea sa pe nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha. Un negustor inteligent, pe de altă parte, ar construi o corabie solidă, ar lansa-o la apă cu toate pregătirile necesare, ar încărca-o cu mărfuri pe care le-ar distribui în mod uniform şi, cu vânt favorabil, ambarcaţiunea sa ar călători treptat către ţara de destinaţie a călătoriei. Corabia sa nu va ceda în apă, va ajunge acolo unde trebuie să ajungă, şi negustorul va câştiga o mare avere sub forma nestematelor lumeşti. La fel, un Bodhisattva care are credinţă şi celelalte calităţi enumerate mai sus, care în plus a fost prins de înţelepciunea perfectă şi căruia nu-i lipseşte priceperea în mijloace, este sigur că nu va ceda pe un drum greşit, că nu va suferi o cădere, că va sta în iluminarea supremă. Pentru că este un adevăr acela că, dacă un Bodhisattva are credinţă şi toate celelalte calităţi enumerate mai înainte, şi, în plus, dacă aceste dharme ale sale au fost îmbrăţişate de înţelepciunea perfectă şi nu sunt lipsite de pricepere în mijloace, atunci ele nu se vor repezi către nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha, ci din contră aceste dharme vor fi îndreptate spre atotcunoaştere, se vor porni către ea şi vor duce la dobândirea Trezirii depline. Dacă o persoană ar fi foarte bătrână, la o vârstă înaintată, slăbită, să zicem la o sută douăzeci de ani, şi dacă corpul său s-ar îmbolnăvi, ar putea ea să se ridice din pat fără să fie susţinută de altcineva?

Subhūti: Nu, Divinule!

Divinul: Şi chiar dacă s-ar putea ridica din patul său, cu siguranţă ea nu ar avea puterea să meargă un kilometru. Măcinată atât de bătrâneţe, cât şi de boală, ea nu ar putea să se plimbe deloc, chiar dacă s-ar putea ridica din pat. La fel, chiar dacă un Bodhisattva are toate calităţile enumerate mai sus, dacă nu a fost prins de înţelepciunea perfectă şi are lipsuri în ce priveşte priceperea în mijloace, atunci, deşi ar putea să se fi pornit spre iluminarea deplină, el este totuşi sortit să se prăbuşească pe un drum greşit, el este sortit să sufere o cădere, cu alte cuvinte el va cădea pe nivelul unui Discipol sau al unui Praytekabuddha. Aceasta este o consecinţă inevitabilă a faptului că el nu a fost îmbrăţişat de înţelepciunea perfectă şi că îi lipseşte priceperea în mijloace. Însă, este posibil ca doi oameni puternici să îl prindă pe acel om bătrân şi bolnav, să îl ridice cu grijă şi să îi promită că va putea merge oriunde doreşte, atât de departe cât doreşte, pentru că ei îl vor ajuta şi nu trebuie să se teamă că va cădea pe drumul ce duce acolo unde trebuie să meargă. În acelaşi fel, un Bodhisattva care are credinţă, încredere etc., şi care este ajutat de înţelepciunea perfectă şi este înzestrat cu pricepere în mijloace sigur nu se va prăbuşi pe o cale greşită, nu va suferi o cădere şi poate să atingă această stare, adică Trezirea deplină.

Capitolul XV – Zeii

1. Sarcina începătorului

Subhūti: Cum trebuie să se antreneze un Bodhisattva care începe numai acum să stea în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Un asemenea Bodhisattva trebuie să aibă grijă de bunii săi prieteni, să-i iubească şi să-i onoreze. Prietenii buni sunt aceia care îl vor instrui şi îl vor sfătui în înţelepciunea perfectă, şi care îi vor face cunoscut înţelesul. Ei îl vor descrie după cum urmează: „Vino aici, fiu de familie nobilă, străduieşte-te în cele şase perfecţiuni. Orice ai obţinut prin a oferi daruri, a-ţi păstra moralitatea, a-ţi perfecţiona răbdarea, a manifesta vigoarea, a intra în concentrare sau prin stăpânirea înţelepciunii[1] – toate acestea transformă-le în iluminare perfectă. Însă nu interpreta greşit şi nu-ţi imagina Trezirea drept formă sau drept oricare alt agregat (skandha). Atotcunoaşterea este intangibilă. Şi nu jindui după nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha." Astfel trebuie să intre un Bodhisattva începător în înţelepciunea perfectă, treptat, cu ajutorul prietenilor buni.

2. Cum ajută un Bodhisattva fiinţele

Subhūti: Bodhisattvaşii care au pornit spre dobândirea iluminării complete, fac ceea ce este foarte greu de făcut. Mulţumită practicii celor şase perfecţiuni, aşa cum a fost descrisă mai înainte, ei nu doresc să obţină eliberarea într-o Nirvana personală, numai a lor. Ei cercetează atent lumea atât de dureroasă a fiinţelor. Ei vor să câştige Trezirea supremă şi totuşi nu tremură de frica naşterii-şi-morţii.

Divinul: Aşa este. Bodhisattvaşii care s-au pornit pentru binele şi fericirea lumii, din milă sau compasiune pentru ea, fac ceea ce este foarte greu de făcut. „Vom deveni adăpost pentru lume, un refugiu, un loc de odihnă, uşurarea finală, insule, lumini şi conducători ai lumii. Vom dobândi iluminarea deplină şi vom deveni sprijinul lumii" – cu aceste cuvinte ei depun un efort viguros pentru a câştiga o asemenea Trezire deplină.

1. Cum devin *adăpostul* lumii Bodhisattvaşii treziţi la iluminarea deplină? Ei oferă protecţie împotriva tuturor suferinţelor care aparţin naşterii-şi-morţii, ei se străduiesc şi fac eforturi pentru a scăpa lumea de ele.

2. Cum devin ei *refugiul* lumii? Ei eliberează de naştere, descompunere, boală, moarte, întristare, mâhnire, tânguire, durere, tristeţe şi disperare acele fiinţe care sunt osândite să îndure aceste condiţii.

[1] Adică prin cele şase perfecţiuni.

3. Cum devin ei *locul de odihnă* al lumii? Tathāgataşii expun şi demonstrează Dharma fiinţelor, pentru ca ele să poată învăţa să nu adere la nimic, să nu se ataşeze de nimic.

Subhūti: Cum are loc non-aderenţa?

Divinul: Non-aderenţa la formă, senzaţie, percepţie, voinţă şi conştiinţă este aceeaşi cu non-legarea de ele, cu non-producerea (sau non-apariţia) şi cu non-oprirea lor. În acest fel, învăţăm să nu aderăm la nimic, ca rezultat al cunoaşterii şi vederii că toate dharmele sunt non-aderente, non-legate.

4. Cum devin ei *eliberarea finală* a lumii? Starea de dincolo de formă nu este formă; şi totuşi, aşa cum este Transcendentul, aşa este şi forma, etc., şi aşa sunt şi toate dharmele.

Subhūti: Dacă forma, etc. şi toate dharmele sunt Transcendentul, atunci, cu siguranţă, Bodhisattvaşii trebuie să cunoască complet toate dharmele. Pentru că nu există discriminare (deosebire) între ele.

Divinul: Aşa este. În acel Transcendent nu există discriminare. Prin non-deosebirea (non-discriminarea) lor, toate dharmele devin complet cunoscute Bodhisattvaşilor. Şi acest lucru este foarte greu pentru Bodhisattvaşi, să mediteze la toate dharmele, dar nici să nu realizeze[1], nici să nu se lase intimidaţi, şi să mediteze astfel: „În acest fel trebuie cunoscute complet toate aceste dharme; şi astfel, treziţi la iluminarea deplină, vom demonstra aceste dharme şi le vom dezvălui."

5. Cum devin ei *insulele* lumii? „Insulele" sunt porţiuni de uscat delimitate de apă, în râuri sau în lacurile mari. Exact la fel, şi forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa sunt limitate la începutul şi la sfârşitul lor, şi la fel sunt şi toate dharmele. Dar limitarea tuturor dharmelor este aceeaşi cu Liniştea Calmă, cu Sublimul, cu Nirvana, cu Ceea Ce Există În Realitate, cu Imaculatul.

6. Cum devin ei *luminile* lumii? Aici, Bodhisattvaşii câştigă Trezirea deplină şi apoi iau tot întunericul şi bezna non-cunoaşterii de la fiinţele care sunt învelite de mult timp în membrana cojii de ou a ignoranţei şi copleşite de întuneric, şi le luminează prin înţelepciune.

7. Cum devin ei *conducătorii* lumii? Atunci când au devenit iluminaţi, Bodhisattvaşii demonstrează Dharma, pentru a dezvălui absenţa producerii şi a opririi (sau dispariţiei) în natura esenţială a formei, etc. şi în dharmele care

[1] În acest caz, „realizare", sau a „realiza <ceva>" se referă la orice realizare în afară de cea ultimă, care este inexprimabilă; spre exemplu, a realiza că agregatele sunt nepermanente, suferinţă şi non-sine nu este o realizare ultimă, deoarece încă se mai iau în considerare idei şi caracteristici; aşadar, „realizarea dharmelor" ar însemna orice înţelegere, oricât de directă şi de profundă, care însă să includă considerarea dharmelor ca existând într-un fel oarecare, în timp ce, de fapt, în realitate (sau în realitatea ultimă) ele nu există, şi bineînţeles că nici nu au vreo caracteristică.

constituie şi diferenţiază oamenii obişnuiţi, Discipolii, Pratyekabuddhaşii, Bodhisattvaşii şi Buddhaşii, şi în toate dharmele în general.

8. Cum devin ei *sprijinul* lumii? Atunci când s-au Trezit, Bodhisattvaşii demonstrează Dharma predând că forma, etc. sunt situate în spaţiul lumii. Toate dharmele sunt situate în spaţiu, ele nu au venit, nu au plecat, sunt exact ca spaţiul. Spaţiul nu a venit, nu a plecat, nu este făcut, nici ne-făcut, şi nici rezultat sau apărut; nu a răsărit, nu durează, nu dăinuieşte; nu este nici produs şi nici oprit. Acelaşi lucru este adevărat şi pentru toate dharmele care sunt, după modelul spaţiului, nedeosebite. Pentru că Vacuitatea formei, senzaţiei, etc. nici nu vine şi nici nu pleacă, şi nici Vacuitatea tuturor dharmelor [n.t. sau a oricărei dharme, nici nu vine şi nici nu pleacă]. Pentru că toate dharmele sunt situate în Vacuitate şi nu pleacă din acel loc (sau: situaţia lor nu se schimbă). Ele sunt situate în Lipsa Semnelor, în Lipsa Dorinţelor, în lipsa efectelor, în non-producere sau non-apariţie, în non-naştere, în absenţa pozitivităţii, în vis şi în sine, în nelimitat, în liniştea calmă, în Nirvana, în Irecuperabil; ele nu au venit, nu au plecat, situate în imobilitate; ele sunt situate în formă, senzaţie, etc. şi în Trezirea deplină a Arhaţilor şi a Pratyekabuddhaşilor.

3. Descrierea înţelepciunii perfecte[1]

Subhūti: Cine poate înţelege această perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Bodhisattvaşii care au mers [n.t. pe Cale] sub Tathāgataşii din trecut şi care şi-au maturizat rădăcinile pozitive.

Subhūti: Care este existenţa lor proprie?

Divinul: Existenţa lor proprie este izolată faţă de nevoia de disciplină.

Subhūti: Vor fi aceşti Bodhisattva situaţi astfel încât, după ce vor fi cunoscut complet acest loc de odihnă, să îl arate tuturor fiinţelor? În acest sens vor deveni ei locul de odihnă al tuturor fiinţelor?

Divinul: Da, Subhūti. În acest sens va deveni un Bodhisattva locul de odihnă al nenumărate fiinţe, după ce a cunoscut Trezirea deplină.

Subhūti: Un Bodhisattva care s-a înarmat cu această armură: „Voi conduce la Nirvana nemăsurabile şi incalculabile fiinţe" face ceea ce este foarte greu.

Divinul: Şi totuşi, armura unui asemenea Bodhisattva nu este legată de formă, senzaţie, percepţie, voinţă sau conştiinţă şi nici nu este pusă de dragul formei, etc. Nu este legată de nivelul unui Discipol, al unui Pratyekabuddha sau al unui Buddha şi nici pusă de dragul lor. Cu siguranţă, acea armură a unui Bodhisattva

[1] Acest subcapitol conţine reformulări ale unor fraze din această Sutra, şi câteva incoerenţe, este o adăugire ulterioară.

care este înarmat cu măreaţa armură, nu este legată de nicio dharma [n.t. şi nici de toate la un loc].

Subhūti: Unui Bodhisattva care este înarmat cu măreaţa armură şi care înaintează astfel în înţelepciunea profundă, cineva nu trebuie să-i dorească trei stări. Care trei? Nivelul unui Discipol, al unui Pratyekabuddha sau al unui Buddha.

Divinul: Din ce motiv spui asta? Este imposibil, bineînţeles, nu se poate întâmpla ca un asemenea Bodhisattva să aparţină vehiculului Discipolilor sau celui al Pratyekabuddhaşilor. Dar, din moment ce şi-a pus armura de dragul fiinţelor, trebuie cu siguranţă să-şi dorească nivelul unui Buddha.

Subhūti: O, Divinule, profundă este înţelepciunea perfectă. Nu poate fi dezvoltată de nimic şi de nimeni şi nici nu este nimic sau nimeni pentru a fi dezvoltat. Pentru că, în perfecţiunea înţelepciunii, absolut nimic nu a fost adus la perfecţiune. Dezvoltarea perfecţiunii înţelepciunii este ca dezvoltarea spaţiului, sau a tuturor dharmelor, sau a non-ataşării, sau a infinitului, sau a non-aderenţei, sau a ceea ce nu este[1].

Divinul: Aşa este. Din motivele spuse de tine, un Bodhisattva care se adaptează la înţelepciunea perfectă şi profundă trebuie privit ca ireversibil, ca „fără-întoarcere" de la iluminarea deplină. Pentru că atunci, un Bodhisattva nu se stabileşte în această profundă şi perfectă înţelepciune[2] şi nici în declaraţiile sau sfaturile altora; el nu merge pe lângă altcineva în care să-şi pună încrederea. Atunci când această profundă perfecţiune a înţelepciunii este predată, el nu devine intimidat sau insensibil şi nici nu-şi întoarce spatele la ea; el nu va tremura, nu va fi înspăimântat sau îngrozit; el nu ezită, nu se îndoieşte, nu devine confuz, ci plonjează direct în ea, devine concentrat în mod hotărât asupra ei şi se delectează cu vederea şi cu auzul ei. Trebuie ştiut că el a cercetat deja perfecţiunea înţelepciunii, într-o viaţă trecută. Pentru că acum, când este predată această profundă şi perfectă înţelepciune, el nu tremură, nu este înspăimântat şi nici îngrozit.

Subhūti: Prin ce mijloace şi prin ce metode, percepe în mod conştient şi înţelege înţelepciunea perfectă un Bodhisattva care nu tremură atunci când este predată această perfecţiune a înţelepciunii?

Divinul: Acest Bodhisattva percepe în mod conştient şi înţelege înţelepciunea perfectă printr-o serie [de gânduri] care sunt înclinate către atotcunoaştere.

Subhūti: Cum percepe cineva în mod conştient şi înţelege o asemenea serie de gânduri?

Divinul: Printr-o serie de gânduri înclinate către spaţiu, ducând către spaţiu. Această percepţie şi înţelegere conştientă este câştigată printr-o serie de gânduri înclinate către atotcunoaştere. Şi de ce? Pentru că atotcunoaşterea este

[1] Nu se răspunde la întrebare.

[2] Nu o vede ca pe o bază, ca pe un scop, sau ca pe un sălaş real în care să rămână.

nemăsurabilă şi nelimitată. Ceea ce este nemăsurabil şi nelimitat nu este formă, şi nici vreun alt skandha. Aceasta nu este obţinere, sau realizare, sau reunire, sau ajungere acolo; nici calea, nici fructul său; nici cunoaştere, nici conştiinţă; nici naştere, nici distrugere, nici producere, nici moarte sau dispariţie, nici oprire, nici dezvoltare, şi nici anihilare. Nu a fost făcută de nimic, nu a venit de nicăieri, nu pleacă nicăieri şi nici nu stă în vreun loc. Dimpotrivă, ajunge să fie caracterizată drept „nemăsurabilă, nelimitată". Nemăsurarea atotcunoaşterii este din nemăsurarea spaţiului. Dar ceea ce este nemăsurare nu se oferă pe sine pentru a fi cunoscut complet de către ceva, fie formă, fie alt agregat (skandha), fie vreuna dintre cele şase perfecţiuni. Pentru că forma este atotcunoaştere şi la fel sunt şi celelalte agregate (skandha) şi cele şase perfecţiuni.

După care, *Śakra* s-a apropiat şi a spus: O, Divinule, profundă este înţelepciunea perfectă. Este greu de cercetat, greu de văzut, greu de înţeles. Mintea unui Tathāgata care vede această profunzime a Dharmei şi care, aşezat pe terasa iluminării, tocmai a câştigat Trezirea deplină, este înclinat spre non-acţiunea lipsită de griji şi nu către demonstrarea Dharmei[1].

Divinul: Aşa este. Cu siguranţă, această dharma, pe care am cunoscut-o complet, este profundă. Nimic nu a fost, nu va fi şi nu este în acest moment cunoscut complet, şi aceasta este profunzimea acestei dharma. Această dharma, pe care am cunoscut-o complet, este profundă prin profunzimea spaţiului, prin profunzimea sinelui, prin profunzimea non-venirii tuturor dharmelor, şi a non-plecării lor.

Śakra: Este minunat, O, Divinule, este uimitor, O, Cel-Bine-Plecat! Această Dharma este demonstrată ca fiind contrară căilor întregii lumi – te învaţă să nu îţi însuşeşti dharmele, însă lumea este obişnuită să adere la orice.

[1] Aici se face referire la faptul că Buddha, după ce s-a Trezit complet, sălăşluind încă sub copacul unde a atins Trezirea, nu a intenţionat să predice imediat fiinţelor Dharma, adică ceea ce realizase, ci a făcut mai întâi anumite pregătiri. Însă fraza nu are continuitate în contextul subcapitolului.

Capitolul XVI – Aseitatea (așa-cum-este)

1. Aseitatea [unui] Tathāgata

Subhūti: Putem să fim siguri că această Dharma este predată ca non-observare a tuturor dharmelor. Această Dharma nu este obstrucţionată în niciun fel, nicăieri. Prin identitatea sa cu spaţiul, această Dharma este cu siguranţă însemnată cu non-obstrucţionarea, din moment ce nu este observată nicio urmă a sa. Nu are echivalent şi nici pereche, pentru că este lipsită de o a doua. Nu are un adversar, pentru că se află dincolo de toate opusurile. Este lipsită de orice urmă, pentru că nu a fost cauzată să devină. Este neprodusă, pentru că nu există nicio ocazie pentru renaştere. Este fără Cale, pentru că nicio cale nu este observată.

Śakra şi zeii: Acest Discipol, sfântul Subhūti, Înţeleptul, este născut după imaginea Divinului. Pentru că orice dharma ar demonstra, el începe întotdeauna din Vacuitate.

Subhūti: Pentru că nu este născut, Subhūti cel Înţelept este născut după imaginea lui Tathāgata. El este născut după imaginea Aseităţii lui Tathāgata. Aşa cum aceasta nici nu a venit şi nici nu a plecat, la fel şi Aseitatea lui Subhūti nici nu a venit şi nici nu a plecat. Încă de la începutul începuturilor, Subhūti cel Înţelept a fost născut după imaginea Aseităţii lui Tathāgata. Pentru că Aseitatea lui Tathāgata şi Aseitatea tuturor dharmelor sunt acelaşi lucru şi amândouă sunt Aseitatea Înţeleptului Subhūti. Înţeleptul Subhūti este născut după imaginea acelei Aseităţi; prin urmare, el este născut după imaginea lui Tathāgata. Dar acea Aseitate este de asemenea ne-Aseitate (sau lipsa Aseităţii) şi după imaginea acelei Aseităţi a fost născut el. În acest sens, acel Înţelept Subhūti este născut după imaginea lui Tathāgata şi asta ca rezultat al ordinii stabilite a Aseităţii lui Tathāgata. Aseitatea lui Subhūti este invariabilă şi neschimbătoare, nediscriminată şi nediferenţiată, exact ca Aseitatea lui Tathāgata. Astfel este născut Subhūti Înţeleptul, invariabilul, neschimbătorul, nediscriminatul şi nediferenţiatul, prin acea Aseitate, după imaginea lui Tathāgata. Şi la fel cum Aseitatea lui Tathāgata, care este invariabilă şi nediferenţiată, nu este obstrucţionată nicăieri, tot aşa şi Aseitatea tuturor dharmelor este neschimbătoare şi nediferenţiată. Pentru că Aseitatea lui Tathāgata şi Aseitatea tuturor dharmelor sunt ambele o singură Aseitate, nu două, şi nici separate. Şi totuşi, o Aseitate non-dualã nu există nicăieri, nu este de nicăieri, nu aparţine nicăieri. Datorită faptului că este o Aseitate care nu aparţine nicăieri, ea este non-dualã. Aşadar, Înţeleptul Subhūti este născut după imaginea lui Tathāgata, printr-o Aseitate nefăcută. O Aseitate nefăcută, totuşi, nu este în niciun moment

non-Aseitate [n.t. sau altceva decât Aseitate] şi de aceea este non-dualã. În acest sens este născut Venerabilul Subhūti după imaginea lui Tathāgata.

La fel cum Aseitatea lui Tathāgata este nediscriminată şi nediferenţiată, în fiecare moment şi în toate dharmele, la fel este şi Aseitatea lui Subhūti. Şi din acel motiv, deşi pare că avem o dualitate atunci când Subhūti a fost făcut să apară din Aseitatea lui Tathāgata, totuşi nimic real nu a fost scos şi separat din acea Aseitate, care rămâne neîntreruptă, pentru că nu se poate găsi sau percepe un agent cu adevărat real care să o întrerupă, să o descompună. În acel sens este născut Subhūti cel Înţelept după imaginea lui Tathāgata. Pentru că Aseitatea lui Tathāgata nu este în afara Aseităţii tuturor dharmelor şi la fel nici Aseitatea lui Subhūti. Dar ceea ce nu este în afara Aseităţii dharmelor, nu este din ceva care să nu fie Aseitate. Aseitatea lui Subhūti este aşadar chiar aceeaşi cu Aseitatea tuturor dharmelor. Venerabilul Subhūti a trecut prin experienţa acelei Aseităţi prin imitarea în sine a Aseităţii nemodificate, dar în realitate nimeni nu a trecut, nicăieri, prin procesul de imitare. În acest sens este născut Înţeleptul Subhūti după imaginea lui Tathāgata.

Aşa cum Aseitatea lui Tathāgata nu este nici trecută, nici viitoare şi nici prezentă, aşa este şi Aseitatea tuturor dharmelor. Subhūti este numit „născut după imaginea lui Tathāgata", ca născut după imaginea acelei Aseităţi. Pentru că şi prin Aseitatea lui Tathāgata, [nu numai a lui însuşi], el s-a conformat la Aseitate. Chiar prin Aseitatea lui Tathāgata s-a conformat el Aseităţii trecute şi chiar prin această Aseitate trecută s-a conformat el Aseităţii lui Tathāgata. La fel şi cu cea viitoare şi cu cea prezentă. Prin Aseitatea lui Tathāgata, el s-a conformat Aseităţii trecute, viitoare şi prezente şi, prin Aseitatea trecută, viitoare şi prezentă, el s-a conformat Aseităţii lui Tathāgata. În acest sens Aseitatea lui Subhūti, Aseitatea trecută, viitoare, prezentă şi Aseitatea lui Tathāgata, nu sunt două şi nici separate. De aceea, Aseitatea tuturor dharmelor şi Aseitatea lui Subhūti nu sunt nici două şi nici separate. Şi, de asemenea, Aseitatea Divinului, pe vremea când era un Bodhisattva, este Aseitatea Divinului când [n.t. şi după ce] a câştigat Trezirea deplină. Şi aceea este Aseitatea prin care un Bodhisattva ajunge să fie numit „Tathāgata", atunci când a câştigat categoric iluminarea supremă.

2. Pământul se cutremură, şi mulţi sunt salvaţi

Atunci când a avut loc această expunere despre Aseitatea lui Tathāgata, marele Pământ s-a cutremurat în şase direcţii, s-a clătinat, s-a zguduit, a fost agitat, a răsunat şi s-a rostogolit, aşa cum a făcut atunci când Tathāgata a câştigat Trezirea deplină.

Subhūti: O, zei, astfel este născut Venerabilul Subhūti după imaginea lui Tathāgata. Însă el nu este născut după imaginea formei sau a oricăror fructe ale vieţii sfinte, de la fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent şi până la Buddhaitate. Acele dharme, care ar fi născute după imaginea a ceva, sau cele după a căror imagine s-ar fi născut, nu există, nu se poate ajunge la ele. În acest fel este născut Înţeleptul Subhūti după imaginea lui Tathāgata.

Śāriputra: Această Aseitate, O, Divinule, înaintează în profunzime!

Divinul: Aşa este, Śāriputra.

Atunci când a fost expusă această învăţătură despre Aseitate, minţile a trei sute de călugări au fost eliberate de revărsări, fără nicio altă agăţare (sau aderenţă). Cinci sute de călugăriţe au obţinut ochiul-Dharma pur, imparţial, detaşat şi imaculat. Cinci mii de zei, care au făcut în trecut pregătirile necesare, au dobândit acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse. Şi minţile a şase mii de Bodhisattva au fost eliberate de revărsări, fără nicio altă aderenţă (sau agăţare).

3. Înţelepciunea perfectă şi priceperea în mijloace

Śāriputra a ştiut că gândurile acelor Bodhisattva au fost eliberate de revărsări, fără nicio altă aderenţă, şi l-a întrebat pe Divin despre motivul sau cauza acestei eliberări.

Divinul: Acei Bodhisattva au onorat cinci sute de Buddha şi, în tot acel timp, ei au oferit daruri, şi-au păzit moralitatea, şi-au perfecţionat răbdarea, şi-au manifestat vigoarea şi s-au concentrat profund. Însă ei nu au fost susţinuţi de înţelepciunea perfectă şi aveau lipsuri în priceperea în mijloace. Astfel, deşi au dobândit calea Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), deşi au înaintat în Lipsa Semnelor şi şi-au pus minţile să lucreze asupra Lipsei Dorinţelor, din cauză că le-a lipsit priceperea în mijloace, ei au realizat realitatea-limită şi au evoluat pe nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha, şi nu pe nivelul unui Buddha. Să presupunem că ar exista o pasăre imensă, mare de o sută sau chiar de şapte sute de kilometri, însă fără aripi sau cu aripi infirme sau rănite. Acea pasăre ar vrea să coboare în Jambudvīpa, din înălţimile Paradisului celor Treizeci şi Trei. Dacă, în spaţiul intermediar, în mijlocul călătoriei sale spre Jambudvīpa, ar vrea să se întoarcă la zeii celor Treizeci şi Trei, ar mai putea să facă asta?

Śāriputra: Nu, Divinule.

Divinul: Şi ar putea spera să coboare în Jambudvīpa fără să se rănească?

Śāriputra: Nu, Divinule. Ea este sortită să fie rănită, iar atunci când va cădea în Jambudvīpa va suferi moartea sau o durere agonizantă. Datorită faptului că, în timp ce corpul îi este imens, puterea aripilor sale este insuficientă, ea pur şi simplu cade de sus.

Divinul: Aşa este, Śāriputra. Chiar dacă un Bodhisattva, timp de nenumărate ere după ce şi-a ridicat mintea la Trezirea deplină, ar oferi daruri, şi-ar păzi moralitatea, şi-ar perfecţiona răbdarea, ar manifesta vigoarea şi ar intra în meditaţii, oricât de măreţe i-ar fi fost pornirea şi gândul pe care îl ridică la iluminarea deplină, dacă nu este susţinut de înţelepciunea perfectă şi îi lipseşte priceperea în mijloace, el este sortit să cadă la nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha. Mai departe, Śāriputra, se poate întâmpla ca un Bodhisattva să-şi amintească şi să păstreze în minte Buddhaşii, Divinii trecuţi, viitori şi prezenţi, moralitatea, concentrarea, înţelepciunea, eliberarea, vederea şi cunoaşterea eliberării – însă toate acestea printr-un fel de semn. Atunci, el nici nu cunoaşte şi nici nu vede moralitatea Tathāgataşilor şi nici concentrarea lor, nici înţelepciunea, eliberarea sau vederea şi cunoaşterea eliberării. Ignorant în ceea ce le priveşte, orb faţă de ele, aude cuvântul „vacuitate", îl tratează ca pe un semn şi vrea să transforme [acea masă de merit] într-o Trezire deplină [pe care o vede ca vacuitate]. În consecinţă, el va rămâne pe nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha – datorită faptului că el nu este susţinut de înţelepciunea perfectă şi pentru că are lipsuri în priceperea în mijloace.

Śāriputra: Aşa cum înţeleg eu sensul învăţăturilor Divinului, deşi un Bodhisattva poate fi asociat cu o mulţime imensă de merite, cât timp el nu este susţinut de înţelepciunea perfectă şi este fără pricepere în mijloace, îi lipseşte prietenul cel bun şi este nesigură obţinerea de către el a iluminării depline. De aceea, un Bodhisattva care vrea să obţină Trezirea deplină, trebuie să dezvolte perfecţiunea înţelepciunii şi să devină priceput în mijloace.

Divinul: Aşa este, Śāriputra.

Śakra şi zeii: Profundă, O, Divinule, este înţelepciunea perfectă! Greu de obţinut, deosebit de greu de obţinut este iluminarea deplină!

Divinul: Aşa este, O, zeilor. Această perfecţiune a înţelepciunii este profundă. Trezirea deplină este greu de obţinut, deosebit de greu de obţinut, dacă cineva este slab în înţelepciune, insuficient de înzestrat cu vigoare şi cu hotărâre, nepriceput în mijloace şi dacă slujeşte prietenii răi.

4. Iluminarea şi vacuitatea

Subhūti: Cum poate Divinul să spună că iluminarea deplină este greu de obţinut, deosebit de greu de obţinut, dacă nu există nimeni care să poată obţină iluminarea? Pentru că, datorită vacuităţii tuturor dharmelor, nu există nicio dharma care să poată dobândi Trezirea[1]. Toate dharmele sunt vide, goale. Şi acea

[1] Dharma care să poată câştiga iluminarea sau Trezirea: fiinţa, sau Bodhisattva.

dharma[1] pentru a cărei abandonare se demonstrează Dharma, acea dharma nu există. Şi de asemenea acea dharma care să fie iluminată în iluminarea deplină[2], şi cea care trebuie să fie iluminată[3], şi cea care ar fi să cunoască [iluminarea], şi cea care trebuie să o cunoască[4] – toate aceste dharme sunt vide. În această manieră, sunt înclinat să gândesc că Trezirea este uşor de obţinut, nu greu de obţinut.

Divinul: Iluminarea deplină este greu de obţinut pentru că este imposibil să aibă loc, pentru că în realitate ea nu există, pentru că nu poate fi distinsă, deosebită sau discriminată, pentru că nu a fost fabricată [ca o aparenţă neadevărată].

Śāriputra: De asemenea, pentru că este vidă este greu de obţinut, O, Subhūti. Pentru că nu-i trece prin minte spaţiului că va dobândi iluminarea supremă. Astfel trebuie cunoscute aceste dharme în Trezire, ca fiind lipsite de existenţă proprie. Pentru că toate dharmele sunt la fel ca spaţiul. Şi, Subhūti, dacă iluminarea deplină ar fi fost uşor de obţinut, atunci nu s-ar abate de la ea atât de mulţi Bodhisattva. Dar, cum nenumăraţi Bodhisattva se întorc cu spatele la ea, atunci se poate discerne că Trezirea supremă este greu de obţinut, deosebit de greu de câştigat.

Subhūti: Dar, Śāriputra, forma, senzaţia, percepţia, voinţa sau conştiinţa se abat de la iluminare?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Este atunci dharma care se abate de la Trezirea deplină, alta sau altceva decât formă, etc.?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Aseitatea formei, etc. se abate?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Dharma care se abate de la iluminarea deplină[5] este alta sau altceva decât Aseitatea formei, etc.?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Forma, etc. cunoaşte iluminarea deplină?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Dharma care cunoaşte iluminarea deplină este alta sau altceva decât forma, etc.?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Aseitatea formei, etc. cunoaşte iluminarea deplină?

---

[1] Dharma pentru a cărei abandonare se demonstrează Învăţătura: ignoranţa.

[2] Dharma care să fie Trezită: fiinţa, sau Bodhisattva.

[3] Tot fiinţa, sau Bodhisattva.

[4] Tot fiinţa, sau Bodhisattva.

[5] Un Bodhisattva care se abate de la Trezirea deplină.

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Dharma care cunoaşte Trezirea deplină, este alta sau altceva decât Aseitatea formei, etc.?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Trebuie ca forma, etc. să fie cunoscute în iluminarea deplină, sau vreo *dharma* alta decât forma etc., sau Aseitatea formei, etc., sau o dharma alta decât Aseitatea formei, etc.?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Aseitatea se abate de la iluminarea deplină?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Acea dharma care se abate de la iluminarea deplină este în Aseitate?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Śāriputra, ce sau care este atunci această dharma care se abate de la iluminarea deplină, dacă o analizăm aşa cum stă în această natură a dharmelor, care este chiar Vacuitatea, după metoda de a nu lua nicio poziţie în nicio dharma? Sau ce dharma este acea Aseitate? Poate că Aseitatea este cea care este făcută să se abată?

Śāriputra: Nu, Subhūti.

Subhūti: Din moment ce astfel, în adevărul cel mai profund, şi aşa cum stau lucrurile, nicio dharma nu poate fi percepută sau concepută ca reală, ce sau care este acea dharma care se abate de la iluminarea deplină?

Śāriputra: Atunci când cineva adoptă metoda analizării dharmelor în realitatea lor ultimă, pe care Subhūti cel Înţelept o foloseşte în expunerea sa, atunci, într-adevăr, nu există nicio dharma care se abate de la Trezirea deplină. Însă atunci, Venerabile Subhūti, nu mai există nicio bază pentru diferenţierea în trei tipuri de persoane[1] a celor care şi-au pornit inimile spre iluminare, aşa cum au fost descrise de către Tathāgata, şi care diferă în ceea ce priveşte vehiculul pe care l-au ales. Potrivit expunerii Venerabilului Subhūti, ar trebui să fie un singur vehicul [pentru toţi cei a căror inimă (sau minte) s-a pornit spre iluminare], adică vehiculul-Buddha sau vehiculul-Bodhisattva, măreţul Vehicul.

Purna: În primul rând, Venerabilul Śāriputra trebuie să îl întrebe pe Venerabilul Subhūti, Înţeleptul, dacă acceptă că există chiar şi un singur fel de fiinţă a cărei inimă (sau minte) să fie pornită spre iluminare şi care să folosească fie vehiculul Discipolilor, fie pe cel al Pratyekabuddhaşilor, fie măreţul Vehicul.

Śāriputra: Subhūti, accepţi că există cel puţin un fel de fiinţă a cărei inimă este fixată pe Trezire şi care foloseşte fie vehiculul Discipolilor, fie cel al Pratyekabuddhaşilor, fie măreţul Vehicul?

Subhūti: Śāriputra, vezi cumva [ca pe o entitate reală] în Aseitatea Aseităţii, chiar şi o singură fiinţă a cărei inimă să fie fixată pe iluminare, fie ea şi una care

[1] Discipol, Pratyekabuddha şi Buddha Perfect Trezit.

foloseşte vehiculul Discipolilor, sau pe cel al Pratyekabuddhaşilor, sau măreţul Vehicul?

Śāriputra: Nici vorbă, Subhūti. Aseitatea, în primul rând, nu este percepută ca fiind de trei feluri şi cu atât mai puţin fiinţele ale căror minte este fixată pe Trezire.

Subhūti: Este atunci Aseitatea percepută ca fiind măcar de un singur fel?

Śāriputra: Nici vorbă, Subhūti.

Subhūti: Vezi atunci în Aseitate fie şi o singură dharma care ar constitui o fiinţă a cărei inimă să fie fixată pe iluminare?

Śāriputra: Nici vorbă, Subhūti.

Subhūti: Şi cum astfel, în adevărul ultim şi aşa cum stau lucrurile, o asemenea dharma, care ar putea constitui o fiinţă a cărei minte este fixată pe Trezire, nu poate fi găsită sau percepută, de unde ai tu ideea că „aceasta aparţine vehiculului Discipolilor, aceea vehiculului Pratyekabuddhaşilor, aceea Măreţului Vehicul”? Dacă un Bodhisattva aude de această absenţă a diferenţei, distincţiei sau deosebirii între cele trei tipuri de persoane care şi-au fixat inimile pe Trezire, pentru că sunt complet incluse în aceeaşi Aseitate, şi nu devine intimidat sau indiferent în mintea sa şi nu se întoarce din drum, atunci trebuie ştiut că acel Bodhisattva va înainta către iluminare.

Divinul: Bine spus, Subhūti. Ai fost inspirat să spui asta prin măreţia şi puterea susţinătoare a lui Tathāgata.

Śāriputra: Către care iluminare, O, Divinule, va înainta acel Bodhisattva?

Divinul: Către Trezirea deplină şi supremă.

5. Caracteristici necesare înaintării spre iluminare

Subhūti: Cum trebuie să se comporte un Bodhisattva, cum trebuie să se antreneze, dacă vrea să înainteze către iluminarea deplină şi supremă?

Divinul: Bodhisattva trebuie să adopte aceeaşi atitudine faţă de toate fiinţele, mintea sa trebuie să fie la fel faţă de toate fiinţele, nu trebuie să-i trateze pe ceilalţi inegal, ci cu o minte prietenoasă, bine dispusă, dornică să ajute, lipsită de aversiune, evitând să rănească şi să provoace durere, trebuie să-i trateze pe ceilalţi ca şi cum aceştia ar fi mama, tatăl, fiul sau fiica sa. Un Bodhisattva trebuie să se comporte faţă de toate fiinţele ca un salvator al tuturor fiinţelor, aşa trebuie să se antreneze, dacă vrea să cunoască Trezirea deplină şi supremă. Trebuie, el însuşi, să se abţină de la orice rău, trebuie să ofere daruri, să-şi păzească moralitatea, să se perfecţioneze în răbdare, să manifeste vigoare, să se concentreze profund, să obţină stăpânirea asupra înţelepciunii, să examineze producerea condiţionată (sau apariţia dependentă), atât în ordinea directă, cât şi în ordinea inversă, şi de asemenea trebuie să-i stârnească şi să-i încurajeze şi

pe ceilalţi să facă tot la fel. În acelaşi fel, el trebuie să stea ferm în toate, de la meditaţia asupra adevărurilor şi până la stadiul în care devine convins că el va fi salvat ca Bodhisattva, şi în care ajută la maturizarea fiinţelor şi trebuie de asemenea să îi îndemne pe ceilalţi să facă la fel, să îi incite şi să-i încurajeze. Atunci când îşi doreşte cu înflăcărare toate acestea şi se antrenează pentru aceasta, atunci toate îi vor fi dezvăluite, de la formă şi până la ordinea stabilită a Dharmei.

Capitolul XVII – Caracteristici, indicatori și semne ale ireversibilității

1. Diverşi indicatori ai ireversibilităţii

Subhūti: Care sunt, O, Divinule, caracteristicile, indicatorii şi semnele unui Bodhisattva „fără-întoarcere”, şi cum putem şti că un Bodhisattva este ireversibil?

Divinul: Nivelul oamenilor obişnuiţi, nivelul Discipolilor, nivelul Pratyekabuddhaşilor, nivelul Buddhaşilor – toate sunt numite „Nivelul Aseităţii”. Cu gândul că toate acestea sunt, prin Aseitate, nu două şi nici separate, că sunt nedeosebite şi nediscriminate, el întră în această Aseitate, în această natură a Dharmei. După ce a stat ferm în Aseitate, el nici nu o imaginează, şi nici nu o discriminează (distinge). În acest sens el intră în Aseitate. Atunci când a intrat astfel în ea, chiar şi după ce a plecat din adunarea unde a auzit despre Aseitate, el nu ezită, nu devine mirat sau confuz, nu se îndoieşte şi nu este tulburat de gândul [referitor la formă, etc.] că „nu este aşa”. Dimpotrivă, el crede ferm că „este chiar aşa, chiar Aseitate” şi astfel plonjează în ea. Dar el nu pălăvrăgeşte despre orice îi trece prin minte. El vorbeşte numai atunci când este folositor [pentru ceilalţi] şi nu când nu este folositor. El nu se uită de sus la ceea ce au făcut sau nu au făcut ceilalţi. Înzestrat cu aceste caracteristici, indicatori şi semne, un Bodhisattva trebuie păstrat în minte drept cineva care nu se mai întoarce de la Trezirea deplină.

Mai departe, un Bodhisattva ireversibil nu se coboară la nivelul Śramanaşilor şi al Brahminilor din alte şcoli, spunându-le că ei ştiu ceea ce merită ştiut, că ei văd ceea ce merită văzut. El nu aduce omagii unor zei ciudaţi, nu le oferă flori, parfumuri, etc. şi nu se încrede în ei. El nu mai renaşte în locurile pline de durere[1] şi nici nu mai devine vreodată femeie[2]. Mai departe, Subhūti, un Bodhisattva ireversibil realizează observarea celor zece căi largi ale acţiunilor pozitive, virtuoase [n.t. enumerate mai jos]. El însuşi studiază şi urmează şi îi încurajează şi pe ceilalţi să studieze şi să urmeze abţinerea de la a lua viaţa, abţinerea de la

[1] În cele trei tărâmuri inferioare.

[2] Nu există certitudinea apartenenţei la textul original. Buddha a iniţiat şi femei, şi în text apar şi călugăriţe, şi laice, în egală măsură cu călugării şi laicii şi fiice de familie nobilă, în aceeaşi măsură cu fii de familie nobilă. În Vajrayana sunt menţionaţi şi Bodhisattva feminini, cum ar fi Ārya Tārā. În Dhammapada există şi o povestire despre cum Buddha prezice o Bodhisattva femeie, ce va deveni în viitor un (sau o) Buddha pe nume „Lumina Candelei”.

a lua ceea ce nu este dat (sau oferit), abţinerea de la comportamentul greşit în ceea ce priveşte plăcerile senzuale, abţinerea de la intoxicanţi, pentru că tind să tulbure mintea, abţinerea de la vorbirea mincinoasă, de la vorbirea răuvoitoare, abţinerea de la vorbirea dură, abţinerea de la vorbăria confuză, abţinerea de la jinduire şi nesaţ, abţinerea de la reaua voinţă şi abţinerea de la vederile greşite[1]. Este chiar sigur că un Bodhisattva ireversibil observă, analizează şi urmează cele zece căi de acţiune pozitivă şi îi încurajează şi pe ceilalţi să le observe şi să le urmeze, îi stârneşte şi îi încurajează să o facă, îi stabileşte şi îi confirmă în ele. El nu încalcă aceste zece precepte nici măcar în visele sale, şi nu adăposteşte şi nu hrăneşte asemenea acţiuni greşite în mintea sa. Până şi în visele sale, un Bodhisattva ireversibil păstrează în minte cele zece căi binefăcătoare de acţiune.

Mai mult, atunci când un Bodhisattva ireversibil stăpâneşte un text al Dharmei şi îl oferă celorlalţi, el are în minte binele şi fericirea tuturor fiinţelor şi oferă acel dar al Dharmei tuturor fiinţelor la un loc, fără vreo deosebire. Mai departe, atunci când sunt predate dharmele profunde, un Bodhisattva nu ezită, nu devine dezorientat, nu se îndoieşte, şi nu devine confuz. El spune numai ceea ce este benefic, şi vorbeşte blând şi moderat. El simte doar puţină lene şi toropeală, şi îşi pierde toate înclinaţiile latente către rău. Indiferent de direcţia în care se îndreaptă, mintea sa nu rătăceşte, ci atenţia sa este fixată în faţa sa. Atunci când calcă pe pământ, el ştie ce face, iar când îşi ridică şi îşi pune jos piciorul, nici nu zăboveşte şi nici nu se grăbeşte, ci rămâne calm şi liniştit. Roba sa nu are păduchi[2], obiceiurile sale sunt curate, el este rareori bolnav, iar supărările şi problemele sale sunt puţine. În corpul său, cele optzeci de mii de familii de viermi [n.t. sau paraziţi], care sunt prezente în corpurile altor fiinţe, nu se pot dezvolta deloc, pentru că rădăcinile sale pozitive l-au ridicat deasupra întregii lumi. Şi, pe măsură ce acele rădăcini virtuoase ale sale continuă să crească, el va câştiga, la momentul potrivit, puritatea perfectă a corpului, a vorbirii şi a minţii.

Subhūti: Ce trebuie cunoscut ca puritate perfectă a gândului (sau a minţii) din partea acestui Bodhisattva?

Divinul: Pe măsură ce acele rădăcini pozitive ale sale continuă să crească, la momentul potrivit, el va câştiga o stare a minţii în care are puţine griji şi nu cunoaşte trădare, înşelăciune, acţiuni necinstite şi viclenie. În plus, puritatea perfectă a minţii sale constă de asemenea şi în aceea că el a depăşit nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Mai mult, un Bodhisattva ireversibil nu este cineva care să pună preţ pe câştig, pe onoare sau pe faimă, pe robe, pe bolul de cerşit, pe găzduire sau pe medicamentele pentru tratamentul bolilor. El nu este plin de invidie şi de răutate. Iar atunci când sunt predate dharmele profunde, el

[1] Acestea sunt cele zece căi de acţiune virtuoasă, binefăcătoare sau pozitivă.

[2] Textul se referă la perioada de acum 2500 de ani.

nu îşi pierde curajul, ci inteligenţa sa devine stabilă, inteligenţa sa ajunge în profunzime. De la ceilalţi, el ascultă Dharma plin de respect. Toate dharmele pe care le aude de la ceilalţi, el le uneşte cu perfecţiunea înţelepciunii şi de asemenea uneşte şi toate artele şi profesiile lumeşti cu natura Dharmei, mulţumită perfecţiunii înţelepciunii. El nu vede nicio dharma care să nu fie conectată cu natura dharmelor, şi toate dharmele le vede pur şi simplu angajate în acest efort.

2. Faptele lui Māra

[*Divinul:*] Mai departe, Māra cel Malefic face să apară o viziune a celor opt mari iaduri, cu multe sute, multe mii, multe sute de mii de Bodhisattvaşi în ele şi îi spune unui Bodhisattva ireversibil: „Aceşti Bodhisattvaşi, descrişi de către Tathāgata ca ireversibili, au renăscut în marile iaduri. La fel şi tu, din moment ce ai fost descris ca ireversibil, vei cădea în marile iaduri. Mărturiseşte că acel gând de iluminare a fost o greşeală! Abandonează-l! Ce este Buddhaitatea pentru tine? În acest fel, vei evita renaşterea în iaduri. Dacă vei acţiona astfel, vei fi cineva care merge în paradis.” Dacă, nici măcar atunci, mintea unui Bodhisattva nu ezită şi nu devine descurajată sau confuză, dacă el este absolut sigur, în cunoştinţele sale, că un Bodhisattva ireversibil nu poate să renască în iaduri împotriva propriei voinţe, atunci acesta este un alt semn al stării sale de ireversibilitate.

Mai departe, Māra cel Malefic poate veni deghizat ca Śramana şi spune: „Renunţă la tot ce ai auzit până în acest moment, abandonează tot ceea ce ai câştigat până acum! Şi, dacă urmezi acest sfat, te vom aborda din nou şi din nou, şi îţi vom spune: «Ceea ce ai auzit chiar mai înainte nu este cuvântul lui Buddha, ci este poezie, este creaţia poeţilor. Însă ceea ce te învăţ eu aici, aceasta este învăţătura lui Buddha, acesta este cuvântul lui Buddha.»“ Dacă, auzind asta, un Bodhisattva ezită şi devine descurajat, atunci trebuie ştiut că el nu a fost prezis de către Tathāgata, că nu este fixat pe Trezirea deplină, că nu stă ferm în elementul ireversibilităţii. Dar dacă, deşi a auzit aceste cuvinte ale lui Māra, el nu ezită, ci fuge înapoi la natura Dharmei, la Non-producere (sau Non-apariţie), la Non-oprire şi la Non-cauzat, atunci el nu este unul care îşi pune încrederea în alţii. Un Arhat, un călugăr ale cărui revărsări sunt oprite, nu urmează pe altcineva în care să-şi pună încrederea, ci şi-a pus natura Dharmei direct în faţa ochilor, şi Māra nu poate ajunge la el. Tot aşa, un Bodhisattva „fără-întoarcere” nu poate fi zdrobit de persoanele aparţinând vehiculului Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, el nu poate, prin însăşi natura sa, să alunece înapoi la nivelul Discipolilor sau al Pratyekabuddhaşilor, el este fixat pe atotcunoaştere şi ajunge până la urmă la Trezirea perfectă. Este foarte sigur că un Bodhisattva,

care stă ferm în starea „fără-întoarcere”, nu poate fi nicidecum condus pe căi greşite de către alţii.

Mai departe, cineva va veni la un Bodhisattva ireversibil şi îi va spune: „Acest parcurs în înţelepciunea perfectă este o călătorie în naştere-şi-moarte, şi nu călătoria cuiva care este în căutarea iluminării. Pune capăt suferinţei chiar în această viaţă! Atunci, nu vei mai trece prin toate suferinţele şi dezamăgirile care sunt legate de planul naşterii-şi-morţii. Da, sigur, chiar în această viaţă, această personalitate a ta va fi terminată, de ce te gândeşti să îţi mai iei încă una [de dragul celorlalte fiinţe][1]?” Dacă, nici măcar atunci, Bodhisattva nici nu ezită şi nici nu devine descurajat, însuşi Māra îi va spune: „Doar aruncă o privire la acei Bodhisattva care, timp de nenumărate ere, au oferit Buddhaşilor cele necesare vieţii, care au trăit vieţi sfinte în prezenţa nenumăraţilor Buddha, care au onorat nenumăraţi Buddha, care i-au întrebat chiar despre acest Vehicul al Bodhisattvaşilor, care i-au întrebat cum trebuie să stea un Bodhisattva, care au auzit răspunsul Tathāgataşilor şi care au acţionat potrivit lui! Deşi au stat, au mers şi au depus eforturi aşa cum ar fi trebuit, totuşi, nici până astăzi, ei nu au cunoscut încă Trezirea deplină! Ei stau ferm în învăţăturile primite, ei se antrenează aşa cum trebuie, însă nu au atins atotcunoaşterea! Atunci, cum vei atinge tu, vreodată, iluminarea deplină?” Dacă, nici măcar în acel moment, el nu ezită şi nu este descurajat, Māra cel Malefic va face să apară câţiva călugări în acel loc şi va spune: „Acei călugări au devenit Arhaţi, ale căror revărsări au încetat. Ei, care s-au pornit la iluminare, au atins între timp nivelul de Arhat şi au ajuns stabiliţi în el[2]. Cum vei ajunge tu vreodată la Trezirea deplină?”

Este sigur că un Bodhisattva nu mai poate fi întors de pe calea spre iluminarea supremă dacă, atunci când acestea sunt rostite şi expuse, mintea sa nu şovăie, şi nici nu este descurajată. Dacă mintea unui Bodhisattva care a auzit de la un străin aceste afirmaţii descurajatoare nu este exclusă din adevărata natură a Dharmei, dacă el nu se întoarce de la ea, dacă nu se răzgândeşte, dacă recunoaşte aceste fapte ale lui Māra drept ceea ce sunt, atunci este chiar imposibil ca el, cel care înaintează corect în perfecţiuni, să nu atingă atotcunoaşterea. Māra cel Malefic nu are acces nicicum la un Bodhisattva care nu numai că înaintează corect, ci se şi antrenează corect, care nu are lipsuri în practicile descrise de Tathāgataşi, care este complet adaptat activităţii mentale asociate cu perfecţiunile. Dacă un Bodhisattva recunoaşte faptele lui Māra, dacă, atunci când aude afirmaţii descurajatoare de la străini, el nu se opreşte, nu alunecă înapoi şi nici nu se

[1] Adică: de ce să mai renaşti pentru a ajuta fiinţele?

[2] Aici „Māra” face o eroare de logică, pentru că nivelele de Arhat şi de Pratyekabuddha sunt doar opriri temporare pe Calea către atotcunoaştere, către starea de Trezire şi Înflorire completă, starea de Buddha. Nimeni nu se poate stabili definitiv într-un nivel (intermediar), oricare ar fi el.

răzgândeşte, dacă el percepe acele fapte ale lui Māra drept ceea ce sunt, atunci acesta este un alt indicator al ireversibilităţii.

Mai departe, un Bodhisattva ireversibil nu [îşi] formează o percepţie a formei, senzaţiei, etc., şi nici nu produce una. Pentru că un Bodhisattva ireversibil care, prin dharme vide de propriile semne, a intrat categoric în siguranţa faptului că el va câştiga salvarea ca un Bodhisattva, nu concepe nici măcar acea dharma, şi astfel nu o poate compune şi nici nu o poate produce. Se spune aşadar că „un Bodhisattva este ireversibil dacă acceptă cu răbdare cunoaşterea non-producerii." Acesta este un alt indicator al ireversibilităţii. Mai departe, Māra cel Malefic vine deghizat sub forma unui călugăr şi încearcă să-l descurajeze şi să-l împiedice pe Bodhisattva cu ajutorul cuvintelor: „Atotcunoaşterea este la fel ca spaţiul. Este o dharma care nu este, care e non-existentă. Cine o poate şti, cine o poate cunoaşte complet? Nu există nimeni care să înainteze până la ea, nu este nimeni care ar putea-o cunoaşte în totalitate, nu este nimic ce trebuie [n.t. să fie] cunoscut complet, nu este nimeni care ar înţelege, nu este nimic ce trebuie înţeles. Mereu, aceste dharme sunt la fel ca spaţiul, te străduieşti fără folos[1]; această doctrină că «trebuie să cunoaştem Trezirea deplină» este cunoscută ca fiind o faptă a lui Māra, ea nu este învăţătura lui Buddha[2]." Un fiu sau fiică de familie nobilă trebuie atunci să cunoască, să realizeze şi să ştie că această încercare de examinare critică este doar o faptă a lui Māra. Şi după ce a reflectat, el trebuie să-şi facă mintea fermă, de neclintit, irezistibilă. Acesta este un alt indicator al ireversibilităţii.

3. Alţi indicatori ai ireversibilităţii[3]

[*Divinul:*] Mai departe, un Bodhisattva ireversibil este cineva care s-a întors cu spatele la nivelul Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor şi care a pornit în direcţia atotcunoaşterii. Potrivit planului, el intră în prima, a doua, a treia şi a patra stare de concentrare profundă [n.t. adică dhyāna] şi sălăşluieşte în aceste patru meditaţii. El devine un maestru desăvârşit al concentrării, adică el intră în concentrare profundă, însă naşterea sa viitoare nu este determinată de influenţa acestor stări. El îşi bazează naşterea viitoare pe dharmele din sfera dorinţelor

[1] Acestea sunt puncte de vedere specifice nihilismului, care confundă non-apariţia, sau non-producerea, sau lipsa esenţei (vacuitatea) cu inexistenţa totală, şi care neagă până şi experienţa convenţională a cauzei şi efectului.

[2] Cu scopul de a înşela, Māra afirmă că învăţătura despre Trezire este inventată de Māra, fără a dezvălui că el însuşi vorbeşte.

[3] Întregul subcapitol este înţesat cu incoerenţe, din care le-am subliniat doar pe cele mai evidente.

senzuale. Acesta trebuie de asemenea cunoscut ca un semn al ireversibilităţii într-un Bodhisattva „fără-întoarcere”.

Mai departe, un Bodhisattva ireversibil nu pune preţ pe nume, pe renume, pe titlu sau pe faimă. El nu devine ataşat de niciun nume [în particular, care oricum este absent în vacuitate]. Mintea sa rămâne neînfricată şi interesată numai de binele tuturor fiinţelor. Indiferent de direcţia în care se îndreaptă, mintea sa nu rătăceşte, ci rămâne întotdeauna atentă şi conştientă. Atunci când trăieşte viaţa unui laic, el nu manifestă o mare iubire pentru lucrurile plăcute şi nu le doreşte prea mult. El posedă toate lucrurile plăcute cu frică şi cu dezgust. Aflat într-o sălbăticie plină de hoţi, cineva şi-ar mânca mâncarea în frică şi cu gândul permanent de a scăpa de acolo, de a ieşi din acea sălbăticie, şi nu în linişte. Tot aşa, un Bodhisattva ireversibil care trăieşte viaţa unui cap de familie, posedă orice lucruri plăcute pe care le-ar avea pur şi simplu, fără să le poarte grija, fără dorinţă, fără ataşare. El nu este unul dintre cei cărora le pasă de formele dragi şi plăcute. Cei care trăiesc vieţile capilor de familie şi care sunt implicaţi în cele cinci tipuri de plăceri ale simţurilor, nu îşi câştigă existenţa într-un mod incorect, ci în mod corect. Ei nici nu produc vătămări altora şi nici nu întâmpină moartea într-o stare de păcat. Pentru că ei au îndemnat toate fiinţele să câştige fericirea supremă – ei, acei oameni vrednici, acei oameni măreţi, supra-oameni, oameni excelenţi, splendizi, tauri ai oamenilor, oameni sublimi, viteji, eroi, conducători ai oamenilor, nuferi ai oamenilor, lotuşi ai oamenilor, oameni de rasă, Nāga ai oamenilor, lei ai oamenilor, antrenori ai oamenilor! În acest fel trăiesc Bodhisattvaşii viaţa capilor de familie, după măsura în care au fost impregnaţi cu puterea perfecţiunii înţelepciunii – şi acesta este un alt indicator al ireversibilităţii lor.

Mai departe, Vajrapāṇi, marele Yakṣa, îl urmează mereu pe un Bodhisattva ireversibil. Inatacabil, Bodhisattva nu poate fi înfrânt nici de oameni şi nici de spirite. Toate fiinţele îl găsesc greu de cucerit şi mintea sa nu este deranjată [de atacurile lor]. Facultăţile sale sunt toate complete, nu are lipsuri în niciuna. El posedă organele unui om viril şi nu ale unui om impotent. El nu se ocupă în niciun fel de acele vrăji, boscorodeli, ierburi, formule magice, incantaţii medicale, etc., ce sunt activitatea femeilor. El îşi câştigă existenţa într-un mod corect, nu într-un mod greşit. Personalitatea sa nu este nici certăreaţă şi nici înclinată spre dispută. Vederile sale sunt corecte, el nu se preamăreşte pe sine şi nici nu-i priveşte de sus pe ceilalţi. El este înzestrat cu aceste calităţi şi cu altele asemănătoare. El nu prezice femeilor sau bărbaţilor că vor avea un fiu sau o fiică, el nu va urma asemenea căi greşite de a se face acceptat. Toate acestea sunt un alt indicator al ireversibilităţii.

În plus, Subhūti, voi expune caracteristicile, indicatorii şi semnele unui Bodhisattva ireversibil. Înzestrat cu ele, Bodhisattva trebuie cunoscut drept

cineva care nu se mai întoarce de pe drumul spre Trezirea deplină. Încă o dată, care sunt acestea? Următoarele: ei nu se abandonează preocupării cu agregatele (skandha), cu câmpurile-simţurilor, cu elementele şi cu apariţia dependentă. Ei nu sunt preocupaţi cu felul de discuţii de care este interesată societatea, despre regi, hoţi, oştiri şi bătălii; despre sate, oraşe, târguri, ţări, capitale şi regate; despre sine, despre miniştri şi prim-miniştri; despre femei, bărbaţi şi neutri; despre călătorii, parcuri, mănăstiri, palate, iazuri, lacuri, iazuri cu lotuşi, păduri, grădini şi munţi; despre Yakṣa, Rakṣasa, Preta, Pisaca, demonii Kataputana şi Kumbhanda; despre mâncare, băutură, haine, ornamente, parfumuri, ghirlande şi alifii înmiresmate; despre drumuri, intersecţii, străzi, pieţe, lectici şi oameni; despre cântece, dansuri, poveşti, actori, dansatori şi cântăreţi ambulanţi; despre ocean, râuri şi insule. Ei nu se dedică vorbirii care îngreunează Dharma, felului de discuţie care îi încântă pe oamenii obişnuiţi, ci vorbirii despre perfecţiunea înţelepciunii şi devin oameni care nu sunt lipsiţi de activităţile mentale asociate cu atotcunoaşterea. Ei evită să vorbească despre lupte şi certuri, despre dispute şi conflicte. Ei sunt deschişi pentru ceea ce este corect şi nu pentru ceea ce este greşit. Ei laudă fără a cauza disensiuni, şi nu pentru a cauza certuri. Ei vor prietenie şi nu opusul său. Ei predică Dharma şi nu opusul său. Ei plănuiesc să obţină vederea Tathāgata-şilor care sălăşluiesc în alte sisteme de lumi şi astfel ei produc un gând care îi conduce la renaşterea în prezenţa lor. Potrivit planului, ei sunt renăscuţi lângă aceştia şi astfel nu sunt lipsiţi de vederea Tathāgata-şilor, şi nici de ocazii de a-i onora şi a-i servi.

Mai departe, atunci când un Bodhisattva ireversibil şi-a încheiat pentru totdeauna existenţa printre zei – fie că aparţin sferei dorinţelor senzuale, sferei formei sau sferei fără formă – el este renăscut chiar în această regiune de mijloc, în Jambudvīpa. Pentru că, în ţările mărginaşe, sunt numai câteva fiinţe având o cunoaştere bună a artei, poeziei, mantrelor, a învăţăturii secrete, a tratatelor standard, a semnelor prevestitoare şi a sensului religiei, însă în regiunea centrală ei sunt renăscuţi în număr mare. Iar aceia care sunt renăscuţi în regiunile mărginaşe sunt născuţi totuşi în oraşe mari. Acesta este un alt semn al ireversibilităţii.

Mai departe, unui Bodhisattva „fără-întoarcere” nu i se întâmplă să se întrebe dacă este sau nu ireversibil[1]. Nu apare în el nicio îndoială despre asta, nu are nicio nesiguranţă despre stadiul pe care l-a dobândit, şi nu se scufundă sub el. La fel cum Cel-Care-A-Intrat-În-Curent nu are nicio ezitare sau îndoială despre fructul Celui-Care-A-Intrat-În-Curent, dacă acela este stadiul care îi aparţine de drept, la fel, nici un Bodhisattva ireversibil, dacă acel stadiu îi aparţine de drept,

[1] Aceasta contrazice o întâmplare din viaţa lui Buddha, când, cu puţin timp înainte de a deveni Trezit, a cerut „elementelor” un semn care să îi spună sau nu dacă va deveni un Buddha, şi dacă va învinge moartea.

nu are nicio ezitare sau îndoială dacă este sau nu în stadiul unui Bodhisattva [n.t. „fără-întoarcere”], el nu are nicio îndoială despre stadiul care este dreptul său, şi nici nu se scufundă mai jos decât acesta. El vede repede dincolo de orice faptă posibilă a lui Māra, şi nu ajunge sub influenţa lui. Un om care a comis unul dintre păcatele mortale (capitale) nu va scăpa niciodată de gândul acelei acţiuni, el nu poate să îl îndepărteze, ci gândul îl va urma până în momentul morţii. La fel, mintea ireversibilă a unui Bodhisattva „fără-întoarcere” a învăţat să stea ferm în stadiul ireversibilităţii, care este al lui de drept, şi nici măcar întreaga lume, cu zeii, oamenii şi demonii săi (Asura) nu-l poate abate sau devia de la el. El recunoaşte, drept ceea ce sunt, orice fapte ale lui Māra care pot să apară, şi nu ajunge sub influenţa lor. El este lipsit de ezitări şi de îndoieli despre stadiul care este al său de drept şi chiar şi după ce a trecut prin această viaţă prezentă, nu vor apărea în el gândurile care sunt caracteristice Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Atunci când el va fi trecut prin această viaţă prezentă, va gândi: „Nu este cazul ca eu să nu dobândesc iluminarea deplină. Sunt sigur că voi dobândi iluminarea deplină, eu, care am stat ferm în stadiul care este al meu de drept.” El nu mai poate fi condus pe căi greşite de către alţii şi nu poate fi zdrobit în stadiul care este al său de drept. Pentru că a stat ferm în el, mintea sa devine de neînvins, cunoaşterea sa devine de neîntrecut.

Să presupunem că Māra cel Malefic ar veni la el deghizat ca însuşi Buddha şi i-ar spune: „Realizează stadiul de Arhat chiar în această viaţă! Nu eşti predestinat Trezirii depline. Nu ai caracteristicile, indicatorii şi semnele cu care trebuie să fie înzestrat un Bodhisattva, pentru a câştiga iluminarea deplină. De ce trebuie atunci să mergi pe această Cale?” Dacă Bodhisattva se răzgândeşte în acel moment, trebuie să ştim că el nu a fost prezis pentru Trezirea supremă de către Tathāgataşii din trecut. Dacă, pe de altă parte, el se gândeşte: „cu siguranţă, acesta este Māra cel Malefic, care a venit după ce s-a deghizat prin magie în aparenţa lui Buddha, sunt asediat de Māra, aceasta este una dintre creaţiile magice ale lui Māra, nu este Tathāgata. Tathāgata a vorbit pentru ca noi să nu realizăm starea de Arhat, şi nu altfel[1]”, dacă el vede şi înţelege că „acesta este cu siguranţă Māra cel Malefic, care a creat o dublură magică a înfăţişării lui Buddha şi care vrea să mă îndepărteze de iluminarea supremă” şi dacă Māra, după aceea, se întoarce de unde a venit, atunci acest Bodhisattva a fost cu siguranţă prezis în trecut de către Tathāgataşi, pentru Trezirea deplină şi a stat ferm în stadiul de Bodhisattva ireversibil. Acolo unde aceste caracteristici, indicatori şi semne sunt găsite într-un Bodhisattva, acolo putem fi siguri, dincolo de orice umbră de îndoială, că, din moment ce are aceste calităţi, el a fost prezis de către Tathāgataşii din trecut şi a stat ferm în stadiul de Bodhisattva ireversibil. Pentru

[1] Fraza contrazice învăţătura lui Buddha.

că el are caracteristicile, indicatorii şi semnele unui Bodhisattva „fără-întoarcere”. Acesta este un alt indicator al ireversibilităţii.

Mai departe, un Bodhisattva ireversibil încearcă să obţină Dharma cea bună chiar dacă l-ar costa viaţa şi toate bunurile sale. El face un efort suprem pentru a obţine buna Dharma, prin afecţiunea şi respectul pentru Buddhaşi, Divinii trecuţi, viitori şi prezenţi. Având convingerea „corpurile-Dharma sunt Buddhaşii, Treziţii[1]”, el câştigă Dharma cea bună prin afecţiunea şi respectul său pentru Dharma. El câştigă Dharma cea bună, nu numai a Buddhaşilor din trecut, ci şi a celor din prezent şi din viitor. El devine convins că şi el a intrat în rândul celor care sunt socotiţi ca viitori Buddha, viitori Cuceritori şi că şi el a fost prezis pentru acea iluminare supremă, că şi el va câştiga chiar această Dharma bună. El păstrează în minte aceste argumente şi atunci când, în eforturile sale pentru a câştiga Dharma bună, el renunţă chiar şi la viaţa şi la bunurile sale, atunci când nu-şi pierde curajul şi nu devine leneş. Acesta este un alt indicator al ireversibilităţii. Mai mult, atunci când Tathāgata expune Dharma, un Bodhisattva ireversibil nu ezită şi nu are îndoieli.

Subhūti: Nu ezită şi nu are îndoieli nici atunci când un Discipol demonstrează Dharma?

Divinul: Nu. Pentru că un Bodhisattva care a dobândit acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse, nu ezită şi nu are îndoieli atunci când aude despre natura lipsită de obstacole, adevărată, a tuturor dharmelor. Înzestrat cu aceste virtuţi, un Bodhisattva devine ireversibil. Şi acestea trebuie să fie cunoscute drept caracteristici, indicatori şi semne ale unui Bodhisattva care nu mai poate fi întors de pe calea către Trezirea deplină.

[1] Sau: „Dharmakāya este Trezirea Perfectă”, sau „Trezirea Perfectă este Dharmakāya”.

Capitolul XVIII – Vacuitatea

1. Stadii profunde

Subhūti: O, Divinule, este minunat cu ce calităţi măreţe, nelimitate, nemăsurabile, este înzestrat un Bodhisattva!

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că un Bodhisattva ireversibil a dobândit o cunoaştere care este fără sfârşit şi fără limite, pe care nu o pot revendica Discipolii şi Pratyekabuddhaşii.

Subhūti: Divinul ar putea continua să expună caracteristicile, indicatorii şi semnele unui Bodhisattva ireversibil, timp de nenumărate ere. De aici încolo, el ar putea să indice stadiile foarte profunde ale unui Bodhisattva, care sunt legate de înţelepciunea perfectă[1].

Divinul: Bine spus, Subhūti. În mod evident, aduci vorba despre stadiile foarte profunde, pentru că vrei să fii instruit. „Profund", Subhūti, este un sinonim pentru Vacuitate (Lipsa Esenţei), pentru Lipsa Semnelor, Lipsa Dorinţelor, pentru Necauzat, Neprodus, sinonim al Non-naşterii, Non-existenţei, Detaşării, Încetării, Nirvanei şi Plecării.

Subhūti: Este sinonim numai al acestora sau al tuturor dharmelor?

Divinul: Este un sinonim al tuturor dharmelor. Pentru că forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa sunt profunde. Cât de profunde sunt forma, etc.? Atât de profunde ca Aseitatea, atât de profunde sunt forma, etc. Pe cât de profundă este Aseitatea formei, etc., pe atât de profunde sunt forma, etc. Acolo unde nu este formă, etc., aceea este profunzimea formei, etc.

Subhūti: Este minunat, O, Divinule, cum un procedeu subtil (sau o metodă subtilă) a deschis (sau a împiedicat) forma, etc., şi a indicat Nirvana în acelaşi timp.

2. Cum să urmezi înţelepciunea perfectă

Divinul: Atunci când un Bodhisattva reflectează, cugetă şi meditează asupra acestor stadii foarte profunde care sunt legate de înţelepciunea perfectă şi se străduieşte să stea, să se antreneze şi să facă progrese aşa cum este proclamat,

[1] Modul indirect prin care Subhūti stabileşte ceea ce ar urma Buddha să spună, prin care îl opreşte din discurs şi îi sugerează următorul subiect, nu este caracteristic Sutrelor. În Sutre, Buddha vorbeşte despre un anumit subiect în urma unei cereri sau a unei rugăminţi foarte politicoase, pline de respect şi veneraţie. Acesta nu este un paragraf original, ci este introdus pentru a da continuitate şi legitimitate unei idei adăugate ulterior.

descris şi explicat în perfecţiunea înţelepciunii, atunci, dacă face astfel chiar şi pentru o singură zi, cât de măreaţă este fapta pe care o face pe parcursul acelei singure zile! Dacă un bărbat, mişcat de gânduri lacome, a avut o întâlnire romantică cu o femeie frumoasă, atractivă, şi dacă acum acea femeie ar fi reţinută de altcineva şi nu şi-ar putea părăsi casa, ce crezi, Subhūti, de ce ar fi legate preocupările acelui bărbat?

Subhūti: De femeie, desigur. El se gândeşte la venirea ei, la lucrurile pe care le vor face împreună şi la bucuria, distracţia şi încântarea pe care o va avea cu ea.

Divinul: Va avea multe asemenea idei pe parcursul unei zile?

Subhūti: Multe, într-adevăr, O, Divinule.

Divinul: Atâtea asemenea idei câte are el pe parcursul unei zile, pentru tot atâtea ere, un Bodhisattva respinge cu dezgust naşterea-şi-moartea, îşi întoarce spatele la ea şi caută să-i pună capăt.

3. Merit

[*Divinul:*] Atunci când el stă, se antrenează, face progrese, meditează şi se străduieşte aşa cum este proclamat, descris şi explicat în această perfecţiune a înţelepciunii, el scapă şi de acele greşeli care l-ar face să se întoarcă de la iluminarea deplină. Dacă acum un Bodhisattva se dedică devoţiunii pentru înţelepciunea perfectă şi, timp de numai o singură zi, el realizează acţiuni în timp ce sălăşluieşte complet în activităţi mentale legate de înţelepciunea perfectă, iar dacă alt Bodhisattva are lipsuri în înţelepciunea perfectă, însă oferă daruri timp de nenumărate ere, atunci este superior acel Bodhisattva care, chiar şi pentru o singură zi, face eforturi pentru înţelepciunea perfectă. Un Bodhisattva care face eforturi pentru înţelepciunea perfectă, chiar şi pentru o singură zi, generează un merit mai mare decât un alt Bodhisattva care, timp de nenumărate ere, dă şi oferă daruri tuturor felurilor de persoane sfinte – de la Cei-Care-Au-Intrat-În-Curent şi până la Tathāgataşi – însă are lipsuri în înţelepciunea perfectă. Dacă acel alt Bodhisattva nu numai că ar oferi daruri, aşa cum s-a spus [n.t. chiar mai înainte], ci ar acorda şi o atenţie deosebită respectării preceptelor morale, însă ar avea lipsuri în înţelepciunea perfectă, atunci acest Bodhisattva, cel care sălăşluieşte în înţelepciunea perfectă, ar genera meritul mai mare dacă, după ce a ieşit din activitatea sa mentală asupra înţelepciunii perfecte, ar expune Dharma. Şi acestea ar rămâne adevărate chiar dacă celălalt Bodhisattva ar fi în plus înzestrat cu răbdare. Şi chiar dacă în plus el ar manifesta vigoarea, ar face eforturi pentru meditaţii şi aripile Trezirii, dar totuşi ar avea lipsuri în

înţelepciunea perfectă; un Bodhisattva care, după ce a oferit darul Dharmei[1], aşa cum s-a spus mai înainte, l-ar transforma în iluminare completă, ar genera un merit şi mai mare decât celălalt. Încă şi mai mare ar fi meritul unui Bodhisattva care, nu numai că ar că oferi darul Dharmei, nu numai că l-ar transforma în Trezire completă, ci ar folosi modul de transformare care a fost predat în perfecţiunea înţelepciunii. Însă dacă un Bodhisattva, după ce a făcut toate acestea, nu ar mai face eforturi în izolare meditativă, atunci meritul său ar fi mai mic decât al celui care face eforturi pentru înţelepciunea perfectă, în retragere meditativă şi care, prins de perfecţiunea înţelepciunii, face ca acea izolare meditativă să nu fie lipsită de înţelepciune perfectă. Cel din urmă generează meritul mai mare.

4. Nemăsurabil, vacuitate şi vorbărie

Subhūti: Cum poate să spună cineva că el generează meritul mai mare, din moment ce Divinul a descris toate acumulările ca fiind rezultatul discriminării greşite?

Divinul: Şi în acest caz, acumularea de merit din partea unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, trebuie descrisă ca fiind chiar vidă, goală, lipsită de valoare, nesemnificativă şi nesubstanţială. În măsura în care un Bodhisattva continuă să contemple toate dharmele în acest fel, în acea măsură el devine cineva care nu este lipsit de înţelepciune perfectă. Şi în măsura în care el nu este lipsit de înţelepciune perfectă, în acea măsură el generează o acumulare (sau colecţie) nemăsurabilă şi incalculabilă de merit.

Subhūti: Există vreo distincţie sau diferenţă între nemăsurabil şi incalculabil?

Divinul: Este „nemăsurabil" pentru că, în el, toate măsurătorile trebuie să înceteze. Este „incalculabil", pentru că epuizează toate eforturile de a-l calcula.

Subhūti: Ar fi vreun motiv să presupunem că agregatele (skandha) sunt nemăsurabile?

Divinul: Da, ar fi.

Subhūti: Care este sinonimul acestui termen, „nemăsurabil"?

Divinul: Vacuitatea (sau Lipsa Esenţei), Lipsa Semnelor şi Lipsa Dorinţelor.

Subhūti: Este sinonim numai la acestea, nu şi la celelalte dharme?

Divinul: Nu am descris eu toate dharmele ca „vide"?

Subhūti: Tathāgata a descris toate dharmele ca pur şi simplu vide.

Divinul: Şi, fiind vide, ele sunt de asemenea inepuizabile. Şi ceea ce este vacuitate, este de asemenea şi nemăsurabil. Aşadar, potrivit realităţii finale celei

[1] După ce a înţeles-o corect, a predat corect Dharma celor care vor să o asculte, să o înţeleagă, să o urmeze.

mai profunde, nu poate fi percepută nicio distincţie sau diferenţă între aceste dharme. Ele au fost descrise de către Tathāgata ca pură vorbărie. Doar vorbim atunci când spunem despre „nemăsurabil”, sau „incalculabil”, sau „inepuizabil”, sau „vacuitate”, sau „fără semne”, sau „fără dorinţe”, sau „Necauzatul”, sau „Non-producere”, „non-naştere”, „non-existenţă”, „detaşare”, „încetare” sau „Nirvana”. Această expunere a fost descrisă de către Tathāgata ca împlinirea demonstraţiilor sale.

Subhūti: Este minunat să vezi măsura în care Tathāgata a demonstrat natura adevărată a tuturor acestor dharme, şi totuşi nimeni nu se poate exprima în mod corect despre natura adevărată a tuturor acestor dharme [în sensul de a evidenţia caracteristici distinctive ale unor entităţi reale şi separate]. După cum înţeleg sensul învăţăturii lui Tathāgata, nici măcar despre toate dharmele [n.t. la un loc, sau despre oricare în parte] nu se poate vorbi, în niciun sens?

Divinul: Aşa este, nu se poate exprima în mod corect, în cuvinte, vacuitatea tuturor dharmelor.

5. Fără creştere sau descreştere

Subhūti: Poate ceva să aibă creştere sau descreştere, dacă este dincolo de toate cuvintele care fac distincţii?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Dar dacă nu există creştere sau descreştere a unei entităţi (dharma) care este dincolo de toate cuvintele care fac deosebiri, atunci nu poate exista creştere sau descreştere a celor şase perfecţiuni. Şi cum ar putea atunci un Bodhisattva să câştige iluminarea supremă prin forţa acestor şase perfecţiuni, dacă ele nu cresc, şi cum ar putea el să ajungă aproape de Trezirea deplină dacă, fără a împlini [n.t., realiza sau desăvârşi] cele şase perfecţiuni, el nu poate să se apropie de iluminarea supremă?

Divinul: Aşa este, Subhūti. Categoric, nu există creştere sau descreştere a unei entităţi-perfecţiune. Un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, care dezvoltă înţelepciunea perfectă şi care este priceput în mijloace, evident nu gândeşte că „această perfecţiune a generozităţii creşte, această perfecţiune a generozităţii scade”. Ci el ştie că „această perfecţiune a dăruirii este numai un simplu cuvânt.” Atunci când oferă un dar, el transformă în iluminare completă activităţile mentale, producerea gândului şi rădăcinile virtuţii, care sunt implicate în actul dăruirii. Însă el le transformă în aşa fel încât respectă realitatea efectivă a Trezirii depline. Şi procedează în acelaşi fel şi atunci când îşi ia asupra sa obligaţiile morale, când se perfecţionează în răbdare, când manifestă vigoarea, când intră în meditaţii, când înaintează în înţelepciunea perfectă, când dezvoltă înţelepciunea perfectă.

Subhūti: Ce este atunci această iluminare supremă?

Divinul: Este Aseitatea. Dar Aseitatea nici nu creşte şi nici nu scade. Un Bodhisattva care sălăşluieşte deseori şi în mod repetat în activităţi mentale legate de acea Aseitate, ajunge aproape de Trezirea supremă şi nu mai pierde vreodată acele activităţi mentale. Este sigur că nu poate exista nici creştere şi nici descreştere a unei entităţi care este dincolo de toate cuvintele şi, prin urmare, nici perfecţiunile şi nici toate dharmele nu pot creşte şi nu pot să scadă. Atunci când sălăşluieşte în activităţi mentale de acest fel, un Bodhisattva devine cineva care este aproape de Trezirea perfectă.

Capitolul XIX – Zeița fluviului Gange

1. Producerea condiţionată (sau apariţia dependentă)

Subhūti: Dacă un Bodhisattva câştigă iluminarea supremă, reuşeşte [n.t. aceasta] datorită producerii primului gând al iluminării, sau datorită ultimului gând al iluminării? Acele două acte de gândire nu se pot combina nicăieri [şi de aceea ele nu pot coopera pentru a produce un rezultat]. Cum poate să aibă loc o acumulare de rădăcini pozitive ale unui Bodhisattva?

Divinul: Ce crezi, Subhūti, fitilul unei lămpi cu ulei care arde, este ars de prima apariţie a flăcării, sau de ultima apariţie a flăcării?

Subhūti: Nu, O, Divinule! Nu este ars nici de prima apariţie a flăcării, nici independent de ea, şi de asemenea nu este ars nici de apariţia ultimei flăcări, şi nici independent de ea.

Divinul: Totuşi, a fost acest fitil categoric ars?

Subhūti: Da, Divinule.

Divinul: În acelaşi fel, un Bodhisattva nu atinge Trezirea deplină nici prin primul şi nici prin ultimul gând al iluminării, şi nici independent de ele. El nu o câştigă prin aceste produceri ale gândului, şi nici altfel decât prin ele. Şi totuşi, el câştigă Trezirea deplină.

2. Nicio dezvoltare

Subhūti: Profundă este această producere condiţionată!

Divinul: Subhūti, acel [prim] gând care s-a oprit [după apariţia sa momentană] va fi produs din nou [în momentul celui de-al doilea gând]?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Acel gând care a fost produs [în trecut], este el, prin însăşi natura lui, sortit inevitabil, condamnat să se oprească?

Subhūti: Da, Divinule, este.

Divinul: Dacă ceva este, prin însăşi natura sa, condamnat să se oprească, va fi acel ceva distrus?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Acel gând, care nu a fost [încă] produs, este el, prin propria sa natură, condamnat să se oprească?

Subhūti: Nu, Divinule [pentru că, ceva care nu a fost produs nu poate fi oprit].

Divinul: Însă atunci când ajunge în punctul în care, prin propria sa natură, este condamnat să se oprească, va fi atunci distrus?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Dacă natura esenţială a acelui gând nu include (sau nu implică) nici producere şi nici încetare, va fi atunci acesta oprit?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Dacă o dharma, prin natura ei esenţială, originară, este deja oprită în propria ei existenţă, va fi acea dharma oprită?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Va fi oprită natura adevărată a dharmelor?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Va sta ferm Bodhisattva, în acelaşi fel în care Aseitatea stă ferm?

Subhūti: Da, va sta.

Divinul: Nu va fi acea Aseitate în pericol de a fi schimbată din imobilitatea ei de neînvins?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Profundă este Aseitatea.

Subhūti: Este profundă, Divinule.

Divinul: Este gândul în Aseitate?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Este gândul Aseitate [sau identic cu Aseitatea]?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Este gândul altceva decât Aseitatea?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Poţi să vezi o Aseitate?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Cel care înaintează în Aseitate, înaintează în profunzime?

Subhūti: Nu merge absolut nicăieri. Pentru că, prin puterea obişnuinţei, nicio idee cu privire la activităţile sale nu are loc în el, şi nici nu îi vine.

Divinul: Unde înaintează un Bodhisattva, atunci când înaintează în înţelepciunea perfectă?

Subhūti: În realitatea ultimă.

Divinul: Atunci când se îndreaptă către realitatea ultimă, merge el într-un semn?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Atunci, este pentru el semnul ceva ce nu a anulat prin dezvoltarea prin meditaţie?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Atunci, pentru un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, devine semnul ceva ce a anulat prin dezvoltarea prin meditaţie?

Subhūti: Acel Bodhisattva nu face niciun efort, în timp ce înaintează pe drumul unui Bodhisattva, pentru a atinge în naşterea [n.t. sau viaţa] prezentă acea stare în care toate semnele să fie abandonate. Dacă ar fi să atingă acea stare

înainte ca toate dharmele caracteristice unui Buddha să fie complete în el, atunci ar deveni automat un Discipol. Priceperea în mijloace a unui Bodhisattva constă tocmai în aceasta, că el cunoaşte acel semn, atât expresia cât şi cauza lui, şi totuşi se abandonează complet Lipsei Semnelor[1].

Śāriputra: Înţelepciunea perfectă a unui Bodhisattva creşte şi atunci când, în visele sale, el dezvoltă cele trei uşi ale Eliberării, adică Vacuitatea (Lipsa Esenţei), Lipsa Semnelor şi Lipsa Dorinţelor?

Subhūti: Dacă sporeşte prin dezvoltare ziua, atunci sporeşte şi în cineva care visează [despre ea]. Pentru că Divinul a spus că somnul şi trezia sunt nedeosebite, nediferenţiate[2]. Dacă un Bodhisattva care a primit înţelepciunea perfectă înaintează zi de zi în ea, atunci, datorită practicii repetate a perfecţiunii înţelepciunii, el o va dezvolta din abundenţă şi în visele sale.

Śāriputra: Dacă cineva face o faptă în vis, pozitivă sau negativă, binefăcătoare sau răufăcătoare, va fi adăugată grămezii sau colecţiei sale de karma?

Subhūti: Aşa cum Divinul a predat că, în esenţă, toate dharmele sunt ca un vis, aşa şi [adică din punctul de vedere al realităţii finale] acea faptă nu va fi adăugată grămezii sau colecţiei sale de karma. Însă, pe de altă parte [din punctul de vedere al realităţii aparente], acea faptă va fi adăugată grămezii sau colecţiei sale de karma dacă, după ce persoana s-a trezit, ea revede visul şi îşi formează conştient ideea că vrea să ucidă pe cineva. Cum face asta? În vis, persoana ar fi putut să ia viaţa cuiva şi, după ce s-a trezit, ea revede visul astfel: „Este bine că a fost ucis(ă)! Este corect că a fost ucis(ă)! Este drept să fie ucis(ă)! Eu sunt cel care a ucis(-o)!" Aceste gânduri sunt echivalente cu ideea conştientă că persoana vrea să ucidă pe cineva.

3. Niciun suport obiectiv şi nicio existenţă proprie

Śāriputra: Dacă, drept rezultat al unei asemenea reflecţii conştiente, fapta acelei persoane este adăugată colecţiei sale de karma, atunci fapta lui Buddha, Cel Realizat, atunci când el, reflectând, îşi formează conştient ideea că vrea să intre în extincţie, va fi de asemenea adăugată colecţiei de karma a lui Buddha?

Subhūti: Nu, într-adevăr nu, Śāriputra. Pentru că Tathāgata este cineva care a abandonat şi a dat uitării toate reflecţiile şi toate deosebirile. Spaţiul, de unul singur, fără ajutorul unui suport obiectiv, nu poate să formeze o faptă sau un gând. O faptă poate să apară numai cu un suport obiectiv, nu în lipsa unuia. Un gând poate să apară numai cu un suport obiectiv, nu în lipsa unuia. Actele intelectuale trebuie să se refere la dharme care sunt văzute, auzite, simţite sau

[1] E. Conze: [tărâm al Dharmei, în care niciun semn nu a răsărit vreodată].

[2] E. Conze: [în esenţă, acelaşi lucru].

cunoscute. Actele intelectuale atrag asupra lor murdăria în ceea ce priveşte unele obiecte [n.t. ale acelor acte intelectuale], iar în ceea ce priveşte altele, [n.t. îşi atrag] purificarea. Aşadar, actele de voinţă şi faptele pot apărea numai cu suport obiectiv, nu şi fără.

Śāriputra: Din moment ce Divinul a descris toate suporturile obiective ca izolate [adică fără o relaţie inerentă cu un subiect], cum poate un act de voinţă să apară numai cu un suport obiectiv, nu şi fără?

Subhūti: Un act al voinţei apare numai cu un suport obiectiv, nu şi fără, în sensul în care cineva tratează un suport obiectiv, de fapt inexistent[1], ca pe un semn, ca pe un suport obiectiv [n.t. real]. De fapt, şi actul de voinţă este de asemenea izolat, şi la fel şi semnul. Şi astfel sunt şi formaţiunile karmice care sunt condiţionate de ignoranţă, şi tot aşa sunt şi toate legăturile apariţiei dependente[2], până la descompunerea şi moartea condiţionate de naştere. Exact în acest fel sunt suporturile obiective izolate. Actul de voinţă este izolat de semnul [care pare să-l cauzeze] şi apare numai în raport cu expresiile convenţionale din acel moment din lume.

Śāriputra: Dacă, în visele sale, un Bodhisattva oferă un dar şi îl dedică iluminării supreme, poate fi numit acel dar ca [fiind] efectiv dedicat?

Subhūti: Suntem faţă în faţă cu Bodhisattva Maitreya, măreaţa fiinţă. Tathāgata i-a prezis Trezirea supremă. El este un martor direct al acestui aspect, el îl va lămuri.

Śāriputra: Maitreya, Venerabilul Subhūti a spus „Acolo este Bodhisattva Maitreya, măreaţa fiinţă! El va lămuri acest aspect." Lămureşte acest aspect, Venerabile Ajita[3]!

Maitreya: În ceea ce priveşte spusele Venerabilului Subhūti, la ce se referă aceste cuvinte „Maitreya" şi „el va lămuri acest aspect"? Va răspunde cumva forma mea? Sau senzaţiile, percepţiile, impulsurile[4] sau conştiinţa mea? Va răspunde aspectul meu exterior sau înfăţişarea mea? Sau va răspunde vacuitatea formei sau vacuitatea senzaţiei, percepţiei, impulsurilor sau a conştiinţei? Evident, vacuitatea formei, senzaţiei, etc. nu are capacitatea să răspundă. Şi nici nu văd vreo dharma care ar putea răspunde, sau care ar trebui să răspundă, sau prin care cineva ar putea să răspundă, sau vreo dharma care să fi fost prezisă pentru iluminarea supremă.

Śāriputra: Atunci, Maitreya, ai fost într-adevăr martor la acele dharme în felul în care predai?

---

[1] Suportul obiectiv e pur imaginar, simplă percepţie greşită, fără o bază reală.

[2] Douăsprezece legături. Vezi dicţionarul, la „Co-producerea condiţionată".

[3] Nume pentru Maitreya, posibil însemnând „Neînfrânt".

[4] Voinţa, formaţiunile mentale.

Maitreya: Nu am fost. Nici măcar eu nu cunosc acele dharme, nu le percep şi nu le văd în felul exprimat de cuvintele mele şi în felul în care gândurile mele reflectează asupra lor. Şi, cu siguranţă, corpul nu le poate atinge, vorbirea nu le poate exprima, mintea nu le poate avea în vedere. Aceasta este existenţa proprie a tuturor dharmelor, pentru că ele sunt lipsite de existenţă proprie.

Śāriputra gândi: Profund înţelept, într-adevăr, este acest Bodhisattva Maitreya, măreaţa fiinţă. Cum expune perfecţiunea înţelepciunii în care a mers pentru atât de mult timp!

Divinul: De ce ţi-a apărut acel gând? Poţi tu, Śāriputra, să vezi acea dharma cu care, înzestrat fiind[1], ai ajuns un Arhat?

Śāriputra: Nu, Divinule.

Divinul: În acelaşi fel, nu i se pare unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă că „această dharma[2] a fost predestinată iluminării depline, acea dharma va fi predestinată, acea dharma este predestinată chiar în acest moment, acea dharma va cunoaşte Trezirea deplină." Atunci când înaintează în acest fel, el înaintează în înţelepciunea perfectă.

4. Cinci locuri care inspiră frică[3]

[*Divinul:*] În timp ce înaintează astfel, lui nu îi este frică. El este impregnat cu puterea pe care a câştigat-o [în mersul său în Lipsa Unei Baze], şi asta îi permite să se străduiască în eforturile sale şi să gândească: „Nu este cazul ca eu să nu ajung să fiu complet iluminat." Dacă el înaintează astfel, atunci înaintează în înţelepciunea perfectă. Mai mult, unui Bodhisattva nu îi este frică atunci când ajunge într-o sălbăticie plină cu animale sălbatice. Pentru că este datoria lui să renunţe la tot, de dragul tuturor fiinţelor. Aşadar, el ar trebui să reacţioneze cu gândul: „Dacă aceste fiare sălbatice mă vor devora, atunci chiar acesta va fi darul meu pentru ele. Perfecţiunea generozităţii va deveni şi mai desăvârşită în mine, şi voi ajunge şi mai aproape de iluminarea deplină. Şi după ce voi câştiga Trezirea deplină, voi face în aşa fel încât în tărâmul meu Buddha să nu existe niciun animal, nu va exista nici măcar o idee de aşa ceva, ci toate fiinţele din el vor trăi cu hrană paradisiacă."

Mai mult, un Bodhisattva nu ar trebui să se teamă dacă s-ar găsi într-o sălbăticie plină cu tâlhari. Pentru că Bodhisattvaşii găsesc plăcere în practica virtuoasă a renunţării la toate bunurile. Un Bodhisattva trebuie să se descotorosească până şi de corpul său, şi trebuie să renunţe la tot ceea ce este

[1] Adică înţelepciunea.

[2] Acest sine, acest continuum, această fiinţă.

[3] Acest subcapitol este o compilaţie ulterioară din alte învăţături, nu toate având legătură cu Dharma.

necesar vieţii. El ar trebui să reacţioneze la primejdie cu gândul: „Dacă acele fiinţe îmi iau tot ceea ce este necesar vieţii, atunci acela să fie darul meu pentru ele. Chiar dacă cineva mi-ar lua viaţa, nu ar trebui să simt, din această cauză, rea-voinţă, mânie sau furie. Nici măcar împotriva lor, eu nu voi face nicio acţiune jignitoare, fie prin corp, prin voce sau prin minte." Aceasta va fi o ocazie să înalţ şi mai sus perfecţiunile dăruirii, moralităţii şi răbdării, şi mă voi apropia şi mai mult de iluminarea deplină. După ce voi atinge Trezirea deplină, voi acţiona şi mă voi comporta în aşa fel încât, în tărâmul meu de Buddha, sălbăticiile pline de tâlhari nu vor exista în niciun fel, chiar vor fi de neconceput. Şi eforturile mele pentru a genera puritatea perfectă în acel tărâm-Buddha vor fi atât de mari încât nici acestea şi nici alte defecte nu vor exista, şi nici măcar nu vor fi posibil de conceput".

Mai departe, într-un deşert fără apă, un Bodhisattva nu ar trebui să se teamă. Deoarece caracterul său este astfel încât el nu este alarmat sau îngrozit. El ar trebui să decidă ca propriul său antrenament să ducă la îndepărtarea completă a setei la toate fiinţele. El nu ar trebui să tremure atunci când se gândeşte că, dacă moare de sete, el va renaşte ca Preta. Dimpotrivă, ar trebui să trimită un gând de măreaţă compasiune către toate fiinţele şi să gândească: „Vai, cu siguranţă, acele fiinţe trebuie să aibă un merit mic, dacă în lumea lor sunt posibile asemenea deşerturi. După ce voi câştiga iluminarea, voi avea grijă ca în tărâmul meu [de] Buddha să nu existe asemenea deşerturi şi nici măcar să nu fie posibil de conceput. Şi le voi oferi tuturor fiinţelor atât de mult merit, încât ele vor avea cea mai bună apă. Astfel voi manifesta vigoarea fermă, pentru toate fiinţele, pentru ca, şi cu această ocazie, perfecţiunea vigorii să devină şi mai desăvârşită în mine."

Mai departe, într-o pustietate fără hrană, un Bodhisattva nu ar trebui să se teamă. El ar trebui să se înarmeze cu gândul: „Voi manifesta vigoare fermă, îmi voi purifica propriul tărâm-Buddha în aşa fel încât, după ce voi câştiga Trezirea, în acel tărâm-Buddha să nu existe pustietăţi fără hrană şi să fie până şi imposibil de conceput. Fiinţele din acel tărâm vor fi complet fericite, pline de fericire, având întreaga fericire. Şi voi acţiona astfel încât toate intenţiile şi planurile acelor fiinţe să fie realizate. La fel cum, pentru zeii din paradisul Treizeci şi Trei, o idee în minţile lor este suficientă pentru a produce orice şi-ar dori, la fel şi eu voi manifesta vigoarea fermă pentru ca acele fiinţe să poată realiza şi produce orice, prin simpla gândire la acel lucru. Pentru ca intenţiile lor justificate să fie împlinite, pentru ca toate fiinţele, de peste tot şi de oriunde, să nu fie lipsite de cele necesare vieţii, mă voi zbate atât de mult pentru puritatea perfectă în propriul meu gând, de dragul tuturor fiinţelor, încât, cu acea ocazie, perfecţiunea concentrării să devină şi mai desăvârşită în mine."

Mai departe, într-un ţinut infestat cu epidemii, un Bodhisattva nu va fi înfricoşat. El ar trebui să contemple şi să reflecteze că „aici nu există nicio dharma pe care boala să o poată oprima, şi nici ceea ce este numită «boală» nu este o dharma.” În acest fel ar trebui să contemple el vacuitatea şi nu ar trebui să se teamă. Însă nu ar trebui să gândească „va trece foarte mult, prea mult timp până când voi câştiga iluminarea deplină”, şi nu ar trebui să tremure în faţa unui asemenea gând. Pentru că acel moment-gând [care în realitate nu a fost produs] este limita extremă a ceva ce nu are început; cu alte cuvinte, este absenţa unei limite. Un Bodhisattva trebuie aşadar să evite ca mintea lui să se concentreze asupra greutăţilor, şi trebuie să gândească „măreaţă şi lungă este această limită care nu are început, pentru că este legată de un singur moment-gând, cu alte cuvinte, este absenţa unei limite.” Aceasta îl va împiedica pe Bodhisattva să tremure la gândul că va trece mult până când va câştiga iluminarea deplină.

Mai mult, Subhūti, dacă acestea şi alte frici şi spaime văzute, auzite, simţite sau cunoscute nu îl fac pe un Bodhisattva să tremure, atunci trebuie ştiut că „acest fiu sau fiică de familie nobilă este capabil să cunoască Trezirea supremă.” Un Bodhisattva trebuie aşadar să îşi pună măreaţa armură cu gândul: „Astfel voi acţiona, astfel voi manifesta vigoarea fermă, încât, după ce voi câştiga iluminarea deplină, toate fiinţele din tărâmul meu Buddha să nu sufere de boală şi nici măcar să nu ştie ce este aceea. Voi acţiona în aşa fel încât voi preda ceea ce au predat Tathāgataşii şi voi face ceea ce am predicat. Şi, de dragul fiinţelor, voi stăpâni atât de bine perfecţiunea înţelepciunii încât, şi cu acea ocazie, perfecţiunea înţelepciunii va ajunge la împlinire în mine.”

5. Prezicerea zeiţei fluviului Gange[1]

După aceea, o anumită *femeie* a venit la acea adunare şi s-a aşezat. Ea s-a ridicat de la locul său, şi-a pus roba peste un umăr, l-a salutat pe Divin cu mâinile împreunate, şi a spus: „Eu, O, Divinule, atunci când voi fi pusă în acele situaţii, nu voi fi temătoare şi voi demonstra fără frică tuturor fiinţelor Dharma.”

Atunci *Divinul* a zâmbit cu un zâmbet de aur. Strălucirea sa a ajuns în nesfârşite şi nelimitate sisteme de lumi, s-a ridicat până la lumea lui Brahmā, s-a întors de acolo, s-a învârtit de trei ori în jurul Divinului şi a dispărut din nou în capul său. Atunci când a văzut acest zâmbet, acea femeie a făcut să apară flori de aur, pe care le-a împrăştiat peste Divin. Fără a fi agăţate nicăieri, ele au rămas suspendate în aer.

[1] Cel puţin parţial, o adăugire ulterioară, referinţa la Buddha Akṣobhya (al cărui nume semnifică „Cel de neclintit”) indică acest lucru. Tărâmul său pur poartă numele de Abhirati („Plin de bucurie”).

Ānanda: Care este motivul, O, Divinule, pentru zâmbetul acesta? Fără un motiv, Tathāgata nu manifestă un zâmbet.

Divinul: Ānanda, într-o perioadă viitoare, Zeiţa Gangelui va deveni un Tathāgata, „Floare de Aur" după nume, un Arhat, perfect Trezit, foarte priceput în cunoaştere şi comportament, Bine-Plecat (Buddha), un cunoscător al lumii, nedepăşit, un îmblânzitor al oamenilor de îmblânzit, un învăţător al zeilor şi oamenilor, un Buddha, un Desăvârşit. El va apărea în lume în „Era Ca O Stea[1]" şi va cunoaşte Trezirea deplină. Când va deceda aici, ea va înceta să mai fie femeie, va deveni bărbat. El va renaşte în Abhirati, tărâmul-Buddha al lui Tathāgata Akṣobhya, în prezenţa căruia va duce o viaţă sfântă. După decesul său acolo, va trece dintr-un tărâm-Buddha în altul, niciodată lipsit de vederea lui Tathāgata. El va continua să treacă dintr-un tărâm-Buddha în altul, de aici acolo, întotdeauna alegându-le pe acelea în care nu este fără Buddhaşi, Treziţii. Un Rege al Universului poate trece din palat în palat şi, pe întreaga durată a vieţii lui, tălpile picioarelor sale pot să nu calce pe suprafaţa pământului şi poate muri fără ca vreodată, până în momentul morţii, să fi călcat cu piciorul pe pământ. Tot aşa, Zeiţa Gangelui va trece dintr-un tărâm-Buddha în altul şi niciodată, în niciun moment, nu va fi lipsită de Buddhaşi, de Realizaţi, până în momentul Trezirii sale complete.

Ānanda gândi: Acei Bodhisattva care vor fi cu Tathāgata Akṣobhya, trebuie să fie consideraţi efectiv ca fiind congregaţia lui Tathāgata.

Divinul citi gândurile lui Ānanda şi spuse: Aşa este, Ānanda. Acei Bodhisattva care duc o viaţă sfântă în tărâmul-Buddha al lui Tathāgata Akṣobhya trebuie cunoscuţi ca unii care au răsărit din noroi[2], ca unii care s-au apropiat de împlinirea iluminării. În plus, Ānanda, comunitatea de discipoli ai lui Tathāgata „Floare de Aur" nu va fi limitată de nicio măsură. Discipolii lui vor fi atât de mulţi încât nu va exista nicio măsură pentru a-i măsura. Dimpotrivă, ei vor fi caracterizaţi drept „nemăsurabili, incalculabili." Mai mult, Ānanda, în acele vremuri, cu acea ocazie, în acel tărâm-Buddha, nu va exista nicio sălbăticie plină cu fiare sălbatice sau cu tâlhari, niciun deşert fără apă, nici regiuni infestate cu

---

[1] Buddha Śakyamuni a spus că în acest sistem de lumi (sau sistem solar), odată cu apariţia lui Buddha Maitreya, va începe o eră glorioasă în care vor apărea o mie de Buddhaşi, după care acest sistem de lumi va fi distrus de foc, prin explozia stelei centrale (ceea ce este acum cunoscut şi de către astronomie). El a detaliat până şi etapele distrugerii planetelor.

[2] O analogie frecventă: asemenea lotuşilor, care răsar din noroi, dar care sunt puri, nepătaţi, frumoşi, fără noroi, fără niciuna dintre caracteristicile noroiului: urât mirositor, urât ca şi aspect, murdar, etc. Esenţa analogiei ar fi: aşa cum lotuşii răsar din noroi, dar sunt puri, aşa răsar şi Treziţii din noroiul şi suferinţa existenţei. Mai mult, lotusul nu este complet diferit sau separat de noroi, şi nici acelaşi lucru cu el.

epidemii, şi nici pustietăţi fără hrană. În acel tărâm-Buddha, toate acestea şi alte locuri dezagreabile nu vor exista, şi nici nu vor putea fi concepute. Este foarte sigur că, după ce Tathāgata „Floare de Aur” va cunoaşte Trezirea deplină, toate aceste locuri care inspiră frică şi groază nu vor mai exista şi nici măcar nu vor mai putea fi concepute.

Ānanda: Care a fost Tathāgata în a cărui prezenţă a plantat această Zeiţă a Gangelui rădăcina pozitivă pentru primul gând al iluminării şi l-a transformat în iluminare supremă?

Divinul: Asta a fost sub Tathāgata Dipankara. Şi ea chiar a împrăştiat flori de aur deasupra lui Tathāgata, atunci când i-a cerut [prezicerea pentru] Trezirea supremă. Asta a fost tot atunci când eu am presărat cinci flori de lotus deasupra lui Tathāgata Dīpankara şi am dobândit acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse, iar apoi Dīpankara mi-a prezis Trezirea viitoare prin cuvintele: „Într-o perioadă viitoare, tinere, tu vei deveni un Tathāgata pe nume Śakyamuni!” Imediat după ce a auzit prezicerea mea, acea zeiţă a produs un gând: „Oh, cu siguranţă, la fel ca acel tânăr, şi eu aş vrea să fiu prezisă pentru iluminarea supremă!” Şi în acel fel, Ānanda, în prezenţa lui Tathāgata Dipankara, acea zeiţă a plantat rădăcina pozitivă a primului gând al Trezirii, [şi l-a transformat în] Trezirea deplină.

Ānanda: Cu siguranţă, această Zeiţă a Gangelui a fost prezisă pentru iluminarea deplină drept cineva care a făcut pregătirile necesare, cineva care a îndeplinit condiţiile.

Divinul: Aşa este, Ānanda, după cum spui.

Capitolul XX – Discuție despre priceperea în mijloace[1]

1. Vacuitatea şi realitatea-limită

Subhūti: Cum trebuie să obţină cucerirea completă a vacuităţii un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, sau cum trebuie să intre el în concentrarea asupra vacuităţii?

Divinul: El trebuie să contemple forma, senzaţia, percepţia, voinţa şi conştiinţa ca vide. El trebuie să contemple aceasta cu o serie netulburată de gânduri în aşa fel încât, atunci când contemplă faptul că „forma, etc. sunt goale", el să nu privească natura adevărată a dharmelor [adică Vacuitatea] ca pe ceva care, drept rezultat al propriei sale naturi adevărate [adică Vacuitatea], ar fi o entitate [n.t. sau dharma] reală. Iar atunci când el nu priveşte acea natură adevărată a dharmelor ca pe un lucru real, atunci el nu poate realiza realitatea-limită.

Subhūti: Referitor la ceea ce a spus Realizatul, că „un Bodhisattva nu trebuie să realizeze vacuitatea", cum nu realizează vacuitatea un Bodhisattva care a stat [ferm în practica repetată a] acestei concentrări [asupra vacuităţii]?

Divinul: Pentru că un Bodhisattva contemplă acea vacuitate care deţine cele mai bune metode dintre toate [adică cele şase perfecţiuni]. Totuşi, el nu contemplă că „eu voi realiza", sau „eu trebuie să realizez", ci contemplă că „este timpul pentru cucerire completă şi nu pentru realizare." Fără a se pierde în concentrare, el îşi leagă gândul de un suport obiectiv [pentru compasiunea sa] şi hotărăşte că va pune stăpânire pe înţelepciunea perfectă şi că nu va realiza [Vacuitatea, pentru că realizarea ei nu este scopul final]. Oricum, Bodhisattva nu pierde între timp dharmele care acţionează ca aripi către Trezire. El nu face ca revărsările să i se oprească [ceea ce ar preveni alte renaşteri], ci şi asupra acestora el dobândeşte cucerirea completă. Atunci când un Bodhisattva sălăşluieşte în concentrarea asupra Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), care este una dintre uşile către libertate, el trebuie de asemenea să se cufunde şi în concentrarea asupra Lipsei Semnelor, însă fără a realiza Lipsa Semnelor. Pentru că, înzestrat cu dharma rădăcinii pozitive care s-a produs astfel, el contemplă că „acesta este timpul pentru maturizarea fiinţelor, şi nu pentru realizare." Prins de înţelepciunea perfectă, el nu realizează realitatea-limită.

[1] Pentru lămurirea noţiunilor din acest capitol, vezi prefaţa traducătorului. Întreg capitolul conţine afirmaţii contradictorii între ele, şi contrazice învăţăturile din Aṣṭa, ceea ce indică o contrafacere.

2. Trei analogii

Divinul: Să presupunem, Subhūti, că ar exista un erou, cel mai grozav, foarte viguros, cu o poziţie socială înaltă, chipeş, atractiv, foarte plăcut privirii, cu multe virtuţi, în posesia tuturor celor mai bune virtuţi, a acelor virtuţi care izvorăsc chiar din înălţimea nobleţei, moralităţii, învăţării, renunţării şi aşa mai departe. El este raţional şi chibzuit, capabil să se exprime, să-şi formuleze clar vederile, să-şi fundamenteze spusele; cineva care ştie întotdeauna timpul, locul şi situaţia potrivite pentru orice. În mânuirea arcului el a mers atât de departe pe cât se poate merge, el reuşeşte să pareze cu succes orice fel de atac, este cel mai priceput în toate artele şi cel mai priceput, prin realizările sale rafinate, în toate meşteşugurile. El are o memorie bună, este inteligent, deştept, echilibrat şi prudent, priceput în toate tratatele, are mulţi prieteni, este bogat, are corpul puternic, cu membre mari, cu toate facultăţile complete, generos faţă de toţi, drag şi plăcut multora. Orice muncă pe care o începe, reuşeşte să o ducă la bun sfârşit, se exprimă clar şi ordonat, împărtăşeşte marile sale bogăţii cu cei mulţi, onorează ceea ce trebuie onorat, respectă ceea ce trebuie respectat, venerează ceea ce trebuie venerat. O asemenea persoană, Subhūti, ar simţi o tot mai mare bucurie şi un tot mai mare elan?

Subhūti: Da, Divinule.

Divinul: Să presupunem mai departe că această persoană, atât de bine împlinită, şi-ar fi luat familia într-o călătorie, mama şi tatăl său, fii şi fiicele sale [n.t. şi mai mulţi însoţitori]. Prin anumite împrejurări, ei ar ajunge într-o mare pădure sălbatică. Cei neghiobi din grup ar simţi groaza şi frica ce le-ar ridica părul de pe cap. Însă el ar spune fără frică familiei sale: „Nu vă fie frică! Vă voi scoate în curând, în siguranţă, din această pădure teribilă şi înfricoşătoare. Vă voi elibera în curând!” Dacă, atunci, tot mai multe şi mai multe forţe duşmănoase, ostile, s-ar ridica împotriva lui în acea pădure, ar hotărî acest erou să-şi abandoneze familia şi să iasă singur din acea pădure teribilă şi înfricoşătoare – el, care nu este cineva care să se retragă, care este înzestrat cu toată forţa fermităţii şi vigorii, care este înţelept, foarte grijuliu şi plin de compasiune, curajos şi în posesia multor resurse?

Subhūti: Nu, Divinule. Pentru că acea persoană care nu-şi abandonează familia are la dispoziţia sa resurse puternice, atât interioare cât şi exterioare. În acea pădure sălbatică vor veni de partea sa forţe pe măsura forţelor inamice, ostile, şi ele îl vor sprijini şi îl vor apăra. Acei duşmani şi adversari ai săi care caută un punct slab, nu vor reuşi să găsească vreunul. El este capabil să facă faţă situaţiei şi este capabil ca, neatins şi nevătămat, să scoată în scurt timp din acea pădure atât familia sa cât şi pe sine însuşi, şi să ajungă în siguranţă într-un sat, oraş sau târg.

Divinul: Tot aşa, Subhūti, este şi cu un Bodhisattva care este plin de compasiune şi preocupat de binele fiinţelor, care sălăşluieşte în prietenie, în compasiune, în bucuria empatică şi în imparţialitate, care posedă priceperea în mijloace şi înţelepciunea perfectă, care şi-a transformat corect rădăcinile virtuoase folosind felul de transformare încuviinţat de Buddha. Deşi întră în concentrările care sunt uşile către libertate, şi anume în concentrarea asupra Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), a Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor, totuşi el nu ajunge la realizarea realităţii-limită, adică nici la nivelul de Discipol şi nici la cel de Pratyekabuddha. Aceasta pentru că el are la dispoziţie ajutoare foarte puternice, înţelepciunea perfectă şi priceperea în mijloace. Din moment ce nu a abandonat nicio fiinţă, el este astfel capabil să câştige în siguranţă iluminarea deplină.

Atunci când un Bodhisattva a făcut ca toate fiinţele să îi fie suport obiectiv pentru gândul de prietenie, şi se leagă de ele cu cea mai înaltă prietenie, atunci el se ridică deasupra dezbinării produse de murdăriile lui Māra, el se ridică deasupra nivelului de Discipol şi de Pratyekabuddha, şi rămâne ferm în acea concentrare [asupra prieteniei]. Însă el nu a obţinut oprirea revărsărilor, ci dobândeşte cucerirea completă a Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), care este înzestrată cu cele mai înalte perfecţiuni. Atunci când un Bodhisattva sălăşluieşte în concentrarea asupra Vacuităţii, care este una dintre uşile spre libertate, el nu se cufundă în concentrarea asupra Lipsei Semnelor şi nici nu realizează concentrarea asupra Lipsei Semnelor. Este la fel cum o pasăre străbate aerul, folosindu-şi aripile: nici nu cade la pământ şi nici nu se opreşte nicăieri pe vreun suport. Ea se află în spaţiu, pur şi simplu în aer, fără a fi sprijinită sau fixată în el. Tot aşa, un Bodhisattva sălăşluieşte în spaţiul Vacuităţii, dobândeşte cucerirea completă asupra Vacuităţii. La fel, el se află în spaţiul Lipsei Semnelor şi în cel al Lipsei Dorinţelor, şi dobândeşte cucerirea completă asupra Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor. Însă el nu cade [n.t. prematur] în Vacuitate, în Lipsa Semnelor sau în Lipsa Dorinţelor, cu dharmele sale de Buddha rămase incomplete. La fel ca un maestru al arcului, puternic, bine antrenat, perfect antrenat în tragerea cu arcul. El ar trimite mai întâi o săgeată drept în sus. Ar trimite apoi după ea o altă săgeată, care ar opri căderea primei. Printr-o succesiune periodică de săgeţi, el nu i-ar permite acelei prime săgeţi să cadă pe pământ, ci ea ar fi ţinută sus în aer, până când el ar hotărî că trebuie să cadă pe pământ. În acelaşi fel, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă şi care este susţinut de priceperea în mijloace, nu realizează acea ultimă realitate-limită până când rădăcinile sale pozitive nu sunt maturizate, bine maturizate în Trezirea deplină. Numai atunci când rădăcinile sale pozitive sunt maturizate, bine maturizate în iluminarea deplină, numai atunci realizează el ultima realitate-limită. Un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, care dezvoltă înţelepciunea perfectă,

trebuie aşadar să contemple şi să mediteze la natura profundă a acelor dharme, însă nu trebuie să o realizeze.

3. Uşile către libertate şi jurăminte despre fiinţe

Subhūti: Un Bodhisattva face ceea ce este greu, ceea ce este cel mai greu, dacă el înaintează şi sălăşluieşte în Vacuitate, dacă el intră în concentrarea asupra Vacuităţii, şi totuşi nu realizează realitatea-limită! Asta este extraordinar de minunat, O, Cel-Bine-Plecat!

Divinul: Aşa este, Subhūti. Pentru că Bodhisattva nu a abandonat nicio fiinţă. El a făcut jurăminte speciale, de a elibera toate acele fiinţe. Dacă mintea unui Bodhisattva îşi formează aspiraţia de a nu abandona nicio fiinţă, ci dimpotrivă, de a le elibera pe toate, şi dacă, în plus, el aspiră la concentrarea asupra Vacuităţii (Lipsei Esenţei), Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor, adică la cele trei uşi ale eliberării, atunci acel Bodhisattva trebuie cunoscut drept cineva care este înzestrat cu pricepere în mijloace şi care nu va realiza realitatea-limită la jumătatea drumului, adică înainte ca dharmele sale de Buddha să fi devenit complete. Pentru că această pricepere în mijloace este cea care îl protejează. Gândul său pentru iluminare constă chiar în acel fapt că nu vrea să lase în urmă nicio fiinţă. Atunci când este înzestrat astfel cu gândul Trezirii şi cu priceperea în mijloace, el nu realizează realitatea-limită la jumătatea drumului.

Mai mult, în timp ce un Bodhisattva fie efectiv contemplă acele locuri profunde, adică cele trei uşi către libertate, fie devine dornic să le contemple, el trebuie să-şi formeze în minte următoarea aspiraţie: „De multă vreme, pentru că au ideea de existenţă, aceste fiinţe ajung să conceapă o bază. După ce voi dobândi iluminarea deplină, voi demonstra Dharma acestor fiinţe, pentru ca ele să poată abandona şi da uitării vederile greşite despre existenţa unei baze.” Ca agent liber, el intră atunci în concentrarea asupra Vacuităţii (Lipsei Esenţei), asupra Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor. Un Bodhisattva care este astfel înzestrat cu acest gând de iluminare şi cu pricepere în mijloace, nu ajunge la realizarea realităţii-limită la jumătatea drumului. Dimpotrivă, el nu-şi pierde concentrarea asupra prieteniei, compasiunii, bucuriei empatice şi asupra imparţialităţii. Pentru că, susţinut de priceperea în mijloace, el îşi sporeşte tot mai mult şi mai mult dharmele pure. Încrederea şi credinţa sa, etc. devin tot mai puternice şi mai profunde, şi el dobândeşte puterile, membrele Trezirii, şi Calea.

Mai mult, un Bodhisattva reflectează că „de multă vreme, pentru că percep dharme, aceste fiinţe ajung să conceapă o bază, un temei” şi îşi dezvoltă această aspiraţie aşa cum a făcut şi cu cea de mai înainte, intrând în concentrarea asupra Vacuităţii. Mai departe, el reflectează că, prin perceperea unui semn, de foarte

multă vreme, acele fiinţe au urmat un semn şi procedează cu această aspiraţie la fel ca mai înainte, intrând în concentrarea asupra Lipsei Semnelor.

Mai departe, un Bodhisattva reflectează: „Vreme îndelungată, aceste fiinţe au fost duse pe căi greşite de percepţia permanenţei, a fericirii, a sinelui, a atrăgătorului. Voi acţiona în aşa fel încât, după Trezirea mea completă, să demonstrez Dharma, pentru ca ele să abandoneze şi să dea uitării vederile greşite ale percepţiei permanenţei, fericirii, sinelui şi a atrăgătorului[1] şi pentru ca ei să poată învăţa că «toate acestea sunt impermanente, nu permanente; boală şi suferinţă sunt toate acestea şi nu fericire; lipsite de sine [n.t. şi de orice esenţă] sunt toate acestea şi nu având un sine; respingătoare sunt toate acestea şi nu atrăgătoare.»“ Înzestrat cu acest gând al iluminării şi cu priceperea în mijloace descrisă mai înainte, prins de înţelepciunea perfectă, el nu realizează realitatea-limită la jumătatea drumului, înainte ca toate Buddha-dharmele sale să fie complete. El rezidă astfel şi intră în concentrarea asupra Lipsei Dorinţelor, însă nu-şi pierde concentrarea asupra prieteniei, a compasiunii, a bucuriei empatice şi a imparţialităţii[2]. Susţinut de priceperea în mijloace, el îşi sporeşte dharmele pure, tot mai mult şi mai mult. Încrederea şi credinţa sa, etc. devin tot mai puternice şi mai profunde şi obţine puterile, membrele Trezirii şi Calea. Dacă un Bodhisattva face să apară următorul gând: „De foarte mult timp, aceste fiinţe au obiceiul să conceapă o bază sau un temei şi chiar acum ele fac astfel. Ele şi-au format de mult timp obiceiul de a concepe un temei şi chiar acum fac astfel. De foarte mult timp, ele au obiceiul de a urma percepţia semnelor, concepţiile greşite, percepţia obiectelor materiale, percepţia obiectelor ireale, vederile greşite, şi chiar şi acum ele continuă să facă la fel. Astfel, voi acţiona pentru ca aceste greşeli să înceteze a mai exista în orice fel în ele, să devină de neconceput pentru ele”; dacă un Bodhisattva are în minte toate fiinţele într-o asemenea manieră, dacă este înzestrat cu această amintire a tuturor fiinţelor, cu această producere a gândului şi cu pricepere în mijloace, dacă este prins de înţelepciunea perfectă şi dacă, înzestrat cu toate aceste calităţi, el contemplă astfel natura adevărată a acelor dharme profunde – prin Vacuitatea (Lipsa Esenţei) lor, sau prin Lipsa Semnelor, sau prin Lipsa Dorinţelor, sau prin însuşirea lor de a fi necauzate, neproduse, lipsite de naştere, lipsite de orice pozitivitate – atunci este chiar imposibil ca un asemenea Bodhisattva, care este înzestrat cu o asemenea cunoaştere, să cadă în Necauzat sau să devină ataşat de ceea ce aparţine triplei lumi. Asta nu se poate întâmpla nicicum.

[1] Cele patru vederi greşite.

[2] Cele patru Nelimitate.

4. Ireversibilitate

[*Divinul:*] Să presupunem că un Bodhisattva este întrebat de către un alt Bodhisattva care vrea să câştige Trezirea supremă: „Asupra căror dharme trebuie cineva să realizeze cucerirea completă? Ce fel de aspiraţie trebuie cineva să-şi formeze în minte, aspiraţie care să-i permită unui Bodhisattva să nu realizeze Vacuitatea (Lipsa Esenţei), sau Lipsa Semnelor, sau Lipsa Dorinţelor, sau Necauzatul, sau non-producerea, sau non-pozitivitatea, ci să continue să dezvolte perfecţiunea înţelepciunii?" Dacă Bodhisattva răspunde că numai Vacuitatea trebuie urmată, sau numai Lipsa Semnelor, numai Lipsa Dorinţelor, numai Necauzatul, numai non-producerea, numai absenţa naşterii, numai non-pozitivitatea, şi dacă nu ar manifesta această producere a gândului de non-abandonare a tuturor fiinţelor, sau dacă nu ar include priceperea în mijloace în răspunsul său, atunci trebuie ştiut că acest Bodhisattva nu a fost prezis de către Tathāgataşii din trecut, drept „fără-întoarcere" de la iluminarea deplină. Pentru că el nu indică această dharma specifică unui Bodhisattva ireversibil [adică non-abandonarea tuturor fiinţelor], nu îi dă importanţă, nu o expune, nu o cunoaşte cu înţelepciune, nu o include în răspunsul său şi nu îi face pe ceilalţi să intre în acel stadiu [al priceperii în mijloace], care este adevăratul stadiu al unui Bodhisattva ireversibil.

Subhūti: În ceea ce priveşte această întrebare, cum poate un Bodhisattva să fie văzut ca ireversibil?

Divinul: El trebuie să fie cunoscut ca un Bodhisattva ireversibil dacă, fie că a auzit această perfecţiune a înţelepciunii sau nu, el nimereşte răspunsul corect.

Subhūti: Sunt mulţi care merg spre iluminare, însă numai câţiva ar putea da răspunsul corect.

Divinul: Pentru că sunt puţini Bodhisattva care au fost prezişi în stadiul ireversibil, în care această cunoaştere devine posibilă. Cei care au fost predestinaţi pentru el, vor da răspunsul corect. Putem fi siguri că ei au plantat în trecut minunate rădăcini pozitive şi că întreaga lume nu-i poate copleşi, cu zeii, oamenii şi demonii ei.

5. Experienţele din vis şi semnul ireversibilităţii

[*Divinul:*] Mai mult, dacă un Bodhisattva înţelege până şi în vis că „toate dharmele sunt ca un vis", însă nu realizează [acea experienţă, privind-o ca finală], atunci acesta trebuie de asemenea cunoscut ca semn de ireversibilitate al unui Bodhisattva „fără-întoarcere". Este un alt semn dacă, până şi în visele sale, nici nivelul de Discipol, nici de Pratyekabuddha, şi nimic din ce aparţine triplei lumi nu devin obiecte al dorinţei sale şi nu îi apar avantajoase. Este un alt semn dacă,

până şi în visele sale, el se vede ca Tathāgata, în mijlocul unei adunări de multe sute de mii de niyuta de koti de persoane, aşezate într-o sală circulară cu un acoperiş ascuţit, înconjurat de o comunitate de călugări, venerat de comunitatea de Bodhisattvaşi, demonstrând[1] Dharma. Este un alt semn dacă, până şi în visele sale, el se ridică în aer şi demonstrează Dharma pentru fiinţe, dacă percepe haloul din jurul lui Buddha, dacă face să apară călugări care merg în diferite direcţii pentru a îndeplini funcţia de Buddha în alte sisteme de lumi şi pentru a demonstra Dharma acolo. Până şi atunci când visează, el are astfel de percepţii. Este un alt semn dacă, atunci când visează, el rămâne neînfricat când un sat, oraş, capitală sau regat sunt devastate; sau când vede un incendiu imens răspândindu-se; sau când vede fiare sălbatice sau alte animale agresive; sau când capul său este pe punctul de a fi tăiat sau când este supus altor mari frici şi spaime, sau când vede fricile şi spaimele la care sunt supuse alte fiinţe. În niciunul dintre cazuri frica şi groaza nu apar în el, ci rămâne neînfricat. Şi imediat după ce se trezeşte din visul său el reflectează că „tot ce aparţine de întreita lume este asemenea unui vis. În acel sens trebuie să demonstrez dharmele, după ce am câştigat iluminarea, drept cineva care demonstrează Dharma corect."

Este un alt semn al ireversibilităţii dacă un Bodhisattva, văzând în visele sale fiinţele care se află în iaduri, reflectează că „astfel voi acţiona, încât după ce voi câştiga Trezirea supremă, în tărâmul meu Buddha nu va fi absolut niciun fel de stare de suferinţă!" Şi acesta trebuie cunoscut ca o indicaţie care arată că un Bodhisattva „fără-întoarcere" a devenit atât de pur încât nu mai poate niciodată renaşte [împotriva propriei voinţe] în destinele dureroase. Şi cum se poate şti că nu vor exista stări de suferinţă în tărâmul-Buddha al acelui Bodhisattva? Dacă un Bodhisattva, după ce vede în visele sale fiinţele renăscând în iaduri sau ca animale sau ca Preta, îşi adună atenţia şi hotărăşte să producă un tărâm-Buddha fără asemenea destine dureroase, atunci asta trebuie cunoscut drept semnul care arată că el a devenit atât de pur încât nu mai poate renaşte niciodată în stările de suferinţă [n.t. inferioare, enumerate mai înainte].

Mai departe, un Bodhisattva poate visa [un vis profetic], în care un oraş sau un sat este cuprins de flăcări. După ce s-a trezit, el analizează astfel: „Am caracteristicile, indicatorii şi semnele pe care le-am văzut, în visele mele, drept caracteristicile, indicatorii şi semnele prin care un Bodhisattva ireversibil trebuie păstrat în minte. Datorită acestui Adevăr, datorită rostirii de către mine a acestui Adevăr, fie ca acest incendiu dintr-un oraş sau dintr-un sat, care are loc acolo, să fie potolit, răcit, stins." Dacă acel foc este stins chiar atunci, trebuie ştiut că acel Bodhisattva a fost prezis la iluminarea supremă de către Tathāgataşii din trecut; dacă nu este stins, trebuie ştiut că el nu a fost prezis astfel. Din nou, Subhūti, dacă în loc să fie potolit, acest incendiu trece de toate limitele şi se întinde de la

[1] Expunând, predând.

o casă la alta, de la o stradă la alta, trebuie ştiut că acest Bodhisattva a adunat în trecut karma constând în refuzul Dharmei, care conduce la slăbiciune în înţelepciune. Din ea, rezultă karma sa, care l-a dus la această experienţă din viaţa prezentă [adică să sufere, să fie mâhnit pentru că este incapabil să controleze acel foc, n.t. mâhnire] care este tocmai un rezultat al karmei sale rămase din refuzul Dharmei [în trecut]. Pentru că, aşa cum ştiţi, vieţile trecute ale unui Bodhisattva condiţionează [absenţa sau prezenţa] ulterioară a semnului de ireversibilitate. Pe de altă parte, un Bodhisattva care reuşeşte să controleze focul trebuie păstrat în minte drept cel ce nu se mai întoarce dinspre iluminarea deplină.

6. Ireversibilitatea şi puterea magică a rostirii adevărului

[*Divinul:*] Şi încă o dată, Subhūti, voi expune caracteristicile, indicatorii şi semnele prin care trebuie păstrat în minte un Bodhisattva ireversibil. Ascultă bine şi atent. Te voi învăţa.

Subhūti: Aşa să fie, O, Divinule.

Divinul: Dacă o persoană, bărbat sau femeie, băiat sau fată, ar fi stăpânită sau posedată de un spirit, atunci un Bodhisattva care a întâlnit-o ar trebui să realizeze Actul Adevărului şi să spună: „Dacă este adevărat că eu am fost prezis la iluminarea supremă de către Tathāgataşii din trecut şi dacă este adevărat că intenţia mea de a dobândi Trezirea supremă este perfect pură, – în măsura în care vreau să dobândesc iluminarea supremă şi în măsura în care atenţia mea către acest [n.t. ţel] este perfect pură, în aceeaşi măsură am lăsat în urmă gândurile Discipolilor şi ale Pratyekabuddhaşilor. Este datoria mea să dobândesc Trezirea supremă. Nu e posibil să nu dobândesc iluminarea supremă! Ci voi dobândi Trezirea supremă însăşi! Nu există nimic care să nu fi fost ştiut, văzut, simţit, realizat şi cunoscut în totalitate de către Buddhaşi, Divinii care locuiesc în nenumăratele sisteme de lumi. Acei Buddha îmi cunosc intenţia sinceră de a dobândi iluminarea supremă. Pentru că acesta este adevărul, pentru că aceasta este o rostire a Adevărului, fie ca cel care a stăpânit şi posedat această persoană prin duhul său, să plece!” Dacă, drept rezultat al acestor cuvinte ale lui Bodhisattva, acel spirit nu pleacă, trebuie ştiut că acel Bodhisattva nu şi-a primit prezicerea; însă dacă spiritul pleacă, atunci trebuie ştiut că el şi-a primit prezicerea pentru Trezirea deplină.

Capitolul XXI – Faptele lui Māra[1]

1. Mândria şi puterea magică a rostirii adevărului

[*Divinul:*] Aşa cum am văzut, Bodhisattva a spus: „Am fost prezis pentru iluminarea deplină, de către Tathāgataşii din trecut. Pentru că acesta este Adevărul, datorită rostirii de către mine a acestui Adevăr, fie ca acel spirit să plece!" În acel moment şi Māra încearcă la rândul lui să facă spiritul să plece. Şi eforturile sale vor fi deosebit de puternice şi de energice atunci când are de-a face cu un Bodhisattva pornit de curând pe Cale. În acest caz, puterea magică a lui Māra va fi cea care a gonit spiritul. Însă Bodhisattva crede că puterea lui este cea care l-a gonit, el nu ştie că este puterea lui Māra. El îşi va slăbi atunci eforturile. Ca rezultat al acestei [aparente] victorii asupra spiritului, el crede că şi-a primit prezicerea în trecut, şi îi dispreţuieşte pe ceilalţi Bodhisattva, îşi bate joc de ei, le face complimente ironice, îi priveşte de sus şi îi consideră inferiori lui însuşi. Mândria sa va continua să crească, va deveni foarte fermă şi rigidă. Acea mândrie, aroganţă, snobism, îngâmfare, trufie, îl va ţine departe de atotcunoaştere, de suprema cunoaştere a lui Buddha, de cunoaşterea Existentului-De-La-Sine, de cunoaşterea atotcunoaşterii, de Trezirea supremă. Atunci când el se întâlneşte cu alţi Bodhisattva, care ar putea să fie prietenii lui buni – virtuoşi în caracter, cu intenţii hotărâte către sublim, cu intenţii sincere, pricepuţi în mijloace, înzestraţi cu dharma ireversibilă – în trufia sa, el îi dispreţuieşte, nu are grijă de ei, nu-i iubeşte şi nu-i onorează. Astfel, va strânge şi mai mult laţul lui Māra. Trebuie să ne aşteptăm ca el să aparţină unuia dintre cele două niveluri, fie cel al unui Discipol, fie cel al unui Pratyekabuddha. În acest fel, în legătură cu puterea magică a rostirii Adevărului, Māra cel Malefic poate cauza un obstacol pentru iluminarea supremă, într-un Bodhisattva care s-a pornit de curând în Vehicul (sau pe Cale), care are puţină încredere şi credinţă, care a învăţat puţin, nu are prieteni buni, nu este susţinut de înţelepciunea perfectă, şi căruia îi lipseşte priceperea în mijloace. Şi aceasta trebuie cunoscută ca o faptă a lui Māra faţă de un Bodhisattva.

2. Mândria în legătură cu anunţarea numelui

[*Divinul:*] Mai mult, Subhūti, faptele lui Māra se vor petrece şi în legătură cu anunţarea numelui unui Bodhisattva. Şi cum? Pentru a ademeni un Bodhisattva, Māra foloseşte chiar şi anunţarea numelui şi a altor amănunte legate de acesta.

[1] Contrazice capitolul anterior, conţine inconsecvenţe, dispreţuieşte nivelurile intermediare de Discipol şi de Pratyekabuddha, etc.

Sub tot felul de deghizări, el vine la Bodhisattva şi îi spune „Ai primit prezicerea de la Tathāgataşii din trecut. Dovada este că acesta este numele pe care îl vei avea ca Buddha, şi că acestea sunt numele mamei tale, tatălui tău, fratelui tău, surorii tale, ale prietenilor, rudelor şi cunoştinţelor tale.” El spune aceste nume, pentru şapte generaţii. El îţi spune că ai fost născut în acea regiune, în acea ţară, în acel sat, oraş sau târg. Dacă ai vreo însuşire anume, atunci îţi va spune că ai avut aceeaşi însuşire şi în trecut. Fie că Bodhisattva este obtuz de felul său, fie că are facultăţile ascuţite, Māra îi va spune că a fost la fel şi în trecut.

Sau să luăm alte însuşiri pe care le are în această viaţă prezentă: el este, să spunem, cineva care trăieşte în păduri, sau cineva care cerşeşte mâncare din uşă în uşă,[1] fără a accepta invitaţii[2], sau cineva care poartă haine făcute din zdrenţe luate dintr-un morman de praf, sau care nu mănâncă niciodată după miezul zilei, sau care îşi mănâncă toată mâncarea [n.t. zilnică] la o singură masă, sau care doarme noaptea oriunde s-ar întâmpla să se afle, sau care nu are mai mult de trei robe, sau care trăieşte în cimitire şi le frecventează, sau care locuieşte la rădăcina unui copac, sau care rămâne chiar şi în somn în postura aşezat, sau care locuieşte în câmp deschis, neadăpostit, sau care poartă o îmbrăcăminte din pâslă, sau care are puţine dorinţe, este uşor de mulţumit, detaşat, frugal, moale în vorbire, sau un om care vorbeşte puţin – în fiecare caz, Māra îl va anunţa că el a fost înzestrat şi în trecut cu exact aceeaşi însuşire şi că, în mod sigur, Tathāgataşii din trecut trebuie să-l fi prezis pentru Trezirea supremă şi pentru stadiul de Bodhisattva ireversibil, din moment ce el posedă acum însuşirile unui ascet auster, menţionate mai înainte, deci, cu toată siguranţa, el trebuie să fi fost înzestrat cu acestea şi în trecut. Se poate întâmpla atunci ca un Bodhisattva să simtă trufie când se gândeşte la anunţarea numelor sale, a împrejurărilor din trecut şi a penitenţelor sale austere din prezent, ca ascet rigid. El poate chiar să creadă că şi-a primit prezicerea în trecut, pentru că are acum aceste însuşiri ale unui ascet rigid. Şi Māra îi va confirma ideea. Deghizat ca laic sau laică, călugăr sau călugăriţă, sau ca Brahmin, sau ca şi cap de familie, sau ca mamă, tată, frate, soră, prieten sau rudă, Māra va veni la Bodhisattva şi îi va spune că acesta şi-a primit în trecut prezicerea pentru iluminarea deplină şi pentru stadiul ireversibil al unui Bodhisattva, din simplul motiv că el are acum acele însuşiri ale unui ascet rigid care, potrivit lui, sunt calităţile unui Bodhisattva ireversibil. Însă, acel Bodhisattva nu are caracteristicile, indicatorii şi semnele unui Bodhisattva ireversibil, pe care le-am descris mai înainte. El este, cu siguranţă, un om sub influenţa lui Māra, spre deosebire de ceilalţi Bodhisattva [care i-ar putea fi prieteni buni]. El nu are caracteristicile, indicatorii şi semnele specifice unui Bodhisattva ireversibil. Şi, ca rezultat al anunţării împrejurărilor din trecutul său,

[1] Vezi dicţionarul, la „Śramana”.

[2] De a intra sau de a rămâne un timp la familia care îi oferă cele necesare.

el simte îngâmfare. În îngâmfarea sa, copleşit de o mare îngâmfare rigidă, învins de puterea magică a lui Māra, el îi dispreţuieşte pe Bodhisattvaşii care sunt tovarăşii lui, râde de ei şi îi consideră inferiori. Acest lucru trebuie recunoscut ca o faptă a lui Māra, care se foloseşte de anunţarea împrejurărilor din trecutul unui Bodhisattva.

Mai departe, Subhūti, Māra acţionează şi în legătură cu prezicerea numelui pe care un Bodhisattva îl va avea ca Buddha. Deghizat ca şi călugăr, el vine la un Bodhisattva şi îi prezice că „acesta va fi numele tău atunci când vei fi câştigat Trezirea deplină." Şi Māra îi va prezice acel nume pe care acel Bodhisattva l-a gândit deja de unul singur, atunci când a cugetat asupra numelui pe care îl va purta după iluminarea deplină. Dacă Bodhisattva este slab în înţelepciune şi lipsit de pricepere în mijloace, el vede că numele pe care l-a menţionat călugărul este acelaşi cu cel bănuit de el însuşi. El compară numele pe care l-a gândit de unul singur cu numele spus de acel călugăr, care este fie sub influenţa lui Māra, fie a fost făcut să apară de către Māra sau de către hoardele sale, vede că cele două [n.t. nume] se potrivesc şi ajunge la concluzia că, în trecut, el a fost prezis nominal de către Tathāgataşi, pentru Trezirea deplină. Însă el nu are caracteristicile, indicatorii şi semnele pe care le-am descris ca fiind cele ale unui Bodhisattva ireversibil. Din moment ce nu le are, el simte trufie, ca rezultat al prezicerii numelui său. În trufia sa, el îi dispreţuieşte pe Bodhisattvaşii care sunt tovarăşii săi şi se gândeşte că, în timp ce el şi-a primit prezicerea, ei nu şi-au primit-o. Acea mândrie, aroganţă şi îngâmfare ce îl face să-i dispreţuiască pe ceilalţi Bodhisattvaşi, îl va ţine departe de atotcunoaştere şi de cunoaşterea unui Buddha. Nesusţinut de înţelepciunea perfectă, lipsit de pricepere în mijloace şi de bunul prieten, prins de prietenul rău, trebuie să ne aşteptăm ca el să aparţină unuia dintre cele două niveluri, al unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha.

Dar chiar dacă, după ce a petrecut mult timp, foarte mult timp în greşeală şi rătăcire [în naştere-şi-moarte], el ar deveni din nou cineva care vrea să cunoască iluminarea deplină, recurgând la chiar această perfecţiune a înţelepciunii, şi dacă ar fi să meargă la prietenii buni şi să-i întâlnească periodic şi chiar dacă, în proaspăt găsita perspectivă asupra vieţii, ar respinge în primul rând ideile de mai înainte, le-ar vomita, le-ar detesta, le-ar arunca de unde au venit, le-ar vedea greşeala – chiar şi atunci, îi va fi greu să ajungă la nivelul de Buddha. Atât de grav este delictul îngâmfării. Printre călugării care aparţin vehiculului Discipolilor, cele patru păcate de neiertat[1] sunt atât de grave încât, dacă cineva s-a făcut vinovat de unul dintre ele, încetează să mai fie un călugăr, un Śramana, un fiu al lui Śakya[muni, n.t.]. Mai gravă decât acele patru păcate de neiertat este această producere a unui gând trufaş atunci când, cu ocazia prezicerii numelui său, un Bodhisattva i-a dispreţuit pe alţi Bodhisattva şi a produs un gând care este foarte

[1] Vezi dicţionarul, la „ofense de neiertat".

negativ, care este mai grav decât cele patru delicte de neiertat. Mai mult, această producere a unui gând legat de mândrie, produs cu ocazia în care este anunţat numele viitor al unui Bodhisattva [ca Buddha], este mai gravă şi decât cele cinci păcate capitale[1]. Acel gând este mai grav şi decât cele cinci păcate capitale. În acest fel, până şi prin anunţarea numelui unui Bodhisattva, pot avea loc acţiuni foarte subtile ale lui Māra. Ele trebuie recunoscute drept ceea ce sunt şi evitate, atât de Bodhisattva însuşi, cât şi de ceilalţi.

3. Piedici în legătură cu detaşarea

[*Divinul:*] Mai departe, Māra cel Malefic poate veni la Bodhisattva să-l îndemne, să-l sfătuiască şi să-l informeze în legătură cu însuşirea detaşării, cum că Tathāgata a lăudat detaşarea şi că ea înseamnă că cineva ar trebui să sălăşluiască într-o pădure izolată, într-o junglă, prin crăpăturile munţilor, în locurile de înmormântare sau pe grămezi de paie, etc. Însă aceasta nu este ceea ce predau eu ca fiind detaşarea unui Bodhisattva, cum că el ar trebui să trăiască singuratic şi izolat, într-o pădure sau în junglă, prin crăpăturile munţilor, în locurile de înmormântare sau pe grămezi de paie, etc.

Subhūti: Dacă aceasta nu este detaşarea unui Bodhisattva, care este ea atunci?

Divinul: Un Bodhisattva este detaşat atunci când devine detaşat de activităţile mentale asociate cu Discipolii şi cu Pratyekabuddhaşii. Pentru că, dacă este prins de perfecţiunea înţelepciunii şi de priceperea în mijloace, şi dacă sălăşluieşte în sălaşul prieteniei şi al măreţei compasiuni faţă de toate fiinţele, atunci el este detaşat chiar şi atunci când trăieşte lângă un sat. Eu sunt cel care am proclamat această detaşare de activităţile mentale asociate cu Discipolii şi cu Pratyekabuddhaşii. Un Bodhisattva este detaşat dacă petrece zi şi noapte rezidând în această detaşare. Dacă un Bodhisattva sălăşluieşte în acest sălaş în timp ce trăieşte în locuri îndepărtate şi izolate, în pădurile inaccesibile, în junglă, prin crăpăturile munţilor sau în locurile de înmormântare, atunci el sălăşluieşte detaşat.

Dar în ceea ce priveşte detaşarea recomandată de Māra cel Malefic, adică sălăşluirea în păduri inaccesibile, în jungle, prin crăpături ale munţilor sau în locuri de înmormântare, dacă acea detaşare este de fapt contaminată cu activităţile mentale asociate Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, atunci, pentru că el nu practică perfecţiunea înţelepciunii, el nu îndeplineşte condiţiile necesare pentru a dobândi atotcunoaşterea. El sălăşluieşte într-un sălaş contaminat, într-o activitate mentală care nu este deloc pură şi, în consecinţă, faptele sale făcute

[1] Vezi dicţionarul, la „păcate mortale”.

prin corp, voce şi minte nu pot fi deloc pure. În consecinţă, el îi dispreţuieşte pe alţi Bodhisattva care locuiesc în sate, dar care nu sunt contaminaţi cu activităţile mentale asociate cu Discipolii şi cu Pratyekabuddhaşii, şi care sălăşluiesc în sălaşul înţelepciunii, cu multele sale tehnici şi cu măreaţa ei compasiune. Din moment ce faptele corpului, vorbirii şi minţii sale nu sunt pure, el este doar un rezident în contaminare şi nu un rezident în detaşare, deşi el poate să locuiască într-o pădure îndepărtată. La început, el îi dispreţuieşte pe cei care trăiesc lângă un sat, deşi ei sălăşluiesc în sălaşul înţelepciunii, cu tehnicile şi cu măreaţa ei compasiune, şi deşi sunt, prin forţa obiceiului, chiar puri în ceea ce fac cu corpul, vorbirea şi cu mintea, deşi sunt detaşaţi de activităţile mentale asociate cu Discipolii şi cu Pratyekabuddhaşii, necontaminaţi de ele; iar după aceea, el constată că nu poate dobândi Meditaţiile, Concentrările, Realizările, Eliberările şi Super-cunoaşterile, că acestea nu ajung la împlinire în el. Motivul este acela că îi lipseşte priceperea în mijloace.

Deşi un Bodhisattva poate sălăşlui în păduri izolate care se întind pe sute de kilometri, cu nicio altă tovărăşie decât cea a animalelor de pradă, a antilopelor şi a stolurilor de păsări, sau în păduri nelocuite de nici măcar cele mai mici animale sălbatice, [sau] de Yakṣa şi de Rakṣa, şi netulburat de frica tâlharilor, şi deşi poate să se stabilească acolo pentru un an sau pentru o sută de ani, sau chiar pentru sute de mii de niyuta de koti de ani, sau pentru mai mult decât atât, dacă el nu cunoaşte detaşarea pe care am explicat-o, prin care un Bodhisattva trăieşte precum cineva care s-a pornit cu cele mai sincere intenţii, care a dobândit cele mai onorabile intenţii, atunci nici măcar cineva complet devotat vieţii în pădurile inaccesibile nu reuşeşte să-mi bucure inima, dacă nu cunoaşte această [detaşare], dacă este lipsit de pricepere în mijloace, dacă se sprijină pe acea detaşare a sa, se agaţă de ea, este înclinat către ea, dacă o simte ca pe o răsplată [n.t. pentru eforturile sale]. Pentru că detaşarea unui Bodhisattva, pe care am descris-o, nu apare în detaşarea sa. Dintr-un loc, sus în aer, Māra îi va spune celui care sălăşluieşte în pădurea îndepărtată că face bine, că detaşarea sa este cea pe care a descris-o Tathāgata, că ar trebui să rezide mai departe chiar în această detaşare şi că, din acest motiv, va dobândi repede Trezirea deplină. Atunci când părăseşte acel loc izolat din pădure şi se întoarce într-un sat, el îi dispreţuieşte pe Bodhisattvaşii de acolo, călugări care sunt toţi cuviincioşi, caşti, cu un caracter frumos, necontaminaţi de activităţile mentale asociate Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, şi care trăiesc vieţi foarte pure în corp, vorbire şi minte. El le spune că, în mod sigur, ei nu trăiesc într-un sălaş detaşat, ci într-unul contaminat şi aglomerat.

Pe acei Bodhisattvaşi de acolo, care trăiesc în sălaşul detaşat, el îi avertizează împotriva aşezărilor contaminate şi aglomerate. El încearcă să îi facă să meargă într-o existenţă detaşată [aşa cum şi-o închipuie el]. El le cere respect pentru

locuinţa lui izolată, devine mândru şi le spune: „Fiinţe supraumane m-au îndemnat, fiinţe supraumane au venit să mă informeze! Acest [loc izolat din pădure] este sălaşul meu. Care dintre cei ce locuiesc într-un sat a fost vreodată îndemnat şi informat de fiinţe supraumane?” Astfel dispreţuieşte el persoanele care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor. El trebuie cunoscut ca un Candala[1] de Bodhisattva, un defăimător al Bodhisattvaşilor, ca un simplu fals al unui Bodhisattva, ca un Bodhisattva contrafăcut, ca o mizerie de Bodhisattva, ca un tâlhar deghizat într-un Śramana, un jefuitor al persoanelor aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor, un tâlhar al lumii cu zeii săi. Cu siguranţă, o asemenea persoană trebuie să nu fie îngrijită, iubită sau onorată. Pentru că asemenea persoane au căzut în trufie. Ele vor reuşi până şi să corupă alte spirite asemănătoare, fiinţe slabe care au pornit numai de curând în Vehicul (sau pe Cale). Ei trebuie priviţi ca impuri prin natura lor, ca lipsiţi de învăţători potriviţi, ca lipsiţi de calităţile sfinţeniei.

Însă un Bodhisattva nu trebuie să aibă grijă de asemenea persoane, să nu le iubească şi să nu le onoreze, dacă este cineva care nici nu a abandonat toate fiinţele, nici atotcunoaşterea şi nici iluminarea deplină, dacă vrea sincer să dobândească iluminarea deplină şi să genereze binele tuturor fiinţelor.[2] Dimpotrivă, cel care s-a ridicat la o înălţime de unde se gândeşte la binele tuturor fiinţelor trebuie, ca să poată vedea prin aceste fapte ale lui Māra şi prin altele, să aibă întotdeauna o minte care este nerăbdătoare să expună calea fiinţelor care nu au primit-o încă, o minte care nu tremură şi care nu este scufundată în rătăcirile prin întreita lume; el are, în primul rând, o atitudine de prietenie şi o atitudine de compasiune, el a generat marea compasiune şi este mişcat de milă, el are un gând de bucurie, din empatie faţă de fiinţele care avansează în direcţia corectă, el este imparţial, pentru că natura adevărată a dharmelor este astfel încât ea nu poate fi percepută sau concepută; [având toate acestea în minte] el trebuie să-şi formeze hotărârea: „Voi acţiona astfel încât, în viitor, toate greşelile cauzate de faptele lui Māra să nu mai existe în niciun fel şi nici să nu fie produse; sau, dacă sunt produse, să dispară imediat. Astfel mă voi antrena!” Şi acesta trebuie cunoscut drept mersul curajos al unui Bodhisattva către propria sa cunoaştere superioară. Atât despre ceea ce trebuie să ştie un Bodhisattva despre faptele lui Māra în legătură cu însuşirea detaşării.

[1] Vezi dicţionarul.

[2] Fraza conţine o contradicţie.

Capitolul XXII – Prietenul bun

1. Prietenii buni

[*Divinul:*] Un Bodhisattva care a pornit pe cale cu cea mai cinstită şi serioasă intenţie şi vrea să câştige Trezirea deplină, trebuie încă de la început să aibă grijă de prietenii buni, să-i iubească şi să-i onoreze.

Subhūti: Care sunt acei prieteni buni ai unui Bodhisattva?

Divinul: Buddhaşii, şi de asemenea Bodhisattvaşii ireversibili care sunt pricepuţi în calea unui Bodhisattva, care îl instruiesc şi îl sfătuiesc în perfecţiuni, care demonstrează şi expun perfecţiunea înţelepciunii. În special, perfecţiunea înţelepciunii trebuie privită ca bunul prieten al unui Bodhisattva. De fapt, toate cele şase perfecţiuni sunt bunii prieteni ai unui Bodhisattva. Ele sunt Învăţătorul său, Calea sa, lumina sa, torţa sa, Trezirea sa, adăpostul său, refugiul său, locul său de odihnă, Eliberarea sa finală, insula sa, mama sa, tatăl său, şi ele îl conduc la cunoaştere, la înţelegere, la iluminarea deplină. Pentru că perfecţiunea înţelepciunii se împlineşte în aceste perfecţiuni. Atotcunoaşterea Tathāgataşilor, care au câştigat în trecut Trezirea supremă şi au intrat apoi în Nirvana, a ieşit chiar din cele şase perfecţiuni. Şi atotcunoaşterea Tathāgataşilor care vor câştiga iluminarea în viitor, şi a Tathāgataşilor care se află chiar acum în incalculabilele, nemăsurabilele, infinitele, inconceptibilele sisteme de lumi, [n.t. a ieşit chiar din cele şase perfecţiuni]. Subhūti, şi eu sunt un Tathāgata care a câştigat Trezirea deplină în perioada prezentă şi atotcunoaşterea mea a ieşit [tot] din cele şase perfecţiuni. Pentru că cele şase perfecţiuni conţin cele treizeci şi şapte de dharme care acţionează ca aripi pentru iluminare[1], ele conţin cele patru sălaşuri ale lui Brahmā, cele patru mijloace de conversie şi orice Buddha-Dharma care ar mai putea fi, orice cunoaştere-Buddha, cunoaşterea Existentului-De-La-Sine, orice inconceptibilă, incomparabilă, nemăsurabilă, incalculabilă, inegalabilă cunoaştere, orice cunoaştere care egalează inegalabilul, orice cunoaştere a atotcunoaşterii.

Aşadar, Subhūti, chiar cele şase perfecţiuni trebuie cunoscute drept bunii săi prieteni. Ele sunt Învăţătorul său, Calea sa, etc. până la: ei îl conduc la cunoaştere, la înţelegere, la Trezirea deplină. În plus, un Bodhisattva care se antrenează în cele şase perfecţiuni devine un adevărat binefăcător pentru toate fiinţele care au nevoie de unul. Însă, dacă vrea să se antreneze în cele şase perfecţiuni, un Bodhisattva trebuie, mai presus de orice, să asculte această perfecţiune a înţelepciunii, să se ocupe de ea, să o păstreze în minte, să o recite, studieze, răspândească, demonstreze, expună, explice şi să o scrie, să-i cerceteze

[1] Vezi dicţionarul, la „Aripile iluminării”

înţelesul, conţinutul şi metoda, să mediteze la ea şi să pună întrebări referitoare la ea. Pentru că această perfecţiune a înţelepciunii direcţionează cele şase perfecţiuni, le ghidează, le conduce, le instruieşte şi le sfătuieşte, este sursa, modelul şi doica lor. Pentru că, dacă sunt lipsite de perfecţiunea înţelepciunii, primele cinci perfecţiuni nu se înscriu în conceptul de perfecţiuni şi nu merită să fie numite „perfecţiuni". Aşadar, un Bodhisattva trebuie să se antreneze chiar în această perfecţiune a înţelepciunii, dacă vrea să ajungă la o stare în care nu mai poate fi condus pe căi greşite de către alţii, şi să stea ferm în ea.

2. Vacuitate, murdărire şi purificare

Subhūti: Care este semnul înţelepciunii perfecte?

Divinul: Are non-ataşarea drept semn.

Subhūti: Ar fi potrivit să spunem că acelaşi semn al non-ataşării, care există în înţelepciunea perfectă, există în toate dharmele?

Divinul: Da, Subhūti. Pentru că toate dharmele sunt izolate şi goale. Prin urmare, acelaşi semn al non-ataşării, care face înţelepciunea perfectă izolată şi goală, face toate dharmele să fie izolate şi goale.

Subhūti: Dacă toate dharmele sunt izolate şi goale, cum sunt de conceput murdărirea şi purificarea fiinţelor? Pentru că ceea ce este izolat nu poate fi murdărit şi purificat, ceea ce este gol nu poate fi murdărit sau purificat, şi ceea ce este izolat şi gol nu poate cunoaşte Trezirea deplină. Şi nici nu se poate ajunge la vreo dharma din afara vacuităţii, care să fi cunoscut iluminarea deplină, sau care o va cunoaşte, sau care o cunoaşte chiar acum. Cum vom înţelege atunci sensul acestei învăţături? Arată-ne, O, Divinule, arată-ne, O, Cel-Bine-Plecat!

Divinul: Ce crezi, Subhūti? Fiinţele au pornit de mult timp pe drumul conceperii „eu"-lui şi „al meu"-lui?

Subhūti: Da, Divinule.

Divinul: Sunt de asemenea şi producerea (conceperea) „eu"-lui şi „al meu"-lui, goale, vide?

Subhūti: Da, Divinule.

Divinul: Faptul că fiinţele rătăcesc în naştere-şi-moarte, se datorează tocmai conceperii „eu"-lui şi „al meu"-lui?

Subhūti: Aşa este, Divinule.

Divinul: În acest sens devine posibil de conceput murdărirea fiinţelor. În măsura în care fiinţele [concep lucruri,] aderă la lucruri şi se stabilesc în ele, în acea măsură există murdărire. Însă nimeni nu este murdărit prin asta. Iar în măsura în care cineva nu [concepe şi nu] aderă la lucruri şi nu se stabileşte în ele, în acea măsură se poate concepe absenţa producerii „eului" şi „al meu-lui". În acel sens se poate forma conceptul de purificare a fiinţelor, adică, în măsura în

care ele nu [concep şi nu] aderă la lucruri şi nu se stabilesc în ele, în acea măsură există purificare. Însă nimeni nu este purificat prin aceasta. Atunci când un Bodhisattva înaintează astfel, el înaintează în înţelepciunea perfectă. În acest sens se pot forma conceptele de murdărire şi de purificare a fiinţelor, deşi dharmele sunt izolate şi goale.

Subhūti: Asta este cu adevărat minunat! Un Bodhisattva care înaintează astfel, înaintează în înţelepciunea perfectă. Pentru că atunci el nu înaintează în formă sau în celelalte agregate (skandha). Atunci când înaintează astfel, un Bodhisattva nu poate fi zdrobit nici măcar de întreaga lume, cu zeii, oamenii şi demonii săi (Asura). Atunci când înaintează astfel, un Bodhisattva depăşeşte mersul tuturor persoanelor care aparţin vehiculului Discipolilor sau celui al Pratyekabuddhaşilor, şi dobândeşte o poziţie de neîntrecut[1]. Pentru că Buddhaitatea este de neîntrecut şi aşa sunt şi starea de Tathāgata, starea de Existent-De-La-Sine, şi starea de atotcunoaştere. Un Bodhisattva care îşi petrece timpul zi şi noapte sălăşluind în aceste activităţi mentale asociate cu înţelepciunea perfectă este foarte aproape de Trezirea deplină, şi o va cunoaşte în curând.

3. Omagiu înţelepciunii perfecte şi perla de mare preţ

Divinul: Aşa este, Subhūti. Să presupunem că toate fiinţele din Jambudvīpa ar obţine în acelaşi timp o personalitate (sau naştere) umană, şi-ar ridica gândurile la iluminarea deplină, ar sta în acel gând de Trezire toată viaţa lor, i-ar respecta şi i-ar venera pe toţi Tathāgata, întreaga lor viaţă. Dacă acum [după toată această pregătire], ele ar oferi daruri tuturor fiinţelor şi ar transforma [meritul din] acea dăruire în Trezire completă – ca rezultat, acei Bodhisattva vor genera mult merit?

Subhūti: Da, Divinule, ar genera.

Divinul: Este tot adevărat, Subhūti, că acel fiu sau fiică din familie nobilă generează un merit mai mare dacă, fiind un Bodhisattva, rezidă în activităţi mentale legate de perfecţiunea înţelepciunii, chiar şi pentru o singură zi. Pentru că, pe măsură ce continuă să rezide zi şi noapte în acele activităţi mentale, Bodhisattva devine tot mai demn de darurile sacrificiale ale tuturor fiinţelor. Pentru că nicio altă fiinţă nu are o minte atât de plină de prietenie aşa cum o are el, cu excepţia Buddhaşilor, Realizaţii. Şi Tathāgataşii, desigur, sunt fără egal, fără asemănare, înzestraţi cu dharme de neconceput. Atunci, cum aspiră acel fiu sau fiică de familie nobilă la acel merit, la început? El devine înzestrat cu acel fel de introspecţie înţeleaptă care îi permite să vadă toate fiinţele ca şi cum ar fi în drum

[1] Această afirmaţie are tonul caracteristic Sutrei originale, nivelurile de Discipol şi de Pratyekabuddha nu sunt dispreţuite sau desconsiderate, ci se afirmă faptul că nu sunt supreme.

spre propria măcelărire. Cu acea ocazie, măreaţa compasiune pune stăpânire pe el. El observă cu ochiul său divin nenumăratele fiinţe, iar ceea ce vede îl umple de o mare nelinişte: atât de multe cară povara karmei care duce la pedeapsa imediată în iaduri, altele au dobândit renaşteri nefericite [care îi ţin departe de Buddha şi de învăţăturile sale], altele sunt condamnate să fie ucise, sau sunt învăluite în plasa vederilor greşite, sau nu reuşesc să găsească drumul, pe când alţii, care au dobândit o renaştere norocoasă, au pierdut-o din nou. El le poartă de grijă cu gândul: „Voi deveni un salvator al tuturor acelor fiinţe, le voi elibera din toate suferinţele!" Însă el nu face nici din aceasta şi nici din orice altceva, vreun semn faţă de care să devină părtinitor. Şi aceasta este măreaţa lumină a înţelepciunii unui Bodhisattva, care îi permite să cunoască Trezirea deplină. Pentru că, atunci când Bodhisattvaşii sălăşluiesc în acest sălaş, ei devin vrednici de darurile întregii lumi şi totuşi nu întorc spatele la iluminarea deplină. Atunci când gândurile lor sunt bine sprijinite de înţelepciunea perfectă şi sunt aproape de atotcunoaştere, ei purifică darurile şi ofrandele celor care le oferă cele necesare vieţii.

Prin urmare, un Bodhisattva trebuie să rezide în această activitate mentală asociată cu înţelepciunea perfectă, dacă nu vrea să-şi consume în zadar ofrandele şi pomenile primite, dacă vrea să indice tuturor fiinţelor Calea, să împrăştie lumină pe o distanţă mare, să elibereze din naştere-şi-moarte toate fiinţele care sunt supuse ei, şi să cureţe tuturor fiinţelor organele vederii. Dacă vrea să sălăşluiască în activităţi mentale îndreptate către aceste scopuri, el trebuie să îşi îndrepte atenţia către activităţile mentale asociate cu perfecţiunea înţelepciunii. Mintea cuiva care hotărăşte să le acorde acestora atenţie, lucrează pentru binele tuturor fiinţelor. Însă el nu trebuie să lase loc altor activităţi mentale, cum ar fi lipsa de înţelepciune perfectă. Dacă acţionează astfel, [pentru că activitatea mentală, care este în esenţă grijă iubitoare pentru fiinţe, îl impulsionează], el îşi petrece zilele şi nopţile în activităţi mentale asociate cu perfecţiunea înţelepciunii. Să presupunem că un om, foarte priceput în bijuterii şi în feluritele varietăţi de nestemate, tocmai a obţinut o piatră foarte preţioasă. Asta l-ar face foarte bucuros şi entuziasmat. Dacă şi-ar pierde piatra preţioasă, el ar fi foarte trist şi mâhnit. Mereu şi întotdeauna, activităţile mentale asociate cu acea nestemată s-ar petrece în el, şi ar regreta mereu că este despărţit de nestemată. El nu ar uita de ea, până când nu ar obţine-o din nou sau până când ar obţine o alta asemănătoare ca fel şi însuşiri. Tot aşa, un Bodhisattva care a pierdut din nou nestemata preţioasă a înţelepciunii perfecte, având o percepţie clară a imensei valori a înţelepciunii perfecte, şi fiind convins că nu s-a despărţit pentru totdeauna de ea, trebuie să o caute peste tot, cu o gândire căreia nu îi lipseşte perseverenţa către înţelepciunea perfectă şi care este îndreptată către starea de atotcunoaştere, până va fi redobândit această Sutra sau una

echivalentă ei. În tot acel timp, activităţile sale mentale trebuie să fie asociate cu obţinerea nestematei preţioase a perfecţiunii înţelepciunii, cu obţinerea măreţei nestemate a atotcunoaşterii.

Subhūti: Dar, din moment ce Divinul a predat că toate dharmele şi toate activităţile mentale sunt lipsite de existenţă proprie şi sunt goale, cum poate atunci un Bodhisattva să devină cineva care nu este lipsit de activităţile mentale asociate cu înţelepciunea perfectă sau cu atotcunoaşterea?

Divinul: Dacă mintea unui Bodhisattva funcţionează pe baza faptului că toate dharmele sunt izolate şi goale prin însăşi propria lor existenţă şi este de acord că este astfel, atunci activităţile sale mentale se vor asocia cu înţelepciunea perfectă şi cu atotcunoaşterea. Pentru că înţelepciunea perfectă este goală, vidă, ea nici nu creşte, nici nu descreşte.

4. Vacuitatea şi creşterea în iluminare

Subhūti: Dacă este aşa, cum poate un Bodhisattva să ajungă la dobândirea completă a Trezirii, fără o creştere în înţelepciunea perfectă, şi cum poate el cunoaşte iluminarea deplină?

Divinul: În realitate, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, nici nu creşte şi nici nu descreşte. La fel cum înţelepciunea perfectă este goală, lipsită de creştere şi descreştere, tot la fel şi un Bodhisattva este gol, lipsit de creştere şi descreştere. Tocmai datorită acestui fapt – că, la fel cum înţelepciunea perfectă este goală, lipsită de creştere şi descreştere, tot aşa şi Bodhisattva este gol, lipsit de creştere şi descreştere, – un Bodhisattva ajunge la obţinerea completă a Trezirii şi cunoaşte astfel Trezirea deplină. Dacă un Bodhisattva nu se teme şi nici nu-şi pierde curajul atunci când se predau acestea, el trebuie cunoscut ca un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă.

Subhūti: Atunci, înţelepciunea perfectă înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Vacuitatea înţelepciunii perfecte înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Poate cineva percepe, în exteriorul vacuităţii înţelepciunii perfecte, vreo dharma care să înainteze în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Vacuitatea înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Poate cineva să perceapă, în vacuitate, vreo dharma care înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Vacuitatea înaintează în vacuitate?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Forma, senzaţia, percepţia, voinţa sau conştiinţa înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Poate cineva percepe în exteriorul formei, etc. vreo dharma care înaintează în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Cum înaintează atunci un Bodhisattva în înţelepciunea perfectă?

Divinul: Vezi tu, Subhūti, vreo dharma reală care înaintează în înţelepciunea perfectă?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Vezi cumva acea înţelepciune perfectă, în care înaintează Bodhisattva, ca pe un lucru real?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Vezi ca reală acea dharma care nu oferă nicio bază pentru percepţie sau concepţie? Acea dharma a fost cumva produsă, sau va fi produsă, sau este acum în curs de producere, a fost oprită, va fi oprită, sau este acum în curs de oprire?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Această înţelegere îi oferă unui Bodhisattva acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse, [n.t. că nu apare efectiv, niciodată, nicăieri, nicio dharma]. Atunci când el este înzestrat cu ea, este predestinat Trezirii depline. El este sortit să avanseze către încrederea în sine a unui Tathāgata. Este chiar imposibil ca un Bodhisattva care se angajează, se străduieşte şi face eforturi în acest fel şi care avansează în această direcţie, să nu atingă cunoaşterea supremă a unui Buddha, cunoaşterea atotcunoaşterii, cunoaşterea măreţului Conducător de Caravană.

Subhūti: Poate natura adevărata a tuturor dharmelor, care constă în faptul că ele nu sunt niciodată produse, să fie predestinată Trezirii supreme?

Divinul: Nu, Subhūti.

Subhūti: Atunci, cum de are loc prezicerea acestei dharma[1] la iluminarea deplină?

Divinul: Vezi ca reală acea dharma care are o prezicere la iluminarea deplină?

Subhūti: Nu, Divinule. Nu văd nicio dharma reală care să fie vreodată predestinată Trezirii depline. Şi nici nu văd vreo dharma reală care este cunoscută de către Treziţi, sau care ar trebui să fie cunoscută, sau prin care ei ar obţine cunoaşterea completă. Pentru că nicio dharma nu poate fi percepută sau concepută, nu-mi trece prin minte că „această dharma este cunoscută

[1] Adică a acestui Bodhisattva.

Iluminaţilor, această dharma trebuie să fie cunoscută de către ei, cu ajutorul acestei dharma au ei cunoaşterea completă.”

Capitolul XXIII – Śakra

1. Poziţia superioară a Bodhisattvaşilor

Atunci *Śakra*, Conducătorul Zeilor, care era aşezat în acea adunare, a spus: Cu siguranţă, profundă este această perfecţiune a înţelepciunii, greu de văzut, greu de înţeles!

Divinul: Aşa este, Kausika. Această înţelepciune perfectă are adâncimea spaţiului. Pentru că este izolată, este greu de văzut, iar pentru că este vidă, este greu de înţeles.

Śakra: Acele fiinţe care ascultă această perfecţiune a înţelepciunii, care se ocupă de ea, o studiază, o răspândesc şi o scriu, trebuie că sunt înzestrate cu o rădăcină a virtuţii deloc firavă!

Divinul: Aşa este. Dacă toate fiinţele din Jambudvīpa ar fi înzestrate cu [capacitatea de a urma] cele zece căi pozitive de acţiune, ar genera ele mult merit din această cauză?

Śakra: Da, Divinule.

Divinul: O persoană care ascultă, studiază, răspândeşte şi scrie această perfecţiune a înţelepciunii, generează mai mult merit decât ei. Tocmai enunţata acumulare de merit datorată moralităţii tuturor fiinţelor din Jambudvīpa este infimă prin comparaţie cu acumularea de merit care decurge din rădăcina pozitivă a cuiva care ascultă, studiază, răspândeşte şi scrie această profundă perfecţiune a înţelepciunii.

După care, *un călugăr* i-a spus lui Śakra, Conducătorul Zeilor: Kausika, ai fost întrecut de acea persoană care ascultă, studiază, răspândeşte şi scrie această profundă perfecţiune a înţelepciunii!

Śakra: Sunt întrecut până şi de acel fiu sau fiică de familie nobilă care şi-a ridicat chiar şi un singur gând la Trezire; cu atât mai mult, dacă în plus ei se antrenează în Aseitate, progresează în ea, fac eforturi pentru ea; în călătoria lor, ei depăşesc întreaga lume, cu zeii, oamenii şi demonii ei. În călătoria lor, ei nu numai că depăşesc întreaga lume, cu zeii, oamenii şi demonii ei, ci şi pe Cei-Care-Au-Intrat-În-Curent, pe Cei-Care-Se-Întorc-O-Singură-Dată, pe Cei-Care-Nu-Se-Mai-Întorc, pe Arhaţi şi pe Pratyekabuddhaşi. Ei îi întrec şi pe acei Bodhisattvaşi care sunt foarte *generoşi* în a oferi altora cele necesare vieţii, însă au lipsuri în înţelepciunea perfectă şi în priceperea în mijloace; şi, în egală măsură, pe cei a căror moralitate este perfect pură, care au o cantitate imensă de *moralitate*, a căror atenţie asupra regulilor morale este neîntreruptă, fără cusur, fără pată, completă şi perfect pură, dar care au lipsuri în înţelepciunea perfectă şi în priceperea în mijloace; şi, în egală măsură, şi pe cei care au dobândit *răbdarea* şi calmul paşnic, ai căror gânduri sunt complet lipsite de duşmănie, care nu au

niciun gând de răutate, nici măcar atunci când sunt arşi pe rug, însă care au lipsuri în înţelepciunea perfectă şi în priceperea în mijloace; şi, în egală măsură, şi pe cei care au manifestat *vigoare*, care continuă neobosit să încerce, care sunt eliberaţi de lene şi care rămân neînfricaţi în tot ceea ce fac cu corpul, cu vorbirea şi cu mintea, însă au lipsuri în ceea ce priveşte înţelepciunea perfectă şi priceperea în mijloace; şi, în egală măsură, şi pe cei care sunt preocupaţi de *concentrările* profunde şi se desfată în ele, care sunt puternici în concentrarea profundă, care sunt stabiliţi în concentrarea profundă, care sunt maeştrii ai concentrării profunde, dar care au lipsuri în înţelepciunea perfectă şi în priceperea în mijloace. Pentru că, atunci când înaintează în perfecţiunea înţelepciunii aşa cum a fost descris, un Bodhisattva întrece lumea cu zeii, oamenii şi demonii săi, îi întrece pe toţi cei care aparţin vehiculului Discipolilor şi al Pratyekabuddhaşilor, şi îi întrece de asemenea şi pe Bodhisattva care nu sunt pricepuţi în mijloace. Iar ei nu îl pot depăşi. Pentru că un Bodhisattva care înaintează în perfecţiunea înţelepciunii, aşa cum a fost spus, care se conformează acesteia, şi-a ocupat poziţia pentru ca linia [n.t. de transmisie a] atotcunoaşterii să nu fie întreruptă, şi nu se ţine departe de Tathāgataşi.

Atunci când înaintează astfel, călătoria sa îl va duce în scurt timp pe terasa Trezirii; antrenându-se în acest fel, el va salva fiinţele care s-au scufundat în noroiul mizeriilor [n.t. minţii]. Antrenându-se în acest fel, el se antrenează în antrenamentul unui Bodhisattva şi nu în antrenamentul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha.

2. Răsplăţi ale înţelepciunii perfecte

[*Śakra:*] Şi cei patru Mari Regi, Gardienii Lumii, vor veni la Bodhisattva care se antrenează în acest fel în perfecţiunea înţelepciunii şi îi vor spune: „Antrenează-te repede în acest drum al unui Bodhisattva, fiu de familie nobilă! Antrenează-te cu agilitate şi cu pricepere! Aici sunt cele patru boluri de cerşit pe care le vei primi atunci când vei fi aşezat pe terasa iluminării, ca unul care a dobândit atunci Trezirea supremă.” Nu numai cei patru Gardieni ai Lumii vor veni la Bodhisattva care se antrenează în înţelepciunea perfectă aşa cum a fost spus, ci şi eu însumi, ca să nu mai spun de alţi zei. Tathāgataşii îl vor păstra mereu în minte. Toate relele lumeşti care ar putea cădea pe un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, cum ar fi atacurile altora, etc., vor fi blocate, nu-l vor afecta în niciun fel. Şi aceasta, O, Divinule, este o calitate pe care un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, o obţine chiar în această viaţă.

Ānanda gândi de îndată: Această cuvântare a lui Śakra, Conducătorul Zeilor, se datorează propriei sale introspecţii sau puterii şi măreţiei lui Buddha?

Prin puterea şi măreţia lui Buddha, *Śakra* i-a citit gândurile şi i-a spus: Ānanda, ea trebuie să-i fie atribuită puterii şi măreţiei lui Buddha, puterii susţinătoare a lui Buddha. Pentru că eu însumi sunt chiar incapabil să spun ceva relevant despre subiectul Bodhisattvaşilor.

Divinul: Aşa este, Ānanda. Ceea ce a spus Śakra, Conducătorul Zeilor, se datorează puterii şi măreţiei lui Tathāgata, susţinerii lui.

Capitolul XXIV – Trufia

1. Condiţii care îl deschid pe un Bodhisattva influenţei lui Māra

Divinul: Atunci când un Bodhisattva se antrenează în înţelepciunea perfectă, când face eforturi pentru ea şi o dezvoltă, toţi Māra cei Malefici din marele trichiliocosmos se află într-o stare de nesiguranţă: „Acest Bodhisattva va realiza prea devreme realitatea-limită, pe nivelul de Discipol sau de Pratyekabuddha, sau va cunoaşte iluminarea deplină?" Mai mult, atunci când un Bodhisattva sălăşluieşte în sălaşul înţelepciunii perfecte, Māra cei Malefici sunt străpunşi de săgeata tristeţii. Atunci când un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă, face eforturi pentru ea şi o dezvoltă, Māra cei Malefici se gândesc cum pot să-l rănească. Ei ar putea, spre exemplu, să încerce să-l înspăimânte, provocând o ploaie de meteoriţi în toate direcţiile, lăsând impresia că orizontul e cuprins de flăcări. Ei speră că atunci Bodhisattva va deveni înfricoşat, că i se va ridica părul de frică, speră ca măcar un singur gând îndreptat spre Trezirea deplină să dispară. Însă Māra cel Malefic nu încearcă să-i rănească pe fiecare dintre Bodhisattva. Pe unii încearcă să-i rănească, pe alţii nu.

Ānanda: Ce fel de Bodhisattva încearcă Māra să rănească?

Divinul: Māra încearcă să rănească un Bodhisattva care, în trecut, atunci când era predată perfecţiunea înţelepciunii, nu a produs un gând de încredere fermă şi [n.t. în consecinţă] găseşte o intrare către el. El încearcă să-i rănească pe Bodhisattvaşii care, atunci când este predată această profundă perfecţiune a înţelepciunii, sunt cuprinşi de îndoieli, se simt confuzi şi se gândesc „poate că această perfecţiune a înţelepciunii este aşa, poate că nu este aşa"; sau pe Bodhisattvaşii care sunt lipsiţi de prietenul bun, care au fost prinşi de prieteni răi, care, atunci când această perfecţiune a înţelepciunii este predată, nu aud [n.t. cele spuse] despre locurile foarte profunde, ci rămân ignoranţi în ceea ce le priveşte şi nu întreabă cum trebuie să fie dezvoltată perfecţiunea înţelepciunii; sau pe Bodhisattvaşii care se agaţă de cineva care susţine ceva ce nu este Dharma adevărată şi care spun: „Sunt adeptul lui şi, în nicio privinţă, el nu mă abandonează. Sunt mulţi alţi Bodhisattva la care aş putea adera, însă ei nu mi se potrivesc. L-am luat pe acesta ca fiind tovarăşul meu potrivit, şi el îmi va fi bun."

Mai mult, atunci când este predată această profundă perfecţiune a înţelepciunii, un Bodhisattva ar putea să-i spună altui Bodhisattva: „Profundă, într-adevăr, este această perfecţiune a înţelepciunii! Ce rost are să o asculţi? Pentru că, până şi atunci când mă concentrez asupra ei în felul în care Tathāgata a predat în alte Sutre, nu reuşesc să o desluşesc şi nici nu simt vreo bucurie din cauza ei. Care mai e rostul ca tu să o asculţi sau să o scrii?" În acest fel încearcă el să-i îndepărteze pe alţi Bodhisattva. Māra vine şi la un asemenea Bodhisattva,

încearcă să-l rănească şi găseşte o intrare către el. Mai departe, Ānanda, Māra devine mulţumit, entuziasmat şi fermecat, foarte bucuros, încântat şi jubilant, dacă un Bodhisattva îi dispreţuieşte pe alţi Bodhisattva şi gândeşte: „Eu sălăşluiesc în sălaşul detaşării, însă ei nu; ei nu sălăşluiesc în detaşare." Māra este atât de bucuros, pentru că acest Bodhisattva rămâne foarte departe de iluminarea deplină.

Mai departe, atunci când un Bodhisattva primeşte un titlu sau este adoptat de un clan[1] sau atunci când sunt proclamate însuşirile sale de ascet, el poate privi asta ca pe un motiv suficient pentru a-i dispreţui pe alţi Bodhisattva, oricât de corect ar fi comportamentul lor şi oricât de frumos ar fi caracterul lor. Însă el nu are calităţile Bodhisattvaşilor ireversibili care înaintează în înţelepciunea perfectă şi nici caracteristicile, indicatorii sau semnele lor. Din moment ce nu are calităţile ireversibilităţii, el dă naştere murdăririi, adică se preamăreşte pe sine însuşi, îi dispreţuieşte pe ceilalţi şi crede că ei nu sunt egali cu acele dharme[2], aşa cum este el. Māra cei Malefici prevăd atunci că tărâmurile lui Māra nu vor rămâne goale, că marile iaduri, regatul animalelor, lumea spiritelor flămânde (Preta) şi adunările demonilor (Asura) vor fi supraaglomerate. Şi Māra cel Malefic devine şi mai hotărât şi se gândeşte: „Cu acest fel de început, acei Bodhisattva vor fi curând sufocaţi de câştig şi de reputaţie. Ei vor deveni vorbitori credibili şi vor prinde sau captiva multe persoane cu discursurile lor credibile. Acele persoane vor hotărî să-i asculte, vor imita ceea ce au văzut şi au auzit, şi în consecinţă nu se vor antrena în Aseitate, nu vor progresa în ea, nu vor face eforturi pentru ea. Neantrenându-se în Aseitate, neprogresând în ea, nefăcând eforturi pentru ea, ei îşi vor spori în continuare murdăriile. Aşadar, se va întâmpla ca toate faptele corpului, vorbirii şi minţii, pe care le vor face cu gândirea lor distorsionată, să îi conducă la o renaştere în condiţii de nedorit, dezagreabile, neplăcute lor şi neplăcute celorlalţi. În consecinţă, tărâmurile lui Māra vor deveni supraaglomerate – adică marile iaduri, lumea animală, lumea spiritelor înfometate, Preta, şi adunările demonilor, Asura." Atunci când analizează această succesiune de întâmplări, Māra cel Malefic devine mulţumit, mândru, încântat şi bucuros peste măsură, triumfător şi jubilant.

Mai departe, Ānanda, atunci când un Bodhisattva se ceartă cu o persoană aparţinând vehiculului Discipolilor, se implică în dispute şi altercaţii cu el, îl ocărăşte şi îl insultă, simte rea voinţă şi ură pentru el, Māra se gândeşte: „Cu siguranţă, acest fiu de familie nobilă se va ţine departe de atotcunoaştere, va rămâne departe de ea." Māra devine şi mai bucuros dacă o persoană aparţinând

[1] Un clan sau un trib putea accepta un membru nou, pentru a-şi creşte valoarea şi, bineînţeles, pentru a-l proteja. De obicei, se propunea acest lucru unor persoane deosebite (artişti, războinici, meşteşugari, maeştri spirituali, etc.).

[2] Cu semnele ireversibilităţii.

vehiculului Bodhisattvaşilor se ceartă cu altcineva care aparţine tot vehiculului Bodhisattvaşilor, pentru că el se gândeşte că „cei doi Bodhisattva rămân departe de atotcunoaştere”. Iar dacă un Bodhisattva care şi-a primit prezicerea se ceartă cu alt Bodhisattva care şi-a primit şi el prezicerea şi simte răutate pentru el, dacă are o asemenea atitudine mentală, atunci el trebuie să-şi pună armura [, care îi permite să lupte împotriva ei,] timp de foarte multe ere – asta dacă, desigur, nu a abandonat complet atotcunoaşterea[1].

2. Atitudinea corectă a unui Bodhisattva faţă de alţi Bodhisattva

Ānanda: Poate scăpa el de aceste atitudini mentale, sau este condamnat definitiv la a-şi pune armura toată acea perioadă de timp?

Divinul: Ānanda, eu am demonstrat o Dharma care include posibilitatea de scăpare pentru persoane din vehiculul Discipolilor, pentru persoane din vehiculul Pratyekabuddhaşilor, pentru persoane din vehiculul Bodhisattvaşilor. În ceea ce priveşte persoana care aparţine vehiculului Bodhisattvaşilor şi care s-a certat cu altcineva care aparţine tot vehiculului Bodhisattvaşilor, dacă ea nu îşi mărturiseşte greşeala, dacă nu promite reţinere în viitor, dacă adăposteşte o înclinaţie latentă către ură şi trăieşte legată de acea înclinaţie, despre acea persoană eu nu predau scăparea [de consecinţele acţiunii sale], ci este categoric condamnată să îşi pună armura pentru acea durată imensă de timp. Însă predau scăparea sa dacă îşi recunoaşte greşeala, promite reţinere în viitor şi reflectează după cum urmează: „Eu, care am datoria să îndepărtez, să pacific şi să potolesc certurile, disputele şi conflictele tuturor fiinţelor, totuşi, chiar eu mă angajez în dispute! Este într-adevăr o pierdere pentru mine şi nu un câştig, dacă răspund înapoi după cum mi se vorbeşte. Când eu ar trebui să fiu, pentru toate fiinţele, un pod peste oceanul naşterii-şi-morţii, totuşi spun altuia «la fel şi ţie!», sau dau un răspuns aspru şi jignitor. Nu acesta este modul în care trebuie să vorbesc. În certuri, conflicte şi dispute, trebuie să mă comport ca un idiot fără simţire sau ca o oaie proastă. Atunci când aud pe cineva că foloseşte cuvinte urâte, jignitoare, insultătoare la adresa mea, inima mea nu trebuie să simtă răutate faţă de ceilalţi.[2] Nu este potrivit şi adecvat pentru mine să percep greşelile celorlalţi sau să gândesc că lucrurile spuse despre greşelile celorlalţi sunt demne de a fi ascultate. Din moment ce sunt complet hotărât [să câştig Trezirea completă], nu trebuie să fac rău celorlalţi. Când eu ar trebui să fac toate fiinţele fericite,

[1] Daca un Bodhisattva este ireversibil, nu poate să mai abandoneze vreodată eforturile pentru atotcunoaştere.

[2] A percepe expresii jignitoare indică o lipsă în perfecţiunea înţelepciunii, şi simplul fapt de a nu le băga în seamă sau de a controla reacţiile mentale nu constituie un antidot complet.

oferindu-le tot ceea ce aduce fericire, când eu ar trebui să le conduc la Nirvana după ce voi fi dobândit iluminarea supremă, eu totuşi port rea-voinţă! Nu trebuie să simt rea-voinţă nici măcar faţă de cei care m-au jignit, trebuie să evit să mă enervez şi trebuie să fac un efort ferm în acea direcţie. Chiar şi atunci când viaţa mea este în pericol, nu trebuie să mă enervez şi încruntarea nu trebuie să-mi apară pe faţă." [n.t. Vorbind] despre un asemenea Bodhisattva, eu predau scăparea. Aceasta este atitudinea pe care trebuie să o adopte un Bodhisattva şi faţă de persoanele care aparţin vehiculului Discipolilor. Niciodată să nu se enerveze pe vreo fiinţă, aceasta este atitudinea mentală pe care cineva trebuie să o adopte faţă de toate fiinţele. Ce atitudine trebuie să aibă atunci un Bodhisattva faţă de alte persoane aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor? Aceeaşi cu cea faţă de Învăţător. El trebuie să aibă atitudinea „aceşti Bodhisattva sunt învăţătorii mei. Cu siguranţă, ei au urcat în acelaşi Vehicul ca şi mine, au urmat aceeaşi Cale, au intenţii asemănătoare cu ale mele, s-au pornit în acelaşi Vehicul ca şi mine. Metoda după care trebuie să fiu antrenat este aceeaşi cu metoda prin care trebuie să se antreneze şi ei. Însă dacă unii dintre ei sălăşluiesc într-un sălaş contaminat [de ideile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor], atunci nu trebuie să fac la fel. Totuşi, dacă ei sălăşluiesc într-un sălaş necontaminat, în activităţi mentale asociate cu atotcunoaşterea, atunci şi eu trebuie să mă antrenez aşa cum o fac ei". Niciun obstacol către Trezirea deplină nu poate să răsară în faţa unui Bodhisattva care se antrenează în atotcunoaştere în acest fel, şi el va cunoaşte repede iluminarea deplină.

Capitolul XXV – Antrenamentul

1. Cum este antrenat un Bodhisattva în atotcunoaştere

Subhūti: O, Divinule, prin ce trebuie să se antreneze un Bodhisattva, pentru a fi antrenat în atotcunoaştere?

Divinul: El trebuie să se antreneze în Extincţie, Non-producere, Non-oprire, în Non-Naştere, în absenţa pozitivităţii[1], în Izolare, în Detaşare, în Spaţiu, în elementul Dharmei, şi în Nirvana.

Subhūti: Din ce motiv acestea sunt ca un antrenament în atotcunoaştere?

Divinul: Ce crezi, Subhūti, Aseitatea lui Tathāgata, care este cauza fundamentală a unui Tathāgata de a fi un Tathāgata, ajunge ea să se stingă?

Subhūti: Nu, Divinule. Pentru că extincţia nu poate deveni extinctă, extincţia fiind imposibil de stins[2].

Divinul: Aseitatea lui Tathāgata, care este cauza primordială a unui Tathāgata de a fi un Tathāgata, este ea produsă acum sau oprită, sau născută? Sau devine, sau încetează să devină, sau devine izolată, sau devine ataşată, sau detaşată? Sau devine ca spaţiul, sau devine de natura Dharmei?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Acea Aseitate intră în Nirvana?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Aşadar, Subhūti, un Bodhisattva care se antrenează astfel, se antrenează în [convingerea că] „Aseitatea nu ajunge să dispară." Atunci când se antrenează astfel, el va atinge perfecţiunea tuturor antrenamentelor. El nu poate fi zdrobit de Māra, de complicii lui Māra sau de oştirea lui. El va atinge în curând condiţia (sau stadiul) ireversibil. El va sta în curând pe terasa iluminării. El înaintează în propriul domeniu. El este antrenat în dharme care îl fac un salvator, în măreaţa prietenie, măreaţa compasiune, măreaţa bucurie empatică şi în măreaţa imparţialitate[3]. El se antrenează pentru învârtirea Roţii Dharmei, cu

---

[1] Adică să se antreneze în absenţa oricărei afirmaţii cum ar fi „cutare lucru", sau „există", sau „nu există" , a oricărei considerări, oricărei imaginări, etc. deoarece nu există niciun obiect real care să fie obiectul unei afirmaţii. Şi negaţia conţine pozitivitate, pentru că afirmaţia „cutare nu există" implică mai întâi afirmaţia „cutare există", luarea în considerare a ceva, şi apoi negarea acestei luări în considerare. Aşadar, absenţa pozitivităţii înseamnă absenţa oricărei afirmări şi considerări. Această explicaţie nu acoperă complet sensul expresiei „absenţa pozitivităţii", ci doar îl indică prin exemple.

[2] Altfel spus, încetarea nu poate să înceteze.

[3] Cele patru Nelimitate.

cele trei învârtiri[1] şi cu cele douăsprezece aspecte[2]. El se antrenează pentru a salva atâtea fiinţe câte trebuie. El se antrenează pentru a asigura non-întreruperea liniei Tathāgataşilor. El se antrenează pentru a deschide uşa elementului fără moarte.

Totuşi, o fiinţă inferioară este incapabilă de acest antrenament sublim. O fiinţă slabă, lipsită de putere, nu poate fi antrenată în acest antrenament. Pentru că cei care sunt antrenaţi în acest antrenament sunt chiar crema tuturor fiinţelor, sunt persoane care vor să salveze toate fiinţele. Ei vor să atingă o stare în care sunt ridicaţi deasupra tuturor fiinţelor. Un Bodhisattva care se antrenează astfel, nu va renaşte în iaduri, nici printre animale, nici în tărâmurile spiritelor înfometate (Preta), nici printre demoni (Asura), nici în regiunile periferice [în mijlocul populaţiilor barbare], nici în familiile de paria sau ale vânătorilor de păsări, ale altor vânători, ale pescarilor sau ale măcelarilor, şi nici în alte familii de o asemenea categorie joasă, în care cineva devine prizonier al faptelor josnice. El nu devine orb, surd, sau chior; el nu este invalid, cocoşat sau un om cu o mână sau un picior uscate, nici şchiop, nici olog, nici redus mintal, nici nu tremură şi nici nu se scutură necontrolat; membrele sale nu sunt plăpânde, nici incomplete şi nici anormale; el nu este slab şi nu are un ten sau un aspect urât; facultăţile sale nu sunt nici inferioare şi nici incomplete, ci sunt perfecte în toate felurile; şi are o voce melodioasă. El nu devine o persoană care să ia viaţa sau care să ia ceea ce nu îi este dat, sau care îşi tratează greşit dorinţele senzuale, sau care vorbeşte mincinos sau cu răutate sau aspru, sau care flecăreşte nedesluşit, sau care este lacomă, sau care adăposteşte reaua voinţă în inima sa, sau care are vederi greşite, şi nici nu-şi câştigă existenţa într-un mod greşit[3]. El nu renaşte printre zeii cu viaţă lungă, el nu adoptă practici morale incorecte, nu aderă la dharme ireale şi nu renaşte prin influenţa meditaţiilor sale sau prin cea

---

[1] A învârti roata Dharmei înseamnă a preda şi a demonstra Dharma. Din punct de vedere didactic, şcoala Yogacara a împărţit Sutrele în trei părţi; în prezent se consideră de către majoritatea budiştilor că Buddha a predat Dharma în trei „etape": în prima etapă s-a axat pe învăţăturile Celor Patru Adevăruri Nobile, în cea de-a doua asupra Vacuităţii şi asupra perfecţiunii înţelepciunii (al căror exponent principal este chiar această Sutra, deci fraza din text este o adăugire ulterioară), şi în cea de-a treia asupra „naturii de Tathāgata". Uneori, se consideră că Tantrele sunt ce-a de-a patra învârtire a roţii Dharmei.

[2] Cele Patru Adevăruri Nobile, fiecare cu câte trei aspecte de reflecţie: adevărul efectiv, ceea ce trebuie făcut, şi ceea ce a fost făcut. Vezi *Dhammacakkappavattana Sutta*, pe aceeaşi pagină web cu această Sutra.

[3] Vezi cele zece căi sau moduri pozitive, virtuoase, binefăcătoare de acţiune. Cele cinci ocupaţii principale de evitat sunt afacerile sau implicarea sau participarea în afaceri cu: arme, fiinţe, carne, intoxicanţi (droguri, alcool, tutun, etc.) şi otrăvuri (de orice fel, inclusiv cele cu uz agricol).

a realizărilor sale [fără formă]. Pentru că există pricepere în mijloace şi, înzestrat cu ea, el nu ajunge să renască printre zeii care trăiesc mult.

Dar ce este această pricepere în mijloace a unui Bodhisattva? Este chiar această perfecţiune a înţelepciunii. Şi se concentrează pe această pricepere în mijloace în aşa fel încât, înzestrat cu ea, Bodhisattva intră în meditaţii fără să renască prin influenţa lor. Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva îşi atrage puritatea perfectă a puterilor, a bazelor pentru încrederea în sine şi a Buddha-dharmelor. El atinge toate acestea.

Subhūti: Dar dacă, O, Divinule, aşa cum ştim cu toţii, toate dharmele sunt prin natura lor perfect pure, atunci privitor la ce dharma îşi atrage şi atinge un Bodhisattva puritatea perfectă a puterilor, a bazelor pentru încrederea în sine, şi Buddha-dharmele?

Divinul: Aşa este, Subhūti. Toate dharmele sunt, chiar prin natura lor [esenţială, originară], perfect pure. Atunci când un Bodhisattva care se antrenează în înţelepciunea perfectă nu îşi pierde curajul şi rămâne neînfricat, deşi toate dharmele sunt perfect pure prin natura lor, atunci aceasta este perfecţiunea înţelepciunii sale. Însă oamenii obişnuiţi, necugetaţi, nu cunosc şi nu văd că aceste dharme sunt într-adevăr constituite astfel şi nu cunosc şi nici nu văd natura adevărată a dharmelor. Pentru acele fiinţe se străduiesc şi manifestă vigoare Bodhisattvaşii, pentru ca cei care nu cunosc să poată cunoaşte, pentru ca cei care nu văd să poată fi făcuţi să vadă. Întru acestea se antrenează şi pentru aceasta, [în lumea aparenţei,] un Bodhisattva ajunge la puteri, la bazele încrederii în sine, şi la toate Buddha-dharmele. Atunci când se antrenează astfel, Bodhisattvaşii cunosc în mod înţelept, drept ceea ce sunt de fapt, gândurile şi acţiunile ciclice şi agitate ale altor fiinţe, ale altor persoane. Şi, după aceea, ei merg dincolo de cunoaşterea gândurilor şi a acţiunilor celorlalţi.

2. Raritatea Bodhisattvaşilor

[*Divinul:*] Pe acest Pământ, puţine sunt locurile fără pietre, puţine sunt locurile unde se găsesc aurul şi argintul. Mult mai multe sunt deşerturile sărate, deşerturile aride, locurile acoperite cu iarbă sau cu spini, sau pline de prăpăstii adânci. Tot aşa, în lumea fiinţelor, sunt puţini Bodhisattva care se antrenează în acest antrenament pentru atotcunoaştere, adică în antrenamentul pentru înţelepciunea perfectă. Mult mai numeroşi sunt cei care se antrenează în antrenamentele specifice Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Mai departe, Subhūti, în lumea fiinţelor, puţini au făcut fapte care îi duc la obţinerea autorităţii unui Rege Universal. Mult mai numeroşi sunt cei care au făcut fapte care îi duc la obţinerea autorităţii unui comandant de fort. Tot aşa, în lumea fiinţelor, puţini sunt Bodhisattva care s-au suit pe această Cale a înţelepciunii perfecte şi care au

hotărât să cunoască Trezirea deplină. Mult mai numeroşi sunt cei care s-au pornit pe calea Discipolilor şi a Pratyekabuddhaşilor. Mai departe, numai puţini au făcut fapte care le permit să devină Śakra, Conducătorul Zeilor. Mult mai numeroşi sunt cei ai căror fapte îi conduc spre lumea zeilor [mai puţin importanţi]. Tot aşa, doar puţine fiinţe sunt Bodhisattva care se antrenează în acest antrenament în înţelepciunea perfectă. Mult mai numeroşi sunt Bodhisattvaşii care se antrenează în antrenamentul Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor[1].

Mai departe, sunt puţine fiinţe care au făcut fapte care să le permită să devină Brahmā. Mult mai numeroşi sunt cei ai căror fapte îi duc în alaiul lui Brahmā. Tot aşa, puţine fiinţe sunt pe drumul fără întoarcere de la Trezirea deplină. Mult mai numeroşi sunt Bodhisattva care se întorc dinspre iluminarea deplină. Aşadar, Subhūti, în lumea fiinţelor există foarte puţine fiinţe care au pornit pe calea către Trezirea deplină. Şi mai puţine sunt cele care înaintează în Aseitate. Şi mai puţini sunt acei foarte puţini care fac eforturi pentru înţelepciunea perfectă. Încă şi mai puţini sunt acei foarte, foarte puţini Bodhisattva care nu mai pot fi întorşi de pe calea spre iluminarea deplină. Un Bodhisattva, care vrea să se numere printre acei foarte, foarte puţini[2] Bodhisattva ireversibili, trebuie aşadar să se antreneze chiar în această perfecţiune a înţelepciunii şi să facă eforturi pentru ea. Mai mult, Subhūti, niciun gând aspru nu răsare într-un Bodhisattva care se antrenează astfel în înţelepciunea perfectă, niciun gând de îndoială, niciun gând de invidie sau de răutate, niciun gând imoral sau din rea voinţă, niciun gând leneş sau neatent, niciun gând stupid.

3. Perfecţiunea înţelepciunii cuprinde toate perfecţiunile

[*Divinul:*] Astfel, atunci când un Bodhisattva se antrenează în perfecţiunea înţelepciunii, toate perfecţiunile sunt automat cuprinse, abordate, urmate şi incluse. Concepţia individualităţii include toate cele şaizeci şi două de concepţii şi, la fel, pentru un Bodhisattva care se antrenează în perfecţiunea înţelepciunii, toate [n.t. şase] perfecţiunile sunt cuprinse în aceasta. Atât timp cât calitatea de a fi în viaţă persistă, toate celelalte însuşiri sunt incluse în ea. Tot aşa, pentru un

[1] Atunci, conform definiţiei, ei nu ar mai trebui să fie numiţi „Bodhisattva”. În fragmentele adăugite ulterior putem găsi numeroase asemenea inconsecvenţe.

[2] Foarte puţini, în comparaţie cu numărul fiinţelor, sau foarte puţini ca şi proporţie, şi nu ca număr absolut. S-ar putea traduce mai degrabă cu „rari” în loc de „puţini”. După cum s-a explicat în Sutra, în toate sistemele de lumi locuite din Univers se află un număr infinit de fiinţe, dintre care puţine sunt cele care îndeplinesc criteriile de mai sus. Socotite însă ca număr total, ele sunt foarte multe.

Bodhisattva care se antrenează în înţelepciunea perfectă, toate celelalte dharme virtuoase şi bune sunt incluse în ea. Atunci când calitatea de a fi în viaţă încetează, toate celelalte însuşiri încetează şi ele. Tot la fel, pentru un Bodhisattva care se antrenează în înţelepciunea perfectă, toate celelalte dharme negative sunt oprite, atunci când este oprită numai non-cunoaşterea, iar toate celelalte perfecţiuni sunt incluse în înţelepciunea perfectă, şi dobândite automat.

4. Meritul dat de înţelepciunea perfectă

[*Divinul:*] Aşadar, Subhūti, un Bodhisattva care vrea să dobândească toate perfecţiunile trebuie să se antreneze în perfecţiunea înţelepciunii. Atunci când se antrenează în perfecţiunea înţelepciunii, un Bodhisattva se antrenează în ceea ce este cel mai înalt grad de perfecţiune posibil pentru o fiinţă. Meritul său este cel mai mare posibil. Subhūti, dacă iei în considerare toate fiinţele din marele trichiliocosmos, sunt ele numeroase?

Subhūti: Chiar şi numai în Jambudvīpa sunt numeroase fiinţe, cât de multe trebuie să fie atunci în marele trichiliocosmos?

Divinul: Dacă un singur Bodhisattva ar fi să ofere acelor fiinţe, pe toată durata vieţii sale, robe, boluri de cerşit, găzduire, medicamente pentru boli[1] şi toate acestea să le aducă fericire, atunci, din acest motiv, un asemenea Bodhisattva ar genera un merit imens?

Subhūti: Da, O, Divinule.

Divinul: Şi totuşi, un merit mult mai mare ar fi generat de acel Bodhisattva care ar dezvolta această perfecţiune a înţelepciunii, chiar şi pe durata unui pocnet din degete. Atât de imens de profitabilă este perfecţiunea înţelepciunii Bodhisattvaşilor, pentru că ea hrăneşte Trezirea supremă. Un Bodhisattva trebuie aşadar să se antreneze în înţelepciunea perfectă, dacă vrea să cunoască iluminarea deplină, dacă vrea să ajungă la poziţia supremă între toate fiinţele, dacă vrea să devină un protector al celor neajutoraţi, să atingă sfera lui Buddha, să egaleze bărbăţia lui Buddha, să acţioneze cu activităţile unui Buddha, să vorbească cu răgetul de leu al lui Buddha, să atingă împlinirea şi realizarea unui Buddha, şi să explice Dharma în marele trichiliocosmos. Atunci când un Bodhisattva se antrenează în perfecţiunea înţelepciunii, nu văd nicio realizare pentru care el să nu se fi antrenat.

[1] Cele patru necesităţi ale unui călugăr sau a unei călugăriţe.

5. Bodhisattvaşii şi Discipolii

Subhūti: Atunci, un Bodhisattva este antrenat inclusiv în realizările unui Discipol?

Divinul: El trebuie să fie de asemenea antrenat şi în acelea. Însă el nu se antrenează cu intenţia de a continua mereu cu realizările unui Discipol sau cu ideea de a şi le însuşi în vreun fel. Nu astfel se antrenează. El cunoaşte şi însuşirile Discipolilor, însă nu se opreşte la ele. El le asimilează, fără a li se împotrivi. El se antrenează cu intenţia de a demonstra şi revela de asemenea şi virtuţile Discipolilor. Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva ajunge la o stare în care este demn să primească daruri de la lume, cu zeii, oamenii şi demonii ei. El întrece orice alte persoane demne de a primi daruri, de pe nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor. Şi atotcunoaşterea va fi aproape de el. Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva nu se desparte de perfecţiunea înţelepciunii, ci înaintează în ea, nu are lipsuri în sălăşluirea în perfecţiunea înţelepciunii. Atunci când înaintează astfel, un Bodhisattva trebuie cunoscut ca „infailibil, categoric infailibil" în ceea ce priveşte atotcunoaşterea, iar el se ţine la distanţă de nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha. El este aproape de Trezirea deplină. Totuşi, dacă se gândeşte că „aceasta este perfecţiunea înţelepciunii, care aduce atotcunoaşterea", atunci cineva care are o asemenea idee nu înaintează în perfecţiunea înţelepciunii. Dimpotrivă, Bodhisattva nu are nici măcar noţiunea sau ideea de înţelepciune perfectă, nu percepe şi nu constată că „aceasta este perfecţiunea înţelepciunii" sau că „a lui este perfecţiunea înţelepciunii" sau „ea va hrăni atotcunoaşterea". Dacă înaintează astfel, un Bodhisattva înaintează în perfecţiunea înţelepciunii.

Capitolul XXVI – Ca o iluzie

1. Śakra îi laudă pe Bodhisattvaşi

Imediat după aceea, *Śakra*, Conducătorul Zeilor, gândi: Un Bodhisattva, chiar dacă a ajuns doar până aici, îi întrece pe toţi; cu atât mai mult, atunci când a cunoscut iluminarea deplină! Un mare câştig a rezultat pentru acele fiinţe, atunci când gândul lor înaintează hotărât în atotcunoaştere, ele trăiesc o viaţă bună; cu atât mai mult, atunci când ele şi-au ridicat gândul la Trezirea deplină! Acele fiinţe sunt de invidiat, sunt chiar crema fiinţelor, cele care vor cunoaşte iluminarea deplină!

După care, *Śakra*, Conducătorul Zeilor, a făcut să apară flori Mandarava, le-a salutat respectuos, le-a împrăştiat peste Tathāgata şi a spus: „Fie ca acele persoane care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor şi care şi-au ridicat gândurile la Trezirea deplină, să reuşească în hotărârea lor de a cunoaşte iluminarea deplină şi după aceea să ducă toate fiinţele, născute în marele şuvoi al naşterii-şi-morţii, pe malul lin de acolo! Fie ca acel gând despre Trezire pe care l-au dorit, gândit şi însuşit ferm, să aducă la împlinire în ei dharmele unui Buddha şi dharmele asociate cu atotcunoaşterea, dharmele Existentului-De-La-Sine, dharmele de neîntrecut!

Nu am nici cea mai mică îndoială că acei Bodhisattva, care sunt înzestraţi cu măreaţa compasiune, s-ar întoarce sau s-ar îndepărta de la Trezirea deplină sau că acele persoane, care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor şi care au pornit pe calea către Trezirea deplină, s-ar abate de la ea. Dimpotrivă, sunt sigur că această hotărâre fermă de a dobândi iluminarea deplină va creşte tot mai mult în ei, pe măsură ce observă suferinţele care lovesc fiinţele din planul naşterii-şi-morţii. Pentru că, prin măreaţa lor compasiune, ei doresc binele lumii, cu zeii, oamenii şi demonii ei, doresc să-i fie de ajutor, sunt plini de milă pentru ea, ei, care sunt înzestraţi cu această atitudine mentală, rezidă în atitudinea mentală care este exprimată în hotărârea: «Am trecut dincolo, vom ajuta fiinţele să treacă dincolo! Eliberaţi, le vom elibera! Refăcuţi, le vom ajuta să se refacă! Plecaţi în Nirvana, le vom conduce la Nirvana!»

2. Jubilare, transformare, dedicare şi merit

[*Śakra:*] Fiul sau fiica de familie nobilă care se bucură de producerea de gânduri ale acelor Bodhisattva care tocmai s-au pornit pe Cale, precum şi de producerea gândului celor care înaintează pe Cale, de natura ireversibilă a celor care sunt „fără-întoarcere”, precum şi de natura celor care sunt sortiţi să mai trăiască o singură viaţă – în ce măsură meritul lor este unul superior?

Divinul: Kausika, cineva ar putea reuşi să măsoare muntele Sumeru, regele munţilor, sau să măsoare un sistem de lumi, până şi un mare trichiliocosmos, cu ajutorul vârfului unui fir de iarbă, însă nu ar putea cuprinde dimensiunea meritului care vine către un fiu sau fiică de familie nobilă sau la un Bodhisattva, [n.t. merit] rezultat din producerea gândului legat de acea jubilare.

Śakra: Acele fiinţe care nu ajung să audă de acest merit nemăsurat al acelei jubilări pentru cariera unui Bodhisattva – care începe cu primul gând al iluminării şi se încheie cu iluminarea deplină – care nu îl ştiu, care nu îl văd, care nu îşi amintesc acea jubilare, acelea sunt împresurate de Māra. Ei sunt partizani ai lui Māra, decedaţi în tărâmurile lui Māra. Pentru că cei care şi-au adus în minte acele gânduri, cei care le-au transformat în Trezire supremă, cei care s-au bucurat de ele, au făcut-o pentru a sfărâma în bucăţi tărâmul lui Māra. O, Divinule, trebuie să ne bucurăm pentru diversele stadii ale gândului pe care Bodhisattvaşii l-au ridicat la iluminare. Fiii şi fiicele de familie nobilă care nu l-au abandonat pe Tathāgata şi nici Dharma şi nici Comunitatea (Sangha), ei trebuie să se bucure de acele stadii ale gândului Trezirii!

Divinul: Aşa este, Kausika. Şi acei fii sau fiice de familie nobilă, care s-au bucurat de stadiile gândului iluminării, fie că aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor, al Pratyekabuddhaşilor sau al Discipolilor, ei îi vor mulţumi în curând pe Tathāgataşi, nu îi vor nemulţumi.

Śakra: Aşa este, O, Divinule. De aceea, oriunde ar renaşte ca rezultat al rădăcinilor pozitive [pe care le-au plantat] atunci când inimile lor au fost umplute de jubilare, ei vor fi trataţi cu respect, onoraţi, veneraţi şi adoraţi. Ei nu vor mai vedea niciodată ceva neplăcut, nici nu vor mai auzi sunete neplăcute, nici nu vor mirosi vreun miros neplăcut, nici nu vor mai simţi gusturi neplăcute şi nici nu vor mai veni în contact cu ceva care este neplăcut atingerii. Trebuie să ne aşteptăm ca ei să renască în paradisuri, şi nu în tărâmurile durerii. Pentru că ei s-au bucurat de rădăcinile pozitive ale tuturor fiinţelor, rădăcini care aduc fericire tuturor fiinţelor. Gândurile de jubilare ale acelora care, după ce au generat o hotărâre fermă de a dobândi Trezirea, s-au bucurat pentru stadiile succesive ale gândului de iluminare prezent în persoanele care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor, vor deveni, pe măsură ce cresc, cele care hrănesc Trezirea deplină. După ce vor fi dobândit iluminarea deplină şi ei vor conduce, [n.t. la rândul lor,] nenumărate fiinţe la Nirvana.

Divinul: Aşa este, Kausika, după cum ai vorbit prin puterea şi măreţia lui Tathāgata. Rădăcinile virtuoase ale nenumăratelor fiinţe sunt prilej de bucurie, sunt plantate şi desăvârşite ca o consecinţă a acţiunilor unui fiu sau a unei fiice de familie nobilă, care s-a bucurat pentru stadiile succesive ale gândului iluminării prezent în acele persoane care aparţin vehiculului Bodhisattvaşilor.

3. Natura iluziei

Subhūti: Dar cum poate un gând, care este ca o iluzie, să cunoască Trezirea deplină?

Divinul: Subhūti, vezi gândul care este ca o iluzie ca pe o entitate reală, separată?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Vezi iluzia ca o entitate reală separată?

Subhūti: Nu, Divinule.

Divinul: Dacă nu vezi nici iluzia şi nici gândul, care este ca o iluzie, ca entităţi reale separate, poate vezi acea dharma care cunoaşte iluminarea deplină[1] drept altceva decât iluzie sau drept altceva decât gândul care este ca o iluzie?

Subhūti: Nu, Divinule. De aceea, spre ce dharma aş putea arăta şi spune „este" sau „nu este"? Iar unei dharme care este absolut izolată, aceleia nu i se poate atribui acel „este", sau acel „nu este". De asemenea, o dharma absolut izolată nu cunoaşte iluminarea deplină. Pentru că o dharma care nu are existenţă nu poate cunoaşte Trezirea deplină. De aceea, O, Divinule, înţelepciunea perfectă este absolut izolată. Dar o dharma care este absolut izolată nu este o dharma care trebuie dezvoltată, şi nici nu produce şi nu face să dispară vreo dharma[2]. Cum poate atunci un Bodhisattva, recurgând la o perfecţiune a înţelepciunii absolut izolată, să cunoască Trezirea deplină? Până şi iluminarea deplină este absolut izolată. Dacă, O, Divinule, perfecţiunea înţelepciunii este absolut izolată şi dacă Trezirea deplină este absolut izolată, cum poate izolatul să devină cunoscut prin izolat?

Divinul: Aşa este, Subhūti. Tocmai pentru că această perfecţiune a înţelepciunii este absolut izolată, iluminarea deplină absolut izolată este cunoscută. Însă, dacă un Bodhisattva îşi formează ideea că „perfecţiunea înţelepciunii este absolut izolată", atunci aceea nu este perfecţiunea înţelepciunii. Este astfel sigur că, mulţumită înţelepciunii perfecte, un Bodhisattva cunoaşte Trezirea deplină şi că el nu o poate cunoaşte fără a recurge la înţelepciunea perfectă.

Subhūti: Aşa cum înţeleg eu sensul învăţăturii Divinului, un Bodhisattva înaintează în acest fel în adâncimea lucrurilor.

Divinul: Un Bodhisattva care înaintează în adâncimea lucrurilor şi totuşi nu realizează [sau nu obţine] acel obiect, adică [nu rămâne] la nivelul Discipolului sau al unui Pratyekabuddha, este cineva care face ceea ce este greu.

---

[1] Fiinţa care ajunge la Trezirea deplină.

[2] Nu face să dispară ignoranţa, nu face să apară iluminarea sau Trezirea.

Subhūti: Aşa cum înţeleg sensul învăţăturii Divinului, nu există astfel niciun Bodhisattva care să facă ceea ce este greu. Căci nu se poate ajunge la acea dharma care ar putea realiza, nici la aceea care ar putea fi realizată, nici la aceea cu ajutorul căreia s-ar putea realiza[1]. Dacă, atunci când acestea sunt predate, un Bodhisattva nu disperă, nu devine înfricoşat sau insensibil şi nici nu dă înapoi, ci rămâne neînfricat, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Atunci când el nu vede faptul de a înainta ca [n.t. fiind] real, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Dacă el nu vede ca real faptul că este aproape de iluminarea deplină, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Dacă nici măcar nu-i trece prin minte că s-a ţinut departe de nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Nu îi trece prin minte spaţiului „sunt aproape de aceasta" sau „sunt departe de aceea", pentru că spaţiul nu face asemenea discriminare. Tot aşa, nu-i trece prin minte unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, că „Trezirea deplină este aproape de mine, nivelul de Discipol şi cel de Pratyekabuddha sunt departe de mine". Pentru că perfecţiunea înţelepciunii nu face niciun fel de discriminare sau deosebire. Este ca şi cu un om creat de o iluzie magică, lui nu îi apare gândul „magicianul este aproape de mine, dar spectatorii sunt departe de mine". Pentru că oamenii iluzorii nu fac asemenea discriminare. Este ca reflexia unui obiect într-o oglindă sau într-un vas cu apă, căreia nu i se pare că „obiectul care produce reflexia este aproape de mine, iar celelalte obiecte care mai apar în oglindă sau în vasul cu apă sunt departe de mine." Pentru că acea reflexie a unui obiect nu face nicio discriminare. La fel cum un Tathāgata, care, pentru că a abandonat şi a dat uitării toate construcţiile [n.t. mentale] şi discriminările, nu găseşte şi nu vede nimic [n.t. ca fiind] drag sau respingător, la fel face şi un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă. Pentru că nu există nicio deosebire din partea înţelepciunii perfecte.

La fel cum Tathāgata este cineva care a abandonat şi a dat uitării toate construcţiile şi discriminările, exact aşa, înţelepciunea perfectă a abandonat şi a dat uitării toate construcţiile şi discriminările. Nu-i trece prin minte unei fiinţe imaginare, făcută să apară prin magie de către Tathāgata, că „nivelul Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor sunt departe de mine, iluminarea deplină este aproape de mine". Pentru că acea fiinţă imaginară nu face nicio discriminare. În acelaşi fel, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă nu se gândeşte că „nivelurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor sunt departe de mine, Trezirea deplină este aproape de mine". Aceasta pur şi simplu din cauza lipsei tuturor

[1] Dharma care ar putea realiza: fiinţa care merge spre Trezire sau iluminare; dharma care ar putea fi realizată: Trezirea sau iluminarea; dharma prin care cineva ar putea realiza: înţelepciunea perfectă.

discriminărilor din partea perfecţiunii înţelepciunii. O fiinţă imaginară [care a fost făcută să apară de către Tathāgata] pentru a îndeplini o anumită acţiune [adică pentru a converti fiinţele[1]], face acea acţiune, însă rămâne fără discriminare. Pur şi simplu, pentru că este constituită în aşa fel încât îi lipseşte orice discriminare. Exact aşa, un Bodhisattva îndeplineşte munca de dragul căreia dezvoltă perfecţiunea înţelepciunii, însă perfecţiunea înţelepciunii rămâne fără discriminare. Pentru că ea este constituită în aşa fel încât îi lipseşte orice discriminare. Un constructor foarte priceput, sau un ucenic de-al său, ar putea construi din lemn un bărbat automat sau o femeie automată, o păpuşă care ar putea fi mişcată trăgând de sfori. Ea ar executa orice acţiune, indiferent ce acţiune i-ar fi transmisă. Şi totuşi, acea maşinărie din lemn nu ar face discriminări. Pentru că este constituită în aşa fel încât îi lipsesc toate discriminările. Tot aşa, un Bodhisattva îndeplineşte munca de dragul căreia dezvoltă perfecţiunea înţelepciunii, însă perfecţiunea înţelepciunii rămâne lipsită de discriminare, pentru că acea perfecţiune a înţelepciunii este constituită în aşa fel încât îi lipseşte orice discriminare, orice deosebire.

[1] A le arăta Dharma, Calea.

Capitolul XXVII – Nucleul (esența)[1]

1. Curajul unui Bodhisattva în faţa greutăţilor

Śāriputra: În însăşi nucleul, esenţa şi substanţa lucrurilor înaintează un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă!

Subhūti: În ceva foarte nesubstanţial înaintează un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă!

Atunci, se ivi în mintea multor mii de *zei* din tărâmul dorinţelor senzuale: Se cuvine să aducem omagiu acelor fiinţe care îşi ridică gândurile la şi care îşi împlinesc gândurile în Trezirea deplină, care înaintează în această profundă perfecţiune a înţelepciunii şi care, atunci când înaintează astfel, nu realizează realitatea-limită, fie pe nivelul unui Discipol, fie pe cel al unui Pratyekabuddha. Şi în acest fel trebuie să cunoaştem Bodhisattvaşii ca făcând ceea ce este greu, ei înaintează în natura adevărată a Dharmei, însă nu o realizează.

Subhūti le-a citit gândurile şi le-a spus: Nu aceasta e greu pentru acei Bodhisattva, să nu realizeze realitatea-limită. Este greu pentru ei, este cel mai greu pentru ei, să îşi pună armura hotărârii de a conduce nenumărate fiinţe la Nirvana când, absolut şi categoric, acele fiinţe nu există. Şi din moment ce ele nu există, nu se poate ajunge la ele. Datorită însuşirii fiinţelor de a fi izolate, cei care ar trebui să fie disciplinaţi [n.t. de către Bodhisattvaşi] nu există absolut deloc. În acest spirit au pornit Bodhisattvaşii către iluminarea deplină, în acest spirit s-au hotărât să disciplineze fiinţele. Dacă ar decide să disciplineze fiinţele, ar decide să disciplineze spaţiul. Pentru că izolarea fiinţelor trebuie cunoscută după modelul izolării spaţiului. Şi în acest fel, Bodhisattvaşii fac ceea ce este greu, atunci când îşi pun armura de dragul fiinţelor care nu există, la care nu se poate ajunge. Dacă ar hotărî să îmbrace armura de dragul fiinţelor, ar hotărî să îmbrace spaţiul. Şi totuşi, această armură a fost îmbrăcată de către Bodhisattvaşi, de dragul fiinţelor. Dar acea non-concepere a fiinţelor, în realitatea [ultimă şi] absolută, a fost predată de către Tathāgata. Şi această non-percepere şi non-concepere a fiinţelor poate fi dedusă din însuşirea lor de a fi izolate, iar din izolarea celor care trebuie disciplinaţi trebuie să fie dedusă izolarea fiinţelor-Bodhi[2]. Dacă un Bodhisattva nu îşi pierde curajul atunci când acestea sunt predate, trebuie ştiut că el înaintează în perfecţiunea înţelepciunii. Pentru că din izolarea unei fiinţe trebuie cunoscută izolarea formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei, conştiinţei, şi a tuturor dharmelor. Astfel trebuie văzută izolarea tuturor dharmelor. Atunci când izolarea tuturor dharmelor este predată astfel, un

[1] Întreg capitolul este o compilaţie parţial coerentă de informaţii din partea originală.

[2] Fiinţele care înaintează spre Trezire, spre Bodhi, adică Bodhisattvaşii.

Bodhisattva nu-şi pierde curajul, şi de aceea el înaintează în perfecţiunea înţelepciunii.

Divinul: Din ce motiv un Bodhisattva nu-şi pierde curajul, atunci când este predată astfel calitatea tuturor dharmelor de a fi izolate?

Subhūti: Datorită izolării, nicio dharma nu poate vreodată să-şi piardă curajul. Pentru că nu se poate ajunge la vreo dharma care să-şi piardă curajul şi nici la vreo dharma care ar face o dharma să-şi piardă curajul.

Divinul: Aşa este, Subhūti. Este foarte sigur că un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă dacă, atunci când acestea sunt predate, demonstrate, expuse şi indicate, el nu-şi pierde curajul, nu devine abătut sau deprimat, nu devine speriat sau insensibil, nu se abate de la ele, nu este copleşit, şi rămâne neînfricoşat.

2. Bodhisattva protejat de zei şi împotriva lui Māra

Subhūti: Aşa este. Dacă un Bodhisattva înaintează astfel, atunci el înaintează în înţelepciunea perfectă. Şi zeii din jurul lui Indra, din jurul lui Brahmā, din jurul lui Prajapati, din jurul lui Iśana, şi mulţimile de bărbaţi şi femei din jurul Riśi-lor, îl vor omagia de departe, cu mâinile împreunate, pe un Bodhisattva care înaintează astfel.

Divinul: Şi nu numai ei, ci şi toţi ceilalţi zei, până la zeii din Akaniśta, îi vor aduce omagiu. Tathāgataşii care se află în prezent în nenumăratele sisteme de lumi îl privesc cu ochiul lor de Buddha pe acel Bodhisattva care înaintează astfel în înţelepciunea perfectă, îl ajută şi îl păstrează în minte. Este foarte sigur, Subhūti, că Bodhisattvaşii care merg în înţelepciunea perfectă şi care sunt ajutaţi şi amintiţi de către Tathāgataşi, trebuie consideraţi drept cei ce nu se întorc de la iluminarea deplină. Niciun obstacol, ridicat de Māra sau de oricine altcineva, nu-i poate opri. Chiar dacă toate fiinţele din măreţul trichiliocosmos ar deveni Māra Malefici şi dacă fiecare dintre ei ar face să apară tot atâtea oştiri diabolice, chiar şi atunci, toţi la un loc, nu ar avea puterea să-i pună piedici pe calea spre Trezirea deplină acelui Bodhisattva care este amintit de către Buddhaşi şi care înaintează în înţelepciunea perfectă. Şi aceasta ar rămâne adevărat chiar dacă toate fiinţele din toate nenumăratele trichiliocosmosuri ar deveni Māra Malefici şi dacă fiecare dintre ele ar face să apară tot atâtea oştiri diabolice. Înzestrarea cu două dharme protejează un Bodhisattva împotriva tuturor atacurilor Māra-şilor şi a oştirilor lor: el nu abandonează nicio fiinţă, şi vede toate dharmele din Vacuitate.

Două alte dharme au acelaşi efect: el acţionează aşa cum vorbeşte, şi este păstrat în minte de către Buddhaşi, de Divini. Atunci când un Bodhisattva înaintează astfel, şi zeii vor hotărî să meargă la el. Ei vor hotărî să-i pună întrebări

şi contra-întrebări, să-l onoreze şi să-i întărească hotărârea, spunându-i: „În curând, fiu de familie nobilă, vei cunoaşte iluminarea deplină! Aşadar, continuă să stai în acest sălaş al înţelepciunii perfecte! Pentru că, în acest fel, vei deveni un salvator al celor lipsiţi de ajutor, un apărător al celor fără apărare, un refugiu pentru cei fără refugiu, un loc de odihnă pentru cei fără un loc de odihnă, eliberarea finală a celor care nu o au, o insulă pentru cei care nu au una, o lumină pentru orbi, un ghid pentru cei fără ghid, un loc de recreere pentru cei care nu au niciunul, îi vei călăuzi spre Cale pe cei care au pierdut-o, şi vei deveni un sprijin pentru cei care sunt fără sprijin."

3. Buddhaşii îi laudă pe Bodhisattvaşi

[*Divinul:*] Pentru că Buddhaşii, Divinii care locuiesc în nenumăratele sisteme de lumi şi care expun şi demonstrează Dharma înconjuraţi de congregaţia de călugări şi urmaţi de o multitudine de Bodhisattvaşi, vor proclama numele, clanul, puterea, aspectul şi forma unui Bodhisattva care înaintează şi sălăşluieşte în înţelepciunea perfectă şi care este înzestrat cu virtuţile călătoriei în înţelepciunea perfectă. Atunci când demonstrează Dharma, ei vor fi foarte bucuroşi din cauza acelui Bodhisattva, proclamându-i numele, clanul, puterea, aspectul şi forma. Chiar aici şi acum, eu demonstrez Dharma şi proclam numele, etc. lui Bodhisattva Ratnaketu şi al lui Bodhisattva Sikhin. Mă bucur pentru ei şi de asemenea pentru ceilalţi Bodhisattva care chiar acum duc o viaţă sfântă cu Tathāgata Akṣobhya[1]. Într-un mod similar, Buddhaşii din alte tărâmuri-Buddha proclamă numele, clanul, etc. al acelor Bodhisattva care duc chiar acum o viaţă sfântă aici, în tărâmul meu Buddha, şi care sălăşluiesc în sălaşul înţelepciunii perfecte. Şi se bucură pentru ei.

Subhūti: Buddhaşii îi onorează toţi Bodhisattva într-o asemenea manieră?

Divinul: Nu, Subhūti. Numai pe cei care sunt ireversibili şi liberi faţă de toate ataşările.

Subhūti: În afară de Bodhisattvaşii ireversibili, mai sunt şi alţi Bodhisattva pe care Buddhaşii să-i onoreze în acest fel?

Divinul: Da, sunt[2]. Ei sunt persoane aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor, care sunt puternici în a rezista duşmanului. Ei învaţă chiar acum calea unui Bodhisattva, sub Tathāgata Akṣobhya şi sub Bodhisattva Ratnaketu, merg în pelerinajul unui Bodhisattva şi sălăşluiesc prinşi în învăţarea sa. În plus, pe acei Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă şi care cred cu hotărâre că „nicio dharma nu este vreodată produsă", fără însă să fi obţinut încă definitiv

[1] Probabil că întregul subcapitol este adăugat ulterior.

[2] Dovadă a contrafacerii: contrazice răspunsul imediat anterior.

acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse; şi pe cei care cred cu hotărâre că „toate dharmele sunt calm tăcute”, fără ca totuşi să fi intrat în realizarea domeniului ireversibil al tuturor dharmelor; acei Bodhisattva care sălăşluiesc în aceste sălaşuri sunt onoraţi de către Buddhaşi, în felul de mai sus. Însă Bodhisattvaşii cărora Buddhaşii le proclamă numele, etc. şi pentru care se bucură, au abandonat şi au lăsat cu siguranţă în urmă nivelul Discipolilor şi al Pratyekabuddhaşilor, şi trebuie să ne aşteptăm ca ei să fie pe nivelul unui Buddha. Şi ei vor fi prezişi la iluminarea deplină. Pentru că Bodhisattvaşii cărora Buddhaşii le proclamă numele, etc. şi pentru care se bucură, vor sta şi ei în ireversibilitate.

4. Iluminare şi Aseitate

[*Divinul:*] Mai mult, Subhūti, Bodhisattvaşii vor sta în ireversibilitate dacă, atunci când ascultă predându-se această profundă perfecţiune a înţelepciunii, ei cred cu hotărâre în ea, nu sunt uimiţi şi confuzi, nu ezită şi nu au îndoieli; dacă, având convingerea hotărâtă că „aşa este, cum a predat Tathāgata”, ei continuă să o asculte şi mai în amănunt; dacă se decid că vor vrea să asculte mai în amănunt această perfecţiune a înţelepciunii, în prezenţa lui Tathāgata Akṣobhya; şi dacă ei cred cu hotărâre, atunci când ascultă chiar această perfecţiune a înţelepciunii, în prezenţa persoanelor aparţinând vehiculului Bodhisattvaşilor şi care duc o viaţă sfântă în tărâmul său Buddha. Astfel predau că simpla ascultare a perfecţiunii înţelepciunii realizează multe. Cu cât mai multe vor fi realizate de către cei care cred cu fermitate în ea şi care adoptă după aceea o poziţie în raport cu Aseitatea, progresează în Aseitate, care stau apoi ferm în Aseitate şi care, stând ferm în Aseitate şi în atotcunoaştere, vor demonstra apoi Dharma.

Subhūti: Dacă, O, Realizatule, nu se poate ajunge la vreo dharma diferită, distinctă de Aseitate, atunci care este acea dharma care va sta ferm în Aseitate, sau care va cunoaşte iluminarea deplină, sau care va demonstra această Dharma?

Divinul: Nu se poate ajunge la nicio dharma diferită, distinctă de Aseitate, care va sta ferm în Aseitate. În primul rând, însăşi Aseitatea nu este percepută, cu atât mai puţin va fi cel care va sta ferm în Aseitate. Aseitatea nu cunoaşte Trezirea deplină şi nu se poate ajunge la nicio dharma care să fi cunoscut iluminarea deplină, sau care o va cunoaşte, sau care o cunoaşte acum. Aseitatea nu demonstrează Dharma, şi nu se poate ajunge la dharma care ar putea fi demonstrată.

5. Vacuitatea şi sălăşluirea în înţelepciunea perfectă

Śakra: Profundă, O, Divinule, este perfecţiunea înţelepciunii. Bodhisattvaşii care vor să cunoască Trezirea deplină, fac ceea ce este foarte greu de făcut. Pentru că, într-adevăr, nicio dharma nu stă în Aseitate, nicio dharma nu cunoaşte iluminarea deplină, nimeni nu demonstrează dharma. Şi totuşi asta nu îi intimidează, ei nici nu ezită şi nici nu sunt derutaţi.

Subhūti: Spui, Kausika, „Bodhisattvaşii care, atunci când sunt predate dharme profunde ca acestea, nu simt nici ezitare şi nici confuzie, fac ceea ce este greu." Însă acolo unde toate dharmele sunt goale, cine poate să simtă ezitare sau confuzie?

Śakra: Orice ar expune sfântul Subhūti, el expune cu trimitere la Vacuitate şi nu se blochează nicăieri. Demonstraţia Dharmei făcută de sfântul Subhūti nu se opreşte nicăieri, nu mai mult decât o săgeată trasă în aer. Atunci, O, Divinule, dacă îl observ pe Venerabilul Subhūti, aşa cum predă şi explică, fie ca eu să devin cineva care predică în mod corect adevărul-Tathāgata, un predicator al Dharmei, şi unul care declară de asemenea succesiunea logică a Dharmei.

Divinul: Aşa este, Kausika. Atunci când predai şi expui aşa cum o face el, devii cineva care predică în mod corect adevărul-Tathāgata, un predicator al Dharmei şi unul care declară de asemenea succesiunea logică a Dharmei. Pentru că orice lămureşte Venerabilul Subhūti, el lămureşte cu trimitere la Vacuitate. Pentru că, în primul rând, înţeleptul Subhūti nici măcar nu percepe şi nici nu observă perfecţiunea înţelepciunii şi cu atât mai puţin pe cel care înaintează în perfecţiunea înţelepciunii. El nu observă şi nu percepe nici măcar iluminarea, el nu o găseşte, şi cu atât mai puţin pe cel care va cunoaşte Trezirea deplină. El nu cunoaşte şi nu percepe nici măcar atotcunoaşterea, el nu o găseşte, şi cu atât mai puţin pe cel care va atinge atotcunoaşterea. Nici măcar nu ajunge la Aseitate, şi cu atât mai puţin la cel care va deveni un Tathāgata. El nu găseşte şi nu ajunge nici măcar la non-producere, şi cu atât mai puţin la cel care se va trezi complet la iluminare. El nu găseşte nici măcar puterile, şi cu atât mai puţin pe cel care are puterile. El nu observă nici măcar bazele încrederii în sine, şi cu atât mai puţin pe cel care va fi încrezător în sine. El nu ajunge nici măcar la Dharma, şi cu atât mai puţin la cel care va demonstra Dharma. Pentru că Venerabilul Subhūti sălăşluieşte în sălaşul izolării tuturor dharmelor, în sălaşul lipsei bazei pentru toate dharmele. Şi este chiar sigur că această sălăşluire în izolarea şi lipsa bazei tuturor dharmelor, din partea Înţeleptului Subhūti, este infimă ca valoare, în comparaţie cu sălăşluirea unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea

perfectă şi care sălăşluieşte în ea[1]. Pentru că, exceptând sălaşul unui Tathāgata, acest sălaş al unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, care sălăşluieşte în ea, întrece orice alt sălaş. Acest sălaş a fost descris ca fiind cel mai presus, cel mai bun, cel mai ales, cel mai minunat, cel mai sublim, cel mai înalt, ca supremul, inegalabilul, incomparabilul. El întrece sălaşurile Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor.

Aşadar, Kausika, un fiu sau o fiică de familie nobilă, care vrea să ajungă la ceea ce este cel mai înalt grad posibil de perfecţiune pentru toate fiinţele, să ajungă la cea mai bună stare, la cea mai aleasă stare, la cea mai minunată stare, la cea mai sublimă stare, la starea incomparabilă, trebuie să sălăşluiască în acest sălaş al Bodhisattvaşilor care merg în perfecţiunea înţelepciunii, care sălăşluiesc în ea.

[1] Dovadă a contrafacerii: în partea originală a Sutrei, Subhūti sălăşluieşte în perfecţiunea înţelepciunii. Mai mult, sălaşul descris al lui Subhūti este parte din descrierea sălăşluirii în perfecţiunea înţelepciunii.

Capitolul XXVIII – Avakirnakusuma[1]

1. Prezicerea lui Avakirnakusuma

Imediat după aceea, *unul dintre zeii* din paradisul Treizeci şi Trei a luat flori Mandarava, minunate flori Mandarava şi a venit acolo unde se afla Divinul. Chiar în acel moment, şase mii de călugări erau adunaţi şi stăteau aşezaţi în acea adunare. Ei s-au ridicat din locurile lor, şi-au pus robele peste umăr, şi-au aşezat genunchiul drept pe pământ şi l-au salutat pe Divin cu mâinile împreunate. Prin puterea şi măreţia lui Buddha, mâinile lor au fost atunci umplute cu flori Mandarava, cu minunate flori Mandarava. Ei au presărat acele flori deasupra Divinului şi i-au spus: „O, Divinule, noi vom înainta în această perfecţiune a înţelepciunii! O, Divinule, noi vom sălăşlui în sălaşul suprem al înţelepciunii perfecte!” După care, cu acea ocazie, Divinul a zâmbit. Dar astfel este natura Buddhaşilor, a Divinilor, încât atunci când ei manifestă un zâmbet [într-o adunare de Bodhisattvaşi], raze de lumină de diferite culori ies din gura Divinului – raze albastre, galbene, roşii, albe, purpurii, de cristal, argintii şi aurii. Aceste raze luminează, cu strălucirea lor, infinite şi nemărginite sisteme de lumi, se ridică până la lumea lui Brahmā şi se întorc înapoi la Divin, îl înconjoară de trei ori şi apoi dispar din nou în capul Divinului.

Atunci, Venerabilul *Ānanda* s-a ridicat de pe locul său, şi-a pus roba peste umăr, şi-a aşezat genunchiul drept pe pământ, şi-a înclinat mâinile împreunate către Divin şi a spus: Tathāgataşii nu manifestă un zâmbet fără un motiv. Care este motivul pentru zâmbetul tău, O, Divinule?

Divinul: Aceşti şase mii de călugări, Ānanda, într-o perioadă viitoare, în Era Ca O Stea, vor cunoaşte Trezirea deplină şi după aceea vor demonstra Dharma fiinţelor. Toţi vor purta acelaşi nume. Cu Avakirnakusuma drept nume, aceşti Tathāgata vor fi învăţători în lume. Toţi vor avea congregaţii de discipoli la fel de mari. Toţi vor trăi la fel de mult, adică douăzeci de mii de ere. Fiecare dintre ei va avea un ordin divin măreţ, care se va răspândi foarte mult printre zei şi oameni. În fiecare caz, legea lor bună va dura aceeaşi perioadă de timp, douăzeci de mii de ere. Şi ploi de flori, de toate culorile, vor coborî pe fiecare dintre ei, oriunde vor pleca din casa pe care o vor avea în satul, târgul sau oraşul în care vor locui, oriunde vor învârti Roata Dharmei, oriunde vor sălăşlui, oriunde vor apărea [printre oameni].

[1] Întreg capitolul este o compilaţie parţial coerentă de informaţii din partea originală, combinată cu informaţii adăugate ulterior, şi cu enumerări lungi.

2. Laudă înţelepciunii perfecte

[*Divinul:*] Aşadar Ānanda, Bodhisattvaşii care vor să sălăşluiască în cel mai înalt sălaş, cei care vor să sălăşluiască în sălaşul lui Tathāgata, trebuie să sălăşluiască în sălaşul înţelepciunii perfecte. Şi putem fi chiar siguri, despre orice Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, că înainte de a renaşte printre oameni, el a decedat printre oameni sau printre divinităţile din Tuśita. Pentru că această perfecţiune a înţelepciunii circulă în toată măreţia ei tocmai printre oameni şi printre locuitorii din Tuśita. Putem fi siguri că Tathāgataşii îi privesc pe acei Bodhisattva care merg în această perfecţiune a înţelepciunii, care o învaţă, o poartă în minte, o studiază, o predică, o repetă sau numai o scriu, şi care îi instruiesc şi pe alţi Bodhisattva, îi sfătuiesc, îi stârnesc şi îi încurajează. Trebuie ştiut că ei au plantat rădăcini virtuoase [n.t. împreună] cu Tathāgataşii. Acei Bodhisattva care se antrenează în această perfecţiune a înţelepciunii şi rămân neînfricaţi, au plantat rădăcini pozitive pentru a se antrena în înţelepciunea perfectă, nu numai în prezenţa Discipolilor şi Pratyekabuddhaşilor, ci, fără nicio îndoială, au plantat rădăcini ale virtuţii şi de faţă cu Tathāgataşii. Trebuie să fim siguri că aceia care se ocupă de această perfecţiune a înţelepciunii, o păstrează în minte, o studiază, o predică, o repetă şi o scriu, care o urmăresc – sensul, conţinutul şi metoda – au fost faţă în faţă cu Tathāgataşii. Dacă Bodhisattvaşii nu insultă această perfecţiune a înţelepciunii, nu se împotrivesc ei, nu o neagă şi nu o resping, atunci trebuie ştiut că ei şi-au îndeplinit îndatoririle sub Jinaşii din trecut. Iar dacă un Bodhisattva nu dă înapoi de la jurământul său de a câştiga iluminarea supremă, atunci el nu dă rădăcina bună, pe care a plantat-o în prezenţa Tathāgataşilor, pe stadiul de Discipol sau de Pratyekabuddha, drept răsplată. Şi, ca o regulă, asemenea Bodhisattva sunt recunoscători şi practică perfecţiunea înţelepciunii.

3. Transmisia Sutrei către Ānanda

[*Divinul:*] Aşadar, Ānanda, iarăşi şi iarăşi, îţi încredinţez şi îţi transmit această perfecţiune a înţelepciunii, aşternută în litere, pentru ca ea să poată fi învăţată, să poată fi purtată în minte, studiată şi larg răspândită, ca să dureze mult, ca să nu dispară. Dacă, Ānanda, vei uita iarăşi toate expunerile Dharmei pe care le-ai învăţat direct de la Mine, exceptând numai perfecţiunea înţelepciunii, dacă le vei arunca şi vei permite să fie uitate, aceea va fi o mică jignire adusă Mie. Însă dacă vei uita, vei arunca şi vei permite să fie uitat fie şi numai un singur vers din perfecţiunea înţelepciunii, sau chiar şi o parte a unui vers, aceea ar fi o jignire gravă împotriva Mea şi M-ar nemulţumi foarte, foarte mult. Şi dacă, după ce ai învăţat perfecţiunea înţelepciunii, o vei uita din nou, o vei arunca sau vei permite

ca ea să fie uitată, atunci vei da greş în respectul, onorarea şi venerarea pe care Mi le datorezi şi pe care le datorezi şi altor Buddha, Treziţii din trecut, viitor şi prezent. De aceea, Ānanda, aminteşte-ţi că va fi o jignire serioasă împotriva Mea dacă, după ce ai învăţat perfecţiunea înţelepciunii, ai uita-o din nou, ai arunca-o sau ai permite ca ea să devină uitată, şi că asta m-ar nemulţumi extraordinar de mult. Pentru că Tathāgata a spus că „perfecţiunea înţelepciunii este mama, creatorul, matricea Tathāgataşilor din trecut, viitor şi prezent, protectoarea lor în atotcunoaştere."

Aşadar, Ānanda, îţi încredinţez şi îţi transmit această perfecţiune a înţelepciunii, pentru ca ea să nu dispară. Această perfecţiune a înţelepciunii trebuie învăţată, trebuie păstrată în minte, studiată, repetată, scrisă şi dezvoltată[1]. Trebuie să ai grijă de această perfecţiune a înţelepciunii, să o păstrezi bine în minte, să o studiezi bine şi să o răspândeşti mult. Iar atunci când cineva o învaţă, trebuie să o analizeze atent din punct de vedere gramatical, literă cu literă, silabă cu silabă, cuvânt cu cuvânt. Acest text Dharma este autoritatea în ceea ce priveşte corpul-Dharma (sau învăţăturile) Tathāgataşilor din trecut, viitor şi prezent. Ānanda, în acelaşi fel în care te porţi faţă de Mine, care sunt aici şi acum un Tathāgata – cu solicitudine, afecţiune, respect şi cu dorinţă de a ajuta – tot aşa, cu aceeaşi solicitudine, afecţiune şi respect şi în acelaşi spirit virtuos, trebuie să înveţi această perfecţiune a înţelepciunii, să o păstrezi în minte, să o studiezi, să o repeţi, să o scrii şi să o dezvolţi, să o respecţi, să o onorezi şi să o venerezi. Aceasta este calea ca tu să Mă venerezi, aceasta este calea pentru a arăta afecţiune, credinţă senină şi respect pentru Buddhaşii, Divinii din trecut, viitor şi prezent. Ānanda, dacă eu, acest Tathāgata, îţi sunt drag şi plăcut şi nu Mă abandonezi, fie ca prin aceasta perfecţiunea înţelepciunii să-ţi devină dragă şi plăcută, şi fie să nu o abandonezi şi să nu uiţi nici măcar un singur cuvânt din ea, pentru ca ea să nu dispară.

Ţi-aş putea vorbi mult despre acest dar al perfecţiunii înţelepciunii, pentru o eră sau pentru restul unei ere, pentru o sută de ere, până la o sută de mii de koti de ere, sau chiar mai mult. Dar pe scurt, în acelaşi fel în care eu sunt învăţătorul tău, în acelaşi fel este şi perfecţiunea înţelepciunii. În acelaşi fel în care Buddhaşii, Victorioşii din trecut, viitor şi prezent sunt învăţătorii lumii, cu zeii, oamenii şi demonii săi, tot aşa este şi perfecţiunea înţelepciunii. Aşadar, Ānanda, îţi încredinţez şi îţi transmit, cu o dăruire nemăsurată, perfecţiunea înţelepciunii care, ea însăşi, este fără măsură, pentru binele şi fericirea lumii, cu zeii, oamenii şi demonii săi. Dacă cineva nu vrea să-l abandoneze pe Tathāgata, sau să abandoneze Dharma sau Sangha, dacă cineva nu vrea să abandoneze Trezirea Buddhaşilor, Realizaţii din trecut, viitor şi din prezent, fie ca acela să nu abandoneze perfecţiunea înţelepciunii! Şi încă ceva, cei care învaţă această

[1] Dezvoltarea nu se referă la o adăugire la Sutra, ci la dezvoltarea înţelepciunii.

perfecţiune a înţelepciunii, o păstrează în minte, o studiază, o repetă, o scriu şi o dezvoltă, ei ajută la Trezirea Buddhaşilor, Divinilor din trecut, viitor şi prezent. Pentru că oricine ajută această perfecţiune a înţelepciunii atunci când ea se năruieşte, ajută Trezirea Buddhaşilor din trecut, viitor şi prezent. Pentru că iluminarea Nobililor Buddha a ieşit din perfecţiunea înţelepciunii. Şi asta e adevărat pentru toţi Tathāgataşii, trecuţi, viitori sau prezenţi.

De aceea, un Bodhisattva care vrea să cunoască iluminarea deplină şi să se antreneze în cele şase perfecţiuni trebuie să asculte această perfecţiune a înţelepciunii, să o studieze, să o repete şi să o scrie, şi trebuie să se antreneze chiar în această perfecţiune a înţelepciunii, să facă eforturi pentru ea. Pentru că această perfecţiune a înţelepciunii este mama, creatorul, sursa şi modelul Bodhisattvaşilor. Numai mulţumită perfecţiunii înţelepciunii se poate antrena vreodată un Bodhisattva în cele şase perfecţiuni şi poate merge vreodată către Trezirea deplină. Mulţumită chiar acestei perfecţiuni a înţelepciunii, Bodhisattvaşii înaintează în cele şase perfecţiuni. Pentru că, după ce au ieşit din perfecţiunea înţelepciunii, toate perfecţiunile ajung să hrănească iluminarea supremă.

Aşadar, Ānanda, iarăşi şi iarăşi, pentru a doua oară, pentru a treia oară, îţi încredinţez şi îţi transmit această perfecţiune a înţelepciunii, pentru ca ea să nu dispară. Pentru că această perfecţiune a înţelepciunii este, pentru Tathāgataşi, depozitul inepuizabil al Dharmei. Dharma pe care Buddhaşii, Divinii, au demonstrat-o fiinţelor în trecut, în lumea naşterii-şi-morţii care nu are nici început şi nici sfârşit, venea în întregime chiar din acest depozit de Dharma, din perfecţiunea înţelepciunii. De asemenea şi Dharma pe care Buddhaşii, Realizaţii, după ce vor fi atins Trezirea deplină, o vor demonstra fiinţelor în viitor, în lumea nemăsurată a naşterii-şi-morţii şi aceea va veni chiar din acest depozit de Dharma, din perfecţiunea înţelepciunii. Şi de asemenea Buddhaşii, Victorioşii care locuiesc chiar acum în nenumăratele sisteme de lumi şi demonstrează Dharma, şi ei şi-au dobândit revelaţia chiar din acest depozit de Dharma, din perfecţiunea înţelepciunii. Aşadar, acest depozit de Dharma, perfecţiunea înţelepciunii, este inepuizabil. Ānanda, dacă vei expune Dharma pe nivelul Discipolilor, persoanelor aparţinând vehiculului Discipolilor, şi ca rezultat al expunerii Dharmei toate fiinţele din măreţul trichiliocosmos ar realiza starea de Arhat, nu-ţi vei fi făcut datoria ca discipol al Meu, dacă după Mine vei învârti Roata Dharmei astfel şi vei demonstra Dharma [n.t. în acest fel]. Dar dacă, pe de altă parte, vei demonstra şi vei arăta unui Bodhisattva chiar şi un singur vers al Dharmei asociate cu perfecţiunea înţelepciunii, atunci voi fi mulţumit de tine, cel care, ca discipol al Meu, învârteşte după mine Roata Dharmei şi demonstrează Dharma. Dacă iei în considerare acea demonstraţie a Dharmei făcută de tine, prin care toate fiinţele din marele trichiliocosmos au fost toate făcute să atingă

starea de Arhat, şi în plus munca merituoasă a tuturor acelor Arhaţi, bazată pe generozitate, moralitate şi pe dezvoltarea prin meditaţie, toate acestea ar constitui o grămadă mare de merit?

Ānanda: Da, O, Învăţătorule.

Divinul: O persoană aparţinând vehiculului Discipolilor generează un merit mai mare ca acesta, dacă demonstrează Bodhisattvaşilor Dharma asociată cu perfecţiunea înţelepciunii. Meritul este şi mai mare dacă un Bodhisattva este cel care demonstrează altui Bodhisattva Dharma asociată cu perfecţiunea înţelepciunii, chiar şi numai pentru o singură zi, pentru o dimineaţă, pentru o oră, pentru o jumătate de oră, pentru un minut, fie şi pentru o secundă, pentru un moment sau pentru durata apariţiei unui singur moment[1]. Pentru că darul Dharmei din partea unui Bodhisattva întrece toate rădăcinile pozitive ale tuturor celor care aparţin vehiculului Discipolilor sau celui al Pratyekabuddhaşilor. Este chiar imposibil ca un Bodhisattva care este astfel înzestrat cu rădăcini pozitive, care îşi aduce astfel în minte acea rădăcină virtuoasă, să se poată întoarce de la Trezirea deplină. Asta nu se poate întâmpla.

4. Tărâmul lui Buddha Akşobhya

După aceea, cu acea ocazie, *Divinul* şi-a folosit puterea de a manifesta minuni. Întreaga adunare – călugări, călugăriţe, laici şi laice, zei, Nāga, Yakṣa, Gandharva, Asura, Garuda, Kinnara, Mahoraga, oameni şi spirite – ei toţi, prin puterea şi măreţia lui Buddha, l-au văzut pe Tathāgata Akṣobhya, înconjurat de congregaţia de călugări, însoţit de un alai de Bodhisattva care expuneau Dharma, într-o adunare vastă ca un ocean, profundă şi imperturbabilă, înconjurat şi însoţit de Bodhisattvaşi înzestraţi cu însuşiri inconceptibile, toţi Arhaţi, cu revărsările oprite, imaculaţi, complet controlaţi, eliberaţi în inimile lor, pe de-a-ntregul eliberaţi şi înţelepţi, de rasă pură, măreţi Şerpi, lucrarea lor fiind completă şi încheiată, sarcinile lor îndeplinite, poverile lor puse jos, propria lor bunăstare împlinită, sortiţi să devină extincţi, cu inimile lor întru totul eliberate prin înţelegerea corectă, în control perfect al întregii lor minţi. După care, Divinul şi-a retras din nou puterea de a manifesta minuni. Tathāgata Akṣobhya, Divinul, nu a mai apărut, şi toţi acei Bodhisattva şi măreţi Discipoli şi acel tărâm-Buddha nu au mai apărut în raza vizuală a membrilor adunării Divinului[2]. Pentru că Tathāgata[3] şi-a retras puterea de a face minuni.

Şi *Divinul* i-a spus lui Ānanda: În acelaşi fel, Ānanda, nicio dharma nu se arată în raza vizuală. Dharmele nu se arată în raza vizuală. Dharmele nu se arată în raza

[1] O listă lungă din Abhidharma, care deteriorează sensul frazei.

[2] A lui Buddha Śakyamuni, vorbitorul principal din Sutra.

[3] Tot Buddha Śakyamuni.

vizuală a dharmelor, dharmele nu văd dharmele, dharmele nu cunosc dharmele. Pentru că toate dharmele au o asemenea natură, încât ele nu pot fi nici cunoscute, nici văzute, şi nu sunt capabile să facă absolut nimic. Toate dharmele sunt inactive, ele nu pot fi întrezărite, pentru că sunt inactive ca spaţiul. Toate dharmele sunt inconceptibile, similare oamenilor iluzorii. Toate dharmele sunt imposibil de găsit, pentru că ele sunt într-o stare de non-existenţă. Atunci când înaintează astfel, un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă şi nu se stabileşte în nicio dharma. Atunci când se antrenează astfel, un Bodhisattva se antrenează în înţelepciunea perfectă. Dacă un Bodhisattva vrea să obţină măreaţa iluminare, care este cea mai înaltă perfecţiune a tuturor antrenamentelor, atunci el trebuie să se antreneze în înţelepciunea perfectă. Pentru că antrenamentul în înţelepciunea perfectă a fost descris drept cel mai presus dintre toate antrenamentele, cel mai bun, cel mai ales, cel mai minunat, cel mai sublim, cel mai înalt, cel mai măreţ, inegalabil, incomparabil, s-a spus despre el că aduce beneficii şi fericire întregii lumi, a fost descris drept protector al celor neajutoraţi, a fost decretat şi elogiat de către Buddha.

Ca rezultat al antrenamentului în această perfecţiune a înţelepciunii, al perseverării în acest antrenament, Tathāgataşii ar putea să ridice acest mare trichiliocosmos cu degetul mare de la picior, şi apoi să-l lase să cadă din nou. Însă nu le-ar trece prin minte acelor Divini Buddha că „acest mare trichiliocosmos a fost ridicat şi apoi a fost lăsat să cadă”. Pentru că înţelepciunea perfectă este înzestrată cu însuşiri nemăsurabile şi incalculabile. Ca un rezultat al acestui antrenament în înţelepciunea perfectă, Buddhaşii, Împliniţii, au atins o stare de non-ataşare (non-concepere, non-percepere) faţă de dharmele trecute, viitoare şi prezente. Dintre toate antrenamentele posibile din trecut, viitor şi prezent, acest antrenament în înţelepciunea perfectă este cel mai presus, cel mai bun, cel mai ales, cel mai sublim, cel mai înalt, cel mai profund, inegalabil şi incomparabil.

5. Extincţie, Non-extincţie şi înţelepciune perfectă

[*Divinul:*] Înţelepciunea perfectă nu are limite, este inepuizabilă şi nelimitată. Pentru că limitele, epuizarea şi mărginirea sunt absente în înţelepciunea perfectă. A-i atribui limite, epuizare şi margini înţelepciunii perfecte, ar fi ca şi cum le-am atribui spaţiului. Pentru că perfecţiunea înţelepciunii este nelimitată, inepuizabilă şi nemărginită. Nu am predat că perfecţiunea înţelepciunii are vreo limită, că poate fi epuizată sau că are vreo margine. Suma totală a cuvintelor conţinute în această Sutra are cu siguranţă limitele sale, însă nu şi perfecţiunea înţelepciunii în sine. Pentru că totalul cuvintelor din această Sutra nu este identic cu perfecţiunea înţelepciunii în sine. Înţelepciunea perfectă în sine nu este supusă vreunei limitări, nu are nicio limită de niciun fel.

Ānanda: Din nou, din ce motiv nu a predat Divinul nicio limită a înţelepciunii perfecte?

Divinul: Pentru că este inepuizabilă şi izolată. Nu se poate nici măcar percepe sau concepe însuşirea de a fi izolată a unei dharme izolate, şi atunci cât de mult poate ea fi clar circumscrisă? Astfel, fiind dincolo de orice măsurători, perfecţiunea înţelepciunii este nelimitată, nu are nicio limită de niciun fel. Tathāgataşii din trecut şi-au primit puterea chiar din această perfecţiune a înţelepciunii, şi totuşi ea nu s-a epuizat şi nici nu a dispărut. Şi Tathāgataşii din viitor îşi vor primi puterea chiar din această perfecţiune a înţelepciunii, şi totuşi ea nu se va epuiza şi nici nu va dispărea. Şi acei Tathāgata care locuiesc chiar acum în nenumăratele sisteme de lumi, îşi primesc puterea chiar din această perfecţiune a înţelepciunii, şi totuşi ea nu se epuizează şi nici nu devine extinctă, nu dispare. Chiar şi eu, care sunt un Tathāgata chiar acum, îmi primesc puterea chiar din această perfecţiune a înţelepciunii, şi totuşi ea nu se epuizează şi nici nu dispare. Perfecţiunea înţelepciunii nu se poate epuiza mai mult decât se poate epuiza spaţiul. Aşadar, această perfecţiune a înţelepciunii este chiar inepuizabilă.

După aceea, Venerabilul *Subhūti* gândi: „Profund este acest loc pe care l-a predat Tathāgata. Îl voi întreba acum pe Tathāgata despre acest loc." Şi *Subhūti* i-a spus Divinului: Inepuizabilă, O, Divinule, este înţelepciunea perfectă!

Divinul: Pentru că nu poate deveni extinctă, din moment ce, la fel ca spaţiul, ea nu poate fi făcută să dispară, şi din moment ce nici o dharma nu a fost produsă.

Subhūti: Cum trebuie să ducă un Bodhisattva la împlinire perfecţiunea înţelepciunii?

Divinul: Prin non-extincţia formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei şi a conştiinţei. Prin non-extincţia ignoranţei, a formaţiunilor karmice, a conştiinţei, numelui şi formei, a celor şase câmpuri ale simţurilor, a contactului, senzaţiei, jinduirii, apucării, aderării, devenirii, naşterii, decăderii şi morţii, a jalei, lamentării, durerii, a tristeţii şi a disperării. În acest fel cercetează Bodhisattva apariţia dependentă (sau producerea condiţionată), în aşa fel încât evită dualitatea extremelor. El o cercetează fără a-i vedea vreun început, vreun sfârşit sau vreun mijloc. A cerceta producerea condiţionată în acest fel, aceasta este dharma specială a unui Bodhisattva care este aşezat pe terasa Trezirii.

Atunci când el cercetează astfel producerea condiţionată, el dobândeşte cunoaşterea atotcunoaşterii. Pentru că un Bodhisattva care cercetează producerea condiţionată prin această împlinire a non-extincţiei, în timp ce înaintează în înţelepciunea perfectă, nu poate sta pe nivelul unui Discipol sau al unui Pratyekabuddha, ci el trebuie să stea în atotcunoaştere. Unii Bodhisattva se pot întoarce de la Trezirea supremă pentru că, dacă ei nu au reuşit să recurgă la aceste activităţi mentale [care aspiră la împlinirea non-extincţiei] şi la această

pricepere în mijloace, ei nu ştiu cum trebuie să împlinească un Bodhisattva înţelepciunea perfectă, prin împlinirea non-extincţiei, şi cum trebuie cercetată producerea condiţionată în perfecţiunea înţelepciunii, prin împlinirea non-extincţiei. Toţi Bodhisattva care se întorc vreodată de la Trezirea deplină, o fac pentru că nu au recurs la această pricepere în mijloace. Toţi acei Bodhisattva care nu se întorc dinspre iluminarea deplină, o fac mulţumită acestei perfecţiuni a înţelepciunii. În acest fel trebuie ca, un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, să împlinească înţelepciunea perfectă prin împlinirea non-extincţiei. Şi în acest fel trebuie să fie examinată producerea condiţionată (sau apariţia dependentă) în înţelepciunea perfectă, prin împlinirea non-extincţiei.

Un Bodhisattva care cercetează astfel producerea condiţionată, cu siguranţă nu vede vreo dharma care să fie produsă fără cauză, şi nici nu vede vreo dharma ca permanentă, stabilă, eternă, sau care să nu fie predispusă la inversare, şi nici nu cercetează vreo dharma ca fiind ceva care face sau simte. Aceasta este cercetarea producerii condiţionate făcută de un Bodhisattva care împlineşte această perfecţiune a înţelepciunii prin împlinirea non-extincţiei, şi care înaintează în această perfecţiune a înţelepciunii. Atunci când un Bodhisattva, împlinind perfecţiunea înţelepciunii prin împlinirea non-extincţiei, cercetează producerea condiţionată, el nu vede forma ca pe o entitate reală, separată, şi nici senzaţiile, percepţiile, impulsurile sau conştiinţa[1]; nici ignoranţa, formaţiunile karmice, etc. până la degradare şi moarte, jale, lamentare, durere, tristeţe şi disperare[2]; şi nici nu cercetează de parcă ar fi real faptul „acesta este tărâmul meu Buddha" şi nici „acesta este alt tărâm-Buddha", şi nici nu vede ca reală vreo dharma prin care ar putea distinge între acest tărâm-Buddha şi altele. Aceasta, Subhūti, este perfecţiunea înţelepciunii Bodhisattvaşilor, măreţele fiinţe.

6. Avantaje datorate înţelepciunii perfecte

[*Divinul:*] Atunci când un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă, Māra cel Malefic se simte lovit de săgeata marii amărăciuni, asemenea unui om atunci când mama sau tatăl său au murit.

Subhūti: Această mâhnire este limitată la un singur Māra, afectează mai mulţi Māra, sau se manifestă la toţi Māra-şii din marele trichiliocosmos?

Divinul: Atunci când Bodhisattvaşii sălăşluiesc în sălaşul înţelepciunii perfecte, atunci toţi Māra-şii din marele trichiliocosmos se simt loviţi de săgeata

[1] Cele cinci agregate.

[2] Cele douăsprezece verigi ale lanţului devenirii, ale apariţiei dependente ale unei fiinţe. Vezi dicţionarul.

marii amărăciuni şi nu pot sta liniştiţi pe tronurile lor. Pentru că întreaga lume, cu zeii, oamenii şi demonii ei, nu poate avea acces la un Bodhisattva care sălăşluieşte în sălaşul înţelepciunii perfecte, nu poate obţine o bază care să-i permită să-l domine, să-l posede, să-l rănească sau să-l întoarcă de la Trezirea deplină. Aşadar, Subhūti, un Bodhisattva care vrea să cunoască iluminarea deplină trebuie să înainteze în înţelepciunea perfectă. Pentru că, într-un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, perfecţiunea generozităţii soseşte în cea mai perfectă manifestare a sa, şi la fel şi perfecţiunile moralităţii, răbdării, vigorii şi concentrării. În el, toate cele şase perfecţiuni sosesc în cea mai perfectă dezvoltare şi de asemenea [n.t. sosesc] şi toate felurile de pricepere în mijloace. Orice fapte ale lui Māra s-ar ivi într-un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, el le va cunoaşte într-un mod înţelept atunci când se petrec, şi va scăpa iar de ele.

Un Bodhisattva care vrea să dobândească toate felurile de pricepere în mijloace trebuie să înainteze în înţelepciunea perfectă şi să o dezvolte. Atunci când un Bodhisattva înaintează în înţelepciunea perfectă şi vrea să o obţină, el trebuie să îşi aducă în minte nu numai Buddhaşii, Treziţii care locuiesc în nenumăratele sisteme de lumi, ci de asemenea şi atotcunoaşterea lor, care a ieşit din această perfecţiune a înţelepciunii. El trebuie să producă atunci gândul „şi eu voi ajunge la acele dharme la care au ajuns acei Buddhaşi, Divinii”. Timp de o zi sau chiar şi numai timp de un pocnet din degete, trebuie ca un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă să producă asemenea gânduri şi să vrea ca acestea să se împlinească. Însă, un Bodhisattva care ar năzui la această perfecţiune a înţelepciunii, chiar şi pentru o singură zi, chiar şi pe durata unui pocnet din degete, ar genera mai mult merit decât un Bodhisattva care se sprijină pe o bază şi care oferă daruri timp de nenumărate ere. Un asemenea Bodhisattva [n.t. care nu se sprijină pe o bază] va sta în ireversibilitate. Un Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă şi care produce asemenea gânduri chiar şi pentru o singură zi sau chiar şi pe durata unui pocnet din degete, după cum ştim, a fost amintit de către Tathāgataşi. Cu atât mai mult cineva care urmăreşte zilnic asemenea gânduri. Ce destin viitor ar trebui să ne aşteptăm să aibă un Bodhisattva care a fost amintit de către Tathāgataşi? Nu ne putem aştepta ca el să aibă vreun alt destin decât iluminarea deplină. El nu poate să renască în stările inferioare, dureroase. Trebuie să ne aşteptăm ca el să renască în paradisuri şi ca până şi acolo să nu fie lipsit de Tathāgataşi, şi ca el să maturizeze fiinţele. Acestea sunt calităţile şi avantajele unui Bodhisattva care înaintează în înţelepciunea perfectă, care năzuieşte la înţelepciunea perfectă şi care produce asemenea gânduri, chiar şi pe durata unui pocnet din degete. Cât de mare va fi avantajul celui care urmăreşte zi de zi asemenea gânduri, ca de exemplu Bodhisattva

Gandhahastin, care duce chiar acum o viaţă sfântă în prezenţa lui Tathāgata Akṣobhya.

Capitolul XXIX – Abordări

[*Divinul:*] Mai departe, Subhūti, un Bodhisattva trebuie să se apropie de perfecţiunea înţelepciunii prin non-ataşarea faţă de toate dharmele. Prin lipsa de deosebire a tuturor dharmelor. Prin faptul că toate dharmele nu pot ajunge să se întâmple. Cu convingerea că „toate dharmele sunt egale în ceea ce priveşte neafectarea de schimbare." Pentru că, prin înţelepciune, el a recunoscut că toate dharmele, fiind lipsite de vreun sine, nu ne oferă niciun indiciu [despre natura lor adevărată, sau despre intenţiile lor]. Cu convingerea că „toată vorbirea despre dharme [este nerelevantă şi străină lor şi] constă din simple cuvinte goale, simple expresii convenţionale," şi că expresia convenţională nu se referă la nimic real, nu vine de la nimic real şi nici ea însăşi nu este ceva real. Cu convingerea că „toate dharmele se află în afara expresiei şi a discursului convenţional, că nu ele sunt cele care au fost exprimate sau rostite convenţional." Din nelimitarea tuturor dharmelor. Din nelimitarea formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei şi conştiinţei, din lipsa semnelor tuturor dharmelor. Prin pătrunderea în toate dharmele. Prin faptul că, în natura lor originară, toate dharmele sunt perfect pure. Prin faptul că toate dharmele sunt dincolo de cuvinte. Pentru că toate tipurile de renunţare şi abandon sunt de fapt egale [în valoare şi fel], din moment ce nicio dharma nu a fost vreodată oprită. Pentru că Aseitatea este peste tot aceeaşi, din moment ce toate dharmele au atins deja Nirvana. Cu convingerea că „nicio dharma nu vine şi nici nu pleacă; dharmele nu pot fi generate, sunt nenăscute, non-naşterea lor fiind absolută." Pentru că el nu se percepe nici pe sine şi nici pe ceilalţi. Cu convingerea că „toate dharmele sunt sfinţi Arhaţi, perfect puri în natura lor originară." Cu convingerea că „toate dharmele s-au lepădat de poverile lor, pentru că nicio povară nu a fost vreodată pusă pe ele." Din faptul că toate dharmele nu au nici loc şi nici localizare. Pentru că forma, senzaţia, etc. sunt fără loc şi fără localizare, în acord cu existenţa proprie a naturii lor originare. Pentru că este bucuros şi înviorat de încetarea tuturor dharmelor[1]. Pentru că nu simte nici mulţumire şi nici nemulţumire. Pentru că el nu devine nici pătimaş, nici lipsit de patimă. Pentru că forma şi celelalte agregate, în natura realităţii lor, în propria lor existenţă, nu devin nici pătimaşe şi nici lipsite de patimă. Cu convingerea că „natura originară [a tuturor dharmelor] este perfect pură." Cu convingerea că „toate dharmele sunt non-ataşate, libere atât de ataşare cât şi de non-ataşare." Cu convingerea că „toate dharmele sunt, în esenţa lor, Trezire, pentru că sunt toate înţelese la fel de către

[1] Dharmele nu încetează atunci când un Bodhisattva constată că ele nu au fost niciodată produse. El doar realizează, la un moment dat, că dharmele nu există de fapt şi că nu au existat niciodată; eventual, impresia lui subiectivă poate fi că, până atunci, dharmele au existat din punctul lui de vedere, şi de atunci au încetat.

cunoaşterea-Buddha." Din Vacuitatea (Lipsa Esenţei), Lipsa Semnelor şi Lipsa Dorinţelor tuturor dharmelor. Cu convingerea că „toate dharmele sunt, în esenţa lor, medicamente vindecătoare, pentru că ele sunt controlate de prietenie." Cu convingerea că „toate dharmele sălăşluiesc în prietenie, sălăşluiesc în compasiune, în bucurie empatică, în imparţialitate."[1] În convingerea că „toate dharmele sunt identificate cu spiritul universal suprem, pentru că, în fiinţa lor, nicio greşeală nu poate să apară, pentru că, în fiinţa lor esenţială, toate greşelile rămân neproduse.[2]" Cu convingerea că „toate dharmele nu sunt nici pline de speranţă şi nici ostile."

Trebuie să abordăm nemărginirea perfecţiunii înţelepciunii prin [analogia cu] nemărginirea oceanului[3], prin [analogia cu] strălucirea multicoloră a muntelui Meru[4]. Trebuie să abordăm nemărginirea perfecţiunii înţelepciunii: prin nemărginirea formei, senzaţiei, percepţiei, voinţei şi conştiinţei; prin [analogia cu] lumina nemărginită revărsată de cercul razelor soarelui; din nemărginirea tuturor sunetelor; din nemărginirea realizării sau dobândirii finale a tuturor dharmelor unui Buddha; din nemărginirea [excelenţei] înzestrării întregii lumi a fiinţelor cu merit şi cunoaştere; din nemărginirea elementului pământ; şi tot aşa, prin nemărginirea elementelor apei, focului, aerului, spaţiului şi conştiinţei.

Trebuie să abordăm nelimitarea perfecţiunii înţelepciunii prin nelimitarea colecţiei de dharme virtuoase şi negative; prin nelimitarea colecţiei tuturor dharmelor.

Trebuie să abordăm nemărginirea perfecţiunii înţelepciunii: prin dobândirea nemărginirii concentrării asupra tuturor dharmelor; prin nemărginirea tuturor Buddha-dharmelor; prin nemărginirea tuturor dharmelor; prin nemărginirea vacuităţii; prin nemărginirea minţii şi a constituenţilor săi; prin nemărginirea gândurilor şi a acţiunilor.

Trebuie să abordăm nemăsurarea perfecţiunii înţelepciunii, prin nemăsurarea dharmelor virtuoase şi a celor negative. Trebuie să abordăm declaraţiile răsunătoare ale perfecţiunii înţelepciunii prin [analogia cu] răgetul leului.

Trebuie să abordăm faptul că perfecţiunea înţelepciunii nu poate fi zguduită de factori exteriori prin faptul că nicio dharma nu poate fi zguduită de factori

---

[1] Cele patru Nelimitate.

[2] Noţiunea de spirit universal suprem nu ţine de Dharma, Buddha a afirmat şi demonstrat în mai multe ocazii că nu există aşa ceva. Fraza nu este parte din Sutra originală.

[3] Analogie cu impresia subiectivă a unei persoane care priveşte oceanul de pe o corabie aflată în larg şi îl vede ca fiind nemărginit.

[4] Muntele Meru, fiind acoperit de zăpadă tot timpul anului, străluceşte în mai multe culori, în funcţie de momentul şi de locul din care este privit.

exteriori. Pentru că forma, senzaţia, etc., sunt ca un ocean. Forma şi fiecare agregat (skandha), sunt ca firmamentul [cerului]; ca Meru cel strălucitor şi multicolor; ca producerea razelor discului soarelui; nemărginite ca toate sunetele; nemărginite ca întreaga lume a fiinţelor; nemărginite ca dobândirea finală a dharmelor unui Buddha; nemărginite ca înzestrarea cu merit şi cunoaştere a tuturor fiinţelor din lume; sunt ca [n.t. elementele] pământ, apă, foc, aer, spaţiu şi conştiinţă; sunt libere de acumularea tuturor dharmelor virtuoase şi negative; nu au nicio margine clară, la fel ca şi colecţia tuturor dharmelor. Forma este plecare [în Buddhaitate], existenţa proprie a formei constituie Buddha-dharmele care sunt, în esenţă, Aseitatea formei, până la: conştiinţa este plecare [în Buddhaitate], existenţa proprie a conştiinţei constituie Buddha-dharmele, care sunt, în esenţă, Aseitatea conştiinţei. Forma şi fiecare agregat, este natura adevărată nemărginită a tuturor dharmelor; natura adevărată, goală, nemărginită [a lucrurilor]; nemărginirea minţii şi a constituenţilor săi; ea dă naştere gândurilor şi acţiunilor; este virtuoasă şi negativă, până intervine non-conceperea; este ca răgetul leului; nu poate fi zguduită de factori exteriori.

În asemenea moduri trebuie să se apropie un Bodhisattva de înţelepciunea perfectă. Dacă Bodhisattva se apropie de înţelepciunea perfectă în acest fel, dacă o percepe conştient, dacă intră în ea, o înţelege, reflectează asupra ei, o examinează, o cercetează şi o dezvoltă – cu acţiuni mentale care au abandonat toată înşelăciunea şi amăgirea, toată trufia, toată preamărirea de sine, toată lenea, tot dispreţul faţă de ceilalţi, noţiunea de sine, noţiunea de fiinţă, de câştig, de reputaţie şi de faimă, cele cinci obstacole, invidia şi răutatea şi toată ezitarea – atunci nu îi va fi greu să dobândească perfecţiunea completă a tuturor virtuţilor, a tărâmului-Buddha, şi a dharmelor supreme ale unui Buddha.

Capitolul XXX – Sadaprarudita

Povestea lui Sadaprarudita nu este inclusă în această versiune a traducerii în limba română, din ea a fost inclusă numai expunerea lui Bodhisattva Dharmodgata, aflat în stadiul ireversibil, despre venirea şi plecarea Tathāgataşilor, expunere făcută în faţa lui Bodhisattva Sadaprarudita. Rezumatul povestirii iniţiale, înainte de a fi fost alterată, se găseşte în prefaţa lui Edward Conze de la începutul acestei cărţi. Povestirea este relatată de către Buddha, în calitate de povestitor.

Capitolul XXXI – Dharmodgata

1. Venirea şi plecarea Tathāgataşilor

Divinul povesteşte dialogul dintre Bodhisattva Dharmodgata şi Bodhisattva Sadaprarudita, în care primul ţine un discurs, oferă o explicaţie celui de-al doilea.

Dharmodgata: Cu siguranţă, Tathāgataşii nu vin de nicăieri şi nici nu pleacă nicăieri. Pentru că Aseitatea nu se mişcă, iar Tathāgata este Aseitate. Non-producerea nu vine şi nici nu pleacă, iar Tathāgata este non-producere. Nu se poate concepe venirea şi plecarea realităţii-limită, iar Tathāgata este realitatea-limită. Acelaşi lucru poate fi spus despre Vacuitate, despre ceea ce există cu adevărat, despre detaşare, despre oprire şi despre elementul spaţiului. Pentru că Tathāgata nu este în exteriorul (sau în afara) acestor dharme. Aseitatea acestor dharme, Aseitatea tuturor dharmelor şi Aseitatea lui Tathāgata, sunt pur şi simplu această o singură Aseitate. Nu există delimitări în Aseitate. Pur şi simplu, una este această Aseitate, nu două şi nici trei. Aseitatea a trecut[1] dincolo de numărare, pentru că ea nu este. Un om, toropit de căldura verii, în ultima lună din vară, poate vedea, în miezul zilei, un miraj plutind şi poate fugi către el, gândind „acolo voi găsi nişte apă, acolo voi găsi ceva de băut." Ce crezi, fiu de familie nobilă, acea apă a venit de undeva sau merge undeva, în oceanul din Est, sau din Sud, sau din Nord, sau din Vest?

Sadaprarudita: Nu există apă în miraj. Cum ar putea fi concepută venirea şi plecarea ei? Acel om este prost şi absurd dacă, văzând mirajul, îşi formează ideea de apă acolo unde nu este apă. Cu siguranţă, apa în sine nu există în acel miraj.

Dharmodgata: La fel de proşti şi de absurzi sunt toţi cei care aderă la Tathāgata prin formă şi sunet şi care, drept urmare, îşi imaginează venirea şi plecarea unui Tathāgata. Un Tathāgata nu poate fi văzut în corpul său din formă[2]. Tathāgataşii sunt Corpurile-Dharma, şi natura adevărată a dharmelor nici nu vine şi nici nu pleacă. Nu există venire sau plecare a corpului unui elefant, al unui cal, al unui car de luptă sau al unui ostaş, care au fost făcute să apară de către un magician. Tot aşa, nu există nici venirea şi nici plecarea Tathāgataşilor. Un om care doarme, poate vedea în visele sale un Tathāgata, sau doi, sau trei, sau o mie, sau chiar mai mulţi. Totuşi, după ce s-a trezit din somn, el nu va mai vedea nici măcar unul. Ce crezi, fiu de familie nobilă, aceşti Tathāgata au venit de undeva [n.t. atunci când omul i-a visat] sau au plecat undeva [n.t. atunci când omul s-a trezit din somn]?

---

[1] Sau se află.

[2] Forma ca agregat se referă la materie şi energie de toate felurile, aşa cum sunt clasificate în prezent.

Sadaprarudita: Nu se poate concepe că, în acel vis, vreun fel de dharma ar fi avut statut de realitate deplină şi perfectă, pentru că visul a fost înşelător.

Dharmodgata: Chiar astfel a predat Tathāgata, că toate dharmele sunt ca un vis. Toţi cei care nu cunosc în mod înţelept (sau cu înţelepciune) toate dharmele drept ceea ce sunt cu adevărat, adică la fel ca un vis, aşa cum a indicat Tathāgata, ei aderă la Tathāgataşi prin corpul-nume şi prin corpul-formă şi, prin urmare, ei îşi imaginează că Tathāgataşii vin şi pleacă. Cei care, în ignoranţa lor faţă de natura adevărată a dharmelor, îşi imaginează o venire sau o plecare a Tathāgataşilor, sunt numai oameni obişnuiţi şi proşti, tot timpul aparţinând naşterii-şi-morţii cu cele şase locuri de renaştere, şi sunt departe de perfecţiunea înţelepciunii, departe de dharmele unui Buddha. Dimpotrivă, cei care cunosc dharmele aşa cum sunt în realitate, ca un vis, în acord cu învăţăturile lui Tathāgata, nu-şi imaginează venirea sau plecarea vreunei dharma, şi nici producerea sau oprirea sa. Ei îl cunosc în mod înţelept pe Tathāgata în natura sa adevărată, şi nu îşi imaginează vreo venire sau vreo plecare a Tathāgataşilor. Iar cei care cunosc în mod înţelept această natură adevărată a lui Tathāgata, se află aproape de Trezirea deplină, şi merg în perfecţiunea înţelepciunii. Aceşti discipoli ai Divinului nu consumă fără niciun folos ofrandele primite, şi sunt demni de darurile lumii. Nestematele care se găsesc în oceanul cel mare nu vin din vreun loc de la Est sau de la Vest şi nici din vreo altă direcţie din cele zece, ci îşi datorează existenţa rădăcinilor virtuoase ale fiinţelor. Ele nu sunt produse fără cauză. Iar atunci când, dependente de cauză, condiţie şi motiv, aceste nestemate au fost produse şi [n.t. apoi] oprite de condiţii, ele nu merg mai departe, în niciun loc din lume, în niciuna dintre cele zece direcţii.

Şi totuşi, atunci când acele condiţii există, nestematele sunt sporite; atunci când acele condiţii sunt absente, nu are loc nicio sporire. Tot aşa, corpul perfect al Tathāgataşilor nu a venit de nicăieri din cele zece direcţii şi nici nu merge în vreun loc din lumea cu cele zece direcţii ale sale. Însă corpul Buddhaşilor, Divinilor, nu este fără cauză. El a fost adus la perfecţiune prin acţiunile lor din trecut şi a fost produs dependent de cauze şi condiţii, co-produs de condiţiile secundare, produs ca un rezultat al karmei făcute în trecut. Totuşi, el nu există nicăieri în vreun loc din lumea cu cele zece direcţii ale sale. Atunci când acele condiţii există, realizarea corpului are loc; atunci când acele condiţii sunt absente, realizarea corpului devine de neconceput. Atunci când sunetul unei harpe se produce, el nu vine de nicăieri. Atunci când [n.t. sunetul] este oprit, el nu pleacă nicăieri, şi nici nu merge mai departe undeva. Sunetul a fost produs condiţionat, de către totalitatea cauzelor şi condiţiilor sale, adică de corpul în formă de barcă al harpei, gol pe dinăuntru, de placa de rezonanţă acoperită în pergament, de fire, de braţul gol pe dinăuntru al harpei, de legături, de plectru, de persoana care cântă la harpă, şi de mişcările sale. În acest fel iese sunetul din

harpă, dependent de cauze, dependent de condiţii. Şi totuşi, acel sunet nu iese nici din corpul gol pe dinăuntru al harpei, nici din placa de rezonanţă acoperită în pergament, nici din fire, nici din braţul gol pe dinăuntru, nici din legături, nici din plectru, nici din persoana care cântă la harpă şi nici din mişcările sale. Numai combinaţia tuturor acestora face sunetul conceptibil. Iar atunci când [n.t. această combinaţie] este oprită, sunetul nu pleacă nicăieri. Tot aşa, corpul perfect al Buddhaşilor, Împliniţilor, este dependent de cauze, dependent de condiţii, şi a fost adus la perfecţiune prin eforturile care au dus la multe rădăcini pozitive. Dar sporirea corpului-Buddha nu rezultă dintr-o singură cauză, nici dintr-o singură condiţie, şi nici dintr-o singură rădăcină pozitivă. Şi nici nu este fără cauză. El a fost co-produs de o totalitate de multe cauze şi condiţii, însă nu vine de nicăieri. Iar atunci când totalitatea cauzelor şi condiţiilor încetează, el nu pleacă nicăieri. Astfel trebuie să vezi venirea şi plecarea acelor Tathāgata, şi astfel trebuie să te conformezi adevăratei naturi a tuturor dharmelor. Şi tocmai pentru că vei cunoaşte cu înţelepciune că toţi Tathāgata şi de asemenea toate dharmele nu sunt nici produşi sau produse şi nici opriţi sau oprite, vei deveni fixat pe Trezirea deplină şi vei înainta categoric în perfecţiunea înţelepciunii şi în priceperea în mijloace.

Atunci când a fost predată această expunere despre faptul că Tathāgataşii nici nu vin şi nici nu pleacă, pământul şi întregul trichiliocosmos s-au scuturat în şase direcţii, s-au zguduit, s-au cutremurat, s-au agitat, au răsunat şi au huruit. Şi toate tărâmurile lui Māra au fost zguduite şi zădărnicite. Toate ierburile, tufele şi copacii din marele trichiliocosmos s-au înclinat în direcţia lui Bodhisattva Dharmodgata. Florile au apărut în afara anotimpului lor. De foarte sus din aer a căzut o mare ploaie de flori. Şi Śakra, Conducătorul Zeilor, şi Cei Patru Mari Regi, au presărat flori paradisiace şi pulbere de santal paradisiac peste Bodhisattva Dharmodgata, şi au spus: „Bine ai vorbit, fiu de familie nobilă. Prin puterea ta am ascultat o predică ce a ieşit din realitatea ultimă, ce este opusă întregii lumi şi ce nu oferă nicio bază niciuneia dintre fiinţele care s-au fixat în vreo concepţie care implică presupunerea individualităţii, sau care s-au fixat în vreo concepţie (sau vedere) care presupune existenţa a ceva ce nu există."

Sadaprarudita l-a întrebat atunci pe Dharmodgata: „Care este cauza, din ce motiv s-a manifestat în lume acest mare cutremur?"

Dharmodgata: Ca urmare a faptului că tu ai cerut această expunere despre non-venirea şi non-plecarea Tathāgataşilor, şi prin rostirea ei de către mine, opt mii de fiinţe vii au dobândit acceptarea răbdătoare a faptului că dharmele nu sunt niciodată produse, optzeci de niyuta de fiinţe vii şi-au ridicat inimile (sau minţile) la Trezirea supremă, şi la şaizeci şi patru de mii de fiinţe vii le-a fost purificat ochiul-Dharma neataşat, imparţial şi imaculat, pentru vederea dharmelor.

Capitolul XXXII – Încredințarea

1. Sfârşitul poveştii lui Sadaprarudita

[n.t. La finalul povestirii, Sadaprarudita şi-a atins scopul, a găsit înţelepciunea pe care a căutat-o cu mari eforturi şi sacrificii, şi *Divinul* încheie povestea sa:] Odată cu obţinerea celor şase milioane de uşi ale concentrării, Bodhisattva Sadaprarudita a văzut Buddhaşii, Divinii din toate cele zece direcţii, din nenumăratele trichiliocosmosuri, înconjuraţi de congregaţiile (sau comunităţile) lor de călugări, însoţiţi de mulţimi de Bodhisattva, predând chiar această perfecţiune a înţelepciunii, chiar prin aceste metode, chiar cu aceste cuvinte, chiar cu aceste litere, chiar aşa cum eu, chiar acum, în acest mare trichiliocosmos, demonstrez Dharma înconjurat de congregaţia (sau comunitatea) călugărilor, însoţit de mulţimi de Bodhisattva, şi predau chiar această perfecţiune a înţelepciunii, chiar prin aceste metode, chiar prin aceste cuvinte, chiar cu aceste litere. El a devenit înzestrat cu o capacitate de învăţare de neconceput, şi cu o cunoaştere sacră vastă ca oceanul. În toate renaşterile sale, el nu a mai fost niciodată lipsit de Buddhaşi. El a renăscut numai acolo unde putea să fie faţă în faţă cu Buddhaşii, Victorioşii. Până şi în visele sale, el nu era fără Buddhaşi, fără Divini. El a abandonat toate renaşterile nefericite şi şi-a asigurat împrejurările care i-au permis să obţină o renaştere favorabilă după alta.

2. Perfecţiunea înţelepciunii este încredinţată lui Ānanda

După aceea, *Divinul* i-a spus Venerabilului Ānanda: În acest fel trebuie şi tu să cunoşti această perfecţiune a înţelepciunii, drept cea care îngrijeşte şi are grijă să se dezvolte în Bodhisattvaşi cunoaşterea atotcunoaşterii. Aşadar, Ānanda, un Bodhisattva care vrea să obţină cunoaşterea atotcunoaşterii trebuie să înainteze în această perfecţiune a înţelepciunii, să o asculte, să se ocupe de ea, să o răspândească, să o repete şi să o scrie. Atunci când, prin puterea susţinătoare a lui Tathāgata, ea a fost bine scrisă, cu litere foarte distincte, într-o măreaţă carte, aceasta trebuie respectată, adorată şi venerată, cu flori, cu tămâie, parfumuri, coroane de flori, alifii, prafuri înmiresmate, fâşii de pânză, umbrele de soare, însemne, clopoţei, steaguri, cu rânduri de lămpi în jurul ei şi cu multe alte feluri de venerare. Acesta este sfatul nostru pentru tine, Ānanda. Pentru că în această perfecţiune a înţelepciunii, cunoaşterea atotcunoaşterii va fi adusă la perfecţiune. Ce crezi, Ānanda, este Tathāgata învăţătorul tău?

Ānanda: Este, O, Trezitule.

Divinul: Tathāgata este învăţătorul tău, Ānanda. M-ai slujit, Ānanda, cu acţiuni prieteneşti ale corpului, vorbirii şi minţii. De aceea, Ānanda, aşa cum tu

mi-ai arătat afecţiune, încredere şi respect în forma în care sunt născut în prezent, tot aşa trebuie să te porţi şi faţă de perfecţiunea înţelepciunii, după plecarea[1] mea. Pentru a doua oară, pentru a treia oară, îţi încredinţez şi îţi transmit această perfecţiune a înţelepciunii, pentru ca ea să nu dispară. Niciun alt om nu ar fi atât de potrivit ca tine. Cât timp această perfecţiune a înţelepciunii va fi studiată cu atenţie şi urmată în lume, este sigur că „tot atât timp Tathāgata va sălăşlui în ea[2]“, că „tot atât timp Tathāgata va demonstra Dharma” şi că fiinţele din lume nu vor fi lipsite de vederea lui Buddha, de ascultarea Dharmei, de ajutorul Sangha. Trebuie ştiut că fiinţele care vor asculta această perfecţiune a înţelepciunii, care se vor ocupa de ea (n.t. de studiul şi de practica ei), o vor răspândi, o vor repeta şi o vor scrie, care o vor respecta, adora şi venera, trăiesc în prezenţa lui Tathāgata.

Astfel vorbi Divinul. Fermecaţi, Bodhisattvaşii, în frunte cu Maitreya, şi Venerabilul Subhūti, şi Venerabilul Ānanda, şi Śakra, Conducătorul zeilor, şi întreaga lume, cu zeii, oamenii, Asura-şii, Garuda-şii şi Gandharva-şii săi, s-au delectat cu învăţătura Nobilului şi Divinului Buddha.

[1] După cum se spune şi în discursul lui Bodhisattva Dharmodgata, venirea şi plecarea nu există şi nu au loc de fapt, însă fiinţele, în mod greşit, o percep şi o concep. Cu atât mai mult, nu se poate vorbi despre plecarea (sau decesul) unui Buddha ca fiind ceva real.

[2] În lume.

Prajñāpāramitā Sūtra în 25 de rânduri (Sutra-Nucleu sau Sutra-Inimă)

Prefaţa traducătorului în limba română

Sutra-Nucleu este versiunea de 25 de rânduri (sloka) a *Prajñāpāramitā Sūtra*. Datorită faptului că este scurtă şi concisă, este şi cea mai larg răspândită variantă a *Prajñāpāramitā Sūtra*, aproape toţi călugării budişti şi foarte mulţi dintre laici budişti ştiind-o pe de rost. Ca obicei, ea se recită la începutul unor cursuri şi ceremonii, cu scopul de a înlătura obstacolele în predarea şi realizarea Dharmei, sau se mai citeşte sau recită ca practică zilnică, sau ca parte a unei practici (sadhana).

Am inclus aici două versiuni, ambele traduceri în limba engleză aparţinând tot lui Edward Conze.

Prima versiune este Sutra-Nucleu în 25 de sloka sau de versete, şi cea de-a doua este versiunea prescurtată a ei. Deşi, în original, prima variantă este puţin mai lungă, în cea de-a doua am inclus enumerările complete din text (care de obicei sunt prescurtate cu un „etc., până la:"), cu scopul de a-i limpezi mesajul, motiv pentru care aceasta din urmă este mai lungă decât versiunea neprescurtată.

În limba engleză *Prajñāpāramitāhrdaya Sūtra* se traduce cel mai adesea ca „Sutra-Inimă a Perfecţiunii înţelepciunii" (*Heart of the Perfection of Wisdom Sutra*), titlu care conţine o romanţare a sensului cuvântului „hridaya", şi anume acela de „chiar centrul" (hrid, ayam). Am ales varianta „nucleu" în loc de „inimă" atât pentru că respectă sensul cuvântului sanscrit cât şi pentru că această variantă în 25 de rânduri se poate considera ca fiind nucleul învăţăturilor din varianta de 8.000 de rânduri, ca fiind rezumatul relevant al tuturor învăţăturilor esenţiale cuprinse în ea.

Textul Sutrei-Nucleu - versiunea completă

Aşa am auzit odată. Divinul se afla în Rajagriha, pe Piscul Vulturului, însoţit de o mare adunare de călugări şi de Bodhisattvaşi. Atunci Divinul, după ce a predat discursul de Dharma numit „splendoarea profundă", a intrat în concentrare. Tot atunci, Ārya Bodhisattva Avalokiteśvara, măreaţa fiinţă, mergea pe drumul profund al perfecţiunii înţelepciunii şi, din înălţimea [n.t. acelui parcurs] a privit în jos, a văzut cele cinci agregate (skandha) şi le-a observat ca fiind goale în ceea ce priveşte existenţa lor proprie.

După aceasta, Venerabilul *Śāriputra*, prin puterea şi măreţia lui Buddha, l-a întrebat pe Nobilul Bodhisattva Avalokiteśvara, pe măreaţa fiinţă: „Cum trebuie să se antreneze un fiu sau o fiică de familie nobilă dacă vrea să înainteze pe drumul acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii?"

Sfântul (Ārya) Bodhisattva *Avalokiteśvara*, măreaţa fiinţă, i-a răspuns atunci Venerabilului Śāriputra: „Fiul sau fiica din familie nobilă care vrea să meargă pe drumul acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii trebuie să analizeze astfel:

Sunt cinci skandha, şi pe acestea le vede, în propria lor existenţă, ca fiind goale, vide.

Aici, O, Śāriputra, forma este vacuitate şi însăşi vacuitatea este formă; vacuitatea nu este altceva decât forma, forma nu este altceva decât vacuitate; orice este formă aceea este vacuitate, orice este vacuitate aceea este formă. Asta e adevărat şi pentru senzaţii, percepţii, formaţiuni mentale şi conştiinţă.

Astfel, O, Śāriputra, toate dharmele sunt goale de propria existenţă[1], sunt lipsite de semne; ele nu sunt nici produse şi nici oprite, nici murdărite şi nici imaculate, nici cu lipsuri şi nici complete.

Aşadar, O, Śāriputra, acolo unde este vacuitate nu este formă, senzaţie, percepţie, voinţă şi nici conştiinţă; nu este ochi, ureche, nas, limbă, corp sau minte; nu este formă, sunet, miros, gust, obiect tangibil, obiect al minţii; nu este element al organului văzului, etc. până la: şi nici element al conştiinţei mentale; nu este ignoranţă, extincţie a ignoranţei, etc., până la: nici bătrâneţe şi moarte, nici extincţie a bătrâneţii şi morţii; nu este suferinţă, apariţie a suferinţei, nu este oprire şi nici Cale; nu este cunoaştere, nici realizare şi nici non-realizare.

Aşadar, O, Śāriputra, datorită indiferenţei unui Bodhisattva faţă de orice fel de realizare [personală], el sălăşluieşte ca cineva care s-a bazat numai şi numai pe perfecţiunea înţelepciunii. În absenţa unui suport obiectiv pentru gândurile sale[2] el nu a fost făcut să tremure, a înfrânt tot ceea ce poate mâhni[3], şi până la

[1] Sau: lipsite de existenţă în sine.

[2] Sau: în absenţa oricăror văluri mentale, sau impedimente pentru minte

[3] Sau produce suferinţă.

urmă e susţinut de Nirvāna[1]. Toţi cei care apar ca Buddha în cele trei timpuri se trezesc complet la cea mai corectă, profundă şi perfectă iluminare pentru că s-au bazat pe perfecţiunea înţelepciunii.

Aşadar, trebuie să cunoaştem *Prajñāpāramitā* ca fiind măreaţa mantra[2], mantra măreţei cunoaşteri, cea mai profundă şi mai măreaţă mantra, mantra inegalabilă, care opreşte întreaga suferinţă, cu adevărat – ce ar putea să nu meargă bine?

Această mantra a fost rostită în *Prajñāpāramitā*[3]. Este aşa:

GATE GATE PARAGATE PARASAMGATE BODHI SOHA.

Astfel trebuie, O, Śāriputra, să se antreneze un Bodhisattva în mersul în profunda perfecţiune a înţelepciunii".

După aceasta, *Divinul* a ieşit din concentrare şi l-a aprobat pe Ārya Bodhisattva Avalokiteśvara, măreaţa fiinţă: „Bine spus, bine spus, fiu de familie nobilă! Chiar aşa, fiu de familie nobilă, chiar aşa trebuie cineva să meargă pe calea acestei profunde perfecţiuni a înţelepciunii. Aşa cum ai explicat, aşa este încuviinţat de către toţi Tathāgataşii."

Astfel a vorbit *Divinul*. Încântaţi, Venerabilul Śāriputra, Nobilul Bodhisattva Avalokiteśvara, măreaţa fiinţă, şi acei călugări şi acei Bodhisattvaşi, fiinţe măreţe, şi întreaga lume cu zeii, oamenii, Asuraşii, Garudaşii şi Gandharvaşii săi, s-au bucurat de învăţătura Divinului.

[1] Sau: a obţinut Nirvana finală.

[2] Vezi dicţionarul.

[3] Sau: această mantra este una cu, sau dedicată *Prajñāpāramitā*.

Textul Sutrei-Nucleu - versiunea prescurtată, dar cu enumerări complete

Ārya Bodhisattva Avalokiteśvara sălăşluia limpede în profunzimea perfecţiunii transcendente a înţelepciunii.

Din înălţimea acesteia, el a privit cele cinci agregate şi a văzut că în propria lor existenţă sunt goale, vide, lipsite de orice esenţă.

Aici O, Sariputra,

Forma este vacuitate şi însăşi vacuitatea este formă,

Vacuitatea nu diferă de formă, forma nu diferă de vacuitate, orice este vacuitate, aceea este formă;

Senzaţia este vacuitate şi însăşi vacuitatea este senzaţie,

Vacuitatea nu diferă de senzaţie, senzaţia nu diferă de vacuitate, orice este vacuitate, aceea este senzaţie;

Percepţia este vacuitate şi însăşi vacuitatea este percepţie,

Vacuitatea nu diferă de percepţie, percepţia nu diferă de vacuitate, orice este vacuitate, aceea este percepţie;

Formaţiunile mentale[1] sunt vacuitate şi însăşi vacuitatea este formaţiuni mentale,

Vacuitatea nu diferă de formaţiunile mentale, formaţiunile mentale nu diferă de vacuitate, orice este vacuitate, aceea este formaţiune mentală;

Conştiinţa[2] este vacuitate şi însăşi vacuitatea este conştiinţă,

Vacuitatea nu diferă de conştiinţă, conştiinţa nu diferă de vacuitate, orice este vacuitate, aceea este conştiinţă.

Aici, O, Sariputra,

Toate dharmele au semnul vacuităţii,

Ele nu sunt produse şi nici oprite, nu sunt pângărite şi nici imaculate, nu sunt nici incomplete şi nici complete.

Aşadar, O, Sariputra,

În vacuitate nu există nici formă, nici senzaţie, nici percepţie, nici formaţiuni mentale şi nici conştiinţă;

Nici ochi, nici ureche, nici nas, nici limbă, nici corp şi nici minte; nici forme, nici sunete, nici mirosuri, nici gusturi, nici obiecte tangibile şi nici obiecte mentale; nici elementul organului văzului, nici elementul organului auzului, nici

[1] Sau voinţa, sau impulsurile.

[2] Sau: conştiinţele.

elementul organului mirosului, nici elementul organului gustului, nici elementul organului tactil şi nici elementul conştiinţei mentale;

Nu există ignoranţă şi nici încetare a ignoranţei, nu există formaţiuni mentale şi nici încetare a formaţiunilor mentale, nu există conştiinţă şi nici încetare a conştiinţei, nu există minte-formă şi nici încetare a minţii-formei, nu există porţile simţurilor şi nici încetare a porţilor simţurilor, nu există contact şi nici încetare a contactului, nu există senzaţie şi nici încetare a senzaţiei, nu există jinduire şi nici încetare a jinduirii, nu există agăţare şi nici încetare a agăţării, nu există devenire şi nici încetare a devenirii, nu există naştere şi nici încetare a naşterii, nu există decădere şi moarte, şi nici încetare a decăderii şi a morţii;

Nu există suferinţă, nici origine a ei, nici încetare, şi nici Cale;

Nu există cunoaştere, nici realizare, şi nici lipsa realizării.

Aşadar, O, Sariputra,

Tocmai datorită indiferenţei unui Bodhisattva faţă de orice fel de realizare [personală], prin faptul că s-a bazat pe Perfecţiunea Înţelepciunii, un Bodhisattva sălăşluieşte fără văluri ale minţii[1]. În absenţa vălurilor minţii, el nu a fost făcut să tremure, a înfrânt tot ceea ce poate mâhni[2], şi până la urmă e susţinut de Nirvana[3].

Toţi Buddhaşii care apar în cele trei timpuri se trezesc complet la cea mai profundă, corectă şi perfectă Trezire pentru că s-au bazat pe Perfecţiunea Înţelepciunii.

De aceea, trebuie să ştim că *Prajñāpāramitā* este măreaţa mantra[4], mantra măreţei cunoaşteri, cea mai profundă mantra, mantra fără egal, care opreşte toată suferinţa, cu adevărat – ce ar putea să nu meargă bine? Această mantra a fost transmisă prin *Prajñāpāramitā*. Este aşa:

GATE GATE PARAGATE PARASAMGATE BODHI SOHA.

(Plecat(ă), plecat(ă), plecat(ă) dincolo, plecat(ă) cu totul dincolo, O, ce Trezire! Omagiu! Aşa să fie!)

Aceasta încheie Esenţa Înţelepciunii Perfecte.

[1] Sau gândirii.

[2] Sau produce suferinţă.

[3] Sau: a obţinut Nirvana finală.

[4] Vezi dicţionarul.

Dicționar de termeni[1]

ABHIDHARMA. Una dintre cele trei părţi ale Tripitaka, colecţia de învăţături date de Buddha. Aceasta conţine învăţături sistematice despre metafizică, direcţionate către antrenarea cunoaşterii discriminatorii prin analiza elementelor experienţei şi investigarea naturii lucrurilor existente din punct de vedere convenţional.

ABHIRATI. „Încântător". Tărâmul-Buddha situat în Est, [creat şi] condus de către Buddha Akşobhya.

ACT AL ADEVĂRULUI (*satyādhisthāna*). Credinţa magică potrivit căreia rostirea unei afirmaţii adevărate poate schimba mersul evenimentelor şi poate produce minuni.

ACTE ALE MINŢII, MENTALE (*manasikāra*). Focalizarea atenţiei, concentrarea minţii.

ADUNARE. Vezi COMUNITATE.

AEON. Vezi EON sau KALPA.

AGREGATE (*upādāna-skandha*). Vezi SKANDHA.

AJITA. „Invincibil". Epitet pentru Ārya Bodhisattva Maitreya.

AKANIŚTHA, ZEII (*Akaniśthā devā*). Cea mai presus dintre cele cinci categorii de Zei din Locurile Pure, care este cel mai înalt nivel din tărâmul formei (rūpa-dhātu). Aici renasc şi ating Eliberarea „Cei-Care-Nu-Se-Mai-Întorc". Drept consecinţă, toţi locuitorii acestui tărâm sunt Protectori ai Dharmei.

AKŞOBHYA, BUDDHA. Literalmente: „imperturbabil" sau „de neclintit". Un Buddha care [a creat şi] conduce Tărâmul-Buddha numit Abhirati, care se află în Est.

AMĂGIRE (*moha*). A treia dintre cele trei rădăcini ale răului. Confuzie, nebunie, dezorientare, prostie, iluzie, imaginaţie încăpăţânată şi greşită, în ciuda dovezilor contrare de nezdruncinat. Vezi ILUZIE.

ĀNANDA. Renumit pentru credinţa şi devotamentul său. Se spune că ar fi recitat din memorie cuvintele lui Buddha, la Consiliul celor 500 de Arhaţi (vezi Tripitaka). Se consideră că el este cel care a făcut introducerea fiecărei sutra dictate, prin cuvintele „Aşa am auzit odată".

ANIMAL (*tiryagyoni*). De jos în sus, al treilea destin inferior din cele şase destine, categoria include Nāga-şii şi alte animale şi păsări mitice.

APARIŢIA DEPENDENTĂ. Vezi CO-PRODUCEREA CONDIŢIONATĂ.

ARHAT (*arhan, arhat*). Literalmente: „demn de respect". Sfântul Hīnayāna perfect. El ştie ceea ce este folositor pentru propria salvare şi este mulţumit

[1] Elaborat iniţial de William Powell şi completat de către traducătorul în limba română cu foarte multe noţiuni şi explicaţii suplimentare, pentru a uşura înţelegerea Sutrei.

temporar cu Trezirea strict pentru sine însuşi. O etapă temporară de pe Calea către Buddhaitate.

ARIPILE TREZIRII (*bodhipaksa*). Treizeci şi şapte: patru aplicaţii ale atenţiei sau conştienţei, patru eforturi corecte, patru baze pentru puterile psihice, cinci dominante, cinci puteri, şapte membre ale Trezirii, opt membre ale Căii. Pentru enumerarea completă, vezi definiţiile de la sfârşitul dicţionarului.

ĀRYA. Literalmente: „nobil", „de preţ", „pur". Este un epitet pentru fiinţe extraordinare, care încă nu au devenit Buddha.

ASEITATE, AŞA-CUM-ESTE, sau ASTFEL-CUM-ESTE (*tathatā*). De asemenea: realitatea adevărată, nimic adăugat sau luat. Cuvântul din limba română, „aseitate", nu este traducerea cea mai fidelă, el însemnând „existenţa originând din şi neavând nicio altă sursă decât ea însăşi" şi fiind folosit mai ales în contextul presupunerii existenţei unei divinităţi supreme, a cărei existenţă însă nu se presupune în budism (ci chiar se demonstrează ca fiind o idee invalidă) şi nu face obiectul budismului, acesta fiind non-teist şi non-pozitivist. Pe parcursul acestei cărţi, cuvântul este folosit pentru „Aşa-Cum-Este" Realitatea, modul real de a exista al dharmelor, natura tuturor dharmelor, esenţa Realităţii, natura Realităţii.

ASURA. Fiinţe titanice, aflate în permanent război cu zeii. Demoni. În funcţie de clasificare, ei aparţin tărâmurilor lui Māra şi sunt consideraţi un destin inferior şi nefericit, sau sunt consideraţi un destin ceva mai bun, dar în ambele cazuri inferior celui de zeu şi de fiinţă umană, şi în oricare caz incapabili de a studia şi de a urma Dharma.

ATENŢIE, CONŞTIENŢĂ (*smrti*). A treia dintre cele cinci facultăţi (mentale), al şaptelea pas de pe Nobila Cale Octuplă, primul dintre cele şapte membre ale iluminării, ale Trezirii. Sau: actul de reamintire care împiedică ideile să „zboare din minte" şi care luptă cu uitarea, cu lipsa de grijă şi cu distragerea. De asemenea, cea care permite observarea precisă.

ATOTCUNOAŞTERE (*sarva-jñatā*). Omniscienţa unui Buddha.

AVAKĪRNAKUSUMA. „Acoperit cu flori". Denumirea unui grup de viitori Buddha.

AVĪCI, IADUL. Un iad fierbinte în care suferinţa este „neîntreruptă", despre care Ārya Nāgārjuna spunea în „Epistolă către un prieten" în versetul 74 că locuitorii săi sunt simple vreascuri pentru focul care arde necontenit în el.

BAZELE ÎNCREDERII ÎN SINE (*vāiśāradya*). Patru: încrederea în sine a lui Tathāgata, care vine din 1) a fi cunoscut complet toate dharmele, 2) a fi oprit complet toate revărsările, 3) a fi descris complet piedicile pentru Eliberare, 4) a fi arătat cum trebuie să intre cineva pe calea care duce la Eliberare.

BHADRAKALPA. Eră favorabilă, în care vor apărea o mie de Buddha. Hinayana acceptă numai cinci Buddha, cei patru de până acum: Krakucchanda, Kanakamuni, Kasyapa, Śakyamuni (ultimul fiind Buddha istoric, Gautama

Siddhartha, persoana principală din această Sutra) şi viitorul Buddha prezis de Śakyamuni, adică Maitreya.

BHIKSU. Un călugăr, cineva care şi-a părăsit casa şi care a depus jurămintele monastice.

BHĪSMA-GARJITA-NIRGHOSA-SVARA. Un Tathāgata. Cel cu o voce care inspiră veneraţie profundă. Sau: cel a cărei voce fără sunet scoate un răget înspăimântător.

BIMBISĀRA RĀJA. Un rege din Magadha, din vremea lui Buddha.

BINE-PLECAT (*Su-gata*). Epitet pentru Buddha, care a plecat pe calea corectă şi în locul corect.

BODHICITTA (*bodhi-citta*). Literalmente, mintea Trezirii. Este de două feluri: bodhicitta ultimă, care este mintea complet trezită care vede vacuitatea tuturor fenomenelor (dharmelor), şi bodhicitta relativă care este aspiraţia de a practica cele şase perfecţiuni şi de a elibera toate fiinţele de suferinţa din Samsara. Bodhicitta relativă se împarte în bodhicitta de aspiraţie şi bodhicitta de perseverenţă.

BODHISATTVA (*bodhi-sattva*). Bodhi: Trezire, sattva: principiu, existenţă reală, sau fiinţă. „Fiinţă a Trezirii". Fiinţa ideală din Mahayana care, prin înţelepciune şi compasiune infinită, caută iluminarea tuturor fiinţelor, nu numai a sa însuşi şi care, dacă urmează corect perfecţiunea înţelepciunii, va deveni un Buddha. Poate fi atât bărbat, cât şi femeie.

BRAHMĀ. O divinitate foarte înaltă. Presupus drept creator al lumii în tradiţia Brahmanică, în budism fiind o simplă naştere din Samsara, muritoare şi supusă suferinţei, deşi trăieşte foarte mult şi în relativă tihnă, în planul cel mai înalt din tărâmul dorinţei.

BRAHMĀ, SĂLAŞURILE LUI (*Brahmā-vihārā*). Cele patru Nelimitate: 1. Prietenie, 2. Compasiune, 3. Bucurie Empatică, 4. Calm Imperturbabil sau Imparţialitate.

BRAHMAN, TÂNĂR (*mānava*). Membru al castei văzute tradiţional ca o castă a depozitarilor şi transmiţătorii cunoaşterii sacre. Într-o viaţă anterioară Buddha a fost membru al acestei caste.

BUCURIE EMPATICĂ (*muditā*). A te bucura de succesele spirituale şi materiale ale celorlalţi. Al treilea Nelimitat. Îmbogăţită de învăţătura de dedicare a meritului, din Mahayana.

BUDDHA. „Cel Trezit". Cel care s-a Trezit la Realitate. Termen folosit atât pentru fiinţa cel mai recent Trezită pe această planetă (Buddha istoric, adică Gautama Siddhartha, numit şi Śakyamuni, adică înţeleptul clanului Śakya), cât şi pentru orice alte fiinţe care au ajuns la aceeaşi stare, la aceeaşi realizare, despre care se afirmă în Sutra că sunt într-un număr „infinit". Numit şi „Tathāgata",

„Buddha”, „Jina”, „Conducătorul Caravanei”, etc. În traducere se mai folosesc şi „Divinul”, „Împlinitul”, „Realizatul”, „Trezitul”, „Nobilul”, „Desăvârşitul”.

BUDDHA, AUTORITATEA LUI (*Buddha dhisthāna*). Inspiraţia sau carisma lui Buddha, prin care el insuflă gândurile în mintea oamenilor şi îi susţine pe adepţii Dharmei.

BUDDHA-DHARMELE. Calităţile, însuşirile sau caracteristicile unui Buddha. De asemenea, învăţătura (Dharma) lui Buddha.

BUDDHA, OCHIUL (*Buddha-caksus*). Intuiţia (sau realizarea) directă a tuturor dharmelor, fără excepţie.

BUDDHA, TĂRÂMUL– sau CÂMPUL– (*Buddha-kśetra*). Un sistem de lumi în care un Buddha predă Dharma şi aduce fiinţele la maturitatea spirituală. Deseori, acest sistem este creat chiar de către acel Buddha. Asemenea câmpuri sau tărâmuri sunt numeroase. De asemenea, regatul unui Buddha.

CALM IMPERTURBABIL, ECHILIBRAT (*upekśā*). „A trece cu vederea”. Al patrulea Nelimitat. O atitudine de indiferenţă neataşată sau de echilibru calm faţă de toate lucrurile condiţionate, care se reflectă într-o atitudine de imparţialitate în ceea ce priveşte toate fiinţele. Vezi IMPARŢIALITATE.

CANDALA UNUI BODHISATTVA (*Bodhisattva-candāla*). Un Bodhisattva care se comportă precum un expulzat dintr-o castă, de exemplu care a încălcat sau care încalcă grav moralitatea sau alte virtuţi.

CARACTERISTICI ALE EXISTENŢEI, TREI: Impermanenţa, suferinţa şi absenţa sinelui (sau mai general, a oricărei esenţe). Numite uneori şi „semne ale existenţei”.

CĂI, PATRU. Cel-Care-A-Intrat-În-Curent, Cel-Care-Se-Mai-Întoarce-O-Singură-Dată, Cel-Care-Nu-Se-Mai-Întoarce, Arhatul. Sunt etapele Eliberării.

CĂILE CĂTRE PUTERILE PSIHICE (*rddhi-pāda*). Patru: 1) dorinţa-de-a-face, 2) vigoarea, 3) gândul, 4) cercetarea. De asemenea, „Baze ale Puterilor (Psihice)”.

CĂILE (FELURILE, TIPURILE) POZITIVE DE ACŢIUNE, sau VIRTUOASE, sau BINEFĂCĂTOARE (*kuśalakarmapatha*). Zece, abţinerea: 1) de la a lua viaţa, 2) de la a lua ceea ce nu este oferit sau dat, 3) de la comportamentul sexual nepotrivit sau greşit, 4) de la vorbirea falsă sau mincinoasă, 5) de la denigrare, 6) de la vorbirea aspră sau dură, 7) de la bârfă şi de la vorbăria inutilă, 8) de la lăcomie, 9) de la reaua voinţă, 10) de la vederile greşite.

CÂMPURILE SIMŢURILOR (*āyatana*). Doisprezece, corespunzând celor şase organe de simţ şi respectiv obiectelor lor.

CEI PATRU REGI MĂREŢI. Vezi GARDIENII LUMII.

CEL-CARE-A-INTRAT-ÎN-CURENT (*srotāpatti*). Literalmente, „intrarea în curent”. Cineva care a intrat pe Cale, comparată cu un curent de apă care duce la Trezirea deplină. Este primul dintre cele patru stadii ale dezvoltării spirituale din Hinayana, sau prima dintre cele Patru Căi.

CEL-CARE-NU-SE-MAI-ÎNTOARCE (*anāgāmin*). Un sfânt care, după deces, nu se va mai întoarce în această lume, ci va câştiga Nirvana în altă parte, adică în Locurile Pure. A treia dintre Cele Patru Căi.

CEL-CARE-SĂLĂŞLUIEŞTE-ÎN-PACE (*aranā-vihārin*). O persoană care este lipsită de murdării[le minţii] şi care astfel este liberă faţă de pasiune şi non-pasiune. Se consideră că Subhūti a atins această stare. Vezi şi ARHAT. A patra dintre cele Patru Căi.

CEL-CARE-SE-MAI-ÎNTOARCE-O-SINGURĂ-DATĂ (*sakrdāgāmin*). Destinat să mai aibă o singură naştere, în care va deveni Arhat. A doua dintre cele Patru Căi.

CHILIOCOSMOS, MIC (*sāhasra-cūdika-lokadhātu*). Un sistem alcătuit din 1000 de stele (sori), luni, raiuri, iaduri, etc. Cele mai cunoscute dintre aceste lumi sunt kama-loka, rūpa-loka şi arūpa-loka, fiecare fiind alcătuită din nenumărate subdiviziuni.

COMPASIUNE (*karunā*). A doua din cele patru Nelimitate. O simplă virtute socială în tradiţia Înţelepţilor (sau Venerabililor), este dorinţa de a ajuta fiinţele, din cauza observării suferinţelor lor. În Mahayana, este pe acelaşi rang cu înţelepciunea, fiind auto-generată şi nu izvorâtă. În această Sutra, ea este descrisă ca fiind rezultatul înţelepciunii, la fel ca şi perfecţiunea în mijloace, deci este izvorâtă.

COMUNITATE (*sangha* în pali, respectiv *saṃgha* în sanscrită). Patru adunări: călugări, călugăriţe, laici şi laice care urmează Dharma. În ramura Theravada se acceptă doar primele două adunări. Una dintre cele Trei Nestemate.

COMUNITATE SUPREMĂ (*ārya sangha*). Adunarea fiinţelor care au atins stadiul de Bodhisattva sau de Bodhisattva ireversibil, indiferent dacă sunt sau nu membri ai comunităţii monastice.

CONCENTRARE (*samādhi*). O îngustare a atenţiei, care duce la un calm liniştit. Al optulea pas în nobila cale octuplă (sau calea din opt părţi). În mod tradiţional, constă în trei tipuri de practici: 1) cele opt meditaţii (dhyāna), 2) cele patru Nelimitate, 3) puterile psihice.

CONDUCĂTOR DE CARAVANĂ (*sārthavāh*a). Epitet pentru Buddha.

CONŞTIENŢĂ. Vezi ATENŢIE.

CONŞTIINŢĂ (*vijñāna*). În funcţie de context, înseamnă: 1) al cincilea dintre cele cinci agregate (skandha). (Celelalte patru depind de ea, prin faptul că ea le condiţionează şi le determină şi ea este cea care este conştientă de funcţia celorlalte patru), 2) pura conştienţă, 3) un gând, 4) o minte, 5) al şaselea element material.

CONŞTIINŢE, OPT (*aṣṭa-vijñāna-kāya*). Conştiinţa fundamentală, baza pentru toate experienţele, cea care înmagazinează impresiile experienţelor anterioare ce formează seminţele karmei (ālaya-vijñāna), conştiinţa pângărită (kliṣṭa-manas), conştiinţa mentală (mano-vijñāna) şi cele cinci conştiinţe ale simţurilor.

COPACUL TREZIRII sau al ILUMINĂRII (*bodhi-vrksa*). Copacul sacru din specia Ficus religiosa, sub care Buddha a obţinut sau a atins Trezirea completă.

CO-PRODUCEREA CONDIŢIONATĂ, sau APARIŢIA DEPENDENTĂ, sau APARIŢIA INTERDEPENDENTĂ (*pratītya-samutpāda*). Douăsprezece legături: 1) ignoranţa, 2) formaţiunile karmice, 3) conştiinţa, 4) numele şi forma, 5) cele şase organe de simţ (sau facultăţile simţurilor şi obiectele lor), 6) contactul, 7) senzaţia, 8) nesaţul (jinduirea), 9) apucarea sau agăţarea, 10) devenirea, 11) (re)naşterea, 12) bătrâneţea, descompunerea şi moartea; ele cauzează tot ceea ce se întâmplă în această lume. Sau, mai general: o modalitate de descriere a fenomenelor, fiinţelor sau obiectelor (adică a tuturor dharmelor) pentru a înţelege dependenţa şi interdependenţa lor şi implicit lipsa esenţei şi lipsa realităţii lor fundamentale, a faptului că nu sunt produse (în sensul de „produs finit"), că sunt lipsite de esenţă, de semne şi de caracteristici adevărate, etc.

CORPUL-FORMĂ (*rūpa-kāya*). Corpul material, fizic, corpul care poate fi văzut de ochiul fizic.

CREDINŢĂ sau ÎNCREDERE (*śraddhā*). Prima dintre cele cinci facultăţi. O stare temporară necesară iniţial, dar care devine tot mai puţin importantă pe măsură ce conştienţa spirituală creşte. Are patru obiecte: 1) credinţa în karma şi în renaştere, 2) acceptarea învăţăturilor de bază despre natura realităţii, cum ar fi producerea dependentă, 3) încrederea în cele trei refugii: Buddha, Dharma şi Sangha, 4) încrederea în eficienţa practicilor prescrise şi în Nirvana, ca şi cale finală de ieşire din toate greutăţile şi suferinţele.

CUNOAŞTERE ANALITICĂ (*pratisamvid*). Patru, analiza: 1) sensurilor, 2) a dharmelor, 3) a limbilor sau a limbajelor, 4) a vorbirii sau a viului grai.

CUNOSCĂTOR AL LUMII (*loka-vid*). Epitet pentru Buddha.

DEDICARE (*parināmanā*). Transferul meritului cuiva către bunăstarea şi Trezirea cea mai înaltă a tuturor fiinţelor. Pentru acest proces, se mai foloseşte şi cuvântul „transformare", ca în expresia „transformare în iluminare completă", sau „dedicare Trezirii complete".

DESTINE (gati). Şase categorii de fiinţe animate, sau şase tipuri de naşteri; ele sunt 1) zei (*deva*), 2) semizei, titani sau demoni (*asura*), 3) oameni (*manuṣya*), 4) animale (*tiryag*), 5) fantome (*preta*), 6) fiinţele din iaduri (*naraka*).

DESTINE DUREROASE. Cele trei destine inferioare, adică destinele de animal, spirit înfometat şi fiinţă din infern. În unele cazuri, este inclus şi destinul de titan sau de demon.

DEVA. Vezi ZEI.

DEVENIRE (*bhava*). Venirea continuă în existenţă. Cea de-a zecea dintre cele douăsprezece legături ale co-producerii condiţionate (apariţiei dependente).

DHARANI. Formule scurte care ne permit să ne amintim punctele esenţiale ale învăţăturii.

DHARMA. 1) Realitatea unică, finală, fundamentală, ultimă; 2) un eveniment esenţialmente real, sau un adevăr (ambele din punctul de vedere convenţional); 3) ca reflectat în viaţă: dreptate, virtute; 4) Învăţătură; termenul se foloseşte pentru învăţături din hinduism, budism, jainism şi sikhism; 5) în această Sutra, şi în învăţăturile budiste în general, dacă este scris cu majusculă atunci se referă la învăţătura lui Buddha (ca în expresia Buddha-Dharma): Doctrină, Scriptură, Adevăr; se referă la învăţăturile budiste în general sau, în funcţie de context, la o anumită învăţătură în particular; unii traducători se referă la acestea ca fiind „doctrina budistă", termen ce sugerează însă îngustime şi rigiditate şi de aceea în traducere se folosesc alternativ cele două cuvinte, doctrină şi învăţătură; 6) obiect al celui de-al şaselea organ de simţ (al minţii); 7) în general, orice entitate perceptibilă sau conceptibilă: fenomen, fiinţă, obiect, noţiune, însuşire, concept, idee, parte, stare, etc.

DHARMA, CORP– (*Dharma-kāya*). 1) colecţia învăţăturilor lui Buddha; 2) corpul absolut al Buddhaităţii, lipsit de orice caracteristici şi însuşiri.

DHARMA, ELEMENT– (*Dharma-dhātu*). 1) Dharma Absolută sau Târâmul Adevărului, sau, simplu, Absolutul, 2) sfera religiei, 3) sfera obiectelor mentale.

DHARMELOR, NON-ÎNSUŞIREA TUTUROR, NON-ADERENŢA LA (*sarva-dharmãparigrhīta*). A nu te agăţa de nicio stare mentală, a nu adera la nicio stare mentală şi nici la obiectele aparente. Generată de înţelegerea naturii adevărate a tuturor dharmelor.

DHARMA, OCHIUL– (*Dharma-caksus*). Referitor la persoane individuale: capabil de a cunoaşte; cu ajutorul căruia, odată cu ajutorul învăţăturii, persoanele pot fi făcute să găsească calea către salvare. Sau: viziunea dezvoltată în urma realizării Adevărului.

DHARMA-VINAYA. Vezi VINAYA.

DHYĀNA. Meditaţii sau concentrări. În funcţie de clasificare, patru, opt sau nouă. În ordine, cele patru dhyāna ale formei, cele patru dhyāna fără formă, şi suprema „încetare a senzaţiilor şi percepţiilor" (Nirodha-Samapatti).

DICHILIOCOSMOS, MEDIU (*dvisāhasra-madhyama lokadhātu*). Un sistem care conţine un milion de stele (sori), luni, raiuri, iaduri, etc.

DĪPAMKARA. „Aducătorul-de-Lumină". Un Buddha, al 24-lea predecesor al lui Buddha Śakyamuni, cel care i-a prezis că într-o zi va ajunge Buddha.

DIRECŢII (*diś*). Zece: cele patru puncte cardinale, cele patru direcţii intermediare, şi deasupra şi dedesubt.

DISCIPOL, sau ASCULTĂTOR (*śrāvaka*). Cineva care ascultă. Tehnic, numai cei care au auzit (sau ascultat) Legea direct de la Buddha, însă în textele Mahayana se foloseşte asemenea şi pentru cei care urmează Hinayana.

DISCRIMINARE, DEOSEBIRE, DIFERENŢIERE, DISTINGERE (*vikalpa*). Considerată a fi imaginaţie falsă şi zadarnică. Distincţia artificială şi eronată prin

care se deosebesc, discriminează sau percep obiecte, fiinţe, fenomene, ca şi cum ar exista, în realitate neexistând; semnele considerate ca fiind particulare lor neavând nicio existenţă reală şi nicio bază reală prin care ar putea fi considerate semne la modul absolut. Reificare. Vezi exemplul de la SKANDHA.

DIVIN (*bhagavan*). Un epitet pentru Buddha. De asemenea „Cel Binecuvântat", dar în acest caz sensul nu este „binecuvântat de către cineva, de către altcineva". Cuvânt care semnifică „cel care are toate [însuşirile] extraordinare, toate puterile, toată faima, toate bogăţiile, toată cunoaşterea, toată renunţarea" şi multe altele asemănătoare. În India, epitet pentru zeităţi sau divinităţi, iar în cadrul Buddhismului pentru Buddha.

DUŞMĂNIE sau OSTILITATE (*upanāha*). Una dintre cele zece întinări secundare.

EFORTURI CORECTE (*samyak-prahāna*). Patru: a-şi stârni voinţa, a face un efort sau a exercita vigoarea, a concentra şi a activa gândurile, a se strădui în mod corect, pentru: 1) a evita producerea (viitoare) a dharmelor rele şi negative (nevirtuoase) care nu au fost încă produse, 2) abandonarea (renunţarea) la dharmele rele şi negative (nevirtuoase) care au fost produse, 3) producerea de dharme bune şi binefăcătoare (virtuoase) care nu au fost încă produse, 4) menţinerea, non-dispariţia, dezvoltarea ulterioară şi împlinirea completă a acelor dharme pozitive (virtuoase) care au fost produse.

ELEMENT (*dhātu*). 1) Cele patru elemente materiale: pământ, apă, foc şi aer. Spaţiul-eter şi conştiinţa sunt uneori adăugate, pentru a deveni şase. 2) Cele optsprezece elemente, adică cele şase organe de simţ (văz, auz, pipăit, miros, gust şi minte), cele şase obiecte ale simţurilor (obiectele vederii, auzului, etc.) şi cele şase tipuri de conştiinţe ale simţurilor (conştiinţa văzului sau a faptului că se vede ceva, conştiinţa auzului sau a faptului că se aude ceva, etc.). 3) Elementul Dharma, sau al Dharmei. 4) Elementul lui Tathāgata.

EON. Vezi KALPA.

ERA CA O STEA, ERA CONSTELAŢIEI (*tārakôpama-kalpa*). Numele unei ere viitoare.

EXISTENŢĂ PROPRIE, ÎN SINE sau INERENTĂ (*sva-bhāva*). Condiţia naturală sau inerentă a ceva care există strict prin propria sa putere, având un semn invariabil şi inalienabil şi având o esenţă neschimbătoare. În „existenţa sa proprie" un lucru este pur şi simplu ceea ce este şi nu aşa cum este el relativ la noi înşine, sau la altceva. Nicio dharma nu are existenţă proprie.

EXPERIENŢĂ şi REALIZARE. O expresie sau doi termeni folosiţi pentru înţelegere şi pătrundere. „Experienţa" se referă la experienţele meditative temporare, iar „realizarea" la înţelegerea profundă şi neschimbătoare a naturii lucrurilor.

FACULTĂŢI [mentale] (*indriya*). Cinci: 1) încredere sau credinţă, 2) vigoare, 3) atenţie sau conştienţă, 4) concentrare, 5) înţelepciune. Virtuţile esenţiale din budismul timpuriu.

FĂRĂ-ÎNTOARCERE. Fără întoarcere de la Trezirea supremă. Vezi STADIUL IREVERSIBIL.

FIINŢĂ (*sattva*). O entitate vie, simţitoare. Având conştiinţă. O fiinţă animată, prin contrast cu obiectele neanimate. Toate fiinţele cu conştiinţă sau minte, care nu au atins încă Buddhaitatea. Include toate fiinţele din Saṃsāra, chiar şi pe cele care au atins orice nivel (bhūmi) de Bodhisattva.

FIU DE FAMILIE NOBILĂ (sau BUNĂ), sau FIICĂ (*kulaputra* sau *kuladuhitā*). O formulă politicoasă de adresare faţă de cei care urmează învăţătura lui Buddha, implicând o bună înzestrare spirituală, sau o bună poziţie socială, sau ambele.

FLOARE DE AUR (*suvarna-puspa*). Numele unui viitor Buddha prezis.

FORMA (*rūpa*). Primul dintre cele cinci agregate (skandha); materia şi energia (considerate ca fiind nediferenţiate).

FORMAŢIUNI KARMICE (*samskāra*). Complexe, compuse, lucruri condiţionate, impulsuri. 1) Cel de-al patrulea agregat (skandha), 2) a doua legătură din producerea condiţionată, 3) opusul necondiţionatului.

FRUCT (*pala*). Efect rezultat din acţiuni bune şi rele (pozitive şi negative).

FURIE sau MÂNIE (*krodha*). Una dintre cele zece murdării secundare.

GANDHARVA. 1) Fiinţă pe cale să intre într-un pântec, 2) muzician ceresc.

GARDIENII LUMII, PATRU (*cātur loka-pāla*). Cei patru regi-zei ai lui Indra, care sălăşluiesc pe cele patru laturi ale Muntelui Meru, în primul dintre cele şase tărâmuri ale dorinţei (kāmadhātu). Ei resping atacurile asupra lumii, realizate de spiritele rele, dornice de a face rău. În est Dhrtarāstra, în sud Virūdhaka, în vest Virūpāksa, în nord Vaiśravana. De asemenea, denumiţi Cei Patru Mari Regi (mahā-rāja).

GARUDA. O pasăre de pradă mitică, duşman al rasei şerpilor (Nāga).

GÂND sau MINTE (*citta*). 1) Minte, 2) gând sau spirit.

GÂND AL TREZIRII, sau MINTEA TREZIRII (*bodhi-citta*). 1) Gândul prin care un Bodhisattva hotărăşte pentru prima dată să câştige Trezirea sau iluminarea deplină a unui Buddha. 2) Vezi BODHICITTA.

GÂNDUL NEEGALABIL, sau NEEGALAT, sau care egalează inegalabilul (*asama-citta*). Gândul care înţelege identitatea tuturor lucrurilor şi principiilor. Obţinut în cel de-al şaptelea stadiu de Bodhisattva.

GENEROZITATEA, sau DĂRUIREA (*dāna*). Prima dintre cele şase perfecţiuni. Constă în a dărui lucruri materiale, instruire în Dharma, corpul propriu sau viaţa proprie, şi meritul rezultat prin aceste acţiuni, pentru beneficiul celorlalte fiinţe.

GHIDUL BUDDHAŞILOR (*buddha-netrī*). Prajnāpāramitā, Perfecţiunea Înţelepciunii.

GNOZĂ (*jñāna*). În general, cunoaştere religioasă care duce la salvare. În budism, realizarea şi cunoaşterea clară ce duce la Eliberare şi apoi la Trezire.

GOSPODAR, STĂPÂNUL CASEI (*grhapati*). Un laic budist, care nu este membru al castei luptătorilor (kśatriya) sau al castei brahmanilor.

GRIJI LUMEŞTI, OPT. Reacţii de speranţă şi frică ce împiedică o fiinţă să urmeze Calea. Sunt patru perechi, ataşare de un aspect, şi aversiune faţă de aspectul opus. Ele sunt: ataşare faţă de câştig, aversiune faţă de pierdere, ataşare faţă de plăcere, aversiune faţă de durere, ataşare faţă de laudă, aversiune faţă de critică, ataşare faţă de faimă, aversiune faţă de o reputaţie proastă.

HINAYANA. Vezi VEHICUL(E).

IAD (*niraya*). Un loc pedeapsă şi de mare suferinţă. La fel ca oricare alt tărâm şi alt destin, nici acesta nu este permanent, însă durata unei vieţi într-un iad este imensă, iar suferinţa este imensă şi ea. Mai mult, odată o fiinţă intrată într-un iad, ieşirea nu mai este sigură pentru că, în încercarea de a scăpa de suferinţa din iadul respectiv, fiinţa va face multe acţiuni negative, negativitate care poate duce direct la renaşterea în alt iad, după decesul în iadul anterior (deces care poate surveni şi ca efect al distrugerii acelui iad în urma unui cataclism) şi astfel poate avea loc un sub-ciclu aproape infinit, în interiorul ciclului naşterii şi morţii.

IGNORANŢĂ (*avidyā*). Cauza finală, cea mai profundă, a transmigraţiei (a renaşterii); este corolarul negativ al gnozei, al cunoaşterii; prima dintre cele doisprezece legături ale producerii dependente. De asemenea, „neştiinţă” sau „lipsa înţelepciunii”. Vezi şi ILUZIE.

ILUMINARE (*bodhi*). În sanscrită, bodhi înseamnă trezire sau înflorire. Cu toate acestea, datorită influenţei creştine asupra traducătorilor el este tradus adesea ca „iluminare”, deşi conform budismului nu există o fiinţă supremă care să ilumineze prin graţia sa o altă fiinţă, obişnuită. Traducerea corectă este „Trezire”. Am folosit ambele variante în traducere, pentru a familiariza cititorul cu această noţiune, însă în Dharma nu există niciun echivalent al cuvântului „iluminare”. Vezi TREZIRE.

ILUZIE (*moha*). A treia dintre cele trei rădăcini ale răului. Înşelăciune, fraudă, natura aparentă a fenomenelor. În fapt, ar trebui tradusă ca o expresie: „închipuiri greşite şi încăpăţânate, în ciuda evidenţei care le contrazice”. Înţelegere greşită, percepţie greşită, etc., proces de percepere şi concepere a ceea ce nu există, sau de înţelegere complet greşită a ceea ce există şi a modului său de existenţă. Deşi este folosită ca un sinonim pentru ignoranţă, nu este doar ignoranţă, adică lipsa cunoaşterii corecte, ci şi cunoaştere greşită.

IMPARŢIALITATE (*upeksā*). De la: *upa-īks* în sanscrită, „a trece cu vederea, a nu ţine seama”, spre exemplu de diferenţe. A patra Nelimitată. Atitudinea fiinţei perfecte faţă de toate fiinţele vii, simţitoare.

IMPULSURI, VOINŢĂ sau FORMAŢIUNI MENTALE (*samskārā*). Al patrulea dintre cele cinci agregate (skandha). Sunt cincizeci şi cinci [de impulsuri], răsărind din şase rădăcini: lăcomie, ură, iluzie şi din opusurile acestora, adică generozitate, iubire binevoitoare şi prajñā.

INDRA. Un mare zeu arian, cunoscut în general sub numele de Śakra sau de Kauśika.

INFLUENŢĂ FORMATIVĂ (*abhisamskāra*). „Formaţiunile karmice" sau „formaţiunile mentale", care sunt cea de-a doua verigă din lanţul producerii sau apariţiei dependente.

IREVERSIBIL. Vezi STADIUL IREVERSIBIL.

ĪSĀNA. Unul dintre numele mai vechi ale lui Śiva-Rudra, atât creator, cât şi distrugător.

ÎNAINTA, A (*carati*). Sau „a parcurge", sau „a merge". Verb din rădăcina sanscrită „car", însemnând a (se) mişca şi, prin extensie, a trăi, a practica, a întreprinde sau a observa, a fi atent la, a trata ceva ca fiind real, a-l lua în considerare, a-l urma. A înainta în formă (sau în celelalte agregate) înseamnă a considera forma (materia) drept ceva real, a fi atent la ea, a fi important ca o anumită formă să fie într-un anume fel, să existe sau să nu existe. A înainta în perfecţiunea înţelepciunii înseamnă a o trata cu toată atenţia, a te ocupa de ea, a o studia, a o analiza, a practica cele indicate de ea, a acţiona potrivit ei, etc.

ÎNŢELEPCIUNE - CUNOAŞTERE (*prajñā*). Cea de-a cincea dintre cele cinci facultăţi. În budismul timpuriu, aceasta consta în contemplarea metodică a dharmelor şi în meditaţia interioară asupra modului de existenţă al acestora. Nu este doar înţelepciune, deşi este tradusă astfel, ci şi cunoaştere directă, nemijlocită, realizarea realităţii. Înţelepciune izvorâtă din realizarea directă, completă, profundă. Nu este aceeaşi cu înţelepciunea bazată pe experienţă, care este numai formaţiune mentală. Vezi PERFECŢIUNEA ÎNŢELEPCIUNII.

ÎNVĂŢĂTOR (*śāstar*). Un Buddha.

IZOLAT, IZOLATĂ. Despre orice dharma. Este un sinonim al cuvântului „gol" sau „vid", sau al expresiei „lipsită de orice esenţă". Faptul că o dharma este izolată de toate celelalte dharme înseamnă că nu poate acţiona asupra lor în niciun fel, aşadar dharmele nu au niciun fel de relaţie între ele. În consecinţă, ele nici nu pot produce alte dharme, nici nu le pot distruge, nici nu le pot influenţa sau schimba.

JAMBUDVĪPA. Numele budist pentru India. Vezi RÂUL JAMBU.

JINA. „Cuceritor", „Victorios". Epitet pentru Buddha.

JUBILARE (*anumodanā*). Bucurie, mulţumire, satisfacţie şi aprobare pentru realizările spirituale ale celorlalţi.

KALPA. Eon, eră, durata de timp a unei lumi, sau un interval de timp similar.

KARMA. O acţiune volitivă, care este fie pozitivă (virtuoasă), fie negativă (nevirtuoasă), este ceea ce trece, într-o continuitate neîntreruptă, dintr-un amalgam instantaneu al agregatelor către altul, fie în timpul vieţii unei fiinţe, fie după moartea sa, până când rezultatul (vipāka) fiecărei activităţi voliţionale a corpului, vorbirii sau gândirii a fost manifestat, s-a ajuns la el.

KAUŚIKA. Nume pentru Indra, derivat din numele clanului Kusika, a cărui divinitate tutelară este considerat.

KINNARA. Fiinţă fabuloasă, reprezentată cu jumătatea superioară a unui corp uman şi cu jumătatea inferioară a unei păsări.

KLEŚA. Tulburările, perturbările mentale, inclusiv o parte din cauzele şi efectele lor. Cele trei „otrăvuri ale minţii" sau tulburările fundamentale sunt considerate ignoranţa (sau iluzia), ataşarea şi aversiunea, care duc la nenumărate alte perturbări şi stări mentale. În Mahayana se mai consideră încă două fundamentale pe lângă acestea trei, şi anume mândria şi invidia, toate fiind numite „cele cinci otrăvuri". În alte enumerări se mai socotesc încă două, şi anume îndoiala şi vederile greşite.

KOS (*krośa*). O distanţă de aproximativ 2,5 mile sau 4 kilometri.

KOTI. Un număr foarte mare.

KŚATRIYA. Un membru al castei luptătorilor.

LAIC (*upāsaka*). Cineva care practică încrederea sau credinţa în înţelepciunea lui Buddha şi adoptă refugiul formal în Buddha, Dharma şi Sangha. Poate fi un gospodar şi trebuie să creadă neabătut în învăţături, cum ar fi în cele în Patru Adevăruri Nobile.

LAICĂ (*upāsika*). Vezi LAIC.

LĂCOMIE (*rāga*). Prima dintre cele trei rădăcini ale răului. Antidotul este credinţa, iar apoi înţelepciunea-cunoaştere.

LEGĂTURI, sau LANŢURI (*samyojana*). Zece: 1) vederea individualităţii, 2) contaminarea cu regulile şi cu ritualele (adică a le vedea mai importante decât esenţa învăţăturii), 3) îndoielile, 4) lăcomia pentru pasiunile senzuale, 5) lăcomia pentru lumea formei, 6) lăcomia pentru lumea fără formă, 7) reaua voinţă, 8) agitaţia (mentală), 9) îngâmfarea, 10) ignoranţa.

LEGEA BUNĂ (*saddharma*). Învăţătura (sau doctrina) lui Buddha. Buddha-Dharma.

LIPSA DORINŢEI, sau FĂRĂ DORINŢĂ (*apranihita*). „A nu pune nimic în faţă", o stare în care cineva nu face niciun plan pentru viitor. Termenul poate fi de asemenea tradus ca „fără scop". Este cea de-a treia dintre cele trei uşi ale Eliberării.

LIPSA ESENŢEI, sau FĂRĂ ESENŢĂ. Prima dintre cele trei uşi către Eliberare. Vezi VACUITATE.

LIPSA SEMNELOR, sau FĂRĂ SEMNE (*a-nimitta*). A doua dintre cele trei uşi către Libertate. Starea de încetare a tuturor percepţiilor legate de simţuri, care este intrarea în Nirvana. Se spune că ar fi realizarea unui Arhat.

LOCURI DE RENAŞTERE (*gati*). Vezi DESTINE.

LOCURILE PURE (*śuddhāvāsa*). Un grup de cinci paradisuri din tărâmul formei, care include Akaniṣṭa, cel mai înalt tărâm din lumea formei. În acesta renasc cei „fără-întoarcere", care vor deveni Arhaţi fără să mai renască într-o altă lume. Zeii de acolo nu sunt din aceeaşi categorie ca Bodhisattvaşii fără întoarcere sau ireversibili, şi Locurile Pure nu sunt acelaşi lucru cu Tărâmul Pur (Sukhāvatī) al lui Buddha Amitabha. Vezi şi ZEII LOCURILOR PURE.

LUMEA TRIPLĂ (*traidhātuka*). 1) lumea dorinţei pentru plăcerile simţurilor, 2) lumea formei, 3) lumea fără formă.

MAHĀKĀŚYAPA. Un discipol al lui Buddha, pe primul loc între cei care urmează reguli ascetice.

MAHĀKĀTYĀYANA. Un discipol al lui Buddha.

MAHĀKOSTHILA. Un discipol al lui Buddha.

MAHAYANA. Vezi VEHICUL(E).

MAHORAGA. „Mari Şerpi", un grup de demoni. A nu se confunda cu mahā-nāga (vezi MĂREŢII ŞERPI).

MAITREYA. Cel-Care-Iubeşte-Binevoitor, sau Prietenul. Un Bodhisattva regent al lui Buddha Śakyamuni, care acum sălăşluieşte în paradisul Tuṣita, de unde va renaşte pe această planetă pentru a deveni cel de-al cincilea Buddha în această lume (Buddha Śakyamuni fiind al patrulea). Buddha a prezis că acest lucru se va întâmpla atunci când fiinţele umane vor avea înălţimea de aproximativ 30 de metri (după calculele adaptate sistemului metric), şi se presupune de către unii Maeştri că va avea loc în aproximativ 2,5 milioane de ani. Buddha a prezis şi că până atunci Dharma va fi aproape complet uitată.

MAMA BODHISATTVAŞILOR (*Bodhisattva-mātā*). Perfecţiunea înţelepciunii.

MANTRA. Vrajă, incantaţie. Ramura Vajrayana (sau Mantrayana) a budismului tibetan acordă o importanţă deosebită acestor formule, considerate a proteja mintea şi a genera diferite realizări. În traducere directă, acest cuvânt din limba sanscrită ar însemna „instrument al minţii", „instrument al gândului", sau „ceea ce protejează mintea".

MĀRA. Moartea. Distrugătorul şi duşmanul a ceea ce este priceput, pozitiv, binefăcător. „Ademenitorul" budist, personificarea tuturor relelor şi pasiunilor, al căror momeli şi capcane sunt plăcerile simţurilor şi nu numai. Uneori identificat cu cele cinci agregate şi cu ceea ce este nepermanent, suferinţă şi non-sine. Deşi în limba română „Mara" este un nume pentru o reprezentantă a sexului feminin, în budism acesta este de sex masculin.

MĀRA, CEI PATRU. Māra al agregatelor (Skandhamāra), Māra al perturbărilor (Kleśamāra), Māra al Morţii (Mṛtyumāra) şi Māra fiul zeilor (Devaputramāra).

MĀRA, OŞTIREA LUI (*Māra-sena*). O oştire de demoni hidoşi şi groteşti şi monştri care atacă Bodhisattvaşii. Ei reprezintă şi pasiunile umane.

MARILE IADURI (*mahā-niraya*). Locuri de pedeapsă, marcate de căldură excesivă, de frig excesiv sau de multe tipuri de chinuri.

MĂREAŢA COMPASIUNE (*mahā-karunā*). Mai cuprinzătoare decât compasiunea obişnuită pentru că 1) este trezită nu numai de suferinţa evidentă, ci şi de cea ascunsă, 2) se întinde dincolo de lumea dorinţelor (senzuale), în lumea formei şi în lumea fără formă, 3) este simţită în egală măsură faţă de toate fiinţele, 4) abandonează, în plus faţă de ură, şi iluzia, 5) nu numai compătimeşte, ci şi protejează, 6) este complet lipsită de noţiunile sau ideile de fiinţă şi de suferinţă ca realităţi adevărate.

MĂREAŢĂ FIINŢĂ (*mahā-sattva*). Epitet standard al unui Bodhisattva. De asemenea, „măreţ erou spiritual", pentru că aspiraţiile sale sunt la scară eroică.

MĂREŢ VEHICUL, MARE VEHICUL. Vezi VEHICUL(E).

MĂREŢII DISCIPOLI (*mahā-śrāvaka*). Cei optzeci de discipoli mai importanţi ai lui Buddha Gautama (sau Śakyamuni).

MĂREŢII ŞERPI (*mahā-nāga*). Epitet pentru Discipolii lui Buddha, care indică măreaţa lor înţelepciune. Vezi DISCIPOLI.

MEDITAŢIE (*dhyāna)*. De două feluri. (1) Śamata, meditaţia de sălăşluire calmă, practica meditativă de calmare a minţii pentru a putea sta lipsiţi de perturbările activităţii gândurilor; poate fi cu suport, folosind un obiect pentru concentrare, obiect care poate fi material, sau mental, sau chiar şi simpla respiraţie, şi fără suport, adică doar a sta fără distrageri. (2) Vipaśyana, meditaţia de pătrundere şi cunoaştere, analitică, ce dezvoltă înţelegerea directă a naturii realităţii.

MEMBRELE CĂII (*mārgānga*). Paşii (treptele) Nobilei Căi Octuple.

MEMBRELE TREZIRII (*bodhi-anga*). Şapte: 1) atenţia sau conştienţa, 2) cercetarea dharmelor, 3) vigoarea, 4) liniştea, 5) bucuria sau extazul, 6) concentrarea, 7) calmul imperturbabil.

MERGE, A (*carati*). Vezi ÎNAINTA.

MERIT (*punya*). Fructul faptelor bune şi condiţia pentru o fericire mai mare, sau pentru progresul spiritual.

MIJLOACE DE TRANSFORMARE, SAU DE CONVERSIE (*samgraha-vastu*). Patru: 1) generozitatea sau dăruirea, 2) cuvintele binevoitoare, prieteneşti, 3) ajutorarea, 4) concordanţa între vorbe şi fapte.

MODURI VIRTUOASE DE ACŢIUNE. Vezi CĂILE POZITIVE DE ACŢIUNE.

MORALITATE (*śīla*). A doua dintre cele şase perfecţiuni, constă din a urma cele zece feluri pozitive sau virtuoase de acţiune sau cele cinci precepte sau reguli.

MURDĂRIE (*kleśa*). Impuritate sau corupere; „pasiune” sau „viciu”. Vezi KLEŚA.

NĀGA. Spirite ale apei, şerpi sau dragoni, fie protectori, fie distrugători.

NAŞTERE-ŞI-MOARTE (*samsāra*). Literalmente: „rătăcire” sau „lume”. Transmigraţia în curs de producere, la care sunt supuse fiinţele. În învăţăturile Mahayana, nu este fundamental diferită de Nirvana.

NECAUZAT (*anabhisamskāra*). Ceea ce nu este generat de o reacţie la un stimul, sau ceea ce nu are o cauză.

NECONDIŢIONAT (*asamskrta*). Independent de cauze sau de condiţii de existenţă. Adeseori, un epitet pentru Nirvana.

NELIMITATE (*apramāna*) Patru: 1) prietenia, 2) compasiunea, 3) bucuria empatică, 4) imparţialitatea. Acestea sunt privite ca virtuţi sociale şi sunt de importanţă secundară în doctrina sau învăţătura Hinayana, însă primesc un accent mai mare în Mahayana.

NESTEMATE (*ratna*). Trei: Buddha, Dharma şi Sangha.

NIRVANA FINALĂ. Vezi PARINIRVANA.

NIRVANA. „Încetare”, „stingere”. Calm liniştit, sublim, existenţă reală, nedistorsionată.

NIYUTA. Un număr mare.

NON-SINE (*anātman*). Al treilea dintre cele trei semne. Exprimat în formula „Orice există, nimic nu este al meu, nu sunt aceasta, acesta nu este sinele meu.”

OAMENI OBIŞNUIŢI (*prthag-jana*). Oamenii obişnuiţi, care nu au ajuns încă la Cale şi care încă sunt dominaţi de lăcomie, ură şi iluzie.

OBIECT SUPREM (*paramārtha*). Adevărat în cel mai profund mod posibil, Absolut.

OBSCURAŢII sau ÎNTUNECĂRI. Două, care acoperă natura de Buddha a tuturor fiinţelor: (1) vălul sau murdăria emoţiilor contradictorii (vezi KLEŚA) şi (2) vălul sau murdăria tendinţelor latente, uneori numit întunecarea percepţiei dualiste, sau obscuraţiile intelectuale / cognitive. Prima categorie împiedică fiinţele să se elibereze din Samsara, şi cea de-a doua le împiedică să obţină cunoaşterea precisă şi corectă şi să realizeze adevărul.

OBSTACOLE (*nīvarana*). Cinci: 1) dorinţa pentru obiectele simţurilor, 2) reaua voinţă, 3) lenea şi lâncezeala, 4) agitaţia şi simţul vinovăţiei, 5) îndoiala.

OCHI (*caksus*). Trei sau cinci dimensiuni ale vederii, parţial fizice, parţial spirituale: 1) ochiul fizic, 2) ochiul ceresc (divin), 3) ochiul înţelepciunii, 4) ochiul-Dharma, 5) ochiul-Buddha.

OCHIUL CERESC (*divya-caksus*). Analizează moartea şi renaşterea fiinţelor în univers, în toate cele şase destine, fără să întâlnească niciun obstacol şi rămânând nestânjenit de munţi, ziduri şi păduri.

OCHIUL FIZIC (*māmsa-caksus*). Ochiul obişnuit, prin care sunt văzute obiectele fizice; raza sa de acţiune este foarte limitată.

OCHIUL ÎNŢELEPCIUNII (*prajñā-caksus*). Cunoaşte însuşirile adevărate ale diverselor dharme.

ODIHNA BINECUVÂNTATĂ (*nirvrti*). Nirvana din Hinayana, realizarea cea mai profundă a unui Arhat. Stare temporară, pas intermediar (dar temporar stabil) către starea de Buddha.

OFENSE DE NEIERTAT sau PĂCATE DE NEIERTAT, sau PĂCATE CAPITALE pentru un călugăr sau o călugăriţă (mūlāpatti). Patru, care duc imediat si irevocabil la excluderea din Sangha, şi la imposibilitatea de a mai fi admişi în ea în cursul acestei vieţi: 1) adulterul, 2) furtul, 3) uciderea unei fiinţe umane sau încurajarea uneia de a se sinucide, 4) pretinderea în mod fals a posesiei realizărilor spirituale. Parte din disciplina monastică timpurie (prātimokśa).

OTRĂVURI, sau MIZERII (*kleśa*). Zece, după Abhidharma: lăcomia, ura, iluzia, mândria, vederile greşite, îndoiala, lenea sau indiferenţa, agitaţia, neruşinarea şi nesăbuinţa. Vezi KLEŚA.

PALATUL VAIJAYANTA (*prasāda*). Palatul lui Indra.

PARCURGE, A (*carati*). Vezi ÎNAINTA.

PARINIRVANA. Nirvana completă, finală, fără rămăşiţe. Se consideră că este starea atinsă de un Buddha după sfârşitul ultimei vieţi.

PĂCATE, MORTALE sau CAPITALE (*ānantaryāni*). Cinci acţiuni care au drept consecinţă renaşterea într-un infern, imediat după moartea din viaţa actuală: 1) a-ţi ucide mama, 2) a-ţi ucide tatăl, 3) a ucide un Arhat, 4) a cauza neînţelegeri sau schisme în ordinul călugărilor (Sangha), 5) a cauza curgerea sângelui unui Tathāgata (a răni intenţionat corpul unui Buddha).

PELERINAJUL CEL GREU (*duśkara-cārika*). Un termen tehnic pentru cariera unui Bodhisattva, cu multele sale greutăţi şi acte de sacrificiu de sine.

PENINSULA JAMBUDVĪPA (*jambudvīpa*). Vezi JAMBUDVĪPA.

PERCEPŢIE (*samjñā*). Concept, noţiune, idee. Sunt şase, corespunzătoare celor şase organe de simţ (cele cinci materiale, plus mintea). Al treilea agregat.

PERFECT CONTROLAT (*vaśibhūta*). O însuşire sau calitate atribuită în special Arhatului.

PERFECŢIUNEA ÎNŢELEPCIUNII, sau ÎNŢELEPCIUNEA PERFECTĂ (*prajña-pāramitā*). Cunoaştere perfectă transcendentă. A şasea perfecţiune. Cea mai importantă dintre perfecţiuni, inclusiv în învăţătura Mahayana. Funcţia sa este pur spirituală şi duce la realizarea interioară că toate dharmele sunt „vide”, „goale”, inexistente în realitate, ne-produse, ne-apărute. Este atât cunoaştere,

realizare directă şi nemijlocită, cât şi înţelepciunea naturală derivată din ea. Este uneori personificată ca o divinitate feminină, însă personificarea a apărut mult mai târziu decât *Prajñāpāramitā Sūtra*.

PERFECŢIUNI TRANSCENDENTE (*pāramitā*). Şase: 1) generozitatea, 2) moralitatea, 3) răbdarea, 4) vigoarea sau elanul, 5) concentrarea sau meditaţia, 6) înţelepciunea. Lista din budismul Mahayana: Generozitatea, Moralitatea, Răbdarea, Vigoarea, Concentrarea, Înţelepciunea (cele şase principale), Priceperea în Mijloace, Hotărârea, Puterile spirituale şi Cunoaşterea; lista perfecţiunilor după categorisirea din canonul Pali, zece: Generozitatea, Moralitatea, Renunţarea, Înţelepciunea, Vigoarea, Răbdarea, Onestitatea sau rostirea adevărului, Hotărârea, Compasiunea, Liniştea şi Echilibrul. Acţiuni pure, lipsite de concepte dualiste, pentru eliberarea fiinţelor din Samsara.

PERIOADE DE TIMP, TREI (*tryadhva*). Trecut, viitor şi prezent.

PERSOANĂ (*pudgala*). O entitate, un continuum care migrează de la o renaştere la alta.

PIŚĀCA. Un demon de dimensiuni reduse.

PISCUL VULTURULUI (*Grdhra-kūta-parvata*). Un munte lângă Rājagriha.

PLĂCERILE SIMŢURILOR, sau PLĂCERILE SENZUALE (*kāma-guna*). Cinci: derivate din văz, sunet, miros, gust şi atingere.

PRAJĀPATI. „Stăpânul Creaturilor”, nume pentru divinităţile hinduse mai importante.

PRASENAJIT RĀJA. Un rege al ţinutului Kośala.

PRATYEKABUDDHA. Buddha Solitar. Nu doreşte şi nici nu este capabil să îi înveţe pe ceilalţi. Are o realizare mai profundă a adevărului decât un Arhat. Etapă temporară pe Calea către Buddhaitate, la fel ca cea de Arhat.

PRETA. Spirit mereu flămând care bântuie pământul. Unul dintre cele şase destine, unul dintre cele trei destine inferioare, nefericite, dureroase.

PRICEPERE ÎN MIJLOACE (*upāya-kauśalya*). Priceperea, capacitatea unui Bodhisattva de a face ceea ce este necesar şi potrivit pentru salvarea fiinţelor simţitoare, atât a celorlalţi, cât şi a lui însuşi.

PRIETEN, BUN (*kalyāna-mitra*). Cineva care ajută la transformarea sau la progresul în Dharma. Un învăţător spiritual bun sau priceput.

PRIETEN, RĂU (*pāpa-mitra*). Cineva care distrage de la Dharma. Un învăţător rău sau nepriceput.

PRIETENIE (*maitrī*). Prima dintre cele patru Nelimitate. Constă în a aduce beneficii celorlalţi, este bazată pe capacitatea de a vedea partea pozitivă, plăcută a lor, şi duce la liniştirea relei voinţe şi a răutăţii.

PRODUCEREA EULUI (*aham-kāra*). Concepţia individualităţii, a se gândi la sine.

PUR, PURITATE. Despre toate dharmele. Este un cuvânt sinonim cu „ne-produsul”, „ne-manifestatul”, „imposibil de perceput sau de înţeles”, „ceea ce nu are efecte”, „fără esenţă”, „fără realitate”.

PŪRNA. Fiul lui Maitrāyanī; un discipol al lui Buddha.

PUTEREA (ŞI MĂREŢIA) LUI BUDDHA (*buddhānubhāva*). Carisma şi autoritatea sa.

PUTERILE (UNUI TATHĀGATA) (*bala*). Zece, cum ar fi: a cunoaşte înţelept, aşa cum este într-adevăr, ceea ce poate fi ca ceea ce poate fi şi ceea ce nu poate fi ca ceea ce nu poate fi.

RĀJAGRIHA. Capitala ţinutului Magadha.

RAKṢASA. O categorie de demoni, sau un demon din această categorie.

RASĂ PURĂ, DE (*ājāneya*). De rasă nobilă, în general folosit pentru animale, dar aplicat şi pentru oameni, în special pentru Buddhaşi, Bodhisattvaşi şi Arhaţi.

RĂBDARE (*kśanti*). A treia dintre cele şase perfecţiuni. Non-furia şi non-agitarea în ceea ce priveşte durerea, greutăţile, abuzurile şi învăţăturile sau doctrinele dificile şi necorespunzătoare.

RĂDĂCINI ALE RĂULUI, TREI: Lăcomia, ura şi iluzia. Toate sunt generate de ignoranţă.

RĂDĂCINI, POZITIVE, BUNE, sau BINEFĂCĂTOARE, sau VIRTUOASE, sau ALE VIRTUŢII (*kusāla-mūla*). Un termen pentru meritul trecut care îşi va aduce răsplata, şi în alte contexte pentru virtuţile însele.

RĂTĂCITOR (*parivrājaka*). Un cerşetor rătăcitor non-budist, posedând o înţelepciune limitată.

RÂUL JAMBU (*jambu-nadī*). Un râu sau un fluviu fabulos curgând din Muntele Meru, format din sucul fructului copacului Jambu (ghergin) de pe acel munte.

REA VOINŢĂ (*vyāpāda*). Răutate. Una dintre cele patru legături.

REALITATEA-LIMITĂ (*bhūta-koti*). Punctul unde realitatea, aşa cum o ştim, se sfârşeşte; sinonim pentru Nirvana din Hinayana.

REALIZĂRI (*samāpatti*). În general, din „cele nouă opriri succesive”, adică cele patru concentrări sau meditaţii, cele patru realizări fără formă şi meditaţia încetării percepţiei şi simţurilor.

REALIZĂRILE FĂRĂ FORMĂ (*ārūpya-samāpatti*). Patru: 1) spaţiul nesfârşit, 2) conştiinţa infinită, 3) absolut nimic, 4) nici percepţie şi nici non-percepţie.

RESPINGĂTOR (*aśubha*). O caracteristică a tuturor aspectelor unei experienţe a simţurilor. Este adeseori adăugată celor trei semne.

REVĂRSĂRI (*āsrava*). Patru: 1) dorinţa după obiectele simţurilor, 2) devenirea, 3) ignoranţa, 4) vederile greşite. Extincţia sau dispariţia lor constituie starea de Arhat.

REVĂRSĂRI, DHARME CU. Cele cinci agregate, cele douăsprezece câmpuri ale simţurilor, cele optsprezece elemente, cele patru Nelimitate, cele patru realizări fără formă, cele cinci supracunoaşteri.

REVĂRSĂRI, DHARME FĂRĂ. Cele patru folosiri ale atenţiei conştiente, cele patru eforturi corecte, cele patru baze pentru puterile psihice, cele cinci dominante, cele cinci puteri, cele şapte membre ale Trezirii, Nobila Cale Octuplă. Cele Patru Adevăruri Nobile, cele patru dhyāna, cele opt Eliberări, cele nouă obţineri ale etapelor succesive ale unui Bodhisattva, cele trei Uşi ale Eliberării, cele zece puteri ale unui Tathāgata, cele patru baze pentru încrederea în sine, cele patru cunoaşteri analitice, măreaţa prietenie, măreaţa compasiune, cele optsprezece dharme speciale ale unui Buddha.

RIŚI, sau RIŞI. „Văzători", înţelepţi legendari, compozitori ai imnurilor Vedice, ridicaţi în paradis şi având un statut comparabil cu cel al zeilor.

ROATA DHARMEI (*Dharma-cakra*). Acesta este numele pentru predarea învăţăturilor (sau Dharmei) de către Măreţul Buddha Śakyamuni, comparat cu punerea în mişcare a unei roţi care se învârte şi în prezent, ajutând fiinţele să se elibereze de suferinţă. Canonul budist consideră trei „învârtiri" ale Roţii Dharmei: prima a fost cu învăţăturile despre Cele Patru Adevăruri Nobile şi despre absenţa sinelui în fiinţe, a doua a fost cu învăţăturile despre vacuitatea fiinţelor şi a fenomenelor în general şi despre non-producere (ciclu de învăţături din care face parte şi *Prajñāpāramitā Sūtra*), iar cea de-a treia a fost cu învăţăturile despre luminozitate şi despre natura-de-Buddha (sau de Tathāgata).

SAHĀPATI. „Stăpânul Lumii Oamenilor". Numele budist pentru Brahmā.

ŚAKRA. Nume pentru Indra, „Conducătorul Zeilor".

ŚĀKYA. Un trib de proprietari de pământuri şi de războinici (kśatriya) din Kapilavastu, din care descinde şi Gautama Siddhartha (Buddha).

SAMĀDHI. Cel de-al optulea element din Nobila Cale Octuplă. Absorbire meditativă stabilă, non-dual, perfect conştientă. Duce la Realizări. De multe ori, sinonim cu Realizările.

SAMGHA sau SANGHA. Una dintre cele Trei Nestemate. Vezi COMUNITATE.

SAMSARA. Cuvânt din limba sanscrită care înseamnă „rătăcire". Este folosit de către Buddha pentru a descrie rătăcirea fiinţelor în ciclul renaşterilor şi morţilor. Existenţă ciclică. Potrivit semnificaţiei sale, nu este un „drum" urmat, ci o rătăcire fără o direcţie precisă şi fără un scop precis. Existenţa condiţionată a vieţii obişnuite în care suferinţa apare deoarece fiinţa încă are ignoranţă, ataşare şi agresiune (cele trei otrăvuri). Eliberarea, sau Trezirea, sau Iluminarea sunt cuvintele folosite pentru a indica starea de oprire a acestui ciclu care, în absenţa realizării naturii adevărate a tuturor fenomenelor aparente, continuă la nesfârşit. Vezi NAŞTERE-ŞI-MOARTE.

ŚĀRIPUTRA. Unul dintre principalii discipoli ai lui Buddha. Renumit între Vârstnici pentru înţelepciunea şi priceperea în Abdhidharma. Mahayana consideră totuşi înţelepciunea sa ca fiind inferioară, prin contemplarea analitică excesivă pierzând tocmai esenţa directă a ceea ce se indică în învăţături.

SĂLĂŞLUIRE. A se afla, a acţiona, a ocupa, a rezida, a trăi.

SEMN (*lakśana*). 1) O caracteristică a entităţilor. În acest sens se pot distinge semne speciale şi semne generale. Semnele speciale sunt trăsăturile caracteristice ale diferitelor lucruri, semnele generale sunt cele găsite în toate lucrurile condiţionate: impermanenţa, suferinţa şi absenţa sinelui (şi a esenţei). 2) Cele treizeci şi două de semne ale unui supraom. Particularităţile fizice găsite în corpul unui Buddha, precum şi în cele ale unui Rege Universal. 3) În general, termen tehnic pentru obiectul falsei percepţii. Primul sens al cuvântului a fost explicat în *Budist Wisdom Books*, pag. 57, şi în ediţia *Vajracchedika* a lui E. Conze din 1957, pag. 106-107.]

SEMN (*nimitta*). 1) Obiect al atenţiei, 2) bază pentru recunoaştere, 3) o ocazie pentru a intra în meditaţie.

SENZAŢII (*vedanā*). Ele pot fi analizate ca plăcute, neplăcute şi neutre. Al doilea dintre cele cinci agregate (skandha).

SINE (*ātman*). O entitate substanţială, care rămâne una, neschimbată, liberă şi necauzată. Imaginat şi afirmat în numeroase religii, în budism este demonstrat ca inexistent.

SISTEM DE LUMI CU PATRU CONTINENTE (*cāturdvīpaka lokadhātu*). Pământul ca planetă, conţinând patru continente mitice, dintre care Jambudvīpa este cel mai important.

SISTEM DE LUMI, sau LUME (*loka-dhātu*). O lume, cu toate raiurile şi iadurile pe care le-ar putea conţine, cu toate fiinţele din toate planurile de existenţă.

SKANDHA. Literalmente, „grămezi, agregate”. Cinci: 1) forma, materia, energia, internă sau externă; 2) senzaţia; a simţi un obiect; 3) percepţia, înţelegerea, distingerea, recunoaşterea; 4) formaţiunile mentale, impulsurile, voinţa; toate tipurile de obiceiuri mentale, gânduri, idei, păreri, prejudecăţi, hotărâri; 5) conştiinţa; cea care cunoaşte şi discerne. Acestea sunt constituentele a ceea ce este considerat în mod greşit ca fiind un sine sau o persoană. Conform *Samyutta Nikaya*, Buddha a spus: „O «caleaşcă» există pe baza agregării părţilor şi, exact aşa, conceptul de «fiinţă» există atunci când cele cinci agregate sunt observabile.” Bineînţeles, aceeaşi analiză se poate aplica şi părţilor caleştii. Deci, aşa cum caleaşca este de fapt o reificare, o considerare ca fiind real a ceva ce de fapt nu există ca atare, aşa este şi ideea de sine şi la fel şi toate dharmele.

SPIRIT, FANTOMĂ (*amanusya*). „Nu om”, o fiinţă supraumană (în unele enumerări include şi zeii), un titan, un demon.

ŚRAMANA. Ascet, celibatar, cel care depune eforturi pentru Trezire. Un cerşetor religios. În acea vreme, persoana care se dedica religiei, pentru a avea mai mult timp pentru aceasta, cerşea zilnic cel mult un bol cu mâncare şi, dacă era necesar, câte o piesă de îmbrăcăminte sau găzduire, şi niciodată de două ori din acelaşi loc. Cel care primea mâncarea era angajat în salvarea tuturor fiinţelor, iar cel care îi oferea mâncarea îndeplinea astfel o acţiune pozitivă, prin care ajuta atât la salvarea „cerşetorului", cât şi a tuturor fiinţelor, inclusiv a sa. Un călugăr cerşetor se oprea în faţa unei gospodării şi aştepta o vreme, fără a scoate un cuvânt, fără să ceară. Dacă familia respectivă nu avea sau nu dorea să îi ofere nimic, el mergea mai departe.

ŚRENIKA. Numele unui cerşetor rătăcitor. Vezi RĂTĂCITOR.

STADIUL IREVERSIBIL AL UNUI BODHISATTVA, STADIUL „FĂRĂ-ÎNTOARCERE" (*avinivartanīya Bodhisattva-bhūmi,* sau *avaivartika*). Stadiul în care un Bodhisattva nu mai poate cădea înapoi, nu mai poate regresa, nu se mai poate întoarce din mersul său către Trezirea perfectă, deplină, a unui Buddha. În această Sutra este descris ca fiind stadiul în care un Bodhisattva vede totul conform perfecţiunii înţelepciunii.

STÂLPII ATENŢIEI sau COLOANELE CONŞTIENŢEI (*smrtyupasthāna*). Patru. Aplicarea atenţiei sau a conştienţei la 1) corp, 2) senzaţii, 3) gând sau minte, 4) dharme (condiţii pentru existenţă).

STUPA. Un relicvariu, o movilă, un altar, adesea în formă de clopot şi construit pe teren deschis, special pentru a conţine relicvele lui Buddha şi ale discipolilor săi, sau pentru a comemora locul unor acţiuni ale lor.

SUBHŪTI. Unul dintre discipolii principali ai lui Buddha. Potrivit tradiţiei Vârstnicilor, este remarcat pentru prietenie şi compasiune. În Mahayana, el este privit ca cel mai presus, cel dintâi dintre discipoli. El este principalul interlocutor din *Sūtrele Prajñāpāramitā*, vorbind fără greşeală, prin puterea şi autoritatea lui Buddha.

SUDHARMĀ. „Menţinerea Dreptăţii". Sala de adunare a Zeilor conduşi de Indra.

SUFERINŢĂ, BOALĂ, RĂU (*dukha*). Al doilea dintre cele trei semne. Primul Adevăr Nobil. Este de trei feluri: suferinţa evidentă, suferinţa schimbării, suferinţa atotpătrunzătoare. Sunt descrise mai pe larg în prefaţa ediţiei în limba română.

SUFLET (*jīva*). Forţa unificatoare şi generatoare de viaţă dintr-un organism. La fel ca orice altă dharma, nu este etern, independent sau neschimbător.

SUMERU. Un munte localizat în centrul lumii şi înconjurat de şapte lanţuri muntoase concentrice. De asemenea, Meru.

SUPRACUNOAŞTERI (*abhijñā*). Şase: 1) puterea psihică, 2) urechea divină, 3) cunoaşterea gândurilor celorlalţi, 4) reamintirea vieţilor trecute, 5) ochiul divin,

6) cunoaşterea încetării revărsărilor. Uneori cinci, fără ultima. Arhaţii le-au obţinut pe toate şase.

SUTRA. Literalmente fir de ţesătură, sau ceva ce ţine lucrurile împreună. În înţeles general înseamnă o învăţătură, un tratat sau un discurs din hinduism, jainism sau budism. În budism, este un text despre care se ştie sau se presupune în mod rezonabil că a fost rostit de către Buddha însuşi, sau inspirat în mod direct de către Buddha (în timp ce se afla în meditaţie, el a inspirat mintea uneia sau mai multor persoane prezente), sau povestit de către cineva de încredere prezent la un discurs al lui Buddha (şi transcris după plecarea lui Buddha). De asemenea, mai înseamnă şi o secţiune dintre cele trei categorii din Tripitaka (vezi dicţionarul), ce conţine Sutre referitoare la meditaţie (sau samadhi, vezi dicţionarul).

SŪTRĀNTA. Un text Budist, sau învăţăturile conţinute în el.

ŞERPI. Vezi MĂREŢII ŞERPI.

TATHĀGATA (*tathā-gata* sau *tathā-āgata*). Un titlu al lui Buddha, însemnând fie „Astfel-Plecat”, fie „Astfel-Venit”.

TATHĀGATA, IMAGINEA LUI (*Tathāgata-vigraha*). Figura sau forma unui Tathāgata sau, în alt context, modul absolut de a exista al lui Tathāgata.

TĂRÂMUL DORINŢELOR SIMŢURILOR, sau al DORINŢELOR SENZUALE (*kāma-dhātu*). Tărâmul cel mai de jos din lumea triplă. Include tărâmul material grosier locuit de animale şi de oameni, şi tărâmurile infernale, ale spiritelor înfometate, ale semi-zeilor şi a multor categorii de zei. Fiinţele renasc aici datorită karmei.

TĂRÂMUL FORMEI (*rūpa-dhātu*). Al doilea tărâm al triplei lumi, alcătuit din materie subtilă, locuit de zei. Fiinţele renasc aici datorită puterii meditaţiilor efectuate.

TĂRÂMUL FĂRĂ FORMĂ (*arūpa-dhātu*). Al treilea tărâm al triplei lumi, sălaşurile unor fiinţe neiluminate care au practicat cele patru absorbiri (meditative): spaţiu infinit, conştiinţă infinită, absolut nimic, şi nici prezenţă nici absenţă (a concepţiilor). Fiinţele renasc aici datorită puterii meditaţiilor efectuate şi a faptului că au intrat în meditaţie după momentul morţii. Aceste fiinţe rămân în aceste patru feluri de meditaţii conceptuale subtile timp de mai multe ere, după care renasc în stări inferioare din Samsara.

TĂRÂMUL LUI BRAHMĀ (*brahmā-kāyika*). De asemenea, „Grupul lui Brahmā”: zeii situaţi cei mai jos în tărâmul formei.

TERASA TREZIRII (*bodhi-manda*). Nume dat locului de sub copacul Trezirii (copacul Bodhi) unde a stat aşezat Buddha atunci când a devenit perfect Trezit. De asemenea: terasa iluminării, loc al iluminării.

TRANSĂ. Vezi MEDITAŢIE şi DHYĀNA.

TREZIRE, COMPLETĂ (*anuttara-samyak-sambodhi*). Literalmente, cea mai corectă şi mai perfectă Trezire. Caracteristică Buddhaşilor. Scopul Mahayana,

care înlocuieşte scopul Nirvanei private, personale, a Arhaţilor. Tradusă în literatura occidentală şi prin cuvântul „Iluminare”. Sensul cuvântului sanscrit „bodhi” este trezire sau înflorire completă, adică de trezire din iluzie, din vis, la Realitate, la Adevăr, şi respectiv de înflorire sau dezvoltare completă a tuturor calităţilor posibile. „Iluminare” poate presupune ca sens şi o sursă „exterioară” de „lumină”, şi ca cineva să fie „iluminat” în mod pasiv, printr-un fel de graţie divină, însă nu acesta este sensul în budism, care este non-teist, Buddha demonstrând de câteva ori invaliditatea ideii de „Creator suprem”.

TRIPITAKA. Literalmente, trei coşuri. Cuvintele Divinului Buddha. Imediat după plecarea lui Buddha, cei mai Treziţi discipoli, împreună cu Ananda, care avea o memorie excepţională, s-au adunat şi au transcris învăţăturile orale care nu fuseseră încă transcrise. Acestea au fost scrise pe papirusuri, iar după terminarea procesului au fost depozitate în trei coşuri mari, conţinând trei categorii de învăţături: Vinaya, Abhidharma şi Sutra (vezi dicţionarul pentru fiecare dintre cele trei categorii).

TRICHILIOCOSMOS, MARE (*trisāhasra-mahāsāhasra-lokadhātu*). Un sistem care cuprinde un miliard de stele (sori), un miliard de luni, un miliard de raiuri şi iaduri, etc.

TRIPLA LUME sau TREI TĂRÂMURI. De jos în sus, Tărâmul dorinţei, Tărâmul formei, Tărâmul fără formă.

TRIPLA NESTEMATĂ (*tri-ratna*). 1) Buddha, 2) Dharma, 3) Sangha. Acestea sunt, de asemenea şi „refugiile” laicilor.

TRUFIE (*māna*). A noua dintre cele zece legături (*samyojana*).

URA (*dvesa*). A doua dintre cele trei rădăcini ale răului. Antidotul este înţelepciunea.

UŞI ALE ELIBERĂRII (*vimoksa-dvāra*). Trei: 1) Vacuitatea, 2) Lipsa Semnelor, 3) Lipsa Dorinţelor. Odată ajunşi pe Cale, aceste uşi sunt intrarea în Nirvana.

UŞILE CONCENTRĂRII (*samādhi-mukha*). Concentrarea pe diverse adevăruri, care deschid uşa calmului plin de pace.

VACUITATE (*śūnyatā*). Absenţa atât a existenţei cât şi a inexistenţei vreunei dharme. Lipsa existenţei şi a inexistenţei a tot ceea ce concepem şi percepem, inclusiv a concepţiei, a percepţiei şi a noţiunilor. Lipsa oricărei esenţe. Vacuitatea în sine este şi ea lipsită de existenţă (absenţa a ceva nu este existentă). Noţiunea de Vacuitate este şi ea lipsită de existenţă. Implicit, lipsa oricăror caracteristici de orice fel, spre exemplu: a începutului, a duratei şi a încetării, a apariţiei, a existenţei, a dispariţiei, a inexistenţei, a prezenţei, a absenţei, a legăturii, a eliberării, a plăcutului, a neplăcutului, a aderenţei, a lipsei aderenţei, a însuşirilor, a lipsei acestora, etc. Pentru a înţelege Vacuitatea, se apelează deseori la comparaţia cu spaţiul. Deşi putem avea noţiunea de spaţiu, el nici nu există şi nici nu lipseşte, nu are caracteristici, nu are început, durată sau sfârşit,

nu apare şi nu poate să dispară, nu are limite de niciun fel. Se mai poate explica şi ca lipsa absolută a oricărei esenţe de orice fel, a oricărei substanţialităţi. Ca sinonime, se mai folosesc şi cuvintele „gol” şi „vid”.

VAIDŪRYA. Lapis lazuli.

VAJRAPĀNI. „Cu un fulger în mână”, un gardian Yakṣa impunător, rezident în Rājagriha. Poate fi invocat de către un Bodhisattva, pentru a-i înspăimânta pe cei care fac rău. Deseori, văzut în fresce ca însoţindu-l pe Buddha.

VÂRSTNIC (*sthavira*), 1) Titlu implicând ortodoxia (în sensul de învăţătură dreaptă în budism), 2) membru al sectei timpurii, aderente la „învăţătura Venerabililor”.

VEDERE (*drsti*). Opinie, părere, punct de vedere, aproape întotdeauna greşit.

VEDERI GREŞITE sau DISTORSIONATE (*viparyāsa*). Patru. Ignoranţa analizată ca încercare de a căuta sau găsi: 1) permanenţa în ceea ce este de fapt impermanent, 2) uşurare, fericire sau plăcere în ceea ce este inseparabil de suferinţă, 3) sine în ceea ce nu este legat în niciun fel de niciun sine, 4) puritate în ceea ce este de fapt impur.

VEHICUL(E) (*yāna*). Acelaşi cuvânt se foloseşte atât pentru cale cât şi pentru un mijloc de transport. Metode de salvare, aşa cum sunt analizate de Mahayana. Trei: 1) Discipoli (Arhaţi), 2) Pratyekabuddhaşi; acestea două constituie Hinayana, vehiculul inferior sau mic; peiorativ pentru acei budişti care nu au acceptat noua învăţătură Mahayana. 3) Mahayana, marele Vehicul; mişcarea din budism care a luat naştere pe la începutul erei creştine, adoptând doctrina Bodhisattva, scopul căreia este starea de Buddha sau suprema, perfecta Trezire, şi combinând-o cu o doctrină metafizică a Vacuităţii universale. Deşi unii adepţi ai Mahayanei clasifică vehiculele în inferior şi superior, această clasificare nu este una făcută de către Buddha. În plus, aceste vehicule sunt de fapt unul singur, primele două vehicule fiind stadii temporare.

VEHICULUL BODHISATTVAŞILOR. Sau Calea Bodhisattvaşilor. Alt nume pentru Mahayana, măreţul vehicul. În limba sanscrită, „vehicul”, „cale”, „călătorie”, etc. sunt denumite cu acelaşi cuvânt, „yāna”, iar „Māha” înseamnă mare sau măreaţă.

VEHICUL INFERIOR (*Hinayana*). Vezi VEHICUL(E).

VEHICUL SUPERIOR (*Mahayana*). Vezi VEHICUL(E).

VENERABIL (*āyusmat*). Apelativ respectuos pentru un călugăr.

VIAŢĂ SFÂNTĂ (*brahmā-caryā*). A fi călugăr sau călugăriţă. O viaţă castă.

VID, GOL (*śūnya*). 1) Zadarnic, futil, atunci când este aplicat lucrurilor din această lume, 2) non-existenţa unui sine (vezi SINE) şi a unei esenţe, 3) orice dharma condiţionată.

VIGOARE (*vīrya*). A doua dintre cele cinci facultăţi. Derivat din cuvântul erou (*vīra*) şi presupunând eforturi eroice pentru beneficiul altor fiinţe simţitoare,

precum şi efort susţinut şi neîncetat pentru depăşirea propriilor greşeli şi neajunsuri şi pentru cultivarea virtuţii.

VINAYA. Una dintre cele trei diviziuni pentru scripturi. Se ocupă de disciplina monastică.

VOINŢĂ: Vezi IMPULSURI.

YAKṢA. O categorie largă de spirite care include fiinţe puternice şi benevolente cum ar fi Vajrapāni (descris în acest dicţionar), spirite inofensive ale naturii, şi fiinţe malefice asemănătoare cu cele din categoria Rakṣasa.

ZEII CELOR TREIZECI ŞI TREI (*trayastrimśakayikā deva-putrā*). Zei care locuiesc pe cele treizeci şi trei de vârfuri ale muntelui Sumeru (Meru), în cel de-al doilea din cele şase tărâmuri ale dorinţei (kāmadhātu). Zeii sunt conduşi de Śakra (numit şi Indra). Buddha a mers de mai multe ori în acest tărâm pentru a preda, şi mulţi zei (inclusiv Śakra) din acest tărâm au fost prezenţi de multe ori la discursurile sale rostite pe Pământ. Durata aproximativă a vieţii în acest tărâm este de 36 de milioane de ani (este descrisă ca fiind de 1000 de ani în termenii lor, cu fiecare zi echivalând ca durată cu 100 de ani pe Pământ). Aceşti zei sunt în conflict neîntrerupt cu Asura-şii, care au fost alungaţi în trecut din acest tărâm, şi urzesc la recucerirea lui.

ZEII DIN TĂRÂMUL INTERMEDIAR (*antarīksa-deva*): Zeii care apar pe cer.

ZEII LOCURILOR PURE (*śuddhāvāsa*). Cinci categorii de zei, care sălăşluiesc în Paradisul Locurilor Pure. Acestea sunt cele mai înalte categorii dintre cele optsprezece categorii de zei care sălăşluiesc în tărâmul formei (rūpa-dhātu) şi se spune că sunt în cel de-al patrulea şi cel mai înalt nivel din acel tărâm.

ZEII DIN TUṢITA (*tuṣita deva*). „Zeii satisfăcuţi”, ce sălăşluiesc în cel de-al patrulea nivel al tărâmului dorinţelor. Un Bodhisattva îşi poate petrece aici ultima viaţă, înainte de a deveni un Buddha. Durata maximă a unei vieţi este descrisă de către Buddha ca fiind de 576 de milioane de ani tereştri.

ZEIŢA GANGELUI (*gāngadevī-bhaginī*). O figură binecunoscută a mitologiei indiene.

ZEU, ZEITATE, uneori, incorect, DIVINITATE (*deva*). Literalmente: „Cel care străluceşte”. În niciun sens un creator, nici omniscient, nici omnipotent; pur şi simplu, un locuitor al paradisului, cu durată de viaţă şi inteligenţă limitate; unul dintre cele şase destine temporare.

Noțiuni fundamentale

CELE PATRU ADEVĂRURI NOBILE şi NOBILA CALE OCTUPLĂ. Una dintre primele învăţături predate de Buddha, esenţială.

1) Natura suferinţei (*Dukha*): „Acesta este adevărul nobil al suferinţei: naşterea este suferinţă, îmbătrânirea este suferinţă, boala este suferinţă,

moartea este suferinţă; tristeţea, lamentarea, durerea, jelirea şi disperarea sunt suferinţă; unirea cu ceea ce este neplăcut este suferinţă; separarea de ceea ce este plăcut este suferinţă; să nu obţii ceea ce vrei este suferinţă; pe scurt, cele cinci agregate supuse ataşării, agăţării, aderenţei, sunt suferinţă."

2) Originea suferinţei (*Dukha Samudaya*): „Acesta este adevărul nobil al originii suferinţei: nesaţul, jinduirea este cea care duce la existenţa repetată, însoţit de plăcere şi dorinţă (senzuală), căutând încântare ici şi colo, adică jinduind după plăcerile simţurilor, jinduind după existenţă, jinduind după distrugere."

3) Încetarea suferinţei (*Dukha Nirodha*): „Acesta este adevărul nobil despre încetarea suferinţei: este dispariţia fără urme şi încetarea aceluiaşi nesaţ, aceleiaşi jinduiri, renunţarea la el, abandonul lui, libertatea faţă de el, nesprijinirea pe el."

4) Calea care duce la încetarea suferinţei (*Dukha Nirodha Gamini Patipada Magga*): „Acesta este adevărul nobil al căii care duce la încetarea suferinţei: este Nobila Cale Octuplă, adică: vederea (sau viziunea) corectă, intenţia corectă, vorbirea corectă, acţiunea corectă, modul de trai corect (şi de a câştiga în mod corect traiul, evitând spre exemplu implicarea în afaceri cu arme, otrăvuri, fiinţe, carne şi intoxicanţi), efortul corect, atenţia (sau conştienţa) corectă, şi concentrarea (sau meditaţia) corectă."

CELE PATRU SIGILII:

1) Tot ceea ce este condiţionat este nepermanent.
2) Tot ceea ce este impur aduce suferinţă.
3) Toate dharmele sunt goale şi lipsite de sine, de esenţă.
4) Trezirea este dincolo de extreme.

CELE TREIZECI ŞI ŞAPTE DE ARIPI ALE TREZIRII

I. cele patru aplicaţiei ale atenţiei conştiente: 1. atenţia conştientă în ceea ce priveşte corpul, 2. atenţia conştientă în ceea ce priveşte senzaţiile, 3. atenţia conştientă în ceea ce priveşte mintea, 4. atenţia conştientă în ceea ce priveşte dharmele (fenomenele); II. cele patru eforturi corecte: 5. generarea însuşirilor virtuoase care nu au fost încă generate, 6. sporirea însuşirilor virtuoase deja generate, 7. ne-generarea însuşirilor ne-virtuoase ce nu au fost încă generate, 8. abandonarea completă a însuşirilor ne-virtuoase deja generate; III. cele patru baze pentru puterile psihice: 9. aspiraţia, 10. efortul, 11. contemplarea, 12. stabilitarea meditativă analitică; IV. cele cinci dominante: 13. credinţa, 14. efortul, 15. atenţia conştientă, 16. stabilizarea meditativă, 17. înţelepciunea; V. cele cinci puteri: 18. credinţa, 19. efortul, 20. atenţia conştientă, 21. stabilizarea

meditativă, 22. înţelepciunea; VI. cele şapte membre ale Trezirii: 23. atenţia corectă, 24. deosebirea sau discriminarea corectă a fenomenelor (dharmelor), 25. efortul corect, 26. bucuria corectă, 27. conformarea sau adaptarea corectă, 28. stabilizarea meditativă corectă, 29. viziunea uniformă corectă; VII. Nobila Cale Octuplă: 30. vederea (sau viziunea) corectă, 31. intenţia corectă, 32. vorbirea corectă, 33. acţiunea corectă, 34. modul de trai corect, 35. efortul corect, 36. atenţia (sau conştienţa) corectă, 37. concentrarea (sau meditaţia) corectă.

Enumerări a căror prescurtare se regăseşte în texte:

„forme, etc.” înseamnă, „forme, senzaţii, percepţii, impulsuri (voinţă) şi conştiinţă”, sau „cele cinci agregate (skandha)”;

„credinţă (încredere), etc.” se referă la cele cinci virtuţi esenţiale: credinţă (încredere), vigoare, atenţie, concentrare şi înţelepciune;

„prietenie, etc.” indică cele patru nemărginite: prietenie, compasiune, bucurie empatică şi imparţialitate;

„flori, etc.” înseamnă „flori, tămâie, parfumuri, coroane de flori, alifii, prafuri înmiresmate, fâşii de pânză, umbrele de soare, însemne, clopoţei, steaguri, cu rânduri de lămpi în jur şi cu multe alte feluri de venerare”;

„a se ocupa de”, sau „a adopta studiul şi practica, etc.” înseamnă „a se ocupa de, sau a adopta studiul şi practica”, urmate de „a păstra în minte, a studia, a predica, a scrie, a răspândi, a explica şi a repeta”;

„nume, etc.” este pentru „nume, clan, putere, înfăţişare şi formă”;

„*zece căi de acţiune pozitive, virtuoase, sau binefăcătoare*” indică acţiunile unui Bodhisattva: el însuşi analizează, îi stârneşte şi pe ceilalţi să urmeze: 1) abţinerea de la a lua viaţa, 2) abţinerea de la a lua ceea ce nu este dat sau oferit, 3) abţinerea de la comportamentul greşit în ceea ce priveşte plăcerile simţurilor, abţinerea de la intoxicanţi pentru că tind să întunece mintea, 4) abţinerea de la vorbirea mincinoasă, 5) abţinerea de la vorbirea din răutate, care să provoace conflict, 6) abţinerea de la vorbirea aspră, dură, 7) abţinerea de la flecăreală, 8) abţinerea de la lăcomie şi jinduire, 9) abţinerea de la reaua voinţă, 10) abţinerea de la vederile greşite; această definiţie se găseşte şi în dicţionarul de termeni;

„cele şase elemente ale simţurilor” sunt: elementul organului văzului, elementul organului auzului, elementul organului mirosului, elementul organului gustului, elementul organului tactil, elementul conştiinţei mentale.

„cele douăsprezece verigi (nidāna) ale lanţului apariţiei dependente” sunt: ignoranţa, formaţiunile karmice, conştiinţa (sau conştiinţele), numele şi forma, porţile simţurilor, contactul, senzaţia, jinduirea, agăţarea, devenirea, naşterea, îmbătrânirea şi moartea.

„cele trei uşi spre eliberare" sunt: concentrarea sau meditaţia asupra Vacuităţii (a Lipsei Esenţei), a Lipsei Semnelor şi a Lipsei Dorinţelor;

„cele cinci facultăţi" sunt: credinţa, vigoarea, atenţia sau conştienţa, concentrarea şi înţelepciunea; virtuţile esenţiale în budismul timpuriu;

„cele şase perfecţiuni" sunt: Generozitatea, Moralitatea, Răbdarea, Vigoarea sau Elanul, Concentrarea sau Meditaţia, şi Înţelepciunea.

Cuprins

Notă introductivă 1
Prefaţa traducătorului în limba română 2
Despre traducerea în limba română 2
Înţelegerea Sutrei 3
Prajñāpāramitā Sūtra nu este filosofie, ci arată o cale 4
Perfecţiunea înţelepciunii 5
Noţiuni introductive 6
Descrierea meditaţiei analitice şi a subiectelor de analizat 8
Cele Trei Semne ale Existenţei 8
Uşile către Eliberare (sau către Libertate) 11
Apariţia dependentă 13
Non-producerea (absenţa producerii) 15
Non-producerea (sau non-apariţia) aplicată la fiinţe 18
Despre imaginarea greşită şi încăpăţânată (numită şi percepţie sau iluzie) 19
Cauze, condiţii şi efecte 22
Explicaţia în sens invers, de la profund la evident 23
Cele douăsprezece verigi ale apariţiei dependente ale unei fiinţe 27
Noţiunea de continuum 28
Prajñā, sau înţelepciunea-cunoaştere 29
Prajñā pāramitā, sau perfecţiunea înţelepciunii 31
De ce să aprofundăm 32
Scurt comentariu orientativ 33
Procedeul special al jubilării şi dedicării 35
Despre compasiune şi iubire binevoitoare 35
Despre înţelegerea greşită a vacuităţii (sau a non-apariţiei) 36
Recomandări despre capitolele Sutrei 38
Sutra-Nucleu a perfecţiunii înţelepciunii 39
Concluzie 39
Prefaţa lui Edward Conze la varianta de 8.000 de rânduri 41
Cele două versiuni 41
Ratnaguṇa 41
Aṣṭa 43
Vorbitorii 44
Relaţia cu scrierile anterioare 46
Subiectele şi abordarea lor 48
Traducerea în limba engleză 49
Ajutor pentru studiul Sutrei 50
Concluzie 51
VERSETE DESPRE PERFECŢIUNEA ÎNŢELEPCIUNII 53
Capitolul I 54
Îndemn preliminar 54
Sursa autorităţii lui Subhūti 54
Învăţăturile de bază 55
Trei termeni-cheie definiţi 57
Natura transcendentă a Bodhisattvaşilor 59

Capitolul II 60
Unde stau Bodhisattvaşii 60
Prin ce se antrenează Bodhisattvaşii 61
Adevăruri despre existenţă 62
Concluzie 63
Capitolul III 63
Meritul care decurge din înţelepciunea perfectă 63
Înţelepciunea perfectă, o învăţătură măreaţă 64
Înţelepciunea perfectă şi celelalte cinci perfecţiuni 64
Capitolul IV 65
Comparaţie între valoarea relicvelor şi valoarea înţelepciunii perfecte 65
Analogia cu nestemata care împlineşte dorinţele 65
Înţelepciunea perfectă şi celelalte cinci perfecţiuni 66
Analogia cu umbrele 66
Capitolul V 66
Perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută şi cea adevărată 66
Înţelepciunea perfectă, mai măreaţă decât oricare alt dar spiritual 67
Importanţa gândului (sau minţii) Trezirii 67
Soarele şi licuriciul 68
Capitolul VI 68
Meritul suprem al dedicării şi jubilării 68
Domeniul acoperit de jubilare 69
Dedicarea şi transformarea corectă şi cea greşită 69
Capitolul VII 71
Perfecţiunea înţelepciunii ghidează celelalte perfecţiuni 71
Atitudinea faţă de dharme şi faţă de Sine 71
Încredere în perfecţiunea înţelepciunii 71
Capitolul VIII 72
Înţelesul purităţii 72
Capitolul IX 73
Puritatea completă 73
Capitolul X 74
Caracterizări pentru înţelepciunea perfectă 74
Analogia cu un sat 74
Analogia cu oceanul 75
Analogia cu primăvara 75
Analogia cu femeia însărcinată 75
Cum să sălăşluieşti în înţelepciunea perfectă 76
Capitolul XI 76
Tema 76
Diverse obstacole 76
Calea unui Bodhisattva şi calea unui Discipol 77
Mai multe obstacole 77
Faptele lui Māra şi ajutorul lui Buddha 78
Capitolul XII 78
Înţelepciunea perfectă, mama Buddhaşilor 78

Cum cunoaşte Tathāgata lumea *79*
Analogii referitoare la Buddha *79*
Vederea lui Tathāgata în privinţa Dharmei *79*
Capitolul XIII **80**
Analogia cu regele şi miniştrii săi *80*
Capitolul XIV **80**
Bodhisattva şi Trezirea *80*
Analogia cu corabia *80*
Analogia cu vasul *81*
Analogia cu cele două corăbii *81*
Analogia cu bătrânul *82*
Capitolul XV **82**
Începătorul şi prietenii buni *82*
Cum ajută un Bodhisattva fiinţele *82*
Înţelepciunea perfectă şi antagonismul său cu lumea *83*
Capitolul XVI **84**
Despre Aseitate *84*
Înţelepciunea şi priceperea în mijloace *84*
Atitudinea corectă faţă de alte fiinţe *85*
Capitolul XVII **85**
Tema *85*
Calităţile Bodhisattvaşilor „fără-întoarcere” sau „ireversibili” *85*
Capitolul XVIII **87**
Locuri profunde *87*
Analogia cu femeia *87*
Explicaţii despre merit *87*
Nicio creştere sau descreştere *88*
Capitolul XIX **88**
Apariţia sau producerea dependentă, şi analogia cu lampa *88*
Analogia cu sămânţa şi cu fructul *89*
Analogia cu picăturile de apă *89*
Semnificaţia vacuităţii *89*
Atitudinea faţă de locurile care pot cauza frică *90*
Capitolul XX **90**
Cele Trei Uşi ale Eliberării şi Buddha-dharmele *90*
Analogia cu eroul *90*
Analogia cu Cosmosul *91*
Analogia cu pasărea care zboară *92*
Analogia cu arcaşul *92*
Analogia dublului miracol *92*
Analogia cu paraşutele *93*
Analogia cu negustorul şi Insula Comorilor *93*
Analogia cu negustorul şi călătoria sa *93*
Bodhisattva nedefinibil *94*
Uşile către libertate şi stadiul de ireversibilitate *94*
Indicaţii ale stării „fără-întoarcere” sau ireversibilităţii *94*
Capitolul XXI **95**

Mândria şi alte fapte ale lui Māra *95*
Greşeli în legătură cu detaşarea *96*
Capitolul XXII **97**
Prietenii buni şi perfecţiunile *97*
Murdărire şi purificare *97*
Meritul suprem al înţelepciunii perfecte *98*
Înţelepciunea perfectă şi compasiunea *98*
Analogia cu perla de mare preţ *99*
Capitolul XXIII **99**
Poziţia superioară a Bodhisattvaşilor *99*
Analogia cu regele şi cu prinţul moştenitor *100*
Capitolul XXIV **100**
Cum este Māra tulburat şi înfrânt *100*
Ce îl mulţumeşte pe Māra *100*
Mândria şi căinţa unui Bodhisattva *101*
Capitolul XXV **101**
Cum este antrenat un Bodhisattva *101*
Înţelepciunea perfectă cuprinde toate perfecţiunile *102*
Bodhisattva şi Discipolii *102*
Capitolul XXVI **103**
Bucuria sau jubilarea, şi înţelepciunea perfectă *103*
Analogia spaţiului şi a firmamentului *103*
Analogia oamenilor creaţi prin magie *104*
Analogia cu creaţiile magice ale lui Buddha *104*
Analogia cu maşinăria *104*
Capitolul XXVII **105**
Bodhisattva demn de omagiu *105*
Māra este lipsit de putere în faţa anumitor Bodhisattva *105*
Atitudinea corectă faţă de Aseitate *105*
Bodhisattva sălăşluieşte cel mai presus *106*
Cum şi de ce trebuie cineva să sălăşluiască în Vacuitate *106*
Capitolul XXVIII **106**
Cei care se antrenează în înţelepciunea perfectă, se antrenează în Buddhaitate *106*
Perfecţiunea înţelepciunii nu poate fi epuizată *107*
Apariţia sau producerea dependentă *108*
Capitolul XXIX **108**
Perfecţiunea Concentrării *108*
Perfecţiunea Vigorii *110*
Capitolul XXX **111**
Perfecţiunea Vigorii (continuare) *111*
Perfecţiunea Răbdării *112*
Capitolul XXXI **113**
Perfecţiunea Moralităţii *113*
Perfecţiunea Generozităţii *114*
Capitolul XXXII **116**
Răsplata celor şase perfecţiuni *116*

Concluzie *117*
PERFECŢIUNEA ÎNŢELEPCIUNII ÎN OPT MII DE RÂNDURI 118
Capitolul I – Practica înţelegerii tuturor aspectelor 119
1. Introducere *119*
2. Extincţia sinelui *120*
3. Înţelesul cuvântului „Bodhisattva” *126*
4. Înţelesul expresiei „Fiinţă măreaţă” *126*
5. Înţelesul pentru „Vehicul Măreţ” sau „Cale Măreaţă” *128*
6. Realizare *129*
Capitolul II – Śakra 134
1. Preambul *134*
2. Cum se stă în vacuitate sau perfecţiunea înţelepciunii *135*
3. Sfinţii şi ţelurile lor sunt iluzii *136*
4. Florile lui Śakra *138*
5. Antrenamentul în înţelepciunea perfectă *138*
6. Infinitudinea înţelepciunii perfecte *139*
7. Confirmare *140*
Capitolul III – Plecăciune în faţa vasului perfecţiunilor, care conţine calităţi pozitive nemăsurabile 142
1. Avantaje lumeşti ale înţelepciunii perfecte *142*
2. Cultul înţelepciunii perfecte comparat cu cel al Buddhaşilor *144*
3. Înţelepciunea perfectă, o mantra măreaţă *147*
4. Înţelepciunea perfectă şi celelalte perfecţiuni *151*
5. Alte beneficii ce decurg din perfecţiunea înţelepciunii *151*
CAPITOLUL IV – Proclamarea sau anunţarea calităţilor 155
1. Comparaţie între valoarea relicvelor lui Tathāgata şi valoarea înţelepciunii perfecte *155*
2. Analogia cu nestemata care împlineşte dorinţele *156*
3. Valoarea supremă a perfecţiunii înţelepciunii *157*
CAPITOLUL V – Întoarcerea meritului 159
1. Perfecţiunea înţelepciunii, o sursă de merit imens *159*
2. Perfecţiunea înţelepciunii contrafăcută *160*
3. Perfecţiunea înţelepciunii, mai măreaţă decât oricare alt dar spiritual *161*
Capitolul VI – Dedicarea şi jubilarea 163
1. Meritul suprem al dedicării şi jubilării *163*
2. Domeniul jubilării *163*
3. O problemă metafizică *165*
4. Cum pot fi evitate vederile greşite *166*
5. Discuţie despre merit *170*
Capitolul VII – Despre perfecţiunea înţelepciunii, şi despre iaduri 174
1. Imn perfecţiunii înţelepciunii *174*
2. Predominanţa înţelepciunii perfecte în raport cu celelalte perfecţiuni *175*
3. Înţelepciunea perfectă nu procură nimic *175*
4. De ce este măreaţă perfecţiunea înţelepciunii *176*
5. Cauze ale încrederii în perfecţiunea înţelepciunii *177*
6. Cauze şi efecte ale neîncrederii *178*

Capitolul VIII – Puritate 182
1. Profunzimea şi puritatea înţelepciunii perfecte 182
2. Ataşări 184
3. Non-ataşamentul (ne-ataşarea) 185
4. Ca spaţiul sau ca un ecou 186
5. Concluzie 188
Capitolul IX – Laudă 189
1. Înţelepciunea perfectă, perfect pură 189
2. Efectele înţelepciunii perfecte 189
3. A doua învârtire a roţii Dharmei 190
4. Descrieri şi însuşiri ale înţelepciunii perfecte 191
Capitolul X – Proclamarea calităţilor păstrării în minte 194
1. Faptele trecute şi atitudinea prezentă faţă de înţelepciunea perfectă 194
2. Însuşiri ale unui Bodhisattva care obţine înţelepciunea perfectă 195
3. Cinci analogii pentru a ilustra apropierea de iluminarea deplină 196
4. De ce Bodhisattvaşii sunt sprijiniţi de către Buddhaşi 198
5. Atitudinea corectă faţă de înţelepciunea perfectă 198
6. Obstacole pentru înţelepciunea perfectă 199
7. Bodhisattva susţinut de către Buddhaşi 199
8. Prezicere despre răspândirea înţelepciunii perfecte 200
9. Descrierea Bodhisattvaşilor care vor studia înţelepciunea perfectă 201
Capitolul XI – Faptele lui Māra 203
1. Diverse fapte ale lui Māra 203
2. Perfecţiunea înţelepciunii şi Sūtrele Discipolilor 203
3. Diverse fapte ale lui Māra 207
4. Surse de neînţelegere între învăţător şi elev 208
5. Direcţionarea greşită 209
6. Alte neînţelegeri între învăţător şi elev 210
7. Māra descurajează de la a urma înţelepciunea perfectă 211
8. Antagonism între Buddha şi Māra 212
Capitolul XII – Arătând lumea 213
1. Înţelepciunea perfectă, mama Buddhaşilor 213
2. Cum cunoaşte Tathāgata lumea 214
3. Cum cunoaşte Tathāgata gândurile fiinţelor 214
4. Semnele profunde, şi cum sunt ele fixate 218
5. Lumea arătată ca fiind vidă 219
Capitolul XIII – Inconceptibil 221
1. Cinci caracteristici ale înţelepciunii perfecte 221
2. Renaşterea spirituală rezultată din această cunoaştere 222
3. Nimic de apucat sau de conceput 222
4. Reacţia zeilor 223
Capitolul XIV – Analogii 225
1. Renaşteri viitoare şi trecute 225
2. Faptele din trecut ale unui Bodhisattva care eşuează în înţelepciunea perfectă 225
3. Patru analogii 226
Capitolul XV – Zeii 229
1. Sarcina începătorului 229

2. Cum ajută un Bodhisattva fiinţele 229
3. Descrierea înţelepciunii perfecte 231
Capitolul XVI – Aseitatea (aşa-cum-este) 234
1. Aseitatea [unui] Tathāgata 234
2. Pământul se cutremură, şi mulţi sunt salvaţi 235
3. Înţelepciunea perfectă şi priceperea în mijloace 236
4. Iluminarea şi vacuitatea 237
5. Caracteristici necesare înaintării spre iluminare 240
Capitolul XVII – Caracteristici, indicatori şi semne ale ireversibilităţii 242
1. Diverşi indicatori ai ireversibilităţii 242
2. Faptele lui Māra 244
3. Alţi indicatori ai ireversibilităţii 246
Capitolul XVIII – Vacuitatea 251
1. Stadii profunde 251
2. Cum să urmezi înţelepciunea perfectă 251
3. Merit 252
4. Nemăsurabil, vacuitate şi vorbărie 253
5. Fără creştere sau descreştere 254
Capitolul XIX – Zeiţa fluviului Gange 256
1. Producerea condiţionată (sau apariţia dependentă) 256
2. Nicio dezvoltare 256
3. Niciun suport obiectiv şi nicio existenţă proprie 258
4. Cinci locuri care inspiră frică 260
5. Prezicerea zeiţei fluviului Gange 262
Capitolul XX – Discuţie despre priceperea în mijloace 265
1. Vacuitatea şi realitatea-limită 265
2. Trei analogii 266
3. Uşile către libertate şi jurăminte despre fiinţe 268
4. Ireversibilitate 270
5. Experienţele din vis şi semnul ireversibilităţii 270
6. Ireversibilitatea şi puterea magică a rostirii adevărului 272
Capitolul XXI – Faptele lui Māra 273
1. Mândria şi puterea magică a rostirii adevărului 273
2. Mândria în legătură cu anunţarea numelui 273
3. Piedici în legătură cu detaşarea 276
Capitolul XXII – Prietenul bun 279
1. Prietenii buni 279
2. Vacuitate, murdărire şi purificare 280
3. Omagiu înţelepciunii perfecte şi perla de mare preţ 281
4. Vacuitatea şi creşterea în iluminare 283
Capitolul XXIII – Śakra 286
1. Poziţia superioară a Bodhisattvaşilor 286
2. Răsplăţi ale înţelepciunii perfecte 287
Capitolul XXIV – Trufia 289
1. Condiţii care îl deschid pe un Bodhisattva influenţei lui Māra 289
2. Atitudinea corectă a unui Bodhisattva faţă de alţi Bodhisattva 291

Capitolul XXV – Antrenamentul 293
1. Cum este antrenat un Bodhisattva în atotcunoaştere 293
2. Raritatea Bodhisattvaşilor 295
3. Perfecţiunea înţelepciunii cuprinde toate perfecţiunile 296
4. Meritul dat de înţelepciunea perfectă 297
5. Bodhisattvaşii şi Discipolii 298
Capitolul XXVI – Ca o iluzie 299
1. Śakra îi laudă pe Bodhisattvaşi 299
2. Jubilare, transformare, dedicare şi merit 299
3. Natura iluziei 301
Capitolul XXVII – Nucleul (esenţa) 304
1. Curajul unui Bodhisattva în faţa greutăţilor 304
2. Bodhisattva protejat de zei şi împotriva lui Māra 305
3. Buddhaşii îi laudă pe Bodhisattvaşi 306
4. Iluminare şi Aseitate 307
5. Vacuitatea şi sălăşluirea în înţelepciunea perfectă 308
Capitolul XXVIII – Avakirnakusuma 310
1. Prezicerea lui Avakirnakusuma 310
2. Laudă înţelepciunii perfecte 311
3. Transmisia Sutrei către Ānanda 311
4. Tărâmul lui Buddha Akṣobhya 314
5. Extincţie, Non-extincţie şi înţelepciune perfectă 315
6. Avantaje datorate înţelepciunii perfecte 317
Capitolul XXIX – Abordări 320
Capitolul XXX – Sadaprarudita 323
Capitolul XXXI – Dharmodgata 324
1. Venirea şi plecarea Tathāgataşilor 324
Capitolul XXXII – Încredinţarea 327
1. Sfârşitul poveştii lui Sadaprarudita 327
2. Perfecţiunea înţelepciunii este încredinţată lui Ānanda 327
Prajñāpāramitā Sūtra în 25 de rânduri (Sutra-Nucleu sau Sutra-Inimă) 329
Prefaţa traducătorului în limba română 329
Textul Sutrei-Nucleu - versiunea completă 330
Textul Sutrei-Nucleu - versiunea prescurtată, dar cu enumerări complete 332
Dicţionar de termeni 334
Noţiuni fundamentale 358
Cuprins 362